

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

de danske Ders Naalands og Falsters Historie

af

P. R h o d e .

Med en Deel Forandringer, Tillegg og Rettelser paany ndgiuue

af

J. J. F. Friis,
Sognepræst for Horne og Nødal Menigheder.

---

første Bind.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Chr. Strøm & Søn.

Thietes Bogtrykkeri.

1859.

P. BRILLOUIN

Idet Undertegnede forelægger Publicum det første Hefte af nærværende Bog, er det nødvendigt saavel for selve den som for Læserne og Udgiveren at ledsage det med nogle Bemærkninger. Da det første Spørgsmaal, om det i og for sig var værd at udgive disse Samlinger, formeentlig er afgjort derved, at omtrent halvfemtehundrede Beboere i det lille Laalands-Falsters Stift have ønsket at komme i Besiddelse af dem, vilde Bogen tidlig eller senere være bleven en Speculation, saasnart det var opgaaet for en driftig Boghandler, hvor velset en ny Udgave vilde være, og han vilde da sandsynligviis blot have aftrykt Bogen, uden at bekymre sig i mindste Maade om de mange Feil, som endog den løseste Kundskab til Historien maatte gjøre opmærksom paa. Om en Forlægger endog vilde, skulde han nemlig høist vanffelig have faaet nogen „Historiker“ til at overtage det Arbeide, at udgive en corrigeret Udgave af det foreliggende Værk; thi en saadan Mand vilde langt hellere foretrække, selv at skrive en Stiftets Historie, hvilket i flere Henseender ogsaa var lettere, og den eneste Udvei til at faae Bogen paa Ny blot i nogenlunde anstændig Dragt for Udsat maatte da blive den, at en Mand, der havde levet sig ind i Stiftet, vilde tage Bogen for sig, efter bedste Evne rette Feilene og med Omhu og Kjærlighed til den gamle naive Forfatter saa meget som mulig raade Bod paa hans usfuldkomne Kjendskab til Personalhistorien. Naar jeg nu, uagtet mit dybtfølte Savn af tilstrækkelig Indsigt i Historien, af god Villie for Rhode befluttede mig til at udgive hans Bog igjen, hellere end at see den engang i Tiden gjort til Gjenstand for en simpel Boghandler-speculation, maatte det næste Spørgsmaal blive, hvorledes

den skulde udgives. At lade den afstrykke heel og holden, blot ledtaget af berigtigende Noter, vilde alene af den Grund være mindre tilraadeligt, at disses Antal da vilde blive overmaade stort og forstyrre Læsningen for den menige Mand, hvis Læsning jeg ved Udgivelsen nærmest har havt for Øie. Desuden kunne Bogens bedste Venner heller ikke nægte, at der gives flere Stykker i samme, som ere aldeles overflødige og derfor ligefrem burde udgaae i den nye Udgave. Jeg bestemte da som Regel for Bogen, at udelade alle Fortegnelser over Forfatternes Skrifter, forsaavidt som disse ikke angik Laaland-falsterffe Forhold, samt Beskrivelser af adelige Slægters Baabener, fordi Videnskabsmanden lettere og sikkrere kan søge alt dette paa andre Steder, og Menigmand ikke meget bekymrer sig derom. Af større Stykker, som ikke ere indbefattede under denne Regel fandt jeg mig forpligtet til at udelade Angivelserne af Forfatterens Kilder forsaavidt som de ikke ere omtalte i Fortalen, Dedicationen til Geheimeconferentsraadinde v. d. Lühe, født Grevinde af Hold, Beskrivelsen over Sælhunden S. 18, de vidtløftige, for en Deel tydske Documenter, vedkommende Processen om Baroniet Bintersborg S. 202 fl., samt Sønderherreds Provstestrid S. 402 fl. Naar Læserne hist og her desuden savne et eller andet Stykke, som jeg efter nøieste Overveelse har tilladt mig at udelade, da har dette sin Grund enten i sammes feilagtige Indhold eller deri, at det Anførte findes angivet paa et eller andet mere passende Sted, eller endelig, fordi det ikke længer antages at kunne interessere Rogen. Størst Vilkaarlighed har jeg forresten tilladt mig med Hensyn til Bogens trende chronologiske Fortegnelser I § 2 & 6, II § 4, samt ved Fortællingerne om Degnen Christian Mundt i Bestenstov I S. 292 fl. og Smeden i Høiveby I S. 348 fl., som tildeels ere omarbejdede; men da de tvende sidste Stykker ere tagne af Kildeskriftet, de Regeriske Manuscripter, og de historiske Fortegnelser ere corrigerede under Veiledning af Hr. Professor Paludan-Müller i Nyhjøbing, N. af D., der foruden anden velvillig Bistand med en uforglemmelig Redebonhed har givet mig enhver Dphøining, som jeg fandt mig nødt til at bede om,

tør jeg haabe, at alle disse Afssnit ikke have vundet saa lidet ved Omarbejdelsen. Hvad Rhodes egne Noter angaaer, da har jeg saavidt muligt søgt at optage dem i selve Texten. Da de allerfærreste af Bogens Læsere forstaae Latin, har jeg anseet det for hensigtsmæssigt, at gjengive de latinske Stykker i dansk Oversættelse, hvor dette fandtes passende. Med Hensyn til Bogens Stil har jeg bestemt mig til, blot at beholde Rhodes Bogstaveringsmaade i Fortalen, men i selve Bogen at anvende den nu meest brugelige, hvorimod jeg har gjort mig Umage for at beholde hans øvrige Skrivemaade uforandret. Stednavnene har jeg anført saaledes som de nu skrives, men dog ikke undladt at angive den Benævnelse, de havde paa Rhodes Tid. Skjøndt de tilsendte Meddelelser og egne Undersøgelser kunde have sat mig istand til at supplere Rhodes Bog meer eller mindre paa enhver Side, har jeg kun anseet mig berettiget til at gjøre dette, hvor jeg antog, at mine Tillæg ikke findes trykte andre Steder. Det Samme har jeg ogsaa gjort mig til Regel i mine egne Fortsættelser, fordi Bogen ellers langt vilde overstige det engang bestemte Arktal, idet jeg kun har optaget saameget af allerede trykte Kilder, som ikke paa nogen Maade turde udelades. Da det vilde skabe en Masse Noter og henvisende Mærker, dersom enhver Nøttelse skulde ansøres og Kilden til samme angives, har jeg anseet det for rigtigst, uden videre at rette, hvad der blev funden urigtigt enten af Arktal eller Navne og kun ved Nøttelser af større og vigtigere Stykker, eller hvor jeg selv var i Tvivl om det Rigtige, at angive Kilden, hvoraf Berigtigelsen er taget. Skjøndt afdøde Provst Holms Noter¹⁾, som i Reglen ville findes angivne med Mærket H., udgjøre Kjærnen af Præsterækernes Fortsættelse, har jeg dog modtaget ligesaa mange Oplysninger angaaende Kaldenes Historie saavel af de ærede Herrer Pastorer, hvem jeg herved bringer min erkjendtligste Tak, som ved egne Undersøgelser, saa at hine i høi Grad ere blevne berigtigede og fuldstændiggjorte. Men skulde man finde, at Præsterenes Levnetsløb desuagtet ikke

¹⁾ See Høteby.

er behandlet med samme Udførlighed, som hos Rhode, saa maa jeg bemærke, at det ikke er en geistlig Personalhistorie, som skulde skrives, men blot Samlinger til en Laalands og Falsters Historie, og at Præstehistorierne alligevel have indtaget en langt større Plads end der i Grunden kunde tilkomme dem, naar man kjendte Herremændenes eller de andre Embedsmænds Yevnetsløb i Stiftet ligesaa godt. Af trykte Kilder, som især ere benyttede til denne Udgave, vil jeg forbigaae flere af Rhode allerede kjendte, og navnlig fremhæve: Prof. Beckers danske Herregaarde; Etatsraad Traps statistisk-topographiske Beskrivelse over Kongeriget Danmark (T); Dr. Larsens Topographi af Laaland og Falster, Kbhvn. 1833; Ny Navibo Amt beskrevet af Joh. Ph. Hage, Kbhvn. 1844 (PH); Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatsamling ved Dr. Schack, 6 B, Kbhvn. 1844; Gamle Efterretninger om Jugske Herred ved L. Trojel (TT); Historisk Tidsskrift og Nyt historisk Tidsskrift (forskjellige Aargange); Daugaards danske Klosters Historie; Familieefterretninger om de danske Nuders uddøde Adelslægter ved Bedel-Simonson, 1845; Imm. Barfods falsterke Geistligheds Personalhistorie, efter hvilken den falsterke Geistligheds Historie er saagodt som aldeles omarbejdet; Fr. Barfods geistlige Stat og andre geistlige „Stater“; „Kirkehistoriske Samlinger“ med Forts.; Gamle danske Minder i Folkemunde af Svend Grundtvig, Kbhvn. 1856; Myerups og Krafts samt Ersløvs Forfatterlexica, samt Statscalenderne, af hvilke Hr. Cand. phil. J. Paludan-Müller og Hr. Prof. P. G. Thorsen, R. af D., velvillig have gjort mig alle forønskede Uddrag. Af skrevne Kilder maa bemærkes: „Afskillige Doucomenter og Manuscripter, samlet ved Povel Røggert“ (R), i den thottiske Samling Nr. 730 F, paa det kongelige Bibliothek, velvillig udlaaente Udg. til Afbenyttelse i Hjemmet; de bestaae fornemmelig af laalandske Actstykker eller Copier af saadanne, høist ufuldstændig benyttede af Rhode; „Blochs Manuscripter“ efter velvillige Uddrag af Hr. Pastor Imm. Barfod i Sørup, som med en sjelden Liberalitet ogsaa meddelede Udg. Udtog af sine egne værdifulde Optegnelser, hentedede fra andre Steder (IB); et Manuscript i Qvart fra 1761

(N) betræffende Nylsted Kirke, samt dens og Skolens Lærere, af Wejer, den sidste Hører ved Skolen; det findes endnu i Nylsted Præstearchiv; en Foliant (O) uden Titelblad, fra 1690, endnu i Østfste Provstearchiv, der giver Underretning om Præsternes og Deguenes Indtægter i Musse Herred, samt Præsteværkerne; et Par for Bogen mindre vigtige Manuskripter fra Karen Brahes Bibliothek i Odense (K. Br.), velvillig udlaaante af Hr. Adj. Bogelfang, foruden selvstændige Undersøgelser i saa mange Raadstue-, Kirke- og Landemods=Protocoller som det har været mig muligt at gennemgaae. Jeg kan hertil endnu regne en Mængde mundtlige Meddelelser, indhentede næsten fra enhver Kant i Stiftet, som, især med Hensyn til Sagnhistorien, maae være Læserne kjærkomne; hvor disse findes benyttede, ere de i Reglen mærkede med Bogstavet M, medens jeg under Mærkerne A eller K angiver, hvor jeg selv har hentet Oplysninger, enten af vedkommende Archiv eller Kirkebøger.

Stjøndt jeg tør sige, at have anvendt al den Flid og Omhu, som jeg formaaede, for at Rhodes Værk kunde udgaae i en bedst mulig Skikkelse, føler jeg alligevel altfor godt, hvor svage mine Evner, hvor ringe mine Midler have været i Forhold til den Opgave, jeg satte mig, hvis hele Vanffelighed først blev mig indlysende, da jeg efter Subskriptionens heldige Fremgang ret begyndte at fordybe mig i Bogen. Et Dieblit opstod den Tanke hos mig, aldeles at opgive Værket, eller idetmindste paa Basis af Rhodes Samlinger at udgive en ny Laalands=Falsters Historie, hvilket formeentlig vilde være bleven mig et lettere Arbeide end denne idelige Flikken paa og Afstjæren af det Gamle; men til det Sidste fandt jeg mig for udhygtig og desuden aldeles uberettiget, ifølge min Subskriptionsindbyddelse, medens den Imødekommen, jeg fra saa mange Sider mødte, gjorde mig det til en Uressag, at vedblive det begyndte Foretagende, hvis Fortsættelse jeg havde Grund til at ansee for et almindeligt Duffe i Stiftet.

Hertil kom ogsaa den Overbeviisning, at naar jeg opgav Udgivelsen, vilde Bogen saameget snarere falde i Hænderne paa

VIII

en Speculant og Udgivelsen da rimeligviis vorde betroet en endnu udueligere Personlighed. Som en Følge af de Mangler, jeg fuldkommen indseer, at den nye Udgave lider af, og de grundede Indvendinger, som navnlig den historiske Kritik endnu kan reise imod den, forudsæer jeg ogsaa Muligheden af en meget skarp Bedømmelse; men dersom denne ogsaa vil indeholde enten Oplysninger eller Viis, der i de følgende Hefter kan komme Bogen tilgode, da skal alligevel Ingen være mere erkjendtlig derfor end Udgiveren, som desuden med Glæde vil modtage og benytte enhver Berigtigelse, som man efter Gjennemlæsningen af et Hefte kunde finde sig foranlediget til at lade ham tilflyde. Da der saaledes rimeligviis vil blive Anledning nok for mig til at ledsage Bæretets Slutningshefte med en Efterskrift, har jeg opsat at bevidne de Mænd min offentlige Tak, som, foruden de alt fremhævede, især ere komne mig imøde med Veiledning og Bistand, og slutter foreløbig dette Forord, idet jeg gjør salig Nødheds Bemærkning i sin Fortale til min egen — at enhver Læser vil tage Alt i den bedste Mening.

Gørre Præstegaard pr. Hjørring, i Mai 1859.

S. Friis.

Til Læseren!

Her er da endelig alt, hvad jeg hidtil haver formaaet til den Laalandske Historie at samle. Det kan alene ansees som det første Stykke, men vilde gode Venner og Yndere fremdeles assistere, skal det andet, som angaaer det fortreffelige Land Falster, ligeledes, saasnart see kan, komme for Lyset.¹⁾

I hvor agtpaagivende jeg nu i endeel Aar haver været ved alt det, som er forekommet Synet og Hørelsen i Henseende til denne Histories Oplysning, i hvor villige end mangfoldige Behynderere, baade af Frigaardenes Tiere, eller i deres Sted Forvalterne, ligeledes Landets Geistlige, og ikke mindre Kongelige Embedsmænd i Kjøbstæderne have været, og intet forbeholdt sig af, hvad til mit Niemeed kunde tjene; haver jeg dog, især i Oldsagers Samling, ikke videre kundet bringe det. Allevegne selv at see det, man i slikt et Skrift vil beskrive, er ikke mueligt for den, som har ellers et Embede at oppasse; dog har man strakt sig ogsaa herudi til det allermeste. Ved endeel Hovedgaarde, Grevskaber og Baronier findes saare faa Efterretninger, og slet ingen fra de ældgamle Tider; i de fleste Præstegaarde, ved de Latinske Skoler og Kirkerne endnu mindre, og hvo skal holde sammen paa dem, som ved en Mands Dødsfald dog ofte forefindes? det burde vel Skifteforvalteren. Det, man af Stene og Høie paa Markerne kunde gjette sig til om Alderdommen, er saare lidet, svagt og uefterretteligt. Carte over Landet haver Læseren her ikke, og Aarsagen dertil er, at fra det Geographiske

---

¹⁾ Dette „første Stykke“, Laalands Historie, udfom 1776 i Kjøbenhavn hos Nic. Møller, Kgl. Hof-Bogtrykker; 2den Deel, Falsters Historie, udfom 1794, ligeledes i Kjøbenhavn, trykt hos N. Christensen.

Selskab i Kjøbenhavn ventes et, saa fuldkomment og nøiagtigt Vand-Gart, som ingenlunde jeg kunde bringe tilveie. Fortællelserne vilde sommetider forekomme Læserne alt for afbrudte; men skulde jeg, som den muntre Hr. Camerer, ved hver vigtigere Post og lystig Egn opskrive alle de Ord, som den søde Henryttelse indgiver, hvor vittigt vilde da Skriftet have blevet og forladt sit Diemeed, som er alene Historiske Efterretninger.

De Bøger, man haver benyttet sig af, ere: Mølleri Cimbria literata, Pontopp. Atlas Daniæ, annales diplomotici og Marmora Daniæ, Hoffmanns Fundazer, det Danske Magazin, det lærde Danske Selskabs Historie og Skrifter, Langebecks Scriptores rerum danic., Bartholinus de Scriptis Danorum. I Worms Lexicon om Skribentere, Schønning om de Norges Oprindelse, brave Danske Mænds Eftermæle, Mag. Nyge om P. Dre, Holbergs Danske Historie, Schlegels Samlinger, Hamsforts Series Episc. Ottin &c., men især Ting- og Provstiers-Protocoller, Ministerial-Bøger ved Kirkerne, Skjæder, Haandskrifter fra Sal. Biskop Bloch, Rogert, Justitsr. Højerich, Monrad, Perlestikker og flere, som i Skriftet henvises til; endelig af Brevvevling med alle, man troede at kunde give noget til Skriftets Fuldkommenhed.

Hvad utidig og forudfattet Rid vil laste i Skriftet, faaer man taale; men om Noget skulde med et eneste Ord i Skriftets personalibus mene sig fornærmet, saadan en forsikrer jeg ved Himlen selv, at det aldrig var mit Diemeed at touchere noget Menneffe, men at hjælpe nogle Efterretninger fra evig Odeleggelse, og man vilde gjerne stræbe at gjøre Skriftet saa behageligt for Læserne, som i dette Jag see kunde.

Desuden veed jeg vel, hvad Væde man er skyldig et Lands Indbyggere, hvor Forsynet har undet Livets Ophold. Tag da alting, gunstige Læser, i den bedste Mening!

Laalands Historie i Almindelighed.

Den bekjendte frugtbare De Laaland, $21\frac{1}{2}$ □ Miil stor, ligger omtrent halvtredie Miil Sønden for Sjælland, og ligesaa langt Nordost for Femern; to Mile Østen for Vangeland, og er ved et smalt Sund paa den østre Side skilt fra Falster.

Landet har sit Navn af dets lave Beliggenhed, og skreves ogsaa af de Gamle Lavland. (Den runde Skribent Lyschander vil lede Navnet af Loer, fordi der paa Loerne her tærskes mere Korn end andetsteds.) Hele Landet er og mestendeels jævnt, nogle faa Steder undtagne, saasom ved Raunsholt, Birket og Vesterborg. De utallige andre smaa Høie, som ere af Fædrene opkastede, ere Begravelseshøie, Thing- og Offersteder, om hvilke paa sine Steder mere skal iagttages og beskrives.

Laaland ligger imellem den 54 Grad 38 Minut. 50 Secund. og 54 Gr. 58 M. 25 Sec. N. B. samt 0 Gr. 42 Min. 6 Sec. og 1 Gr. 37 M. B. L. (T).

Fra Østen til Vesten indeholder Landet fra „Albuen“ til Sundby Færge $7\frac{3}{4}$ Miil, og fra Nør til Sønder 2 til $3\frac{1}{2}$ M. (T). Svo som vilde reise Landet rundt, fik halvsextende Mile.

Landet er deelt i tre Amter, som kaldes: Halsstedklosters Amt, Aalholms Amt og Mariboklosters Amt; til det første horer hele Nørreherred og Sønderherred, til Aalholms Amt

høre de andre to Herreder, undtagen det gamle Maribo-Klosters Gods, som nu udgjør mestendeels Grevskabet Knuthenborg.

Landet har fem smaa Kjøbstæder og 64¹⁾ Landsogne, tre Grevskaber, som ere: Christiansøde, Christiansholm og Knuthenborg; saa og tre Baronier, nemlig Vintersborg, Juellinge og Christiansdal; og foruden dem nogle og tyve allodiale Herresæder, og et Stamgods, nemlig Krænkerup, om hvilke man herester skal stræbe at give de meest oprigtige Efterretninger²⁾.

I Henseende til Bequemhed og Nytte have Frigaardene, eller de saakaldte Herregaarde her i Landet, frem for Bøndernes, meget forud, idet at hine have Jorderne ude af Fællesskab med andre, og altsaa kunne saae og høste, naar det beqvemlest agtes, og kunne have reent Korn, fri fra Naboens Ageres Blanding; nogle faa Herregaarde undtagne, hvis Jorder ere endnu ikke ganske (dog i disse sidste Aar nogle Marker) afhegnede fra Bøndernes, saasom: Juellinge, Nørregaard, Engestofte, Haugaard. Ved dette Arbeide at komme ud af Samfund haver en Landmaaler paa mange Pladser al sin Vittighed nødvendig, saa indviklet er man her med hinanden i Markerne.

Meget faa Præster arbeide for deres Gaarde paa dette Fællesskabs Ophævelse. Ursagen maa være, at de temmelig sikkert gjøre Regning paa her i Landet, at neppe nogen af deres Børn eller Forvandre komme paa Stedet efter dem.

Laalands skatydende Hartkorn beløber sig til omtrent 19,366 Lønder³⁾. Før Reformationen har det været meget større; og

1) Nu 68.

2) Som bekendt findes der nu i Laaland: 4 Grevskaber, Christiansøde, Christiansholm, Knuthenborg og Hardenberg-Reventlow; 3 Baronier: Juellinge, Guldborgland og Sønderkarle, samt Stamhuset Engestofte og Ulrichsdal.

3) Nu circa 21,700 Ld. (PH.)

da var ingen Herregaards Jorder fri for at yde Tiende til Præsten, Kirken og Biskoppen, foruden Afgift til Regjeringen; undtagen det skulde være Jorder, som bleve forærede til Kirker, Kloster, Hospitaler og Kirkelærere. Tænk, hvilken Forandring gjorde disse Gaardes Frihed i Kirkenes og Præsternes Indkomster i de Sogne, hvor der var een, to til tre slige Herregaarde! Præsternes Jorder have alle Dage været fri, saasom de vare ved en og anden Leilighed, især ved Sjelemessers Vækning, dem testamenterede, og af de gamle Konger confirmerede. Degnernes frie Jorder veed jeg ingen Oprindelse til, med mindre de maae fra gammel Tid have været Kirkejorder. Da nu bemeldte Herregaardsjorder bleve frie, bleve og Tid efter Tid Bønderne til Høveri pligtige. Ingen maa dog ellers her tænke, at jeg ensfoldig istemmer den i disse Aar saa almindelige Læstefang, især fra Kjøbstæderne, over Herregaards Gier eller Proprietairer: „De ere deres Medmenneskers Friheds Berøvere, Brødet's Fordyrere; hvor mange Mennesker kunde der „ikke leve paa deres Grund, hvis den med Bønderhuse blev „bebygget?“ Det Sidste er sandt; men Vee da Kjøbstæderne og især Kjøbenhavn; den fik vist ikke meget Korn fra Bønderne; de fleste sælge, i Laaland i det Mindste, ikke en eneste Tonde Byg, Vrtter eller Rug, undtagen lidt Hvede; dette er en tilforladelig Sandhed; de behøve det Altsammen selv til deres Huusholdning og Kornskatter. Hvad Frihedens Berøvelse angaaer, da sælge Selveierne her sig med Born og Alt, hvad de eie, til Proprietairerne, det er, de trygle dem til at løse dem af deres Gjeld, og siden i disse haarde Aar i Laaland, at forstrække dem med de kongelige Skatter, Saae- og Fødekorn; hvad Kornets Fordyrrelse angaaer, dertil kunne Proprietairerne slet Intet gjøre; thi de nødes vist lige saavel som vi andre til at lørlge for at faae Penge; Kjøbstædernes Korn-Handelsmænd maae gjøre mere dertil; kunne Proprietairerne Intet faae for deres Korn, da stoppe de umulig op med deres Afgifter for dem selv og deres Underhavende. (1774 fik de i Laaland 7, høist 8

Mk. for deres Byg, 9 til 10 for deres Rug, 7, høist 8 Mk. for deres Urter, graa og hvide, 4 til 5 Mk. for deres Havre. Det var vist lidet for megen Beføstning og Møie; men hvad Kjøbmændene fik, det faaer Proprietairerne ikke at vide.

Det er forresten besynderligt, saa villig man er at tale, og skrive og trykke Blade om Proprietairernes Spidsfindigheder, uden at vide ofte, fra hvad for et vanvittigt og bizart Hjerterlige Skrifter komme.)

Laaland er efter sin Størrelse vistnok et af de frugtbareste af alle danske Lande; men tillige med Hensyn til den almindelige Mands Vilkaar et af de allerfattigste, til hvilket Sidste Aarsagerne ere: Først, Landets kostbare Levemaade; thi det, (ja endog hvad Bonden nødvendigt maa have), som i hele Danmark kjøbes for 4 Mark, koster altid hos den Laalandske Kjøbmand 5 til 6 Mark; for det Andet, den fra Fader til Søn indprentede Fornødenhed, at have bedre, droiere og overflødige Føde end i de andre danske Provindsjer, og derudi kan man, hvis man vil domme fjærligt, ikke synderligt laste dem; thi jeg forsikker, at saa mageligt de Geistliges Embede er her i Landet fremfor i andre Provindsjer, saa, hvad Bondestanden angaaer, ædes intetsteds Brødet med mere Ansigtets Sved end som i Laaland, som siden skal vises; den tredie Aarsag til Landets Fattigdom er Folkemangel; thi man kan ikke regne i Laaland meget over 24,000 Mennesker¹⁾; tages nu derfra 220 Geistlige, som ikke pløie og høste, 2,800²⁾ Kjøbstædsfolk, 960 Syge, 2,800 smaa Børn paa Landet, bliver igjen 17,220 Arbeidere, det er ikke eet Menneske til hver Tønde Bonde = Hartkorn (foruden Proprietairernes og de Geistliges), og altsaa have Fynboerne, Jyderne og Holstenerne ikke Ure af at udlee os for, at vi, som have Bandet rundt omkring os, vide neppe at nævne det Navn: en Fister; men fra Fyen, Væse og flere Steder komme

¹⁾ Nu 68,000. (T.)

²⁾ Nu 9000. (T.)

Fiskere, tage Fiskene under vort Land og sælge os dem. Gud velsigne deres Flid og Vittighed! Med Fiskerie bliver det her ikke bedre, sørend om maaskee den høieste Øvrighed forpagtede Fiskeriet under Landet bort til Lysthavende, (her er Plads nok til Huse rundt om ved Stranden, og det vilde indbringe en stor Forpagtnings-Kapital); det Folk, som Laaland nu har, synes endog, at have medfødt Frygt for at leve paa Søen.

Den sjerde og retteste Aarsag til Laalændernes Fattigdom, er Livegenskab ¹⁾, som just Laaland fremfor de andre Provindser fra utænkkelige Tider (som siden skal vises) haver været underkastet; vel er den af vore store Konger i sidste Secula indskrænket, men hvo, som vil betænke, at Laaland haver fast saa mange Herregaarde som Sogne, maa forundre sig, at ikke, tillige med Bonden, ogsaa Borgere, Degne, Klokkere, Skrivere og Fogder sættes i Arbeide med; nei, det er Bonden alene, som skal pløie (og man veed vel, at Jorden her gøres ikke god med een Pløining), han skal saae, harve, grave, tromle, slaae Græs, høste, flove, gjødste, og hvo kan opregne Alt? skulde hans Eget ikke ogsaa forsynes? ja, det bliver derfor og ofte kun maadeligt. Hvo kan da med Frimodighed dadle den Laalandske Bonde, at han ikke overflødigere lægger Vind paa Humleavl, Havesrugter, Pateter, Mannagræs at fryge, Fællesskab at ophæve, Steen- eller Tanggjerder at sætte, m. m.; „Gud hjælpe mig, hører „jeg ham ofte at sige, har jeg mange Leveaar tilbage endnu? „Hvad Vre faaer jeg, naar jeg døer? Ikke engang en hæderlig Begravelse.“ Dovenskab haver sit Sæde mere i hans Tjenestefolks Hjerter; de tvinges ikke ved en forsagt Huusbonde, mindst naar de ere Soldater tillige, og have altsaa Jordegods-eierens Medhold.

¹⁾ Dette maa ingenlunde hentedes som modsigende det, jeg sagde nylig, ligesom til Forsvar for Proprietairerne. Begge Steder medføre Sandhed.

Af Humle avle dog næsten alle Bønder, idetmindste her hos mig, saa meget, at de i deres Huusholdning dermed kan have nok, ja nogle sælge af deres Forraad aarlig 12 til 16 Pund. Ingen Bonde i Danmark er flittigere i at sætte Pile end den Laalandske; det er i Alles Tanker en skjædesløs Bonde, (ja Præst, Forpagter og Degn), som ikke hvert Aar sætter i det Mindste tyve til tredive unge Pile. Af sine Pile har han paa sin Egn al sin Hegning og endnu Noget til Skafter, Riber, Meieredskaber &c.

Ellers er at mærke, at en vaad Sommer er nok til at gjøre Laaland fattig; ja, deskaarsag synges siden Aar 1769 her allerede paa Bisens firdste Vers:

Laalands gamle rige Land
Dvigou nu ei kjende kan &c. ¹⁾

Jeg kan ellers ikke undlade at fremsætte mine Tanker i Henseende til Bondens Afgifter til Kongen; de vilde blive Bonden og hans Husbond, Proprietairen, meget taaleligere paa denne Maade: Det mærkes, den Laalandske Bonde haver ikke som de i alle andre danske Provindser endnu Ressourcer, eller Noget at gjøre i Penge, saasom at sælge Qvæg og Bæster, (til dem at føde er her ikke Græs; Alt er opmaalt som Pløieland, og derefter nøie sat i Hartkorn); vil han gjøre Træarbejde, saasom Kar, Fade, Seletøi, Riber &c. til at sælge, da er her ingen Skove for Bonden at faae Træ fra, enten som Udviisning eller til selv at tage; af Løv er lige saa lidet i Almindelighed at sælge for ham som Brændeved; al Slags Handel, som Bønderne drive i min Fødeegn ved de jydskke Grændser, og fortjene mange Penge ved, er den Laalandske ved streng Opsigt af de lgl. Betjentere og Forpagtere, altid hindret i, som billigt og ret er; tilmed er han bunden til sit Gods. Kort: han har Intet uden Korn. Saasomt han nu har høstet, maa han

¹⁾ „At Bisen nu har faaet en anden Lyd, er bekendt nok,“ bemærker allerede Provst Holm.

strag, som billigt, udrede de resterende kgl. Skatter; Proprietairen har havt Wængstelser nok for Udlæg for ham, og for at holde ham ved Gaarden; her bør jo betales igjen, eller og Herremanden sandelig snart dandser fra Gaard og Gods eller forgjældes. Vilde den høieste Dyrighed, uden Afgifternes Fornærmelse, fastsætte den Laalandske Bondes Afgift i Korn (og Intet i Penge) efter almindelige Priser, ved en vis Tid om Aaret, hvilket Korn skulde leveres den kgl. Oppebørselsbetjent med Attest om Maalets Rigtighed, ikke af Herregaardens Skriver, men af dem, der yndede den arme Laalandske Bonde bedst, og det blev nok især hans Præst, samt Proprietair og Birkedommer. Nu nødes han til, saa godt som at bede og tigge Penge af Kjøbmanden i Kjøbstaden, eller en anden Rentenerer paa Landet hos sig, mod at tage saa meget Korn derfor, han lyfter; Tiden efter Høsten er knap for Penge; Alle skal sælge Korn, Alle skal af med deres Skatter. Ved Juletider har Bonden Intet mere, og Proprietairen maa føde ham. Bonden er ikke to Skilling betroet. Hans Korn er strag ilde savattet bort.

Heller ikke ere Møllerne her i Landet at ansee for fornemme og formuende Folk, saasom i Jylland og de andre Provindsfer, men som fattige Huusmænd. Deres Veirmøller kjøbes og sælges mestendeels for 400 Rdlr. og dem forrente de alle Dage; deres Huus er en Bondegade-Hytte, og Jord have de ikke. Aarsagen er, her ere for mange Møllere, og man har Frihed at søge til hvilken man vil; paa en lille halv Miil paa Landet ere fire slige Møller, og hver Proprietair kan paa sit Gods bygge endnu saa mange, ham lyfter. De Var Vandmøller midt i Landet, (om hvilke siden skal erindres) ere lidet, men ikke meget mere anseelige og importante. Amtsforsvalter Smith haver ved Nakflov en nyttig og fordeelsagtig Grynsmølle, Kammerherre Knuth ligeledes en Sigtemølle ved Frederiksdal &c.

Vondens Klædebragt i Laaland er utrolig tarvelig, endog de endnu formuende Selveierbonders; naar man undtager et Par Stovler hvert andet Aar, eller Skoe, saa sætter han ikke tre Daler aarlig paa sin hele Dragt, som bestaaer af en hvid Kofte (han lader den ikke farve) og høist en blaa Badmels Kjole, et Par Værreds- eller Skindbuget. Bondekonens Dragt, endog her i Nørreherred, hvor den er gjævest, bestaaer sjelden i andet end en Bol eller Trøie uden Ermer, af hjemmegjort, blaastribet eller og Hvergarns Loi, en høirod, farvet, lanket eller strikket Trøie derunder, en Kloffe eller Skjort af rodt Bay eller Rye, og en Hue af Kramtøi. Men i Vondens Huusholdning maa ikke undværes Suul af Kjød, Flest, Sild, Smør og Fedt, gammelt Ol, Brændeviin, hollandsk Tobak, Hvedefage &c., ja han maa have disse Sager, ellers faaer han vist ingen villige Svende til at tjene sig og hjælpe sig med hans eget og hans strænge Høveri-Arbeide. At Vonden nu aldeles er forbuden at brænde selv sit Brændeviin, sætter ham vist i anseelige Bekostninger; foruden at han fattes det nærende Spøl for hans gamle Hoppe, for hans Sviin, gamle Kæer o. s. v., hvilke ogsaa lystig bortdøe for ham. Ingen er med dette fornødne Forbud bedre tjent, efter mine Tanker, end som Præsterne, hvilke tilforn at udfjænke til Vonderne maatte aarlig belave sig paa to til tre Lønder Brændeviin, og dertil med stor Bekostning hente i langt bortliggende Skove deres Brænde, hvoraf tilforn under Brændeviinskjedelen brugtes utrolig meget.

Lusten over Laaland er tung ved de af dette side og vaade Vand opstigende Dunster. (Tilmed have vi her nogle Aar havt meget sjelden og lidet Tordenveir.) Fødevarerne ere og her federe og mere nærende end i de andre Provindser, Sjælland, Jylland og Fyen; og desaarfsag ere Folk her ikke ramasserede, vogne og haardsore i Almindelighed; dog bringe de deres Alder ligesaa høit som andetsteds. Deres almindelige Sygdom er Feber (den baade Fremmede og Indsødte

sjelden undgaer) af alle Slags, temmelig haard, men ikke farlig og sjelden dødende; den tredie Dags Feber holder Gen tidt et til to Aar til Ende; jeg har stridt med den i halvandet Aar, og curerede den endelig med digererende Pulver og derpaa præpareret China-Pulver. Ved den Veilighed skal jeg give mig den Gæde at fortælle Læserne, hvor mangfoldige Midler Landets Indvaanere give hinanden for at helbrede denne, blandt dem saa gangse, Sygdom. Gen raadte mig, at indtage et Pulver af Muskat; en Anden raadede, at holde en Snees Rugkorn i Haanden, til de bleve besvedede: ligesom disse Korn da voxe, skal Feberen aftage; den Tredie, fort før Feberen kommer, hurtigt at øse 13 Skeefulde reent Vand i Munden; vil Feberen ikke agte det, da en' anden Gang ni Skeefulde eller og syv Enebærdråber i varmt Ol; den Fjerde raadede, at' drikke en halv Pot Kjememælk med en halv Pøgel Brændeviin udi; den Femte, at skjære, tørre, støde og tillave Gentianrod og indtage i Brændeviin; den Sjette, at drikke en god Portion Citronsaft, meleret med Brændeviin; den Syvende, at drikke ni Peberkorn i Brændeviin, (Brændeviin til Alt! havde den Drif kun saadan Virkning paa Laalænderne, som paa Grønlanderne, der ikke drikke den daglig, fordi de ikke kan faae den); den Ottende, at lade sit Vand i en Blære (reverenter) og hænge denne op i Skorstenen; den Niende, at tage en liden Røvesuld Salt, grave det med en Kniv ned i Jorden, lade sit Vand, med Lugt at tale, derpaa dække det til igjen med Jord: som nu Saltet tares, skal Feberen aftage; den Tiende, at skrive sig fra den, eller lade den mane fra sig, mestendeels ved en gammel Kone; den Ellevte raadede at kjobe for en halv Sk. Aloe, for en halv Sk. af det hvide Terpentin, for en Sk. Gamsfer; dette stødes, blandes med noget klart Skorsteens-Sod, stryges paa et Stykke blaåt Sukkerpapiir og bindes om Pulsene paa begge Hænder, hvor det maa ligge i 7 Døgn; dette sidste Middel er grebet især mod anden Dags Feberen. Og jeg huster ikke alle de mange Raad; man seer kun, at Syg-

dommen maa være meget almindelig, siden saa Mange studere paa dens Helbredelse. (I August og September 1774 vare neppe to Trediedele af Befolkningen fri for den her i Landet).¹⁾

Man beskyllder Laaland for, at det mangler klart og sundt ferskt Vand. Dette er sandt! mangfoldige Steder, endog i Præstegaarde, behjælper man sig med Vand af et Hul eller en Park, som Formændene have gravet; dette stillestaaende Vand maa man drikke sig ihj af; ja det er saa usundt, at ved at toe sig derudi, faaer man slemme løsende Blegner paa Hænderne, og saaledes var det ogsaa her beskaffen med Vand ved min Ankomst til Stedet; men jeg søgte kun et Par Steder omkring ved Gaarden, og fandt en meget stærk Vandaaere neden ved en Banke, hvor jeg grov,* og har nu klart og sundt Vand, og saaledes haver man gjort flere Steder, saasom ved Hørsunde, Vintersborg &c., at jeg ikke skal tale om meget kostelige Kilder, hvis Vand i Klarhed Intet estergiver Noeskilde Vand, og meget Lidet i Smag, saasom ved Thirsted, Thorsunde, Halsted, Herredskirke, Krønge, Dollesjælde, Gappel &c. &c. Disse Kilders Aarer sporer man, og jeg har ladet den Førstes selv undersøge, hele og halve Mile fra de ferske Søer her i Landet.

De bedste Fjorde inde i Landet ere Nakkovs, Vandholms, Nysteds, Blands, Sagtjobings og Rødbys.

De største ferske Søer ere Maribo, Roggebølle, Vesterborg, Pederstrup og Vandto Søer, hvis Størrelse og Fiskerigdom, siden hver paa sit Sted skal blive anført.

Al Fisk falde her under Landet de samme som under Sjælland: Loxst, Makrel, Sild, Foreller [?], Aborrer, meest Flyneder, Al og Hornfisk, undertiden Dræder; men meget Faa i

¹⁾ Dog er den nu meget aftaget og Klimatet bleven sundere som en Følge af, at en Mængde Moser ere udtørrede og stillestaaende Vand afsedt ved en bedre ordnet og udvidet Vandafledning.

Vandet have Bundgarn til at fange dem, undtagen ved Nakflov, Rødbj, Durebygaard og Nysted.

Af Fuglevildt sees her: Snepper, vilde Gjæs, Bekkasiner, Stramfugle, og Uender i Mængde, (men sjelden Urhønø). Item Biber, en Mængde af de skadelige Spurve, Skader o. s. v. Af Storke have vi om Sommeren faa, saasom Landet ikke haver giftige Orme. Af Nattergale ere her i den første halve Deel af Sommeren en saadan Mængde, at en Traurig maa opmuntres ved at fare, især mod Aftenen og om Morgen, forbi eller igjennem Skovene, i hvor smaa de end ere; jeg har ved deres Sang tidt holdt stille, og har faaet de sødeste Forlystelser.

Med Biers Avling vil det ikke ret gaae fort; jeg har været færdig at troe; at de fattes her Boghvede-Blomsterne; men den retteste Aarsag haver været det for Laaland uheldige vaade Sommerveirigt i nogle Aar.

Fordi Landet lider Mangel paa Skove, især siden den ødelæggende Krig 1658 og 59, saa og paa Løvemoser, saa kan her ikke tænkes paa Teglbærderie¹⁾, hvortil her vel ellers kunde være Materie nok. (Bønderne hist og her i Landet fryge dog flittig Steen, og af Formekassen stable dem op og lade Solen tørre dem; med dem bygge de deres Skorstene og Bagerovne.) Her er altsaa ikke Overflødighed af Skovvildt. Raa- og Daadyr tillader den velsignede Mængde af Skytter ikke at formere sig. Ulven findes ikke paa Landet, ei heller Jlderen, Brokke eller Grævlinger. Ræve sees her mange, meest af det røde Slags, efter hvilke Proprietairerne undertiden holde Skapjagt, og det er fornødent. Af Mangel paa Brænde nødes Bonden at brænde Halm, som skulde tjene til at gjødske hans syge Agre. Huusmændene gaae ordentlig om og tigge et Knippe Foder til Brændsel²⁾. Paa de tilgroende Skovpladser

¹⁾ Nu tænker man Gud see Lov dog anderledes.

²⁾ Ja man pleiede endog længe efter denne Tid at rydde Frugttræerne for at benytte Veddet til Ildbrændsel.

afhugge Bønderne de smaa Imper, og gjøre de det ikke, saa maa de frygte, at Andre tage dem fra dem; thi Opbyn haver Ingen her over Elikt; Folk ere her for rare og dyre. Mange samle desaaarsag Tang ved Stranden og sætte deraf Gjærder, hvilke, naar de aarlig hjælpes lidet, staae i Hundrede Aar. Sparsommelige Huusholdere tørre Kølasker, med Forlov at tale, til at brænde, eller grave Græstørv paa deres Skovparter mellem Stubbene, og paa Hederne (atter ubodelig Skade for Græsningen).¹⁾

Endnu maa jeg til Berømmelse for nogle af Huusmændene paa den nordlige Deel af Landet melde dette, at de begynde at gjøre sig Umage for ikke alene at fange Flyndere, Hornfist, Ual, Reier, af hvilke de sælge og fortjene til deres Skatter og Udgifter; og hvillen Fornøielse er det for Duelighedens Elskere, at see dem om Foraars- og Efteraars-Aftener, med deres Blus at gaae i Vandet til Armene for at fange Reier og Ual, og om Vinteren paa Isen; men endog at fange Sælhunde, af dem her falde endeel omkring Landet. De antaste dem paa denne Maade: naar de see dem ligge paa en Steen at drage Luft, varme sig i Solen og ofte at sove, flyde de deres Baad foran sig, eller, hvis de skal roe, stræbe de meget stille at komme Sælhunden saa nær, at de af et godt Skydegevær kunne give den sin Rest, og af saadanne udlærte Skytter findes iblandt os endda nogle. En Mand, som kan faae et Par gode Sælhunde, hver paa 60—70 *A*, har af Trannen, som han af Spækket udlojer, vel til sine Aars-Udgifter.

¹⁾ Skovarealet udgjør nu ca. 23,700 Td. Land, hvoraf 18,268 er Fredsflov. 23 Sogne eie ingen Fredsflov. Høisfoven udgjør især Teg og Bøg. Desuden findes hist og her Skovhaver ved Gaardene, stundom af flere Tdr. Lands Størrelse; thi Bønden gjør i det Hele taget meget af Trær.

De heble Tørvemoser findes i Stolkemark og Birket Sogne, samt i den østlige Deel af Musse Herred. (PH.)

Jorden i Laaland er meest leeragtig, af den røde og gule Vær. Mod Stranden haveß noget Blaaleer; men af den fridlagtige meget lidet, og jeg har ikke fundet den nogetsteds.¹⁾

I en Bondes Gaard her i Landet træffes sjelden over tre Malkekøer, ti og høist tyve Faar, fem til sex Sviin, tyve Hjør, saa at Intet af Sligt udføres af Landet; vi kunne for-
tære Alt dette selv²⁾.

En Mand, som har sex Tønder Hartkorn at drive, føder ikke mere end sex Heste, og den, der har ti Tønder, holder gerne ti Heste og saa fremdeles; men Jiden de ere jmaaе, (tidt Udskud fra andre Provindser) maae de slæbe her over Aarsterne og faae smal Føde; thi Bonden haver intet Korn tilovers til sine Kreaturer, (han har til sig selv, førend alle Kuller ere udredede, kun saare lidet), han har mindre Høe; Vestene styrte da jævnlig, og det sætter Bonden aldeles tilbage. Tidt maae ved sligt Tilfælde den ene Fæstebonde hjælpe den anden at pløie. Er det ikke en herlig og opmuntrende Maade til at gjøre de duelige Bønder doovne, til at gjøre den gode Bonde arm med de Arme, og at lære ham at tænke, som han og siger: Jeg vil dvæle (det er: forsømme den beleilige Tid), at jeg ikke, naar jeg er færdig, skal jages med min Plov til en anden By paa Godset, at pløie for Andre. Nei, nei, saavidt

¹ Mærken overalt findes ofte tæt under Overfladen Mergel. I Musse Derred gives næsten alle Slags Jord, saa at der ofte i een Mark findes flere Jordarter. (PH.)

² Antallet af Malkekøer, som nu holdes ved Bøndergaardene, er meget forskjelligt og retter sig efter Gaardmandens Evne, ikke efter Arealet, som tillige till Gaarden. Bonden holder i Almindelighed sit Dvæg stiel og uulær Dvægavl som en Bisag. Dog synes man i de senere Aar, at Kvinden anvender større Opmærksomhed paa denne vigtige Green af Avlsbrugt. Skjøndt ogsaa Faareavl en meget bleven forbedret, bliver Kværrel endnu ikke behandlet med den Omhu af Bonden, som det for-
tæner. (PH.)

Wange Grise opkjøbes af Landprangere og føres til Lybfland.

lader Broderlighed sig ikke tvinge, mindst af en ubarmhjertig Bondefoged, som boer iblandt dem¹⁾).

Fast det Gnefte, der fra Landet udsendes, er Korn, Hvede og Byg i temmelig stor Mængde, ogsaa endeel Urter; men næsten alene fra Herregaardene; nogle Løspund Mannagrøn, nogle faa Tønder Smør og et Par Skippund Hollænderi=Øste, nogle Lam, men Altsammen kun fra Herregaardene.

Handelen i Laaland er næsten slet Intet at skrive om for Resten.

Hver Kornmark i Laaland hviler et Aar, som enten er det tredie, fjerde eller femte Aar. Smaa Undtagelser ved nogle faa Hovedgaarde skulle paa sine Steder ei forbigaaes²⁾. Disse Marker behandles saaledes: Udlæget ploies første Gang i Foraaret; anden Gang i eller efter Juni, (naar den i Forveien er gjødsfet) og endelig ploies den tredie Gang op til at bejaaes med Hvede eller Rug. Hveden maa, inden den saaes, toes vel i Saltvand og Kalk, at den buldner ud, og derpaa tørres igjen lidet. (Rugen er her i nogle Aar bleven saaledes opødt af et Slags Snegle, som ere i Jorden, ja hænge endog paa de Straae, som have faaet Fremgang af Jorden, at vi have i Foraaret maattet saae andet Korn i dets Sted. Nogle mene, det er Ugermuus. Gud afværge fra os alle Landeplager!). Den Jord, hvori var Hvede eller Rug, og Urter (hvor de have fem Marker), skal saa have Byg, den ploies ligeledes tre Gange, nemlig første Gang i Efteraaret, anden Gang trøes den (jo tørrere jo bedre) i Foraaret og

¹⁾ Nu regner man 4 à 5 Heste til en almindelig Bondegård. Hesteavlens er i Tiltagende og forbedres aarlig. Bønderne ere i Regelen villige til at bekoste Hopperne bedækkede af gode Hingste. Hestene ere i Gjennemsnit fra 9½ til saavel 10 Qvarter. (PH.)

²⁾ I en Snees Aar omtrent ere vi af de onde gule Urter i vort Korn plagede, hvilke stærke mangfoldig vor Jord. Man mener, de med fremmed Sædekorn ere hertil forplantede. Vore Fædre kjendte dem ikke her i Landet.

harves, og endelig pløies den op til at saaes, saasnart Foraarsskulden ophører; den maae derpaa harves mangfoldig, og hvad Harven ikke kan rive itu, maa bankes med Røller. Jorden maa her til Byg være saa fin som Støv, tænkt, hvad Arbeide! Til Urter slipper man med at pløie eengang og at harve den saa løseligen. Af denne megen Pløien er kommen det stemme Ordsprog: Laalands Pløien og Helveds Pine saaar aldrig Ende. Man har prøvet at ville her indføre de nyopfundne lettere Plove, men man har maattet lægge dem bort igjen, de have ikke kunnet regjere denne strenge Leerjord, især da den tillige ofte er begroet med Græs; man har saaet følgepløiet sin hele Jord, og intet Korn avlet. Naar vi have tilsaaget, maae vi ud igjen at hjælpe Vandet af Jorden ved Kryds- og Dvergrøfter; dog odelægger Vandet de sidste Guder og Kanter, saa der sjelden bliver Korn, og hvor der et Aar intet Korn er, der bliver Jorden saa ubequem, at den Aaret derpaa heller intet bærer. Med Høsten forholder her ligesom i Jylland og Fyen, undtagen, at vi lade det afmeiede Korn altid ligge 6 til 8 Dage paa Staar, førend det bindes, for at Straa og Græs maa tørres.

[Den brugeligste Driftsmaade er nu 7 Markdelingen. Meen og velbehandlet Brak er almindelig. Sommerstaldfordring bruges i Reglen ikke. Brugen af Mergelen er meget almindelig og tiltager stedse. Tærskemaskiner blive stedse hyppigere; hensigtsmæssige Avlsredskaber af enhver Art findes nu allevegne. Bønderne ere ikke uwillige til at prøve og optage nye Avlsredskaber og især har Skarificatoren eller som man nu kalder den Risteploven eller Langjernsploven vundet Ufsaldb. (PH.) Huusfliden staaer paa et meget lavt Trin, saa at man f. Ex. kan saae Pleiler tilkjøbs hos Kjøbmandent, hvilket er en stor Skam for Landmanden.] Fra Høsten til Julen er den laalandste Bondes glædelige Tid, da han har Brød i Huset; men fra Julen til Høsten maa endeel af dem sulte eller lade sig føde af Proprietairen. At være

iblandt dem der, og ansee deres Nød, er vist tungt for et ømt Sind.

Saa meget de gamle Historier, saavel som Byers og Stæders Anlæggelse kunne lære os, synes mig at kjende, at vore Fædre have mere elsket gode Græsgange til deres Qvæg end som Agerdyrkning. Krig, Søroveri og Omflakken have de med deres Naboer havt bedst Lyst til. Siden efter var Strid og Røveri slem nok indbyrdes; thi de utallige Adelsmænd laae stedse og lurede paa hinanden. De indgrove deres Gaarde, saa en Kat ikke kunde komme ind til dem. Vi læse, at Biskop Henning Ulfeld fra Odense var her i Aaret 1440, for at stifte Forligelse mellem nogle af dem.

Endelig maae til mine Vaalænders Roes dette ei for-glemmes: Paa ingen af de omliggende Der og i ingen Pro-vinds udi Danmark er saa kjærlig, indbyrdes og jævnlig Om-gang, som blandt de Indsødte her i Landet. I Præsteflabet har denne Omgang paa nogen Tid meget aftaget, saasom de Afsdødes Steder ere blevne besatte med Fynboer, Jyder og Sjællandere; i hele Vaaland ere nu kun fem Indsødte af Præsteflabet.

Forældre opdrage her deres Børn saaledes, at de i Sel-flaber vise sig artige, frimodige og vittige i at tale. Apropøs om at tale: ingensteds i hele Danmark tales det danske Sprog af Alle i Almindelighed renere end i Vaaland, og især i den nordvestlige Part af Landet. [?]

I det laalandske Præsteflab ere overmaade gode Indret-ninger med Enkekasse og Brandkasse. Naar en Præstegaard afbrænder, sammenskyder hver i Brandkassen interesseret Præst i hele Fyens Stift hver 3 Rdlr., gjør omtrent 600 Rdlr., hvortil med Kongelig Tilladelse svares ogsaa af Stiftets Kirker omtrent 300 Rdlr., ialt 900 Rdlr. Degnene i Stiftet have ogsaa for nogle Aar siden efterfulgt hines Exempel, oprettet ogsaa indbyrdes et Societet, og hver giver, naar Brandflade skeer, 1 Rdlr. Præsternes Brandkasse er oprettet 1747. Bispenes

Umanuensis nyder to pCt. [Begge disse Brandkasser ere nu hærvede, hvorimod kun altfor mange private ere blevne grundede i Stiftet. Af disse ville vi fremhæve: de større Landeieendomsbesidderes, som ogsaa optager mindre Landboere; de mindre Landeieendomsbesidderes og Kjøbstædernes, hvortil Rudkjøbling horer. Desuden have ogsaa Forsikringselskaber for selvdøde Huusdyr, et Søassurancelskab, samt i Kjøbstæderne forskjellige Syge- og Hjælpekasser, som stifte meget Godt. I Mæret 1809 stiftedes et Selskab under Navn af det Laalands Halsterke Selskab til Oplysningens og Industriens Fremme. Efter en Virksomhed, der ikke har efterladt sig mange Spor, ophævedes Selskabet i 1835 og et nyt dannedes under Navn af Maribo Amts oconomiske Selskab, der allerede har stiftet meget Godt og vegelviis har Dyrskuer i Nykjøbing, Maribo og Nakflov.

Endvidere dannede der sig et mindre Selskab, kaldet det oconomiske Selskab for Pederstrup og Skjelstoftes Godser, bestaaende af Godsernes Gaardmand, der udsætte forskjellige Præmier for den reneeste Sæd for Høraavl, Rodfrugtaavl og Fodrning, Brakmarksbehandling, Præmiepløining m. m. Den 2den Decbr. 1845 er oprettet det Reventlow'ske Skolelegat for Grevskabet Christiansfæde, ifølge hvilket 500 Rdlr. aarlig anvendes paa forskjellig Maade til Bedste for Skolelærere, deres Enker o. s. v. paa bemeldte Grevskab. Legatet stammer forresten fra den nuværende Lehnbesidders Bedstefader.]

Mag. Monrad (der var Præst i Thoreby, † 1711) har i et Haandskrift om Laaland og dets Indbyggere skrevet saaledes:

„Sjelden giver Hveden her paa Tærskeloen over ijette Aorn, og Bygget ottende. Rug og Havre avles kun lidet af, Vindser endnu mindre, af Boghvede intet.“

[Af de Sogne, der nu give de fleste Fold, kan erindres, at Hveden i Errindlev, Arninge, Dannemarre, Tillige, Kjøbeløv og Vindeby sættes til 10 Fold, Rug i Gurreby 11 Fold, Byg i Gloslunde indtil 16 Fold, Havre giver 11 Fold i

Holeby. Bølgfød 8 Fuld paa Feis, Femø, i Skovlænge, Rakstov Landsogn og Branderslev. Tage vi Herrederne for os, erholdes efter samme Værf (PH.): Hvede 8 Fuld i Sønder- og Nørreherred, Rug 8½ i Sønderherred, Havre og Byg 8, samt Bølgfød 6, i Fuglse Herred. Den bedste Hvede leveres fra Rødby Egnen. Musse Herred sees at give de mindste Fuld, med Undtagelse af Kartofler, der her sættes høiest, nemlig til 9 Fuld. I Radsted havees den mest og bedste Humle. Naar Udsæden trækkes fra Høsten og Havren fradrages, men Kartofler, reducerede til Korn, medtages, komme saavel 8 Edr. Korn paa hvert Menneſke paa Laaland.

Sammenlignet med Rigets øvrige Provindser, staaer Laaland overſt med Hensyn til Givtigheden af Rug, Havre og Byg; Bonden er ikke meget for at høste Kornet tidlig. Da Kjøbmændene mere og mere kjøbe Kornet efter Vægt, har dette havt en overordentlig Indflydelse paa Landmanden til at forſtaffe sig god og reen Sæd. Det meest isinesfaldende paa Laaland, er den smukke Indhegning af Markerne. Brakmarken behandles med megen Omhyggelighed og i smul Pløining staaer han over de fleste Provindſers Bønder. Derimod behandles Møddingen med mindre Omhu. Den sees endnu næsten overalt at ligge i dybe med Vand opfyldte Huller og det brune Møddingvand at flyde ned ad Gaderne. Intet Sted i Riget findes en saadan Markfred, som i Maribo Amt. Sandsen for Havedyrkningen er tiltaget i de senere Aar. Baroniet Guldborgland har gjort Meget for Udbredelsen af gode Frugttræer, ligesom Tilfældet ogsaa har været paa Baadesgaards Gods i Sønderherred. Ogsaa paa Fuglsang og Prierstov Godser har Kammerherre Neergaard gjort meget for Udbredelsen af gode Vble- og Pæretæer.]

Laalands Indbyggere ere ingenlunde lade og dovne, som Nogle have besyldt dem for. Der er i ingen Provind i Riget vel flattere bestilt med Kjøbstadhandelen end som i Laaland; thi Kjøbmandskabet her er bare Høkeri; men lader

de gaae ud paa Vandet og betragte Landsbymændenes Due-
lighed og Klittighed, i at bearbejde deres Jord. Ja de saa
Overdren af Bedor, som endnu ere tilbage, ere de ikke bange
for at tage under Ploven med (thi Dekonomisterne bilde dem
ind, at det er dem tjenligt); og saa faaer vort kjære Horn-
navn roent at staaes af, og vore gamle Heste om Sommeren
ode Sang. (Fr. Mourad skulde have levet nu!)

Laalænderne ere ikke de belevneste, men ville have Tid
til at overlægge; de foragte ikke Fremmede, men de loffe dem
ligesaa lidet som Slesvigerne ind i Landet til sig; de ere
ikke de allerhospitaleste og rundeste, dog heller ikke mod Tran-
gende ubarmhjertige; de ere ikke krigeriske, men boe helst i
Fred i Landet; de ere ikke dovene, men de gjøre dog ikke gjerne
mere end deres Fædre; de elske sig selv vel meget; de forandre
ikke gjerne gamle Skikke.

Klæbedragten i Laaland er meget tarvelig, og Bøndernes
alt for usel, om de end have Raad til at klæde sig bedre.
I min Tid, siger Provst Holm, syntes mig, at Mandfolkene
gik med for mange Koster ovenpaa hverandre, saa at de neppe
kunde røre sig. En paalidelig Mand har desuden givet Ud-
følgende Beskrivelse over Klæbedragten og andre Forhold i
Vestlolland for ca. 50 Aar siden: Den hvide eller graa Bad-
mels Kofte hørte hjemme i Sønderherred, den blaa Badmels
Kofte i Nørreherred; saa ofte man red, bleve Skjødernes
knappede oppe paa Livet, hvilket tog sig underligt ud, især
fordi Underforet i Reglen havde en afstikkende Farve; de gule
Blindbuxer brugtes ogsaa der, men i Sønderherred bar man
hvide Væredes. Vesten var altid af sribet Løi. Hatten var
omtrent som de rundpuldede, med en bred Skygge, som var
opkrampet paa begge Sider. I dens Folder var bundet
Apothekerlaster, Lys og lignende skjøre Sager, som man kjøbte
i Kjøbstaden. Rundt om Pulden laae Messingtraad. Indeni
Koret gjemtes den fidede Tegnebog med et enkelt Brev til
Præsten, hvilket stundom kunde vente et Par Uger paa Af-

sendelse fra Byen. Bidsten var bunden over Bryftet. Vognene fra Sønderherred vare de saakaldte Pindevogne, hvis Pinde dog vare ombundne af Straafletninger for nedden, deels for at lune og deels for at gjemme Smaating i Vognen. Nørreherredernes Vogne vare derimod Fjellekasser, men paa begge Steder kjendte man kun Halskæder. Sønderherredets Heste vare de bedste. Man kjørte altid med 4 Heste. Paa en af de forreste sad en Dreng, altid yderlig tilsnævset af Hestens Trampen i Solet. Hver Vogn førte i det høieste indtil 5 Tdr. Byg, men var det langveis fra, man skulde bringe Hovkornet, og Beiene vare stemme, kjørte en saadan Befordring heller ikke mere end 3 Tdr. Enhver Bonde lod Hestene staae paa Torvet og fik hoist en Snap hos vedkommende Kjøbmand, naar de i Skjenkestuen spiste den medbragte Mad, som meget ofte var tommetykke Pandekager med Smør paa. Kjøbmanden nedlod sig sjelden til at besøge en Bonde, som modtog hans Læredreng, eller en Haandværksvend, der en enkelt Gang saae ud til ham, som om de vare Prindsfer. Hver Bonde havde altid sin Madæske med til Byen og en Keiel til Brændeviin. Ude ved Svingelsveien tæt ved Raskov var en Kro, hvor man samlede sig for at følges ad hver til sit Sogn, og der var da altid Slagsmaal imellem Læredrengene og lignende Personer og de drukne Bønder; thi disse vare jævnlig drukne, ja laae endog i Rendestenen, hvilket nu er et yderst sjeldent Syn.

Bed Gilderne spiste man Suppe, Sodgrød og tørret Fisk, og naar det skulde vare rigtig høit: Æggeost — en Slags Skjorost — med Æl og Sukker. Steeg fik man sjelden eller aldrig, endnu mindre Viin. En Bonde i Nørreherred valte almindelig Opsigt, fordi han engang havde $\frac{1}{2}$ Anker Rødviin til sit Barns Bryllup. Naar Præsterne skulde bruge Viin f. Ex. til Bispevisitationer, var det altid den simpleste Rødviin, velfarvet med Bruunspaan. Man sendte da en Dreng med en Keiel til Kjøbmanden, som tappede den af Tonden. Af

Vetelen kom den igjen paa Karasler og nodes nu. Paa den Tid, hvorom her er Tale, kostede en Gaas eller en Hare 3 Mk., et Par Vænder 2 Mk., 1 Stegegriis 24 Sk., et Pund Drekjød 2 Sk., 1 Pund Smør 10 Sk. Kun 2 Mænd i Nørreherred havde Støvler. Hestene manglede i Reglen Sko; Hest lungen havde Bagsko. Mange af Bognene, hvorpaa de bragte Kornet, manglede Skinner. Seletsoiet stod i Forhold hertil.]

Kirkerne ere her almindeligen stærke, grundmurede Bygninger, hvortil Fædrene selv have her i Landet brændt Stenene; men siden Reformationen, og da de bleve overdragne Proprietairerne, see en Deel indvendig ud som et forladt Huus, som Ingen sørger for. Blyet fik Kirkeieerne Tilladelse til at brække af, mod Forestilling, at det blev for vanskeligt at holde dem dermed vedlige; men det gaaer dog godt an ved alle Kongens i andre Provindser, især i Sønder- og Nørrejylland. Nu kunne de ligejaa vanskelig holdes vedlige med Tegltag, og tilsidst — gid man ei faaer Blyt til at tække dem med Straa. (Var jeg Kirkeier, skulde Kirkeværgeren blive afsat, saasnart Græsset fik Frihed at groe ud paa Murene i Binduerne inden- og udenfor eller saasnart Kirkegaarden begroes med Hedenelder, Burrer, Skarntyder, vild Malsurt &c., hvilket seer skjendigt ud; men, nei, han frygter ikke for Kirkesyn.)

Ingen kan være de fgl. Mandater mere horsom, end en laalandsk Bonde. Ja, hans Respekt endog for en Foged og Forvalter er utrolig stor; men ikke længere, end Personen har noget over ham at sige; og lige paa samme Maade behandler Bonden her sine Lærere, (i Kjøbstæderne haver jeg derimod mærket mere Familiaritet imellem Præsten og hans Kirkeborn, end som i andre danske Provindser). Ja, det, som jeg især haver forundret mig over her, er, at Bønderne ansee Degnen (for Navnets Skyld maa det uden Tvivl være) med saa stor Ærbødighed som deres Skriftefader; de kalde dem begge: god Fa'er paa det Mandeliges Begne; og deres Heste,

Bogne, Føde og Mennesker ere til al Tjeneste rede, for de første i alle Maader, ligejaavel som for de sidste. Deres Skoleholdere ansee de derimod for meget ringere i Nytten, og overflødige. Og det Besynderligste er, at det er ikke just Uerlighed og Kjærlighed, som herudi driver, men virkelig Frygt. En Skrивerdreng tale de ligesaa ærbødige til, som med Jordegodsæieren selv. Sec, hvorvidt Frugten af Trælbaarenheden strækker sig, som er i dette Land saa meget gammel; dertil kommer Lærdoms Forsømmelse; thi det er himmelart her at træffe en Skoleholder, som skriver en stikkelig Haand, eller veed, hvad Arithmetik er, og hvad Under, siden han er saa foragtet; og tænk, hvordan er da Ungdommen? Tungt for en ordentlig Lærer her, som vil Guds Kundskabs Forfremmelse. Vid man hellere vilde aflaffe dem og paalægge Præsterne at besørge deres Embeder imod at Skolelærernes Løn blev dem tillagt.

Ingen gevorbne Krigsfolk ere paa Landet, og istedetfor andre Provindsers Borgere ønske dem til sig, for at de kan tære Penge hos dem, bede disse dem fra sig.

De kongelige Betjente synes med deres aarlige Løn misfornøiede, og de have virkelig smaa Indkomster i dette dyre Land. Dog Ingen misunde heller Præsterne deres store Intrader; thi jeg veed nok, at de kaldes laalandste Bisper; men jeg har i de Aar, jeg har været her (og jeg kjender dem ret nu alle), endnu næppe kjendt to Præster i Laaland, som ere blevne uden som de, der af Haand putte i Mund, med mindre de have sovet sig Midler til. Uagtet vore Rettens Betjente kun ere saa maadelig aflagte, træffer man dog her de dygtigste og redeligste Dommere og Lovkyndige.

Der er Udskilligt, jeg ønskede Bonden i Laaland kunde vorde opmuntret til, saasom at fiske, sætte Humle og Frugttræer og opelske Skov, stryge Manna-Græskorn, gjøre Træarbeide, Kurve og Sligt; men hvorledes han dertil skal faae

voll, veed jeg sandelig ikke; Bonden har nok at bestille med at ploie, saae, hofte og tærste.

Her have vi et Mundheld, som jeg ikke kan lide, nemlig dette: Vi have alle vore Feil. Med dette Mundheld forholdes lidt en værdig Mand sin Noes, og med samme Ordsprog kan lægges Plaster paa den Lideligstes Synde-Saar; men dette maa jeg sige til mine Landsmænds Berømmelse, at den Dyd, at kunne tie, ingensteds mere kan stattes end her, og det ikke hos Præster og Læger alene. Jeg har derimod mærket, En og Anden lettelig falder her i Mistanke for Hjerninger, som de vel aldrig have tænkt paa at ville begaae; Marsag hertil er tildeels Landets Nærbeboelse. Folk her i Landet synes i deres Samtale mildere mod Fremmede, end imod de Indfødte.

Laalænderne ere ordentlige og gode, tarvelige Huusholdere. En Drunkenboldt er af alle smukke Folk foragtet, og, som biligt, ilde omtalt.

I Præsteskabet høres her sjelden Exorbitanser, for hvilke de med Rettens Straf maae langes.

Præsterne staae under Biskoppen i Odense, som altid gjerne besvarer deres Raadførelses-Breve directe; men Degne og Skoleholdere besvarer han ved Sognepræsten, om de end gaae ham forbi, og lige til Biskoppen. Over 40 frie Hovedgaarde ere her i Landet, men kun saa ere nu beboede af Gierne, (nuomstunder kun fem).

Paa Landet farer en ugentlig agende Post, som ofte gaaer temmelig langsom, formedelsf tvende Færgesteder [og de forfærdelige Veie, som gjorde, at man stundom var 3 Dage om at kjøre igjennem Laaland. Forresten gif samme Post kun til Hølsted, hvor Nakskov Borgere maatte lade den hente.]

Laaland kan, ligesaavel som andre Lande, prunke af store og i Verden berømmelige Mænd, som her ere fødte, saasom den berømte danske Cantzler Arild Hvidtfeld, rigtignok født i Bergen 1549, hvor Faderen dengang var Befalingemand. Den

lærde D. Niels Hemmingsen, født 1513 i Egholm, eller Engebølle ved Nysted, hvor Faderen var Landsbysmed. Den udenlands berømte Janus Nicolai, en Borgemesters Son af Raskov, som blev Dr. Med. 1652 til Harderwüch i Geldern, siden Med. pract. i Trondhjem. Den store Rigets Hofmester Peder Oxe, født sidst i 15de Seculum paa Nielstrup. Den berømmelige Rigets Raad Mogens Gøye, den lærde Rektor Christian Falster, født i Branderålev 1690. Prof. Christian Thestrup, som blev Assessor i Høiestret og Etatsraad, født i Raskov 1689 [den 19de November. (K.)] Landsdommer og Etatsraad Matth. de Thestrup, født 1688. Biskoppen i Ribe, Hr. Laur. Thura, født i Raskov 1657. [Dertil kunne vi nu sige Nic. Edinger Valle, Sjællands berømte Biskop, født 1744 i Vestenfløv, hvor Faderen var Degn, † 1816. Historieforfatteren Niels Ditlev Niegels, født paa Sollestedgaard 1755, † 1802. Prof. Henrik Nicolai Clausen, født i Maribo d. 22de April 1793.]

Laalands Seillads er desværre nu ikke meget stor. Et halvt Hundrede Fartsøier udføre fra Landet Korn, og bringe tilbage Hør, Fisk, Jern, Tjære, Kul, Kalk, Tran, allehaande Klædevarer, Tommer og Brædder, og Sligt mere; men ikke til Forraad.

De smukkeste Egne indtage Durebygaard, Søholt, Anuthenborg, Engestofte, Pederstrup og Nysted.

Laalands Skytsgud havde St. Matthæus i Fædrenes Tid den Lykke at være.

Førend vi paa Laalands særdeles Historie begynde, maa her for sig selv samlet indføres følgende blandede Efterretninger til Laalands og Falsters Histories Dplysning.

Helvaderus skriver, at 2140 efter Verdens Skabelse kom de første Mennesker til Laaland fra Jylland af.

Omtrent Aar 692 efter Christi Fødsel, reiste Een ved Navn Willibrord omkring i alle Provindser, for at prædike Guds Ord; men her vandt han kun lidet.

944 (?) var i Laaland en bedrøvet Tilstand. Vinteren kom paa før Juli Maanedes Udgang. Al Sæd gik næsten reent bort.

Omtrent Aar 980 blev, under Kong Harald, Odense Vispedom stiftet.

1007 (?) døde her mange baade af Hungerønod og Pest. I dette Aarhundrede begyndte man stærkt paa Kirkebygninger i Laaland; af de første vare Aunede, Thoreby og Hørslunde, som skulle være anlagte 1011.

Fra 1086—95 var den bedrøvelige Tid, da der neppe var Brød i Riget. Der siges, at Kong Oluf selv Jule = Aften ikke havde eller kunde faae Brød paa sit Bord.

Ku begyndte Bønderne, de onde Udyr, ret at falde ind i Landet, ødelagde de nye Kirker og Kapeller og rasede næsten uafbrudt til Baldemar den Store undertvang dem. Ingen af de danske Landsdele har havt saamegen Ulempe af disse grumme Hedninger som Laaland, der endog i tidligere Dage var dem i kort Tid skatstyldig. Mange Bønder nedsatte sig ogsaa rundt om paa Den, hvilket enkelte Steders Navne, saasom Kræmnihe, Tillige og flere, endnu bære Vidnesbyrd om. Måneligvis forlehede Kong Baldemar den Store sin nydøbte Svoger, den vendiske Prinds Prebislaus, med denne De, i det Mindste havde dennes Søn Knud, Lolland i Forlehning. (T) Denne Knud døde 1183 i St. Knuds Kloster i Odense, hvor han ligger begravet.

1134 kom Kong Erik Emun, (som var flygtet ud af Riget til Norge) tilbage i Land paa Laaland og blev hjærlig modtagen. Han samlede her en god Armeé; gik imod sin Farbroder, Kong Nicolaus ved Fodevig i Skaane og slog ham.

Omtrent 1159 var Kong Valdemar saa forbitret paa Falsters Indbyggere, at han truede at ødelægge hele Falsters Land, fordi En af de altid tappre Falstringer havde sagt: de forrige Konger pleiede at have Sporer om Hælene, men denne har dem paa Tærne, m. m. Men Kongen blev syg og Biskop Absalon med, og sidenefter lod Kongen sin Brede fare. Omtrent paa samme Tid var Benderne igjen paa vore Kyster; men de vare saa uheldige, at de lede Skibbrud, hvortil Laalænderne gibe den Marsag, at de forgrebe sig paa et Crusifig, som stod opreist ved Strandbredden udi Sundet under Falster. Naar disse Søe- og Landrovere ellers angrebe vore Der, siges Falstringerne at have værget sig mandeligen, medens Laalænderne kjøbte sig Fred af dem.

Da Kong Valdemar II Seier før sin Død 1241 delte Riget imellem sine Sonner, gjorde han sin Søn Christoffer til Hertug over Laaland og Falster. Efter ham fik Laaland og Falster til Herre hans Halvbroder Knud, som havde været Hertug i Bleking; han døde 1260 og ligger begravet i Ringsted hos sin Broder. Efter ham blev hans Søn Erik fra Halland Hertug til Laaland og Falster.

1289 kom Marik Stig og de Fredløse fra Norge hid til Danmark med en krigende Flaade og afbrændte Nykjøbing, medens den norske Konge Erik Præstehader hærgede Vistfalster, afbrændte Stubbekjøbing og flere Stæder, og med stort Bytte reiste tilbage til Norge.

1323 var ved Kyndelmisje Frosten saa stærk i 6 Uger, at man reiste paa Isen hele Østersøen over, til Tydskland, og vare der paa Isen oprettede Huje og Herberger.

1326 pantsatte Interimskongen Valdemar Griffen Laaland, Falster og Femern til den holstenske Greve Johan den Milde, den raisonnableste Herre mod dette Lands Geistlighed, hvorpaa siden skal vises Proverne, † 1359. Men mon der i al den Tid var roligt i Landet? nei, Laalænderne lode sig i Aaret 1334 paa en taabelig Maade af Hert. Otto, Kong

Valdemar Atterdags ældre Broder, og af nogle Tydske overtale til at løbe omkring og strække Folk. Ved Viborg gik de endelig i en Træfning imod Grev Gerhard af Holsteen. Ser man, at Laalænder ere heller ikke bange for at bære Gevær! Kong Christoffer den Anden (som var saa foragtet, at et Par smaa Adelsmænd fra Laaland, Henneke Bryde og Johan Elmose, anfaldt ham i Saxjoving og førte ham fangen til Alsholm Slot), var forinden død 1332 i Nykjøbing, og Holstenerne holdt lide Huus med vore Der, indtil Himlen sendte Kong Valdemar Atterdag at tugte dem.

1329 blev i Ringsted sluttet Forlig imellem Kong Christoffer den 2 og Grev Johan den Milde, hvorefter denne sidste fik i Pant Laaland med Alsholm, Skaane og Sjælland.

1330 gav samme Greve Geistligheden i Laaland og Falster et paa Latin skrevet Privilegii-Brev, dateret paa Alsholm, hvorimod Præsterne fire Gange aarlig skulde læse Messie for Grevens og hans Forældres Sjæle og Velgaaende.

1348 var den for hele Danmark fatale Tid, hvis Spor og mange bittermagende Frugter endnu maa doies. Fire-semtedele og derover af Menneskene bleve ved Pest (kaldet den sorte Død) hastig Livet berøvet; Ploiemarkerne begroedes i Hast med Torne og Skov; Byer og Huse, som ingen Beboere kunde faae, nedfaldt. Nogle faa overlevende Rige og Mægtige indtog de bedste øde Pladser, hvor de byggede sig Gaarde, som fra alt Omliggende blev stilt, og siden forsynedes med Benaadninger af Kongen. Nu var det Tid at smedde. (Herremændene vare da utallig flere end som nu; hver kjøbte saa mange Bøndergaarde og Steder, som hans Formue kunde tilstrække at betale. Alle de solgte Bønder vare da Herremændens, og Bønderne vare ordentlig hans Tjenere og Slaver med Koner og Børn, hvilket saaledes vedvarede til Souverainitetens Indførelse [og endnu tildeels til Kong Frederik den Sjettes Regjeringstid]. Gud, hvad er Eders Tilstand, I saakaldte Fæstebønder! lyksalig nu fremfor da.)

Fra 1359—63 var Dronning Margrethes Broder Christoffer Hertug i Laaland.

1359 den 29de April gav Biskop Peder Præsterne i Laaland en Ordonance, hvorefter de skulde tage Tiende og Offer 2c.

1360 gav han Geistligheden i Falster og Laaland et Brev, som bekræftede forrige Grev Johans; thi Herregaardene vare færdige at tage Præstejorderne under dem med al Resten.

1376 blev, da Landet endnu ikke efter den sorte Død og Pest kunde bebygges, tillagt mange Sognepræster megen Jord.

1388 oprettede Guds Regems Gildeslag i Laalands Sønderherred disse Love imellem sig: 1) At den, som det tilfaldt at holde Gildet, skulde tilfige Stedets Præst det, og han igjen Brødrene Sted og Dag. 2) Alle Gildets Lemmer samles 4 Gange aarlig, og under Straf skulde Stedets Præst selv forrette Tjenesten med at bede for de Levende og for de Døde, for alle Belgjorere, item tre Messer synges for det høie Alter. 3) Alle Præster have Messeshager paa ved den høieste Messe om Jesu Regeme. 4) Den Indbudne, som ikke kom, betale 1 Skilling Sterling, (som var 1 Rigsort). 5) Den, som holder Gildet, forsyne Gæsterne med Føde og Fodring. 6) Hvo, som skjelder eller molesterer sin Broder eller Søster ved Gildet, betale eengang 1 Grot, anden Gang dobbelt, tredie Gang udstødes. 7) Døer en Broder eller Søster udenlands, holdes for denne Vigilier og Messer. 8) Naar nogen af Vaget vil over Havet besøge St. Petri og Pauli Templer, eller hellige Steder, skal hver hjælpe en Saadan med en Skill. Sterling. 9) Straffes Nogen med Ildebrand, hjælpe hver ham med en Grot. 10) Ingen af Brødrene eller Søstrene have mere end 1 Tjener med. 11) Ved Bordet forholde sig, som de vare i Choret. 12) Hvo som vil antages i Lauget, søge Brødrene og Søstrene derom.

13) Hvo, som reiser bort, efterlade saa meget, at Gildet kan holdes, naar det den tilfalder.

Understreven af Præsten til Vestenslov (som Oldermann) og øvrige Herreds Præster samt andre fornemme Folk, saavel Mand som Qvinder.

1399 gif man paa Jis fra Lybek til diøse Der.

1446 d. 22de Juni blev det saakaldte laalandske Decret givet af Biskop Henning i Odense og menige Ridderskab, som boe i Laaland, med denne Vedtægt: Ingen Bonde maae sælge, bortføre, bortgive Eg eller Bøg uden sin Husbondes Billie under 40 Mk. Straf. Ingen i Laaland holde Geder, uden han har saa stor Stov, at han kan holde dem paa sit Eget. Ingen jage efter Ræve, og særdeles ingen Bonde bruge nogen Jagt, enten med Haregarn, Mynde eller anden Hund, med Armborst eller beslige, under Straf af 3 Mk. til Kongen; Ingen have mere end een Hund. Hver Bonde eller Borned i Laaland skal have 30 Humlekuler og 6 ympede Pæretæer og Vbletræer inden Volborg Dag, under 3 Mk. Bøde o. s. v.

1447 gav Kong Christoffer Geistligheden i Laaland et Bestyttelsesbrev, dateret Maribo St. Marci Papæ Dag.

1484 var en skræffelig Pest udi Landet.

1495-faldt her en Snee, som skjulte Byer og Huse.

1510 landede Lybekkerne i Laaland, plyndrede alle vegne og afbrændte Nafskov, Halsted Kloster og flere Steder.

1516 flyttede Hollænderne fra Sprogø over til Bøts paa Falster.

1517 skal den pavelige Nuntius Joh. Ang. Arcimboldus have været paa Halsted og uddeelt Afsad.

1532 lod dette Stifts Biskop trykke Lutheri Catechismum, oversat paa Dansk af Jørgen Jensen Sadolin og sendte sine Præster den. Biskoppen var Knud Gyldenstjerne.

1534 hylbøde diøse og omliggende Ders Beboere den Oldenborgske Greve, Christoffer, fordi han sagde, at han vilde have den fangne Kong Christian den Anden tilbage paa

Thronen. Men den uforglemmelige Konge Christian den Tredie, skaffede endelig Landene Rolighed.

1539 blev taget Landsthingsvidne paa at Qvægtiende har altid været ydet i Laaland til Præsterne alene.

1541 Kongl. Befaling til Laalands Indbyggere, at svare til Præsterne, item til Degne og de Fattige, den sædvanlige Afgift af Korn og Helmiøse Mad.

1542 gav Hr. Peder Dye, Lehnsmænd paa Halsted Kloster, Præsterne sit Brev paa at nyde Landgilde og anden Afgift af Kalentgodsset, og at han derimod Intet havde at indvende.

1547 i Januar Maaned var Kulden her saa hæftig, at man gik paa Isen fra Gjedseer til Rostock.

S. A. lgl. Tilladelse for Laalands Bønder, at de fra Mortensdag til Kyndelmisse maatte udføre deres Korn; deres Heste og Dyne maatte de derimod udføre hele Aaret.

1565 døde her af Pest 13,000 Menneſker, og blandt dem 28 Præster. Samtidig hermed døde af Pest alene i Musje Herred 3,555 Menneſker, og blandt dem 8 Præster; bedrøveligt for Lærdømmen, men bedrøveligere for Agerdyrkningen.

1577 blev paa en Synode i Odense befalet, at Præstefonerne ikke maatte bære Kjoler af Kamelot, Damastes Peltje, Silke-Kraver eller hoie, krumme Kraver, Præsterne maatte ikke bruge dobbelte Kruser i deres Halskraver, under 4 gamle Dalers Straf.

*1578 blev Markedet i Sæddinge nedlagt. Der holdtes dengang et aarligt Marked i Halsted paa Frue Dag; eet i Stoffemark paa St. Jøns Dag; eet i Taagerup 3 Dage efter Marie Bebudelsesdag og eet i Aalstrup paa St. Lauritsdag. (R.)

*1581 den 14de Februar stiftede Fugelse Præster et Konvent. De skulde møde hos hinanden een Gang aarligen, og da beværtes med 3 Retter Mad og Øl. (R.)

G. A. den 16de, 17de og 18de Januar bleve de første Væredage efter Reformationen holdte her i Landet, i Anledning af en Comet, som lod sig see 1580, og paafølgende Pest.

1583 den 18de, 19de og 20de Octbr. holdtes atter Væredage for Pest; jeg finder, at Hr. G. Simonides (den samme som Mag. Jørgen Simonjen, ved St. Knuds Kirke i Odense) sendte hele Stiftets Præster 3 Prædikener at udskrive og benytte sig af. (Nu kan da en Præst mestendeels sammenskrive en Tale selv over sin Text.)

*Paa samme Tid havde Laaland 69 Kirker, som besørgedes af 50 Præster. I Fugelse Herred var 6 Birker, nemlig: Feis, Femø, Ufso, Kronge, Fugelse eller Kjarstrup og Sæddinge eller Maribo Kloster Birker. I Laalands Norreherred 5 Birker, som vare: Utterslev, Nyholle, Urne, Ravensborg og Sæby Birker. (R.)

1589 skal Dronning Sophie paa Nykjøbing Slot have bekræftet Geistlighedens Privilegier paa deres Præstegaarde.

*1601 toges Klokker fra de Kirker, som havde dem til „Overflod“, og gaves til de trængende Kirker. Saaledes fik Utterslev Kirke en lille Klokke fra Solager i Skaane. (R.)

1603, 8, 19, 20, 29, 38, 53: i alle disse Aar mærkedes, at Pest henrev en Deel Menneffer. [1620 døde saaledes alene i Nakskov 341 Menneffer af Pest. Dødeligheden tiltog til Septbr., i hvilken Maaned alene 71 bortreves, derefter aftog den gradviis, dog døde endnu i Oktbr. 52. (Pestestikkerbogen.)]

1625 reiste sig det forfærdelige Veir i Februar Maaned, da Kirkespiret i Nakskov, som 7 Aar tilforn var opsat, blæste ned. Skolens Overdeel faldt, og en Deel flere Huse. 5 Menneffer bleve derved dræbte, og ved Rødby borttog Hoivandet 400 Qvæghoveder. [Samme Aar er ogsaa mærkeligt derved, at der var saa stor Vandmangel paa Laaland, at meget Qvæg bortdøde, fordi der somme Steder ikke var Vand i Miils Afstand. De fleste Brønde stode tomme og Korn saavel som Græs mislykkedes. I den herved fremkaldte Dyretid anføres det

som noget Overordentligt, at en Skp. Hvede kostede 1 Daler, 1 Skp. Rug 4 Mk. og 1 Skp. Byg 3 Mk. (Perlstb.)]

1629 d. 22de Octbr. skal Kongen have givet Brev paa, at Degneboliger i Falster skulde være frie for Skatter, som Lehnsmændene immer vilde paalægge dem.

1631 var Kong Christian den Fjerde paa Nykjøbing Slot og overdrog Laaland og Falster til sin Son, Prinds Christian.

1640 modtog samme Prinds paa sit Slot i Nykjøbing den svenske Dronning, Gustav Adolphs Enke, Maria Eleonora, og var hun her i 7 Maaneder.

1647 den 2den Juni døde Prinds Christian paa en Rejse til Carlsbad i Sagen.

*1644 overfaldt 64 svenske og hollandske Skibe 17 danske imellem Laaland og Femern. De fleste danske Matroser vare ulykkeligtvis i Land; men desuagtet kæmpede Admiralen, Pors Nielsen Mund, og hans faa Mænd som sande Helte, og om end han selv faldt, fordi han ei vilde tage Pardon, og kun 2 Skibe undkom, lede Fjenderne dog saa meget, at de ikke kunde benytte Seiren.

1657 og følgende Aar vare for Landet sorgelige og trange formedelt den uheldige Krig med Sverrig. De seierlige Svenske holdt her et jammerligt Huus; de afbrændte alle vore Skove i Laalands Nørre-Herred; de plyndrede og røvede allevegne.

1660 var saa dyr Tid, at de fattige stimlede om Rende-stenene i Rasklov for at omgave de udfastede Been; thi see, de Svenske havde ødelagt Alt og i hele Sogne avledes der intet Korn. I Utræslev Sogn afbrændte de to Byer; derefter huserede de i Kjøbelov og Branderslev Sogne, og endelig ødelagde de ikke alene alle Levnetshjælpemidler, men afbrændte ogsaa Rasklov store og kostelige Skove.

*1661 havde Rasklov 2 Borgemestere og 5 Raadmænd; Nykjøbing 2 Borgemestere og 4 Raadmænd; de andre Byer

i Stiftet hver 1 Borgemeſter og 4 Raadmænd; kun Rødbb havde ingen af Delene. — Herregud!

1667 var Kong Frederik den Tredie ogſaa paa Laaland, da Prindsſeſſe Charlotte Amalie fra Heſſen-Kaſſel blev formælet med Prinds Chriſtian den Femte paa Nykjøbing Slot, d. 25. Juni.

S. A. fik Raſkov Stabelſtads Rettighed, ſom blev den af andre Stæder miſundt, hvorfor den og miſtede ſamme igjen om kort Tid.

1670 førte man paa Iſen fra Bornholm til Kjøbenhavn.

*1684 den 3die October udnævnedes den forrige Raadmand Peder Oſen Kerup i Raſkov til at være Overpolitinspecteur her i Stiftet. (R.)

1687 den 1ſte Juli egl. Forordning, at der i Laaland ſkulde gives Tiende paa ſamme Maade, ſom i de andre Provinſer, hvorved Præſteſtabet ſandt ſtor Miſregning. Hidtil havde Kongen ingen Tiende i diſe 2 Provinſer. Præſterne fik af Hvede, Rug, Urter &c. hver tyvende Kjev.

S. A. den 1ſte Juli egl. Forordning, at da der mange Stæder i Laaland og Falſter er ringe Højbjerging, maatte Bønderne nyde Konge- og Kirke-Tiende i Fæſte, fremfor andre. Samme Aar den 19de October gjorde Kongen atter en kort Reife til Falſter, Møen og Langeland.

1688 den 17de April atter egl. Forordning, hvorefter Præſterne i Laaland ſkulde have Erſtatning og Reſuſion for den Afgang, de lede forrige Aar ved Tiendernes Forandring; og at Laalands og Falſters Præſter ſkulde oppebære Tiende alene af Vikker, Lindſer, Bønner, Hør, Dvæg &c., item at ſmaa Kirker ſkulde annecteres til andre. Hvilken ſod og rar Forordning for nogle Præſter, ſom fra den Tid bør kaldes Prælater, formedelt deres anſeelige Indkomſter!

1692 gjorde Kongen, Dronningen, Prinds Chriſtian og flere høie Perſoner en Reife over Møen til Nykjøbing. De diverterede ſig med Jagt ved Gjedſer; 420 Svaner bleve ſtudte. Paa ſamme Reife vare de ogſaa i Laaland og jaae

fig om; Deres Majestæter lode jätte en Prædikestol i Halssted, og indrette Choret i Rippinge Kirke 2c.

1702 skal de første Rotter være komne til Laaland; man saae dem aldrig her tilforn. Nogle omløbende Tætere kom til Landet ved Durebygaard, hvor de bleve uden Trøst bortjagede, som Net var; Tæterne pakkede sig og bandte, at Laaland skulde saae sig nogle plagende Dyr paa Halsen, som skulde skade dem mere end omløbende Betlere.

1715 den 24de April stod det bekjendte Søslag paa Colbergerhede, mellem den danske Admiral Gabel og den svenske Admiral, Grev Wachtmeister. Uventet satte de Svenske ind med deres Flaade paa Laaland, just Paaskæften og satte Ild paa et Skib ved Albue. Paaskemorgen gif Trommen i Rakflov; Indbyggerne og nogle Bønder samledes ved Sønderstrand; men Gabel med sine Skibe kom efter Fjenden, jog ham hurtig bort, og fangede Greven.

1722 den 10de August blev allernaadigst confirmeret en Enfekasse for Laalands og Falsters Geistlighed.

1727 til 1728 var en bedrøvelig Dyretid i Laaland og Falster.

1737 den 22de Marts fgl. Anordning (efter Generalinde Eichstedts Ansøgning) at alle Tilgrændsende skulde opgrave Marebæks Rende igjennem Laalands Nørreherred, at ikke Agerlandet ved dens Tilstopning skulde lide Skade; især Baroniet Vintersborgs Jorder.

1741 den 24de April og 22de Decbr. udgif fgl. Rescript, at Geistliges Boliger i Kjøbstæderne i Falster og Laaland falde Kirkerne for besværlige at vedligeholde, og derfor stjænktes for Intet til daværende Geistlige, i den Stand de vare.

1746 begyndte her den ødelæggende Dvægdød, for hvilken holdtes Bededage i Landets Kirker.

1750 den 20de Juni var H. M. Frederik den Femte omkring paa disse Døer. [Kongen boede i Rakflov i Hjørne-

gaarden paa Torvet ved „Farverens Stræde“, og længe betegnede en gylden Inscription, hvor Kongen havde sovet i Huset. Provst Ullis prædikede til Høimesse, og blev derefter buden til Aftentaffel. Ved dette sagde en Hofmand saa høit, at Kongen horte det: „Der sidder Præsten, som i Formiddags holdt den maadelige Prædiken.“ Kongen svarede: „Hver Fugl synger med sit Røb. Du er ogsaa kjendt paa din Sang.“ Kongens Mildhed og Gode levede længe i Borgernes Minde. (H.)]

1756 den 4de Mai holdtes ligeledes Bededag i Anledning af Jordkjælv og Vandbrud.

1766, fra den 9de til den 12te Septbr., blev Bøndergødjet i Falster solgt af Hs. Majestæt.

1777 den 10de Septbr. udgif fgl. Rescript, at Degneholigerne i Laaland og Falster skal altid være efter Syn af Provsten 100 Daler i Værdi, indtil hvilken Summa de atter af Arvingerne skal istandsættes eller betales. Forbedringer paa samme over denne Summa betale Succesores indtil 50 Daler.

1778 den 2den Decbr. blev allernaadigst confirmeret en Enkekasse for Degnene i Falster.

1781 den 16de Mai udkom fgl. Rescript, at Skoleholderes Løn paa Landet i Falster, samt de af Kong Frederik den Fjerde oprettede Skolehuses Reparation paa de af Kongen bortsolgte Godser, skal hos de udeblivende Lodseiere ved Udpantning og militair Execution inddrives.

1800 den 26de Marts ansattes den første Branddirecteur for hele Stiftet.

1801 den 30te October stiftedes det vesterborgske Skolelæreseminarium.

1803 den 30te Decbr., fik disse Der deres egen Biskop.

1806 oprettedes det første Bogtrykkeri her i Stiftet i Maribo af daværende Cand. juris, senere Overretsprocurator, Johannes Nicolai Høst, der den 1ste September samme Aar begyndte Udgivelsen af „Kongelig allernaadigst privile-

geret Lollands og Falsters Adresssecontoirs Avis", under hans egen Redaction. 1807 aftraadte han Bogtrykkeri og Privilegium til residierende Capellan i Maribo, Chr. Eichenbroch Schulz, der fra Begyndelsen af 1808 fortjatte Bladet under Titel: „Lollands- og Falsters Stifts Kongelige alene privilegerede Adresssecontoirs-Efterretninger“. Ved hans Død, den 12te Decbr. 1824, gik Privilegiet over til hans Enke, og Redactionen blev overdraget hendes Sviger søn, Procurator Jens Christian Larsen. Den 16de Februar 1835 døde Madam Schulz, og Procurator Larsen blev af Stiftamtet constitueret til foreløbig at være Avisens Udgiver, medens Privilegiet til dens fremtidige Udgivelse i Løbet af Sommeren 1835 overdroges Procurator Chr. Fred. Tidemand ¹⁾ i Nykjøbing, som dog dermed ikke fik Rettighed til at oprette noget Bogtrykkeri, hvorimod Typograph Wilh. Fred. Laub af Kjøbenhavn, omtrent samtidig meddeleste Privilegium som Bogtrykker i Nykjøbing. Den 1ste October 1835 tiltraadte Procurator Tidemand som Bladets Redacteur og Udgiver, og det blev fra nu af trykt i Nykjøbing hos Laub og dets Titel forandret til „Lollands- og Falsters Stifts Tidende“, uden at der begyndtes med nogen ny Nummer-række. Bogtrykkeriet i Maribo fik Procurator Larsen kort Tid efter Tilladelse til at drive, og fra 1ste Januar 1836 begyndte han Udgivelsen af et nyt Blad, „Lollands-Posten“. I Begyndelsen af 1840 overdrog Tidemand sit Privilegium som Udgiver af Stiftstidenden til Laub, der fra 1ste Februar 1840 var Bladets Redacteur og Udgiver. Laub døde den 10de April 1845 ²⁾, og hans Rettigheder gik over til hans

¹⁾ Hr. Tidemand, en Søn af Hr. Ivar T. i Utterslev, er født 1795, blev Student fra Nykjøbing 1815, 1834 Procurator her i Stiftet, † 15de August 1853. Han var gift med Sophie Cathrine Hellefen og var, ligesom Hr. Laub, en af Alle høitaget og aisholdt Personlighed.

²⁾ Laub var en Tvillingbroder til Viborgs nuværende Biskop. En Deel, i Regelen meget helbige, Smaadigte af ham findes adspredte i forskjellige Tidsskrifter.

Enke, Christiane Kirstine Thomea Wilhelmine Laub, Datter af nu afdøde Statsraad, Bankdirecteur Thomsen, imod at hun skulde lade Bladets Redaction besørge af en medansvarlig, paalidelig Mand, som „af Dyrigheden (Stiftamtmanden) dertil fandtes skiftet“; efter hendes Indstilling antoges dertil Bestyreren af hendes Bogtrykkeri, Typograph Jørgen Christian Jørgensen¹⁾, der har besørget Redactionen siden April 1845, med et Par korte Afbrydelser, navnlig fra 1ste Juli 1848 til 1ste April 1849, i hvilken Tid han redigerede Laalands-Posten, som han 1848 havde tilkjøbt sig, medens Stiftstidenden redigeredes af Laalands-Postens nuværende Redacteur, Hr. Dein²⁾.

S. A. den 14de Marts stiftedes den geistlige Enkepensjonskasse for Laalands-Falsters Stift.

10de August, samme Aar, aprobredes Reglementet for Almueskolevæsenet i samme Stift.

Hr. Jørgensen, der 1857 blev Medleier saavel af Stiftstidenden som af Bogtrykkeriet, er født i Korsør den 4de Februar 1815, hvor hans Fader var Værtshuusholder. Han flyttede, $\frac{1}{2}$ Aar gammel, med sine Forældre til Odense og derfra, efter Moderens Død, i sit 7de Aar med Faderen til Maribo. Her lærte han Bogtrykkeriet i Schulz's Enkes Officin i Aarene 1831—1835, arbejdede fra Foraaret 1836 i Kjøbenhavn og fra Foraaret 1839 i Hr. Dve Thomsens Officin i Odense, redigerede midlertidig dennes Avis under hans Ophold ved Stifternes Stænderforsamling 1844. Han ægtede den 18de Mai 1850 Jacobine Marie Thomsen, en Søster til Laubs Enke. Han valgtes til Folkethingsmand for Maribo Amts 2den Valgfreds (Valgsted Maribo) den 4de August 1852, og til Folkethingsmand for Maribo-Amts 4de Valgfreds (Valgsted Nykjøbing) den 27de Mai 1853, mødte paa Rigsdagen $\frac{1}{2}$ 4de Sessions 1ste og 3die Samling og nedlagde sit Mandat den 14de September 1853; valgtes til Landthingsmand for 5te Valgfreds (Maribo Amt, der har 3 Landthingsmænd) den 20de Juni 1859. Han eter endnu Bladet Laalands-Posten og Bogtrykkeriet i Maribo.

²⁾ Hr. Johan Niæmus Dein, Søn af en Slægter, er født 1814. Han arbejdede før han kom her til Stiftet, i 11 Aar i Bianco Lunos Officin. 1852 tillige Boghandler i Maribo. Er gift med Henriette Dorthea Schmidt fra Nykjøbing.

1829 til 31 herskede en Smitsot i Laaland, den saakaldte Høstfeber, som især i Sønderherred bortrev Mange.

1830 den 4de April rasede en Orkan paa Laaland, som blæste mange Lader og Stalde om; en stor Deel Kreaturer dræbtes. En stor Pileallee, som gik fra Aalstrup til Christianssæde, blæste ogsaa tildeels om ved samme Leilighed.

1849 den 30te April erholdt Typograph Joseph Benjamin Nicolai Læssø¹⁾ Privilegium paa at anlægge et Bogtrykkeri og udgive en Avis i Raskov; men det varede dog et heelt Aar, før begge Dele kom istand. Det første Nummer udkom den 1ste Juli 1850; men allerede den 24de October s. A. saae han sig nødt til at overlade Udgivelsen til Boghandler Peter Frederik Thjerry, † 1858, efter i over 25 Aar at have tjent Byen i de forskjelligste communale Embedsstillinger med ligesaa megen Dpoffrelse som Iver. Den 1ste Martz 1851 fratraadte imidlertid Thjerry igjen Udgivelsen af denne Avis, som Hr. Læssø atter overtog i Forbindelse med den jenere afdøde Typograph P. Kjørsgaard, som den 1ste April udvidede Avisens Format saa betydeligt, at den blev trespaltet. Allerede den 30te August fratraadte imidlertid Kjørsgaard Interessentskabet. Da Hr. Læssø nu vedblev at arbejde med Tab, bestemte han sig endelig til at stille sig ved Privilegiet, som 19de Juli 1852 folgtes til det nuværende Eier for circa

¹⁾ Hr. Læssø, hvis Fader var Tolbinspecteur i Frederikshavn 1812—17, død som Havnecontrolleur i Kjøbenhavn 1831, er født den 10de Octbr. 1814, gif ved Faderens Død først tilføes, men gav sig 1833 i Bogtrykkerlære. Efterat have udlært 1835, begav han sig 1838 med Understøttelse af det Keiserensse Fond paa en Udenlandsreise. Han arbejdede paa Tydslands største Bogtrykkerier, gennemvandrede Ungarn, Böhmen, Østerrig, Tyrol og Schweiz og tog derefter længere Ophold i Paris, kun afbrudt ved et kort Besøg i Hjemmet. Efter at have solgt Bogtrykkeriet i Raskov, har han stadig været beskæftiget paa større Offciner og navnlig deeltaget i „Dannevirkes“ Redaction fra 1853—56. Ugift. Hans Broder var den ædle Oberst Læssø, der faldt ved Fleb; en anden Broder er anset som en af Danmarks første Numismatikere.

2000 Rdlr. og en aarlig Livrente til den Fratrædende paa 50 Rdlr. Materialets Værdi kunde dengang anslaaes til circa 1250 Rdlr.; men Abonnenternes Antal var kun 250. Hr. Typograph Reinhard Kjeldsfov er født paa Læssø den 4de October 1829, hvor Faderen, Student fra 1811, var Landmand, Kjøbmand og Agent for Lloyd. 1848 traadte han i Krigstjenesten, hvor han blev saaret ved Frederiks, og derefter Dannebrogsmænd. 1852 giftede han sig med Frederikke Spies, af hvilket Ægteskab tvende Børn leve. Ligesom Kjeldsfov allerede i sin Ungdom maatte kæmpe med Gjenvordigheder, saaledes vare hans Kaar heller ikke de bedste i hans første Tid efter Privilegiets Overdragelse. Imidlertid steg dog Abonnementet aarlig; 1853 var der 277; 1854, 336; 1855, 390 Abonnenter. En kort Standøning indtraadte, da Prisen 1856 forhoiedes med 25 pCt. 1858 var Antallet 515; til dette gunstige Resultat har maaskee ogsaa det Tilslægsblad bidraget, som siden 1ste Januar 1858 er medfulgt hver Uge. Bladet har under sine forskjellige Redactioner steds været udgivet i liberal. national Aand. Det Samme har, som bekjendt, ligeledes været Tilfældet med de 2 alt nævnte Blade, og navnlig har saavel Stiftstidenden, som dens Redacteur, Hr. Jørgensen, af den Aarsag ofte været udsat for store Ubehageligheder af det forrige Cancellie og det senere Ministerium Orsted.

1850 den 1ste Aug. antændte Lynet og afbrændte næsten i samme Dieblig Ladebygningerne ved Alholm og Fuglsang samt Døllefjelde Præstegaard, medens man i Maribo og længere Vester paa neppe mærkede Uveiret.

1856 var der Ildebrænde baade i Nykjøbing, Rødby og Raakfov.

1857 den 13de Juni, paa hvilken Dag man frygtede for at Jorden skulde ødelægges af en Comet, vare Mange ogsaa her paa Den i stor Angst. Flere Folk reiste ikke til Maribo Marked, som netop indtraf paa den Dag og Mange, især

Huusmødre, vaagede den første og paafølgende Nat, for ikke at omkomme sovende. Man saae allerede flere Tegn paa Him-
melen, en Hvalfisk i Maanen o. s. v.

Sommeren gjaldt for en af de varmeste, man i Mands
Minde har havt. Aaret var tillige meget tørt, og Torken ved-
varede næsten uafbrudt til Aaret 1859, saa det næsten var et
Under, at Kornet dog kunde være saa godt. Klover og Urter
mislykkedes paa de fleste Steder aldeles, og ikke bedre gif det
med Græsset.

1858 den 14de Januar saae man i Omegnen af Maribo
Koer paa Græs, og den 15de Marts havde flere Bønder i
Laalands Nørreherred saaet Urter. Den 21de Januar s. A.
var et meget betydeligt Høivande især i det sydvestlige Laa-
land, saa at man ikke i Mands Minde kjendte det værre,
uagtet man ogsaa 1825 havde betydeligt Høivande. Træl-
holmen i Rakskov Fjord var aldeles under Vand paa Toppen af
noogle saa Buste nær, og ude paa „Skoven“ ved Rakskov maatte
Beboerne af flere Huse bringes bort i Bogne og Pramme. Ved
Taars Færgested seilede man i en stor Baad lige op til
Færgegaarden. Stor Skade anrettedes paa en betydelig Deel
lavere liggende Jorder.

I Vinteren 1858—59 herskede en Skarlagenepedemi i
det sydvestlige Laaland, som bortrev mange Børn.

NB. De med en Stjerne fremhævede Stykker i ovenstaaende Tids-
tabe, ere Udgø. Tillæg, der fortsættes uafbrudt fra Aaret 1800.

Laaland og Falster udgjøre et Stiftamtmandskab. Stiftamtmanden har fast altid tillige været Amtmand over et eller flere Amter. Laaland og Falster have endvidere 3¹⁾ Amtsforvaltere.

Landsþhing holdes for disse Der hver Maaned i Maribo.

De Geistlige have deres Synodum provinciale, kaldet Vandemøde, som udi Maribo aarligen holdes Onsdagen efter anden Søndag efter Trinit., hvorudi Stiftamtmanden og Biskoppen præsidere, og de 6 Herreds Provster²⁾ ere Assessorer; her kan langes hver geistlig Mand, som søges skal; sjelden langes han ved et Præstemøde, og mere sjelden ved Kirke-Visitatorernes Myndighed alene.

I de meget gamle Tider har man her vistnok ogsaa brugt Haralds beivnderlige Love: (Hvo, som stjal en Skilling, ham skulde Dret afhugges; hvo, som stjal mere, skulde hænges. Dødslag kunde derimod affones med Penge &c.) item de Saxiske, (og i den Tid sang vi ogsaa her: Retfærdighed er slagen død, Sandhed har hverken Bl eller Brød. Falsk og Swig til Verden er fød, Tro og Love er plat forød &c., og saa sang man i mange Aar). Jeg finder udtrykkelig, at paa Ringsted Landsþhing Aar 1171 blev givet Laaland, Falster og Sjælland sin egen Lov i Kirkesager ved Biskop Abjalou. (Laaland, Falster og Moen havde samme Love som Sjælland, undtagen derudi, at hvo som dræbte nogen udi Laaland, skulde bøde 70 Mk. over den rette Mandebød). Nu kjende vi alene Høifst. Kong Christian den Femtes Lovbog, og de dertil Tid efter anden lagte lgl. Forordninger.

Endeel egne Stikke have, som jeg her bør anføre nogle af: At drikke Tyvetønde paa Gen, haver gaaet saaledes til: Naar Bønderne havde temmelig Formodning om, at Gen

1) Nu 2. At Landsþhinget nu er hævet, er bekjendt nok.

2) Nu 4 Districtsprovster, af hvilke een er Stiftsprovst.

i Byen havde stjaalet, og Bedkommende, efter diæses Angivelser, ikke straffede den formeentlige Tyv, kjøbte Bønderne Øl eller anden Drif, som de drak paa Tyvens Regning; vilde han ikke betale det, som de drak, pantede de det ud; betalte han godvillig, saa drak han med, og naar han drak, spurgte Byens Talsmand: hvo drikker? og da skulde han svare: Tyven, og naar Talsmanden og de Andre drak, spurgtes immer: hvo drikker nu? da Tyven maatte svare: en ærlig Mand. Siden maatte han i lang Tid ikke komme i deres Lag. Endskjøndt det er lovstridigt, tør man dog ikke sætte sig imod de Decreter, som i Bøndernes Møder eller Gadesævner sluttet, da Talsmanden udsender to Mænd til at pante baade Forpagterens og Præsters Avlsskarle og dem selv indbyrdes, og det ofte uformodentlig, saasom: om Een laaner min Tromle, og Laaneren lader den staae i Bøndernes Kornager, eller i en Eng; om en Anden bryder Hul paa mit Gjerde, (da jeg strax pantes for saamange Penge, som dem godt synes). Sligemaade, om de træffe en af mine Heste, Dvæg, Lam eller Gjæs indenfor Kornmarks-Bedene. Falde de paa at lade et Stykke Gjerde staae, og sige: det er en Andens, han maa da lukke det, om han end aldrig før har lukket det, eller om han pantes. Overtrædes deres Bedtægter, i hvordanne de end cre, saa er man ligesaa faren, om man end aldrig fornærmer Noget af dem.

Endskjøndt de fleste Bønder i Laaland ere saakaldte Borne, elske de dog det, som gjør dem Ure, ligesaameget som Borgerne i Stæderne. En Mand- eller Qvindesperson, som er hengiven til Utugt, er et foragteligt og vederstyggeligt Kreatur blandt dem; saaledes og den, som i Marken ploier Jord fra sin Nabo &c., og de lægge Marke til, at slig en Tyv enten selv eller hans Børn maa poenitere derfor, endog her i Verden.

Det er sørgeligt iblandt dem, at de troe alt for meget paa Kogleri. Bliver Een syg, og ikke inden en Uge kommer

sig igjen, saa sig de, den at være forgjort; ligeledes er det med deres Heste og Dvæg, hvis noget tilstoder. Og slige Stoglere understaaer sig Ingen at nærme, mindre at lægge Haand paa.

Den fortræffelige Forordning af 13de Mai 1769 skulde man mene Bønderne betjente sig af, nemlig: at Amtmanden uden Rettergang skulde afgjøre deres indbyrdes Stridigheder, for ikke at spille Penge; men Intet mindre! De true og tvinge hinanden immerhen ved Stevnemøde og Rettergang, og lade sig sjelden af Amtmanden forlige.

I Henseende til Religionen findes mange Folk her i Almindelighed meget døsfige til at lade sig opvække til nogen Gttertanke om deres Sjæls Tilstand; neppe skal nogen Prædikant her faae Aarsag til at ivre mod nogen Religions-Experatismum. Sid dog Forældrene bare, for Børnenes Skyld, vilde troe, at det er mod Guds og Landets Love syndigt, at bande, lyve og letfindig at bruge Guds Navn!

Lehnsmændene paa Laaland i forrige Tider.

De fornemste kongelige Betjente i Laaland og Falster ere: Stiftamtmanden, Amtmanden og Landsdommerne, om hvilke jeg vil give Læserne de Gtterretninger, som havees kan.

I de ældste Tider var ethvert Amt i Landet en vis Adelsmand belehnet, som deraf svarede en vis Afgift til Kongeringen, deels med at holde Heste og Folk til Kongens Krige at føre, deels med rede Penge at svare til Kongens Kasse, deels med Victualier at levere til Kongens Fødebuur eller Kjøkken.

Slig en Lehnsmænd boede paa Aalholm, Maribokloster og Ravnøborgslot, men efter dets Nedbrydelse paa Halsted Kloster.

A. Lehnsmænd paa Ravnøborg.

1) Hr. Niels Hane. Skal ofte have seet Kong Valdemar den Tredie, medens Samme blev opdragen ved det keiserlige Hof. Denne Hane styrkede Kongen i sit Fjendskab mod de onde Lybækker og Hansestæder. Levede 1347.

2) Hr. Hartvig Hummersbyttel, Bøvner. Han afsluttede i 1368 i Forbindelse med Lehnsmanden paa Alholm Slot, Ridder Christian Kule, en Overeenskomst med Landets Fjender, hvorom nærmere skal berettes.

3) Hr. Lyder Kabel til Fuglsang 1388, var stedse Had til Lehnsmanden paa Alhoms Slot, Hr. Werner Menvekove, fordi han engang i et Gilde slag med sine Sporer rev hans Kones Klæder jønder. Denne truede Werner med sit Sværd. Lyder Kabel stod i Dronning Margrethes Raade og døde 1446. Hans Enke døde paa Fuglsanggaard, hvorom siden.

4) Hr. Morten Jensen findes Aar 1446; var vel en streng Mand, men saae paa Landets Bedste.

5) Hr. Jøp. Jensen 1472.

*6) Hr. Johan Fikkelsen 1494.

*7) Hr. Vincenz Iversen, første Hovidsmand paa Ravnøborg, 1497 & 99. (R.)

8) Hr. Marquard Rønnoy 1503. Blev blesseret i det uhykkelige Krigstog i Ditmarsken.

9) Hr. Johan Dye til Nielstrup, belehnet med Ravnøborg paa 10 Aar af Kong Frederik den Første 1523. (Ravnøborglehn indbefattede Nørre og Sønder Herreder, Stoffemærke Sogn, item Femø, Feio og Veivø, men Kongen tog for Fiskeriets Skyld disse Der 1524 til sit eget Fædebuur.) Da Landet blev Dronning Sophie tillagt af Kongen, maatte Joh. Dye betale hende af Ravnøborg aarlig 1000 Mk., hvilken Summa blev 1525 nedfat til 600 Mk. 1534 holdt han sig tappert og vilde ingenlunde gjøre Trostabs Ted til Grev Christopher af Oldenborg. Ikke destomindre gav dog Greven ham, mulig

for at vinde ham, Fornyles-Brev paa hans Forlehning, men han døde samme Aar. (See Nielsstrup.)

B. Lehnsmænd paa Haldsted Kloster.

1) Hr. Otto Rathlov, en holsteenst Adelsmand, beholdt Lehnet indtil 1549, da han fik Sorup Gaard og Lehn paa Falsster.

2) Hr. Peder Dye til Gisselsfeld, Danmarks Riges Raad og Hofmester. Da denne berømte Mand efter sin Hjemkomst fra Tydskland og Holland nogen Tid havde tjent ved det kgl. Hof, anbetroede Kong Christian den Fjerde ham og hans Sødfænde (ved den Forandring, som skete med Dronning Sophiæ Livgeding) Ravnøborg Lehn i Pant, hvilket han siden blev forlehnet med og beholdt i mange Aar. 1541 fik han og Jørgen Lykke Kongens Brev paa et Fiskerleie, kaldet Laalands Aalboe [Albue?], under søndre Side i Ravnøborglehn. 1544 fik han af Kongen Vjrnæs Birk i Pant for 550 rhinske Guldgylde, 1547 fik han Forlehningebrev paa Sorup Birk i Fuglse-Herred og Maibølle Birk, og derfor skulde han udruste Karle til Rigests Tjeneste. Samme Tid blev under ham henlagte alle Præster, Kirker og Kirketjenere i Laaland og Falsster, at give Bestallinger og at oppebære af dem alle Kronens Rettigheder og Renter. Hertil kom kort efter Sorupgaard og Lehn paa Falsster, samt Giedsøergaard. 1549 bekom han Kongens Følgebreve til alle Kronens Bonder og Tjenere, som tjene til Haldstedkloster, Vesternæsbyrk, Abildtorpbirk, Sorupbyrk og Kronens Tjenere udi Østøste Sogn. 1555 blev han af Kongen endnu forlehnet med Hoby Birk, frit og uden Afgift; men de fleste af disse Lehn vare Pant for Pengesummer, han efterhaanden havde forstrakt Kongen med. 1552 blev han Rigests Raad. 1554 var han Gesandt i Sachsen, og stod paa Kongens Vegne Fadder til Churfyrstens Varn. Men hvor ubeständig er ikke Lykken! 1558 faldt han i Kon-

gens og Dronningens Unaade, især for den Myndighed, hvor- med han huserede i sine Lehn. Han var desuden meget penge- begjærlig og havde tilmed skaffet sig flere mægtige Fjender. Alle hans Lehn paa Laaland og Falster bleve ham fratagne, og da han ikke mødte for Retten, blev han domt til at have tabt sin Sag indtil dette Skete, hvorefter Peder Dye, som havde søgt at undvige Stormen ved at udtræde af Rigsraadet, forlod Fædrelandet for en Deel Aar. Dog kom han efter 10 Aars Forløb i Raade igjen og fik 1574 atter Halssted Kloster Lehn; men dode allerede Aaret efter, 55 Aar gammel uden Børn. Hans Frue var Mette Rosenfrands til Ballø. Foruden de saakaldte Peder Dyess Froer har Hr. Dye ogsaa bragt de første Karper og Krebs herind.

3) Hr. Claus Hvitfeldt til Krumstrup, Ridder, fik 1558 alle Peder Dyess Lehn i Laaland, men maatte allerede i samme eller næste Aar afstaae dem igjen til Erik Rud. Ham blev og be- falet, at tage Præsterne under sin Beskyttelse, og at modtage Kon- gens Liender paa Falster. Han var tillige Landdommer. Denne vittige Mand levede ved Guds og Kongens Raade til 1600.

4) Hr. Erik Rud til Fuglsang og Sandholt, senere Rigsraad og Admiral. (See Fuglsang.)

5) Hr. Wulf Sehested til Wulfsborstel, fik 1565 Lehn et som Pant for nogle Penge, han havde laant Kongen. Der fortælles om ham, at han i den opløbende Strand engang vilde sejle fra Halssted til Rasklov, men Baaden løb paa en Pæl, hvorved Styrmændene faldt af og svømmede iland. Baaden drev med Lehnsmændene og landede under Sønder- herred, hvor alle [?] Herredets Degne stimlede om ham og paastode, at han skulde skaffe dem Frihed fra at fæste deres Degnesteder af Kirkepatronerne. ¹⁾ -

¹⁾ Naar Rohde citerer Rogerts Manuscript som kilde for denne underlige Historie, da har Udg. idetmindste ikke fundet den anført der.

6) Hr. Josias v. Dvalen, Feldmarschal, udloste Lehnnet 1570 fra Hr. Wulf, der døde samme Aar, hvorefter han havde det til 1574, da den hjemkomne Peder Dye fik det igjen en kort Tid.

7) Hr. Knud Grubbe til Alslør havde det til 1578.

8) Hr. Gregers Ulfstand fik derefter dette Lehn tilligemed Ravnøborg samt Sorup Birk for en aarlig Afgift af 5000 Dlr.

9) Hr. Steen Brahe til Knudstrup, Danmarks Riges Raad, siden Høvidsmand paa Kallundborg, en Søn af Rigsraaden Otto Brahe til Knudstrup og gift med Birgitte Rosenfrands til Ræsbjholm, med hvem han havde Sønnen Jørgen Brahe til Hvedholm i Fyen, senere Rigsraad. Han fik dette Lehn 1581 for en mindre Afgift end sin Formand. 1582 fik han Ret til at jage Harer paa Fejø, Femø og Alslø, ja 1585 fik han endog den geistlige Jurisdiction i sit Lehn, saa at han skulde oppebære al Tiende, Sagefald af Præster og Degne m. M.

1588 fik Dr. Sophie Laaland og Falster til Livgeding. Hendes Lehnsmænd vare:

10) Hr. Christoffer Rosengaard til Herlufstруп, fgl. Høffinde, 1586 Høvidsmand paa Kjøbenhavn Slot. Han havde tillige Ravnøborg Lehn og Meeltofte Birk, som han ved Frederik II's Død dog maatte afstaae imod anden Forlehnning. Han døde 1593, riig og ugift, som den sidste Mand af sin Slægt.

11) Hr. Frederik Hobe til Boserup og Bispenæs, fra 1589—94, var tillige Lehnsmænd paa Alholm. Hans Frue var Sidsel Urne. Deres Navne staae paa en Kalk i Godsted Kirke. Admiral Jacob Brockenhuus vilde have ham til Søværnenet, men i dets Sted blev han sendt i vigtige Erinder til Sverrig, paa den Tid, da den særfindede Kong Johan faldt paa at ville indføre Pavedømmet paany i Sverriges Rige.

12) Hr. Knud Urne til Aasmarke, Rigens Raad, var en Søn af Axel Urne til Aasmarke, som var Lehnsmænd paa Maribofloster. Var født i Roeskilde 1564 og døde i Kjøbenhavn 1622. Hans Frue var Margrethe Grubbe; hun gav til Nafstov Fattige Aar 1603 halvandet hundrede Daler. Den Psalme: „Hjælp Gud, at jeg nu kunde“, skal Hr. Urne selv have først oversat paa Dansk.

13) Hr. Jørgen Grubbe til Lystrup 1614, havde tillige Ravnøborg Lehn. Var gift med Kristine Mortensdatter Benfermand til Pederstrup og uden Tvivl Broder til Nr. 15.

14) Hr. Axel Urne til Nygaard, fra 1624—26.

15) Hr. Laurits Grubbe til Gammelgaard, Ridder, 1627—32. Var Dronning Sophies sidste Lehnsmænd her; thi hun døde 1631. Var tillige Lehnsmænd over Følster. (See Gammelgaard.)

16) Hr. Jost Friderich v. Pappenheim til Søholt. Hovidsmand paa Hølstedkloster fra 1632—42 og paa Aalholm 1642—49. Han var en Søn af Jørgen v. Pappenheim til Liebenov og Margrethe Falkenberg. Hans Frue var Frederikke Regise Urne, en Datter af Knud Urne til Aasmarke, født paa Tryggevælde 1608, død paa Søholt den 6te Marts 1679. (N.) Disse to Beltænkendes Navne findes paa en Kirkekloffe i Krønge med Aarstal 1614.[?] Han var en stor Belgjører mod den gamle Provst Pontoppidan i Hølsted og hans hele Familie, (de vare hans Gudhed værdige og derfor sættes dette). Hans daglige Bøn, som tilkjendegiver hans Tænkemaade, var: „Min Gud, giv mig og alle dem, jeg skal omfersere (!), fredelige og fromme Hjerter.“ [En Søn, Knud Pappenheim, der havde været Militair i inden- og udenlands Tjeneste, døde den 22de Januar 1677. 1649 forandrede Pappenheim en Udbygning ved Nysted Kirke, der brugtes til Kalkhuus, til en Familiebegravelse, hvilken Familien Reichow (see nedenfor) ogsaa benyttede; men da Stiftamtmand Frederik v. Raben tog dette Capel til en Begravelse

for sig og sin Slægt, nedsænkedes de derværende 16 Rister i Jordens Skjød. (N.) See isvrigt Søholt.)

17) Hr. Erif Rosenfrands til Rosenholm, Landcommissarius, Rigsraad, 1642—58. Han var en Søn af Holger Rosenfrands, til Rosenholm, Rigens Raad og Befalingsmand til St. Hans Kloster i Odense, og Sophie Brahe.

18) Hr. Frands Brockenhuus til Sæbbergaard og Oberggaard, fra 1658 til sin Død 1660.

19) Hr. Frederik v. Ahlefeldt til Marsleben, Generalmajor, var her blot i Aaret 1660, da Laaland og Falster nu bleve overgivne Dronning Sophia Amalia, som lod Hålsted Kloster bestyre ved en Inspecteur¹⁾.

C. Lehnsmænd paa Maribo Kloster.

1) Hr. Axel Urne til Aasmark 1560. Skal være bleven haardt multeret, for han tiltalede engang en gammel Tomfrue paa Klosteret, og lastede hendes Gestalt, sigende: „J er saa rynket som et Stykke Kobbestind.“ (See Knuthenborg).

2) Hr. Henrik Lykke 1606, en stille, gudsfrygtig Mand. Han giftede sig med Klosterets Abbediøse Margrethe Hardenberg.

D. Lehnsmænd paa Utholm.

1) Hr. Kersten Kule, under hvis Tilsyn flere Herregaarde oprettedes efter Pesten i Laaland. [I Krigen med Hansfestæderne og de holsteenske Grever, beleirede den Gne af disse, Grev Henrik, Utholm Slot, hvorefter Kersten eller Christian Kule, der var Ridder og bestyrede Lehnet 1364—70, i Forening med Lehnsmanden paa Ravnøborg, sluttede en

¹⁾ Nr. 6—8, 11 og 14 17 og 18 ere tilføiede af Prof. Beckers Beskrivelse til de danske Herregaarde, hvorefter Lehnsmændene her i Stiftet i det Hele taget ere ordnede, og Afskilligt, dem vedkommende, desuden tilføiet.

Baabenstilstand for Laalands Bedkommende, med alle Kongens Fjender, som skulde vare til Mai 1369. Ved denne mærkelige Overenskomst bevarede disse to Lehnsmænd Den i Fred for Fjendens Udbyggelse og begge Slottene for Kong Valdemar Atterdag, der snart efter fik Bugt med sine Fjender.]

2) Hr. Werner Menvekove 1388. Skal have været en „vittig Herre“.

3) Hr. Jens Oluffsen, Ridder 1398. Var en stor Ven af Barfod-Munkene.

4) Hr. Erik Krummedige, Ridder 1420.

5) Hr. Oluf Axlson Thott 1446. Blev Geistligheden saa fjendtlig, for den tro Guds Tjeners Johan Hus's skammelige Døds Skyld, at Geistligheden derved tabte meget her i Landet, og Hr. Axlson gik aldrig mere i Kirke for at høre Prædiken siden den Dag.

6) Hr. Johan Frille 1449, havde ved Strabadser i den haarde Vinter 1398 udstaaet saa meget, at han var lam sin hele Livs Tid.

7) Hr. Mogens Ebbeson Galt 1463. Han skal have været med Kong Christian den Første i Rom, og ofte talt med P. pavelige Høihed. Som Hr. Mogens var et lystigt Hoved, skal han engang i en munter Samling i Paven's Nærværelse have sagt: „O, at jeg havde et Ønske! og det er dette, at jeg i tre Dage maatte være Pave.“ Paven spurgte om Aarsagen, hvilken Hr. Mogens gav med disse Ord: „De tro-løse Svenske imod deres rette Konge vilde jeg da saaledes sætte i Ban, at de alle med hinanden skulde dø af Sult som Fluer.“ I samme Tid var Michael Jude [Jyde?] Embedsmand paa Maribo Kloster. Da Dronning Dorothea, Kong Christian I's Enke, uidentvivl fik hele Laaland til Livgeding, trængtes først 1499

8) Hr. Johan Benstermand, som Kronens Lehnsmænd paa Alsholm.

9) Hr. Anders Tegemat 1504.

10) Hr. Hans Kruse, Ridder og Rigsraad, 1511—17. Han var en Son af Hr. Jesper Kruse til Utterslevgaard (see Vintersborg) og fik 1518 Næsby og Knubbelykke Birk her paa Laaland til Lehn.

11) Hr. Knud Pedersen Gyldenstjerne 1517, gif med Kong Christian den Anden til det blodige Slag og Nederlag mod de Svenske.

12) Hr. Otto Krumpen 1518. Efter Kong Christian den Andens Landsflygtighed, herskede han, fremfor alle mægtige Adelsmænd, her i Laaland næsten med fuldkommen Hædret, og hans Ansigt var som en Løves.

13) Hr. Søren Stampe 1524.

14) Hr. Otto Holgersen Ulfstand 1525.

15) Hr. Jørgen von der Wisch 1528—35. I hans Traværelse overrumplede Nysted Borgere Malmholm Slot, hvilket de overgave til Grev Christoffer, som beholdt det i 2 Aar. *Se*

16) Hr. Johan Rangau. Han blev 1538 tillagt 15 Læster af Malmholmlæhns Tiender. Kong Christian den Tredie elskede ham høit. [Denne berømte Mand var Enkedronning Sophias Lehnsmænd her, hvor han efterhaanden havde følgende 4 Mænd til at bestyre Lehnet for sig, † 1565.]

17) Hr. Knud Gøuc til Kjørstrup 1540 og derefter. Han siges hver Loverdag Aften at have holdt en lærd Samtale med Præsten i Nysted, hvilken endtes med et godt Glas Viin eller gammelt Æl. Paa Kjørstrup havde han det prægtigste Bibliothek, hvilket siden blev Fuglse Kirke foræret.

18) Hr. Erik Rosenkrands til Kjørstrup 1551.

19) Hr. Jørgen Rud til Bedbygaard 1552. Hans Moder Kirstine Eriksdatter Rosenkrands testamenterede til sine Venner paa Hællstedkloster endeel af sit Gods og blev det paa- lagt Søunnerne, Otto og Henrik Rud, at opfylde samme.

20) Hr. Mogens Eriksen Mormand til Bramslykke fra 1559 til 1570. Skal have været udi mangfoldige (!) fremmede Tungemaal kyndig og en færdig Taler. Da Kon-

gens Broder, Hertug Hans den Yngre, stiftede det Sønderborgske Huus, skal Hr. Mogens have sagt: „Nu farvel fra Danmark evig, deilige Sønderborg eller Als.“ Om hans Son læses iblandt Landsdommerne. — Disse vare Hr. Rangaus Underlehnsmænd. Dronning Sophie døde 1568, hvorefter Kongen 1570 gav Alholms Slot og Ulrichsdal til

21) Hr. Albert Dye til Nielstrup og Krenkerup, som havde det til sin Død 1577. (See Nielstrup.)

22) Hr. Paa Ulstand til Hikkebjerg, Rigstraad, en Son af Holger Ulstand til Hikkebjerg, var en stor Patron for Præsterne. (See Alholm.) Som tidligere bemærket fik Frederik den Andens Enke, Dronning Sophie, disse Der til Livgeding. Hendes Lehnsmænd vare:

23) Hr. Frederik Hobe til Boserup og Bispenæs 1589. (See Haldstedklosters Lehnsmænd.)

24) Hr. Anders Dresselberg til Bognserup i Sjælland 1598. Forhen Landsdommer i Sjælland. I Sjælland vises endnu (?) et Sted, hvor han og Dan. Rangau haardt nakket sloges, fordi denne af Spøg havde sagt til Dresselberg: „J er Broder til Pape Døn.“ (Pape Døn opholdt sig i en Hule i en Skov ved Hamborg eller Lybel, hvor han plyndrede Rejsende.)

25) Hr. Knud Urne til Aasmark. (See Haldstedklosters Lehnsmænd.)

26) Hr. Palle Rosenkrands til Krenkerup og Kjerstrup til 1642. (See forstnævnte Gaard.) Under ham kom Slottet ved Enkedronning Sophies Død 1631 igjen til Kronen og havde derefter endnu følgende Lehnsmænd:

27) Hr. Jost Frederik von Pappenheim 1642—49. (See Lehnsmændene paa Haldstedkloster.)

28) Hr. Frederich von Barnevig til Rudebjerggaard (see dette Sted), Frisholm m. m., tillige Befalingsmand over Nykjøbing Lehn og Landcommissair i Laaland og Falster, † 1653.

29) Hr. Philip Joachim Warstorff fra 1654—1660
 † 1677. Flygtede i den bedrovelige svenske Feide.¹⁾

Stiftamtmand i Naalund og Falster.

1) Cornelius Verche til Nielstrup og Naasmarke, Etatsraad. Denne af Gud med stor Forstand begavede Mand er født 1615 i Nykjøbing, hvor hans Fader, Peder Nielsen, gift med Sidjel Knudsatter, var Borgemeester. Efterat han nogen Tid havde været tydsk Secretair og Gesandt i Spanien, blev han Aar 1660 nobiliteret, og, saavidt jeg veed, samme Aar Stiftamtmand, og døde paa Nielstrup 1681. Han var tre Gange gift, først med Søster Fjuren, derefter med Anne Christine Friis, og tilsidst med Sidjel Grubbe. Etatsraadens Broder var den noksom bekjendte lærde Præstemand i Nysted, Mag. Knud Verche. Han efterlod en Datter, som var den dydige Søster Verche til Naasmarke, som giftede sig med Geheimeraad Eggert Christoffer v. Knuth. Hr. Verche lovede Baabensted Kirke 2000 Rdlr., men om de bleve udbetalte, skal jeg ikke sige. Hans Mundheld skal have været: „Jeg klipper mit Skjæg af, at I skal ikke trække mig om, ligesom I ville.“

2) Hr. Thomas Grothe, tillige Amtmand over Nykjøbing Amt. Var her kun kort; thi han døde 1685. Sjelden var han her i Landet, og hans Familie opholdt sig her aldrig. Storcantsleren Conrad Greve af Reventlow skal have elsket ham saa høit, at han nær havde givet ham sin Datter, Christine Sophie, som ellers derefter blev gift med Grev Nic. Friis til Frisenborg.

3) Hr. Marcus Gjøe til Brahesborg, Ridder og Geheimeraad, tillige Amtmand over Falster, født 1635 og havde til Fader Hr. Falk Gjøe til Hvidkilde. Fra Sorø Academi reiste han 1655 til Tydskland, Engelland, Frankrig og Italien.

¹⁾ Nr. 4, 10, 13, 14 og 18 ere tilføiede af „danske Herregaarde“

1661 blev han med Ambassadeur Hann. Sehested sendt til Frankrig som Marskal, og efter Hr. Sehesteds Hjemreise, vare de fgl. Affairer ham selv betroede. Siden efter var han i 7 Aar Ambassadeur i England, og blev imidlertid Statsraad, derefter i Frankrig, og endelig i Spanien i 5 Aar. 1684 blev han Ridder, Geheimeraad og Udsjessor i Høiestret. 1685 Stiftamtmand. Han var nogen Tid Forstander for Herlufsholms Skole. Jeg finder, at han endelig blev Overhofmester ved det ridderlige Academi i Kjøbenhavn og døde 1698. Af Dr. Peder Jespersens Liigtale sees han at have været forlovet med Fruen Ingeborg Christine Juul af Willestrup, som døde førend Ægteskabet blev fuldført. Hans første Frue var Elisabeth Marie Thomsen, som han fik fra Engelland, og den anden Jutta Dorothea Thott. Med ham endtes Familien paa Mandølinien.

4) Hr. Henning Ulrich Lygou til Søholt, Ulrikedal og Sædingegaard, Ridder, Geheimeraad, tillige Amtmand over Nykjøbing Amt. Skal være bleven Stiftamtmand 1692, døde 1722 og hans Liig staaer i Fuglse Kirke. Denne store Mand er født 1649, og havde til Fader Hr. Henning Lygou til Hulseburg i Mecklenburg, som var Ridder. 1663 blev Henning Ulrik Page hos den danske Konge, 1675 Forstjærer, 1676 Kammerjunker og 1681 Marskal. Med Hr. Otto Schack's Datter til Kjærstrup, Eleonora Cathrina, traadte han i Ægteskab, men hun døde ham fra 1692, hvorefter han giftede sig med Anna Magdalene von Hardenberg, som levede lige til 1730. Dette er denne rare Herre og Laalands Ziir, som stiftede det prægtige Hospital i Bursøe, hvorom siden skal paa sit Sted melde. Og Gud bevare hans Efterkommere at holde med alvorlig Belmening og Samvittighed over denne Stiftelses Brev! Han efterlod en Søn, nemlig Statsraad Christoph Ulrik v. Lygou, som blev Amtmand paa Møen og døde 1733, foruden flere Børn.

5) Hr. Georg Ernst v. Reichow paa Binnitz, Amtmand over Nykjøbing og Alholms Amter, Conferentsraad og Ridder. Stod her fra 1722 til 1735 den anden April, da han efter 3 Aars allerpiinligste Steensmerter endte sine Dage. Han var født i Durlach d. 7de Mai 1658, og tjente Kongen i 55 Aar. (N.) Hans Hustru var Sophie Amalia Holck. Mere om denne fromme Mand vil Læseren behage at see under Binnitz.

6) Hr. Conferentsraad Peder Neve, fra 1736, Amtmand over Nykjøbing Amt. En vittig, munter, meget afholdt og elsket Herre. Her var han altfor kort; thi det behagede Kongen at jende ham 1738 som Stiftamtmand op til sit andet Rige, hvor han ogsaa døde. Hans Egtesrue var hans Søster, at sige, sammenbragte Børn, som man kalder det. Hun havde forhen været gift med en overmaade rig Handlende i Norge, efter hvilken hun fik store Midler; dog havde hun som Enke ikke lyst til at blive i Norge, men kom og boede efter hendes jal. Herres Død i Nykjøbing, hvor hun og døde.

7) Hr. Geheimeraad Friderich von Raben, Greve til Christiansholm, var født 1693 den 10de September, var en Søn af Geheimeraad Johan Otto v. Raben og Emerentia v. Levegau. Han blev, som Kammerjunker, beskiftet 1724 til Hofmester hos Prindsesse Sophie Magdalene. 1728 blev han Ridder, 1730 Overhofmester hos Dronningen, 1733 Geheime- raad. Sex Aar derefter Stiftsbefalingsmand og tillige Amtmand over Laaland. 1748 Ridder af Elephanten. Han gjorde sit rige Egteforbudsparti 1722, med Froken Bertha v. Plessen. Da Christiansholms Grevskab 1734 blev erigeret, frabad han sig selv Titel som Greve, saafom han allerede var Geheime- raad imod, at det grevelige Prædicat maatte transporteres over paa hans Søn og Efterfølger, Hr. Otto Ludvig von Raben. Han døde 1773.

8) Hr. Kammerherre Godske Hans v. Krogh, Ridder, Herre til Søholt, Sæddinge og Ulrikedal. Tillige Amtmand

over Hålfsted-, Aalholm- og Mariboflosters Amter fra 1765, da Hr. Raben 1764 tog sin Dimission. Denne fromme, Landets høie Øvrighed, Menneckselsker og Fattiges sømme Fader, hans Levnets Historie ville Læserne behage at eftersee under Binnige.

9) Hr. Baron, Kammerherre Krag-*Juel*-Wind, siden Greve Frys til Juellinge, N. af Dbr., fra 1782—1804. Hans Contoir blev udmærket styret af dygtige Fuldmægtige, hvoriblandt Provst Holm anfører en Dons. (See isøvrigt Juellinge.)

10) Hr. Conferenteraad Caspar Vilhelm Munthe af Morgenstjerne til Gammelgaard, 1773 Generaladjutant, 1774 Kammerherre, 1808 Ridder, Aaret efter Storfors af Dannebrog, ogsaa Ridder af St. Georgsordenen, havde i sin Ungdom været i russisk Krigstjeneste, i hvilken han steg til Major og deeltog i Oczacous Beleiring. Skrev 1793 „et Forsvar for Monarkierne“ paa Fransk, om hvilket der blev sagt: Forfatteren kan være en dygtig Kammerherre, men til at skrive om Statsfager duer han slet ikke. 1803 blev han Amtmand i Aarhus Stift, hvorsfra han Aaret efter forflyttedes hertil, hvor han levede til 1811. Han var gift med en Datter af Conferenteraad, Landsdommer Flindt til Nielstrup. (H.)

Munthe Morgenstjerne skildres som en yderst fattig, men tillige meget adelstolt Mand, som imidlertid maatte finde sig i, at hans Datter blev gift med hans forhenværende Fuldmægtig Novsing, som senere blev Byfoged i Stubbejøbing. — Der fortælles iblandt Andet om ham, at naar han kjørte ind i Nakkov med sine 4 skindmagre Dg, raabte han til sin hoitbetroede Kuds: „Kuds, giv Hestene Ambition“, hvortil Kudsken stadig bemærkede: „Giv dem bare Havre, saa kommer Ambitionen af sig selv — Bidst hjælper ikke!“ (M.)

11) Hr. Kammerherre Hans Vilhelm Cederfeld de Simonsen, Ridder af Dannebrog, født 10de Juli 1777 paa Herregaarden Erholm i Fyen, var ældste Søn af Kammerjunfer, Landsdommer i Fyen C. d. S., † 1822. 1794 blev

han Student og 1798 tog han juridisk Embedsexamen. 1801 udnævnedes han til Auscultant i det daværende Rentekammer og Aaret efter til Kammerjunker. 1805 bestilledes han til Amtmand for Lister og Mandals Amter i Norge. 1810 til Stiftamtmand i Christianssand, samt til Amtmand i Neder-næs og Raabødelaugets Amter, og s. A. til Kammerherre. 1811 udnævnedes han til Stiftamtmand i Laaland-Falsters Stift, samt til Amtmand i Maribo Amt. Her var han til 1814, da han blev bestiftet til Stiftamtmand i Fyens Stift, samt til Amtmand i Odense Amt, i hvilket Embede han forblev til sin Død, den 5te Mai 1836. 1829 erholdt han Dannebrogskorsket til det Ridderkors han alt 1808 antages at have modtaget. 1832 deltog han i Forhandlingerne om Provindsialstændernes Indførelse. 1814 ægtede han Fr. Elisabeth Castenskjold, Datter af Generallieutenant Castenskjold til Borreby, med hvem han havde 2 Børn, der tilligemed Enken endnu leve. De nævnte Børn ere Hans Christian Joachim Gedersfeld de Simonsen, født 1817, Kammerherre, Ridder af Dannebrog, Amtmand over Svendborg Amt, hvem Udg. fylder disse Meddelelser, og Sophie Elisabeth, f. 1816, der er ugift.

12) Mathias Reinhold von Jæsen, Kammerherre Storkors af Dannebrog og Ridder af den preussiske røde Orn, er født i Haderslev 1780, hvor Faderen Cancelliraad Jæsen var Herredsfoged i Haderslev Herred. 1799 blev han Offi-cer, men lagde sig alligevel med Flid efter Studeringer, indtil Krigsurolighederne afbrød dem aldeles. Han kom ind i Generalstaben; men uagtet han svang sig op til Major i Cavalleriet, foretrak han alligevel den civile Vej og blev ud-nævnt til Amtmand i Hjørring Amt, hvorfra han bestilledes til at være Stiftamtmand her. Sin øvrige korte Levetid til-bragte han i Kjøbenhavn. Jæsen var først gift med en Fr. Ammighøll, siden med en Datter af Grosserer Ter Borch i Kjøbenhavn, ved Navn Henriette Juliane. — Jæsen var en

fuldendt Hofmand og streng Absolutist. Han var en udmærket dygtig Forretningsmand, men desværre forhindrede hans i Bund og Grund ødelagte Formuesomstændigheder ham ofte i at være for Stiftet, hvad han kunde.

13) Frederik Christian Holsten, Kammerherre, Baron og Ridder af Dannebrog, født i Mai 1804. Hans Forældre vare Baron Holsten til Holstenshuus i Fyen, Kammerherre, Comd. af D. og Generalmajor, og Elisabeth Sofie Raas til Nedergaard paa Langeland, en herlig Dame, der tilbragte sine sidste Dage og døde hos denne sin Søn i Nykjøbing. Efter at have taget Embedsexamen, arbejdede han nogen Tid i det danske Cancellie, fik 1830 Sæde i Landsoverretten (1838 som virkelig Assessor). 1843 bestilledes han til Amtmand over Hjørring Amt, hvor han har efterladt sig det hæderligste Eftermæle som retskaffen og ubestiftelig Embedsmand, ligesom han ogsaa tog sig med særdeles Nidkærhed af Amtets Veie. Den 23 Decbr. 1849 blev han kaldet hertil. Udnævnt 1852 til Formand for Commissionen, der nedfattedes til Bøndergodsets Salg under Sørø Academi. Lever ugift.

Landsdommerne i Laaland og Falster.

Laaland og Falster have stedse haft fælleds Landsdommere, men Landsstthinget for begge Lande er ikke altid holdt i Maribo; hvert Land har haft sine Møder og sine Protocoller, af hvilke en stor Deel nu mangle. I Reglen var der to Landsdommere; sjelden tre, endnu sjældnere een. Den yngste af hine to kaldtes som oftest Vice-Landsdommer.

*1) Hr. Niels Ebbeson Galt, en Søn af Ebbe Galt og Sophia Krumpen er den ældste bekjendte Landsdommer.

2) Hr. Axel Balkendorph 1480. Hans Broder var Abbed i Maribo Kloster. Den store Rigsraad Christoffer Balkendorph var hans Sønnens Søn.

*3) Hr. Mathias Lauritsen til Nalstrup 1497 & 99. Samtidig med ham var Hr. Oluf Falster Landsdommer paa Falster. (Hist. Tidstr.)

*4) Hr. Ole Gjøe Henriksen til Kjerstrup.

*5) Hr. Knud Gøye, hans Broder blev Landsdommer efter ham. Aar 1500 blev han dræbt i Ditmarsken til stor Sorg for sin dydige Frue Pene Nielsdatter Haak.

*6) Hr. Christoffer v. Hafn.

7) Hr. Nicolaus Gaas til Thyestrup i Kong Frederik den Andens Tid. Var en Sønneson af den nobiliterede første lutherste Biskop i Thronhjelm, Hans Gaas. Denne fornemme, muntre og lærde Mand affagde et Par særdeles Domme, som skal have behaget synderlig H. M. Kongen. En Hæregvinde dømte han til at bære evindelig Klæder, som vare afftumpede ved Knærne, med Tilladelse for Alle, at aftage hendes Vinduer og Døre, og ved hver Leilighed tilføie hende al Skjændsel, indtil hun forbedrede sig. En Tjener paa en Herregaard, som bandede daglig, dømte han til at bindes bag i en Baad, forsynet med tarvelige Fødevarer, som skulde ligge for et Anker i Stranden mellem Laaland, og Langeland i 7 Dage. En Dranker, som spottede med Guds Ord, blev dømt, at der paa hans Huus skulde sættes et meget kjendeligt Tegn, og ikke aftages, før han troværdig beviste, at han afftod fra sin Ondskab.

*8) Hr. Jørgen Graa 1530.

9) Hr. Laurits Urne til Nalstrup. Døde 1553, næsten 80 Aar gammel; skal have været Broder til Axel Urne, Lehnsmænd paa Maribo Kloster. Han ligger i Maribo Kirke begravet.

10) Hr. Mogens Falster af Birket til Bellinge paa Falster; Landsdommer i det mindste fra 1541 til 58. Det jeg om denne, til sin Tid berømte, Mand veed, er dette: 1542 blev han af Kongen belehnet med det udenfor Maribo beliggende Hospital og Bellingegaard, dog paa de Vil-

kaar, at underholde de sædvanlig derværende Fattige. 1545 havde han en Strid med Saxkjøbings Indvaanere, som i Grevenseide 1534 havde berovet St. Jørgens Billede i Bregerup Sølv og Koftbarheder; Trættten blev bemeldte Aar bilagt saaledes, at Borgerne maatte give Erstatning. 1556 dømte han Jørgen Due til Straf af 200 Dl. for en Hjort, som i Kongens Bildtbane i Laaland var skudt; Peder Dye satte Jørgen Due i Stof og Jern; men der kom Bagsmæk; 1558 dømte Kongen paa Herredagen i Nyborg, at Mogens Falster skulde betale Jørgen Due stadesløs fra den Dag han domte ham.

11) Hr. Erik Mogensen til Bramsløffe, en Søn af Lehnsmændten Mogens Eriksen paa Aalholm, var Landsdommer 1589 & 91. Om ham findes, at han var forlehnnet med nogle af Kronens Indkomster for hans Bestillings Skyld som Landsdommer, hvilken aarligen indrentede 140½ Daler.

12) Hr. Klaus Hvitfeldt, Ridder, Lehnsmænd paa Halsted Kloster, er alt omtalt.

*13) Hr. Rudbeck Pors til Dllingsø 1480 & 84.

*14) Hr. Morten Monsen 1602.

15) Hr. Peder Dye, Landsdommer 1635. (R.)

*16) Hr. Jesper Grubbe til Aalstrup, var Landsdommer 1621.

17) Hr. Erik Pors til Dausted, gift med Karen Marsviin, med hvem han fik Høllusgaard, † 1623. (R.) Han var en Søn af Klaus Pors.

18) Holger Bilde til Høibygaard, blev Landsdommer 1622. 1641 finder jeg, at Embedsmændten paa Halsted Kloster, J. F. v. Pappenheim, efter høieste Befaling sad Dommer i hans Sted, og atter 1642 og 43. Rudbeck Pors til Dllingsø ligeledes.

19) Hr. Lauge Bilde til Hauerlykke, Forriges Broder, var Landsdommer 1636. (R.) Han, som skulde stille Trætte,

laae selv med Andre saalænge i Riv, indtil han 1646, den 10de Juni blev fra sit Embede dimmitteret.

20) Hr. Lauge Beck til Forslovgaard 1646. Aaret efter var han borte, saavidt jeg ved bortreist til almindelige Herredage, hvor imidlertid jeg finder, Hr. Erik Steensen til Søllestedgaard at have affagt Dom imellem Lehnemanden Erik Rosenkrands og Fru Barbara Vittrup til Aalstrup i en Trætte om Thorebye [Taareby?] Skov og 1649 dømte han ligeledes i Trætten med Rebningen i Hylletoft Skov. Hr. Lauge Beck døde 1659 og hans Frue, Margrethe Grubbe, blev derefter gift med Geheimeraad Steen Hondorff.

21) Hr. Styge Høeg til Engeøstøfte, fra omtrent 1660 til sin Død 1668, var en Søn af den store Mand Just Høeg til Gjørølev m. m. Denne lærde Herre giftede sig her med Anna Maria Grubbe [som han skiltes ved 1673. (R)]. Hun var en Datter af Erik Grubbe til Tiele.

22) Hr. Rasmus Enevoldsen Mandulf 1665. Skal være død af en Drif, som indeholdt altfor meget Aloe, 1670.

23) Hr. Anders Sinclair til Sinclairsholm, bestiftet 1670, var Landsdommer til 1675.

24) Hr. Justitsraad Poul Matthiesen fra 1671, døde 1708 og blev 76 Aar gammel. Hans Frue var Ida Portuan, som levede til 1715. (See Rjettinge.)

25) Hr. Holger Pasberg fra 1675. Var her kun til 1676, da han blev Landsdommer i Sjælland. Han var en Søn af Hr. Niels Pasberg til Eskjær, født 1631, studerede i Sorø og tjente siden i Krigen under Frederik den Tredie.

26) Hr. Jochum Frederik Steensen, fra 1678 til sin Død 1695¹⁾.

---

1) Den hos Rhode følgende Landsdommer, Hr. Henrik Vincenz Steensen, har Udg. ikke fundet i Landsthingsprotocollerne.

27) Hr. Justitsraad Christian Herman Helverskov til Trup og Oland, ankom her først 1698, og maatte, medens han i Jylland nølede, den gamle Justitsraad Matthiesen ene sidde Dommer. Var her næppe 2 Aar. Denne lærde Mand, som 1688 fik adeligt Vaaben, var gift med Hedevig v. Tzen.

28) Hr. Erik Larsen Storgaard til Mlingsø, hvor han indfriele sig med Edle Urne Mundt, Enke efter Erik Bind, omtrent 1710. Han var Landsdommer fra 5te April 1710 til 13.

29) Hr. Justitsraad Nicolai Adelaer, fra 11te Febr. 1699. Hans foregivne norske adelige Oprindelse hindrede ikke hans higende Sind efter forblindende Gaver. O, gid den retfærdige Kong Frederik den Fjerde havde lært at kjende ham ret; men Gud alene er alvidende. Han var gift med en Datter af den rige Justitsraad Hoffmann til Grimsted o. fl. Gaarde og døde 1737. (R.)

30) Hr. Afsætsfor Johan Thomassen Fischer, hvilken lærde og fornemme Mand blev 1706 Rector i Nykjøbing og derefter Landsdommer tillige, paa den Betingelse, at han først skulde opgive Rectoratet, naar han fik Lon som Landsdommer. (R.) Han var dette fra 1714—16 og døde 1718. Vi have fra ham et Vers, som er sat paa 4 Tungemaal; Hebraisk, Græsk, Latinisk og Dansk.

31) Hr. Knud Ahasverus Becher, fra 1734—38.

32) Hr. Cancelliraad Conrad Bøeske, fra 1738 til sin Død 1739. Giv Gud, denne Retfærdige maa blive alle Dommeres Mønster! Jeg veed, at en Saghavende har sendt ham 400 Daler for at vinde Dommerens Indest; men jeg veed og, hvor hastig de bleve tilbagesendte med dette vel-tænkende Svar: „Jeg har kun een Sjæl, og dens Salighed kan jeg ikke sælge; jeg vil domme retfærdig.“ Salig den, som handler forstandig med den Ringe! Herren skal redde ham paa en ond Dag.

33) Hr. Afskæfser, senere (1745) Justitsraad Niels Stub til Stadagergaard, fra 1739¹⁾ til sin Død 1746; var saalænge han levede en saare uretfærdig, men desuagtet fattig Mand. (See Stadager.)

34) Hr. Cancelliraad, senere (1748) Justitsraad Johan Valger Høserich fra 1740, boede i Maribo og var elsket af de Fleste. Han omkom paa en ynkelig Maade, idet han den 18de Novbr. 1756, tilligemed en af sine Smaa, vilde gaae fra sin Have over den tilfrosne Sø ud til Bangshave, men nedfink tilligemed BARNET. Hans Frue, som kom tilbøvende, og som dennegang beviste, at elste sin Mand, løb ud paa Isen for at redde dem, men hun sank ogsaa igjennem, og de bleve alle tre optagne som Liig.

35) Hr. Justitsraad Hans Niegelsen til Sollestedgaard, 1742—46 ViceLandesdommer. Hr. Niegelsen døde 1770, og efterlod sine Børn over 60000 Rdr. Mere sees under Ellingsø og Sollested.

36) Hr. Conferentiraad Henrik Flindt til Nielstrup, Ridder af Dbr. 1784, men Landesdommer allerede fra den 15de April 1746; afgik som saadan 1789. (See Nielstrup.)

37) Hr. Hofjunker, senere (1759) Kammerjunker Peder Brandt, beskikket den 10de Decbr. 1756. Den bekjendte Grev Enevold Brandt og Geheimeraad Christen Brandt vare hans Brødre. (H.) Han levede i Maribo, stedse ugift; thi man kan ei altid faae den til Rone, man lystet. Han døde af et Slags Batterfot 1761. Hans Levetid var kort, men kunde have været længer, hvis han havde levet ordentlig og afholden.

38) Hr. Justitsraad Frederik Green, beskikket den 14de August 1761, var tillige Borgemeester i Nykjøbing. Hans Frue var Søster til den nylig nævnte Justitsraad Niegelsen. Afgik 1755.

¹⁾ Den 31te Januar d. A. constitueredes Peder Knudsen, som var Birkedommer, en kort Tid til Landesdommer. (Af Protocolen.)

39) Hr. Etatsraad Jørgen Wichmand til Engestofte, hvortil henvises, var Landsdommer 1769—88, da han afgik. 1778 blev han adlet d. Wichfeld.

40) Hr. Etatsraad Christian Tønder von Bracht, født i Kjøbenhavn 25de April 1752 (53?). Blev meget tidlig Student, og tog først theol., siden jur. Embedsexamen. Efter at have været 8 Aar Volontair i det Kgl. danske Cancelli, blev han udnævnt til Justitssecretair i Hoiesteret. Derefter var han Landsdommer her fra 1785 til 1795, da han blev Borgemeester i Aalborg, hvor han blot opholdt sig i 2 Aar, idet han 1797 blev kaldet til Justitiarius ved Stifts-overretten i Christianstænd. 1808 blev han udnævnt til Etatsraad. I de sidste Dage af August 1814 drog han ned til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig som Pensionist til sin Død, i Marts Maaned 1821.

Han var gift med Kl. Anna Petrea Cnevoldine Wichfeld, som overlevede ham i 16 Aar.¹⁾

41) Hr. Etatsraad Ferdinand Tøttrup, gift første Gang med en Søster til Fru v. Bracht, siden efter med en Datter af Justitsraad Hinchelden til Durupgaard, blev 1792 Vicelandsdommer, 1794 Landsdommer, 1799 Udsætsfor i Hoiesteret, men Aaret efter atter Landsdommer her paa Verne og tillige Borgemeester og Byfoged i Rasklov, samt Herredsfoged i Sønderherred. 1803 frasagde han sig først Byfoged-Embedet, som nu blev et Embede for sig selv, og siden opgav han ogsaa de andre Embeder: 1805 som Landsdommer, da Landsthinget hævedes ved Forordn. af 25de Jan. s. A., 1810 som Borgemeester og Herredsfoged. Han levede nu som Privatmand nogle Aar i Kjøbenhavn, indtil han 1815 atter blev Herredsfoged i Viborg Stift og døde paa Mors 1825. (H.)

42) Dr. Gustav Ludvig Baden, Søn af Professor Baden - i Kjøbenhavn, er født 1764. Han var gift med en

¹⁾ Meddeelt af Kh. Wichfeld til Engestofte, hvem denne Veg skylder flere værdifulde Bidrag.

Datter af Provst Ramus i Stokkemark, som døde i Kjøbenhavn 1831, efter mange tunge Prøvelser. 1786 blev Baden Over- og Underretsprøcurator, 1790 Byfoged i Lemvig, 1794 Borgemeester og Byfoged i Nalkov, 1795 tillige Biceleardømmer, 1800 blev han ansat som Birkedommer i Tjen, 1816 Bysskriver og Raadmand i Odense, derefter 1818 Byfoged i Hirschholm; kom fra Embedet 1825, hvorefter han drog til Norge. Sad derefter nogen Tid arresteret, kom fri igjen og levede derefter i Kjøbenhavn uden Embede indtil sin Død 1840. Af hans mange Skrifter vilde vi her blot fremhæve „Nalkovs nuværende Forfatning, 1796“, „Noget om den lollandske agende Post“ samt „Lollands- = Falsters Landsthings Journal 1796“. B. opoffrede sin Tid ganske til sine historiske Sysler. Han har skaffet sig mange Fjender ved sin Hidsigthed og Bitterhed; som Embedsmand havde han ikke Stadighed og Vlyst til sine Embedsforretninger. Som Skribent har man vel ikke uden Grund dadlet ham for en vis Gensidighed og Partisthed, navnlig imod Adel og Geistlighed; men man kan paa den anden Side heller ikke nægte, at han var en utrættelig Samler¹⁾ og at han har sagt det, ikke Mange paa den Tid vovede at sige, idet han talte med en Djarvhed og Frimodighed, som stedje bør respecteres. Er han ogsaa stundom gaaet for vidt og har været for skarp, vil den roligere og friere Efterverden dog stedje sige om ham, at han havde Ret i Meget — saare Meget — og de mange Materialier, han har samlet, men af hvilke han ikke forstod at construere et regelmæssigt og smagsfuldt Værk, vilde findige og lykkeligere Skribenter vide at benytte — og lade ham sin Ret. (H.)

43) Hr. Hans Lejerdahl Mansen, født 1764 i Norge, blev i sin Ungdom understøttet af Regjeringen, fordi han var

¹⁾ De for den geistlige Personalhistorie uuvderlige Blokke Manuskripters Opbevarelse for Efterverdenen skyldes saaledes hans Omhu.

en Wlling af den berømte kjøbenhavnske Borgemeſter af ſamme Navn. 1797. blev han Birkedommer paa Frederiksværk og mærkeligt nok tillige Vicelandsdommer i Laaland fra 1800 eller 1801. 1809 blev han Sorenſkriver i Norge, var Medlem af Storthinget og døde 1821. Ved ſin første Kone, ſom havde født ham 7 Børn, blev han ſkilt; med den anden havde han 5.

N. beſad en bidende Vittighed, var en uudtømmelig Anecdofortæller og mange af hans Viſer, navnlig en Storthingſviſe om hans Meddeputerede, kjendes endnu i hele Norge. (M.) Han spillede en betydelig Rolle i Storthinget, og er iſær bekjendt ved ſit vittige Forſlag, om at den norſke Bank ſkulde forlægges til Egersund, alene fordi han boede der.

44) Hr. Frederik Chriſtoffer Greve af Trampe Vicelandsdommer fra 1800 eller 1801 til Landſthingets Dphor.

Af Landſthingſſkriverne ¹⁾ mærkes:

Niels Sierſted, Herredsfoged 1736—76.

Hans Chriſtian Aagaard 1757—82.

Mathias Reimers, Byfoged og Byſkriver i Maribo, 1783—92.

Om Laalands Nørreherred, [tilførn kaldet Hørslunde Herred.

Dette Herreds Størrelſe kan nu anſættes til 4 □ Mil med henimod 15,000 Indb.

Her mærkes Veſterborg Sø paa omfr. 32 og Pederſtrup Sø paa omtr. 9 Tdr. Lands Størrelſe.]

Jordbunden her bærer godt Korn, iſær Hvede; Eggen omkring ved Birket Kirke alene undtagen, ſaa og ved Navns-holt, ſom ere bankede og ſandige Jorder.

¹⁾ Efter Statſcalenderen.

Herredet bestaaer af 12 Sogne¹⁾ (tænk, paa saa lidet et Stykke Land), men har kun een Kjøbstad²⁾.

Intet Sted udi Herredet er synderlig Skov, uden i Horslunde Sogn, saa og ved Pederstrup og Skjelstøfte.

Nakskov Kjøbstad.³⁾

Daglig Udtale Nakskov, hos Rhode Naskov, forðum Macascog.

Staden Nakskov, vest paa Landet, er anlagt ved Albuefjord, hvis Længde udgjør 2 Mil. I Fjorden findes 19 Øer og Holme (hvoraf de 10 til Nørreherred), hvilke paa sit Sted alle skulle blive omtalte. Af disse høre de ubeboede Holme, Trælholm og Stubbelandet, samt de beboede Smaasøer, Færgelandet og Mellemlandet, til Nakskov Sogn. Sidstnævnte 3 Øer tilbyttede Kong Frederik III sig ved Magekiste fra Rudebjerggaard, dengang han tænkte paa at udvide Byens Befæstning, og de henlaae, saalænge Fæstningen eksisterede, til Græsning for Garnisonens Heste. Da Byen ophørte at være Fæstning, forstode Byens Embedsmand at faae Tilladelse til at benytte Øerne, navnlig som Græsning for deres Qvæg. Herfra skrive sig de Afgifter, som endnu sværes til de geistlige og enkelte juridiske Embedsmand i Staden. (A.)

Indbyggerne beløb sig 1776 til 1400⁴⁾ Sjæle. Byen har 2 Porte, Søndergades og Veilegades, igjennem hvilke det koster Penge for Kjørende og Ridende at passere, hvorover de udenfor Boende ofte have stødt sig, især de, som fra visse Steder i Sønderherred vilde ind i Byen. Der maa først betales for at sættes paa en Trækkepram⁵⁾ over en liden

1) Hertil kommer nu Nakskov Landsogn.

2) Men 23 Gaarde, hver med over 20 Tdr. Hartk.

3) Beskrivelsen af denne By er saagodtsom heelt omarbejdet af Udg.

4) Nu 3375.

5) Som bekendt er denne forlangt affaaet ved en Bro, den saakaldte Lienlunds Bro, bygget af Grevskabet Hardenberg, hvis Bønder

Strøm et lidet Stykke fra Byen og siden igjen betales i Raskov Port. En tredie Port ved Enden af Tilegade er forlængst nedbrudt. Man tæller her 19 Gader og Stræder, samt 2 Torve, det store Torv og Gaafetorvet.¹⁾ Byen har halvfjerde Hundrede Gaarde og Huse.²⁾

Al alle Laalands Kjøbstæder har Raskov alene Borgemeister og Raad.³⁾

Om Navnet Raskov have ikke Meningerne været eens. Men vist siger os Navnet Intet videre, end at Byen ligger paa et Sted og Næs, hvor der tilforn var Skov i Overflodighed. Stadens Waaben er et grønt Træ, ved hvis Rod paa den ene Side staaer en Gaafefod.

Foruden nogle gode og smukke Gaarde, haver Byen ingen prægtige og anseelige Bygninger, undtagen St. Nicolai Kirke, som er en af de reelleste Bygninger i Landet, og var stor Skade, hvis man lod den forfalde. Det anseelige høie Spir, bygget af Vittus Krag eller Kragen, (A.) blæste ned i det haarde Veir den 25de Febr. 1625. Paa dette Spir var anvendt 70 Stk 1½ Lb Bly og 10 Lb 3 lb Kobber, (A.) som for største Delen sidenhen efterhaanden blev laant af Regjeringen til Krigsbrug, uden at Kirken nogenstinde, uagtet alle Borgernes Bestræbelser, har kunnet erholde den mindste Godtgjørelse derfor. Spiret faldt over Latinskolen,⁴⁾ og tværs over Beilegade, hvor det sønder slog en Gaard, medens Latinskolen bedre

maatte tilføre Materialierne, saa Grevskabet for en forholdsvis lille Udgift fik et godt Droprivilegium, der tilligemed alle lignende nu skal afløses. At heller ingen „Porte“ findes mere, er ligeledes vitterligt

- 1) Heril kan nu ogsaa føies Nystov, af Enkelte ogsaa benævnet Gallivornien, da denne Kant af Byen holdes for den meest nærfomme.
- 2) Nu over 560, som 1857 vare forskrede i Brandkassen for circa 1,300000 Rdlr.
- 3) Nu en Borgemeister, der tillige er Politimester og Bysskriver, samt 9 Borgerrepræsentanter.
- 4) Den nuværende Grifskole.

flod imod. 5 Mennesker drabtes, hvoriblandt en Skomagersvend paa sit Værksted, udenat en højsiddende Svend i mindste Maade kom til Skade. Det 50 Alen høie Taarn maatte nu i lang Tid nøies med et vanzirende fladt Tag, behængt med Tegl, hvilket engang skal have givet høifalig Kong Frederik den Fjerde Anledning til at sjenke: „Lange siden jeg saae saa høi en Skar med saa lav en Hat.“ 1823 fik imidlertid Kirken sit nuværende, 92 Fod høie, ottekantede, spaantæggede Spir, hvis Maling blev overtaget af en Muurmester ved Ravn Frandsen, som nu er død og borte. Der fortælles, at som samme Muurmester en Dag sad paa sin lille Stol, omtrent midt paa Spiret, fik han ved en uforsigtig Bevægelse Overballance, og slaaende en Kuldbøtte styrtede han baglænds ned fra sit høie Sæde; men heldigviis standsedes han i Faldet, et Dieblif paa det Sted, hvor Spiret slutter til Taarnet, eftersom her dannes en Fordybning, og dette Secund benyttede han til instinctmæssig at gribe et fra sin Stol tilfældigviis nedhængende Loug. Han klattede til Beirs, tog sig en Snaas og begyndte uforsvunden paa sit Arbeide igjen, efterat være bleven forrynet med nye Pensler og Malerpotte, der ikke var sluppen saa heldig fra Reisen som Hr. Frandsen.

Af andre for Kirken mærkelige Begivenheder kan erindres:

1572 fik Funten første Gang Plads i Choret. Aaret efter gav Byens senere Borgemester, Rasmus Jensen, den gamle Pengeblok.

1577 fik Kirken en ny Kalk og Dist samt en ny Bræddestol. (Berlfsbg.)

1687 slog Lynilden ned i Taarnet; 1822 ligeledes. Denne sidste Begivenhed gav Anledning til en høist nødvendig Restauration af Kirken, der imidlertid neppe har været fuldstændig, samt til Opførelsen af det ovenomtalte nye Spir.

Indvendig er Kirken stor og anseelig, havde 4, nu kun 3 Rader Stole, foruden et rummeligt indeluffet Bagchor, hvor Krudtet opbevaredes under Beleiringen.

1657 blev opfat en smuk Altertable forfærdiget af en Mester Anders fra Odense, efter Altertavlen i St. Knuds Kirke; ved hver Side af Alterbordet staaer Moses og Aron i legemlig Størrelse. Altertavlen, som var i høieste Grad bedækket af Stov og Smuds, blev 1853 restaureret for den meget betydelige Udgift af over 800 Dlr., uden at den har vundet forholdsviis derved, fordi den fornemmelig mangler Lyk, hvilket en kommende Tid maa see at skaffe den. Prædikestolen, af kosteligt Arbeide, er opfat 1633. 1854 skjænkede daværende Politimester, senere Justizråd, Hammerich et Maleri „Mariæ Bebudelse“ til Kirken. Ved en tidligere Restauration blev Kirken berøvet en Deel Malerier, endnu flere solgtes ved en senere (formodentlig den i 1823), og ikke stort bedre gik det med Kirkens Mindesmærker ved Restaurationen 1856, fordi kun de Gjenstande, som havde Kunstværdi, fandt Raade hos den daværende Politimester, hvis Indflydelse i den Hensende var ligesaa uheldig som den var overveiende i Kirkens Raad. Imidlertid frelstes dog de 3 Portraiter af Provst Dorph og Præsterne Mag. Bidsted og Saxtrup, samt Epitafiet over Borgemester Niels Nielsen, fra Tilintetgjørelse; ja, de trende sidste bleve bort efter Restaurationen endog renoverede. Derimod forsvandt de tvende interessante Præstetavler, den ene skjænket af Bidsted, den anden af Kjøbm. Tonnes Rasmussen, af Kirken, og henlaae ved Udgå. Bortreise fra Byen tildeels sonderlagne paa Byens Spræitehuus-Loft. Af Niels Nielsens Epitafium var ogsaa den Table forsvunden, hvis Indskrift imidlertid er optagen i „Mindeblade om Raskov Fortid“, hvortil fremdeles henvises. Af Epitafier er et af Steen paa en Pille ligeoverfor Prædikestolen, samt et andet over Tolder Niels Nielsen fra 1646, af Kunstværdi, ligejom ogsaa en Liggsteen, som nu er opfat i den nordre Kirkemuur, har Interesse i Kunstjendernes Væne. Alle øvrige Liggstene, som fra Kunstens og Historiens Side vare uden Værdi, bleve for en Deel anvendte til Soffel om Kirken. Resten

ligger rundt om i Byen, enten som Trappestene eller som Gulvstene. Ved Restaurationen 1856, der kostede mindst 8000 Rd., blev der udviist en sjelden Omhu for at bevare Alt, hvad der havde Kunstvardi, skjøndt det stedse bør beklages, at det hvælvede Vaabenhuus paa Kirkens sydlige Side maatte dele Stjæbne med det smukke Niegelsenke Capel, hvis Nedrivelse, omtrent 1831, mange Mulevende heller ikke ville have funden nødvendigt. Hvor beqvemt kunde en af disse Bygninger ikke være bleven indrettet til et Liighuus, hvortil Byen, navnlig under Smitsot, høilig trænger? Men for at komme tilbage til Restaurationen af 1856, der efterfulgtes af en udvendig i 1859, da bør det fremhæves som meget fortjenstligt, at Jernastøbninger af de gamle Stoles smukkeste Billedskjærerarbejde, anbragtes paa Stolenes Forsider, at Pulpiturerne, hvis Malerier og tilføiede Insriptioner (de sidste af Præsten P. Rogert; H.) vare aldeles uden Vardi, bleve nedrevne, at Indgangen anbragtes i Laarnet, hvor den tidligere havde været, at større og smukkere Vinduer indfattes m. M. Ved samme Leilighed fik Kirken sit nye Orgel paa 20 Stemmer og 1000 Piber, bygget af Gudme for den billige Priis af 2,850 Rd. og indviet 12 Octbr. 1856. Det skulde være forslaffet ved Menighedens frivillige Bidrag; men da disse, paa et Par Undtagelser nær, bleve opkrævede meget skjodesløst, mislykkedes den gode Hensigt for en Deel. Det forrige Orgel var i sin Tid berømt; det var fra Christian IV's Tid og havde 24 Stemmer. I Kirken findes den velbekjendte Bombe fra Svensketiden, der veier, skjøndt et Stykke er borte, omtr. 90 Pd. Den faldt ned den 19de Juni 1659 midt under Gudstjenesten, medens Kirken var fuld af Mennesker, hvoraf dog Ingen kom synderlig til Skade. Som ved et Guds Under frelstes Præsten Sagtrup. Da han hørte et voldsomt Bræs, troede han, at Bomben var sprungen og ilede efter de Andre ud af Kirken; men ret som han kom ud af sin Stol, sprang den ved hans Fodder og det viste sig siden, at dens Stumper aldeles havde sonderflaaet den Stol, hvori han

havde siddet. Fremdeles findes i Kirken 4 Lysekroner, hvoraf den ene med 8 Arme er givet af Mad. Popping, og en Lysearm af fortrinligt Arbejde, som ved sidste Restauration flyttedes fra sin oprindelige Plads ved Kirkens nordvestligste Bindue. Den blev givet af Fru Ida Mangau, hvis Egteherres Liig stod nogle Rætter ved bemeldte Bindue, der, som det synes, ved den Leilighed blev indrettet af hende. Det midt i Kirken ophængte Skib blev restaureret af Byens Skippere og ophængt ved den sidste Restauration. Choret har ganske vist haft et mere imponerende Udseende i tidligere Dage. Ved Dvgangen stod 2 Cheruber; disse ere borttagne ved en senere Restauration (1823?) tilligemed Gitteret og Skriftestolen, hvorimod det nuværende Tralleværk, som bedre passer for en Thingstue, blev bekostet ved Indtægten af en Concert, som Byens musikalske Selskab gav. Funten var dengang, i den nordre Gang tæt ved Choret, omgivet af et Gitter, hvorpaa fandtes flere „herlige“ Malerier, hvilke ved samme gode Leilighed bleve solgte, tilligemed den ældste Altertable og andre Kirkens Eiendele. (H.) Den gamle Muur, som omgav Kirkegaardens, er nedreven omtr. 1846 og derved vandt Kirkens Udseende betydeligt; men beklageligt vil det altid være, at man i sin Tid tillod de tilgrændsende Huuseiere at udvide deres Eiendomme paa Kirkegaardens Beføstning imod en Godtgjorelse til Kirken, som var for Intet at regne. Ved den sidste Restauration flyttedes de sidste Liig, hvoraf enkelte laae i aabne Kister, i den aabne Begravelse under Choret, ud paa Byens Kirkegaard. Blandt disse Mumier saae man den i sin Tid af Byen høit agtede Danneqvinde, Karen Holm, en ung Pige med et endnu i Døden smilende Ansigt, som sagdes at have dandsset sig ihjel, og en tildeels overtjæret Mandsperson, som formodentlig var død i en Pestilentsje. I Laarnets vestre Side findes 5 Ra-nonflugler fra Svensternes Tid indmurede. Det gamle Seierværk vil ved Kirkens nu begyndte udvendige Restauration blive afløst af et nyt, hvilket Laalands Spare-, Laane- og Disconto-bank giver. Kirken eier 5 Klokker, 3 større og 2 mindre.

Aun to Klokker kan nu bruges. Den største bestadigedes for ikke mange Aar tilbage, og dens Klang omtales endnu som ualmindelig deilig.

Kirkens Alder er ubekjendt. Den sees at være bygget i forskjellige Tidrum og antages fra først af at stamme fra det 13de Aarhundrede. I den katholske Tid synes den at have været Anney til den nu forsvundne Krogsbølle Kirke, var da helliget St. Nicolai og havde 10 Altare, hvoriblandt det ene tilhorte Byens Skomagere, et Beviis paa disse Haandværkeres store Antal og Indflydelse paa den Tid.

De Munke, som i Nakslov byggede et Kloster vare Franciscanere, der kaldte det Helligaands-Klosteret. Efter Reformationen blev det Stadens Læihuus, men 1689 nedrevet. Ligetil Aarhundredets Begyndelse jordedes de Fattige paa dets Kirkegaard. Nu kneiser her Byens Fattig- Arbejdshuus, som opjertes 1847.

Byens Latinskole var først den nuværende Fristole, Straas over for Kirken, siden var den ved Beilegade Port, hvor nu Realskolen er. Begge Bygninger vare høist usuldkomne, næsten upassende for deres Brug. Disciplene, hvis Tal sjælden har oversteg 20, havde smukke Stipendier. De fleste havde fri Kost paa Communitetet, som en af Byens Indvaanere for Betaling holdt; hvad i Kosten skulde reste, oprettede Byens gavmilde Indbyggere, saaat Disciplene vist ikke „lide Sult i Maven. Skolecollegerne have Bærelser paa Skolen, og i Henseende til Kosten vises i Byen samme Artighed imod dem, som mod Disciplene, hvis de det behøve og forlange.“ Priselige Anstalter ere og i Nakslov til Huusarmes Hjælp, samt til fattige Børns Underviisning i deres Christendoms Lære. Slige rare Anstalter til Ungdommens Oplærelse rose sig selv, siger Rhode, men tilføier: „saa gode som disse ere, saa slette ere de i Landsbyerne paa hele Laaland bestilte; en Skoleholder paa Landet har 9, høist 12 Rdlr. aarlig Lon, og fra 4 til 12 Tdr. Korn, Rug og Byg. Det er vist syndigt og uforsvarligt af de Formu-

ende, at de ikke gjøre andre Anstalter udi denne vigtige Sag, og maatte saa en Skoleholder aldrig bestiftes af Andre end af Sognefolk og Præsten, da vilde man neppe faae Kroblinge, gamle Laqveier, udsolgte Borgere, eller forpræfede Gaardeiere, men Mand, som kunde læse og skrive."

„Karen Holm, sal. A. Niegelsens, gav Aar 1734 to Huusværelser med en Jernskælle og en fuld Seng i hvert, dertil 650 Daler; samme tvende Huse vedligeholdtes til at huse 4 fattige Lemmer udi, som faae til deres Underholdning saavidt af Capitalen kan tilstrække."

„Her er desuden et større Hospital til 14 Fattige¹⁾ (hvis Forstander altid var en fornem suffisant Mand i Byen), afdeelt i tre Rum, til de Syge, til de Frister og til Fogden.²⁾ Præst have de ikke for sig alene, men de, som kunde gaae, søge Byens Kirke, og ellers maa en Skolediscipel for nogen Betaling, holde Bøn og Sang daglig i Huset." At dette ikke altid har været tilstrækkeligt til god Ordens Fremme sees deraf, at man eengang maatte opsætte en Gabestok udenfor Hospitalets Dør, til Skræk og Advarsel for de uskillige Lemmer. En anden Gang forsynedes Byens Fattige med et Bliktegn, som viste, at de vare berettigede Tryglere. (A.)

Saa gode som hine Anstalter kunde vare paa sin Tid, saa meget staae de dog tilbage for Nutiden, siden man fik bygget en Fattig- og Arbeidsanstalt, i hvilken de Fattige holdes til Orden, Reenlighed, Udruelighed og Arbeidsomhed, under en redelig og forstandig Økonom's Bestyrelse og udvalgte Borgeres umiddelbare Tilsyn, om et saadant findes nødvendigt. Skjøndt de Fattiges Antal formindskedes til under Halvdelen af dem, som tidligere havde faaet offentlig Understøttelse,

1) Dphavet 1847.

2) Forhen kaldet „Konge“, formodentlig fordi han tillige var Stebberkonge. Saaledes findes i et Fattigregnskab for 1661: „Til den nye Prinds og Kongens Qvinde, hver et Par Træsto.“ (A.)

saasnart Arbeidshuset var indrettet og de Trængende henvistes dertil, er Fattigvæsenets Udgifter langtfra aftagne i samme Grad; men Byen har dog nu opnaaet at faae et langt bedre ordnet Fattigvæsen end i de fleste andre Communer i Riget, hvor de Fattige henleve deres Tid i Dovenslab, Driffældighed og Svineri. Fattigvæsenets Gjæld er henimod 8000 Rdlr., men det havde paa den anden Side i 1855 over 7000 Rdlr. i Capitaler. Skolevæsenet, som vandt en stor pecuniær Fordeel, da Latinskolen gik ind, besidder over 6000 Rdlr. i Capitaler. En stor Udgift forestaaer Communen med Hensyn til Skolevæsenet, eftersom en ny stor Skolebygning, som rimeligviis vil samle de 3 nu spredte Skoler under eet Tag, med fornøden Beboelsesleilighed for samtlige Lærere — er uafvigelig nødvendig.

Raadhuset fra 1590 var i Slutningen af forrige Aarhundrede bleven afløst af et andet, som ikke synes at have været stort bedre. Det ældste kunde ikke holde paa Fangerne (A.) og i det nye creperede disse i de underjordiske Arrester. Det nuværende, som byggedes 1840 (T.), kan langtfra kaldes hensigtsmæssigt indrettet. Endnu i Mandø Minde stod en kunstig udflaaret „Ragemand“ paa en ottelantet Steenpille paa Byens Torv. Misdæderne henrettedes imidlertid da udenfor Beilegade Port ved en Beile, som endnu kaldes Galle-ø: Galgebeile.

Handelen, som ved Slutningen af forrige Aarhundrede var „meget forfalden“, har i de seneste Aar taget et betydeligt Opsving, eftersom flere driftige Handelsmand have formaaet at frigjøre sig fra et dominerende Handelshuus i selve Byen, saavel som fra den ruinerende Forbindelse med Skipperne fra Marstal, som allerede for næsten 100 Aar siden fik saadan Indpas i Raskov, at dens før saa anseelige Handelsflaade næsten gik tilgrunde.

1858 udførtes 104,763 Tdr. Korn og Bælgfæd (hvoraf c. 46000 Td. Hvede og over 54000 Td. Byg). Denne Udsørsel

var imidlertid c. 11000 Tdr. mindre end den fra det foregaaende Aar. Fra Udfibningøsteder i Tolddistrictet udjortes 10,488 Tdr. Af Kornvarer er indført 1680 Tdr. preussisk Rug.

Toldintradernes Nettobeløb var 1858 32,806 Rdlr., omtrent 6000 Rdlr. mindre end det foregaaende Aars. Nettoindtægten af de 3 Brænderier, hvoraf dog kun det ene var i Drift hele Aaret igjennem, udgjorde c. 3,400 Rdlr., omtrent 1000 Rdlr. mindre end i 1857. Handelsflaaden var i 1857, 40 Fartøier paa omtrent 860 Tønder. Indseilingen til Byen er temmelig besværlig, uagtet Havneværjet, hvis aarlige Indtægt kan sættes til 3 à 4000 Rdlr., i den Henseende gjør Meget for at lette Seiladjen. Byens Havn er en Vinterhavn af 4de Klasse. Tidligere ladede og løsfede man ved Pramme, naar Fartøierne vare for store til at lægge til ved de saakaldte Broklappe. Det skyldes nærmest afdøde Viinhandler Rønborg, at Skibsbroen blev saa bred som den nu er; thi man tænkte paa at anlægge den meget smallere. Et driftigt Skibsbyggeri leverer fortrinlige Fartøier. Af andre industrielle Anlæg, maa fremhæves: et Bogtrykkeri, et Jernstøberi, to Dampmeelmøller, den ene med et Dampbageri, og en Tobaksfabrik. De naakfossede Garverier vare i sin Tid saa vel anjete, at for Exempel Sømænd og Fiskere altid skulde have deres Søstøvler fra denne By. Haandværkstanden har indgaaet en Forening, som foruden andre nyttige Foretagender har oprettet en Skole for de Haandværkslærlinge, som ønske at benytte den. Uagtet flere af Byens Lærere gratis have underviist i denne Skole, har den dog ikke — med Undtagelse af det første Aar — havt den fornødne Fremgang og Kraft. Den stiftedes 1854, tildeels ved milde Gaver af samtlige Byens Indvaanere. Den, nærmest ved Districtslæge Niels Christian Møllers Bestræbelser i 1842 stiftede Spare- og Laanekasse, senere udvidet til „Hollands Spare-, Laan- og Discotobank“, har ogsaa i velgjørende Diemed stiftet megen Nytte paa Den.

Byens Tilliggende udgjør omtrent 1000 Tdr. Land med 127 Tdr. Hartk. Her maa mærkes Byens Diensteen, den lille Vystklov „Svingelen“. Det skal efter Sigende skyldes afdøde Rector Stephansen, at den kom fra Markeierne og blev Communens Eiendom, idet han af gamle Papirer udfandt, at den tilhørte Byen, hvorpaa de daværende Ciere ifølge mindelig Overenskomst afstod deres Besiddelsesret. Den er 16 $\frac{2}{3}$ Tdr. Land stor. Her holdes den aarlige Skyttelaugsfest, som endnu tør kaldes en almindelig Folkfest for det vestlige Laaland, men efter Sigende ikke kan sammenlignes med den samme Fest, endog blot for en Snees Aar tilbage. Den stammer rimeligviis fra det gamle Pappegoielaug, der alt eksisterede paa Belevringens Tid. I det Mindste kan den temmelig sikkert regnes fra 1750, da Kong Frederik V var i Byen „og tog derefter sin behagelige Rejse til Langeland. Siden den Tid har man, Mandagen efter 4 Søndag efter Trin., aarligt et lystigt Optog i Marken ved Nalklov med Baaben, Gyrceren, Riden og Skyden af Borgerflabet, som i Compagnier ere deelte, nemlig et lidet ridende Corps, og nogle Compagnier til Fods.“

Som bekendt er Borgervæbningen gaaet ind 1853, i hvis Sted der 2 Aar efter oprettedes et Politicorps paa 30 Mand. Brandcorpsen er 250 Mand med 4 Sprøiter. I de sidste 10 Aar har det ofte havt Leilighed til at vise Byen, at den kan stole paa dets Hurtighed og Dygtighed.

Da her tidligere har været en Synagoge og endnu findes en Kirkegaard for Mosaiter, har her i mange Aar boet jødiske Familier — „Byen til ingen Nytte“, tilføier Rhode. „Aldrig holdes offentlig Krammarked“, vedbliver han, idet han kalder dette „et besynderligt Indfald“; men jeg antager, at Borgerne derimod kalde det, et godt Indfald.

Til Sognet hører desuden Landcommunen, bestaaende fornemmelig af de tuende Landsbyer Abildtorpe og Krukholm med 253 Menneker og 63 Tdr. Hartkorn. 8 Gaarde.

Kun faa Kjøbstadcommuner i Riget — ingen i Stiftet — ere saaledes blevne betænkte med milde Gaver til Kirken, Skoler og de Fattige, som Rakskov. At opregne dem alle ansees overflødig, fordi de findes i andre Samlinger, og vi indskrænke os derfor til her blot at anføre de mærkeligste, idet vi tillige maae bemærke, at alle Kirkens Donationer i Penge nu ere indsmeltede og sammendragne i en eneste rentebærende Capital paa c. 400 Rdlr.; thi saa ofte Kirken i tidligere Dage skulde restaureres, optoges af dens Capitaler, indtil disse fik det værste Smæk, dengang man 1817 opførte Statittet uden om Kirkegaarden ved Mariboveien.

1644 gav den alt nævnte Fru Ida Rangau 100 Rdlr. til Vedligeholdelsen af et Kirkevindue; samme Dame gav ogsaa 1000, nu 333½ Rd. til Latinskolen. 1738 gav Byens Haandværkere 50 Eldr. til Lys. 1782 gav Mad. Marie Popping, alm. kaldet Puppen, 200 Rdlr., samt 80 Rdlr. til sin Begravelses Vedligeholdelse. 1793 gav Tegnemester Søren Abildgaard 112 Rdlr. til at vedligeholde den Forhøining, hvorpaa hans Cousines Kiste stod under Choret. („Gammel Kjærlighed ruste ikke.“) 1796 gav Mad. Bodil Anderødatter Rølle 400 Rdlr. 1822 gav Mademoiselle Hermanna Marie v. Borgen 382 Rdlr. Hertil kommer 5 Gaardes Jorder, hvoraf Biskop Tjestrup har givet den ene og Borgemeester Carsten Nielsen den anden. Den sidste Gaards Jord har altsaa været i henved 3 Aarhundreder ved Kirken.

Til den nedlagte Latinskole er iblandt Andet givet:

1624 af Fru Elisabeth Friis c. 540 Rdlr. 1636 af Christen Madsen 66 Rdlr. 4 Mk., fordi nogle Folk en Nat havde hængt en dod Kat udenfor hans Dør, hvilket meget maa have forstræffet Manden. 1654 gave Byens Borgere 300 Rdlr., af Glæde over de Danstes Seier paa Colberghede. Andreas Bejerholm og J. Stendrup have givet 967 Rdlr. 4 Mk. 1715 Biskop Tjestrup 100 Rdlr. 1727 Præsident Bejerholm c. 70 Rdlr. 1748 Md. Kieggelsen 150 Rdlr.

og Md. Popping, 1783, 200 Rdlr. Hertil kommer Tonnes Naemusens Jorder, givne 1816 af ham og Hustru Marie Dorph. Da disse Givere udtrykkelig havde erklæret, at Jorden (5½ Gaards) skulde skænkes Fattigvæsenet, hvis Skolen engang i Tiden nedlagdes, kom denne Jord saaledes Byen bestandig til Gode.

Af Gaver til den saakaldte danske Skole maa erindres:

Skibscaptain Jacob Nielsen Bolle gav, 1780, 300 Rdlr.; Md. Popping og Son Peder Hansen, 1782, 600 Rdlr.; Skoleforstander Frederik Christensen, 1784, 4 Gaards Jorder. 1816 gav Kjobmand Tonnes Naemusens c. 460 Rd.

Til Fattigvæsenet er blandt Andet givet:

1642 af Raadmand Michel Madsen 923 Eldr. 2 Mk. til Fattige og til fattige Skolebørn. Borgemeister Peder Hansen lagde senere flere Penge til, og 1695 vare disse Capitaler voxede til c. 2437 Eldr. 1642 og 43 gav Borgemeister Niels Nielsen 300 Eldr. 1723 gav Hans Pedersen Top 4 Gaards Jorder, hvoraf dog den ene skulde forbeholdes Latinskolens fattige Disciple og den anden Capellanernes Enker. 1734 gav Md. Karen Niegelsen, født Holm, † 4de Septbr. 1760, 2 Smaahuse i Tolderens Estrade med 500 Rdlr. til deres Bedligholdelse, foruden 150 Rdlr. til andre Fattiges Fornødenhed. Den Niegelsenste Stiftelse blev 1772 atter betænkt med 500 Rdlr. af Sognepræsten i Østøste, Consistorialraad Thestrup, og Hustru, som var en Datter af Karen Niegelsen, der, uvidt naar, endvidere maa have givet endnu en Sum paa 1 à 200 Rdlr. til denne sin Stiftelse. Den for sin Gøddædighed ligesaa velfortjente Qvinde, Md. Marie Popping, har ogsaa betænkt Byens Fattige ved 1782 at skænke dem 2 Smaastæder paa „Kongenstøste“, hvilke ligetil nu ere benævnedes Mad. Hansens eller Pippens Fattighus. Fremdeles har Farver Tolle Jensens Enke, Ane Marie, 1783 betænkt de Fattige med 1 Gaards Jord og 100 Eldr. I det Hele taget viser det sig, at Byens Qvinde nok saa

meget som Mændene have betænkt deres Fødeby med milde Gaver, og saaledes maae vi endnu erindre Bodil Andersdatter, der foruden betydelige Legater til andre offentlige Stiftelser, 1796 gav 3000 Rdlr. til Byens Fattigvæsen, for at dette kunde kjøbe den gamle Latinskoles Bygning, som skulde indrettes til et Arbejdshuus, og med Resten af Summen holde det vedlige. Vel blev dette — det saakaldte Kølles Arbejdshuus — strax indrettet efter sit Diemeed, men det havde ingen Fremgang. 1802 toges en Deel af det i Brug til Skole, da den danske Skole i Søndergade blev solgt, og efter 1812 hensygnede Anstalten aldeles. Nu er Stedet, som bekjendt, Bolig for Fattigskolen, hvortil en Haandgjerningskole er knyttet.

Bidrag til Byens Historie.

(Fornemmelig tagne af Archivet, Kirkebøger, det Røgeste Gaandst. og lignende Kilde Skrifter.)

1242 nævnes Nakskov første Gang i Historien.

1266 var Kong Erik Glipping — som forresten siges at være født paa Laaland — tilligemed sin Moder, den berømte Margrethe Sprænghest, i Byen, og skjænkede den da, foruden anden Jord, som nu er fraskilt, den saakaldte Skov.

1300 fik den Myndighed til at sætte Skyldnere, som ikke betalte deres Gjæld, i Arrest; samtidig hermed antager man, at det Graabrødre Kloster er bygget, som efter Reformationen blev forandret til et Loihuus og 1689 blev nedbrudt.

1420 afbrændte den største Deel af Byen.

1445 fik Byen Ret til Seilads fremfor Bønder „og Andre“.

1510 afbrændte Lybekkerne Byen.

1536 antog Borgerne i Nakskov den protestantiske Lære.

1539 fik Byen Tilladelse til at nedbryde Krogsgulle, det nuværende Krukholm's, Kirke og bruge Stenene til Byens Bedste.

1547 blev Nakskov befæstet. Laalands og Falsters Bønder maatte grave om Byen.

1551 fik Borgemeester og Raad Tilladelse til at have en Wiinfjelder paa Raadhuset og udsælge Biin og anden fremmed Drik, med Undtagelse af Rostoffer &c.

1572 blev een Høz og 1573 bleve tvende Høze brandte paa Nakkovs Torv.

1576 var her ikke Biin i Byen i 12 Uger; Mangelen begyndte i August.

1577, den 3die Marts, gif Høivandet over Veilegade Bro. Samme Aar nedbrødes Krogsbølle By.

1590 fik Byen sig en Raadstue, hvortil samt til den murede Ports Bygning, Kong Christian IV estergav Byskatten for 2 Aar.

1618 fik Byen, en ny Sognepræst, en ny Capellan, en ny Rector, en ny Hører, en ny Lehnsmænd, en ny Raadmand, en ny Byfoged, en ny Provst og et nyt Kirkespir, som blæste ned 7 Aar efter. Samme Aar havde Byen kun 4 Kræmmere, men 11 Skræddere. Bygningernes Antal, de offentlige fra-regnede, udgjorde 376. Omtrent paa samme Tid nævnes en Qvinde, som blev 106 Aar gammel, hvilken er den hoieste Alder, som Nogen vides at have opnaaet i Nakkov. Der berettes ligeledes, at en Borger, ved Navn Jens Andersen i Veilegade, havde været gift med 6 „ægte Hustruer“, samt at Byfogeden Povel Madsen engang maatte staae aabenbart Skrifte for sit Skjorlevnet.

1620 døde 341 Mennecker af Pesten, i Septbr. Maaned alene 71.

1625 havde Byen 12 Bagere.

1629 lod Kong Christian IV Byen bedre befæste. Det var ham, som anlagde „Ulkarret“, de trende „Runddele“, „Høikat“ og „Færgelands-Broen“, hvilken Ole Steenvinkel opførte.

1637 kostede Jørgen Rosenkrands's Regiment Byen, fra 10de Marts til 4de August, 3,542 Daler, og Frederik v. Buchvalds Ryttere, samtidigt dermed, 1,163 Daler.

1649 fik Byen Ret til et 3 Dages Marked, den 25de Juni.

1656 fik Byen sin første Stadsmusikus.

1657 udvidedes Byens Befæstning ved flere vigtige Udenværker, hvoriblandt det „Kjonne Hornværk“ udenfor Beilegade Port.

1658 overgav Byen sig til de Svenske. Byens feige Commandant var Frants Edmund. Et Sviin eller Faar kostede i dette Aar høist 2 Mk., et Slagtenød 1 Rdlr., en Gaaß 6 ß., en Tønde Byg eller Rug 48 ß., en Tønde Hvede eller Havre — 60 ß.

Beleiringen 1659.

Besætningen, som meest bestod af hvervede Tydskere, udgjorde c. 500 Mand. Paa Boldene laae c. 50 Kanoner. Commandanten var Oberst Joachim v. Rørber, udnævnt den 3die Juli 1658, men ankom neppe for i Foraaret 59. Under ham befalede Oberstlieutenanterne Daniel v. Neden og v. Bernbach, Major Keyer, Ritmester Bardshuus, Lieutenant v. Kech o. fl. Borgernes Styrke udgjorde 200 Mand, foruden et nysoprettet Brandcorps, som stod under Borgemester Niels Nielsens egen Commando. Den ene af Stadscapitainerne var Borgernes djærve Talsmand, Skomageren Diderik v. Gøsen, der døde i stor Armod den 14de Septbr. 1688, men desuagtet synes at være bleven begravet med stor Pomp, formodentlig ved Borgernes Sammenstud. Ingen af alle de Mænd, der udmærkede sig i denne mindeværdige Beleiring, hvis egentlige Sjæl Borgemesteren var, vides at have erholdt nogen Udmærkelse eller Belønning af Regjeringen. Dengang gif det nemlig ikke saa flot til med „Tegu“, Titler, Daaser, Pocaler, o. s. v. o. s. v. Til hine Forsvareres Tal maae endnu regnes en Deel Landboere, hvoraf en Deel optræder under Benævnelsen „Otto Kuls Bønderkarle“. Den hele danske Styrke sættes til 1000 Mand. Svenskernes udgjorde 9 Re-

gimenter Ryttere og 3 Regimenter Fodfolk, lutter prøvede Kolf, som commanderedes først af Admiral Wrangel, derefter af den ligesaa berømte General Steenbock.

1659, den 1ste Mai, sloge de danske Ryttere, under Ritmester Bardohuus, et Antal svenske Ryttere i Branderslev Skov, hvor de mødtes ved en Fouragering.

Den 6te Mai søgte Fjenden forgjæves at bemægtige sig Stubbelandet, en lille Holm i Fjorden.

Den 13de Mai erobrede Svenskerne om Natten Steensø, hvorfra de siden meget foruroligede Forsvaret og ødelagde Byen.

Den 18de Mai stormedes Boldene paa 2 Steder paa een Gang, men sloges tilbage med Tab.

Den 30te Mai beskjødes Byen paa det Boldsomste og Bombardementet vedvarede næsten uafbrudt i de følgende Døgn.

Den 1ste Juni om Morgenen Kl. 2 faldt en Bombe i Kirken, i hvis „Omgang“ Krudtet opbevaredes.

Den 3die Juni faldt atter en Bombe ned i samme Bygning.

Den 4de Juni aabnedes Løbegravene ved Veilegade Port. (Da denne murede Portbygning ved Aarhundredets Begyndelse nedreves, fandtes endnu en Mængde Kanonkugler i den.)

Den 5te Juni gjorde Forsvarerne et Forsøg paa at fordrive Fjenden af Løbegravene, men tilbagevistes med Tab.

Den 6te Juni fik Borgerne Byens Møller udenfor Søndergade Port stikne i Brand, for at Fjenden ikke skulde benytte dem.

Den 9de Juni skete Borgernes største og heldigste Udsald, hvorved Anføreren, den ædle og tappre Bernbach, tilfattede Livet. Nogle Dage efter forsøgte Fjenden at tage Byen ved Vist, idet nogle Soldater forklædte sig som flygtende Bønder; men Planen opdagedes endnu i rette Tid og Svenskerne dreves tilbage.

Den 17de Juni gjorde Fjenden om Natten Angreb paa flere Steder, men uden Held.

Den 18de Juni foretoges den første Storm paa „Hornværket“; Svenskerne dreves efter en rasende Kamp tilbage med

stort Tab og mistede iblandt Andet 3 Majorer. Fra denne Dag aabnedes atter et hæftigt Bombardement, som vedvarede i flere Døgn.

Den 19de Juni faldt den Bombe, som endnu ligger i Kirken, ned i samme midt under Gudstjenesten, uden at Noget kom til Skade.

Den 21de Juni forsøgte Fjenden om Natten at stifte Byens Skibe i Brand; men det mislykkedes. Næste Nat gjentoges Forsøget med samme Held.

Den 29de Juni stormede Borgerne (ifølge Sagnet) under Borgemeesterens egen Befaling Steensø, som de ogsaa erobrede om Natten med et ringe Tab.

Den 30te Juni sprængte Fjenden en Mine og forsøgte umiddelbart herpaa at storme Ravelinen, men kastedes efter en hæftig Kamp og med stort Tab tilbage. Vi mistede foruden flere tappre Mænd ogsaa Lieutenant Rech. Bombardementet fortsattes uafbrudt i den følgende Uge.

Den 9de Juli overrumplede Fjenden Ravelinen ved Hornværket, til hvis Fod man næsten havde nærmet sig ved Hjælp af Løbegravene.

Den 11te og 12te Juli Vaabenstilstand.

Den 13de Juli indtog Svenskerne om Natten Hornværket, efter en rasende Modstand. Man kunde derfra skyde med Bøsser ind i Byen.

Den 14de Juli sprængtes Choret's Hvalvinger ved en „Kænkflugt“.

Den 15de Juli Capitulation. Man havde kun 4 Edr. Krudt tilbage. Den tildeels tydske Besætning var ogsaa uvillig til videre Modstand.

„Med Sandhed Borger Loves kan,
De Fattig' og de Rige,
At de stod Alle som een Mand,
Og Ingen vilde vige,
Saalænge muligt var at staae“ osv.

Beleiringen kostede Fjenden idetmindste 16 Officerer, som siden bleve begravede i Byens Kirke. Det hele Tab af Folk sættes til 1800 Mand.

Saavidt bekjendt er, mistede Forsvarerne 81 Mand, hvoriblandt 7 Officerer, 25 Borgere, 22 „Bondersoldater“ og 5 Fruentimre, der gjorde Arbeide paa Bolden ved Siden af Mændene. Blandt andre dræbte Koner, maa Philip Gravers Hustru erindres, som mistede Hovedet ved en Kanonkugle, ret som hun sad og gav sit Barn Die, uden at dette derved kom til Skade. Ja, det levede endnu i mange Aar efter; thi i Kirkebogen findes, at den 1ste Octbr. 1744 døde Cathrine Slagters paa Hospitalet, 85 Aar gl., og tilføies der, at hun var det Barn, der laae ved Bryftet, da den fjendtlige Kugle rev Hovedet af Moderen. Hun frelstes altsaa dengang, for siden at døe — i Fattighuset. Blandt de Saarede, hvis Tal iøvrigt ikke kjendes, maa hiin Underofficeer fremhæves, som Bircheroed omtaler i sine Dagbøger. En Kugle fløi nemlig ned i Spiserøret, hvorfra den ad den naturlige Wei atter forlod ham, uden at han leed Andet derved, end at han mistede nogle Tænder, som Kuglen forinden bortrev i hans Mund.

Byens Trængselstid.

Denne begyndte i Grunden først efter Capitulationen, hvis Billaar ikke overholdtes af Fjenden. Foruden Brandskatten forrige Aar, paa 20000 Rdlr., maatte Byen atter udrede en lignende paa 22000, samt daglig levere 6300 Pd. Brød, 4200 Pd. Kjød, samt et tilsvarende Quantum af Urter, Gryn o. s. v. Men dette var endnu for Intet at regne. Hertil kom nemlig en Mængde Leverancer til de forskjellige Regimenter og Contributioner til flere høitstaaende Personer, men fremfor Alt Soldaternes — saavel Officerernes, som de Meniges — Udpræsninger i deres Qvarterer. Man regner, at den hele Indqvartering kostede Byen 71,168 Rdlr., foruden

hvad der medgik til Regimenterne ved Stranden. Andre Contributioner sættes desuden til 21,300 Rdlr. Man maatte iblandt Andet give 500 Tdr. Hvede for Byens Klokker, og da dette ikke betales til rette Tid, sendte Commandanten, Oberst Gorgas, 3 af Byens Borgere som Arrestanter til den svenske Leir. I Nykjøbing mødte de imidlertid Fredsbudskabet, hvorfor de løslodes til Commandantens store Fortrydelse; men Hveden, som dengang betales med 10 ß . Skj., maatte alligevel leveres.

Om de svenske Over- og Underofficerer hedder det udtrykkelig, at Bærten maatte betale deres halve Sold, samt give dem tre Maaltider Mad om Dagen, tilligemed alt det Æl og Brændeviin, som de og besøgende Gæster kunde drikke. Som en Folge heraf, betalte enkelte Bærter indtil 8 Daler af Lodigmarken om Maanedens til Indquartering. Under disse Forhold slog de rede Penge snart op; Solvtvøiet holdt heller ikke længe ud, og nu maatte Alt betales i Varer, hvorpaa de Svenske selv satte Taxt, idet de f. Ex. kun vilde give 1 ß for 1 Pd. Tjer, 2 Daler for en Kaffelovn osv., hvorved Borgerne i Bund og Grund maatte forarmes. Diderik v. Gøsen ¹⁾ blev fratagen sin hele Formue, derefter kastet i Fængsel og „leed megen Ubarmhertighed“. Han døde saa fattig, at Skatterne i de sidste Aar maatte estergives ham. Niels Smed rømte bort, for at undgaae samme Medfart. Da han kom igjen var hans Huus ødelagt og plyndret. Claus v. Støcken „praktiserede“ sin Nabo sin Indquartering paa og løb derefter bort i de første Dage. Johan Helbeck holdt ud saalænge han kunde; fik et dødeligt Saar, der kostede ham Livet; hans

---

¹⁾ Denne Rafføys paa sin Tid høit ansete Borger var 3 Gange gift. Hans første Kone, Christine sal. Hans Bøns, ægtede han 12te Mai 1641. Den 18de October 1654 giftede han Cathrine Reienfelds, † 1671. Den 12te Juni næste Aar ægtede han Elisabets sal. Christen Tørgens.

Gaard var i Forveien sprængt af en Bombe. 2 Borgere sluttede sig til de Svenske for at faae bedre Kaar, og fulgtes siden med dem. Mange forlode Byen i Begyndelsen af Occupationen saavel som siden efter, saa at mange Gaarde og Huse i lang Tid stode tomme, og Borgernes maatte patrouillere om Natten, for at man ikke skulde stjæle Materialierne. Endnu 1664 stode 160 Gaarde og Huse ubeboede i Byen. Hertil kommer endnu, at alle Bygningerne havde lidt meer eller mindre ved Fjendens Skjts, hvilket endnu kan sees af en i Arkivet opbevaret Synsforretning, i Følge hvilken Borgemeister Peder Mortensens Gaard, som var taget for 3,140 Daler, havde lidt Skade for 1002, og af det Skaandede maatte endda gives 10 pCt. Brandskat.

Som en Følge heraf, er det intet Under, at alle Udgifter til de fjendtlige Soldater beregnes til 114,744 Daler 3 $\frac{1}{2}$, men hele Byens Tab til den for hiin Tid utrolige Sum af $1\frac{1}{2}$ Tonde Guld. Af de Officerer, som især udmærkede sig ved Ubarmhertighed, maa Ritmester Dreyer fremhæves, hvis Grusomheder vare saa skjændige, at Dyrigheden i den Anledning optog et Thingsvidne, som endnu havees. Den mildeste Gæst synes forresten den svenske Konge selv at have været, som i 2 Dage og 3 Nætter opholdt sig hos den rige Raadmand, senere Borgemeister Peder Hansen, fra 21de til 24de Julli; thi medens Byen f. Ex. maatte udrede 4000 Daler til Admiral Wrangels Frue, under hendes 10 Dages Ophold, kostede hans ifkun 300 Daler, hvoraf de 59 medgif til Rjækket.

1660 havde Byen 286 Baaningshuse med 1358 Beboere, hvoraf 103 vare Tiggere; samme Aar maatte Liget af en fattig Pige, paa Grund af forskjellige Uenigheder, henligge 14 Dage, førend det kunde blive begravet. Meget ofte fik de Fattige ingen Kiste. Saaledes begravedes Tvende Aaret derefter i en Grav, og kun den ene af disse havde Kiste.

1667 fik Byen Frihed for alle kgl. Skatter i 8 Aar og Eftergivelse for det Halve af disse i de følgende 16.

1699 erholdt Byen Ret til at have Bropenge ved Byens Broer.

1705 stjænkede Frederik den Fjerde Byens Volde til Borgerne, hvorefter de siden kom til Magistraten. Først i 1858 har Byen endelig faaet dem igjen, imod en billig aarlig Afgift, som dog med Tiden tør ventes hævet.

1714 herskede en mærkelig Borneepidemi i Byen; i Juni Maaned døde alene 15 Børn, i de 5 næste Maaneder 47. Af 143 Liig i dette Aar tilhorte 97 smaa Børn.

1721 flyttedes Halsted Amtstue hertil.

1722 bortbare Søfolkene et Liig i et Reb, fordi de ikke vilde benytte Liigbaaren, som Arrestforvareren, der første Gang havde faaet denne Bestilling, lod bringe; da de sagde, „at en Sømand ikke burde bæres bort af en Iyvetrækker“. Øvrigheden havde ladet 3 Pæle ramme ned i Graven, for saaledes at forhindre, at Liget kom i Jorden; men disse hamredes ned, og da Provsten, Hr. Ursin, ikke vilde kaste Jord paa Liget, og Capellanen, Hr. Borreby, ikke turde, gjorde de det selv. De retslige Undersøgelser synes ikke at have ført til Noget, og navnlig erklærede Hr. Borreby for Retten, Intet at have hørt eller seet af alt dette, ja ei engang at have kjendt Personerne, som bare Liget, uagtet han selv fulgte.

Samme Aar stiftedes „den danske Skole“ ved en Capital paa 265 Daler 2 Mk. 6 $\frac{1}{2}$, som var indkommet ved Salget af nogle Sengeklæder, som Borgerne havde maattet levere til Soldaternes Brug, der laae paa Hoibygaard. Forslaget skyldes Præsten Ursin. Imidlertid kom Skolen først igang 1729, da man kjøbte 2 Boder i Søndergade for 266 Rd. 4 Mk. Skolens Fundats er dat. 3die April 1728. Lærerkonnen var i Begyndelsen 20 Rdlr. aarlig, og den første Skolemester var Birkedommer Mogens Ebbesen i Nørreherred, som imidlertid snart frasagde sig Bestillingen. Hver Skjærtorsdag hensattes

en Bøsse ved Kirkedøren til Fordeel for Skolen, for hvis Skyld heller ingen anden dansk Skole maatte være i Byen.

1735 oprettedes Liigbærerlauget, som siden den Tid har forvoldt Byens Borgere mange Bryderier. Den høieste Taxt for at bortbære et Liig fattes dengang til 6 Rdlr.

1745 døde Kjøbmand Jens Rasmussen, om hvem det hedder, at sliq en Borger ikke fødtes hvert Aarhundrede.

1750 druknede 4 unge Karle og 3 Piger, som en Søndag Formiddag vare seilede ud paa Fjorden for at fornøie sig. Ulykken skete mellem Veils og Slots derved, at man vilde slaae Vand i Seilene, hvorfor de unge Piger skulde flytte sig; men dette skete saa uforsigtig, at Baaden kæntrøde. Endnu en Karl, som var i Baaden, Bedstefader til den senere Præst Clausen i Arninge (H.), frelste sig paa dens Kjøl. I Byen vilde man ikke strax tro Ulykken, da Veiret var stille og Vandet roligt; men man tog alligevel hurtigt derud og fandt Ligene omtrent paa eet Sted. De begravedes den 29de September.

1752 den 2den Mai skulde Skostikker Frederik Larsens Kone begravet; men da Manden ikke kunde blive enig med Liigbærerlauget, vilde dette ikke bære Liget bort, uagtet samme alt var sat paa Baaren udenfor Husets Dør. Da Liget saaledes stod og ventede paa Gaden, og Manden, som var bleven stædig, heller ikke vilde have hende ind i Huset igjen (maaskee havde han havt nok af hende i levende Live), bleve Konerne i Kongenstoste (dette var Gadens Navn) enige om at bortbære Liget, hvilket de ogsaa gjorde som de gif og stode. For denne Afsærd mulcteredes de alle siden hen.

1753 vandt Byen en saarig Proces med en Grevinde Knuth om et stort Stykke Jord, paa hvilket hendes Folk og Borgere i Forveien skulde have leveret en heel Batalie, der ligesom Processen faldt ud til sidstævntes Fordeel. (M.)

1777 brændte 2 Steder paa Byens Torv. Der fortælles, at Eieren af et Nabosted satte Nyggen i et Gavlvindue og

nu sprøitede man paa ham, som var iført en god Beltstroeie og saaledes standsedes Ildens Fremskridt. (M.)

Omtrent paa samme Tid boede paa Torvet en Smed, som af Alle kaldtes „Judas“. Aarsagen til denne affyelige Benævnelse var følgende: Hos samme Smed arbejdede i flere Aar en Svend, som opførte sig meget vel og blev desaaarsag afholdt af Alle. Pludselig fik imidlertid Mesteren Noget imod ham, og da Svenden ved sin Ankomst havde betroet Mesteren, at han hemmelig var flygtet fra Rudsjøbing, hvor han var bleven dømt som Tyv, meldte Mesteren til Rudsjøbing, at han var hos ham, hvorpaa 2 af Justitiens „Haandlangere“ kom til Raskov for at afhente ham. De fik ham udleveret og droge igjen afsted med ham til Taars, hvor de overnattede i Færgegaarden. Imidlertid havde Svendens Skjæbne vaft almindelig Medsyn og flere Indvaanere af Byen, hvoriblandt endog Arrestforvareren selv, rottede sig sammen for at befrie Fangen. Dette Sidste lykkedes og Svenden forsvinder med det Samme af Historien; men hans medlidende Redningsmænd gif det i den Grad ilde, at Arrestforvareren endog kom nogle Aar i Lugthuset. Ingen vilde efter dette Udfald mere omgaaes „Judas“ eller give ham en eneste Skilling at fortjene. Nogle sige, han fortrak af Byen, Andre, at han døde i den yderste Rod. Maaskee have begge Parter lige Ret. (H.) Ved denne Leilighed kan passende erindres, at Byen i forrige Aarhundrede var et Tilflugtssted for de langelandste Bønderkarle, som forlod Den for at undgaae Krigstjenesten. Sendte Herremændene Folk for at hente dem tilbage, bleve disse i den Grad gjennempnyggede, at Ingen vovede paa at fornye Forsøget.

Ved Aarhundredets Begyndelse levede her i Byen en Rjebmand Østrup, som var saa rig og odsel, at han gav sin Ridehoppe Gryn istedetfor Havre, men blev saa fattig, at han skal være død i Vestenskov Fattighuus. (M.)

1809 herfede stor Sygdom imellem de Militaire, som laae i Laaland. I dette Aar døde alene i Nakskov 66 Soldater og 10 Matroser. Eigene lagdes i Kister, flettede af Straa. Af Jelsstrup Sogn i Benschysfel døde alene 15 Mand i Nakskov. Det var meest Vendelboere, som laae her paa Den og saaledes omkom af „Feberen“, hvorfor Laaland endnu ansees som et andet Guinea af Indbyggerne nordensfor Liimfjorden.

1825 blev Madestov udfistet.

1830 den 28de Januar døde Ellen Malers, som efter sin Dod blev befunden at være et Mandfolk.

1831 indrettedes en Arbeids- og Fattiganstalt paa Hjørnet af Veilegade og Tolderens Stræde, hvortil c. 450 Dlr. gaves i frivillige Bidrag af Byens Borgere; men den sygnede snart hen og hævedes aldeles 1841, uden Tab for Communen.

1838 nedlagdes Latinskolen, som 1841 blev forandret til en Realskole.

S. A. er Byens Friskole oprettet.

1840 mistede en Somand den ene Arm, da han i Anledning af Kongens Fødselsdag affyrede en Kanon, og fik ved samme Veilighed desuden begge sine Dine saaledes beskadigede, at han fra den Stund af var blind. Kongen stænkede ham en Pension af 60 Dlr., og en Bøsse hensattes paa Toldkammeret for at indsamle milde Gaver, som imidlertid efterhaanden saaledes aftog, at de nu kun ere hoist ubetydelige.

1855 var Cholera i Byen. Af 15 Angrebue døde 10.

1857 opbyggedes den murede Bro udenfor Veilegade, hvor der før havde været en Træbro.

1858 sløifedes en Deel af de gamle svenske Volde ovre paa Færgelandet og Hovedgaden belagdes med hugne Steen. I dette tørre Aar rensedes Byens offentlige Vandsteder, hvorved man opdagede et Rildevald i „Louggraven“ udenfor Veilegade. Samtidig hermed borede man indtil en Dybde af ca. 60 Alen i den Brønd paa Torvet, som er nærmest Raadhuset.

I samme Aar fødtes i Naakflov 123 Børn, hvoraf 11 „uægte“ (1857 var Forholdet 140 og 19), dode 74 (1855 — Choleraaaret — 96; 1857 88). 22 Par bleve ægteviede (1857 35).

1859 den 5te Juni høitideligholdtes en Mindefest i Anledning af den svenske Besæring ved Dystløb i Havnen, Taler fra Bolden og ved et Festsmaaltid i Svingelshuset m. M.

Af Curiosa til Byens Historie i dette Aarhundrede, ville vi blot anføre tvende. En nysankommen Politimester vilde affkaffe den Skik, at slaae Potter paa Døre Nytaarsaften og udstedte i den Anledning et Forbud, som det løseste Kjendskab til Borgernes Charakter, maatte sige at være egnet til netop at fremkalde Spectakler. Disse udebleve da heller ikke. Beboerne stimlede sammen i Gaderne; utallige Potter sloges i Smadder, ja Geværskud knaldebte rundt omkring. Politimesteren, som var bleven underrettet om, hvad der var i Vente, havde endnu gjort Galt værre ved at beordre en Commando bevæbnede Borgere op paa Raadhuset, og da Alarmen tiltog alle vegne, gav han disse Befaling til „at rense Gaderne“. Det kom derved til et Sammenstød i Veilegade, hvorved den bevæbnede Magt erobrede „Insurgenternes“ Trompeter, men kastedes forresten tilbage til Raadhuset med Tabet af den commanderende Officer, som Modstanderne havde taget til Fange i Haandgemængen, om hvilket en af Byens agtværdigste Borgere endnu den Dag i Dag bærer et Bajonetskik til Erindring. — Da Stemningen nu var bleven i høi Grad opirret, gif et Par ansete Borgere til Politimesteren, og bad ham at lade dem raade, saa skulde Alarmen være forbi i en Haandevending. Manden, som nu indsaae sin forkeerte Optræden, gav efter, og der blev da mæglet den Fred, at Trompeteren skulde udløses for Officieren, den bevæbnede Magt forlade Raadhuset med aftagne Bajonetter, og Alle, som ikke havde nødvendige Vreuder, forsoie sig af Gaden. (M.)

En anden Gang havde samme Politimester fundet paa, at ingen Bogn maatte passere det smalle „Farverens Stræde“. Da Forbud ikke hjalp, blev en Pæl nedrammet i Strædet, men af ubekjendte Folk atter optaget om Natten. Da dette var skeet et Par Gange, satte Politimesteren Dag og Nat Vagt ved Pælen — som altsaa blev en meget dyr Pæl — og saa stod da Pælen ukrænket i en heel Uge; thi saalænge varede Vagtholdet. Men næste Nat efter at dette var hævet, forsvandt den ulykkelige Pæl igjen fra sin Plads, og fandtes om Morgenen henlagt udenfor Politimesterens Dør. Pælen blev ikke mere nedrammet, og man fjører fra den Tid ligesaa uhindret igjennem Strædet som tidligere. (M.)

Indtil 1682 havde Byen 2 Borgemestere, 5 Raadmænd, 24 „udvalgte Mænd“, samt 8 Skattelignere. Efter det Aar nedsattes Antallet til 1 Borgemester, 2 Raadmænd og „12 Mænd“. Af Borgemesterne kjendes følgende:

Jacob Bommel 1573.

Jens Naasmussen og

Boe Lauritsen 1598; den sidste døde 1621, havde været første Borgemester fra 1617.

Carsten Nielsen Holdenke, † 1625 som første Borgemester.

Hans Boesen, † 1635, blev gift med Præsten Anders Peder Jensen Perlestuffers Enke, med hvem han havde en Son, Anders, der blev henrettet i Helsingør for et Mord, han som Skolediscipel havde begaaet paa en Kammerat.

Mads Bergen fra 1635 til 1648, † 12te Juni.

Niels Nielsen, som paa Beleiringens Tid omtr. var 70 Aar, † 25de Januar 1671 som en fattig Mand.

Peder Mortensen, Mag. Bidstedes Broder, † 28de August 1667. (See Bidsted.)

Peder Hansen, † 1681, blev gift med Billum Hansens rige Enke. En Mand af tvetydig Charakter.

Thomas Mikkelson Holdenke, † 1684 den 15de Februar. En fattig Mand, hvis Estermæle heller ikke er det bedste.

Nicolai Høppner, Peder Hansens Svigersøn, † 9de October 1719, som ene Borgemeester.

Johannes Forbus, † 15de Mai 1741.

Jorgen Kølle, gift med Jorgen Muurmesters Enke, Maren Anderødatter, † 11te Juni 1751.

Ditlev Schjøell, † 3die Januar 1752.

Niels Lund, † 24de August 1770.

Poul Møller, fra 1763, † 1776, bgr. den 17de April.

Mathias Walter, bgr. 9de Marts 1801, 79 Aar gammel. Han var gift med en Datter af Præsten Hr. Pastor M. Jensen i Bestenskov. Deres Datter ægtede en Kjøbmand Søren Vinkel i Nakskov, hvem hun fødte 11 Børn. (IB.)

Gustav Ludvig Baden, fra 1794 til Aar 1800, og Hr. Statsraad Ferdinand Tøttrup, fra 1800 til 1810, tillige Landsdommere.

Hr. Etatsraad Erik Peter Pontoppidan, født den 22de April 1785. Student 1802, Officer 1804, Cand. jur. 1807, kom til dette Embede d. 9de April 1811, Birkedommer paa Falster 11te August 1837 indtil 11te August 1858. Den musikalske Forening i Nakskov, som aldrig nægter sin Assistance, naar et offentligt Gode skal fremmes, skylder Hr. Pontoppidan meget. En Søn er Bysfoged i Nykjøbing, en anden Præst i Sinding og D. i Ribe Sigt, en tredie Apotheker i Nakskov.

Hr. Lauritz Gerhard Fasting, Søn af daværende Godsforvalter F. paa Christianshøje, er født der den 27de Novbr. 1796. Da Faderen senere var bleven Amtsforvalter paa Ekrom, kom Sønnen derved i Frederiksborg Skole, hvorfra han 1814 blev dimitt. Samme Aar, som han havde taget

sin juridiske Embedsøgen med bedste Charakter, blev han 1819 Volonteur i det danske Cancelli, 1822 Cancellist, 28de October 1824 ægtede han Henriette Abclone Braast, der har skænket ham 12 Børn, hvoraf 6 leve. Fra April 1833 til April næste Aar var han const. Borgemester, Byfoged og Byskriver i Korsør, 1836 Contoirchef i Cancelliet og 24de October 1837 Borgemester i Nakskov, samt Herredsfoged i Sonderherred. Ifølge egl. Bekjendtgjørelse af 9de August 1856 fratraadte han 1ste Octbr. s. A. Borgemesterembedet, som i Forbindelse med Byfogeds- og Byskriverembedet fra den Tid har udgjort eet Embede — en Foranstaltning, hvis Gavnlighed endnu ikke ret kan fattes. Han beklæder fremdeles Embedet som Herredsfoged og Skriver i Sonderherred, hvor hans Jurisdiction samtidig herved blev udvidet. 1829 blev Hr. Fasting Cancellisecretair; 1836 Cancelliraad; 1843, efter Kong Christian VIII's Nærvarrelse i Stiftet, Justitsraad; 1851 Ridder af Dbr. Ved sin Fratrædelse fra Borgemesterembedet blev der ved et i den Anledning foranstaltet Festsmaalid overrakt ham en Solvopcal, som en Foræring fra Byens Borgerrepræsentanter, fra hvis Møder han saa godt som aldrig var udebleven. Af hans Børn mærkes den ældste Son, Hr. Cand. jur. Martin Fasting, som, efter at have deeltaget som Frivillig i den sidste Krig, til Alles Tilfredshed i en Arrække var const. Byskriver i Nakskov.

Hr. Cancelliraad Chr. Daniel Gottlieb Brückner, Borgemester, Byfoged og Byskriver i Forening.

Af Raadmænd kan erindres: Thomas Kruckov, † 1670, holdt hemmelig til med de Svenske.

Mads Hansen Hyldtoft, var først Klokker og Høver ved den lærde Skole, fra hvilke Embeder han 1666 blev afsat, formedelst Druffenskab og uregjerlig Opsørsel; blev derefter Procurator og tilsidst Raadmand, † 1783.

Ulderup, en fattig og drilfuldig Person, tiltalt formedelst forargelig Opsørsel i Kirken paa en Confirmationsdag.

Noget om Nakskov Lærde.

A. Sognepræster.

Hr. Morten var her 1493, da han, stolende paa den Naade, som han stod udi hos Kong Hans, indgav et Bønsskrift, at han maatte ride med i Krig mod de Svenske. Kongen skal have svaret ham: „Ja, hvis Du vil ride paa en Stud, paa det man kan kjende Dig og Du kan conserveres ved Live.“

1) Hr. Søren prædikede med stor Iver imod Dr. Luthers Lærdom, og stræbte at bevæge Folk ved Forestilling om den hellige Franciscus; men idet han strydede allermest, kom Aanden over en Bøndesøn fra Skovbølle ved Kjøbeløv, som havde studeret blandt Luthers Tilhængere i Tydskland. Han bad Folk i Kirken lydelig, at stoppe deres Øren for Hr. Søren. De stimlede da alle ud af Kirken efter Peder Boesen, saa hed han. Folket fik ham kjær, udvalgte ham til deres Præst og affatte den gamle Papist. Hr. Peder, som 1536 fik Præsentsats paa Krogsbølle Kirke med Annex St. Nicolai Kirke i Nakskov, holdt Capellan paa det første Sted indtil 1539 og døde 1564. (IB.)

2) Hr. Provst Gert Oldenborg fra Bremen, døde her 1571 (saa Dage efter sin Kone), og man sørgede ikke meget over ham.

3) Hr. Provst Jost Poulsen, hvilken stille og lærde Mand blev fra Kjøbeløv Pastorat 1572 kaldet til denne sin Fødeby, hvor han døde 1590.

4) Hr. Peder Jensen havde studeret paa udenlandske Høiskoler. Blev først Præst i Dannemarre, men deraf kaldet til Nakskov, hvor han døde endnu samme Aar, Juledag 1591. Hans Fødeland var Uers.

5) Hr. Diderik Augustinissen Keiler, født i Sunseby Præstegaard. Har nogen hørt Lige? Han var Organist ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, og blev derefter Capellan i Nakskov og Rector, endelig Pastor 1592 og døde 1602.

6) Hr. Niels Jørgensen Bartsfjær, født i Odense, avancerede ligesom Forrige fra Capellaniet til Pastoratet 1602, men døde Aaret efter af Pest.

7) Hr. Larits Rasmussen Smed eller Smidt, født i Bogense. Var ligeledes først Capellan og Rector, blev derefter Sognepræst 1603 og døde 1616, 49 Aar gammel.

8) Hr. Anders Andersen Krag, født i Odense, blev 1617 kaldet til dette Præstedom, men blev strax igjen assat, overbeviist om Skjorlevnet. Han levede derefter i Raskov indtil 1641, den 26de Januar. En farlig lang Poenitense! Hans Enke, som siden ægtede Capellanen, Peder Andersen, døde 27de Januar 1690. (K.)

9) Hr. Anders Pedersen Perlestikker, født i Svendborg 1586, blev ligesom Forrige forfremmet fra Capellaniet til Sognepræsteembedet og levede i Glæde indtil Pestens Aar 1629, da han blev en af de 441, som i Raskov af Pestens Engel bleve henrevne. Hr. Perlestikker blev først Student, da han var 27 Aar gammel. Han var gift med Johanne Andersdatter, som siden ægtede Borgemeister Hans Boesen. Med Hr. Perlestikker, der var meget misfornøiet over dette Tilnavn, som var givet ham efter Faderens, Peder Andersens, Haandtering, havde hun en Datter, der døde ung, og en Søn ved Navn Peder Andersen, som blev indviklet i flere fortrædelige Processer med Byens Øvrighed, der var ham meget fjendt. Han flyttede siden til Ljennemark, hvor Moderens tredie Mand synes at have boet, og viser sig i det Hele taget som en fornuftig og rettænkende Mand. Hans Fader var en god Huusholder og efterlod sig ikke saa ringe Midler, uagtet han kun i saa kort Tid var Præst. (A.) Hr. Perlestikker har efterladt sig en med megen Flid og Nøjsøgtighed affattet Ministerialbog, som tillige indeholder værdifulde Bidrag til Byens og Præstecaldets Historie. Den var i mange Aar anseet som tabt, men er senere bragt tilveie og findes nu i Byens Archiv.

10) Hr. Provst Jørgen Christensen, født i Rudkjøbing 1595. Denne fornemme, lærde og exemplariske Mand blev kaldet fra Branderslev 1629, og han levede her i otte Aar. Hans Hustru var Karen Nielsdatter.

11) Hr. Peder Hansen, kaldet fra Capellaniet i sin Fødeby Faaborg til dette Sted 1637, men døde Aaret efter af Pest, 40 Aar gammel.

12) Hr. Provst Mag. Laurits Mortensen Bidsted. Denne mærkværdige Mand's Historie er i Korthed saaledes: I Benschjæl var han født 1614, og altsaa var han en Jyde; det var Skade! Hans Fader Morten Jbsen og Moder Karen Jensdatter, som vare jevne Bønderfolk, fik ifinde at lade ham i Daaben nævne efter deres i samme Dage bortdøde Præst Laurits. Dette Indfald gav Anledning til, at Laurits Mortensen skulde til Bogen. Fra Aalborg Skole blev han Student 1634. I Kjøbenhavn blev han Informator i Dr. Hans Nefens Huus. Rigsraaden Just Høeg fik saadan Godhed for ham, at han overtalede sin Fru Moder, Sophie Brahe, at tillægge ham 300 Dlr. aarlig i tre Aar, for at han kunde gjøre lærde Rejser, men inden han kom ud af Riget, kom Stiftsbefalingsmand Palle Rosenkrands's Brev til ham, tilbydende ham Nakkøvs Pastorat. Det var betænkeligt; thi Hr. Laurits var ikke 25 Aar gammel. Han tog dog imod Tilbudet; han kom og var en ivrig Lærer. Paa Altertavlen i Nakkøvs Kirke læses, at hans Søstersøn Peder Christensen blev i Viborg ihjelstukken af Christian Urne, som af Forældrene blev ad Retten jøgt. Urne blev dømt at affone Mordet med Penge, hvilke Penge, som beløb sig til 500 Dlr., bleve anvendte til den Altertavle, som endnu findes i Kirken. Mag. Laurits havde en Huuscapellan, ved Navn Hans Korsberg, hvilken menes at have ophidset Hr. Bidsted's Broder, Borgemeister Peder Mortensen, imod Præsten. Præsten blev hidsig og taledes om sin Broder, Borgemeisteren, det han ikke burde eller kunde bevise, og blev desaarfsag 1666 efter Høiesterets Dom virkelig assat

og levede derefter endnu otte Aar i Nakstov. Han var gift to Gange, først med Enken Karen Nielsdatter, ved hvis Død, den 21de Februar 1653, han Aaret efter ægtede Margrethe Lauritsdatter Thura, en Datter af Mag. L. Pedersen i Nyskjøbing, som fødte ham 5 Sønner og ligesaa mange Døttre. (Af Sønerne blev den ene, ved Navn Laurits Thura, Biskop i Ribe 1714, død 1731.) [Hvormeget eller hvor lidet Deel Capl. Korseberg har havt i Vidstedes Ulykke og i hvor høj en Grad han selv har forstyldt den, maa en grundigere Undersøgelse af de endnu eksisterende Actstykker afgjøre. Saameget er vist, at der omtrent fra denne Capellans Tid er foregaaet en ligesaa siensynlig som beklagelig Forandring i Vidstedes Charakter. Før denne Tid fremtræder han som en nidkjær, forstandig, velvillig og godgjørende Mand, der nød udeelt Agtelse i sin Menighed, men siden hen bliver han saa mistænksom, pirrelig og trættekjær, at det paa ingen Maade kan undstyldes. Hvad han fra Prædikestolen bestyldte sin Broder for, har det ikke været Udg. muligt at faae Oplysning om; men at Broderen ei alene var en raa og myndig Mand, men ogsaa paa en uretsfærdig Maade søgte at føre sig sine Medborgeres Glædelighed til Nytte, fremgaaer noksom af Actstykker i Byens Archiv og findes for en Deel alt godtgjort i „Mindeblade om Nakstovs Fortid“. Med Korseberg havde Vidsted flere Stridigheder, deels fordi de sigtede hinanden for at have talt ilde om hinanden i forskjellige Prædikener, og deels af andre Grunde. At Vidsted imidlertid ansaae sig for den meest forurettede Part, seer man tydelig ei alene af hans senere Signet, som var en flagrende Due imellem 2 Slangor (Korseberg og Borgemeesteren?), som snoe Halsene om hinanden, men ogsaa af hans Breve, hvoraf en Deel endnu haves. Dette beviser endnu mere hans skarpe Ord i Ministerialbogen, da han nedlagde Embedet, og Inscriptionen paa den nu fjernede Præstetavle, hvor han ved sit Navn tilføier disse Ord: „Herren seer; han gav, han tog; Herrens Navn være lovet“. Hans Billede

i Kirken, har holdt Sagnet om hans Ulykke vedlige imellem Byens Borgere, og dette Sagn fortæller endnu, at han faldt som et Offer for sin egen Ubetænksomhed og sine Fjenders Slethed.]

13) Hr. Provst Hans Thomsen Røstorp, født 1627, blev 1655 Capellan i Nykjøbing, 1666 Sognepræst i Raskov, hvor han døde 1684. Hans første Kone hed Mette og var Capellan Arreboes Enke i Nykjøbing. Hans anden Kone, ved Navn Anna, døde 1698, begr. den 15de Marts. Af hans 8 Børn blev een Capellan her i Byen; en anden ved Navn Thomas Præst i Baalse; en tredie, Hans, som fiden blev Magister og Sognepræst i Jylland, var omtrent 1696 Hører i Raskov. En Datter blev gift med Pastor Rogert og en anden med Raadmand Jørgen From. Han var en god Huusholder, den hjærligste Egtefælle og beviste al mulig Tjenstagtighed imod sin afsatte Formand. Han eiede ogsaa Steensø. Den forlanger jeg ikke; men gid jeg havde hans prægtige og rige Bibliothek!

14) Hr. Provst Mag. Frands Thestrup var født 1653 i Dalby Præstegaard i Fyen. Hans Fader var Hr. Oluf Thestrup, Moderen Christine Moth, Søster til Doctor Poul Moth. 1670 blev han Student, og to Aar derefter Alumnus paa Valkendorphs Collegium, derefter Decanus paa Klosteret. 1675 blev han Magister og Rector i Nyborg Skole og 1681 tillige adjungeret Sognepræst samme Sted. 1684 blev han Præst her i Raskov, og Aaret derpaa Herredsprovst. Her fik han (thi hvad kunde han ikke faae) Branderslev 1691 anecteret til Raskov, hvor han var en udmærket og nidkær Sjæleshyrde. 1698 blev han Sognepræst til S. G. Kirke i Kjøbhn. og 1709 Biskop i Aalborg. Han skal have været den sidste danske Biskop, som bar Skjæg. 1735 fik han Rang med Etatsraader, til Belønning for en god Bog, han udgav, og Anciennetet fra 1711; men han døde samme Aar, 1735 den 17de August. Hr. Thestrup havde ikke mindre end 5 pers.

Capellaner, der, saavidt bekjendt, ikke senere fandt Ansættelse her paa Verne. Over hans tvende Hustruer opreiste han et Gravminde i Raskov Kirke, som endnu findes. I Anledning af at Lynilden slog ned i Raskov Kirke, skrev han et Digt, der begynder med dette Vers:

„Paa Laarnei torbner Gud, som Hav det Høie brøler

Dg spruber Ild paa hver, i Syndedynd sig søler.

Ugt da hvert Klokkeslag, hvad Piller Du staaer paa,

Din Streng kan springe snart, Din Grundvold splittes maa.“ (IB.)

15) Hr. Provst Mag. Frederik Christian Rodriquez, født i Kjøbenhavn 1668. Hans Fader Carl R., født i Madrid, var Professor i det franske, spanske og italienske Sprog og — Auktionsdirecteur i Kjøbenhavn. Han blev Student fra Kjøbenhavns Skole 1688 og 10 Aar derefter Præst i Raskov. 1705 blev han udnævnt til Reiseconfessionarius hos Prinds Vilhelm, men Prindsen døde for tidlig og R. blev da i Raskov. 1712 blev han Slotspræst i Kjøbenhavn, og tre Aar efter Sogneherre til Trinitatis Kirke. Høiere formaaede denne stormodige Mand med al sin Stræben ikke at svinge sig, uagtet hans store Patroners og blandt dem Stiftamtmand Vysovs Vigilance for ham. Hans første Kone var Ida Sophie, en Datter af Overkrigscommisair Hofmann i Norge; den anden Louise, en Datter af Professor Joh. de Buchvald. Mag. Rodriquez døde 1726. Han havde 13 Børn; men tænkt, den ene bragte det ei høiere, uagtet han tog theol. Embedsexamen med bedste Charakter, end til en fattig Degn i Hunsby; men han var ogsaa 4 Gange gift. (IB.) Hr. Rodriquez havde forresten den store Sorg, at miste tre Døttre i Aaret 1710. En Datter ved Navn Frederikka ægtede i sit andet Giftermaal Bysfoged og Raadmand Henrik Ramel i Raskov, † 1755. Mag. Rodriquez havde 2 Cpl. p. p.: Hr. Henning Thunder, † 1708, 28 Aar gl., og begr. 11te Mai (K), og Hr. Bergenhoft, som blev Præst i Rubbelykke.

16) Hr. Mag. Georg Ursin, var født 1670. Hans Fader var Laur. Ursin eller Bjørn til Jerløv ved Aalborg, hans Moder var Anne Hemmet, en Datter af Peder Hemmet, Biskop Hemmets Søn i Ribe, som var Sognepræst i Albek. Han blev 1689 Student fra Aalborg Skole og var saa stor en Sprogmeester, at han til Geheimeraad Moth gjorde et Vers i 18 Tungemaal; for vist siges, at han kunde tale 9 Sprog foruden sit Modersmaal. Ved Academiet var han Decanus paa Klosteret. Som Alumnus paa Borchs Collegium holdt han Collegier og ordnede Universitetets Bibliothek. Da han var 28 Aar kaldte Kongen ham til Conrector i Kjøbenhavns Skole. 1702 blev han beskikket til Præst for den dansk-lutheriske Kirke i London, stiftet 1696, hvor han var i Anseelse og prædikede imellem for Prinds Jørgen, som tilbød ham 1500 Pund Sterling aarlig for at være hans Confessionarius; men han frabad sig det. 1713 blev han Sognepræst i Raskov, skjøndt han havde Løster paa noget Høiere. Han havde her 2 Cplr. p. p.: Hr. Wandal, senere resid. Capell., og Hr. Selvevad, som kom til Femø. 1716 søgte han egl. Privilegium for sig og Arvinger i otte Aar paa at trykke Bibler med Paraphraser, men Theologi vilde først have Bærfet til Esterslyn. Derpaa leverede han Jobs Bog til sin Biskop, hvilken ikke blev samtykt af Facultetet førend 1724. da han selv desaarjag var i Kjøbenhavn. Tre Aar efter reiste han atter over, for at søge bemeldte Privilegium, men han døde der den 12te August og blev begravet i Nicolai Kirke. Om hans Fortjeneste af den danske Skole i Raskov er alt talt. Hr. Ursins Kone var en Datter af Byfoged Eisenberg i Kjøbenhavn. Hun hedte Anna Sophia og var saa berømt for sine Kundskaber i Lægekunst, Historie og Geografi, at man i England endog vilde gjøre hende til — Doctor. (IB.)

17) Hr. Consistorialraad Absalon Finde, var i nogen Tid Stiftsprovst i Viborg, hvor hans Huus og Kirke den 25de Juni 1726 ynkeligen bleve ødelagte ved en Ildbrand.

Dette bevægede ham til at søge Forflyttelse, og han kom derefter herhid, men levede kun kort, thi han døde 1732. I Slaget paa Kolbergerhede 1715 var Hr. Finde Skibspræst paa Hr. Gabels Skib.

18) Hr. Provst Jacob Ullig, fra 1732 til 59, var en Søn af Christen Nielsen, Forpagter paa Nørhedegaard i Nørke Sogn i Jylland. Hans Moder var en Datter af Biskop Kønig. Hun døde 1734. (K.) Tidlig mistede han sin Fader, hvorefter Pastorinde Margrethe Rose, salig Hr. Christen Ullig's, holdt ham i Viborg Skole, hvorfra han 1724 blev Student, 6 Aar derefter blev han Capellan hos sin Morbroder, Hr. Frederik Kønig i Helsingø, og her forlovede han sig med en Datter af J. F. Fibiger og Anna Maria Born, som havde Anseelse nok til at recommendere ham. Han gjorde og virkelig efter 2 Aar det store Spring at blive Præst i Raskov. Vid hans indvortes Menneſke derved ogsaa maa vinde, onſkede ham hans Morbroder. Hr. Ullig havde følgende Cplr. p. p.: Hr. Rogert, som kom til Utterslev; Hr. Schiern, der kom til Hølsted, og Hr. Naraae, der kom til Sandby. Han leed meget af Steensmerter i den sidste Tid og døde 1759, blev begravet den 17de August. Hans Enke døde 1775. (K.)

19) Hr. Provst Ole Dorph, født 1711, † 1777, en Søn af en hjertearlig Fader, der var Degn i Krummerup, i hvis Mund neppe Nogen har fundet Svig. Hans Moder, Bente Binding, havde været gift med Formanden. Fra Næstved Skole blev han Student 1730, da han var i sit tyvende Aar og blev ved Academiet Alumnus paa Communitetet. Havde Hofmarskal Gram kjendt ham saa godt som Biskop Borm, saa var han 1737 bleven Præst i Vestindien. Ligesaa gif det ham, da han prædikede paa Balg i Bornehuset, da var hans eneste Modstander G. Pontoppidan; dog inden Aarets Udgang den 6te Decbr. fik han Befaling at gaae som Præst til det lille Fort Christiansborg

og tog en Hustru med sig, som var Myntmester Pantlizes' Datter Anne Elisabeth, med hvem han derovre fik fire Børn. Der forblev han i 5 Aar, hvorpaa H. M. 1743 kaldte ham til Næslov, hvor han stod i 17 Aar. Før hans Ankomst til Næslov døde hans dydige og fromme Ægtefælle, hvorpaa han den 14de Decbr. 1761 tog en Ægtefælle udi salig Tolder Tonnesens Enke, Charlotte Amalie Suhr, en Datter af den lærde Provst Suhr i Kjøbelov. I sit første Ægteskab havde hun en Søn, Kjøbd. Tonnes Rasmussen, der siden ægtede Hr. Dorphs Datter af første Ægteskab, Anne Marie. Paa Falster var han et stort og priseligt Middel til, at det skammelige Mord paa Pastor Clausen i hans Herred blev opdaget, hvorom paa sit Sted skal meldes; desaaarsag blev han forfulgt med Had, Angivelser og fæle Beshyldninger. Med disse Bagtaleser hang det saaledes sammen. I sin rasende Brede over at Provst Dorph ved sin Angivelse havde bragt Hr. Clausens Morderke Jomfru Mossin paa Retterstedet, fik hendes skjændige Moder en Jomfru Sophie Fæske, som paa den Tid opholdt sig hos hende, til at udlægge Provsten som Barnefader. Hun kom nemlig til ham og forlangte at tale i Genrum med ham, og angav derefter, at Provsten havde benyttet denne Leilighed til at have urugtig Omgang med hende. Sandheden kom imidlertid frem; en Mand, der kjendte Sammenhængen, forklarede paa sit Yderste, at Alt var Løgn. Fr. Fæske, som forsøgte at flygte, maatte endelig tilstaae det Samme og navne den rette Fader til det Barn, hun siden nedkom med; men Madam Mossin vidste atter at sno sig fra Alt. (IB.)

20) Hr. Provst Andreas Borch, er født 1729 i Odense, hvor Faderen var Snedker. Var først Feltpræst 1758—63 derefter Præst til St. Hans Kirke i Odense. Kom 1778 til Næslov, hvor han døde den 25de Octbr. 1803. 1793 blev han Provst. Han var gift med den ældste Datter af Biskop See i Aarhus.

21) Hr. Jens Braff Obel, var først Lærer paa Baisenhuset, blev 1788 resid. Capell. i Nakskov. Gift den 2den Octbr. 1789 med Amtsforvalter Smiths Enke Anna Elisabeth Jensen, en Kjøbmandsdatter fra Byen og Moder til en Løge Smith paa Als, og den i sin Tid for sin Underlighed velbekjendte Overmaaler Smith. (H.) Var Præst her fra 1804 til 1808, da han døde den 7de Octbr., 48 Aar gl. (K.)

22) Hr. Jørgen Raffenberg, født i Nysted 1766, hvor Faderen var Farver. Blev 1795 Degn i Sjælland, derefter 1801 Præst paa Seiers, hvor han leed meget under de Engelses Overfald og dertil en søie Tid paadrog sig Kronprinds Frederiks Unaade, fordi han ved et Mæglingforsøg ombord paa en Orlogsmænd modtog Indbydelse til Middag. (M.) Imidlertid fik Kronprindsen snart den rette Sammenhang at vide og Hr. Raffenberg kaldtes 1809 til Nakskov, hvor han døde 1812. Han var gift med Ane Vincentine Kjær. En Søn er Statsraad; en anden Commandeurcaptain; en Datter, som har ikke mindre end 6 Navne, gift med Præsten Boethe.

23) Hr. Mag. Cinar Gudmundsen, blev vel Præst i Nakskov efter Hr. N., men kom istedet derfor til Hedemarken i Norge, hvor han døde 1817.

24) Hr. Jacob Hersleb Holst, en Søn af den hervedværdige Hr. Holst ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, er født 1771. Han var en kort Tid Capellan hos sin Fader, dernæst fra 1800 resid. Capell. i Kallundborg og kom 1814 hertil, hvor han døde 1820, efterladende sig et agtet Minde, som elskelig og nidkjær Præstemand. En Søn, som er Kjøbmand, og en Datter, begge ugifte, leve endnu i Nakskov. En Datter gift i Kallundborg.

25) Hr. Andreas Christian Thonning, født 1772 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Amtschirurg, var først Capl. for Ballerup og Menigheder i Sjælland, derefter Præst for Louns og A. Menigheder i Jylland i 10 Aar. Var Præst i

Karleby 1811—20 og døde i Naffkov den 22de Juli 1838 i trange Kaar. Af hans 5 Børn henleve 2 Døttre ugifte i Naffkov. En Datter er Enke efter Boghldr. Thjerry. 1832 maatte han tage Capell., som blev Hr. Niels Peter Aøp, der forhen havde været Capellan i Stokkemark og senere kom til Døllefjelde, hvortil henvises.

26) Hr. Severin Claudius Wilken Bindeøbull, bliver omtalt ved Biskopperne. Var her fra 1838—51.

27) Hr. Provst Christian Severin Petersen, er født i Slagelse 26de Juli 1804, hvor Faderen var Eskadronøchirurg. Samme Aar som han havde taget Embedøexamen ansattes han som Adjunct ved Bordingborg lærde Skole 1827, hvor han maatte arbejde meget strøngt som Privatlører, for at kunne ernøre sin vokønde Familie. 1843 kaldet til Sogneprøst for Nykjøbing i Sjølland, blev han 1849 udnøvnt til Provst og 1852 den 23de Februar til Sogneprøst her. 1827 øgtede han en Datter af en fordums Lører ved Slagelse Skole, Anna Sophie Snitker, som har vøfignet ham med 13 Børn, hvoraf den øldste er Løge ved Horsøns, en Datter gift med Hr. Pastor Permin paa Fanøe og en Søn studerer. Hr. Petersen er en sjølden begavøt Taler.

B. Sognecapellaner.

De første Capellaner her vare store Verdenøtrølle: Capellan, Rector og siden 1556 Sogneprøst til Lilleøitofte samlede i en Person; var det ikke Meget?

1) Hr. Hans Hansen, nedlagde Rectoratet 1579 og blev Hr. Jostøs Medtjener. 1582 blev han Prøst i Rødbøy. I Naffkov blev man engang meget vred paa ham, for han sagde fra Prødikeøstolen: „Heri Byen gaaer det ligesom i Rom; man søyer tre Ting: nemlig at bede, at betale og at elske“.

*2) Hr. Niels Sørensen, var her 1583. 1)

1) De med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor Warfød.

3) Hr. Diderik Aug. Keiler, Sognepræst.

4) Hr. Niels Jørgensen Bartiskjær, Sognepræst.

5) Hr. Laurits Rasmussen Smed, Sognepræst.

*6) Hr. Jochum Nielsen, var her 1610.

7) Hr. Anders Pedersen Perlestikker, Sognepræst.

*8) Hr. Laurits Gorm, fra 1618—20.

9) Hr. Jacob Nielsen Sandby, en kort Tid Rector, var saa resid. Capellan fra 1620 til 1624, da han kom til Rødbj.

10) Hr. Anders Pedersen, født i Raskov 1608, ægtede den assatte Sognepræsts Anders Krag's Enke. Han var her fra 1640 til 1658 og efterlod en Søn, som blev Bysfoged i Raskov.

11) Hr. Niels Pedersen Sagtrup, var sin Formands Børns Informator og derefter hans Capellan fra 1655, hvilket man slutter sig til af et Epitaphium, som man 1677 lod opsætte i Kirken. Han var her en aret Mand, var lærd og havde et godt Bibliothek. Aldrig forglemte han den guddommelige Bevarelse over ham, da Bomben den 9de Juni 1659 sprang i Kirken ved hans Fodder uden at skade ham. Han døde 1686 den 14de Octbr., 62 Aar gammel. Hans anden Hustru, Anna Jacobsdatter Lund, blev siden gift med Captain Leeh. Hans første Kone Abel Maria Krag, † 1671, var rimeligviis Formandens Steddatter. Fra ham nedstamme Sagtorpherne. (IB.) Hans rimede Beskrivelse over Raskovs Belejring er uden poetisk Værd, men vigtig i historisk Henseende.

13) Hr. Poul Andersen Rogert, Capellan i Raskov og Sognepræst i Lilleløitofte fra 1686 til 1691, da Branderslev blev aneeteret til Raskov; istedetfor at være Præst til Lilleløitofte, blev Hr. Rogert tillige Capellan i Branderslev, af hvilket Sogn han skulde nyde en Trediedeel imod Sognepræsten i Raskov. Derved tabte Hr. Rogert. Med sin Ugteven Ida Johanne Røstorph, en Datter af Sognepræsten Hr. Røstorph, havde han en Deel Børn, mod hvilke

han var den bedste Fader, som han i Guds Huus var en tro Hyrde. Han døde 1706.

13) Hr. Mag. Søren Jensen Raalund, var en gammel Rector fra Stubbekjøbing, som blev forflyttet til dette Sted 1707 og døde her 1711, begr. 4de Septbr. (K.) (See Stubbekjøbing.)

14) Hr. Peder Top, en Søn af Thomas Henningsen, Klokker og Bedemand i Nakkov, hvis Embeder han havde fra 1706 til 1711, hvorefter han blev resid. Capell. Han døde 1721 (begr. den 10de Marts), og hans Enke, Kjøbmand Peder Pedersens Datter, blev derefter gift med Bager Johan Pedersen, hvem hun bragte 11, figer og skriver elleve, Sted-børn (IB₂) og blev en ældgammel Kone.

15) Hr. Iver Wandal, fra 1714 Capellan p. p., blev efter Forriges Død Sognecapellan, men døde ugift inden 5 Uger. Begr. den 19de Mai. (K.)

16) Hr. Jacob Borreby, fra 1721 til 1753, er født i Kjøge, hvor Faderen var Kjøbmand. Da han var 17 Aar gammel blev han Student 1700. Communitetet nød han i Kjøbenhavn for sin Flittighed, indtil han paatog sig Information i Hr. Fimmers Huus i Dannemarre, hvor han lidt for tidlig giftede sig med Præstens Datter Catharine Hedevig. Blev derefter 1709 Huuscapellan samme Sted; men desværre for ham, døde Hr. Fimmer 2 Aar efter, og tænkt, Hr. Borreby maatte med Kone og Børn i 10 Aar sukke om Kongens Hjælp og Raade, ved hvilken han endelig kom til dette Embede. 20 Aar før hans Endeligt blev han angreben af en stem Colik, der medførte megen Tungfindighed, og han maatte lade sig assistere af en antagen personel Capellan, Hans Verche, 1749, og efter hans bratte Død den 6te April s. A. af Hr. Nicolai Copmann. Hr. Borreby døde endelig 1753 (begr. den 26de Marts [K.]) i sit 70de Aar, men hans anden Hustru Esther Haugaard, en Enke efter Peder Bager i Nakkov, Søster til Pastor Mogens Haugaard i Humble, levede til 1761 (begr.

20de Febr. [K.]). Han havde ialt 13 Børn. Hans mærkeligste Skrift er hans „tvende Raritetens-Kamre“ 1750.

17) Hr. Nicolai Copmann. Stal nogen Broder roses for at have brugt og aagret vel med sit betroede Pund, saa bliver det vist denne vor forhen elskeligste Broder, som arbejdede fra 1750 den 13de April som Adjunctus og derefter som Sognecapellan til 1771 (begr. 10de Mai [K.]). I Sognepræste-Bacancen blev ham efter hans allerunderdanigste Ansøgning tillagt 100 Dlr. rede Penge, som Præsten til Stedets Capellan aarlig betaler. Den fgl. Bevilling er dateret 16de Novbr. 1759. Hr. Copmann var født 1720 i Rjøge, hvor hans Fader var Rjøbmand; hans Moder var fra Dynevad Præstegaard. Af Rector Heitmann i Raskov blev han sendt til Høiskolen i Kjøbenhavn, hvor han forhvervede sit Brød ved Børns Information. Han forlod Ehlersens Collegium og antog Prædifecondition hos Mag. Lassen i Snoldelov, tilsidst informerede han i Apotheker Hoffmanns Huus i Maribo, indtil han blev kaldet til Lærer i Guds Kirke. Hans Ugtefælle hed Bartholine Cathrine Sølling af Maribo, som siden blev gift med Apotheker Werner i Svendborg. Hans Datter Bodil Birgitte ægtede Hr. Wichmand i D. Ulsløv.

18) Hr. Lorents Jacob Benzon, hvis grundige Indsigt i smukke Videnskaber var prydet af et veldannet Sind og gode Sæder. Christian Benzon, Byfoged i Stubbejøbing, og Gjörgel Cathrine Bildsøe, en Datter af Hr. Bildsøe i Rjettinge, vare hans Forældre. Fra Nykjøbing Skole blev han i sit 19de Aar 1758 sendt til Universitetet og fik til privat Præceptor Etatsraad og Professor P. Rosoed, som var gift med hans Moder. Til Hjælp til sine Studeringers Forsættelse blev han antaget paa Valkendorphs Collegium og fik Communitetet. Da disse Hjælpemidler horte op, blev han Hofmester for en af Geh. Conferentsraad v. d. Lühes Sønner. Fra dette veldædige Huus blev han efter 7 Aars Forløb kaldet til dette Sted 1771 den 3die Juli, hvor han giftede sig med

Sophia Amalia Suhr, en yndig Datter af Hr. Suhr i Uterslev. Hans anden Kone var Hr. Seidelins Datter i Gloslunde, Karen Sophia. Tredie Gang var han gift med Dorothea Bertelsen, en Datter af Forpagter Bertelsen paa Nalstrup. 1776 blev han Præst i Vestenskov — hvortil henvises — og døde 1799.

19) Hr. Niels Rudolph Suhr, født i Rjøbenh. 1747, hvor Faderen var Præst. Han var først Hører her i Skolen, hvorfra han var bleven dimitteret, blev 1777 resid. Capell. i Nalskov, 1785 i Kallundborg, 1796 Sognepræst i Rudkjøbing og døde som Provst 1811.

20) Hr. Jacob Kullerup var fra 1775 Katechet ved Nicolai Kirke, kom til Nalskov 1785, men døde allerede 1788, 50 Aar gammel (begr. 2den Juni [K.]).

21) Hr. Johan Lund, døde samme Aar som han kom hid.

22) Hr. Jens Brass Obel, blev Sognepræst efter at have været Capell. fra 1788—1804. Ved hans Afgang blev det residerende Capellani nedlagt og der blev nu ansat

Ordinerede Katecheter.

1) Hr. Henrik Frederik Vilhelmi, Katechet og Klokker, begr. den 18de Januar 1808, 56 Aar gl. (K.)

2) Hr. Christian Balthasar Porth Holst, f. 1778. Var først Adjunct ved Latinskolen 1807—9, Katechet 1809—16. Præst paa Femø til 1823, i Stadager til 1828, død som Præst i Skjelby — hvortil henvises — 1830.

3) Hr. Hans Glud Clausen. Var først Capellan i Hølsted, hvor han blev Sognepræst, eiter at have været her 1817—18. (See Hølsted.)

4) Hr. Eggert Galthen. Var først pers. Capellan i Fagø. Efter et Ophold her 1818—20, blev han først Præst i Sandby, derefter 1824 i Gloslunde — hvortil henvises.

5) Hr. Nicolai Courad Rannestad, Søn af Hr. Provst Rannestad i Lillelyndby, er født 1791, var her 1821—25, derefter Vicepastor i Besterborg og Andenlærer ved Seminariet. 1827 Præst i Utterslev, 1832 i Øster Velling i Jylland, 1838 Provst, kom 1843 til Bestenskov, hvor han 1845 paany traadte i provstelig Virksomhed; 1859 Ridder af Dbr. Gift første Gang med Volette Catharine Stephensen, med hvem han har en Søn, som nu er Præst paa Hirtsholmen, og en Datter. Hans anden Kone var Margrethe Dorph, Datter af den i sin Tid meget ansete Kjøbmand Dorph i Raskov. (See forresten Bestenskov.)

6) Hr. Gerhard Peter Brammer. Var her fra 1826 — 30. Gik Net til at antage Confirmander (II.) (See Bispe-rækken.)

7) Hr. Marcus Christian Wilhelm Michelsen, er født 1804 i Kjøbenh., hvor hans Fader var resid. Capell. ved Holmens Menighed, var selv meget kort ord. Katechet ved Garnisonkirken. Kom hertil 1830 og forflyttedes — nærmest paa Grund af Familieforhold — 1837 til Thisted, hvor han døde som Provst. Var her gift med en Datter af Fyrforvalter Faber, fra hvem han skiltes 1837 — hvorefter hun senere ægtede Hr. Grosjerer Alfred Hage i Kjøbenhavn.

8) Hr. Georg Christian Mecklenburg Branner, født 1811. Var først Adjunct ved Herlufsholms Skole, kom hertil 1837, blev 1846 forflyttet til Næsby i Sjælland, er 1854 bleven Præst i Slagelse.

9) Hr. Laurits Nicolai Hallager, fra 1846—53, da han forflyttedes til Taars (hvortil henvises). Han var den første Katechet, som tillige blev ansat ved Byens Realskole, hvor han havde været Andenlærer fra 1838 og som fra sin Drettelse havde været bestyret af forhenværende Adjunct ved den nedlagte Latinskole, Hr. Overlærer Carl Adolph Hjort (Broder til Hr. Prof. Peder Hjort), for Tiden Bestyrer af Bordingborg Realskole, hvortil han blev udnævnt 1847.

10) Hr. Johan Emil David Hornshold Boeck. Denne nidkjære Lærer og i alle sine Forhold høist agtværdige Mand er født 1816 i Søby, hvor Faderen, Hr. Etatsraad Boeck († 1846), var Herredsfoged, var 1841—43 Huuslærer, fra den Tid Lærer ved Realskolen i Odense, indtil han den 26de Februar 1853 kaldtes hertil. Gift med Hanne Cecilia Rundin, ved hvem han er Fader til 3 Døttre.

Det maa endnu bemærkes, at Katechetembedet i Raskov kaldes „det lykkelige“; thi ei at tale om, at nogle Katecheter paa andre Maader ere blevne begunstigede af Lykken, vil man finde, at de næsten alle hidtil enten have erholdt høiere præstelig Værdighed, eller herfra ere befordrede til meget gode Embeder, idetmindste ere dode i Landets bedste Præsteskald. — Gid den gode Formening om Raskovs Katechetembede fremdeles maa staae sin Probe!

C. Rectorer.

„Anno 1579 resignerede Hr. Hans Hansen denne Skoletjeneste og blev Hr. Jostes Medtjener, og Hans Oluffen Ravn annammede Skoletjenesten igjen, og Jacob Rasmusen blev bevilget at være Hører igjen, og Nicolaus N., som var Degn i Hørsunde, blev bestykket paa samme Dag at være den anden Hører, som alle Sinkerne skulde være undergivne, de andre 2 Skoletjenere til des større Hjælp i det tunge Kald.“ Hvor tungt dette Kald i flere Henseender har været, kan sees af det Tilfælde, som ligeledes fortælles i „Perlestikkerbogen“, idet en Borger, ved Navn Rasmus Bruun, 1572 gif ind i Skolen og „hudflettede en Hoben Børn“.

Af andre Rectorer kjendes:

*3) Jacob Frandsen Barde, † 1607 som Præst i Saxkjøbing.¹⁾

¹⁾ Alle med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor J. Barfod.

*4) Henning Clausen Bang, blev Rector 1618 og forflyttedes 1620 til Stoffemærke Capellani.

5) Jacob Nielsen blev endnu i Novbr. samme Aar Capellan. ¹⁾)

*6) Anders Christensen Brandt 1620—21, kom herfra til Nordborg.

*7) Niasmus Nielsen 1621—22, blev Cpl. i Snøde.

*8) Jørgen Lauritsen 1622—23, blev Capellan i Døstoft.

*9) Niels Andersen 1623—24, kom til Søllested.

*10) Zacharias Pedersen 1624—25, assat.

*11) Hans Jørgensen Smed 1626—27.

*12) Laurits Hansen Brun 1627—29. (See Sandby.)

*13) Axel Hansen Besterborg 1629—35, assat; kom dog 2 Aar efter til Ryde.

*14) Berthel Nielsen 1635—38.

15) Tønnes Henriksen Hirnkou 1638—41.

*16) Hans Hansen Brun 1541—52.

17) Lave Poulsen Broch 1652—54. Blev Rector i Nykjøbing, hvor han døde 1658. Han er født i Randers. Blev Magister 1655.

18) Hans Pedersen Dvesen, født 1626, var her fra 1654—58; da han blev Præst i Arninge (hvortil henvises).

19) Jacob Frandsen, fra 1658—66. Det var ham, som immer forsvarede den gamle Hører i Skolen, Niels Hansen, som sagdes at kunne vise igjen. Derimod forsvarede han ikke Mag. Bidsted, ja var endog et virksomt Middel til hans Undergang. (IB.)

20) Niels Sørensen Bemméløv, døde 1669 d. 29de Dec., samme Dag som hans ene Hører, ovennævnte Niels Hansen. (K.) Om ham fortælles, at han i Rakstovs Beleiring ihjelskjød et heelt Dusin Soldater, samt en Marketender, og førte

¹⁾ Gfr. N. hist. Tidst. v. 162, Not. 23.

alle dennes Levnetsmidler ind i Byen.¹⁾ Af en Raadstueprotocol sees, at Hr. Bommeløvs Kone, efter eget Sigende, paa en Reise i Laaland var bleven voldtagen (?) af en hende ubekjendt Person, „der saae ud som en Skriver“, hvorfor Hr. Bommeløv nægtede at vedkjende sig det af hende derefter fødte Barn. (A.)

21) Laurits Hansen Krag, barnfødt i Raskov, 1669—79. Under ham slap Skolens Disciple 1677 ved en Dyrigheds Kjendelse for at ringe med Byens Klokker. (A.) Han skal være bleven haardt irettesat af Biskop Ringo for et Brudevers, han gjorde til Amtmandens Secretair, som begynder med denne Linie: „Søde Venus, blot din Krop“ o. s. v. Anstændige Læsere forlange vel ikke Mere!

22) Bent Grimeton, gift med Sognepræsten Hr. Hans Røstorphs Datter Mette, hvilken 1696 atter blev gift med Raadmand Jørgen Hansen From, som ved Lov og Dom blev tvungen til at tage hende tilagte (IB.) — en god Begyndelse til et lykkeligt Ægteskab! Hr. Grimeton er født i Halland — Navnet lyder da ogsaa udenlandsk nok — og var her fra 1679 til 82, da han blev Præst i Ryde og derefter i Aastrup paa Falster (hvortil henvises).

23) Poul Nielsen Danchel, fra 1682, da han fra Nysteds Rectorat kom herhid. 1686 klagede Hører Thomas Røstorph over ham for hans Mishandling af Disciplene, hvilken Storm Rectoren havde søgt at forekomme ved en Klage over Hr. Røstorph, der allerede havde indstævnet sin Rector til Landemodet. Hr. Danchel blev 1686 Medtjener i Røholte i Sjælland, men blev allerede affat 1690, paa Grund af falske Beskyldninger imod sin Sognepræst. Han blev dog siden Feldtpræst og forsvinder som saadan af Historien. (IB.)

¹⁾ Hr. Pastor J. Barfod har paa det Tydeligste gottgjort for Udg., at Bommeløv ikke har været Rector, ei engang Hører paa Beleiringens Tid, saa de ham tillagte Krigsbedrifter ere af en meget tvivlsom Natur.

24) Hans Madsen Brunow, fra 1686—1690. Denne utidig haarde Mand mod Collegerne i Skolen, med hvilke han næsten altid laae i Strid, paadrog sig Manges Brede. Saaledes indstævnedes han 1688 Hørerens Oluf Lund, for han havde sagt: „Jeg blæser ad Rectoren“, hvorfor Rectoren besyldte ham for Uforstømmethed. Lund svarede: „Jeg har omgaaet fornemme Herrer og læst min civilitatem morum, den Brunow aldrig har seet, men i det Sted maaskee har fiddet og stegt Brød i sin Moders Skjod.“

25) Magister Jørgen Michelsen Huulbech, fra 1690 til 1696. Denne lærde Mand blev tillige pers. Capellan hos Mag. Thestrup i Nakskov 1691. 5 Aar efter blev han Magister og Capellan til Vor Frelseres Menighed paa Christianshavn. 1709 Sognepræst i Stege og Provst, † 1737. Hans første Hustru var Kirstine Pedersdatter Bagger, Søster til Hr. Bagger i Farum; efter hende ægtede han Kirstine Thestrup, Datter af Magister Frands Thestrup i Nakskov.

26) Mag. Arngrim Lorkildsen Vidalin, en Broder til Biskoppen i Skatholt, var først Rector i Maribo fra 1690—1696, siden i Nakskov til 1704, død i Kjøbenhavn den 8de Febr. s. A. Han efterlod sig en Deel sjeldne Haandskrifter og et stort Bibliothek.

27) Mag. Peder Blichfeld fra Tørring Præstegaard. Blev 1710 Præst paa Fejs, hvor han døde 1725, 51 Aar gammel. Om han med sin Hustru, Anna Sophie Cluver, havde Børn, skal jeg ikke kunne sige.

28) Mag. Niels Hjort, kom til Skolen 1710. 1711 blev han stævnet som Vidne af Anud Rhold, paa den Tid Præceptor i Mag. Rodrigue's Huus, for Hug og Haargreb, som Rhold paa Rectorens Kammer var beegnet med af tredie Lectiehører Ernst Samuel, den 17de Febr. Det blev bevist, at Rhold først havde grebet Samuel i Barykken, men Rectoren havde forladt dem, da de begyndte at klamres. Samuel begyndte først at tiltale Rhold, fordi denne havde tilskrevet Rector Fischer i Ny-

fjøbing om Samuel og hans Disciples flette Værdomstilstand; hvorover Samuel havde truet, at medhandle Rhold jammerlig, hvor han og traf ham, hvilke Ord bleve ham overbeviste. Sagen blev ved Benner bilagt. 1712 den 14de Juli stævnedes Hjort Ridesfoged Jochum Struck og Fuldmægtig Peder Rødsteen, for de vare med 6 Mand indkomne i Skolen og havde borttaget en Discipel under Paastud af Bornebredet. Hjort kom 1718 til Nykjøbing, hvor han to Aar efter blev suspenderet og siden fradømt sit Embede, for svingagtig Omgang med Skolens Vidler. Alle hans Eiendele solgtes derefter ved offentlig Auction, men de beløb sig kun til 25 Dlr. Han skal siden være død som — Politibetjent i Kjøbenhavn. Hans Feil var Spillesyge og Lyst til at leve flot.

29) Mag. Knud Rhold, en Præsteson fra Nysted, født 1690, Student fra Nykjøbing 1709. Var her fra 1720 til 1733, da denne lærde og muntre Mand — den Samme som rev Parviken af Hr. Samuel — blev Præst i Hunseby, og 1748 Herredsprovst. † 1756. Hans Kone var en Datter af Hr. Sidelmand i Gløslunde.

30) Mag. Jørgen Heitmann, fra 1733—1756. Ingen kan ved egen Flid have bragt sine Kundskaber høiere end denne Mand, som var et Mynster for en Skolelærer. Hans Fader Niels Jørgensen, Skoleholder i Nakflov, gav ham den Værdom, han kunde, og antvordede ham derefter til forommeldte Mag. Rhold, som dimitterede ham 1726. Fra Collega her i Skolen endnu fra dette Aar, blev han Rector og giftede sig samme Aar den 26de Octbr. med Elisabeth Sophie Rødsteen, en Datter af ovennævnte Peder Rødsteen, siden Amtsforsvalter i Nakflov: Han døde 1756 (begr. 12te Mai). Hans eneste Datter Margrethe blev gift den 5te August 1759 med Kjøbmand Hans Dideriksen, et Parti Faderen aldrig havde været meget for, man mener fordi han kun var Kjøbmand. (M.) Det er Skade, at denne dygtige Mand efterlod os saa faa Skrifter.

31) Anders Lerche, en Sønnesøn af Borgemester Peder Mortensens Søn Morten, født her i Nalkov den 6te Septbr. 1723 og Student fra Nalkov 1743. Strax derpaa blev han Hører ved Skolen. (IB.) Hans Broder var Hr. Capl. Klaus Lerche, som ogsaa havde været Hører. Han var kun en kort Tid Rector; thi han blev begravet den 10de Januar næste Aar.

32) Mag. Ancher Anchersen, den tredie Rector, som Skolen havde i eet Aar, var en Søn af Biskoppen i Ribe, Mathias Anchersen. Efter at han 1737 var bleven Student, var han en flittig Alumnus paa Borchs Collegium og Decanus paa Klosteret, blev 1744 Mag. phil., øverste Hører ved Helsingøerskole og endelig 1757 Rector her, men døde s. A. (begr. 29de August). I sin Diæt skal han ikke have været saa ordentlig, som for hans Hælbred tjenlig havde været.

33) Mag. Peder Kaasbøl, født 1719. I hans Ungdom holdt hans Forældre, Mag. Eiler Kaasbøl, senere Sognepræst til Helliggeistkirke i Kjøbenhavn, og Bodil Lisbeth Jordt, ham saa flittig til Lærdom, at han allerede blev Student 1736, tog Embedsexamen 1740 og blev 2 Aar efter anden Lectiehører i Kjøbenhavns Skole; fik Aaret derpaa tredie Lectie og blev endelig sjette Lectiehører; tog Magistergraden 1750. 7 Aar derefter blev han kaldet til dette Sted, hvor han den 23de August 1758 giftede sig med Mariane Kennemann, som døde 1797 (begr. 27de Juni). Hun var en Datter af Kammerraad Amtsforvalter Kennemann. Mag. Kaasbøl lønede nogle Aar, fra 11te Marts 1763 til 1766 en Subrector ved Navn Ole Christian Roersløv fra Fagø, hvor hans Fader, som var Degn, selv underviste ham indtil han blev sat i sjette Lectie i Kjøbenhavns Skole, og blev i sit 24de Aar Student 1750. Han informerede siden i Spjelderup Præstegaard, og derefter hos Etatsraad Munthe ved Roeskilde, indtil han 1760 fik Sted paa Borchs Collegium, hvorfra han efter 3 Aar blev

begjært herhid. Forlod Nafflov igjen og blev sjettede Lectie-
horer i Kjobenhavns Skole og 1772 Klokker ved Frue Kirke.

Efter ham blev Poul Pedersen Heie fra Kjobelov
Subrector. Hr. Heie var vel en duelig Lærer, men ligesom
den ene Collega Michel Rasmusien, altfor streng imod Di-
sciplene. Da han 1782 blev befordret til Præst i Jylland,
troede den gamle Kaaßbol, at kunne undvære Subrector og
begyndte igjen selv at læse. Han var en lærd Mand og
hans Mildhed en Contrast til de andre Læreres Tyranni; men
han var for vidtløftig i sin Underviisning. Det lykkedes
ham derfor ikke at beholde sin Post. Han blev entlediget
1783 og døde 1794 (begr. 5te Marts). (H.)

34) Ulag., siden Professor Johannes Boye, Son
af en Lærredshandler, er født 1756. Han besad stor Værdom
og de fortræffeligste Lærergaver. Han omgiffes Disciplene
med den største Humanitet og brugte den ypperligste Lære-
maade. Han var en særdeles Ven af Birchner. Boye var
gift med Maren Neerløv fra Kjobenhavn, † 1817, med hvem
han havde 2 Sønner, nemlig den i Literaturen vel ansete A. G.
Boye, † 1851, hvis Son er Cancelliraad og Contoirchef i
Justitsministeriet. Den anden døde som Lærer ved Odense
Cath. Skole. Hr. Boye blev 1806 Rector i Frederiks. Efter
sin Entledigelse 1811 boede han paa Vesterbro til sin Død
1830. Naar det hedder sig, at Boye skal have skrevet sit
berømte Bærf „Statens Ven“ i et Vysthuus i Skolehaven,
som endnu er til, da er dette feilagtigt, eftersom dette Vyst-
huus er bygget af Stephanjen. (M.)

35) Hans Henrik Bering, Overlærer og Skole-
bestyrer af den 1806 oprettede Middelskole i Nafflov; død
1807, efter 3 Maanedes Tjeneste (begr. 25de Marts).

36) Johannes Jacob Stephanjen, født i Sla-
gelse 1768, var først Lærer ved Borgerdydskolen, derefter
Overlærer ved Ronne, siden Overlærer i Nafflov 1807—16;
derefter Rector til Skolens Nedlæggelse 1839; død i Kjoben-

havn 1845 den 17de Martz. Var gift med Louise Cathrine Lund, Klokter Lunds Datter fra Slagelse, † 1848. Ingen Børn. (H.)

Stephansens Minde lever endnu i Nakflov og vil holde sig længe, da han var en i flere Henseender snurrig Mand. Han var meget nysgjerrig og sad derfor ofte hos Høfere for at høre Nyt. Hans stadige Forsikringsseed var „Gu, Gu!“ og det fortælles for ganske vist, at han havde en ubetvingelig Modbydelighed eller Frygt for — Hægter. Han var for mild baade imod Adjuncter og Disciple, og Skolen var i hans Tid i Forsald. Men mange af hans Forudsigelser om enkelte Disciples Fremtid ere paa en mærkelig Maade blevne opfyldte. (M.)

Branderslev (Brandeslef)

staaer for 241¹⁾ Tdr. Hartf.; men ikke fuldt 1 Td.²⁾ Skovsklyd. Sognet har 450³⁾ Inder.

Kirken skal en rig Jomfru eller Frøken først have ladet bygge, fordi hun ei kunde enes om Rang med sin Søster, som eiede og gik til Herredskirke, hvor hun ogsaa skulde gaae til Kirke. Kirken tilhører Udjerstrup⁴⁾. Den havde tilforn et lidet Taarn, bygt op til Kirkens søndre Side. Hr. Kammerherre C. F. Knuth afbrød det 1774 og satte et Vaabenhuus, som Brug er, til Indgang, samt et anseeligt Spiir paa Kirkens vestre Ende. Branderslev Sogn har uden Undtagelse de prægtigste Kornmarker. Til Sognet hører Herresjædet Lundegaard, nu kaldet Christiansdal, hvilket Fru Ida Margrethe Reventlow, salig Grev Knuths, 1743 med tgl. Bevilling tilligemed Frederiksdal oprettede til et Baroni

1) Nu 310.

2) Nu slet intet.

3) Nu ca. 600 og 19 Gaarde.

4) Nu Labegaard.

for sin anden Søn, Hr. Chr. F. Knuth, efter hvis Navn Gaarden blev omdøbt. Gaarden er temmelig gammel; dens Bygninger ere for nærværende Tid kun maadelige, saasom Friherren med Familie aldrig har opholdt sig her. Den fattes Skov; til Hollænderi er her heller ikke de bedste Leiligheder; men bedre Kornmarker kan Laaland ikke have; idetmindste maa her aarlig avles 850 Tdr. Korn. Fri Hovedgaardstaxten er 46 Tdr.¹⁾ Den er beliggende $\frac{1}{4}$ Mil fra Raskov og skal være en af de ældste adelige Gaarde paa Laaland; men de første Giere ere ikke at udfinde.

1) Hr. Anders Ellefen boede her til 1450, og solgte Gaarden efter 10 Aars Forløb til

2) Hr. Johan Dye til Nielstrup, Ridder og Rigeraad, (død omtr. 1489), for 800 Mk. lybske og 200 rhinske Gylben.

3) Hr. Knud Steensen, blev ved Giftermaal med Anna Lunge, tillige Herre til Grimsted. Ved hende blev han Fader til Hans Steensen til Steensgaard paa Langeland. Efter dem blev deres Søn N. Steensen Gaardens Eier. Han levede til henimod Souverainitetens Indførelse. Gaarden, som var bleven afbrændt af Svenskerne 1659, men 1686 forøget med Retorpegaarden og flere øde Jorder af Abildtorpe By, var nu en lang Tid Kongens, indtil Grev Dannefsjold Samsøe tilligemed Hr. Gabel kjøbte den 1722; 2 Aar isorveien var den afbrændt. Gabel gif strax efter godvillig ud af Kjøbet; men Grev Dannefsjold, som lod Ladegaardens igjen opføre af Bindingsværk, havde Courage og tabte heller ikke paa Kjøbet; thi han solgte den 1728 med stor Gevinst til Grev Adam Christoffer Knuth, hvis Enke, som ovenfor bemærket, oprettede Baroniet.

Hr. Kammerherre Christian Frederik Knuth, Friherre til Baroniet Christiansdal, Frederiksdal, Udserstrup, Søllestedgaard o. s. v., var en Søn af bemeldte Grev A.

¹⁾ Nu 71 Tdr. Hartk.

G. Knuth. Efter at han i sin Ungdom havde tjent Krigsguden og gjort nogle Søreiser, forlod han dette Levnet med Oberstlieutenants Charakter. Derefter traadte han 1752 i Regtsskab med Fruen Anna Christine v. d. Osten, hvis Fader var Kommandant og Oberst i Trondhjem. 1774 blev han Ridder af Dbr. Denne høie Herre var en sparsommelig Huusholder og mod sine Underhavende vel alvorlig, men gavmild, naar de eller deres Boliger behøvede Hjælp. I at pryde sine Kirker gav han ingen Kirkeeier i Landet noget efter. (En Son og tre Døttre ere hans Børn. ¹⁾)

Bed Bevilling af 15de Juni 1804 (T.) blev Baroniet — hvoraf Meget allerede da maa være solgt, (see Adserstrup og Frederiksdal) — substitueret med en Fideicommisskapital, istedetfor hvilken senere er traadt Liliendal i Præsts Amt. Bøndergodset fra folgetes og Christiansdal blev senere kjøbt af en Kjøbmand Dideriksen i Raskov, der havde saameget Jordegods, at han kunde gaae paa sin Jord fra sit Huus paa Hjørnet af Tilegade og Hollændergade ud til Christiansdal. Han solgte denne Gaard for 100,000 Rdlr. til Grev Hardenberg, og Alle meente strax, at det var en god Handel paa den Tid, endskjøndt en udmærket Besætning og Inventarium gik med i Kjøbet; men umiddelbart derefter kom Pengesforandringen, hvilken Mange vil paa- staae, at Greven havde Nys om, og nu fik Hr. Dideriksen, som en Følge heraf i Virkeligheden saa Lidt for sin Gaard,

¹⁾ Den Berømmelse, som Rhode her lægger paa Kammerherre G. F. Knuth og Frue Moder, deles i det Mindste ikke af Efterverdenen paa hans forrige Gøbser. Fruen lever endnu i Sagnet, som en dygtig, men i høj Grad pengegyerrig og mod sine Undergivne, navnlig trængende Huusmandsfamilier, haardtjærtet Dame. Sønnen satte, efter mundtlige Meddelelser, efterhaanden Alt overstyr; saa at Sagnet tilfaldt endog lader ham døe i stor Udselshed. Han kaldtes, idetmindste dengang, ikke andet end „den gale Baron“ og vil under dette Navn leve i Aarhundreder i Folkemunde. Han holdt bestandig en „Musikbænde“, navnlig for at opvarte ham med Taffelmusik; naar han kjørte til Raskov, havde han 4 Løbere foran sin Vogn, der om Aftenen bare brændende Fakler m. M.

at det Sagn deraf er opstaaet, at Christiansdal i sin Tid er bleven solgt for 100,000 store Tøskillingen. Dideriksen, der var en meget retsfindig og nøiagtig Mand i alle Dele, tog sig dette Smæk saa nær, at det vistnok blev en Pind til hans Liigkiste, uagtet man aldrig horte et bittert Ord imod Greven af hans Mund. (M.)

Til Sognet hører ogsaa „Ladegaard“, beliggende i en behagelig Egn ved Raskflov's Fjord; den har smuk Skov og Græsgange, men har af begge Dele tilforn havt meget meer. Af det ene saavel som af det andet er en Deel ryddet og brudt til Pleieland, og desaaarsag maa man ikke forundre sig, at her kan aarlig udsaaes 60 Tønder Sædeforn, og Gaarden staaer dog kun for 18 Tdr. ¹⁾ Hartk. Paa dens Skove og Græsning fødes et halvt Hundrede Stk. Malteqvæg, og i gamle Tider var Ladegaard som et lidet Spisefammer for Raskflov. Gaarden har, naar undtages et Par Ciere af borgerlig Stand, stedse havt samme Ciere som Grimsted. [Den er opført i Begyndelsen af dette Aarhundrede, men særdeles smukt ombygget af dens nuværende Cier, Hr. Major og Ridder Rasmus Clausen, forhen Kjobmand i Raskflov, hvor han var den sidste Stadthauptmand. Af større Gaarde i Sognet maa endvidere mærkes „Helgenæs“ med 44 Tdr. Hartk. og „Holmegaard“ med 26 Tdr.] I Sognet skal ligge begravet den mægtige laalandste Herre Guthi, hvis Grav af Fædrene blev æret.

Branderølev Kirkes forrige Præster have været:

- 1) Hr. Rasmus Jacobsen, var her 1570 og 84.
- 2) Hr. Jørgen Rasmussen, stod her 1608 og 10.
- 3) Hr. Jørgen Christensen, blev 1629 Præst i Raskflov.
- 4) Hr. Hans Clausen Barchmann, stod her 1629—53. 1636 brændte hans Præstegaard med Alt, hvad han eiede.

---

¹⁾ Nu 54, hvoraf dog 12 Tdr. er Fæstegods.

Han havde ellers Ord for, at han kaldte de Døde ud af Kirkegaarden og fik vigtige Ting at vide af dem.

5) Hr. Gregers Rasmussen, blev 1649 først pers. Capell. i Raskov, og kom saa her 1653; 1660 afbrændte Svenskerne hans Præstegaard [som laae paa den nuværende Skolelod, hvor Spor endnu findes, nordost for Skolen]. Fra 1675 havde han til Capellan Mag. Oluf Lundt, som siden kom til Nykjøbing. Hans efterladte Enke, Karen Birch, døde i Raskov 1691 og gav sit Huus paa Torvet til Raskovs Kirke.

6) Hr. Jacob Hansen Mauritius fra 1679—81.

7) Hr. Thomas Pedersen, allerede assat 1682 ved Hoiesteretsdom, formedelst „Ufikkelihood.“

8) Hr. Christian Hansen Falster, 1691 forflyttet til Skjelby, hvortil henvises.

Branderølev Menighed maatte nu behjælpe sig med Raskovs Præster.

(Af ovenstaaende Præster er No. 2 og 6 meddeelte af Hr. Pastor J. Barfod.)

Oversigt over den adelige Familie Knuth, forsaavidt som den vedrører dette Stift; uddraget af en Stamtable, som den nuværende Lehnsgreve til Knuthenborg velvillig har stillet til Udgs. Disposition.

Familien Knuth skal allerede have eksisteret paa Storstogens Tid, idet Historien veed at nævne en Wencel v. Knuth; 1260 omtales Henricus de Knuth, og endelig 1300 Wencel Christoffer v. Knuth. En sammenhængende Slægtlinie forekommer først i Slutningen af det 15de Aarh., da Mathias v. Knuth af Leigen og Prieborn 1480 ægtede Sophia Lapeln af Huset Jüringen i Mark-Brandenburg. De havde 2 Sønner, Wenceslaus og Mathias, hvis Bornebørn ægtede hinanden, saaledes at Wenceslaus's Sønnesøn, der ligeledes hedte Wenceslaus, f. 1580, blev gift med Mathias v. Knuth's Sønnedatter Anna. Af deres 5 Børn fortsattes Slægten ved Jacob Ernst v. Knuth, keiserlig Ritmester, født 1609, † 1675, gift med Elisabeth v. Mohrhn. Af deres 9 Børn blev Joachim Frederik v. Knuth 1684 Stamsfader til den mellenborgske Linie og ved sin Son Frederik Christoffer ogjaa Stamsfader til den hollandske, som nu er uddød. En tredje Son af Joachim Frederik v. Knuth var derimod den i Danmarkshistorien velbekjendte Ehard Christoffer v. Knuth til Prieborn og Melz, Naßmarke og Havrelykke, Geheimeraad, Stiftamtmand, Storkors af Dbr., født 1643, kom til Danmark 1670, † 1697, form. 1677 med Søster Verche af Naßmarke og Nielstrup, f. 1658, † 1723. Af deres 9 Børn maa her erindres:

Adam Christoffer v. Knuth, Geheimeraad, Kammerherre, Storkors af Dbr., født 1687, Greve 1714, † 1737, form. anden Gang 1721 med Ida Margrethe v. Reventlow, født 1704, † 1759 (Datter af Ditlev v. Reventlow til Stubbe). De havde 8 Børn. Den ældste Son Eggert Christoffer, født 1722, beholdt som saadan Grevetitlen og døde 1776 som Greve til Knuthenborg og Gyldesteen, Stamherre til Verchenfeld, Geheimeraad, Kammerherre, Stiftamtmand over Sjælland og Ridder af Ele-

fanten. Var 3 Gange gift og havde 10 Børn. Baroniet Conradsborg i Sjælland oprettede hun for sin anden Søn Conrad Ditlev Baron af Knuth. Baroniet Christiansdal oprettede hun for sin tredie Søn Christian Frederik Baron af Knuth, Geheimeraad, Kammerherre og Oberstlieutenant, Storkors af Dbr., født $\frac{1}{3}$ 1728, † $\frac{2}{2}$ 1801, form. 1) med Anne Christine v. d. Osten, † 1791, 2) med Charlotte Mathilde v. Staffeldt.

Af disse Adam Christoffer v. Knuths og Ida Margrethe v. Reventlows 3 Sønner vil her blot være Tale om Esterkommerne af de tvende Første, og vi gaae først til Conrad Ditlev, Baron af Knuth til Conradsborg, † 1805, hvis Søn var:

Baron Carl Conrad Gustav af Knuth til Rudsberggaard, Fritsholm, Gottesgabe, Kammerherre, Directeur i General-Toldkammeret, født $\frac{2}{2}$ 1761, † $\frac{2}{2}$ 1815, gift med 1) Sufette de Fontenay, † 1812, 2) Baronesse Koll, født Humble. Hans Søn var Hofjægermester, Baron Carl Conrad Gustav Knuth til Rudsberggaard, f. 1796, gift med Sophie Emilie Brüel. Deres eneste Barn er den nulevende Baron Carl Wilhelm Emil af Knuth, f. 1819.

Grev Eggert Christoffer v. Knuths Esterkommere i nedstigende Linie, ere derimod disse:

Frederik, Greve af Knuth til Knuthenborg, Stamherre til Verchenfeld, Herre til Mehrlose, Geheimeconferentsraad, Kammerherre, Deputeret i Admiralitetet, Storkors af Dbr., født 1760, † $\frac{1}{8}$ 1818. Gift med Juliane Marie Møsting, † 1821.

Eggert Christoffer Greve af Knuth til Knuthenborg, Kammerherre, Amtmand i Norge, Ridder af Dbr., f. $\frac{1}{4}$ 1786, † $\frac{2}{2}$ 1813. Gift med Karen Rosenkrands, † 1837.

Frederik Marcus, Greve af Knuth til Knuthenborg, Kammerherre, Storkors af Dbr., født 5 Maaneder efter Faderens Dod $\frac{1}{4}$ 1813, † $\frac{1}{8}$ 1856. Form. 1837 med Admiral Rothes Datter Karen v. Rothe. Af deres 6 Børn er den førstefødte, Eggert Christoffer v. Knuth, født $\frac{2}{2}$ 1838, Grevslabet Knuthenborgs nuværende Besidder.

Sandby Sogn

staaer for 660¹⁾ Tdr. Hartk.; men har ingen synderlig Skov. Indv. beløbe sig til 850²⁾ Sjæle. Kirken har Taarn og en Prædikestol med smukt Billedskjærer Arbeide³⁾.

I Sognet findes det vigtige Færgested Taars, hvor der 1857 blev oprettet tvende faste Fyr for at lette Overfarten over Beltet, samt Landsbyerne Harpelunde (Harpælund) og Høismark (Høymarc).

Til Sognet hører 6 Smaasøer, hvoraf 5 i Nakskov Fjord. Af disse ere kun 3, nemlig Enchoie, Veilsø og Slotsbeboede. Slotsø har Navn af den Befæstning, ved Navn Engelsborg, som Kong Hans 1510 opførte derude, for at forsvare Indløbet til Nakskov, hvilket Diemed imidlertid ikke opnaaedes. Befæstningen, som bestod af et fast Taarn med Bolde og Grave, fra hvilket tvende Mure, forsynede med Skydehuller, gik ned til Vandet, er opført af Navnsborgs Ruiner. I Christian II's Tid sad den berygtede fynske Biskop Jens Andersen Beldenal her nogen Tid fængslet. Senere havde Kong Christian IV her et Skibsværft. Der er lyst Fred over Ruinerne, som bestaae af det endnu 5 Alen høie Taarn, samt enkelte Muurlevninger med Skydehuller; men dog formindskes de synlig.

$\frac{1}{2}$ Mil Vest for Kirken ligger det berømte Herresæde Grimsted (Grimstath), som nu efter bemeldte Hr. Kammerherre Knuths Navn kaldes Frederiksdal. Stedet havde fra Begyndelsen maattet tjene sine Beboere til at skjule Vikingesnekkerne i; siden efter lagde de forbifarende fremmede Seilere an her og toge sig Frihed at forhandle deres Varer, eller at fore dem til Markedet i Kjøbelov. Grimsteds Opførelse skal

1) Nu 627 $\frac{1}{2}$.

2) Nu ca. 1300 og 55 Gb.

3) Det gamle Orgel paa 9 Stemmer, som stod over Choret, er nu erstattet af et nyt.

skuldes Bøvner Jens Grim, som skal have solgt det Stykke Jord, hvorpaa Maribo Kloster siden blev bygget, til Dronning Margrethe, og fik af Dronningen igjen dette, hvor han byggede et adeligt Herresæde. Gaardens Marker, som tage mod en Udsæd af 120 Edr. Korn, staae for 46¹⁾ Edr. Hartk.; Jorderne ere inddeelte i 11 Kornmarker, af hvilke de halve hvile i 5 Aar og imidlertid fødes en Mængde Heste og Qvæg paa samme. Med Tiden vil Gaarden kunne føde ca. 50 Stykker Malfesøer og derover. Skov ved Gaarden er meget liden, men Haven er lystig. Fra Gaarden havees den nydeligste Udsigt over Stranden til Langeland. Det Værste er, at denne smukke Gaard ligger alt for aaben for slemme Vinde. Af Giere kjendes:

Hr. Niels Lunge, Rigsraad og Ridder, som ogsaa eiede Adserstrup. Han var gift med Karen Rosengaard og deelte sine Gaarde mellem sine Børn, saaledes at Iver Lunge fik Adserstrup og Anna Lunge Grimsted. Hun giftede sig med Knud Steensen til Lundegaard og levede endnu 1602. Hun eller hendes Fader byggede Begravelsen ved Sandby Kirke, idet de forandrede en liden rund Udbygning ved Kirkens østre Ende til en længere Bygning med Gavl. Deres Søn var Hr. Oberst Christoffer Steensen, død 1657. Han giftede sig med Birgitte Mormand, en Datter af Morten Mormand til Adserstrup. 1635 byggede han Grimstedes Borgergaard, som bestod af 3 Længder Bindingsværk, paa en grundmuret Fod, hvilken stod til 1756. Ladegaardens grundmurede Huus er bygget 1723 af Ditlev Broddorff, da det forrige var afbrændt. Om Oberst Steensens Frue fortælles ellers, at hun holdt 4 Husarer, som altid rede for hendes Bogn og raabte til de Mødende: „Bort Djævel“; men det håndte sig, at en behjertet, haandsaft Bønde fra Rjøbeløv kom gaaende med et Læsjetræ; efter Ansrig gif han ogsaa tilside, men

¹⁾ Nu 85.

forsoiede sig bag hendes Bogn, satte sit Læsesetæ under Bog-
nens Bagagel og væltede behændig Bognen overende, med den
naadige Frue udi. Af alle Husarerne lod han sig ei for-
strække, saalange hans Læsesetæ var heelt. Deres Son, Hr.
Oberst Hans Steensen, tiltraadte Gaarden omtrent 1658
og boede endnu paa den 1686, da han dode. Han var gift
med Ellen Urne, som overlevede ham. (R.)

Den næste Eier findes at være Hr. Justitsraad Johan
Hieronymus Hofmann, Overkrigscommissair i Norge,
som dode den 11te Juni 1696, hans Frue Luttemelle Peters
derimod 1708. De hvile begge i den af dem byggede aabne
Begravelse i Kjobeløv. (Deres Svigersønner vare Land-
dommer Adelaer og Præsten Rodrigues i Rakflov. [R.]

1706 kjøbte Hr. Kammerjunker Joachim Broddorff
saavel Grimsted som Adjerstrup af Fru Luttemelle. Hans
Omgang med hans Bønder var særdeles om og kjærlig. En
fortrolig Omgang pleiede han alle Dage med den lærde Mag.
Suhr i Kjobeløv, og give Gud, at denne hans kjære Præst
havde besiddet Mod og Styrke nok til at ydmyge hans Søns
høie Sjæl itide. Om denne smukke Herre fortælles, at han
kom ind i et Huus i Rakflov, hvor der laae Nogle af Borne-
kopper, ved hvilket Syn han blev saa forstrækket, at han dode
fort efter 1714, i stor Gjæld; han dode altjaa af Forstræk-
kelse. Hans Fader Ditlev Broddorff indløste imidlertid
Gaardene og beholdt dem til sin Død 1732, hvorefter Hr.
Kammerherre Solieutenant Schaack Broddorff, en Son af Hr.
Joachim Broddorff, fik dem begge. Han var gift med Oberst
Ahlesfelds Datter fra Ditmarsken; disje stiftede, „til deres evig
rare Greminde“, en dansk Skole i Høismarke By, med en
Skolemesterløn af 10 Rdlr. aarlig, som nu er forsvunden; men
forresten vare de ødste Huusholdere, ja, efter nogle Aars
Forløb blev deres Fattigdom eller ogjaa Folks Haardhed saa
yderlig, at man 1739 „ikke undjaac sig ved“ at gjøre Ind-
førsel i Eiendommene. Regiments skriver Henningsen, som var

hans Creditor, paastod Auction, og Byfoged Niels Ziersted i Maribo hidsede. Alle hans 3 Gaarde bleve da solgte for — 23,000 Rdlr. Herren og Fruen maatte nu vandre omkring og sætte Prove paa deres Venners Hjertelag. Gud bevare os for at øde! — Efterat Ziersted, Riisen og L. Smith havde Tid efter anden udløst hinanden, købte endelig Fru Ida Margrethe, salig Geheimeraad Knuths, Grimsted, og hun begyndte 1756 paa den Bygning, som nu staaer her; men hun døde førend Bygningen var færdig, og hendes 3 Sønner arvede hendes mange Godser. Den ældste fik Grevskabet Knuthenborg, den yngste Baroniet Conradsborg i Sjælland og flere Godser i Laaland; den mellemste Baroniet Christiansdal med Grimsted og Ladegaard, Adserstrup, Sollested o. s. v. Dennes Navn var Christian Frederik Knuth, som alt er omtalt ved Christiansdal.

18de Juli 1784 er det første Fæste udstedt af daværende Cier, Henrich Baron von Bolten, Herre til Frederiksdal og Adserstrup.

17de Septbr. 1786 er det første Fæste indført af Joachim Barner Paasche, Cier af Frederiksdal. 10de Octbr. 1800 er Fæsteprotocollen begyndt af Simon Dons, Herre til Frederiksdal og Marienberg. Etatsraad Dons var gift med en Jomfru Hinchelhey, som skal have været en udmærket Dame. Han byggede Ladegaarden 1822 og døde 1828. I samme Aar købte Major Nasmus Clausen denne Gaard, som han igjen solgte 1837 med meget betydelig Fordeel til en Tydsler, af hvem den nuværende Cier, Hr. Prop. Nyholm, som disse Oplysninger skyldes, atter købte den den 17de Mai 1847 for 100000 Rdlr.

Til Sandby Sogn hører endvidere Adserstrup (daglig Dale Adserstrup) med 49¹⁾ Tdr. Hartk. opstaaet af Landsbyen Adsersthorp. Den har ingen Skov; men her bør indavles

¹⁾ Nu 56.

aarlig 880 Tdr. Korn. Gaarden, som kan føde ca. 50 Hølanderi Røer, er af de ældste i Landet. Hovedbygningen er af Bindingsværk, 1 Stok høi og vel indrettet; men Eggen er ikke af de lystigste.

Denne fordeelagtige gamle Avlsgaards Ciere vare: Hr. Johannes Svinekul, Ridder 1350 og 55; 1480 Vincencius Jversen af Slægten Dyre, hvis Børn antog Navnet Lunge. Hr. Niels Lunge, Rigsraad, døde 1552. Hr. Jver Lunge 1590. Han arvede saa mange Tønder Ol i sin Faders Kjelder, at han i nogle Dage holdt lystigt Gilde efter Faderens Død, baade for alle Herremænds Svende i hele Eggen og for sine Bønder. Hans Hgtefrue var Anna Josups (?) Datter.

Kirstine Lunge, en Datter af Forrige, fik Gaarden efter sin Fader og giftede sig med Knud Benstermand til Pederstrup. Siden eiede Oberst Christoffer Steensen Gaarden, som 1647 lagde Tjæreby afbrudte Bøndergaarde under Adserstrup; af hvilke Kjøbeløvs Præst havde Refusion indtil Mag. Suhrs Tid.

Landsdommer Jochum Frederik Steensen, Forriges Son, død 1695, arvede Adserstrup efter sin Fader og havde Gaarden endnu 1680. (R.)

Hr. Justitsraad J. H. Hofmann, en formedelst sin Rigdom anseet Mand til sin Tid, købte baade Adserstrup og Grimsted. Samme Gaarde eiede ligeledes Joacchim Brockdorff, hvorom allerede er meldet. Da hans Son Kammerherre Schack Brockdorff, for Gjæld maatte „palle sammen“, eiede Baronen til Bintersborg, Hr. Carl Wilhelm Gedde, Gaarden en kort Tid, hvorefter Krigsraad Lars Pedersen Smith købte den. Adserstrups Jorder have ikke været og blive vel aldrig saa frugtgivende, som i hans Dage; thi han var den største Landmand til sin Tid. I sine unge Aar var han et agtsomt og ædrueligt Menneſke. Smedearbejdet, som han havde lært, og hvorved han her i sit Føde=

land allerede havde fortjent sig Noget, forlod han, og forpantede Knuthenlund, hvor han ved „Nats og Dags“ Flittighed, forhvervede sig saameget, at han fordriftede sig til at indgaae Kjøb om Adferstrup Gods. Her boede han saa sin øvrige Levetid, havde stedse et aarvaagent Die med sine Bønderes Deconomi, og var derhos fornuftig og raisonnabel imod dem, naar de trængte. Hans ene Kone var en Datter af Byfoged Niels Biersted, og aldrig var Bønderne mere rørte end naar der taltes om Hr. Krigsraadens Frue, formedelst hendes fromme, godgjørende og oprigtige Hjerte. Verden mistede hende alt for tidlig. Med tvende Ugtefæller, dem han selv ledsagede til Hvilestedet, havde han 5 Born, hvoraf den ældste Henrik Smith, senere Amtsforvalter over Halsted Klosters Amt, var Herredsfoged og Birkedommer i Nørreherred m. m. Hans Søn var den bekjendte Overmaaler Niels Biersted Smith i Nakkov, som havde 2½ p. for hver Tonde Korn, der udfribedes af Havnen. Han selv beholdt de 2 p. og gav sine 6 Undermaalere, som havde alt Arbeidet, Halvskillingen til Deling, og dog døde hans eneste Søn, som var Skibsfører, i Byens Fattighuus. (M.) En Datter af Krigsraad Smith ægtede Hr. Schwarzkopf i Sollested. 1763 folgte Krigsraaden Gaarden til Baron C. F. Knuth til Christiansdal, der den 13de Mai 1784 affod den til Baron Henrik v. Bolten, der synes at være kommen i Besiddelse af hele Baroniet Christiansdals Eiendomme i Nørreherred, efter som hans Forvalter H. Holm har dateret sine Fæstebreve: Christiansdal og v. Bolten samtidig hermed ogsaa eiede det vigtige Frederiksdal. Imidlertid har samme Baron Bolten kun i kort Tid eiet Godset; thi hans sidste Fæstebrev er udstedt 16de Juli 1785 og Statsraad Dons's det første den 20de Juli 1786. I dette Mellemrum maa altsaa Baroniet være opløst. (See Frederiksdal.) Statsraad Simon Andersen Dons folgte Adferstrup 1796 til sin Svoger, Apotheker Claus Seidelin Jessen i Nakkov, efter at han isorveien havde solgt alt Bøn-

dergodset fra denne Gaard, saavelsom fra Frederiksdal. Kammerraad Christen Thorsen, tidligere Forpagter paa Hauslykkegaard, kjøbte den igjen af Jesen 1803, † 1843, og dennes Son, som ægtede Kammerraadens Datter, fik 1847 Gaarden, hvor han samme Aar byggede den smukke Hovedbygning og isjor har anlagt et godt Teglsbrænderi. Udg. kan takke Hr. Jesen for flere vigtige Oplysninger om Gaardens Historie.

Sandby Geistligheds Historie.

Hr. Rasmus Olsen fik 1525 Præsentats paa Sandby Kald, efterat Mathias Madsen havde resigneret.

1) Hr. Mikkel Clausen, som i sin Tid blev kaldet den kloge Præst. Fra alle Steder bragte man de Syge til ham. Jeg finder ham, at have 1564 taget Thingsvidne om Præstegaardens frie Ørehug, Oldensald og Byggeffov.

2) Hr. Provst Christoffer Pedersen stod her 1566 (R.) Var allerede Provst her 1570 og døde 1584. Havde til Capellan Adjer Marquordsen, som blev Præst i Vindebye. En anden Capellan 1577 var Hr. Christoffer.

3) Hr. Niels Pedersen, som levede her endnu 1610 og blev 57 Aar gammel.

4) Hr. Provst Jens Grifsen Bang, blev Medhjælper 1607, fik derefter Embedet og Enken og døde 1629. Hans Datter Bibecke Jensdatter ægtede først Hr. Rjoring i Veilleby, siden Hr. Clausen i Errindlev.

*5) Hr. Laurits Hansent Brun eller Brunov, tidligere Rector i Rasklov, var født 1601 og stod her fra 1629 til 1644.

*6) Hr. Mag. Clemen Pedersen Fabricius, tidligere Rector i Nykjøbing, stod her fra 1644 til 47.

*7) Hr. Boe Hansen Faack, 1647 til 50.

8) Hr. Provst Laurits Pedersen Horbeløv, saakaldet efter sit Fødested, var gift med Maren Jensdatter Bang.

Han efterlod en Søn, som blev Degn i Sandby. Med sine fære Principer havde han nær forvildet alle Tilhørere. Den muntre Pastor Danchel sagde engang til ham: „Min kjære Provst! siden J lærer, at det Menneſke, som lever hellig, er Gud ſelv, ſaa maa Gud være meget foranderlig; thi igaar var Provſten da Gud, men idag en ivrig og vredagtig Mand.“ Han døde 1676. Han beklagede ſig engang over, at han til Krigen maatte give en Hest og 1 Rdlr. maanedlig.

*9) Hr. Niels Augustiniſſen, en Søn af Præſten i Thoreby, døde 1679, kort før ſit Bryllup, ſom han ſkulde holde med en Præſtedatter fra Taafinge. Ved hans Død blev Sandby Kald tillagt Biſkoppen, og de følgende Præſter i Sognet ere ifkun Vicepaſtorer. ¹⁾

10) Hr. Mag. Johan Davidſen von der Heide, døde 1684 og efterlod Enken Anna Iſaaksdatter. Denne „forvovne Præſt“ pleiede at ſige: „Saalange Skoven har Kjæppe, ſaa lad kun Ridefogden brumme.“

11) Hr. Mag. Ofſe Schade Ditlevſen Friis, død 1724. Denne, formedelſt en odſel Kone fattige Mand, ge-raadede i Trætte med ſin Degn, fordi han havde pløiet Jord fra ham. Sagen ſaldt ſaaledes ud, at Præſten gav Jorden tilbage ſamt 12 Rdlr. i Godtgjorelſe eller Mulct. Hans første dydige Egtefælle nævnes Edle Dorothea Knudsdatter, ſom døde 1694, hvorefter han i Nakſkov opſogte Borgemeſter Høppners Datter, Magd Chriſtine, død 1738.

12) Hr. Michael Chriſtoffer Friis. Forrigeſ Søn og Medhjælper fra 1623, døde 1728; men tænk, hans Enke levede i Skanderborg til 1773.

13) Hr. Hans Oluf Helleſen, fra 1728 til 49, var en Kandestøbersen fra Odense. Han blev Student 1717, da han var 31 Aar gammel. Fra Collega i ſin Fødebyes Skole kom han til dette Sted, hvor han ved en ſær tarvelig Leve-

¹⁾ Alle med * betegnede Præſter ere meddeelte af Hr. Paſtor Barſjob.

maade samlede stor Rigdom. Hans første Kone var fra Fyen, den anden var en Datter af Frederik Feldthuus paa Dansted. Han efterlod 8 Børn.

14) Hr. Gregers Jensen, som blev Student 1731 og derefter laae paa Valkendorphs Collegium i 3 Aar. Han blev først kaldet til Rørbej og G. i Jylland, hvilket lidet Levebrød han ikke vilde modtage; men hans ærlige, sengeliggende Fader, Jens Rasmussen i Raskov, kaldte ham ind til sig, satte sig op i Sengen, tog sin Hue af og formanede Sønnen til at takke Gud, som behagede at kalde ham i sin Biingaard. Saa gif han da 1742 til Jyderne og giftede sig der med Margrethe Bühou, en Datter af Mag. B., som siden blev Stiftsprovst i Kjøbenhavn. 1749 blev han af Biskop Ramus kaldet til dette Sted, hvorfra han 1752 kaldtes til Skovlænge, paa hvilket Embede han allerede 1743 havde faaet Brevet af Eieren paa Ollingsogaard. (IB.) Nogle Aar før sin Død havde han en meget ubehagelig Omstændighed, idet han den 13de Februar 1766 edelig maatte fralægge sig et Qvindemenneskes Sigtelse for Utugt, hvorpaa hun blev henrettet, efterjom hun havde dræbt BARNET. Et Par Aar derefter afbrændte hans Præstegaard. Han døde 1771, 59 Aar gammel.

15) Hr. Christian Ramus, var her fra 1752 til 1760. Han er født i Kjøbenhavn den 20de Decbr. 1725, hvor hans Fader, som siden blev Biskop i Fyen, den Tid var Capellan ved Holmens Kirke. 1743 blev han Student ved Odense Gymnasium; 9 Aar efter satte hans Fader ham med fgl. Tilladelse paa dette Sted, og stod han her i 8 Aar, hvorefter Hs. Majestæt kaldte ham til Maribo.

16) Hr. Frands Næraae, født 1707 (H.), var her fra 1760 til 64, da han døde af en smitsom Sygdom. Hans Fødested var Næraae Degnehuus i Fyen, og fra Odense blev han Student 1730. Først levede han som Huuskærer paa forskjellige Steder, derefter var han i over 20 Aar Capellan

p. p. i Nakskov, hvor han ved en uefterfølgelig Sparsomhed samlede Midler. Forresten blev han der en kort Tid suspenderet og mulcteret formedelt en Uagtsomheds Feil med Uddelingen af Nadverens Sacramente. Aar 1746 giftede han sig med Mag. Jan Samuels Datter Cecilia Margrethe fra Besterborg.

17) Hr. Mag. Johan Arndt Dybsfel. (Dybsfel, paa Fransk du sel, skal vise, at Forsædrene har i Frankrig forestaaet kongelige Saltværker.) Han er født 1726, hans Fader var Mag. G. Ch. D., Præst til Brensted ved Aalborg; hans Moder Kirstine Meier, som fødte 8 Børn, af hvilke vor Magister var det sidste. Forældrene mistede han førend Buggen og blev saa sat i Provst Fridenreichs Huus i Sennels i Thy. Provsten, som saa Aar efter blev Slotspræst i Fredensborg, læste selv med ham, saa han 1742 kom i Mesterlexien i Frederiksborg. Hr. Fridenreich, som Aaret efter blev Præst i Stege, lod Dybsfel aflægge den Eed, at han altid vilde blive ved Bogen, hvilken Eed siden var en Evang for ham. 1743 kom han til Akademiet og var siden Huuslærer i flere fornemme Familier. Et Par Gange var han i den Tid i Livsfare; engang „væltede Hesten ham af sig“ midt i Kongeaacen, da han ved Juletid 1751 vilde ride over den. En anden Gang slog Lynilden ned i hans Kammer; men han blev skaanet, fordi Gud vilde bruge ham. 1755 tilbød Mag. Morup i Nustrup i Haderslev Amt, at han vilde afstaae ham sit Kald; men Biskop Brorson, som maaskee vilde have sin Søn dertil, satte sig derimod. Samme Aar kaldte imidlertid Geheimeraad von Støcken til Gammelgaard ham, efter Geh. Claus Reventlows anbefaling, til det revid. Capell. i Landet og samme Aar tog han Magistergraden. Her var han i 3 Aar, men nu døde benævnte Mag. Morup, hvorpaa Dybsfel atter søgte Nustrup og virkelig fik det denne Gang. Han reiste og tog sin Kjøreste Andrea Kath. Thestrup fra Dillingis med sig derhen. Her stod han til 1764, da han forflyttedes til dette Sted,

ikke for at vinde i Indkomster; thi derudi tabte han vist; men han var mulig kjed af at modsiges af de haderslevfste Herredsfogeder, Sognesfogeder og Secretairer. 1774 fik han endelig Østøfte (hvortil henvises).

18) Hr. Søren Afsenius, født 1741 i Laurberg i Jylland, hvor Faderen, hvem han aldrig kjendte, var Præst, forflyttet herhid fra Kjobeløv Capellani 1774 og indsat den 12te Juni. Han havde det Uheld, at Præstegaarden brændte, hvilket var saameget mere beklageligt for ham, efterfom Kaldet kun var lille og hans Kaar fortykte. Afsenius var gift med Hr. Suhrs Datter i Kjobeløv og døde 1791. Han udgav 1784 en historisk, topografisk Beskrivelse over Nakskov, hvilken Mange, forresten uden Grund meente, at hans Svoger N. Suhre havde skrevet. (H.)

19) Hr. Johannes Blangsted fra Jylland, levede stedse ugift; men var desuagtet ingen Qvindehader. (M.) † 1805, 61 Aar gammel.

20) Hr. Laurits Urne Fischer, født paa Fens 1764, hvor Faderen var Degn, blev 3 Aar efter at have taget Embedsexamen resid. Capell. i Skjelskøer, hvor han var fra 1794 til 1805 og var han den sidste resid. Capell. i denne By. Var her 1805—1809, da han kom til Vestenskov (hvortil henvises).

21) Hr. Jens Peterjen, født 1777 i Leirskov Sogn i Jylland, hvor Faderen var Gaardmand; var her i 10 Aar, almindelig agtet og elsket. Blev Provst og siden Præst i Skjelby (hvortil henvises).

22) Hr. Eggert Gathen. Kom fra Katedetembedet i Nakskov hertil 1820 og blev 1824 Præst i Gloelunde (hvortil henvises).

23) Hr. Søren Hagerup Holdt, født 1791 i Norge, Capell. i Skovlånge 1818; var her 1824—27, da han døde den 7de Septbr. Han var gift med en Søster til Justitseraad Jørgensen paa Sollestedgaard og Fader til Hr. Katedet Holdt i Kjøbenhavn.

24) Hr. Christian Lemvig, født 1795, var først revid. Capell. i Skovlænge 1825, 2 Aar efter at han var bleven Candidat. Her stod han fra 1827—35, da han blev forflyttet til Krummerup i Sjælland, hvor han endnu lever. Hans Fader var Præst i Vemmeløv, hans Hustrues Navn er Charlotte Grønbeck.

25) Hr. Rudolph Johannes Berg, en Søn af afdøde Proprietair Berg paa Skjoldemoje i Fyen, er født 1802, blev indkaldt til sine første Examina 1822. Først Hjælpe lærer i Roeskilde Cath.-Skole, siden Adjunct i Raskov 1826, kom hertil 1836 og blev 1840 den 17de Juli forflyttet til Fejs (hvortil henvises).

26) Hr. Carl Jacob Trojel, Søn af Hr. Consistorialraad Trojel i Kjobelov, er født 1813. Blev 18de Juni 1852 kaldet til Todse paa Mors, hvor han døde Aaret efter. Var en saare elstelig og høist agtvaerdig Mand, hvis Enke og tvende Sonner endnu leve.

27) Hr. Ambrosius Johannes Meldal, født 27de Januar 1817 i Kallehave i Sjælland, hvor Faderen (+ i Mai 1833) var Præst. Den 5te Octbr. 1842 blev han pers. Capell. for Ormslev og R. Menigheder; 27de Februar 1847 Capell. paa eget An- og Tilsvær for Marslev og T. Menigheder, begge i Jylland; 12te Septbr. 1852 kaldtes han hertil. Aaret efter ægtede han Martha Susanne Stabell, en Datter af Provst Stabell i Ormslev, + 25de Octbr. 1846.

Kjobelov Sogn (Kæpæløf)

har 523¹⁾ Idr. Hartf. og 1 Idr. Skovsk., samt 750 Indb.

Kjobelov By har i de ældste Tider været et betydeligt Sted, hvor alle Slags Varer bleve opbragte til at sælges, men nu har Vandlobene og Seiladsen forandret sig. Af

¹⁾ Nu 554; Id. Hartf. A. og E., med omtr. 1100 Ind. og 48 Gb.

Spøg kaldtes dette Sogns Beboere længe Rjøbeløv Søstersønner. Oprindelsen dertil skal være denne: I næstforrige Aarhundrede sloge de 4 til 5 Bøvere fra Raskov tilføde, som inquirerede hos dem om utilladeligt Bøveri paa Landet. Sagen kom til Høiesteret, som ikke kunde faae tilstrækkelige Bidner, fordi alle disse vare enten besvogrede eller Søster- og Brodersønner, og Høiesteret dømte „Søstersønnerne“ i Rjøbeløv fri for Tiltale. 1671 førtes en heftig Strid imellem Rjøbeløv og Herredskirke Sogne angaaende Grændsefjeldet imellem begge, i hvilken Anledning en Commission blev nedjat. Skovballe, Kolykke, Østerballe og Vesterbo ere mindre Landsbyer i Sognet.

[Ohnjeviig (Odinsviig) med en lang Skibsbro, der er bekostet i den senere Tid af nogle Beboere i Omegnen, er et vigtigt Anløbssted for Kystfarere, navnlig fra Grø og derfor dHr. Handlende i Raskov en Torn i Diet. — Paa begge Vigens Bredder findes betydelig Skov.]

Kirken, jordum helliget St. Nicolai, er hvælvet, med en smuk Altertavle, malet 1841 af Efersberg. Den tilhørte før Grimstedts Ciere, men havees nu af Beboerne, som holde den vel vedlige. Kirkebygningens Længde er 27 Alen, Choret henved 10 Alen; Taarnet „stikker 35 Alen i Veiret“. Seierværket paa Kirken skal dHr. Lunge paa Grimsted have ladet sætte. Den paa den nordre Side værende aabne Begravelse nederunder Taarnet byggede den tidligere omtalte Justitsraad Hofmann omtrent 1690. Norden Kirken har Grevinde J. M. Knuth omtr. 1740 bygget et til endeel Fattige vel indrettet Hospital.

Gaarden Glostrup var længe beboet af den adelige Familie Dvigov. Henrik Dvigov boede her 1560 og døde i Fyen 1565. Hans Søn var maastee Jørgen Dvigov, som 1586 laae i en slem Strid med Præsten Hr. Hans Nielsen i Skamby angaaende Præsteindkomsterne.

Margrethe Qvigov, som boede i Fyen, skal siden have eiet Glostrup. Til Odense Skole forærede hun 200 og til Kjerteminde Skole 100 Rdlr. Otto Qvigov, den Dnde, boede her midt i forrige Aarh.; 1653 ihjelskød han en Bødker (R.), og hvordan han var imod sin Præst skal erfares siden. Hans Broder var uden Tvivl den bekjendte Oberst Henning Qvigov, som var her 1671, mulig ved Gaardens Salg.

Geheimeraad Erik Rosenkrands, † 1681, eiede derefter Gaarden, som har 13¹⁾ Tdr. Hartk. og en fornoielig lille Skov.

[Af andre Gaarde mærkes: Nøisomhed 49 Tdr. Hartk., Lillekjøbeløvsgaard 40 Td., Skjelstrupgaard og Marienberg, den Sidste en af Etatsraad Dons fra Åserstrup bortsolgt Parcel, hver 36 Tdr., Nøllykke 29, Kjøbeløvsgaard 23 ofl.

Nøisomhed er bygget 1786 af Kammerherre Christian Fr. Knuth — den saakaldte gamle Baron — der maatte sælge den den 8de Decbr. 1798 for 10,400 Rdlr., hvilket omtrent var det, Bygningerne havde kostet at opføre. 1858 solgtes den for 114,500 Rdlr.

Nøllykkegaard har tidligere været en lille Aulsgaard og tilhørte iblandt Andre den bekjendte Fru Anna Oldeland, som 1564 udstjældte Fyens Biskop Mag. N. Jespersen, retsom han skulde begynde sin Prædiken i St. Knuds Kirke paa den alm. Vededag. † 1607.]

Paa en Høi tæt ved denne Gaard findes N. for Kirken den saakaldte Thuleshøi, i hvilken en berømt Kæmpe skal være begravet. Indtil den sorte Død 1348 hjemsogte Landet, skal paa eller ved den have staaet en anseelig Herregaard. Fremdeles siger Sagnet, at man i fordums Dage skal have seilet lige til Lillekjøbeløvs og at Strækningerne langs Maresbækrenden da skulle have været som et Hav at see til.

¹⁾ Nu 28.

I Kjøbelov Præstegaard staaer 172 Adlr., som ere samlede af de forrige gudsfrygtige Præster til Bedste for Sognets Fattige.

Præsterne.

Hr. Anders Laurigen. 1494 tilfjendtes ham den Oldenret, hvilken Lehnsmanden paa Ravnøborg, Hr. Johan Fikkelsen, havde nægtet ham.

Hr. Provst og Officialis Michel Pederjen, drak aldrig Wiin eller stærk Drik og spiste ikke Kjød. At han derimod maa have gjort meget af Flest, viser Fortegnelsen over hans Esterladenskaber, som endnu haves. Han findes 1527. Niels Lunge til Udserstrup frarøvede ham et Pund Land, Tjæreby Fæste kaldet, hvilket han ogsaa beholdt. (IB.)

Efter Reformationen vare:

1) Hr. Peder Bertelsen, stod her 1539, i hvilket Aar Knud Gjøe til Kjærstrup, ifølge Christian den Tredies Dom, maatte afstaae 4 Gaarde, som bevises fra Arilds Tid at have ligget til Præstebordet. Hr. Peder var forresten et lystigt Hoved. Han skal engang paa Prædikestolen have jagt: „Henrik med et Ottetal, Gud Ulykke sende skal.“ Dette blev givet Biskoppen tilfjende, som vilde vide, hvad han dermed meente. Præsten svarede: „Hvem skulde jeg mene, uden Kong Henrik VIII i England, som nu har hugget Hovedet af min Ven, den ærlige Cantæler Thomas Morus.“ Biskoppen beloe ham. Rimeligviis har Præsten dog sigtet til en Anden, og da jagten en Sognebeboer.

2) Hr. Jost Poveljen 1572. Blev samme Aar Præst i Raskov.

3) Hr. Provst Hans Jbsen, som 1671 var bleven Præst paa Feis, stod her fra 1572 til 1607. Han nedmaandede Mange Dst for Kjøbelov. 1604 fik han Dom over Hr. Jacob Jørgensen i Karleby, da han ved Thingævidne godtgjorde, at Formanden Hr. Jost havde hævet Tiende af Jord.

som vel laae i Sandby, Branderålev og Karleby Sogne, men tilhorte Beboere i Rjøbelov, efterjom Hr. Jacob for sit Bedkommende modsatte sig en saadan Tiendepdelse. (IB.)

4) Hr. Peder Hansen, † 1631.

5) Hr. Poul Poulsen Danchel, fra Svendborg og Broder til Hr. Zacharias i D. Ulølev. Hr. Poul var først Hører i Odense, derefter nogen Tid Capellan i Bestenskov og blev derfra til dette Sted forflyttet 1631. Det var denne flittige Præst og Landmand, som fik sin Præstegaards adspredte Jorder samlede ved Mageffiste med Bønderne og sine Enge indhegnede. En Herlighed uden Lige i Laaland! Han avlede derefter af sine 16¹⁾ Tdr. Hartk. aarlig 420 Tdr. Korn. Hans Levnet blev meget foruroliget af den onde Otto Qvigov paa Glostrup, som havde undsagt ham og stod engang efter ham, da han stod paa Prædikestolen, men feilede. Hr. Danchel maatte lade gjøre en Abning paa Vinduet ved Prædikestolen, for at agte paa, naar Hr. Qvigov kom til Kirke, da Hr. Danchel gav sine, dertil bestilte, Folk Varsel, at gaae ud for at see, om Præstehæderen havde Gevær hos sig. Hans Prædikener maa altjaa være faldne noget i det adspredte Væsen. Fra 1651—54 er i en Præsteprotocol anført, hvad Qvigov til Præstegaarden har ydet, og derhos antegnet: „Her er affkreven det, som jeg i 6 Aar bekom af det ugudelige Menneske, Satans Lem og Belials Barn, hvilken den retfærdige Gud uden Tvivl betaler, efterjom han har handlet udi levende Live mod Herrens Tjener usorsskyldt, for al det timelige, foruden det aandelige Gode, hannem var beviist i mange Maader, hvilken nu er bortkaldt til Regnskab — o, Gud skee Lov!“ I den bedrøvelige svenske Feide håndtes Hr. Danchel Følgende: En Ritmester med en Commando Ryttere truede Præsten til at udlevere dem Penge og Føde. Præsten svarede: „I haver Magten, tager!“ Ritmesteren spurgte

1) Nu 15.

ham videre: „Har I ingen Brodre eller Forvandte?“ Danchel svarede: „Min Brodersøn havde jeg taget til mig, men den vanartige Knægt løb bort og er vel nu omkommen.“ Ritmesteren tog da hans Haand, kysede den og sagde: „Jeg er den Person! Jeg løb bort, det er sandt! men betænk ogsaa Ederes Strengthed imod mig“. Præstegaarden fik nu en Salvogarde og Hr. Danchel fik Erstatning for alle Udgifter til de Svenske. Med Formandens Enke skal han have haft 12 Børn. † 1668.

6) Hr. Poul Poulsen Danchel, en Søn af Forrige og Capellan hos ham fra 1664, døde 1681 i sit 44de Aar.

7) Hr. Mag. Jacob Pedersen Top, en Søn af Major Top paa Vester Karlebygaard. Han forstod den Kunst at faae frem hvad han vilde hos de Mægtige. Da Vindeby skulde annecteres til en anden Kirke, hjalp Karleby Provst's Beden og Graad Intet til at bevæge Commissairerne og mindst Baron Wintersfeld; jeg vil ikke tale om den ærlige Provst Rufrad i Utterslev, hvem Baronnen lidet agtede. Rufrad bad heller aldrig derom; men Hr. Top, der var en Hofmand, ham koster det kun een Gang at krumme Ryg, og han bliver da strax indsat i Vindeby Kirke, 1ste Pintsedag 1691. Dog var han her saa ydmyg, at han giftede sig med sin Formands Enke Else Jensdatter, som siden overlevede ham i 3 Aar. Han udpyntede Kjøbeløv Kirke og døde 1776, efter at have levet i 56 Aar.

Til Capell. p. p. havde han i den sidste Tid Hr. Frands Dorman, som var en stor Musicus. Han havde ventet at blive Sognepræst efter Mag. Tops Død; men de, som vare mægtigere end han, fik det omgjort, og det, som var det Værste, blev det, at han efter Hr. Tops Død var ilde ansæet i Præstens Huus, saa at endog den stakkels stolte Degn nedrev hans Dofferbræt, hvorudi Folk pleiede at lægge Lidt til hans Underholdning. Han døde ogsaa af Værgelse 2 Aar efter.

8) Hr. Mag. Bernt Suhr, Herredsprovst fra 1713, betjente Præsteembedet for de nu forenede Kjøbeløv og Vin-

deby Menigheder fra 1706—45. Han var en Søn af Amtsforvalter, Kammerraad Frederik Suhr og Cath. Pedersdatter. Hans Farsfader Christoffer Suhr reiste udenlands med Prindsen som Livkarl og døde som Brygger i Kjøbenhavn. Fra Herlufsholms Skole blev han Student, da han var 18 Aar gammel og reiste derefter med den unge Hr. Reichov i Tydskland. 1706 blev han af Justitsraadinde Hofmann til Grimsted kaldet til disse vigtige Menigheder, da han var 29 Aar gammel. Hans Ægtefælle skulde have været Christence Hornemann fra Næstved, men hun døde før Tiden og han fik i hendes Sted Søsteren Christine. I 32 Aar var han Herredsprovst og blev endda ikke kjed af denne Ære. Hans Mundheld var af Erfaring: „D forfængelige Rigdom.“ Hr. Suhr tog gjerne unge Mennesker, især af Bøndestanden, i sit Huus, hvilke saaledes skyldte ham deres fremtidige Lykke. Blandt disse kan nævnes den værdige Hr. Minerth i Arninge. Det Samme gjorde hans Søn efter ham, og navnlig skyldte Heye og Raasmussen ved Næstved Skole ham deres Fremtid. (H.) I sit Ægteskab havde Hr. Suhr 14 Born, af hvilke den ældste Søn blev hans Eftermand, en anden Præst i Utterslev og en tredje Præst i Hunsedy. Sønnen Johan Peter, † 1785 som Borgemeester i Kjøbenhavn, var Fader til den nyss afdøde rige Etatsraad Suhr. 2 andre Sønner gif det imidlertid ikke saa glimrende. Den ene blev Landmand paa Feis, den anden havde en Tid Danstedgaard, men endte som Degn i Utterslev. Af hans 2 efterlevende Døtre ægte, den ene Hr. Schjern i Halsted, den anden Provst Dorph i Næstved.

9) Hr. Provst Frederik Bernt Suhr, var Capell hos Faderen fra 1736 og succederede ham 1745. Student fra Næstved 1727. Hans Privatpræceptor Etatsr. Gram elskede ham meget formedels hans Flittighed og skaffede ham Plads paa Regentens. Ildbranden i Kjøbenhavn 1728 jog ham derfra. 1729 til 31 var han første Lectieholder i Næstved Skole, reiste saa

igjen til Academiet og fik Plads paa Communitetet. Da han her var bleven Capellan og forsynet med Bentebrev paa Successionen af Hr. Brocksdorff til Grimsted, giftede han sig med Abigael Maria Dorothea Møller, Enke efter Kjøbmand Brennife i Nakskov og en Datter af Cancelliraad Møller til Ollingsgaard. Hans anden Hustru var Anna Elisabeth Wichmann fra Engestofte; med begge havde han 16 Børn og døde den 23de Marts 1767. 25de April 1759 havde han det Uheld, at hans Præstegaard brændte. Han solgte 3 Mensalgaarde til Kammerherre C. F. v. Knuth til fremtidig Fortrydelse for sig og Efterkommere, der kun nyde 9 Rdlr. i aarlig Afgift af hver Gaard og 1 Rdlr. af hvert Huus, hvoraf der vare 4. Af Provst Suhrs Børn erindres en Datter, som fik Hr. Afsenius, en anden fik Cancelliraad Klein i Rødby. En Søn blev hans Eftermand, en anden Præst i Rudkjøbing, en tredje Forvalter paa Knuthenborg, en fjerde Kjøbmand i Maribo. Endnu en Søn, Abraham Ditlev, var en Tid Eier af Nakskov Ladegaard og døde for kort Tid siden i Nakskov i smaa Omstændigheder, efter at have opnaaet Guldbryllup. Af dennes Børn døde en Søn som gammel juridisk Candidat, en anden eiede Gabrielsminde i Græshave, hvilken han solgte 1859, en Søn har været Kjøbmand i Nakskov, en Datter er gift med en Bager der.

10) Hr. Johan Bernt Suhr, blev da han var 20 Aar gammel Student 1761, og 3 Aar efter gav Baron Winterfeld til Vintersborg ham — endnu før han blev Candidat — Bentebrev paa Faderens Embede, hvilket blev bekræftet af Kongen den 11te Octbr. 1766. Siden gamle Pastor Danchels Tid havde Stedet ikke en saa paapassende Oeconom i og udenfor sit Huus. Som Præst og Christen oplydte han sine Pligter imod sin Næste af et godt Hjerte. Var gift med Inger Jensdatter fra Maribo. Han døde i en ung Alder ved et Besøg i Maribo.

11) Hr. Jørgen Hahn, født i Maribo 1743, var en Søn af Stiftsphysicus, Cancelliraad Hahn; fik Bentebrev paa dette Kald 1772, i hvilket Mar han blev Capell. i Stoffemarke, hvor han var til 1777, da han blev forflyttet herhid. † 1801.

12) Hr. Dr. theol. Rasmus Møller, 1802—1831, Stiftsprovst, Ridder af Dbr., vil blive omtalt blandt Stedets Biskopper. — 23de Octbr. 1816 bestemtes, at Vindeby skulde stilles fra Kjøbeløv. (See derom Vindeby.)

13) Hr. Consistorialraad Thomas Trojel, født 1779 i Nebbelunde, hvor Faderen var Sognepræst. 31te Mai 1805 entledigedes hans Fader og samme Dag udnævnedes Sønnen til hans Estermand. 1817 blev Hr. Trojel Provst i Fuglse Herred, hvilket han var til 1828. Aaret efter blev han Consistorialraad og Sognepræst i Nykjøbing. Her var han imidlertid kun til i Februar 1832, da han blev kaldet til Kjøbeløv, hvor han levede til sin Død 1854. Fra 1834—45 var han Provst i Nørre- og Sønderherred. Hr. Trojel var almindelig afholdt formedelt sin Godmodighed og retsindige Charakter. Med sin endnu levende Hustru Louise Sybille Birch havde han 5 Børn, af hvilke den ældste Søn blev Præst i Sandby; den anden blev Overlærer i Rolding og den yngste, ved Navn Peter Leonard, hans Medhjælper fra 1849 til langt hen i Aaret 1854, da han bestyrede Embedet fra Faderens Død, den 20de Februar, til Estermandens Indsættelse. Er nu resid. Capell. for Thirsted, S. og B. Menigheder (hvortil henvises). Den ældste Datter er gift med Kjøbmand Macæprang i Raskov, den yngste med Urtekræmmer Huus sammesteds.

14) Hr. Christian Ludvig Børresen, født 25de Januar 1799 paa Durs, hvor Faderen var Præst, hos hvem han ogsaa blev Capell. 1826. 1828 Præst i Pedersbjerg paa Bornholm, 1834 til Næsby og L. i Sjælland, 1846 til Rundby og R. samme Sted og kom endelig 1854 hertil, hvor

han senere ombyggede Præstegaarden. 1828 ægtede han Bodelte Gad, en Datter af Kjøbmand Svend Gad i Kjøbenhavn og Søster til Provst Gad i Rjettinge. Fra 1836—54 redigerede han „den danske Bondeven“, som nød megen Udbredelse i sin Tid og stiftede megen Nytte, men paadrog ham ogsaa flere Ubehageligheder, navnlig i de bevægede Aar, som fulgte efter 1848. Har desuden skrevet flere populære Bladartikler og Smaasrifter, alle sigtende til Menigheds Oplysning og Bedste. Denne litteraire Virksomhed er desværre standset ved de forandrede Tidsforhold og ved Gigt i Hænderne.

Residerende Capellaner.

Det residerende Capellani i Kjøbeløv var dengang rimeligvis det mindste geistlige Embede i hele det egentlige Danmark, eftersom Capellanen blot havde 100 Rdlr. aarlig af Sognepræsten og Høitidsoffer af Menigheden, hvilket kunde anslaaes til 30 Dblr. aarlig, men maatte selv skaffe sig Bolig. Dog boede Nr. 3—5 i Kjøbeløv nuværende Skole. (H.)

1) Hr. Søren Aksenius, 1768—74, da han blev Præst i Sandby.

2) Hr. Nicolai Henrik Ursin, født 1732, var her 1774—76, da han kom til Tersløse og S. i Sjælland, døde i en meget høj Alder som Pastor emeritus i Gyrringe Præstegaard.

3) Hr. Christian Gottlieb Schlegel, født 1750 i Nykjøbing paa Mors, hvor Faderen var Bager. Stod her 1776—91, da han blev Præst i Karleby (hvortil henvises).

4) Hr. Andreas Hyllerup Knudsen, født 1758 i Næraae i Thy, hvor Faderen var Præst. Var her fra 1791 til 1798, da han blev Præst til Borum & L. i Jylland; † 1808.

5) Hr. Peter Thonboe, Son af Inspecteur Thonboe paa Bremmersvold, er født 1769 og kom hertil 1797. Gift med en Søster til den i sin Tid meget ansete Hr. Agent C.

Krøjer i Maribo, ved Navn Anna Margrethe, som døde 1843. 1801 forflyttedes han til Nyborg, hvor han døde 1805. Af hans Skrifter er især hans Bibelhistorie bekendt.

6) Hr. Jens Henrik Larsen, født 1773 i Rykjøbing i Sjælland, hvor Faderen var Kjøbmand. Kom hertil 1801, ved hvilken Leilighed Embedet meget blev forbedret, deels ved at Capellanen erholdt Anneygaarden i Vindeby, den nuværende Præstegaard, og desuden ved større Tillæg af Sognepræsten selv. Hr. Larsen blev 1808 Capellan ved Domkirken i Aarhus, 1815 Præst i Slangerup, 1816 Præst ved Frue Kirke i Aarhus, 1821 Præst i Holbek, entlediget 1849 og senere død. 1805 blev han Doctor phil., 1813 tillige Professor, fik 1817 Rang med Amtsprøvesten og endelig 1821 Dr. theol. Af hans Lollands Beskrivelse er kun den første Halvdeel trykt, den anden Halvdeel havees dog i Manuskript.

7) Hr. Hans Peter Bang, en Landmands Søn fra Omegnen af Frederiks, er født 1778, blev 1805 perf. Capellan i Åsperup og R. i Fyen, kom hertil 1808, hvor han var til 1816, da han blev Præst i Sdr. Kirkeby, hvor han døde 1824. Allerede som Student havde han ægtet Ellen Marie Holm, hvis Fader eiede en Kro paa Amager. 3 Døttre. Hr. Bang kaldtes her i Almindelighed „lange Bang“; thi han var saa høi, at Himlen over Prædikestolen maatte havees høiere op, saasnart han kom til Embedet. Han var en munter Mand, som ei alene spillede Comedie i private Kredse, men endog spillede sine gode Venner mangen en lystig Streg. (M.)

8) Hr. Nicolai Bierfreund Sotoft, er født i Åsens 1790, hvor hans Fader var Bager; stod her 1816—23, da han forflyttedes til Præstø og endelig til Øster Egtsborg, hvor han døde 1844. Var i over 30 Aar en meget frugtbar Digter, som navnlig ved sine Skuespil og Tragedier har erhvervet sig Anerkjendelse. Som et Curiosum kan erindres, at da han engang brak sit Been udenfor Latinskolen i Nakskov, vilde den daværende Rector paa ingen Maade til-

lade, at han blev baaren ind i hans Huus, hvilket vakte megen Forargelse. (M.)

9) Hr. Hans Ulrich Møller, er født 1796 i Jellinge, hvor Faderen, senere Biskop Rasmus Møller, da var Sognepræst. Gik i Næstov Skole 1807—10 og i Nykjøbing Skole 1810—14, da han dimitteredes; fik senere Udmærkelse for sin Prøveprædiken, blev 1823 Capellan her, 1825 Magister, 1832 Sognepræst i Rødsted, 1841 Stiftsprovst, 1843 Præst i Torfildstrup og 1847 Ridder af Dbr. 1852 nedlagde han Embedet som Stiftsprovst, hvorpaa han 1855 blev forflyttet til Thoreby (hvortil iovrigt henvises). 1823 ægtede han Marie Louise Hulda Sidenius, en Datter af Kjøbmand Chr. Sidenius i Nykjøbing; med hvem han har 11 Børn.

Hr. Møller var den sidste resid. Capellan i Kjøbeløv.

Bindeby Sogn. (Wyndehaby.)¹⁾

Dette Steds Bebyggelse skal ikke være nær saa gammel som Kjøbeløvs. Med Erkebiskop Carls Bevilling begyndte man paa denne Kirkes Bygning 1373 eller 77 og senere har Kirken som blev indviet til St. Andreas, nogle Gange havt Afslads Frihed af Erkebispren saasom 1469. De, som da rakte Kirken Hjælp, fik 40 Dages Afslad. Utter fik den et lignende Brev 1505, da de vilde have et Taarn tilbyggt. Kirken er lys, let at tale i og vel vedligeholdt. Altertavlen, restitueret 1858, er et Træfjærerarbeide, forestillende Nadveren. Ved denne Leilighed bleve Givernes Navne overmalede. Den siges at være skjænket af en Præst og 2 Bønder. (Præstens Liigsteen laae før i Choret, men er nu Trappesteen ved Indgangen til Kirken. [M.]) En ældre Altertavle findes ophængt i Kirken — ellers forsvinde slige Sager sporløst. Prædike-

¹⁾ Det bemærkes, at alle de i Bogen tilføiede gamle Stednavne, ere tagne af Kong Valdemar II's Jordebog.

stolen med udskaaet Arbejde og forgyldte Zirater. 2 Præstetavler. Kalken er 1584 kjøbt fra Utterslev Kirke. Fra 1690 til 1816 var Kirken annecteret Kjøbeløv, men fik først sin egen Præst 1831, hvorom nærmere. $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvei S. for Kirken findes en lille Høi, som endnu kaldes Kirkebjerg, og siges der, at Kirken i den ældste Tid har staaet paa dette Sted. Grundsteen findes endnu paa denne Høi. (M.)

Sognets Hartorn er 248¹⁾ Tdr. og Folkemængden 400²⁾ Sjæle.

I Sognet mærkes Landsbyen Skretorpe og Vindebygaard³⁾, tilforn et adeligt Sæde, hvis Eiere tilligemed Sognets Beboere kaldte Præsten. Man seer her endnu Spor af Grave og Bolde. Gaarden havde prægtigt Bløieland og Skov, da Hr. Niels Basse 1393 beboede den. Efter ham levede her en Deel af samme Familie. Gaarden blev siden Kongens og overdroges derefter 1630 med visse Friheder til Magdalene Lindenov, som boede her nogle Aar. 1667 og 1673 nævnes Jomfru Margrethe Steensen til Vindebygaard, som derefter atter var Kongens, indtil den blev solgt som Eiendom, dog uden Frihed. Præsten Hr. Samuel Jensen til Udby og Eiede den ogsaa. Jeg skal ikke sige, hvad der har staaet hans Samvittighed, da han 1696 paa sit Yderste skjænkede 400⁴⁾ Rdlr. til Kjøbeløv og Vindeby Sognes Fattige.

[Af andre Gaarde i Sognet mærkes endvidere Seierlund, samlet og bygget af Kjøbmand Christen Jensen i Raskov. Denne Mand havde stor Kyst til Processer og fik naturligviis saa ogsaa nok af dem. Da han engang vandt en saadan, gav han Gaarden det Navn, som den endnu bærer. Ved en lignende Leilighed kaldte han en nybygget Jagt Seierskrandsen. Hans Søn var den i Raskov i sin Tid meget indflydelsesrige

¹⁾ Nu 243.

²⁾ Nu 530 med 28 Od.

³⁾ Nu med $17\frac{1}{2}$ Td. Hartf.

⁴⁾ Nu voxet til 800.

og ligesaa kamplystne Kjøbmand Jes Jensen, hvis Slægt endnu lever. (M.).

Stedets Præster.

1) Hr. Peder Pedersen, en Prædikemunk fra Halsted Kloster.

2) Hr. Strange Andersen, blev kjed af Stedet og resignerede, medens Kirken stod under Ban, fordi Kirkeværgeren havde begaaet et Mord i Vaabenhuset.

Efter Reformationen var her:

1) Hr. Hans Oluffen, fra Halsted Kloster. Han siges hver Morgen efter en skreven Morgenbøn at have ønsket Ondt over Tjørneby, fordi Beboerne i hiin Banfættelsestid vare gaaede til Utterslev Kirke, samt over Lybekkerne, som skjændte og brændte her 1510. Han antog Luthers Lære og døde 1549.

2) Hr. Christoffer Jørgensen, laae i langvarig Trætte om Jord i „Østremarken“, Pinkestiftet kaldet, men mistede denne og sine Enge med Bold. † 1571.

3) Hr. Poul Andersen, fra Langeland, fra 1572 til 1577, da han døde.

4) Hr. Adser Marqvorsen, fra Fyen, kaldet fra Sandby Capellani. I Pestens Tid 1603 mistede han endeel Mennecker af sit Sogn, men levede dog selv til 1612.

5) Hr. Anders Madsen, fra Langeland, † 1634.

6) Hr. Hans Jostson, er født 1600, blev 1629 Capellan paa Tranekjær, 1633 Capell. hos Formanden, ansøgte 1663 om Fritagelse for at kjøbe sin Præstegaard, da Fjenden havde taget Alt, hvad han eiede. (IB.) † 1673.

7) Hr. Zacharias Hansen Sadolin, født i Taagerup Præstegaard 1630. Kaldet hertil 1673 og stod her i 12 Aar. Saa kort hans Levetid var, saa flittig og vittig var han.

Med egne Hænder siges han at have tilhugget et Ladehuus med den latinske Paaafkrift: „Ikke for mig, men for Efterkommerne.“ Hans Søn blev Klokker i Rødby.

8) Hr. Mag. Hans Mand, fra 1685—90, da han døde den 2den Decbr. Denne fornemme Mand er født i Græsefjøbing Præstegaard 1653. Var først Hofmester hos en svensk Baron, tjente derefter den danske Konge som Soldat i 8 Aar. Han forlod igjen Krigen og gif paa Høiskolen, hvor han blev Magister, skøndt han havde ringeste Charakter til Embedsexamen. (IB.) Kongen kaldte ham 3die Marts 1685 til dette Sted. Følgende Historie haver han og hans Kone Anne Jergensdatter Hemmendorf ofte fortalt: Da Mand var med som Cornet i den skaanske Krig, og saae, at han af de Svenske vilde blive omringet, forlod han Hest og Mundering og lagde sig nogen op paa en af Steilerne, paa hvilke Svenskerne havde ladet endeel Mennesker ende deres Dage. Paa dette „skræksjonne“ Sted forblev han til Fienden var draget forbi. Ved hans Død blev Vindeby annecteret til Kjøbeløv, som alt tidligere er bemærket, og saaledes forblev det i mange Aar. 23de October 1816 bestemtes, at Embederne atter skulde stilles, hvilket ogsaa blev iværksat 1831, da Hr. Rasmus Møller blev Biskop; men Kaldet stod dog endnu ledigt til Sønnen af Grev Hardenberg Reventlows Godsinspecteur var bleven myndig, i hvilken Tid Præsten i Utterslev bestyrede det. Den første Præst efter Adskillelsen bliver altsaa

9) Hr. Carl Ludvig Ehrenreich, fra 1ste Februar 1833—43, da han forflyttedes til Baabensted, hvortil henvises.

10) Hr. Johan Peter Gørg, Søn af Capt. Gørg ved 3 jydsk Inf. Reg., er født 1818, var pers. Capellan i Ballerup 1839—43, da han forflyttedes hertil, hvor han meget har udvidet og forbedret den 5—600 Aar gamle Præstegaard, tilligemed den dertil hørende Have. En Skovlod ved Dønsevig paa 12 Edr. Ld. har han ligeledes faaet bortsolgt for 800 Rdlr. og en aarlig Afgift af 20 Edr. Byg. Gift

med en Datter af Stiftsprovst Engelhardt, hos hvem han var Capellan.

Utterslev Sogn

har 356 ¹⁾ Idr. Hartk. og 600 ²⁾ Indbyggere. Nordvest for Utterslev By udi Lundemark er et af Fædrenes Thingsteder. Ivertoversfor i Birkemose Mark har været et hedsst Offersted; Stedet kaldes endnu Hellighøi. I en af Vintersborgs Marker findes en Kæmpebegravelse. Kirkebygningen er 24, Choret saavel 10 Alen i Længde, Taarnet 32 Alen høit. Kirken mangler Hvalvinger. En Klokke er givet 1518 af Knud Rud til Vibyggaard. 1628 gav Borchard Rud og Frue en Altartable samt Prædikestol; men til Tak derfor, fik han en Støvning paa Halsen, efterjom man meente, at vedkommende Billedskjærerarbeide var udført i calvinistisk Aand.

Af milde Gaver til dette Sogn maa mærkes et Legat, skjænket 1766 af Forpagter Seehuusens Enke Maria Margrethe Neander til Bedste for de Fattige og beløber sig nu til 133 Rdlr. 2 Mk. Enken Birthe Nielsdatters Legat i samme Diemed paa 250 Rdlr. er givet 1790. Fremdeles har en Diderik Beck skjænket de Fattige 266 Rdlr. 4 Mk. En større Gave af ham synes at have været en til Fattignæsenet idømt Mulct.

Til Sognet hører Landsbyerne Kastager og Tjørneby samt Herregaarden Vintersborg, som vel rettest burde hedde Wintersborg. Gaarden, som tidligere kaldtes Utterslevgaard, er gammel, man mener endog fra 1234 og havde endnu før Aar 1400 smukke Bygninger, et høit Taarn, smukke Haver og var omgivet med Grave. Nu sødes her 40 Hollænderie-Køer, men den antages at kunne føde 60. Gaarden har 42 ³⁾ Idr. Hartk. og den bør aarlig indavle 850 Idr. Korn.

¹⁾ Nu 488.

²⁾ Nu henimod 1000 med 46 Gb.

³⁾ Nu 85.

Et Par hundrede Skridt B. for Gaarden ligger en liden Skov (Bispeballehave) paa en Grund, som er til Skovop-
elsfning saare beqvem. Den bestaaer af Bøge samt nogle
Egetræer og er i Gjennemsnit 800 Skridt.

Af Gaardens Eiere kjendes:

1) Hr. Johan Skarpenberg, Ridder, desuden Eier af Spøtterup, Hald og flere store Godser. Han var derfor en meget anseet Mand, som var med at underskrive Calmarunionen, men blev 1407 sat i Ban af Biskoppen i Ribe, fordi han havde begaaet Uret imod dennes Bønder. 1410 blev han fangen af Holstenerne og Friserne i et Slag og udløst for 10,000 lødige Mark, hvilket i vore Penge vilde være 450,000 Rdlr. Endnu var han en vigtig og mægtig Mand, men 1422 brød Uveiret løs. Da den fgl. Lehnsmænd paa Nors havde voldtaget een af hans Bønders Døttre, paatog Hr. Johan sig at klage derover for Kongen, eftersom det var hans Pligt at beskytte sine Bønder. Hos Kongen — den usle Eric af Pommern — kunde han imidlertid ingen Ret faae, hvorpaa den fornærmede Ridder greb til Sværdet og overfaldt Lehnsmændens Gaard, som gik op i Luer. Som en Følge af denne Volds handling, blev Hr. Johans Eie-
domme tildømte Kronen, og selv maatte han forlade Landet, hvorefter man ikke senere hører til ham.¹⁾ Allerede 1401 skal han have overdraget denne Gaard til

2) Hr. Pæredbjørn Pødebusk, Ridder.

3) Hr. Jesper Krasse til Basnæs, som levede i Aarene 1472 og 92. Han var gift med Karen Lunge og Broder til Biskop Magnus i Odense, hvorfor han ogsaa var Lehnsmænd paa Malevad Slot her paa Den. Dennes Søn

¹⁾ (Becker).

4) Hr. Hans Krafse eller Kraje til Basnæs og U., var Ridder, Rigsraad og Lehnsmænd paa Nalholm, hvor han er omtalt. Han var gift med Fru Lene Hack til Egholm og døde 1530. Han var ellers en iplendid Mand og levede noget ødjel. Da Erik Banner døde lagde han sin sønlige Kjærlighed til ham for Dagen i følgende Vers:

„O, min Glæde er forødt,
 Thi Hr. Banner er jo død.
 Gud mig aldrig nu berøv
 Basnæs og mit Uttersløv.“

5) Fru Karen Krafse, som bragte Gaarden til sin Mand Jørgen Rud til Vedbygaard, † 1571, een her i Landet meget anseelig Mand.

6) Hr. Eiler Rud til Vedbygaard og U., dennes Søn, giftede sig med Margrethe Pappenheim, med hvem han fik Sæbyholm. Hr. Eiler, født 1555, og hans Frue, der antages 1590 at have bygget Gaarden — hvis ældre Bygninger nu ere forsvundne — holdt Utterslevgaard for deres bedste Rolighedssted i Verden og sparede Intet paa at hjælpe Naturen i sine Yndigheder. 1618 lagde han her sine Been efter 8 Aars Enkemandstand. Hans Søn var

7) Hr. Borchard Rud, senere Commandant i Nakkov, født paa Sæbygaard 1592. Denne duelige og for Godserne nyttige Mand forbedrede Bøndergodset, og udvidede samt indgræstedes Gaardens Marker. Efter ham har Godset siden aftaget i Velstand. Han, tilligemed sin Frue den dygtige Helvig Rosenkrands, byggede nye Huse ved Gaarden eller forbedrede de gamle og anlagde baade Lyst- og Frugt- haver. Skjøndt han ogsaa gjorde Meget for Sæbyholm (see dette) elskede de dog begge Utterslevgaard meest. Han døde barnløs 1647 som Slægtens sidste Mand og tog altsaa Vaabnet med sig i Graven. Hans Enkefrue overlevede ham til 1672. Hun holdt Spindere og Vævere og endnu vises paa Gaarden hendes Spindefammer. Et lidet Lystflot byggede hun sig tæt

ved Gaarden paa Drekuld Banke, hvorfra hun kunde oversee hele Herredet og havde Udsigt til Langeland.

Da de Svenske 1659 havde afbrændt de 3 Slentegaarde, hver paa 4 Tdr. Hartk., indtog Fru Helvig deres Jorder til Gaarden, idet hine Gaarde ei mere bleve opbyggede. Derpaa indtog hun en ligesaa stor Mark af Heden, kaldet Nørremark. Endelig kom den, ligeledes af Svenskerne afbrændte Landsby Bispeballes Bymark til og udgjør den femte Mark, næsten ligesaa stor som een af de Forrige. Det Dvrige af Bispeballes Jorder — henved 12 Tdr. Hartk. — blev med fgl. Bevilling af 1690 lagt til Gaarden, under hvilken ogsaa Byernes Skovparter — det Meste af den tidligere omtalte Skov — bleve indbefattede. Fru Helvig blev begravet hos sin forudgangne Ægteherre i den af dem opførte smukke Begravelse i Hålsted Kirke, hvorefter Arvingerne solgte Gaarden til

8) Hr. Geheimeraad, Baron Otto Helmut v. Winterfeld, som gav Gaarden sit nuværende Navn, og af denne samt det tidligere tilkjøbte Sæbyholm oprettedes det første Baroni i Danmark, ifølge fgl. Bevilling af 18de September 1673. Han forflyttede Residenten samt Thinghuset til Sæbyholm, hvorved han kom Kjøbstaden og Landeveien nærmere.¹⁾ Fra den Tid er Vintersborgs Bygning og smukke Have kommen i yderlig Forsald. Intet kan være smukkere end det kostbare Bæger, Flaske, Patel og Æste af Sølv, han 1676 gav til Uterslev Kirke. Hans sidste Frue var Helene Juliane Baronesse af Ulfsparre. Han døde paa Odense Slot 12te Febr. 1694. (See fremdeles Sæbyholm). Hans Son var

9) Hr. Gustav von Winterfeld, Kammerjunker og Captain i Livgarden. Han døde 1699 uden at efterlade sig mandlige Arvinger. Hans ældste Datter,

10) Juliane Margrethe v. Winterfeld, var gift med Generalmajor Christoffer v. Eichsted, † omtrent 1730.

¹⁾ Thinget, som nu er hævet, holdtes det hver Torsdag.

Hun opholdt sig som Enke meest i Hamborg, hvilket var den nærmeste Aarsag til, at Baroniet blev ødelagt; alle Kirker forfaldt og Hovedgaardene bleve ubeboelige. Forvaltere og Forpagtere bleve naturlignvis rige, men Bønderne saa forarmede, at de ikke i 30 Aar efter hendes Død 1741 kunde forvinde det. Efter en langvarig Proces tilfaldt Baroniet 1742 den 6te August.

11) Sophie v. Winterfeld, en Datter af forrige Baron Gustavs Broder Frederik, gift med Major Gedde, som nu tog sin Afsked fra Krigstjenesten med Charakter af Oberst. Han blev siden baroniseret og døde 1757. Denne modige Krigsmand, Mennefskeelsker og Velgjører var en Søn af Hr. Admiral Gedde til Hindemae og Nordstov, Stiftamtmand i Fyen. Friherreinden levede derimod til 1769 og døde 28de Januar uden Livsarvinger. Til sit Hvilested blev hun ledsaget af sine Søsterbørn, Præster og Forpagtere, Alle med vaade Dine. Men især begræd hendes Bønder hende; thi hun var et stort Exempel paa Dyd og Mennefskjerlighed. Hun havde mange Aarsørende at underholde og desuden store Børder paa selve Baroniet. Hun havde derfor ikke altid Evne til at gjøre det Gode, som hun stedse havde den bedste Villie til at udføre.

12) Hr. Kammerherre, Grev Flemming Holck-Winterfeld, Major af Cavalleriet, en Søstersøn til den forrige Eierinde. Han tog Afsked fra Krigstjenesten og levede her i ugift Stand, men formedelst indfaldende Misvæxt og Godssets Armod, tilfattede han endog det Fornødne til hans eget Livs Fornøielse. Han havde det frommeste Sind og hans Glæde bestod i at give de Fattige. Hans Tid blev her kun kort; thi Gud kaldte ham meget hastig bort, 27de Jan. 1772.¹⁾

¹⁾ Familien Holck er en meget gammel, maaskee den eneste nulevende sønderjydske Adelslægt, dersom man ei hertil vil regne den Ahlefeldtske. Den har især havt Besiddelser paa Als og kjendes allerede i det 15de Aarhundredes Begyndelse. (Meddeelt af Pfr. Wegener.)

13) Hr. Geheimeraad, Kammerherre, Grev Gustav Holck-Winterfeld, Broder til Forrige og en Søn af Generallieutenant Chr. Christoffer Holck til Durebygaard.

Saasnart han overtog Baroniet, traadte han vel ud af Statens Tjeneste, men blev allerede 1773 udnævnt til Amtmand i Haderslev Amt, hvor han var oprigtig elsket. Samme Aar solgte han sit Gods paa Falster og den af ham kostbar opbyggede Gjedsergaard for 42,100 Rdlr. 1774 blev han udnævnt til Stiftamtmand i Christiania Stift, hvilket han frabad sig, for ikke at komme for langt bort fra sine Godser. Han sparede ingen Flid og Omhyggelighed for at forbedre Alting. Baade ved Sæbyholm og Vinterøborg har han byttet endeel Bøndergaarde, som laae langt fra Gaarden, med andre, der laae nærmere ved, hvilket ogsaa var en Lettelse for vedkommende Fæstere med Hensyn til deres Hoveri. Alle sine Bøndergaarde gjorde han lige i Hartkorn og gav hvert Sted sine Jorder saa nær ved samme som muligt, til stor „Opmærksomhed“ for Mange, som ansaae Sligt for altfor vidtløftigt, ja ugjortligt. Utterslev Kirke reparerede og prydede han, saaledes at denne Kirke, som før hans Tid var den uanseeligste af alle i Herredet, med Hensyn til det Indre nu kom til at overgaae dem alle. Hvor lykkeligt, hvis alle Kirkepatroner, som havde lignende Evne, tænkte saa vel; men desværre betragte kun altfor mange af disse deres Kirker simpeltthen som Malkesøer. Hans første Ægtefælle Elisabeth Frederikke v. d. Lühe, Datter af Stiftamtmand v. d. Lühe, døde 1762, hvorefter han giftede sig med Comtesse Sophie Louise Ahlefeldt-Ghelmark, † 13de Decbr. 1793. Hun var en fortræffelig Dame, som senere blev Overhofmesterinde hos Dr. Juliane Marie og hviler hos sin Ægteherre i Sæbyholms Capel. Grev Holck døde efter kun 6 Dages Sygeleie paa Sæbyholm 1776 i sit 43 Aar. Provst Schjern i Haldsted skrev saaledes om ham: „Han var en meget fornuftig, gudfrygtig og ordentlig Herre i sin hele Omgang, navnlig

den kjærligste Ægtefælle og bedste Fader. Han har været en Mand med mange gode Sider og meget afholdt af Alle." Han og fornemmelig hans 9 Aar yngre Broder Frederik Wilhelm Conrad, ere imidlertid komne i Banrygte formedelst deres Forhold til Christian VII, paa hvem de siges at have udøvet en høist skadelig Indflydelse. Grev Gustav, der allerede 1758 var hans Kammerjunker som Kronprinds, blev strag ved Thronbestigelsen Kammerherre og Overstkjens. Frederik, eller som han i Almindelighed kaldtes Frijs, blev Hofmarschal og Geheimeraad, var Kongens erklærede Yndling og den, som man især har givet Skylden for den fatale Udenlandsreise, samt Dannefjold=Samsøes og Neverdils Afsted.

Af Grev Gustavs 5 Børn maa, foruden Successor, mærkes:

A) Grev Flemming Frederik Gay, der i flere Aar levede paa et Landsted udenfor Nyborg og var gift med Judith Devindt, efter som hans Søn Gustav Hold-Winterfeld arvede Fideicommisset efter Farbroderen, og købte Godset Rosendal i Sjælland, hvor han endnu lever. Gift med en Dannefjold=Samsø, med hvem han har 2 Sønner og 3 Døttre.

B) Grev Gustav Hold-Winterfeld, Kammerherre og Comd. for Hestgarden. Gift med en Froken v. Brown. Af deres 5 Døttre mærkes Enkegrevinde Reventlow, hvis eneste Datter er gift med Grev Frijs til Juellinge.

13) Grev Frederik Christian Hold-Winterfeld, født 1764, † 1825 som Kammerherre og Oberstlieutenant. Han stelte sig og Familie ved denne smukke Besiddelse og ved den største Deel af dens Formue, idet han isølge Bevilling af 6te Febr. 1801 fik Tilladelse til at sælge Baroniet imod at substituere det med Hovedgaarden Fjellebro i Fyen og en Fideicommisscapital. Han var gift med Christiane Margrethe Wind — ikke af de gamle adelige Vinder — og døde paa Fjellebro.

Grev Hardenberg Reventlow (see Hardenberg) købte Wintersborg den 6te Septbr. 1800, men solgte allerede 6te

August 1803¹⁾ Gaarden igjen til Hr. Proprietair Jørgensen for 150,000 Rdlr., som først bortsolgte det 288½ Td. Qd. store Bøndergods fra Gaarden, hvilket var ligesaameget til Fordeel for ham selv, som til Lykke og Velsignelse for Bønderne, og siden bortbyttede den igjen til Proprietair Vølle 10de Novbr. 1810 for Søllestedgaard (hvortil henvises). Den nuværende Eier, Hr. Hastrup, har opført et grundmuret Stuehuus. Vinterborg blev kjøbt af ham den 15de Juni 1844 for 80,000 Rd. og Udredelsen af alle Omkostninger.²⁾

End hører til Utterslev Sogn Haugaard, som 1721 blev indlemmet i Baroniet Juellinge. Den er en temmelig gammel Gaard, som paa Frederik II's Tid tilhørte en Fru Salome Daa, men siden kom den under Kronen. Der saaes 90 Tdr. Korn; men neppe kan 20 Malkesøer underholdes. Hartkornet staaer ansat for 48 Tdr., men er kun lidt over 33³⁾. En ny Hovedbygning er opført 1857. Den ved Gaarden beliggende lille Skov bestaaer meest af Ridsøger.

Sognepræster.

- 1) Hr. Anders Pedersen 1570.
- 2) Hr. Knud Christensen 1584. (R.)
- 3) Hr. Hans Henriksen Tornov, † 1603. Hans Moder satte over ham disse Vers:

„Ak, kjære Ven
 Som her gaaer frem
 I Sandheds Pragt
 Og ærbar Dragt:
 Mærk mine Ord
 I tørre Jord,
 Endog jeg skjules here.

¹⁾ Kjøbecontracten er dat. 14de Septbr.

²⁾ Disse Meddelelser skuldes deels Hr. Pastor Wegener i Halsned, og deels Hr. Proprietair Hastrup.

³⁾ Nu 38. Gaarden tilhører nu Baroniet Juellinge.

I Odins i Fyen
 Er Udspring min,
 Der er jeg fød og baaren
 I Ærlighed —
 Som hver Mand veed —
 Der til Guds Barn udkaaren.

Min Fader Henrik Bertelsøn,
 Tornov lod han sig kalde,
 Da jeg nu var
 Paa tredie Aar,
 Da maatte han mig frafalde.
 At, Catharin,
 O, Kjæreste min,
 Jeg vil Dig Gud befale.
 O Menneſker,
 Som leve her,
 Betænk Døden Alle!"

4) Hr. Niels Jensen, fra Nykjøbing, 1603—26, var i sin Ungdom Borchard Ruds Hovmester. I hans Tid blev Kirken indvendig prydet og en ny Altertavle opsat.

5) Hr. Troels Nielsen Alsted, var i 1 Aar Sognepræst i Landet. Denne lærde Mand døde 1632.

6) Hr. Lars Eriksen Pontoppidan, født 1604 i Sdr. Broby i Fyen, var Rector i Åsøens 1629—32. Denne Mand, som for sin stille Vandel og gudfrygtige Levnet længe blev omtalt, uagtet man ellers ikke her i Landet er meget for at spille Ord for de Døde, var en Broder til Hr. Knud i Hølsted (hvortil henvises). Han døde 1652 og vi have hans Portrait endnu i Kirken.

7) Hr. Christen Knudsen Pontoppidan, en Broder til Forrige, er født 1624 og var Capell. hos sin Fader i Hølsted 1649—52. Var her i 22 Aar. Han var stedse i fattige Omstændigheder, hvorover vi ikke kan undre os, naar vi betænke, at de Svenske i nogle Aar daglig gjorde reent

Word hos ham. Jeg troer ogsaa, at denne velsindede Mand's Fattigdom forilede hans Død 1674. Hans Enke overlevede ham i 16 Aar.

8) Hr. Provst Mouris Ruchrad, født paa Seiers 1642, Provst 1698. Var en Søn af Theophilus R. paa Søegaard ved Besterborg. Han var 2 Gange gift og havde en Deel Børn. † 1706.

9) Hr. Mag. Peder Suhr, født 1678, 1706—35, var en Broder til Hr. Mag. Bernt i Rjøbeløv. Ved sin Ægtefælle Maren Schandorf fra Nebbelunde Præstegaard blev han Fader til 1 Søn og 3 Døtre, af hvilke Christine blev gift med Rector Monrad i Nykjøbing, Margrethe ægtede den lærde Hr. Lütken i Skjellerup og Cathrine blev besvangret af Huuslæreren Jesper — Gadegast — senere Rector i Stubbe-kjøbing, ved hvem hun 1728 havde en Datter, Elisabeth, som ifølge fgl. Bevilling blev anseet som ægte født. 4 Aar efter denne Historie ægtede hun Degnen Kjeldskov der paa Stedet, hvem hun overlevede i 4 Aar og døde 1758. — „Vi falde i mange Stykker“ var Texten til Viigprædikenen over Hr. Suhr.

10) Hr. Poul Rogert 1735—49. Usorglemmelige Minder har denne flittige og lærde Mand efterladt sig, saasom det anseelige Præstehuus, han her byggede 1742, hvis Lige ikke findes mange Steder i Laaland, og dernæst de mange af ham samlede og net affrevne Samlinger til Halssted Klosters Amts Historie.¹⁾ Hans Fader af samme Navn, resid. Capellan i Nakskov, forlod ham tidlig ved Døden. I Nakskov Skole var han fra 1728 øverste Hører, blev derefter 1733 Capellan p. p. i Nakskov og 2 Aar derefter Sognepræst paa dette Sted, hvor han hensad i ugift Stand til 1740, da han holdt Bryllup med Cecilia Margrethe Müller, Enke efter Consumptionsforvalter Laur. Rhode i Nakskov. Hans Helbred var ikke det bedste og desuden leed han

¹⁾ See Udg. & Fortale.

af Hypochondri. Han døde 13de April 1749, 47 Aar gammel. Hans tilsoiede Noter til Sagtrups rimede Beskrivelse af Nakskovs Beleiring 1659 er et Kildeskript.

11) Hr. Joſum Brockdorf Suhr, født 1710 i Rjøbeløv Præstegaard, var her 1749—67. Han blev Student fra Odense Skole 1730 og 3 Aar derefter overste Hører i Nakskov, hvor han giftede sig med Johanne Clausdatter, der fødte ham en Datter 6 Uger efter Brylluppet. Blev Præst i Herredskirke, kaldet dertil af Baronesse Sophie Winterfeld, for hvem han ofte holdt Cabinetsprædiken. 1748 havde han her megen Græmmelse af et ugudeligt Lem i Løitofte, Jørgen Nielsen Bøsssemager, som havde truet med at slaae Præsten ihjel som en Hund. Jørgen maatte stævnes. Jørgen gav sig jammerlig, paaskyldte Drukkenskab og erlangte Naade efter at have givet et skriftligt Revers. Hr. Suhrs Hustru døde 1746 og endnu samme Aar giftede han sig med Cecilia Margrethe Vandel fra Sagfjøbing, som medførte ham god Formue. Denne snilde og aarvaagne Mand gjorde nogle Bønder i dette Sogn en stor Tjeneste, i det han skaffede dem fritjøbte fra Adjerstrup, saa at de bleve Selveiere.

12) Hr. Peter Rhode, Provst i Rørrøherred i 17 Aar, denne Bogs Forfatter, er født i Kolding 24de Decbr. 1734, hvor hans Fader var Farver. Den 29de August 1758 tog han Embedsexamen med tredie Charakter. Blev først pers. Capellan i Steppinge i Haderslev Amt 1760, siden Pastor vic. i Hølsted 1764. 1767 blev han kaldet hertil, hvor han var til sin Død 1793 d. 19de August. Han ligger begravet i Choret under den blaa Steen. Han var gift med Johanne Dorothea Margrethe Kaalund, † 16de Juni 1818 i Nakskov, Datter af Hr. Kaalund i Thirsted og Onke efter Hr. Wichmann i Karleby.

Uf Dedicationen til Geheimeconferentsraadinde von d. Luhe, født Grevinde Holck, seer man, at hendes Slægt har taget sig af ham, endog fra hans Fødeby, „uden at Rid og

Misundelse har formaaet at berøve ham denne Naade". En Mand som har kjendt Provst Rhode personlig, har beskrevet ham som en høi, ziirlig, noget mager og bleg, men smuk Mand, stedse pyntelig klædt og stedse meget snaffsom. I det Mindste vilde han gjerne høre sig selv tale og brugte da jævnlig det Ord „freilich". At hans Samlinger til Laalands og Falsters Historie har sine store Mangler, erkjender Ingen bedre end den nuværende Udg., og navnlig kan der bebreides ham en mageløs Skjodesløshed endog med den simpleste Afskrift af citerede Kilder; men trods denne og flere velbegrundede Anker over hans Værk, har han dog ved dette reddet Meget fra Undergang, saa at hans Samlinger stedse anføres som et Kildekrift, uagtet dette, som saadant, stedse er bleven benyttet med den største Barsomhed og en velbegrundet Mistillid. Imidlertid kan han ikke frakjendes en oprigtig Kjærlighed, navnlig for Laaland, og det er maastee Følelsen deraf, i Forening med de mange snurrige Historier, som han nu og da fortæller, som stedse har gjort hans laalandske Samlinger saa velseete hos den menige Mand her paa Den. Den faldsterke Deel staaer i alle Henseender langt under hine; men her maa da ikke glemmes, at denne først udkom efter Forfatterens Død. Provst Rhodes Portrait, som, ved Hr. Godsforvalter Thjerrys Bøllvillie paa Søbyholm, er stillet nærv. Udg. til Afbenyttelse, hører til Utterslev Kirke og viser ham som han var i sine yngre Aar, eftersom han blev tegnet medens han endnu var Capell. i Steppinge. Han har paa dette blaa Dine, blonde Haar og en frisk Ansigtifarve. — Foruden hans Beskrivelse over Haderslev Amt, hvilken han oftere citerer, men som nærv. Udg. desværre ikke har kunnet faae ihænde, har han af gamle Ministerialbøger sammensat en Kirkebog for Utterslev Sogn, som gaaer fra 1682—1781 og er fortsat af de følgende Præster. Desuden har han efterladt sig et Manuskript i Qvart, hvilket nu opbevares i Familiearchivet paa Engestofte. Det er formeentlig uden videre literair Værdi, forsaavidt som

det blot indeholder en Maaſe af de meeſt forſkjelligartede No-
titſer, ſamt nogle Smaaſortallinger og Reiſeerindringer i
Brevſtiil. De ſidſte ſkulde være ſatiriske. (See forreſten
Myerup.)

13) Hr. Iver Tidemand, født i Norge 1768, var en
Lid Huuſlærer for Stiftamtmand Friis's Børn. Var her fra
1793 til ſin Død 15de Mai 1819. Hans Enke lever endnu
i Nykjøbing. Sønnen var den alt omtalte Proc. Tidemand.

14) Hr. Nicolai Clauſen-Bagge, født i Glud 1788,
hvor Faderen var Præſt, erholdt Udmærkelse til begge ſine
practiſke Prøver, var her 1819—27, da han kom til Thirſted
(hvortil henviſes). Gift med Karen Marie Jørgenſen, Datter
af Hr. Prop. Jørgenſen til Sølleſtedgaard. Hun døde 1852.

15) Hr. Nicolai Conrad Ranneſtad, 1827—32.
(See Raffkov.)

16) Hr. Hans Anker Jeſpersen, født 1803 i Nexo,
hvor Faderen da var Byfoged, men ſiden døde ſom Juſtits-
raad og Amtmand paa Bornholm, var reſid. Capell. i Thirſted
1831—32, hvorefter han erholdt dette Embede. 1855 valgt
til Medlem af Landtæthinget, kaldtes han 2 Aar efter til
Gamborg i Thyen, men frabad ſig ſenere Embedet. Gid han
aldrig maa angre det! Hr. Jeſpersen er gift med Jutta
Annigunde, en Datter af Biſkop Boiſen, for hvis tvende
yngſte Sønner han var Lærer 1828—31.

Horslunde (Horsælund) Sogn.

Dette folkerige Sogn har henved 1100¹⁾ Indv. Det
udgjør 615²⁾ Tdr. Hartk. og ſtaaer for 3 Tdr. Skovkyld.
Kirken, ſom Fædrene havde helliget til St. Hans, er en af
de ældſte i Herredet. Man ſiger, at paa det Sted, hvor den

¹⁾ Nu omtv. 1900.

²⁾ Nu 723 og 101 Gaard.

staaer, var før et hedensk Tempel, og her skal „en stor Helgen“ have prædiket Evangeliet. Den er en stor Kampesteens Bygning, uden Hvalvinger, men med Orgel og Taarn, hvilket sidste har en Høide af 17 Alen. I Taarnet er et Seierværk samt Begravelse for den Reventlow'ske Familie. Kirken er ved Grev Reventlow's Omhu een af de smukkeste i Landet, forsynet med smukke Pulpiturer. [1823 udvidedes Kirken imod Nord. Det er paa denne Side af Kirken at den høitfortjente Statsminister Grev Reventlow, samt flere af hans Slægt hvile. Da Bønderne, uvidt af hvad Grund, ikke skjottede om at begraves paa Nord siden af Kirken, og de Fattige i Sognet derfor maatte tage tiltakke med at hvile der, bestemte hiin ædle Mand, som ønskede at jordes iblandt sine Brødre, at hans Begravelsesplads skulde være paa den nordre Kirkeside. Gravene have smukke Epitafier. Paa det over ham og Hustru læses disse af ham selv nedskrevne smukke, men sande Ord:

„Herunder hviler det, som tilhørte Jorden af Christian Ditlev Frederik, Greve af Reventlow, født den 11te Marts 1748, død den 11te October 1827.

Levende følte han sin Svaghed og sine Mangler, men Gud styrkede ham og gav ham Helbred, Kraft og godt Mod til med Trost, Iver og Held, at tjene Konge og Fædreland, og til i en Række af Aar, understøttet af mange ædle Medarbeidere, at udrette Meget til Guds Ære og Danmarks Lær. I 48 Aar var han lykkelig gift med F. L. S. C. v. Beulewitz, der var gudsfrygtig, fornuftig og blid. Deres Ægtefælle velsignedes med 12 Børn, af hvilke 9 overlevede dem. De elskede Gud og Menneskene, habede Ingen, levede og døde i Haabet om en glad Opstandelse, ved Jesus Kristus, vor Frelser. Du ogsaa, som læser disse Linier, aager med det Pund, Gud betroer Dig, og giv Gud Æren.“

Et lidet Hospital for 10 Fattige er ved Hr. Vinholts Omsorg bygget tæt ved Kirken 1753. Det staaer endnu.

1824 byggede Stataminister Grev Reventlow og Søster, Grevinde Stolberg, et andet for 8 Lemmer. Af milde Gaver til dette Sogn maae mærkes: Anders Christensens Legat fra 1762 paa 200 Rdlr. til de Fattige. 1802 gav Christen Poulsens Enke i Egholm, Ane Nielsdatter, ifølge tidligere Aftale med sin Mand, 200 Rdlr. til de Fattige; Renterne udbetales hver Juleaften til Høspitalets meest trængende Lemmer. 1829 stiftede Kammerherre Grev Reventlow et Legat, til Minde om sin afdøde Fader. Renterne (24 Rdlr.) udbetales aarlig til de flinkeste Confirmander fra Hørslande og Nøbbed Skoler.

Til Sognet hører Raags med 2 Gaarde og 2 Huse paa 123 Tdr. Land, samt den ubeboede Holm, Raags Kalv, paa 17 Tdr. Land.

Paa Svinsbjerg (Evenssbjerg?) Mark findes et Thingsted fra Hedenold, som er det største i sit Slags paa Vaaland. I Nærheden deraf findes endvidere et hedensk Alter, et Boldsted og en stor Ræmpebegravelse, som ved Nabningen 1780 viste sig at bestaae af 5 Gravkamre, der vare indbyrdes forbundne. Ved Nøbbet findes ogsaa en mærkelig Begravelse fra Hedenold.

Hørslande Sogns Beboere have nedarvet Roes for at være flittige Kirkegængere. Gid dette stedse maae være ved! Jevn Velstand hersker overalt. Ved Søkysten findes flere smukke Partier. Præstegaardens store, smukke og meget frugtrige Have er meget forfjønnet af de 4 sidste Præster. Nogle ville mene, at de mange Grave i samme Have skrive sig fra de Evenke, som forfandsede sig der, fordi de jævnlig foruroligedes af Bønderne, endog af dem fra Stokkemarke Sogn. Under et Lindetræ, som endnu i Mand's Minde stod i Gaarden, skal en fjendtlig Officeer hemmelig være begravet. Præsten havde dræbt ham, fordi han under sit Ophold forførte hans Datter, der i sin Fortvivlelse skal have druknet sig i Gaardens Brønd. (M.)

Sognepræster.

1) Hr. Knud Heye, som har givet en Veirmølle til Kirken, var den første evangeliske Lærer, hvilken jeg finder 1539 og 50. Han var en ærverdige Mand.

2) Hr. Jørgen Organist, blev 1568 fradsømt Embedet, fordi han deels ved Simoni og deels uden Biskoppens Vidende havde indineget sig i Kaldet. (IB.)

3) Hr. Hans Madsen. Denne uheldige og gjerrige Mand blev 1578 af Lave Benstermand til Pederstrup indstevnet og anklaget for ulovlig Bærgemaal, Skovhugst m. M., men det gif ham endnu værre siden, da der 1580 den 18de Febr. udgif Kongens Befaling, at Biskoppen og Laalands 4 Provster skulde examinere ham i nogle Sager, som Stiftslehnsmanden, Haak Ulfstand, havde indstevnet til Landemodet, nemlig at Hr. Hans havde fra Prædikestolen oplæst et falskt Kongebrev om Tiende og Helmiøsemad, og i samme Brev stod Brød, Bøster og Gjæs, hvilke Almuen skulde tilsvare Præsten som Helmiøsemad. For det Andet, at han skulde have vidnet videre udi Hr. Niels's Sag i Skovlænge end de andre Præster om Sidjel Bondes Ugteskab. (See Skovlænge.) Da han ikke var fornøiet med Biskoppens og Provsternes Dom i den første Sag, indstevnede han samme for Rigsdagen i Kjøbenhavn 1582, som domte ham fra Embede og Væ, samt at han inden een Maaned skulde rømme Stiftet.¹⁾

4) Hr. Christen Jensen, som havde været Capell. her til omtrent 1560, da han kom til Rødsted, forlod dette Præstefald og kom atter herhid 1580, eftersom hans Præstegaard der var afbrændt. Hans Datter var gift med Hr. Christen Nielsen til Sølsted.

¹⁾ NB. I Perlestikkerbogen findes, at Hr. Hans Madsen i Horslunde 1573 blev affat fra Embedet. (Nyt Hist. Tidst. V, 136.)

5) Hr. Otto Christensen, var her alt 1594. Berømmes for hans Omhyggelighed for den gamle Kirkes Reparation. Han skal af Almuen være kaldet den rige Præst; men om saa er, tog det nok en gal Ende med hans Rigdom. 1596 døde nemlig Præsten i Karrebæk i Sjælland og Hr. Otto tog med sin Broder Albert, som var hans Capellan, strax efter derover, skjøndt det var ved Juletid. Her fik de Bønderne til at vælge Hr. Albert til deres Præst og uden at spørge enten Bisp eller Lehnsmænd derom, indsatte Hr. Otto ham uden videre qva Provst til Sognepræst, idet de sagtens meente, at gjort Gjerning er halv forsvaret. Men denne Historie kostede alligevel Hr. Otto 1599 sit eget Embede, uden at man veed, om han senere paa en eller anden Maade er bleven benaadet. Broderen slap bedre derfra og døde rimeligviis som Præst i Lingsted. (IB.)

6) Hr. Christen Sørensen Harboe, vel kun en Månd liden af Vægt, men en lærd og god Mand, saare flittig og nysgigtig i sit Embede. Hr. Harboe er født i R. Sneede, var Rector i Ulsjens 1580—90 og derefter Sognepræst i Rudsjøbing, indtil han, maaskee alt i Hr. Ottos Suspensionstid, kom her til. (IB.)

7) Hr. Provst Anders Sørensen. Af en forslidt Steen i Kirken sees, at han døde 1631 den 6te December. Han er født 1571, blev 1601 resid. Capell. i Nykjøbing, men var dog her allerede 1605. Provst blev han Aaret før sin Død og var 2 Gange gift.

8) Hr. Dines Andersen, Forriges Søn af første Egteffab, er født 1606, † 1645. Paa Beboernes Forlangende maatte han tage Capellan og fik den forrige Rector i Stubbekjøbing Jacob Nielsen Winther til Medtjener 1635—40, da denne forflyttedes til B. Ulslev.

9) Hr. Jacob Andersen Cuningham, født 1619, Præst 1646. Denne Mand er til liden Vaade for sig selv bleven mærkkelig ved det ulykkelige Tilfælde, da han, idet

han kjørte igjennem Halsked, lige udenfor Præstegaarden og altsaa lige for sin Provstes Næse, af Baade ihjelskjød Byfoged Rordt Madsens Søn fra Raskkov. Dette skete i Juli Maaned 1651. Retten forfulgte ham, og hans Dom faldt den 8de Novbr., at alle præstelige Forretninger skulde være ham forbudne og han skulde lade sit Embede bestyre ved en Capellan. Efter 20 Aars Forløb benaadedes han med at han maatte prædike og katechisere, undtagen paa de 3 store Høitider; men han maatte ikke kriste og endnu mindre forrette Sacramenterne. Han levede i den svenske Krig og døde 1680 den 24de Martz. Han skal have levet i god Forstaaelse med de Svenske, som han fik til at omgive Præstegaarden med Grave. (Ej. de foran meddeelte Sagn.) Han ægtede Formandens Enke Catharine Mikkelsdatter, som døde 1659. Omtr. 2 Aar derefter ægtede han Barbara Hansdatter Annemüller. Til Capellan havde han Hr. Hans Hansen Langeland 1651—53, der kom til Birket, og derefter

10) Hr. Peter Lauritsen Smidt, født i Slagelse 1627, som fik Formandens Embede og Enke. Kong Christian IVs Cancellibud Laurits Poulsen var hans Fader. Fra Slagelse Skole gik han til Universitetet. Raadmand Laurits Rasmussen kaldte ham til Raskkov for at informere hans Børn, og derved lærte han Vaaland at kjende. 1663 giftede han sig med Drude Helmsdatter af Rjøge, hvor Faderen var Raadmand. Han havde lært hende at kjende her i Præstegaarden, hvor hun opholdt sig, men hun døde alt 1668, efterladende sig en Søn, som blev enten Degn eller Bønde her paa Stedet. Med sin anden Hustru, hvem han først ægtede 1683 havde han ingen Børn. Ved en Provsteret, holden i Raskkov Kirke, blev han af sin Nabe Hr. Nuchrad i Utterslev den 19de Februar 1686 krævet til Regnskab, fordi han i hele 8 Aar med de hellige Ting havde betjent Folkene paa Høugaard, som hørte til Utterslev. Hr. Peder beraabte sig paa Dr. Sophie Amalias Billie og Ordre og vandt sin Sag.

(IB.) Den mægtige Hr. Peder Brandt paa Pederstrup annekterede 1688 Nordlunde til Horslunde som Vederlag for Bøgefløvs nedlagte Gaarde, hvis Jorder han frit lagde under Pederstrup. (IB.) Han døde 1698 og hans Enke fik endnu sin tredie Mand — og han var — rar. (See Skoolønge.)

11) Hr. Frants Støedt 1698—1721. Hans Fader var fgl. Bergskriver i Røraas. Da han var 22 Aar gammel blev han dimitteret fra Trondhjem Skole, og efter et Aars Forløb blev han Hører og Cantor i Odense Skole, hvortil han var saa stiftet, at han efter 4 Aars Forløb blev forfæstret til Cantoratet ved Slottet i Kjøbenhavn, men Sygdom hindrede ham den Tid i at modtage det. 1691 kaldte Hs. Maj. ham til Sognecapellaniet i Stokkemarke, hvorfra han kom her hid. I Horslunde var han 3 Gange gift: 1693 til 1708 med Gjertrud, en Datter af Hr. Ole Smed i Arninge. Hans anden Kone var Maria Elisabeth Jacobsdatter Top, til hvem han blev viet i Nakskov den 4de Marts 1710. 1714 ægtede han endelig Birgitte Lemdorph. Hans Børn med første Kone vare foruden Eftermanden: Ole, som blev Præst i Fyen; Hans, som kom til Thirsted; Christian Henrik, senere Cancelliraad og Assessor i Hofretten i Christiania, item en Datter gift med Tolder Eiler Rud i Rødby.

12) Hr. Frederik Støedt 1721—38, Forriges Son, født 1694. Student fra Nakskov Skole, hvor han siden var Hører. 1720 blev han Capellan hos sin gamle Fader og giftede sig samme Aar, som han havde efterfulgt ham, med Margrethe Hedevig Ahlesfeld, Søster til Cancelliraad Ahlesfeld paa Baadesgaard. Efter hendes Død 1731 tog han Dorothea Bildsøe, en Datter af Mag. Bildsøe i Kjettinge, Enke efter Hr. Jesen i Hølsted.

13) Hr. Claus Winholt fra 31te Jan. 1739 til 12te Marts 1770. Gift i Skole i sin Fødeby Kjøbenhavn indtil den odelæggende Ildbrand 1728 jog ham og Flere til Helsingøer Skole, hvorfra han 1738 blev Student, 19 Aar gl.

Samme Aar kom han som Huuslærer til Vaaland, men blev saamtidig hermed antaget til Stueprædikant hos Grev Christian D. Reventlow. Greven døde saa Maaneder derefter, men Grevinden brugte ham til forskjellige vigtige Expeditioner, yndede hans Vittighed i Lærdom og Musik og kaldte ham hertil, hvor hans Vandel var exemplarisk, hvert hans Fjed uden Anstød, hans Tænkekræft sund, hans Vennskab ærlig, hans Lust — at læse og hans Valgsprog: Gudsfrøgt. Han var 4 Gange gift: Først med sin Formands Enke, der døde „salig og fornoiet“ 1745. Dernæst med Karen Skrimmeyer fra Errindlev Præstegaard. Tredie Gang med Else Margrethe Ermandinger, Byfogedens Datter i Christiania, og endelig med Dorthé Christine Rhode, -en Jarverdatter fra Christianshavn, som Aaret efter Mandens Død ægteede Hr. Marstrand i Simmerbølle. Han efterlod 10 Børn.

14) Hr. Thomas Christian Thoring, fra 1766 Sognecapell. i Thirsted, er født 1735. Hans Fader, som var Sognepræst til Brahetrolleborg og R., døde 1746. Han var gift med Christiane Charlotte Martinette Keenberg, en Præstedatter fra Fyen. Denne ivrige Lærer og paapaasende Huusholder i Guds og sit eget Huus, døde 31te Decbr. 1783. Hans Søn var Professor og Lærer ved Socratacademiet. † 1832.

15) Hr. Andreas (Anders?) Madsen Møller, født 1726 af fattige Borgerfolk i Horsens, 1762 perj. Capellan i Besterhæfinge i Fyen, 1766 Præst til Aaby og Aa, hvorfra han 1784 kom her til. Entlediget 20de Juni 1806 (IB.), † 1809. Fra 1800 til dennes Død 1806, havde han sin Son Hr. Holger Møller, født 1774, til perj. Capell. Hr. Møller var Entemand i mange Aar, og i den sidste Tid endog blind; men han bar dette tunge Kors med christelig Laalmodighed. Sognets Beboere sætte endnu megen Priis paa hans Prædikener. Af hans 13 Børn maa mærkes den agtverdige, nu afdøde, Justitsraad Mathias Møller i Nykjøbing.

16) Hr. Hans Fribo Garde, Søn af Provst Garde til Biig og N. er født i Biig 1767 (IB.), var først Præst paa Bjerget ved Roeskilde, blev 1797 Præst til Thirsted, S. & N., kom 1806 (IB.) hertil, † den 8de Octbr. 1819, som Provst for Nørre Herred, 52 Aar gammel. Med sin Hustru Jnger Marie Bruun, † 1835 (IB.), en Kjøbmandsdatter fra Roeskilde, havde han 3 Sønner og 5 Døttre. Han var en from og kjærlig Provst, Ven og Huusfader. (K.) Mærkeligt nok, døde han Dagen efter at han havde prædiket.

17) Hr. Daniel Peter Smith, født 1782 i Mehrn i Sjælland, hvor Faderen var Præst. Tog 1804 Embedsexamen med Udm., 1806 Adj. i Roeskilde, 1814 Overlærer samme Sted og Præst ved Bistrup Høspital. 1815 Præst i Sagkjøbing, hvorfra han kom hertil 1819 (IB.). 1820 udnævnt til Provst i Nørreherred; for Hollands N. & S. Herreder 1829. 1834 blev han kaldet til Stege, entlediget 1858. R. af Dvg. og Db. M. Med sin Hustru Nicoline Sofie Friis Gølding, har han havt 5 Sønner og 4 Døttre. Blandt de Første maa her bemærkes Hr. Cancelliraad Smith, By- og Herredsfoged i Rødby, en nidkjer og virksom Justitsembedsmand. 2 andre Sønner ere Præster i Jylland.

18) Hr. Christoffer Michael Clausen, Søn af den senere Præst i Arninge, er født i Skovlånge 1791, Capell. i Thirsted 1819, kom allerede 1821 til Landet og R. og stod fra 1834 til sin Død d. 9de Juni 1844 i dette store Kalb. Med Christine Grønnegaard havde han 2 Sønner og 1 Datter, hvillken Sidste er død i Taars Præstegaard 1858. Den ene Søn er theol. Cand. 1858. Hr. Clausen leed meget af Melancholi i de sidste Aar og havde Hr. Joh. Velleius Lund til pers. Capell.

19) Hr. Søren Georg Garde, Søn af ovennævnte Hr. Garde, er født 13de Septbr. 1799, var fra 18de Aug. 1824 pers. Capell. og første Lærer ved Borgerkolen i Ronne, fra 27de Mai tillige Katechet sammest. 1833 Præst i Nexø, og

kom 1840 til Nysted, hvorefter han den 22de Juli 1844 kaldtes hertil. Med sin Hustru Sophie Petrine Friboline Garde, en Datter af Hr. Garde i Forålev, har han havt 13 Børn, af hvilke 2 Døttre og 4 Sønner ere døde. Den ene af disse, Peder Garde, faldt som Lieutenant ved Jsted og ligger begravet i Glensborg. Hr. Garde roses med Rette for sin Retfærdighed, Frimodighed og ægte danske Sindelag.

Nordlunde Sogn.

Harde der overalt hersket en lignende Egensindighed ved Kirkens Bygning, saa havde Præsterne maattet klæde sig i Tiggermunkedragt og giftet sig med fattige Piger — Gud bevare's; thi hele Sognet udgjør kun 105¹⁾ Tdr. Hartk. og har neppe 150²⁾ Indv. Men det er da stort nok nu, siden det er et Annex til det store Horslunde Sogn. Skov er her ikke, men de bedste Kornmarker, hvis man vil lede Vandet fra sig. Kirken var indtil 1688 annecteret til Vesterborg. Dens hele Længde er omtrent 28 Alen; Taarn mangler. Paa det Sted, hvor Kirken staaer, skal en her i Eggen berømt Hyrde, Hildur, være begravet. Andre mence, at Stedet har været et bekjendt Offersted, ligesom ved Horslunde. 1835 gav Ungkarl Jens Jensen Skafte 200 Dlr. til de Fattige i Nordlunde, hvor han i flere Aar havde opholdt sig. (See Vesterborg.) Et Sted i Nordlunde — desværre veed jeg ikke hvor — skal en stor Skat være nedgravet. En Thomas Kornmaaler i Nakkov, som „kunde Mere end sit Fadervor“ og iblandt Andet roste sig af engang at have talt med Fanden i Vibrostræde i Nakkov, gif tilligemed 2 Andre ved Nattetid til Nordlunde for at have hiin Skat. Man stødte snart med Spaden paa en stor Jerngryde, hvori Pengene

¹⁾ Nu 97½.

²⁾ Nu henimod 200 og 14 Od.

saagtens vare; men som det stedse gaaer ved flige Veiligheder, glemte Fjnderen at tie stille og udraabte i sin Sjæleglæde: „Hurra, her er den!“ I samme Nu sank imidlertid Skatten i Dybet, og strax viste der sig saa mange Ugler og Ravn, som saaledes skrege og badskede med Bingerne, at de uheldige Skattegravere snarest mulig maatte fortrække. (M.)

Halsted Sogn. (Halstath.)

Den her igjennem løbende Landevei, gjør Stedet fornøieligt; saa ligger det ogsaa kun en Miil fra Raskov. I gamle Dage var det imidlertid langt fornøieligere end nu, deels formedelst den dengang jeilbare Fjord, som løber meest op til Halsted By, forbi Sæbyholm og forbi en Deel lystige Skove og Kornmarker, og deels formedelst det rige Kloster, som Munk og Nonner af St. Augustini Orden anlagde omtrent 1170. Dog mene Andre, at Klosteret snarere har tilhørt Benedictinerne, fordi Baldemar den Store 1177 gav disse Munk i Ringsted Halsted Kirke, hvorved et Kloster allerede da synes at have dannet sig. Dette Kloster bestyredes af en Prior indtil 1515, da det blev forandret til et Abbedi. Absalon Gjøe og Frue ophævede deres Egtekab 1380, for paa dette Sted at dyrke deres Gud. 1510 blev Klosteret tildeels afbrændt af Lybekkerne; men det varede ei længe før det med en stærk Grundmuur og tvende Taarne igjen blev opbygget. 1591 maatte det imidlertid ombygges igjen, og findes hiint Aarstal endnu paa Kirkens Gavl. Da man her ikke længer behøvede „de Dagdrivere“ til Munk, blev Klosterkirken, saasom den var en stærk Bygning af hugne Kampesteen, gjort til Sognekirke, hvilken kort efter baade blev forlænget og forbedret med Materialierne af St. Olai nedbrudte Capel. Noget Jord, kaldet St. Oluf Jord, som tilhørte samme Capel, blev sidste Gang solgt 1701 for 100 Rdlr., til en Bonde i D. Carleby, Sognekirken til Indtægt, dog saaledes,

at den har Indløsnings-Net til samme Jord. Efter Reformationen blev Klosteret inddraget under Kronen, som forlehnedes Adelsmand med det indtil alle kgl. Lehn ved Gnevoldsmagten's Indførelse forandrede til Amter. Fra den Tid boede kgl. Amtsforvaltere her istedetfor de adelige Lehnsmænd, og saaledes forblev det til 1719, da Kongen bortbøttede denne sin Eiendom, hvorom nærmere vil blive at fortælle.

Halsted Kirke er hvalvet, lang og stor. Den dannede den nordre Side af det gamle Kloster. Saavel Enkedronning Sophie (1591) som den udvalgte Thronfølger Prinds Christian og endelig Geh. Confr. Jens Kragh Juel Vind have megen Fortjeneste af Kirkens smukke Udstyr. Kun Skade, at dens Taarnbygning er alt for uanseelig¹⁾, og neppe har nogen Kirke i Herredet en flattere Klokke (fra 1374). Et Scierværk findes i Taarnet. Kirkens Ziir er først Choret, som er skilt fra den egentlige Kirke ved et med megen Kunst udarbejdet Gitter, opsat 1671 af Claus Hartvigsen, som var Dronning Sofie Amalies Amtsskriver, og dernæst den anseelige Begravelses-Bygning, som Hr. Borchard Rud 1636 lod bygge til Kirkens nordre Side. Foruden ham og Frue ligger ogsaa den Winterfeldtske Familie her begravet. I dette Capel findes smukke Epitafier over de Første, samt en Tavle, hvis Inscription lyser Forbandelse over Enhver, som forstyrer de Dodes Fred. Dette har imidlertid ikke hjulpet stort, og navnlig aabnede den bekjendte Historiker Niegel's Kisterne, hvorefter de Afdøde længe udfattes for den raaste Medfart. Sæbyholms Besidder skal holde Begravelsen vedlige. Paa Kirkegaarden hvile flere af den grevelige Familie Friis. Døbebakken er fra 1508. Altertavlen, en Deel bestadiget ved en Restauration af Kirken, skal være et Kunstværk. Den gamle Altertavle har faaet Plads over Chorgitteret.

¹⁾ Den nuværende Gier, som holder sine Kirker vel vedlige, har paataaet at opføre et smukt Spir paa samme Taarn, ja maaskee aldeles at ombygge det.

Osten for Klosteret havde Klosterfolket en fornøielig Lund til at svadsere i. Den er nu forvandlet til en Dyrehave; men kaldtes endnu 1776: Munkelunden.

Paa en Høi tæt Vesten for Hølsted, kaldet Magøshøi, omgiven af Vand fra Fjorden, havde Munkene en Sundhedsbrønd, og i en derhos staaende Blok nedlagdes frivillige Gaver til de Fattige. [Denne Kilde ansees af Nogle, som den første Aarsag til Klosteret. Et Capel helliget St. Ole, som var opført ved det helbredende Vand, nedbrødes i Frederik den Andens Tid. Intet Spor af Capellet er nu tilbage, hvorimod Blokken med 3 store Laase staaer der endnu (1859). Sundhedsbrønden, hvis Vand er blødt og velmagende og selv i de tørreste Somre rigeligt, besøgtes ligetil for omtrent 30 Aar siden hyppig af den menige Mand. En Person, død 1858, kom endog nogle Aar i Slaveriet, fordi han forsøgte paa at stjæle Blokkens Penge, men grebes paa fersk Gjerning. Fra den Tid ophørte Gaverne, som aarlig skal have beløbet sig fra 25—50 Rdlr., og Blokken henstaaer nu aaben.] En anden Kilde helliget St. Helene, som ligeledes findes i Sognet, var mindre anseet. Tæt ved Kirken, omtr. hvor den ny Landevei senere blev anlagt, laae et Fattighuus for 9 Lemmer, hvilket Præsten Mag. Aarhuus skal have opbygget. 1818 blev det nedbrudt formedelst Brøstfældighed, og et andet, som kostede 1000 Rdlr., bygget i Hølsted By. Det er senere udvidet. Forresten giver Baroniets Eier af god Billie aarlig 8 à 10 Læs Brænde til Pastoratets Fattighuse. 1753 gav Præsten Knud Møller og Hustru Elisabeth Tvede 150 Rdlr. til Bedste for fattige Børn i Pastoratet. 1804 gav Gaardmand Jens Rasmussen i Meelstoft 199 Rdlr. til de Fattige.

Paa den modsatte Side af Landeveien skraas over for Kirken blev en ny Kirkegaard anlagt 1856.

Sognets Hartk. udg. 426 ¹⁾) Tdr. og 3 $\frac{1}{2}$ Tdr. Skovstyld, samt 40 Tdr. Hartk., for hvilke Bedkommende nyder Refusion

¹⁾ Nu 624. 1 $\frac{1}{2}$ Td. Skovf. Over 1100 Indb. med 64 Gb.

for Tiende, saasom de ere underlagte Juellinge og Sæbyholm. Desuden over 100 Tdr. frit Hartk.

[Halsted Sogn var til 1850 Fæstegods. Sognet er omtrent saaledes som det har været i mange Tider, paa det nær, at Landsbyen Sæbyes 8 Gaarde for over 100 Aar siden ere lagte under Sæbyholm. Jevn Velstand har været i Tiltagende siden Hoveiets Afsløsning, hvilket var lige saa mildt paa Juellinge som strengt paa Sæbyholm. Jorderne ere gode til Korn, ringere til Græs, uagtet Engdragene langs Mundeffjord. Communeskatterne for begge Sognene, der udgjøre eet Forstanderskab, beløbe sig, Kjørølerne fraregnede, til omtr. 550 Dlr. aarlig, hvortil kommer Udgifterne for Fattigvæsenet, som med runde Tal kan sættes til over 1000 Dlr., henved 60 Tdr. Rug og 110 Tdr. Byg aarlig, og for Skolevæsenet til henimod 700 Dlr. De respective Kjørøler desuden ikke at forglemme. Biveiene udgjøre 15,720 Favne, hvoraf over Halvdelen i 1858 vare grundforbedrede. Ved Bultlov har været en prægtig Underflod paa 70 Tdr. Land, som nu snart er udryddet.]

Herregaarden Juellinge, Hovedsædet i Baroniet af samme Navn, er som alt antydet det gamle Halsted Kloster, hvilket ved Magekøbet med Kronen 1719 (T.) fik sit nuværende Navn. Naar al den fri Jord sammenregnes, som bruges til Juellinge og underliggende Gaarde, Haugaard, som 1633 blev oprettet af 3 nedlagte Bøndergaarde, Steensgaard og Drebygaard, bliver Summen 169 Tdr. Hartk. Skov er ikke overflodig. Til Juellinge maa aarlig indavles 1600 Tdr. Korn og holdes 100 Stk. Kvæg. 1774 blev Avlingen bortforpagtet for 2910 Dlr. aarlig. Gaardens egen Hovedgaardstægt er omtr. 83½ Td. Hartk. ¹⁾

¹⁾ 1858 udgjorde Baroniet 939½ Td. Hartk. af alle Slags, hvoraf 655½ Td. Bøndergods, 108 Tdr. af Tienderne, 6200 Dlr. i Bankfactier,

Bygningerne ere ikke af de anseeligste, dog net, god og af trofast Grundmuur. Den søndre Længe, en Levning af det gamle Kloster, er 2 Loft høit, den vestre eet; Kirken udgjør den tredie Fløi, hvorimellem ligger en lystig Have, anlagt af Hr. Geh. Conf. Kragh Juul Bind.¹⁾

Af Klosterets Priorer kjendes følgende:

Hr. Knud 1305; Hr. Esbern 1354; Hr. Knud 1374; Broder Johannes 1388, som sad her længe og var meget fortrydelig paa Pave Gregor den Tolvte over hans Hovmod; Broder Knud 1424; Broder Henning 1446; Hr. Bent 1470; Hr. Peder Jensen 1492. Den sidste Prior var Hr. Jens Andersens 1493—1515. Den første og sidste Abbed var Hr. Jens Fugl, der maatte astræde 1538. Dog forblev rimeligviis de Munke, som ønskede det, i Fred paa Klosteret lige til deres Død. Regjeringens derefter følgende Lehnsmænd ere omtalte paa sit Sted, hvor de Dronninger ogsaa findes anførte, som havde Klosterlehn til Livgeding, og vi optage derfor Hølsted Klosters Historie først ved den sidste Dronning Sophie Amalias Død 1685, da det atter for en kort Tid kom under Kronen. Hølsted Klosters Amtstue forflyttedes nu hertil og var her lige til 1719, da Kronen bortbyttede det til

1) Kammerjunker, Baron Jens Juul-Bind, hvorved Klosteret fik sit nuværende Navn og blev Hovedsædet i det alt 1672 oprettede Baroni Juellinge i Sjælland. Han var en Dattersøn af Baroniets Stifter, Geheimeraad Jens Juul, † 1700, Broder til Danmarks største Admiral, og som var den, der fik Baroniet Juellinge oprettet i Sjælland, med Balbygaard til Hovedsæde. Han døde her paa Gaarden 1726

148,360 Dir. i Fideicommisscapitaler. Ingen Gjeld. Gaardens eget Hartf. nu 61½ Td.

¹⁾ En ny, smuk, 2 Etages Hovedbygning er imidlertid opført 1847—49 der, hvor den vestre Længe af det gamle Kloster, som derfor blev nedreven, har staaet; nye Veieris, Stald- og Ladebygninger ere opførte 1856.

„under haarde Hænders Operation“. Enkesruen giftede sig igjen med Hr. Munthe.

2) Hr. Geheimeraad Jens Kragh = Juel = Bind. Var først Kammerherre, Assessor i Høiesteret, og Amtmand over Kjøbenhavns Amt, blev 1766 Ridder og kort derefter Geheimeraad og Justitiarius i Høiesteret, og endelig 1774 Geheime-Conferentsraad. Hans ridderlige Valgsprog var: „Erlighed varer længst“, og til dette Symbolum svarede hans hele Levnet. En lignende Berømmelse fortjener hans dydige Hægtefælle, Sophie Magdalene Gram, Datter af Geheime-Conferentsraad og Overjægermester Gram. Han døde den 30te April 1776 i Kjøbenhavn, 52 Aar gl. Kirkebogen giver ham dette Vidnesbyrd: „Hans Ihukommelse bør være enhver Dyds, Gudsfrygtigheds og Retfærdigheds Ben hellig; Kirkerne prydede han først og sidst og forsomte dem aldrig med sin andægtige Nærvarrelse; Gaard og Gods satte han i deilig Stand og døde æret, elsket og begravdt af Enhver.“ Dette smukke Vidnesbyrd bekræftes ogsaa fra andre Sider. Han var en sand Fader for sine Bønder, som ligeledes under hans Forgænger havde det meget bedre end paa noget andet Friherfskab i hele Riget. Det faldt i hans Lod som Justitiarius i Høiesteret at blive Formand i den Commission, som dømte Struensee; men derfor bør han selv ei dømmes strengere end Stampe, Lügendorph, Carstens, Rosod = Ancher og Guldberg, alle Landets første og berømteste Mænd, der vare enige om dette Justitsmord, hvilket kun altfor sørgeligt vidner om Tidens Aand og den menneskelige Svaghed, selv hos de Bedste.

3) Hr. Frederik Carl Kragh = Juel = Friis, født 9de Januar 1753, † 9de Martz 1815. Kammerherre, Storkors af Dbr., først Høiesteretsassessor og senere Stiftamtmand over disse Der. Hans Bedstemoder var den sidste af Familien Friis paa Qvindesiden, og da nu hans Moder, hendes Datter, som var Besidderinde af Grevskabet Frisenborg og Stamhuset Boller, var død 1810 paa sidstnævnte Sted,

hvor hun meest havde levet, arvede han disse store Besiddelser og blev saaledes Stamsfader til den grevelige Familie Friis, hvilket Navn af ham og Esterkommere blev søiet til Kragh-Juel-Bind. Han skrev sig altid Friis, og saaledes staaer ogsaa paa hans Gravstøtte paa Hølsted Kirkegaard. Navnet Kragh har denne Green af Familien senere bortkøstet efter hans Død. Uagtet han saaledes var Lehnsgreve til Friisborg, Lehnsharoon til Juellinge og Stamherre til Boller, døde han dog ikke som nogen riig Mand. Paa Gravstøtten staaer følgende Ord, tagne af Biskop Boisens Viigtale, over ham: „Dine Bønder velsigne Dig, det er Din Vre; Dine Venner sørge ved Din Grav, det er Din Hæder; Du er hos Gud, det er Din Løn; der sees og samles vi igjen, det er vort Haab.“ Han skal ei have været nogen høit begavet Mand og overlod helst Embedsagerne som Stiftamtmand til sin Fuldmægtig; men han var ærlig, retskaffen og en overordentlig mild Gudsbeier. Naar Bønderne kom med altfor nærgaaende Fordringer til ham, kunde han blive meget hidsig og gav dem endog stundom en alvorlig Korreks; men de vare aldrig glattere end naar de havde faaet den, thi saa vidste de, at han strax vilde fortryde det, og at han for at gjøre det godt igjen, opfyldte alle deres Ønsker. Han var en livsglad Herre, om hvem mange Borgere i Næstved endnu fortælle lystige Historier, naar han kom til Byen, hvor han da stundom fik sig et Parti Billard med en derværende Slægter, fordi han var den eneste Person paa den Tid i hele det vestlige Laaland, som forstod dette ædle Spil. Han var ogsaa en lidenskabelig Jagtelsker. Den uheldige Beliggenhed, som Gaarden har med Hensyn til sine Marker, vil man vide reiser sig deraf, at han ved Udskiftningen 1779 vilde have disse Jorder under Hovedgaarden, fordi der dengang var den bedste Jagt paa dem. Han var gift med Juliane Frederikke Holstein-Ledreborg, født den 27de October 1759, † 30te Januar 1819. Hun lever endnu i et

kjærligt Minde hos mange gamle Folk formedelst sin Hjertens Godhed. De havde 9 Børn, af hvilke den ældste, Jens Christian, arvede Grevskabet og de jydskke Besiddelser; Carl Ludvig blev Eftermand her; Erhard er den nuværende Besidders Fader. Den fjerde Søn døde i en ung Alder. Af hans 5 Døttre ere de fire giste og Mødre til flere Børn.¹⁾

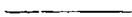
4) Hr. Carl Ludvig Juel-Vind, Greve af Friis, Kammerherre, Major ved Husarerne og Ridder af Dannebrog, født paa Juellinge 26de Juli 1780, død i Kjøbenhavn 21de Januar 1838. Gift med Charlotte Røepdorff, en Datter af Overstaldmester N. og Comtesse Holstein-Ledreborg, som var hans Møster. I Kirkebogen findes dette Vidnesbyrd om ham: „Han var en jevn, ærlig, retskaffen Mand og en god Herre mod alle sine Undergivne.“ Disse Ord stadfæste Alle, som have kjendt ham. Han skal i sine yngre Aar have været en smuk og raff Officeer, men blev tidligere end Alderen fordrede det svagelig, dertil indesluttet i sig selv og tungsindig, og tilsidst affældig baade paa Sjæl og Legeme. Hans Ægtefælle lever endnu; de havde ingen Børn.

5) Hr. Frederik Julius Juel-Vind, Greve af Friis, forrige Besidders Broder søn, Kammerherre, født 28de August 1823 paa Vedelslund i Sjelle Sogn i Jylland. Ved Statut af 22de Novbr. 1816 var hans Fader Erhard ophøiet

¹⁾ Stiftamtmandens yngre Broder, Jens Carl Kragh-Juel-Vind, fik Stamhuset Steensballegaard. Ved sin Kone, en Frøken Reedtz, der var Søsterdatter til Oberst Arenfeldts Kone, arvede han desuden Stamhuset Sæbygaard i Hjørring Amt, da Obersten døde 1806. Han foiede derefter 1807 Arenfeldts til sit Navn og døde 1854 i en høj Alder, paa Steensballegaard som Kammerherre og Generalmajor. Han var i sine yngre Aar bekjendt som en modig Officeer, senere som Jyllands største Studehandler. Han efterlod sig 4 Sønner og 2 Døttre, som alle ere ugifte. Ved en testamentarisk Bestemmelse er det fastsat, at Steensballegaard og Juellinge aldrig maae forenes; hvorfor hiint Stamhuus, om denne Green af den vinstke Familie uddør, vil tilfalde den friijensborgske Green.

i grevelig Stand og tillige bestemtes det, at Baroniet Juellinge skulde tilfalde denne yngste Søn af Grev Frederik Friis og hans Afkom, dersom Broderen, Carl, ikke efterlod sig Børn. Hans Fader eiede Vedelslund og døde der 1825, og hans Moder, en Frøken Reiche fra Slesvig, strax derpaa, idet de efterlodde sig 4 smaa Børn, to Sønner og to Døttre. Han blev opdragen hos Farbroderen Carl, ved hvis Død han i sit femtende Aar blev Besidder af Baroniet Juellinge, som bestyredes af Grev Christian Friis til Friisenborg, indtil den unge Greve ved Bevilling af 1845 blev myndig. Hans Opdragelse suldenttes paa Sorø Academi, og derefter gjorde han en Udenlandsreise. Han havde i Enkegrevinde Charlotte Juell-Bind-Friis en forstandig og kjærlig Pleiemoder. Gift med Benedicte Reventlow, født 25de Marts 1829, Datter af den Aaret iforveien afdøde Grev Christian Reventlow, en ældre Broder til den nuværende Besidder af Grevskabet Christianssæde. Hendes Moder er en Datter af den yngre Grev Gustav Hold-Wintersfeld. Deres Ægteskab er velsignet med 3 Sønner og 2 Døttre. Grevens eneste levende Søster Adelsheid — Broderen er ogsaa død — var først gift med Geheimeraad Needy, efter hvis Død hun ægtede Pastor Grundtvig.

Gud opholde den ædle Greve og hans ligesaa elskelige Ægtefælle endnu i mange Aar, til Trost for de Nodlidende, til Hæder for Deres Stand og til Ære for den D, hvor De have fæstet Bo!

Øverfigt over Familierne Vind-Kragh-Juel-Friis's Slægtskabsforhold, forsaavidt som det vedkommer Saaland.

(Efter en velvillig Meddelelse af Hr. Kammerherre Orev Friis til Juellinge.)

I. Om Vindernes Slægt,

hvorfra den Familie, der nu kaldes Krag = Juel = Vind = Friis nedstammer:

Denne Familie hører til de ældste oprindelig ægte danske Slægter, idetmindste veed man ikke om den, som om de fleste andre, at den er indvandret fra Tydskland. Den Ældste af Slægten, som nævnes, er Peder Vind, der levede 1313, altsaa paa Kong Erik VIII Menveds Tid, men den sammenhængende Stamtable begynder først ved Aar 1500 (paa Kong Hans's Tid) med Henrik Vind, Slotsfoged paa Alborghuus. Familiens Skjoldmærke er: et stort Hestehoved og Hals med Solvbidjel i gyldent Skjold; dens Tilnavn er i gamle Danmark: „de kjække Vinder“.

Henrik Vind omtrent 1500, Slotsfoged paa Alborghuus.
Iver Vind, † 1586, Herre til Grundet (ved Veile).

Jacob Vind, † 1607, Herre til Grundet, Erkedegn, Secretair hos Fredrik II.

Jørgen Vind, † 1644, Herre til Grundet, Rigens Admiral, hentede sit Banesaar i det berømte Slag paa Kolberger Heide. (Han var underviist i Sorø, og havde et latinist Valgiprogram, som paa Dansk lyder saaledes: „for Fædrelandet er Faren sød“.)

Holger Vind, † 1683, Vicecantsler, Ridder af Elephanten, var underviist paa Sorø. Han var den Æne af de 3 Dommere, som ikke vilde underskrive Griffensfelds Dom.

Fredrik Vind, † 1702, gift med Sophie Cath. Juel, Datter af Jens Juel og Arving til Baroniet Juellinge.

Jens Juel = Vind, Baron, † 1726, arvede Juellinge og Barontittel efter sin Moder, og optog tillige sin Morfaders Vaaben i sit.

Jens Juel-Bind, † 1776, Baron til Juellinge, arvede efter sin Moders 2 Søstre af Familien Kragh Stamhuset Steensballegaard og Barholm, paa det Vilkaar at han skulde lade sig kalde Kragh-Juel-Bind, og optage Kraghernes Vaaben i sit (nemlig 2 Krager); han var Justitiarius i Høiesteret og ægtede Sophie Magdalene Gram, Arving til Grevskabet Frisenborg.

Frederik Carl Kragh-Juel-Bind, Baron, † 1815 Herre, til Juellinge. Han arvede 1810 ved sin Moders Død Grevskabet Frisenborg, Voller m. m., og kaldte sig nu Kragh-Juel-Bind-Friis. Ved et Familieforlig af 23 April 1802 bestemtes: at Grevskabet skulde tilfalde hans ældste Søn, Baroniet derimod hans næstældste Søn, og hvis denne ei efterlod sig Arvinger, den 3die Søn.

Hans 3 Sønner vare:

- 1) Jens Christian Juel-Bind-Friis til Frisenborg, nuværende Besidder, født 12te Febr. 1779.
- 2) Carl Ludvig Juel-Bind-Friis til Juellinge, † 1818, fik Grevepatent 1816.
- 3) Erhard Juel-Bind-Friis, † 1825.

Frederik Julius Juel-Bind-Friis.

Erhard Carl Christian Julius Juel-Bind-Friis
Successor.

II. Kraghernes Slægt,

hvorfra Familien Kragh-Juel-Bind-Friis paa Qvindesiden nedstammer siden 1724: Ogsaa denne Familie er meget gammel og indfødt dansk. Mange af den have været i de høieste Embeder i Riget. Baron Frederik Kragh til Steensballegaard var gift med Charlotte Amalie Griffensfeld, den udødelige Griffensfelds eneste Datter, og havde, blandt flere Børn, 3 Døtre, Bibekke Cathrine, Charlotte Amalie og Ida Helle Margrethe. Denne Sidste blev gift med Baron Jens Juel-Bind den Ældre, og deres Søn Jens Juel-Bind den Yngre, fik ved Testamente af sin Moders ældste Søster deres Eiendom Stamhuset Steensballe og Barholm, mod at optage Kraghernes Vaaben og Ravn. Denne saaledes kaldte Jens Kragh-Juel-Bind er Stamfader for Familien Kragh-Juel-Bind-Friis. Skjoldmærket er 2 Krager.

III. Juelernes Slægt,

hvorfra Familien Kragh = Juel = Bind = Friis paa Qvindesiden nedstammer, siden 1695: Den er ligeledes en meget gammel indfødt Familie. Jueler nævnes allerede i det 12te Aarhundrede, uden at man dog med Visshed kan sætte dem i Forbindelse med de Yngre af dette Navn. Med Palle Juel, Danmarks Rigens Raad, og Eiger Juel, Erkebisp i Lund, begge omtrent 1320, begynder den visse og sammenhængende Stamtafle. Adskillige af Familien have udmærket sig ved Værdom, men de berømteste ere dog Brødrene Niels og Jens Juel under Christian V. Den Sidste fik det nuværende Juellinge i Sjælland (nu under Bregentved) med flere Gaarde og Gods som et Baroni, men havde ingen efterlevende Sønner, hvorfor hans Datter og Arving Sophie Cathrine, bragte Baroniet, ved Ægteffab med

- 1) Fredrik Bind, til Bindernes Slægt. Juelernes Skjoldmærke er en Stjerne; de kaldes derfor ofte „Juelerne med Stjernen“, til Forskjel fra Familien Juul, hvis Baabenmærke er to Lilier. — Juellinge i Sjælland blev af Frederik Bind og Sophie Cathrines Søn:
- 2) Jens Juel = Bind, † 1726, i Aaret 1719 magelagt af Kong Fredrik IV med det tidligere Halsted Kloster, der fra den Tid af kaldes Baroniet Juellinge.
- 3) Jens Kragh = Juel = Bind, † 1776, Justitiarius i Høiesteret. (See Binderne.)
- 4) Fredrik Carl Kragh = Juel = Bind, kaldet Friis, † 1815. Hans Søn, Eier af Juellinge og Friisenborg.
- 5) Carl Ludvig Kragh = Juel = Bind, kaldet Friis, hans 2den Søn; havde Grevepatent siden 1816.
- 6) Fredrik Julius Juel = Bind = Friis.
Erhard Carl Christian Julius Juel = Bind = Friis, Succesjør.

IV. Friisernes Slægt,

hvis mandlige Stamme er uddød, men hvis Navn og Godser ere overgaaede til Bindernes Familie, navnlig til den Green af Binderne, som kalder sig Kragh = Juel = Bind = Friis:

Navnet Friis er ældgammelt i Danmark og forekommer paa hvert andet Blad i Rigets Krøniker. Det skrives ofte i ældre Bøger: F. r. i. j. s, fordi man i de gamle

Bogtrykkerier ofte, naar to F'er stode sammen, trykkede det sidste som et Jod, men i latinste Diplomer staae oftest alene to F'er og meget ofte blot eet F, f. Ex. Christian Friisus. Allerede 1270 nævnes en Oluf Friis, altsaa paa Kong Erik VII Glippings Tid; men der gives i Danmark flere Familier af dette Navn, uden at man kan sætte dem i Forbindelse med hinanden. Fra hiin Oluf Friis nedstammer de 2 berømte Rigscantslere: Johan Friis til Høvelager (i Fyen), der var Cantler i 3 Kongers Tid, Fredrik I's, Christian III's og Fredrik II's, og hans Brodersøn Christian Friis til Borreby, Cantler hos Christian IV, i Begyndelsen af hans Regjering. Af en anden Familie er en lidt yngre Christian Friis, der ligeledes var Cantler midt i Christian IV's Regjering, og flere Friiser, der udmærkede sig som Krigsmænd. En tredje Familie, af enten norsk eller pommerisk Herkomst, nedstammer fra en vis Nolef Friis, omtrent 1330 og eiede Nebel i Thyland i Jylland, og fra ham nedstammer Mogens Friis, den første som blev Greve og som er Stifter af Grevskabet Friisenborg. Skjoldmærkerne vare lidt forskjellige i disse 3 Familier: de 2 sidste forte saaledes kun eet Egern i Vaadnet; den første derimod 3 sorte Egern.

Mogens Friis er saaledes den første Stifter af Grevskabet Friisenborg, oprettet den 25de Mai 1671 af Kong Christian V. Hans Vaaben var i Et og Alt saaledes som det Grev Friis til Friisenborg i dette Dieblik bruger det. Fra ham nedstammer paa Qvindesiden Familien Kragh-Juel-Bind, der nu kaldes Friis og hans Efterkommere have besiddet Grevskabet i denne Orden:

Mogens Friis, † 1675, Stifter, Greve til Friisenborg, Baron af Friisenvold, Herre til Faurstov, Boller, Møgelstjør m. m.

Niels Friis, † 1699, hans Son.

Christian Friis, † 1763, hans Son.

Christine Sophie Friis, hans Datter, gift med Grev Bedel, havde ingen Efterkommere.

Elisabeth Sophie Friis, hendes Søster, gift med Johan Henrik v. Demerciers, havde ingen Efterkommere.

Sophie Magdalene v. Gram, hendes Søsterdatter, gift med Jens Kragh-Juel-Bind, Baron til Juellinge.

Fredrik Carl Kragh-Juel-Bind, kaldes Friis, hendes Son, † 1815.

Til Halsted Sogn hører ogsaa den store Uvlågaard Sørbymholm, som har 94 Tdr. Hovedgaardens Hartk. ¹⁾ Gaardens Anbyggelse er ikke af de allerældste her i Landet, dog er den anlagt paa et til sin Tid behageligt Sted, nemlig ved den saakaldte Unede Fjord, som nu ikke længer er seilbar, undtagen for smaa Fartsøier, som man benytter, naar man fanger Mal og Reier.

Gaarden er omgiven med store Grave; ved en Bro over disse har Gehmr. Holst Wintersfeld smukt sammenføiet Haven med Gaarden; thi før dette Stede havde man 240 Skridt til samme Have, der ligger Vesten for Gaarden.

Sønden for Gaarden har man en lystig Udsigt til Unede Kirke, hiinsides Fjorden. Paa den nordre Side løber den steds af Færdsel vrimsende Landevei tæt forbi Gaarden. Paa samme Kant ligger ogsaa en Gaarden tilhørende Skov, som samme Hr. Wintersfeld har gjennemskåret med lystige Alleer og Vandgange. ²⁾ En endnu mindre Skov findes ogsaa tæt ved Gaarden. Gaardens Fløiemarker bestaae deels af et Stykke Jord, der er indtaget af Karlebyhede til 60 Tdr. Kornes Udsæd, indgrøftet af den dueelige Hr. Borchard Rud, deels af Nørre Søbys 8 nedlagte Gaarde paa saavel 30 Tdr. Hartk., som med fgl. Bevilling af 23de Juli 1695 bleve lagte til Gaardens Hovedgaardstøt (hvoraf svares endnu Refusion til Halsted Præst, samt til de andre Tienders Ejere); fremdeles af Søbys store Bønge ca. 4½ Td. Hartk. og endelig af det gamle Søbysgaards oprindelige Jorder — saaledes kaldtes Stedet immerthen i forrige Tider. Med fgl. Tilladelse er ligeledes Edr. Søbys forrige Jorder paa ca. 21½ Td. Hartk. lagte til Baroniets frie Bønderhartk., efterat Gaardene samt Braagaardene vare nedlagte.

¹⁾ Nu 107 Tdr.

²⁾ Af disse findes nu neppe Spor tilbage.

Af den priselige Patriot, Hr. Grev Gustav Holck Winterfeld, er der gjort saadan Inddeling med Jorderne, at her udsaaes i 5 à 6 Marker 220 Edr. Korn og fødes 200 Køer, foruden en Deel unge Væster. Af Gaardens store Hollænderi forsynes Nakkov med Smør, Ost og Melk.¹⁾ Langs Fjorden findes vidtudstrakte Enge.

Af Ovennævnte vil man see, at Sæbyholm fra først af kun har været en ringe Avlsgaard, men er siden opvoven til en af de største i Laaland; den har ogsaa berøvet Vintersborg en Deel af sine Herligheder. (See isøvrigt denne Gaard.)

Gaardens Bygninger have i de forrige Tiders Løder været meget forsømte.²⁾ Et Bibliothek er af hans Grev Holck-Winterfeld opstillet paa Gaarden, hvilket er værd at bejee og benytte.

Den første Eier, jeg finder, er:

1) Hr. Borchard Pappenheim, fra 1569 til sin Død den 23de August 1590. Hans Frue, Birgitte Falster fra Korjelige, var død 4 Aar tilforn. Deres Ahner findes antegnede paa en stor Steen i Begravelsen ved Halsted Kirke. Hans Søn blev Lehnsmænd over Stiftet. Hans Datter fik Gaarden.

2) Margrethe Pappenheim, var født 1561 paa Horsholm, giftede sig siden med Eiler Rud til Bedbygaard og Uterslevgaard og blev ved ham Moder til den berømmelige

3) Hr. Borchard Rud. Han udvidede og indgræftede Gaardens Marker, og der siges endnu, at han nødte Fanden

1) I de senere Aar sende nu de større Gaarde Smør og Ost til Kjøbenhavn, hvor Kjøbstadsboerne her af Stiftet stundom have kjøbt det igjen. Det har endog været en Raadesag, naar Kjøbstadsfolk erholdt deres Fornødenheder i dyre Domme af en Herremænd eller hans Hr. Forpagter i Omegnen. Men — Tiderne kan forandres.

2) Det gamle Sæbyholm laae paa en af Fjorden og Grave omslydt Halv. Bygningerne ere nu afbrudte og 1856—58 er et nyt eetetages Stuehuus med Qvist samt tilsvarende Udhuse opført nogle Hundrede Alen N. V. derfra ved Landeveien. I sidstnævnte Aar begyndtes ogsaa paa en ny Forvalterbolig.

selv til at grave Grøfterne. (Men denne Fanden var den duelige Hr. Borchard selv, som lod Soldaterne af Garnisonen i Raskov, hvor han var Commandant, grave for sig om Natten, for at undgaae Dagens Hede.)¹⁾ Han opførte desuden store Bygninger, anlagde en kostbar Vandledning fra „Molledammen“ ned til Gaarden. Men denne Vandledning ansaae den uvidende Almue for en Løngang, igjennem hvilken Fanden kom til ham for at modtage hans Befalinger. Af Alt at domme, var imidlertid Hr. Borchard Rud en i høi Grad forstandig, virksom og retsfindig Mand, hvilket Sidste hans smukke Balgsprog end yderligere godtgjør.²⁾

Hans Enke, Fru Helvig Rosenkrands, beholdt Utterslevsgaard og denne Eiendom til 1660, da hendes Arvinger: Jørgen Grubbes Enke, Vene Rud, og Erik Grubbe til Thiele, bleve tilkjendte Sæbyholm ifølge Lov og Dom. En kort Tid derefter synes Gaarden nu at have været under Kronen, da Kongen 12te Juli 1673 skjødede den til Friherre Helmuth Otto Winterfeld. Om Winterfelderne er allerede talt ved Vintersborg. Kun maa der om nysnævnte Herre endnu blot tilføies dette, at han meget forbedrede Bygningerne og Markerne jaavel paa Vintersborg som her. Ved Baroniet Vintersborgs Opløsning blev Sæbyholm kjøbt af Geheimereferentsraad Hardenberg-Reventlow, som lagde Gaard og Gods under Grevskabet Hardenberg-Reventlow (hvortil henvises).

I Sognet har tidligere ligget endnu et adeligt Sæde, Meeltoftegaard, som nu er Bøndergods under Juellinge. 1381 eiedes Gaarden af en Hr. Jens af Meeltofte af Familien Gjøe, som tilligemed sin Broder gave alt deres Gods til Halsted Kloster, i hvilket de indtraadte som Munke, be-

¹⁾ Endnu spørger Hr. Borchard paa Gaarden; saalænge kan et Sagn virke tilbage.

²⁾ Oversat paa Dansk vilde det omtrent lyde saaledes: „Beviis Gud Grev, Venner Trofast, Alle Reisfærdighed — saa lad kun Verden forgaae.“

meldte Aar. Før Gnevoldsmagtens Indførelse boede her en Herman Geertsen Graa, som omgav Gaarden med Grave. Hans Datter Karen Graa giftede sig her med Jacob Pedersen Moltke, Broder til Claus Moltke til Gammelgaard.

Sognepræster efter Reformationen.

1) Hr. Peder Hansen, en Discipel af Melancthon i Levnets og Lærdoms Strengthed. † 1576.

2) Hr. Provst Christoffer Jørgensen, fra 1576, var meget prægtig i sin Klædedragt. Hans Kone var det imidlertid endnu mere, og dette siges at have givet Anledning til det Forbud paa Synoden i Odense, som findes omtalt i Lids-tavlen ved Aaret 1577.

3) Hr. Jens Lauritzen, blev forfremmet fra Capellan til Sognepræst og døde 1624.

4) Hr. Provst Knud Grifsen Pontoppidan, fra Broby i Fyen, var den Første af denne store Slægt, som til- ligemed sin Broder antog Navnet Pontoppidan. Familiens kjendte Stamsfader var dennes Tipoldsfader, Bonden Jesper Lauritzen fra Aaby i Fyen. Men Slægten uddøde allerede paa Mandssiden med hans Sønnesøn. (IB.) Provstens Fader Grif Knudsen var Forvalter hos Rigsråden Grif Holck. 1619 blev Hr. Knud Student fra Odense Skole, og et Aars Tid efter blev han Capellan hos ovennævnte Hr. Jens Lauritzen, som var hans Morbroder. Han var Broder til Dr. Grif, som var Biskop i Trondhjem. Med sin Hustru Anna Christensdatter, Søster til Hr. Jørgen i Dannemarre, havde han 9 Børn, af hvilke de 8 vare dødsfødte, hvilke alle paa hans Epitaphium ere affildrede: Sagnet fortæller derom Følgende: Engang bad en Moder ham at kaste Jord paa hendes dødsfødte Børn; men, da dette stred imod Datidens Skik, sagde han bestemt Nei, ja, der tilføies, at han endog skal have sagt, at han saa ligesaa godt kunde kaste Jord paa Hundehvalpe,

og stodte til hende med Foden, da hun paa sine Knæ bøn-
faldt ham derom. Nu reiste Moderen sig op, forbandede ham
og hans Slægt og ønskede, at hans Hustru aldrig maatte føde
ham andre end dødsfødte Børn. Da hun nu havde født 8
dødsfødte Børn efter hinanden, klistede Præsten Sind og ka-
stede Jord paa et dødsfødte Barn, hvorved Forbandelsen hæ-
vedes og han blev velsignet med et levende Barn. Han døde
1662 og blev 63 Aar gammel. Hans anden Hustru, Mar-
grethe Pedersdatter, overlevede ham. Hans Søn blev Præst
i Utterslev. Efter Datidens Skik havde han Tid efter anden
nogle Huuscapellaner, hvilke vare: Hr. Hans Christiansen
Sadecl, født 1603, var her fra 1629—31, da han kom til
Ryde. Hr. Jacob Erikjen Pontoppidan, hans Broder, født
1606, fra 1631—36, da han kom til Dannemarre. Hr.
Tonnes Henriksen Hirnklow til 1641, var først Rector i Nak-
skov. Sønnen Hr. Christen Knudsen Pontoppidan 1649—52,
da han kom til Utterslev. Hr. Thomas Albertsen Nig 1652
til 1660. Han blev rimeligviis assat, fordi han af en Qvinde
blev udlagt som Barnefader, og døde i Thirsted 1676.

Den sidste Capellan var Hr. Hans Jørgensen, som 1680
blev Præst i Herredskirke. Han er født af Bønderfolk i Hal-
sted 1630 og kom her 1665. Forinden var han Rector i
Saxkjøbing, hvor han lærte at kjende sin Hustru Anne Peders-
datter, Enke efter Bgmst. Hans Rasmusen der. (IB.)

5) Hr. Provst, Mag. Johan Jørgensen Rasch, 1662-82.
Denne uforfagte Mand skal af selve Kong Frederik III have faaet
Tilnavnet Rasch, paa Grund af sin raske og bestemte Optræden
ved given Leilighed. Hans Fader, som døde 1653, var i sin
Tid Canonicus i Lund. Da han endnu kun var 28 Aar
gammel, kaldte Kongen ham til dette store Kald. Af hans
smukke Epitaphium sees, at hans Hustru har været Sara
Hansdatter Færø, som levede til 1711. Han havde en liden
Tvist med Sæbyholms Gier angaaende de donerede 68 Dlr.

til Kirkeviin og Brød, som i nogle Aar vare tilbageholdte. Hr. Rasch døde forresten meget pludselig; thi han havde skrevet i sin Kirkebog endnu samme Dag som han døde. Af hans 9 Børn døde en Søn ved Navn Jorgen som Prof. ved Kjøbenhavns Universitet 1714, en anden, Hans, kan eftersee ved Nykjøbings Rectorer. (IB.) En Datter, Anna Margrethe, ægtede Eftermanden,

6) Hr. Mag. Simon Pedersen Warhuus, 1684 til 1708, som ved sit for Laalkænderne usædvanlige Væsen gjorde sig her uforglemmelig. Han var rigtignok ogsaa i høieste Grad sær. Var han ude at ride talte han Latin til sin Hest. Hvo maatte ikke forundre sig over, at en Landsbypreest anseer det som en stor Tjeneste, at hans Bønder kjøre Gjødningen fra hans Gaard, for at lægge den paa deres egne Ager! Hvor usædvanligt, at see ham næsten altid at bruge sin Pige — til Rudst! Men med Alt dette var han alligevel en brav, godgjørende og retsindig Mand. Da Baron Winterfeld paa Sæbyholm lod sig forstaae med, at Præsten dog burde bukke for ham, naar han gik forbi hans Stol i Kirken, standsede Magisteren næste Gang midt paa Kirkegulvet, bukkede en halv Snees Gange efter hinanden og lod den hovmodige Herre med det Samme vide, at disse Complimenter skulde være een-gang for alle. Han var tillige ikke mindre streng end sær. Naar hans Karl havde forseet sig, hedte det strax: „Løs mig den Synders Buxer“, og Tjenestepigerne gik det ikke et Haar bedre, naar de fortjente det. Selv hans ene Søn fik den selvsamme Confect endnu efter at han var bleven Student. Hr. Warhuus har forresten Navn af sin Fødeby, hvor han er født 1644; i sit 22de Aar blev han Student, 1677 Mag. og Aaret efter Vicerektor i Nykjøbing, 1679 Rector, 1684—85 Capell. for Nykjøbing og Sydstofte Menigheder. Som saadan prædikede han ofte baade Tydsk og Dansk for Enkedronningen, som derved fattede Godhed for ham og befalede ham at søge

dette Kald — en Ordre, han naturligviis gjerne adlød. Hans sidste Sygdom skal have været en arrig Feber, som traf ham igjennem saaledes, at 3 Dyrer ikke kunne varme ham, hvorover fortælles, at en stor og velbogen Pige efter de Omstaaendes Begjæring kastede sig ovenpaa Dyrerne. „Det gjorde profecto godt“, raabte Præsten. Desuden skal han ogsaa i den allerfidsste Tid have lidt af Skjørbug, Bylder og Udslæt. Hans Hustru var kun 15 Aar gammel, da han ægtede hende. I 19 Aar fødte hun ham 13 Børn, men døde 1704, i den fidsste Barselseng. Foruden det alt omtalte Høspital i Halssted, gav han ogsaa en lille Sum paa ca. 60 Dlr. til fattige Skolebørn i Nykjøbing. Af hans Børn bleve 2 Sønner Præster i Horbelev og Glosslunde, hvortil henvises. 2 andre døde som Præster, den ene i Fyen, den anden i Wbeltoft. En Datter ægtede Hr. Bodtfer i Baalse.

7) Hr. Mag. Nasmus Lundt, 1708—1728, var vist en lærd Philosoph og lykkelig Poet og Søn af en riig Fader (Geheimeregistrator Henrik Sundt i Kjøbenhavn); men hvor forkjelet hans Opdragelse har været, viste han til sine tvende store Sognes Tab og Uleilighed. Naar Magisteren skulde hen at betjene en Syg, var Kareth og Dyrer neppe Trøst nok for ham, om denne endog laae i hans nærmeste Naboes Huus. Men dette var vel og tildeels Aarsag i, at han slæbte alle sine Dage paa et fortrædeligt Sind og besværet Legeme. Skjondt han kun blev 47 Aar gammel, havde han dog tre Hustruer: Anna Luja fra Odenje, Dorothea Herforth fra Kjøbenhavn og endelig Bodil Maria Collin fra Nykjøbing, som efter hans Død ægtede Hr. Blicher i Stokkemarke. Fra hans Embedstiltrædelse blev det paalagt Halssted Pastorat aarlig at jvare 100 Dlr. til Stokkemarke Capellan.

8) Hr. Hans Jesen, 1728—31, var født i Raskov Aar 1700, hvor hans Fader, Christian Jesen, var Kjøbmand; hans Moder, Margrethe Holm, ægtede siden Hr. Ravn i Karleby. Hans Enke, Frederikke Bildsøe, blev siden gift med

Hr. Støedt i Horslunde, overlevede ogsaa ham og lykkelig- gjorde endnu hans Successor ved Wgteskab.

9) Hr. Jacob Jensen Evede, 1731—41. Hans Fader var Degnen Jens Hansen i Evede i Mols i Jylland. Han blev først sendt til Kjobenhavn for at fortjene Brødet ved Bennen; men det havde ingen Bestandighed. Han kom tilbage igjen og blev sat udi Aarhus Domskole. Til dette vigtige Sted blev han kaldet af Baroniet Juellingses Direc- teurer, Conferentsraad Joachim Gersdorff og Etatsraad Niels Juel Reedtz, og her var han munter og uden Sorger, indtil han 1739 i sit 37te Aar blev bunden i Wgteskab til Hr. Pastor Lindbergs Enke, Anna Elisabeth Trojel, der efter Hr. Evedes Død atter blev gift med Amtsforvalter Kennemann.

Forresten var Hr. Evede en virksom Mand, som opbyg- gede Præstegaarden fra Grunden af og tog sig med Iver af Ungdommens Underviisning. (IB.)

10) Hr. Knud Müller, 1741—55. Hans Fader var Skomager Peder Hansen i Nykjøbing, hans Moder Anna Catharine Wille. Rector Glod i Helsingøer sendte ham 1723 i hans 19de Aar til Høiskolen, efterat han først havde gaaet i sin Fødebyes Skole 1715—19. (IB.) Brødet maatte han fortjene ved at conditionere, deels paa Engestofte og deels i Nakkov. Hans Fortjeneste var kun liden; men med samme underholdt han dog paa Ladegaard ved Nakkov sin gamle Fader, som han ved Moderens Død siden tog i sit Huus, hvor han ogsaa døde 1739 i Skovlænge. (IB.) Med Bøftet om Utterslev Pastorat blev han vel narret, men saa erholdt han igjen paa een Tid Kaldsbreve til 3 forskjellige Steder i Laaland, Sjælland og Norge, og han udvalgte det første Sted, i hvilket han allerede fra 1731 stod som offentlig Lærer i Skovlænge og dets Annexer. I Halsted giftede han sig med sin Formands Søster Elisabeth Evede, som var ufrugtbar; men de vare derimod ikke ufrugtbare paa gode Gjæringer — see Donationerne — og opfødte desuden mange Fattige i

deres Huus — gid de Alle havde fortjent deres Godhed! I hans sidste Dage plagedes han af Steensmerter. Hans Ugtefælle overlevede ham til 1769 i en Tilstand, at hun ikke kunde rette sine contracte Lemmer. Gud ske Tak, som løste hendes Baand, da hun var 71 Aar gammel!

11) Hr. Hans Christian Schjern, fra 14de Novbr. 1755 til 21de Juli 1764 (IB.), var født i Odense 1705, hvor hans Fader Niels Hansen Schjern var Hospitals=Synger. 1726 gif han til Academiet. Efterat have været Huuslærer paa flere høie Steder, hvortil hans Kyndighed i Sprog især havde anbefalet ham, blev han 1735 Capellan p. p. i Nakskov, hvor han var en Paulus. 4 Aar efter blev han kaldet til Beterøsløv, og giftede sig saa med Cathrine Marie, en Datter af Provst Suhr i Rjøløvelov, i hvis Huus han sidst informerede. Fra dette Sultested slap han 1743 bort til Sandager i Thy. En anden Kirkeier kaldte ham 1749 til Haarsløv, hvor han var indtil han blev Præst her.

Hr. Schjern havde 9 Sonner og 6 Døttre (IB.). Den ældste Son blev Faderens Eftermand. Den anden blev Oberstlieutenant og er Fader til nuværende Prof. Schjern. Den tredie blev Overkrigscommisær og Fader til en Datter, som var gift med Dr. Boisen i Vesterborg. Hr. Schjerns ene Datter blev gift med Præsten Rasmussen paa Bogø, hvis anden Kone hun var.

12) Hr. Provst Niels Schjern, blev Student fra Nakskov Skole 1759 og var derefter Informator for Kammerherre Knuths Børn paa Frederiksdal. Den 7de Sept. (conf. 4de Octbr.) 1764 blev han i sit 23de Aar kaldet til dette vigtige Sted, uagtet han endnu ikke havde Embedsexamen, og ved at tage den kun erholdt anden Charakter. Denne Bogø Forfatter — Provst Rhode — skulde imidlertid assistere ham til han blev myndig — Slikt kunde dengang deilig sættes igjennem. I den sidste Tid var Hr. Schjern svag baade paa Legeme og Sjæl; men i sine kraftige Aar var han en dygtig, velstuderet Mand, en

god Historiker og besad desuden gode Sprogkundskaber. Ved Arb og Giftermaal var han bleven meget rig; men da han vilde føre et ligesaa fornemt Huus, som de to Lehnsebesiddere i hans Pastorat, blev han meget fattig. Dog blev han flog af Skade, holdt senere bedre tilraade og kom tilsidst ret godt ud af det. Han var gift med en Datter af Kammerraad Frants Thestrup til Dllingsogaard, ved Navn Ane Cathrine, med hvem han havde 3 Børn, hvoraf den ældste Søn døde som Justitsraad, ugift og bemidlet, 1836. Datteren, Sophie Magdalene, blev gift med Sjællands berømte Stiftsprovst H. G. Clausen og ved ham Moder til den i Danmarks Annaler udødelige Professor N. H. Clausen. Hans yngste Søn Gustav Ludvig var 1805—1806 Capellan hos sin Fader og døde 1832 som Præst i Dusted i Sjælland. Senere havde Hr. Schjern sin Eftermand til Capl. fra 22de Marts 1811—17 og fik derefter en gammel Hjelpepræst, ved Navn Gsmark, til sin Bistand. Da Hr. Schjern endelig resignerede, blev det bestemt, at han skulde have 80 Tdr. Hvede og ligesaameget Byg i Pension, og hvis Enken overlevede ham, skulde hun have det Halve. Som en Folge heraf renoncerede Sonnen Gustav Ludvig paa Embedet, hvilket alt var lovet ham, fordi han idetmindste ikke for Diebliffet kunde være tjent dermed. Hr. Schjern, som havde været Provst i 54 Aar og desuden havde den sjældne Lykke at holde Guldbryllup, resignerede endelig den 21de Januar 1818 og døde Aaret derpaa hos sin Søn i Dusted.

13) Hr. Hans Glud Clausen, 1818—44, er født d. 11te April 1782 (IB.) i Glud i Jylland, hvor Faderen var Præst. Efter at have været Capl. her blev han Katechet i Naffkov, indtil han kaldtes til dette Embede 18de Marts 1818, efter som Formandens Søn var fortsynet nok til at refuzere det. Hr. Clausen var gift med en Datter af asdøde Propr. Jorgensen paa Sollested, Frederikke Juliane, der endnu lever paa denne Gaard. I den sidste Tid var han meget svagelig.

Han skildres som en god Deconom og en meget forstandig Mand, der besad megen administrativ Dygtighed og practiff Sands. Hans yngre Broder er nuværende Sognepræst i Rubbelykke. Den ene Datter er gift med sin Morbroder, Hr. Justitsraad Jørgensen til Sollested og Søholt, den anden med pract. Læge Schlegel paa Vangeland.

14) Hr. Johan Jørgen Stiller Wegener, er født den 3die August 1811 i Gudbjerg i Fyen, hvor Faderen var Præst. Var i et Aar Medhjælper hos sin Farbroder paa Toenstrup Seminarium og derefter Huuslærer hos Provst Pleßner paa Vangeland, hvor han blev kjendt med sin Hustru, Provstens Datter, Frederikke Malvine Theone. Derefter Forstander for Rødding Høiskole, hvilken han altfor tidlig maatte forlade for at tiltræde dette Kald, hvortil han blev befordret den 9de Febr. 1845. Har været Medlem af Folkethinget i 4 Sæssioner og desuden stedse deeltaget med Liv og Sjæl i Nutidens politiske Bevægelser, uden derfor til enhver Tid at høre den Paaskjønnelse, som hans Iver og gode Villie for den nationale Sags Fremme idetmindste giver ham Krav paa. Udg. kan takke ham for flere værdifulde Bidrag til denne Stiftets Historie, navnlig hvad Halsted Sogn angaaer. 7 Børn. Hans Broder er som bekjendt den utrættelige og høit ansete Historiker Conferentsraad Wegener.

Annede Sogn,

Annex til Halsted, kaldtes 1284 Aghnwith 3: Agnesved eller Agnesklov. Sognet staaer for 246½¹⁾ Td. Hartk. og har 400²⁾ Tndb. [Oprindelig bestod det af 26 Gaarde, som næsten alle vare Fæstere ligetil 1846. Nu er derimod de, der høre under Juellinge, Selveiere; de, som høre til Sollested, Arvefæstere. Kun 2 Gaarde ere endnu Fæstere.

¹⁾ Nu 172½.

²⁾ Nu over 500 med 36 Gd.

Beienes Længde udgjør 6412 Favne, hvoraf over Halvdelen er grundforbedret. Dette Sogn har før bestaaet af Moser og Skov. Af begge Dele ere store Levninger tilbage, og hvad der nu ikke er Mose, er græsrigge Enge. Unede Skov er et af de Steder i Omegnen, som Nakkovs Beboere helst besøge, naar de ville ud i det Frie, og den nuværende Gier viser dem i den Henseende ogsaa den størst mulige Bøllivie. Den lille Ø Svinholm, som ligger under Lienlund, hører til dette Sogn. Den hedte tidligere Prammandens Holm, fordi den Mand, som satte Folk over i Færgen, før den nuværende Bro blev anlagt, boede der. Unede Skov, Kirke og Fjord danne i Forening et overmaade smukt Landskab, og næsten lige saa smuk er ogsaa Udsigten, fra hvilket af disse Punkter, man vil nyde den. Rimeligviis forgaaer meget af denne Herlighed, naar den Dæmning bliver fuldført ved Lienlund, som er paabegyndt 1859 og nærmest vil skyldes Kammerherre Grev Friis's Udholdenhed og Lodseiernes, fornemmelig de Unede Bønderes, uroffelige Sammenhold, at det dog kom saa vidt. Men ved Siden heraf vil den ogsaa være et sørgeligt, men belærende Minde om den uheldige Indflydelse, formaaende Mænd endog i et frit Land, kan have, naar de for Alvor ville modsætte sig, selv en oienlynlige gavnlig Foranstaltning.

Unede Kirke er hvælvet og smukt restaureret af den nuværende Gier. En aaben Begravelse er tilbygget 1625.

Forresten er Sognets Beboere mærkelige ved deres tappre Forsvar 1510, da Lybekkerne forgjæves søgte at erobre og udplyndre Sognet, der var bleven et Tilflugtssted for Omegnens Beboere. Ligetil vore Dage havde de 3, Fjorden nærmest liggende, Gaarde til Grindring herom, Frihed for at betale Landgilde samt Ret til Græsning og til at hugge Hegning i Skovene.]

Herredskirke Sogn.

Kirken, som i sin Tid var en Conventskirke for Herredets geistlige Net, ligger saa høit midt i Herredet, at man derfra kan see alle Kirkerne i Herredet, med Undtagelse af Birkets. En stor Klokke fra 1584 havez. Altertavlen er fra 1843.

1818 brændte Præstegaarden, som igjen er opbygget 1819—23. 1760 opdagede Sognepræsten en fortræffelig — senere forfalden — Kilde i en Eng. Den siges at have været besøgt af Fædrene for sin Sundheds Skyld, men er nu i Privatmands Eie. Sognets Hartk. er 257¹⁾ Tdr.; Folke- mængden beløber sig til 370²⁾ Sjæle.

Paa disse jevne, frugtbare Marker, vil man vide at der for 1000 Aar siden skal have staaet et stort Slag. Af milde Gaver maa erindres 100 Dlr., som Gaardmand Niels Hay gav til Sognenes Fattige.

Sognepræster.

Hr. Thure Krage, som var her for Reformationen, skal endnu ofte staae op af sin Grav om Natten, for at kysse de Forbireisende.

Efter Reformationen vare:

*1) Hr. Laurits Rasmussen, kaldet 1535.³⁾

*2) Hr. Peder Nielsen, kom 1551.

*3) Hr. Rasmus Myson, var her 1570 og 1584.

*4) Hr. Jacob Tørgensen, var her 1608 og 10. I dette Aar havde han Hr. Anders Nielsen til Capellan.

*5) Hr. Hans Nielsen Bogense, f. 1610, Capell. i Stokkemarke 1639, var her 1641—56, da han dode.

¹⁾ Nu 220.

²⁾ Nu ca. 450 med 29 Gb.

³⁾ Alle med (*) betegne ere meddeelte af Pastor J. Barfod.

6) Hr. Laurits Mikkelsen, født i Jylland 1619. Medtjener i Besterborg og Nordlunde 1650, kom her 1656. † 1679 eller 80.

7) Hr. Hans Jversen, en Bondesøn fra Halsted, kaldet 12te Januar 1680. (IB.) Var nogen Tid Capl. i Halsted og døde her 1691. 1665 giftede han sig med Anna Pedersdatter, Enke efter Borgemeester Hans Rasmussen i Sagfjøbing.

8) Hr. Hans Jacobsen Rjøbing, stammer rimeligvis fra Grøeskjøbing, 1691—1708. Hans Hustru var Sidsel Kirstine Clausdatter fra Munkbebo Præstegaard. 1695 stod Kirkeværgeren og Jens Degns Enke aabenbar Skrifte, fordi hun ved ham havde bragt et dødsfødt Barn til Verden. Da nu Enken, som Skif var, reiste sig for at bede Menigheden om Forladelse, sprang Kirkeværgerens Kone ud af sin Stol, gav „denne fattige Enke“ en Kindhest, saa „det pladsk der-efter“, og raabte: „Jeg tilgiver Dig baade med Mund og Haand. Du skal ikke støtte Dig paa min Støtte.“

9) Hr. Ertmann Rhode, fra Bestenskov Præstegaard. Efter 2 Aars Tjeneste blev han i Sindet saa urolig og Sandserne ham saa berøvet, at Hr. Edvard Bejerholm maatte bestilles ham til Medhjælp. Denne ellers altid ordentlige, exemplariske, stille, gudfrygtige og indgetogne Mand døde ugift 1711, med de Ord: „Jesus, min Sjæl er Din!“

10) Hr. Edvard Bejerholm, 1711—45. Skal være født i Amsterdam og dimit. fra Raskov Skole 1700. (IB.) Blev forfremmet som dansk Skolcheider i Raskov til dette Sted. Han var en god Arithmeticus, Latiner og Skriver, hvorfor hans Huus ogsaa stedsse var et Seminarium for Andres Børn og Studerende. Hans Fader var Forpagter, hans Farbroder var Præst i Herriglev og hans Søn, kaldet Jacob efter Faderen, blev Bonde her i Sognet. (IB.) Efter Sagnet skal Hr. Bejerholm have havt et meget forunderligt Bæsen. Han gif nu altid til Kirken med Kraven — i sin Haand.

Biskop Lødberg besøgte ham engang. Hr. Edvard beispiste ham med Kaal og Fless, men gav derimod hans Tjenerklub Suppe, Steg og Viin. Guds Godhed imod Menneskene beviste han engang saaledes for sine Kirkebørn: „Tak, o Herre! Du giver os Korn, Du giver os Hvede og Urter, og smaa Kalve og smaa Gøise; Du spiller som en Fader med sit Barn, ja leger vel sommetider med os: Pip, Pip, mine Børn“; hvilket i Kirken maatte opvække megen Latter, især da hans Stemme var meget spæd. At snyde et Lys med Fingrene kaldtes længe efter i Sognet: at bruge Hr. Edwards Ujsefag. 1738 den 25de Juni blev han endog fradømt sit Kald og til at betale 4 Dlr. i Omkostninger, fordi han skal have forsømt at tilkjendegive Provsten, at han havde døbt et uægte Barn, uagtet Hr. Edvard baade da og siden forsikrede paa det Helligste, at have tilskrevet ham derom, men at Provsten maa have forlagt Brevet. Det var endelig ikke første Gang, at han prøvede „Retfærdigheden“, thi allerede 1705 den 23de Juni blev han af Byfoged Joachim Burjerus og Kornmaaler Mikkel Rasmussen indstævnet for fornærmelige Ord, som han havde brugt imod dem paa Prædikestolen i Rasklov. Hr. Edvard maatte bede om Forladelse og betale Sagens Omkostninger. Hr. Wejerholm døde meget pludselig den 12te Juli. Al. 7 om Morgenen sad han i bedste Velgaaende og kæmmede sit Haar og 4 Timer efter var han et Liig. Et Slagtilfælde havde ramt ham. (IB.) Hans Ugtefælle var Karen Jacobsdatter Kjeldsflov, hvem han ægtede 1711. Han har givet 100 Dlr. til Rasklov lærde Skole.

10) Hr. Jochum Brochdorff Suhr, 1745—49. (See Utterslev.)

11) Hr. Laurits Wichmann, 1749—64, en Søn af Kjøbmand Bertel W. i Nykjøbing og Eier af Engestofte, er født 1722. Denne grundarlige Mand synes Forsynet ligesom at have tvunget ind i Kirke-Embedet; thi han var først Skriverkarl hos Amtsforvalteren paa Alsholm, studerede derefter,

men blev nu af sin Stedsfader Consr. Rasmussen, dog med Moderens Samtykke, sendt ombord paa en Chinafarer 1742. Han forlod imidlertid dette Skib i Irland, gik over Holland tilbage til Danmark, fortsatte sine Studeringer og blev 1748 pers. Capell. i Maribo og Aaret efter Sognepræst her, hvor han giftede sig med Marie Cathrine Hoffman fra Maribo Apothek, og, efter hendes Død 1754, 21de August s. A. med Joh. Dorothea Marg. Kaalund fra Rubbeløkke Præstegaard, som, efterat hun havde mistet Hr. Wichmann ved Sprinkelsyge, senere ægtede denne Bogs Forfatter. Det smukke Præstehuus her paa Stedet har han paabegyndt og Enken fuldført.

12) Hr. Henrik Hoffman, en Apothekersøn fra Maribo, er født 1732, Student 1751 og 11 Aar derefter Capellan i Slemminge, hvorfra han blev kaldet til dette Sted. Her ægtede han Anna Sørensdatter Hierild, en Skipperente fra Maribo. † 1791.

13) Hr. Christian Gottlieb Schlegel, 1791—1810, var først Capell. i Rjøbelov. Her ægtede han den 8de Jan. 1794 Elisabeth Cathrine, en Datter af Apotheker Jesen den Ældre i Nakskov. — Hr. Schlegel lever endnu i frisk Minde hos Mange i det vestlige Holland, og dette Minde vil jeent eller aldrig uddøe. Han er især bekjendt for sin mageløse Disfraction, der endog gik saa vidt, at han i Byens Boutikker puttede Alt i Lommen, hvad han fik Fingre paa. Hans forstandige Kone sendte det saa steds tilbage. Da han engang gik til et Bryllup med sin Degn Peter Trolle Briergaard, † 1834 som Forvalter paa Sollestedgaard, befalede Præsten jamme sin Degn, at bære ham over et Morads paa Beien, for at hans Silkestrømper ikke skulde blive snavsede til. Det argrede Degnen at være Præstens Hest, men han turde ikke knye. Da han nu stod midt i Moradjet med Præsten paa Ryggen, skreg han pludselig, „Na, Hr. Pastor, nu kan jeg ikke mere“, og dermed satte han Præsten ned ved Siden af sig i Snævjet.

Hver Søndag førte han ligesaa Kirken til Juellinge, hvor den gjæstfrie Greve stedse tog venlig imod ham, men ogsaa spillede ham mangt et Puds. Da han, for blot at tage et Exempel herpaa, fik at vide, at Præsten ingen Beenklæder havde paa under Præstefjolen, naar det var meget varmt, befalede han sine Tjenere; ret som han traadte ind til et stort Selskab af lutter Herrer, at de pludselig skulde trække ham Præstefjolen over Hovedet, hvilket ogsaa skete og Præsten stod da meget rigtig der *in puris naturalibus*. Undertiden hævnedes Præsten sig ogsaa. Saaledes fik han engang lukket Greven inde i Gaafestien. Maden kom paa Bordet, og Ingen vidste hvor Bærten var; man ledte og man spurgte. Endelig bemærkede Hr. Schlegel: „Hr. Amtmanden er paa Synsforretning hos Gjæstene.“ (M.)

14) Hr. Christian Carl Erhard Langhorn, født i Næstved 1790, hvor hans Fader var Districtschirurg, begr. 19de Januar 1810. 1782 den 18de December ægtede han Anna Kirstine Nieffesthal. Var først 1816 pers. Capell. hos Amtsprøvesten over gl. Kjøbenhavns Amt og tillige Lærer ved det daværende Skolelærerseminarium i Brøndbyvester. Gift med Cathrine Magdalene Højbro, en Præstedatter fra Jylland. Flere Børn. En Datter gift med Kbm. M. Thomsen i Næstved.

Lille Løitofte Sogn,

Annek til Herredskirke, skal ifølge Sagnet være et af de ældstebebyggede Steder. I detmindste er det en af de bedste Kornegne i Danmark. Indbyggernes Antal er 180¹⁾, Hartkornet 130 Tdr. Midt i dette Sogn staaer Nørreherredss Thinghuus, hvor der holdes Thing hver Tirsdag.²⁾ Kirken var før saa brostfældig, at en af Loftsbjælkerne nedfaldt 1660,

¹⁾ Nu ca 250 med 113 Tdr. Hartk. og 17 Gd.

²⁾ Nu nedbrudt; ei engang Pladsen kendes, hvor det har staaet.

medens Folf vare i Kirke. Dog gjorde den ingen Skade, fordi den faldt paalangs paa Kirkegulvet. Aaret derpaa indfaldt ligeledes paa Søndag hele Kirkens Overdeel, uden at Noget ogsaa ved denne Leilighed kom til Skade, og nu holdt man Prædiken udenfor Kirken. Aarsagen var for en Deel den, at Ingen havde brudt sig om denne lille Kirke, efterjom Sognet næsten laae øde paa Grund af Svensternes Udsjælfser. Kirken, som er 30 Alen lang, har en Klokke, som kan høres over hele Herredet. Den er ikke stor og mangler Taarn.

Laalands Sønderherred.

Dette Herreds Størrelse udgjør $4\frac{1}{2}$ □ Miil; omtrent $\frac{1}{2}$ □ Miil er bevoget med Skov.¹⁾ I Frugtbarhed staaer det ikke tilbage for Nørreherred, og her avles de bedste graa Vrter, som ogsaa kaldes laalandske Rosiner. De smukkeste Egne i Herredet er ved Vesterborg og Aunede.

Her findes 15 Sogne. Rimeligviis have Sognene Bestenkov, Kappel, Dannemarre, Lillige, Gloslunde og tildeels Arninge og Græshave været en D, idet at Nafskov og Rødby Hjorde stode i Forbindelse med hinanden. Gamle Sagn ville ogsaa vide, at Nørreherred skal have været en D for sig.

Stokkemarke Sogn (Stokkemark)

hørte i Baldemar Geirs Tid til Juglse Herred. Det har 714²⁾ Ldr. Hartk. og 1000³⁾ Indbyggere. Her findes gode

1) Nu omtr. 10,000 Indb. $9\frac{3}{4}$ Ld. Land regnes i dette Herred paa 1 Ld. Hartk. (PH.)

2) Nu 704 $\frac{1}{2}$ med 13 Ldr. Skovskylb.

3) Nu næsten dobbelt saa mange med 106 Gd.

Kornmarker, Græsninger, Skovparter og Løvemoser, som levere udmærket Løv. Den største Skov er Ugleholts Skov, den største Mose Hestehave = Mosen. Bønderne her slaae sig godt igjennem. En almindelig yndet Dands paa Den er benævnet efter dette Sogn og kaldes Stokkemarke Springendands. Kirken tæt ved Vandveien, omtrent midt i Sognet, var indviet til St. Jørgen og er en af de anseeligste Landsbykirker i Landet, har et smukt Spir paa et høit Taarn, 3 Klokker og Seierværk, Baabenhuus paa begge Sider og Sacristi. Den hører under Knuthenborg og er nok den eneste med Bly tækkede Kirke paa Den. [Denne sjeldne smukke Kirke er restaureret 1850. 1854 fik den et udmærket Orgel. Taarnet er bygget med 4 opstaaende Gavle, og seer ud som en opslaaet Bispehue. Man vil vide, at Keiser Nicolaus skal i Petersborg have ladet en Kirke bygge med et lignende Taarn. Et gammelt Sagn vilde ogsaa sige, at der oppe i Spirets Kjedel skulde findes vigtige Documenter, som navnlig vilde angaae denne Kirke, og det er berettet Udg., at da man ved Restaurationen 1850 mindedes dette Sagn og undersøgte samme „Kjedel“, fandtes i denne en løs Seddel, paa hvilken en nu afdød Præst havde skrevet, at han ifølge hiint Sagn havde undersøgt samme Kjedel, og der fundet et Par Documenter, som han havde medtaget. Om disses senere Stjæbne vides nu Intet. Kirken havde i sin Tid mærkelige Glasmalerier, indbrændte paa Kirkens Vinduer, samt en, nu kasseret Altertavle, forestillende St. Jørgens Kamp med Dragen. 1718 blev dens Kalk og Dist m. M. bortstjaalen. Ved en Restauration i Aarene 30 fandtes en lille Reliquieæske, dannet af en sammenrullet Blyplade indmuret i Alteret. I samme Æske laae nogle smaa Been.

Af midte Gaver til dette Sogn maa mærkes:

1742 gav Christen Nielsen 100, nu forsvundne, Sldr. til Kirken.

1800 gav Rasmus Bringe i Kjeldernæs 50 Dlr. til de Fattige, fordi han havde vundet 200 Dlr. i Lotteriet.

1818 gav Proprietair Bolle 300 Ddr. til de Fattige.]

En god Fjerdingvei MD. for Kirken ligger den lystige Herregaard Knuthenlund, som er vel bygget og det behagelige Sted, man kan ønske sig at beboe, tæt ved Ugleholt Skov. Den hører under Knuthenborg og har 53¹⁾ Tdr. Hartk. og 6 Tdr. Skovskjld. Den var til 1729 en Landsby ved Navn Bregerup (fordum Brestorpe), hvilken Kongen solgte til Grev Danneskjold-Samsø, som atter afhændede den til Grev Adam Christoffer v. Knuth. Denne afbrød Landsbyen — „Beboerne til liden Gavn og Glæde“, og inddrog endvidere Ugleholtsgaarden, hvis Vaaningshuus blev den nye Herregaards Hovedbygning.

Udjæden bør aarlig være 100 Tdr. Korn og Væster, og her er engang indavlet 900 Tdr. Korn i et Aar. Her er tilstrækkelig Græsning og Høavl til at holde Hollanderi-Køer, og foruden 60 Malkekoer opstaldes her gode, unge Heste.

Et Stykke Vei herfra nær Vandet ligger, ligeledes MD. for Kirken, Drebygaard,²⁾ hvis Beliggenhed er fast ligesaa lystig som Knuthenlunds. Friherren til Juellinge har oprettet den af Landsbyen Dreby, og den nærværende Eier af Juellinge, Geheimeraad Jens Kragh-Juel-Vind, har henlagt Heiringe Byes Bønder til at drive dens Jorder. Her avles aarlig henved 500 Tdr. Korn og her græsses mageligen 40 Køer foruden en Snees unge Væster. Gaardens Drift er nu og meget forbedret og dens Bygninger temmelig gode.

Endnu hører til Sognet Steensgaard, beliggende $\frac{1}{2}$ Mil B. for Kirken med ca. 15 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk.³⁾ Den hører ligeledes under Juellinge, og her er stedse holdt et temmelig godt Hollanderi. næsten ligesaa stort som ved Knuthenlund. Dens Bygninger ere ikke anseelige, men Egnen er behagelig,

¹⁾ Nu 58 Tdr.

²⁾ Nu 22 Tdr. Hartk.

³⁾ Nu 14 Tdr.

formedelst den Skov, som omgiver Gaarden og Landeveien, som løber tæt her forbi. Den er ogsaa oprettet paa Bondejord.

Bed Saltvig vises Spor af et Capel, som har staaet der paa Marken.¹⁾ Ved Blangs udfylder Høivandet forskjellige Menneskebeen af Sandbankerne. I en Eng ved Kjeldernæs, hvor Saltvandet løber op, er en jydende Kilde, som har det bedste Vand, som man kan ønske sig. Naar det salte Vand blander sig deri, staaer dette ovenpaa ligesom Fedt. Den er indtil 12 Alen dyb og leverer 2 à 300 Tønder Vand i Døgnet. (M.) Ved Bregerup var i Reformationens Tid et St. Jørgens Kloster.

1461 gav Ivan (?) Ibsen Sognepræsten Hr. Laur. Bremø Skjode paa tvende Gaarde, Taagerudsgaardene kaldede. Skjodet confirmeredes Aaret efter af Christian I. Hr. Bremø Skjodede dem 1477 igjen til Efterfølgeren i Embedet, og saavel Dronning Dorothea 1486, som Kong Hans 1498, skal have confirmeret vedkommende Skjode; men uagtet Taagerudsgaarden endnu findes i Østøste Sogn, veed man nu ligesaa lidt til, at denne har Noget at svare til Stokkemarke Præst, som at denne skal eie et Jordstykke i Lillevang, Præstesjerre kaldet, uagtet Kong Frederik II skal have givet Brev derpaa. De katholske Præster forstode bedre at holde paa deres Herligheder end de protestantiske.

Præstehistorien efter Reformationen.

*1) Hr. Laurø Blach, kaldet 27de Juli 1535.²⁾

*2) Hr. Peder (Ruds?), rimeligviis fra 1544.

3) Hr. Provst Mads Brun, 1557—1619 den 28de Mai. Havde altjaa været Præst i 62 Aar. Paa sine Bistatser overhørte han flittig Ungdommen. (R.) Hans Liigsteen

1) Sporet findes endnu.

2) De med (*) betegnede ere meddeelte af Pastor J. Barjod.

lærer os, at han er født 1535 i Kjøbenhavn under Beleiringen, og var saaledes kun 23 Aar gammel, da han fik dette store Embede. Hans Kone var Mariane Hansdatter fra Fugle Præstegaard, født 1549.

4) Hr. Hans Frederik Mule, 1619—26. Resid. Capell. her fra 1605 og gift med Formandens Datter Margrethe. Havde før han blev Capell. arbejdet længe og flittig i Skolekald og var allerede da yndet af Mange for sin Sagtmodighed og Skikkelighed. (IB.) Jeg finder hans Søn Hans som Sognepræst i Dannemarre. Hans Viigsteen findes i Kirken.

5) Hr. Mag. Jørgen Sadolin, en Sønnesøns Søn af den første evangeliske Biskop i Odenje, hvis Navn denne bar. Familiens Stamfader var en Sadelmager og deraf skal Tilnavnet Sadolin komme. Denne var født 1600 i Nojebj, hvor Faderen var Sognepræst. Hans Farsfader var Sognepræst i Thoreby. 1619 blev han Student fra Sorø og 6 Aar derefter Mag. og Conrector ved Kjøbenhavns Skole. 1626 blev han Sognepræst her, 3 Aar efter Herredsprovst og døde 1650. At han har været en lærd og velagtet Mand, kjendes deraf, at han 1648 var en af de Deputerede, der bleve jendte af Laalands Geistlighed til Kongevalget. Han var gift med Formandens Enke.

6) Hr. Hans Clausen Cassel, 1650—64, da han netop var 40 Aar gammel. Den 7de Febr. 1658 blev han udplyndret af de Svenske og kort efter havde han den jvenfste Oberstl. Butler og 5 Mand i Indquartering i over 5 Uger, skjøndt de skulde have været ude af Landet, endog før de kom i Præstegaarden. (IB.) Af hans Monument sees, at han var gift med sin Formands Datter og efter hendes Død med Jomfru Lerche fra Landet Præstgaard.

7) Hr. Provst Hans Pedersen Haljen, 1665—91. Paa et Maleri i Kirken sees hans og Konens Barbara Mulsdatters († 1688) samt Børns Skilderi. Sønnen Terfild blev Rector i Sagfjøbing.

8) Hr. Provst Mathias Castensen Ateke 1691 til 1715, gift med Formandens Datter Kirstine Margrethe. Denne lykkelige og rige Mand, hvis Fader var Borgemester i Slangerup, avancerede fra Sognecapellan til Sognepræst. Rigdom gjorde baade ham anseelig og forfremmede hans Børn. Sonnen blev Præst i Norge, en Datter gift med Mag. Thestrup i Dannemarke, en anden med Jac. Brabrand, Hr. Pastor Zimmerens Svigerfader. Slagten stammer fra Skotland.

1699 mulcterede Provsteretten Bonden Søren Nielsen paa 6 Dlr. og til offentlig Afbigt, fordi han lob ud af Kirken under Prædiken. „Bliv Søren“, raabte Præsten ned til ham fra Prædikestolen; men Søren svarede: „det raader jeg for.“

1703 havde Bonden Jver Nielsen Steen en Aabenbarelse paa Hellingehede. „Et Spøgelse“ sad pludselig ved Siden af ham paa Bognen, uden at Bonden mærkede, at det var kommen op. Det befalede ham at sige Hr. Ateke: „Til Hosten vil Gud straffe Præsten og Andre for uretfærdig Tiendetagen. Sognepræsten skal meddele Capellanen Noget af sin Overflødighed. Præsten er ikke imod de Fattige, som han bør være.“ „Spøgelset“ — saaledes kaldes det i Documenterne — sluttede med den Forsikring, at skete der ingen Forandring med Tienden, da skulde Nakstov, Stoffemark og flere Steder afbrændes, og der skulde komme Hungerånod og Krig. I det Samme omstraalede et Lys dem, og da Bonden var bleven ene, mærkede han forst, at han var kommen over Heden. Jver maatte for Provstret, der domte ham til aabenbare Skrifte, samt til 1 Dalers Mulct. Han kaldtes siden stedse „Berherres Kudst“, og synes bestandig at have været fast overbevist om, at noget Overnaturligt var hændet ham. (R.)

9) Hr. Mag. Peder Blicher, stod her i 31 Aar. Fra hans Tiltrædelsestid blev Kaldet paalagt at svare 130 Dlr. aarlig til Præsterne paa Aakø, Femø og Bogø, hvilke Refusioner de havde megen Nød med at faae, især fordi han havde det Uheld, at hans Præstegaard brændte 2 Gange, den 20de

November 1733 og 10de April 1743. Hr. Blicher var en lærd og streng Mand, hvissaarjag ogsaa Herredspræsterne ikke vilde have ham til deres Provst, endsskjønt Biskoppen havde udnævnt ham dertil. I hans Tid var det at saamange Bøndergaardne bleve nedbrudte i Sognet, for deels at forstørre nogle Gaarde og deels for at danne nye. Derved tabte ogsaa Kaldet meget i Indkomster, uagtet det erholdt en aarlig Refusion af henved 55 Dlr. Her paa Stedet ægtede han Formandens Enke, † 1738. Hr. Blicher er født 1683 i Bælum Præstegaard i Viborg Stift. 1700 dimitteredes han fra Aalborg Skole, blev efter kort Tid Decanus, 1709 Feltpræst. Hidtil havde Præsterne her havt Kirketienden af Biskopperne, for 100 Kroner i aarlig Afgift, tænk engang! men da den blev overdragen Grev Knuth, behagede denne selv en saa fed Høst. (Man maa virkelig indromme, at Hr. Blicher har havt Tab nok i sit Embede.) 1720 havde han en Trætte med Stedets fromme Capellan, Enoch Thomsen, om 1 Dlr., som denne aarlig pleiede at faae af Mikkeldagsofferet. 1739 blev han af Grevinde Knuth anklaget for, at han havde forbigaaet En af hendes Folk ved Sacramentets Uddeling. Mag. Blicher var usorfærdet og søgde, at han havde gjort det med Nette, fordi Bonden ikke kunde sin Christendom. Efterat Grevindens Forvalter, Lundager, og Præsten havde vexlet endeel bittre Ord med hinanden i deres respective Indlæg, hævdes Sagen. Ligejaalidt vandt han ved det, at han for Retten besyldte en Boudkone for at hun drak. Tilslidst indgav Hr. Blicher Klage imod ovennævnte Lundager, at han slog Bønderne, endog om Søndagen, at han fra Juul til Paaske kun havde været 3 Gange i Kirke, at han holdt Sognestevne om Søndagen, og gav Bønderne sine Ordre endog for Gudstjenesten var endt, at han engang havde sendt 2 Mand ind i Kirken, for at gjøre Forbud imod en Trolovelse, at han havde afbrudt Degnens Sang og jaget Bønderne ligejra Kirken til Høveri. (Godt endda, han lod

dem gaae i Kirke, det har Herremændene langt senere hen ikke altid bekymret sig om!) Sagen faldt nok hen af sig selv. Hans anden Kone, Bodil Marie Collin, født 1705, † 1766, havde først været gift 1725 med Hr. Lundt i Hølsted i 4 Aar, derefter med Tolder Rahr i Rysted, uden at have Børn med Nogen af dem. Derimod havde hun 5 Børn i de 5 Aar hun var gift med Hr. Blicher. (IB.) Deres ene Søn blev Præst i Søllerød, en anden i Gundslev.

10) Hr. Baltasar Garben, kaldet 1746, stod her fra 20de Mai 1747 til sin Død 1757. 21de Marts 1747 tog han sin Embedsøgemæn med daarligste Charakter. Af disse Tidsangivelser vil man allerede have seet, at Hr. Garben er et mærkeligt Exempel paa Lykkens Gunst; men dette er endda ikke det meest Paafaldende. Da han havde været Hofmester for de unge Grever Knuth, vilde denne Familie paa enhver Maade sikke hans Fremtid. Han fik derfor først Bentebrev paa Dollefsjælde Kald, men kaldtes 1ste Februar 1746 til B. Ulsløv, som ved Hr. Buchholz's Død var bleven ledigt. Men nu dør Hr. Blicher den 10de Juni samme Aar. Bedre var altid bedre, og Hr. Garben kaldes hertil d. 26de Octbr. og Kaldsbrevet blev endog confirmeret 4 Dage før han tog sin berømmelige Embedsøgemæn; thi saa gjorde jo Charakteren Intet til Sagen! Og dog kunde den private Kaldsret holde sig endnu i 100 Aar derefter.¹⁾ Forresten var Hr. Garben født i Helsingør 1714, hvor Faderen var kgl. Veier og Maaler. Hans Hustru var Johanne Cathrine Gronkjær, en Bryggerdatter fra Kjøbenhavn. De døde barnløse i et og samme Aar, kun med nogle Ugers Mellemrum.

11) Hr. Jørgen Sebbelov, en Søn af Ekkebæpræst Christoffer Baldemar S., som døde 1720, da Sonnen endnu kun var 2 Aar gammel. Hans Morfader var Bysfoged i Næstved, fra hvis Skole han 1738 blev dimitteret. Han

1) Ovenstaaende interessante Data ere meddelte af Hr. Pastor J. Barfod.

blev først Hører i Næstved Skole, men denne blev strax efter afløst og han med. Han fik nu Plads paa Regentlen. 1748 blev han kaldet som resid. Capell. til Sagfjøbing og Maibolle og var saa lykkelig at blive gift med en Datter af den rige Benjamin Lind i Maribo, som bragte ham over 10,000 Dlr. i Medgift. Siden efter fik han ogsaa dette gode Kald, men døde desuagtet med en Gjæld, der oversteg Formuen. Ved sin Død, 18de Mai 1770, efterlod denne vittige, men stundesløse Mand sig saavidt vides 11 Børn.

12) Hr. Provst Christian Ramus, † 1794. (Alt omtalt ved Sandby.)

13) Hr. Niels Brinch Holst, født i Gudme i Fyen 3die September 1758, hvor hans Fader var Præst. Var en Tid Informator hos Grev Knuth, og saaledes paa den slagne Landevei til en god Befordring, blev 1793 kaldet af ham til resid. Capell. for Brendrup og D. i Fyen, fik samme Aar Capellaniet her, blev Aaret efter Sognepræst, men levede kun til d. 29. Dec. 1805. Forresten var Hr. Holst en duelig, almindelig agtet og elsket Mand (H.), der ved Faderens tidlige Død var bleven opdragen hos sin Slægtning, Hr. Pastor Bendz i Ronninge i Fyen. Efterat han 20 Aar gammel var bleven dimitteret fra Odense Skole, lagde han sig ved Universitetet især efter physiske og mathematiske Videnskaber, hvori han erhvervede sig god Indsigt. Som Huuslærer hos Grev Knuth opholdt han sig 8 Aar i Dresden. Han havde en blid Charakter, var en retskaffen Præst og Menighedens Fader. Død ugift.

14) Hr. Eiler Schavland Bye, født 1773 den 2den Juni i Throndhjem Stift, hvor Faderen havde Gaarden Meyn. 1792 blev han dimitteret fra Throndhjem Skole, tog alle Examina med Ure, exam. phil. endog med Udmærkelse og var en god Philolog. Var en Tid Lærer i „Christians Institut“ og kaldtes hertil 1806, men han var stedse udfikket til alle præstelige Forretninger og henfaldt til en Melancholi,

som efter nogle Aars Forlob endte hans sørgelige Tilværelse den 2den Januar 1811. 1807 havde han ægtet Jomfru Susanne Hallager, Søster til Generalsuperintendentens anden Kone.

15) Hr. Peter Kosod Ancher, senere Provst og R. af Dbr., en Søn af Stiftsprovst K. A. i Odense, tog begge sine praktiske Prover med Udmærkelse, blev 1811 i sit 26de Aar kaldet af Grev Knuth til dette gode Embede, hvor han endda blot var i 7 Aar, da han 1818 erholdt det langt større Kald Østøfte. Hr. Ancher har været 2 Gange gift, 1) med Fr. Johanne Vilhelm fra Bjerslev, Søster til Hr. Justitsraad Vilhelm til Øllingsøgaard, og 2) Louise Augusta Thanning, Søster til Hr. Thanning, død som Sognepræst i Hunsby. 1836—48 var Hr. Ancher Provst for Muses og Fuglse Herreder. 1836—51 for Fuglse Herred alene. Tiltagende Svaghed og navnlig en sørgelig Blindhed nødte ham til at holde Capl. i flere Aar og til endelig at resignere 1857. Ved den endelige Medlæggelse af Provsteembedet modtog han en Gævesgave af Herredets Skolelærere. Var ogsaa stedse en accurat, ivrig og nidkær Mand, baade som Præst og Provst. En Datter af første Ægteskab er gift med den dygtige Pastor Wulff i Svendborg. (See forresten Østøfte.)

16) Hr. Ove Julius Schebye, en Søn af Provst Schebye i Fyen, født 1763, var fra 1794—1815 Capellan i Østøfte, var derefter Præst i B. Ulølev, indtil han den 15de Septbr. 1818 kaldtes hertil. Hr. Schebye var gift med Fr. Adolphine Hansen fra Fyen og døde 29de December 1832. Fra 1830 havde han Hr. Niels Peter Usp til pers. Capl. Denne Mand er født 1797, blev jur. Cand. 1819, theol. Cand. 1828, blev siden Capellan i Rakstov 1833, i Nysted 1839, i Døllefeldt 1842. Blev strax efter Statsomvæltningen 1848 Sognepræst for Lerup og L. Menigheder i Aalborg St., hvorved en lang Tilsidejættelse endelig blev gjort god.

17) Hr. Christian Ludvig Galskjøtt, er født 1795 i Roeskilde, hvor Faderen, Landsdommer, Kammerassessor og Herredsfoged G., da boede. 1815 dimitteret fra Roeskilde Skole. Blev 1821 først perj. Capell. i Dalby, 1825 resid. Capell. for Beæser og D. paa Samsø, 1826 Sognepræst for N. og D. Egede, 1833 kaldet hertil. Gift 1825 med Jfr. Cathrine Marie Kynde, Datter af Hr. Pastor Kynde i Haudrup.

Hr. Pastor Galskjøtt er en meget begavet og meget godgjørende Mand og en i høi Grad elskelig Personlighed. Som en naturlig Folge heraf er han ogsaa over al Maade afholdt i sin Menighed.

Sognecapellaner.

- *1) Hr. Jacob Jensen, blev Præst i Hillested.¹⁾
- *2) Hr. Christoffer Vager, blev Præst i Høleby.
- *3) Hr. Peder Jepsen, blev Præst i Ryde.
- *4) Hr. Laurits Hansen Flom, blev assiat, men dog 1582 Capell. i Rodby.
- *5) Hr. Niels Hansen, tidligere Præst i Norge, døde her.
- *6) Hr. Jesper Brun, kom 1586 til Nebbelunde.
- *7) Hr. Niels Sørensen Mariager, kom 1591 til Dannemarre.
- *8) Hr. Christen Madsen Brun, Sognepræsten Hr. Mads Bruns Søn, kom 1599 til Hillested.
- *9) Hr. Morten Lauritsen.
- *10) Hr. Hans Frederik Mule, efterfulgte Hr. Mads Brun, i hvis Tid disse 10 Capellaner have været.
- 11) Hr. Henning Clausen Bang, født i Egense i Fyen 1589, Rector i Rasklov 1618—20, var blot her fra Juni til Decbr. i sidste Aar, da han kom til Rodby (hvortil henvises). Fra 1620—38 kjendes ingen Capellaner.

¹⁾ De med * betegne ere meddeelte af Hr. Pastor J. Barfod.

*12) Hr. Anders Grifsen Hvid, var her blot 6 Dage i Juni 1638, da han kaldtes til Skovlånge (hvortil henvises).

*13) Hr. Hans Nielsen Bogenje, 1639—41. (See Herredskirke.)

*14) Hr. Peder Pedersen, født 1618 i Rbh. 1647 til 50. Hans videre Skæbne er ubekjendt.

15) Hr. Casfel, siden Sognepræst.

16) Hr. Diderik Christoffersen. Søn af Hr. Christoffer Dideriksen i Maribo, født 1620, var her fra 1650 til 90, da han resignerede. Han var meget vildhoved og begif mange Udskielser. Ved Landstinget blev han 1666 frikjendt i en Paternitets-Sag, hvorimod Barnemoderen til Straf for at have beskyldt Hr. Diderik blev strøgen til Ragen (IB.); men at han alligevel maa have havt et slet Rygte, kan sees deraf, at der kunde fortælles om ham, at han havde ombragt sin Søn, Esaias, der alt var bleven Student, i „Brants Mose“. I ethvert Tilfælde forsvandt Sonnen pludselig. Faderen fortalte Folk, at han var gaaet paa „de lange Reiser“. Han havde Capell. siden 1681. Denne var hans Sviigersøn

Hr. Villas Borchsenius, født i Viborg 1645, hvor Faderen var Apotheker. 1689 blev han, uden at have søgt derom, ved Oversecretair Lützendorphs Magling kaldet til Sevel i Ribe Stift, hvor han døde 1697. Han blev altsaa aldrig resid. Capell. her, uagtet han var kommen hertil med Løste derom. Hans Kaldsbrev til Sevel kom ham aldeles uventet. Degnen lagde det paa Altret som om det var et Offer. (IB.)

17) Hr. Mathias Atcke, 1690—91, blev Sognepræst.

18) Hr. Frants Støedt, 1691—98, da han blev Præst i Hørslunde.

19) Hr. Bonaventura Brandt, Søn af Hr. Mag. Brandt i Nykjøbing, 1698—1709. Hans Gefe Marg. Meier solgte hans hele Bibliothek for — 16 Mk. — og meer var det heller ikke værd.

20) Hr. Enoch Sørensen Thamson, er født i Svendborg 1676, † 1721. Hans Enke Maren Jensen døde 1750, i sin Eiendomsøgaard i Sognet. 5 Børn. (1B.)

21) Hr. Peder Bering, født i Viborg 1682. Student fra Odense Skole 1704. 1715 gift med Provst Vandborgs Datter i Veirum. † 1732 den 24de Decbr.

22) Hr. Otto Schow, 1733—70. Denne muntre, gamle Mand er født 1701 paa Holmegaard ved Næstved. Hans Fader var Bysfoged i Sorø, og fra Sorø Skole blev han Student 1722. Her giftede han sig med Anna Elisabeth, Kjøbmand Stampe's Datter i Holbek, som fødte ham 10 Børn.

23) Hr. Jørgen Schow, Forriges Søn og ham adjungeret 1767, overlevede Faderen i et eller 2 Aar. Hans Hustru, som overlevede ham, var en „from“ Datter af Birke-dommer Math. Knudsen.

24) Hr. Georg (rettere Jørgen) Hahn, en „lærd“ Søn af Physicus, Cancellieraad B. Hahn. 1772 gift med Birthe Elis. Beth fra Kjøbenhavn.

*25) Hr. Carl Christian Røher, født i Gilby i Fyen 1738. Faderen var Gartner paa Gyldesteen. Var først Huuslærer i 12 Aar, blev derefter 1772 Degn i Guldbjerg og S.; var her 1777—78, da Grev Knuth kaldte ham tilbage til Guldbjerg, hvor han døde som Sognepræst 1792.

26) Hr. Hans Bull, en Degnesøn fra Gaarslev i Ribe St., er født 1746; en Tid Huuslærer hos Grev Knuth paa Gyldesteen, var her fra 1778 til sin Død 1787.

27) Hr. Svend Bønnelykke, 1785 af Grev Knuth kaldet til resid. Epl. i Brendrup og D.; var 1787—90 her, blev saa Sognepræst i førstnavnte Kald, hvor han døde 1793.

28) Hr. Frederik Schmidt, født 1759 i Dgenvad i Fyen, hvor Faderen, som senere blev Veier i Odense, dengang eiede en Gaard. 1788 blev han pers. Capell. i Gamstøfte; men kom der aldrig, fordi Grev Knuth samme Aar

kaldte ham til resid. Cpl. for Brenderup og Orre. 1790 til 93 var han her; entl. 1836 som Præst for Guldbjerg og S. Menigheder.

29) Hr. Holger Frederik Wæssel Brown, kom aldrig hertil; thi endnu samme Aar blev han kort efter kaldet til Sognepræst for Brenderup og D., hvor han døde 1837.

30) Hr. Niels Brinch Holst, 1793—94, blev Sognepræst.

31) Hr. Christen Graae Klingenberg, f. i Svendborg 1768, hvor Faderen var Kjobmand, blev 1793 pers. Cpl. i Pjedsted og G., kom 1794 hertil, men forflyttedes alt næste Aar til Dolleffelde (hvortil henvises).

32) Hr. Claus Nicolai Clausen, en Degne søn fra Dannemarre, er født 1765, Student fra Næstved 1785, blev samme Aar som han havde taget Embedsexamen 1790, resid. Capell. i Skovlunge, G. og S., blev 5 Aar efter kaldet hertil, hvor han var til 1813.

Hr. Clausen var en i høieste Grad agtværdig Mand, og det blev derfor anset som en ligefrem Uret af Grev Knuth, da denne ved Hr. Holst's Død foretrak Hr. Bye til Sognepræst i Stokkemarke istedetfor Hr. Clausen, hvem den afdøde Broder havde kaldet til Sognecapellan. Ikke desto mindre gif Hr. Clausen sin svagelige Sognepræst tilhaande med al Nedebønhed og var i den sidste Tid factist baade Præst og Capl. i Stokkemarke. Ved Hr. Byes Død var der nu altsaa soroget Grund for Greven til at sjanke Hr. Clausen Kaldet; men dette skete saalidet, at endog en ung Candidat blev ham foretrukken. Fra nu af vendte Hr. Clausen sig til Kongen og blev ogsaa 1813 kaldet til Arninge, hvor han døde 1826. (H.)

Den 30te September 1803 var det bleven bestemt, at Capellaniet ved indtrædende Vacance skulde havees.

Bestenskov Sogn ¹⁾ (fordum Scogh).

[Kirken er anseelig og hvælvet, men uden Taarn. En god Klokke og smuk Altertavle. Ved en Restauration i det sidste Decennium, hvorved Pulpituret borttoges, opdagede man at Kirken — ligesom flere i Sønderherred — har havt Bæggemalerier. Man stodte nemlig paa en Skare Geistlige med en Erkebiskop eller anden fornem Prælat i Epidisen. Alle havde de Noget i Hænderne og vare iforte blaa Klæder. Det Mærkeligste var imidlertid dog dette, at ud af Personernes Øren, Næsebor, Mund og Dine snøede sig Slanges. (M.)]

Til Sognet hører følgende Der: Store Veilø, nu ved Inddæmninger forbunden med det øvrige Sogn. Steensø paa 12 Tdr. Hartkorn; spillede en vigtig Rolle i Raskøvs Beleiring. Barneholm med et Rev, den saakaldte „Frederik Holms Hage“, fordi en gammel Skipper af samme Navn altid løb paa der, naar han gik for nær Grunden til „Brændeviins-Stenen“, som ligger der endnu, saa kaldet, fordi Skipperne, naar de anløb eller forlode Raskov, altid tog sig en Snaps ud for denne Steen. (M.) Paa Barneholm sees endnu Befæstningsarbejder fra Svenskens Tid. Endelig de ubeboede Holme: den skovbevogtede Lille-Veilø, Steensholm, Kaareholm og Skinderholm.

Førenden Bartostegaarden, 23 Tdr. Hartk., maa især mærkes Fredsholm paa 56 Tdr. Hartk., en stor eenetages Bygning med takkede Gavl. Gaardens hele tidligere Historie er saaa noie knyttet til Rudsberggaards, at det er bekvemtest at anføre den ved sidstnævnte Gaard. Med Hensyn til dens nyeste Historie er dette at mærke: 1817 kjøbte Etatsr. S. A. Dons og Ferdinand de Neergaard, Auskultant i Rentekammeret, Fredsholm tilligemed det andet Knuthske Gods. Disse nye Eiere solgte den største Deel af Bondergodsset fra Gaarden, ved

¹⁾ Nu 366 Tdr. Hartk. med over 900 Indv. og 46 Ød.

hvilken Veilighed Bønderne mistede Græsningsretten paa Store-Beilsø, der dengang ofte overjøvmedes af Høivandet. 1820 kjøbte deres forrige Forvalter, Capt. Søren Henrik Lund, Gaarden og begyndte strax paa at forbinde Beilsø med Landet ved Dæmninger og desuden ved lignende Arbeider at sikkre Den imod Overjøvmælsjer. Men det var dog først hans Søn, Kammerraad Henrik Andreas Lund, ved hvem dette fortjenstlige Arbeide suldsfortes, hvortil Faderen havde faaet 20 Aars Skattefrihed, efter at han 1822 havde kjøbt hele Eiendommen af denne for 44,500 Rdlr. Senere kjøbte Kammerraaden foruden andet Gods ogsaa Steensø for 4000 Dlr. og en aarlig Afgælt i Korn; men kom kort efter i en langvarig og høist ubehagelig Proces med nogle Borgere i Nakskov, angaaende Benyttelsen af en Dæmning, som forenede Steensø med Færgelandet, hvilken Borgerne paastode at være ulovlig og derfor en skjon Dag uden videre ryddede, hvorefter Byens Borgere seilede med fuld Musik igjennem Abningen. I den Tid, Processen stod paa, herskede det uhyggeligste Forhold imellem Beboerne i Nakskov og Cieren af Fredsholm, hvilket gif saa vidt, at ingen Vaadfører vilde sætte ham eller hans Folk over til Gaarden, hvormeget man end vilde byde. I Byen skillingede man efter Evne sammen til Processens Omkostninger, og det kan siges med Sandhed, at ingen Borger undslog sig for at bidrage med Penge til Sagens Fremme. Den Aften da Underretningen ankom, at Processen var vunden ved Høiestret, blev Byen illumineret og der var stor Lyftighed i alle Huse jaaveljom paa offentlige Steder. Abningen, hvor Dæmningen var anbragt, hedder fra den Tid „Frihedskanalen“. Skjondt Borgere vare i høi Grad forbittrede paa Kammerraad Lund, har man dog stedse omtalt følgende Træk af ham med Agtelse. Da nemlig Rector Stephansen i et Selskab sagde til ham: „Hvilket glædeligt Syn vilde det ikke være for Dem, at staae paa Steensø og see hele Nakskov By synke i Afgrunden“, blev han i saa høi Grad forbittret

over, at Nogen kunde tiltænke ham en saa umenneskelig Følelse, at Selskabet maatte anvende enhver Overtalelse for at faae ham beroliget, og den ellers forsigtige Rector maatte gaae sin Vej. Tildeels som en Folge af denne Proces solgte Kammerraaden 1840 Gaarden til Proprietair August Willads Bech, siden 1848 Eier af Valbygaard i Sjælland, for 82,000 Rdlr. Denne agtværdige, dygtige og driftige Mand forbedrede Gaardens Jorder paa mangfoldige Maader og var en sand Trost for Arbejderne omkring i Sognet, da han baade brugte mange Folk og betalte dem langt bedre end de fleste. Nærmest som en Folge af, at en storartet Inddæmningseplan af en Deel af Raskov Fjord stodte paa uventet Modstand fra Raskovs Side, hvor man hidtil ikke har sværmet for Inddæmninger, skilte han sig ved Eiendommen 1847. 1855 frafolgtes Steensø.

Sognepræster.

Vi katholicke Præster kjendes: den gamle Hr. Peder, som var Oldermann for Christi Legems Gildeslaug, overlevede den gruelige Pest 1348 og skal have efterladt et Haandskrift om samme Tider, hvilket nu ikke mere er til. Fremdeles Peder Andersen 1494, Claus „Cassue“ (?) 1494 og 95 og Capellanen Oluf Henningsen 1508. (R.) Den Sidste skal ligge begravet i Choret.

Efter Reformationen have været:

1) Hr. Jørgen Oluffsen, som fik Præsents på Kaldet 1536 og levede endnu 30 Aar derefter. (IB.)

2) Hr. Provst Jens Rasmussen Busk, skal være død 1573. Han havde studeret i Paris og Holland og var et lærd Vidunder.

3) Hr. Mag. Laurits Mikkelsen Retroy, fra 1574; sad her i 29 Aar. Graden havde han taget paa et udenlandsk Academi. Hans Hustru var Margrethe Ludvigsdatter fra Høio Præstegaard.

4) Hr. Jordan Hansen, 1603—7, da han døde 50 Aar gammel. Havde tidligere været Præst paa Flaaden. Havde Medtjener her. (IB.) Han var en god Gartner.

5) Hr. Jørgen Jensen, † 1627, 66 Aar gammel. I det forstræffelige haarde Veir 1625 laae Hr. Jørgen i et aabent Lysthuus og sov — tænkt i Februar Maaned! — da hele Huset væltede overende med ham. Til pers. Opt. havde han Hr. Knud Hansen Falster, † 1628. Med sine Bønder kunde Hr. Jørgen ikke godt enes, og de af Vesternæs og Knubbelykke klagede endog til Kongen over, at han ikke vilde holde Gudstjeneste i Kappel paa de 3 store Høitidsdage, af Frygt for at hans eget Offer skulde formindstes, naar Capellanen holdt Gudstjeneste derude, og reiste ogsaa andre Klager over ham, navnlig for hans Gjerrighed. Præsten erklærede, at der stedse havde været holdt Gudstjeneste derude paa 1ste Juledag og henstjød sig forresten under et gammelt Kongebud. Bisoppen gav endelig Hr. Jørgen Medhold, skjøndt dennes Retfærdiggjørelse ikke synes at have været fyldestgjørende nok for Kong Christian IV. (R.) Hr. Jørgen havde været gift med Formandens Enke, Margrethe Jacobsdatter, som døde 1629, 64 Aar gammel.

6) Hr. Provst Rasmus Nieljen Snøde, født i Snøde paa Langeland 1595, var først Capellan der og kom siden hertil i samme Egenkab. Paa sin Visitation 1639 var Bisoppen misfornøiet med Ungdommens Kundskaber, men Degnen fik Skylden. Han døde 1659 og nu stod Kaldet ledigt i 2 Aar, indtil endelig hans Søn

7) Hr. Jens Rasmussen efterfulgte ham; men han døde kort efter 1661, fattig og sygelig.

8) Hr. Provst, Magister Lars Rhode, 1661—1707. Var først Præst i Vestindien fra 1656 og blev jaaledes Jubellærer. Hr. Rhode var 3 Gange gift. Med sin første Kone, Magdalene Schade havde han en Datter Else Margrethe, gift med Raadmand Gabriel Jørgensen i Raskov, og Sonnen

Varð, død 1737 som Toldforpagter sammesteds. Med sin anden Kone Esther Ertmansdatter havde han en Søn, som blev Præst i Herredskirke. Hans tredje Hustru, Anna Marie Melhorn, overlevede ham til 1719. I hans Tid blev Kappel gjort til en Sognkirke, hvor der altsaa skulde holdes ligejaa fuld Guds-tjeneste som i Bestenskov. (IB.)

9) Hr. Provst, Magister Nicolai Edinger, efter hvem den berømte Biskop Valle er opnævnt, 1703—69. Denne lærde, fromme og sagtomodige Mand er født i Odense den 26de December 1675 og blev altsaa 94 Aar gammel. Hans Fader var der Professor i det græske Sprog. 1693 blev han dim. til Universitetet og kom 1703 til disse Menigheder som resid. Capellan. 1707 succederede han sin Formand og blev 1725 Herredsprovst; men resignerede som saadan 1740. Meget uferdigt afstod han 1747 sit Embede til pers. Opt. Mathias Jensen, som havde været gift med hans eneste Datter Barbara. Mag. Edinger havde forresten en høist ubehagelig Strid med sin Degn Christian Mundt, som vi i Korthed ville gjen-give efter det Røgerske Manuskript.

Christian Mundt, var en Søn af Gabriel Jørgensen og altsaa Dattersøn af Mag. Rhode i Bestenskov. Kort efter Forældrenes Død blev han Student og giftede sig derefter med sin Moders Pige. Armod indfandt sig snart og hans Stilling blev ikke bedre, da han ved vidende, tildeels aand-fulde Satirer 1715—16, som nærmest gik ud over Magi-straten i Raskov, skaffede sig mange Uvenner. At han imid-letid ogsaa havde sine Belyndere kan sees deraf, at han iblandt Andet blev underkøttet af Præsten Ursin og at Amtmanden 1718 udnævnte ham til Procurator. Da han ikke duede dertil, fordi han stammede og gjorde sin Tale endnu mere usforstaaelig ved at tale hastig, ansøgte han om det ledig-værende Degnekald i Bestenskov, som han ogsaa fik samme Aar og var saaledes blot Procurator ¼ Aar. I sit Vidnes-byrd erklærede Biskoppen, da han gav ham Collats, at han besad

saamange Kundskaber, „at han endog Mere kunde betroes“. I de første 3 Aar levede Mundt, som navnlig i sin Ungdom skal have ført et vildt Liv, ærbar og stille, „viste Bømmelse for sin Ungdoms rasende Laster“, lærte flittig i Bibelen og beredte sig endog til at tage Embedsexamen. Han havde saaledes gjenerhvervet Alles Agtelse og Beløvelse, da der indtraadte et fuldkomment Vendepunkt i hans Livs Historie. Substituten i Kappel baade loffede og truede de Unge til at gaae Mundt forbi paa Offerdagene med deres Offer, formodentlig fordi han saa selv kunde faa desmere. Mundt stævnedes dekaarsag Substituten for Retten; men da han ikke fandt den Understøttelse hos sin Sognepræst, den stille og fredsommelige Mag. Edinger, som hans Sind's naturlige Hæftighed og Følelsen af den ham formeentlig tilføiede Uret gjorde Fordring paa, fyldtes hans Sind med Bitterhed imod ham og Præstestanden i Umindelighed, og han begyndte nu at notere, hvad han fandt at udsætte paa de Prædikener, han hørte. Han lod det imidlertid ikke blive derved, men begyndte nu ogsaa selv at skrive Bøger, og reiste 1724 til Biskoppen med 5 tykke Dele, for at faae dem udgivne i Trykken. Da Biskoppen beholdt Bøgerne, reiste Mundt til Kjøbenhavn for at faae Kongen i Tale; men det lykkedes ham kun at faae Udgang til Hans Bartholin (summus Theologus) som imidlertid kaldte ham en Fanatiker. Mundt begyndte nu at vække Forstyrrelse i Kirken under Gudstjenesten, angreb Ritualer og den bestaaende Kirke lære, idet han tilfældigt endog ansaae sig selv for en Guds Profet, ligesaa stor som Profeten Jeremias, og blev endelig suspenderet den 18de Juli 1724. For Provsteretten forvarrede han kun sin Sag, ved yderligere Angreb paa det Bestaaende i Kirken. skrev desuden 2 Tractater, som han selv bragte til Prof. Steenbuch i Kjøbenhavn, ja henvendte sig endog med et Dyrkab til Føderne. En naturlig Folge af Alt dette var, at Provsteretten den 25de Febr. 1725 fradømte ham Embedet. For Lande-

modet gjentog han i et vidtloftigt Forsvar alle sine Meninger, og Udfaldet kunde saaledes heller ikke der være tvivliomt. Efter sin endelige Affattelse levede han endnu i mange Aar i Kjøbenhavn og døde paa Pesthuset. Rimeligviis har Forurettelser fra først af sat hans hæftige Sind i Bevægelse. Han søgte Trost og Tilflugt i Bibelen; men da han især fordybede sig i Johannes Aabenbaring, var hans Hoved ikke stærkt nok og han gik tilgrunde, efter at have fremkaldt en stor Bevægelse paa Den, idetmindste iblandt dens Præster og Degne.

10) Hr. Mathias Jensen, født 1709. Hans befriende gode Fader, Jens Rasmussen i Raskov, holdt ham til Studeringerne, og han blev, 27 Aar gammel, pers. Cpl. og efter 11 Aars Forlob virkelig Præst til dette Sted. Efter hans første Kones Død, 1740, ægtede han Magdalene Cathrine Ramus, Datter af Biskop Ramus i Odense, som døde 1755 i hendes ottende Barjselæng. Ved hende blev han Fader til en Datter, som ægtede den senere Borgemeister Mathias Walter i Raskov og anden Gang blev gift med Landsfoged Helmich paa Læssø. Endnu udsaae han sig tredie Gang en Ægtehustru, som blev Sara Cathrine Holmer, Forp. Linds Enke paa Falster. Han døde 26de Octbr. 1776.

11) Hr. Lorents Jacob Benzon, var først ref. Cpl. i Raskov (hvortil henvises). Hr. Benzon indtager en hæderlig Plads iblandt Danmarks Digtene og erholdt endogaa en Priismedallie af de skjonne Videnskabers Selskab for sin Ode „Guds Algodhed“. En Sørgetale i Anledning af Apotheker Jesens Begravelse og en Sang ved Biskop Boijens første Giftermaal gjorde i sin Tid megen Lykke. (II.) † 29de Juni 1799.

12) Hr. Henning Christoffer Pleßner, er født 1763 i Sollested i Fyen, hvor Faderen var Sognepræst. Var først pers. Cpl. i Glostunde, siden i Beggerløse og Rippinge, blev 1792—1800 Sognepræst i Horne og Åsdal, hvor han

endnu mindes med Hoiagtelse og Kjærlighed¹⁾ og kom derefter til Bestenstov, hvor han døde 1809.

13) Hr. Lauritz Urne Fischer, alt omtalt ved Sandby, døde i Juni 1843. Hans Hustru, Kirsten Langeland, † 1845 i Nakskov. Af hans 5 Børn mærkes Præsten i Arninge. Da Hr. Fischer i sine sidste Leveaar gik i Barndom, blev Hr. Carl Emil Braae bestiftet ham til pers. Cpl. Hr. Braae er født 1811 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader dengang var Lærer ved Societæts Skoler. 1829 blev han Student fra Nykjøbing og var først pers. Capell. paa Bøge, derefter her 1838—44; i 6 Uger i samme Aar Capellan i Aastrup, blev endelig Sognepræst i Beerst og B. i Ribe Stift, hvor han siden døde 1856. Han var 2 Gange gift. Hans første Kone Hendorine Christine, † 1850, var en Datter af Kjøbm. Echjering i Nykjøbing. Hr. Braae var en ligefrem, velvillig Mand og hvad man kalder en god „Bondepræst“; han var meget afholdt i disse Menigheder.

14) Hr. Nicolai Conrad Rannestad. Denne elskelige og almindelig afholdte Mand er alt omtalt ved Nakskov. Han har havt følgende Capellaner:

Hr. Frederik Rannestad, født 1822 i Nakskov, hvor hans Fader, som 1849 tog ham til Capell., da var Kateket. 1855 kaldtes han til Præst paa Hirtsholmene; ved Afskeden fra disse Menigheder skænkede de ham en smuk Grindring. Denne agtværdige og brave Mand er gift med en Datter af Hr. Districtslæge N. C. Møller i Nakskov.

Hr. Johan Johannes Ludvig Schierner, født 1826 i Magleby Sogn, hvor hans Fader var Skolelærer. For sin Proveprædiken erholdt han Udmærkelse; ogsaa hans Ordinationsprædiken i Nykjøbing omtales endnu af de Tilstedevæ-

---

¹⁾ I Horne-Nædal har siden Ref. levet 22 Præster. De æltste af disse levede her saa længe og de sidste vare her saa kort, at meget gamle Folk have seet og kjendt de elleve sidste Præster.

rende som en af de bedste i sit Slægt. Var først Huuskærer paa forskjellige Steder i Jylland, indtil han 1855 erholdt denne Kaldelse.

Vicepastorer i Bestenskov; fra 1777 kaldte residerende Capellaner. 1)

1) Hr. Peder Jensen 1577—91. Kom siden til Dannemarre, derefter til Raskov.

2) Hr. Lauritz Hansen 1587.

3) Hr. Niels Andersen, stod her 1610 og er rimeligviis den N. A. Regel, som 1613 kom til Arninge.

4) Hr. Anders Mortensen Mand, kom 1620 til Saxjøbing.

5) Hr. Søren Jensen Brun, ord. 1621, men kom efter et Par Maaneders Forlob til Fejs.

6) Hr. Jacob Nielsen Snøde 1621—26, da han blev Præst i Snøde paa Langeland, blev senere Provst og døde der 1653. Han var Broder til

7) Hr. Rasmus Nielsen Snøde, der blev Sognepræst.

8) Hr. Jørgen Hansen Haard 1628—29; han kom til Arninge.

9) Hr. Poul Danchel 1630—31; han kom til Kjobelov.

10) Hr. Jørgen Christoffersen, født 1603, var her 1633—39.

11) Hr. Albert Albertsen Rig, var først Hører i Nykjøbing, kom her 1639 og døde her uden tvivl ogsaa.

12) Hr. Søren Pedersen Busch, født 1636, ord. 1669, skal 1679 været kaldet til B. Ulsløv. 1672 gav Kongen ham et Dpreidningsbrev, fordi hans Hustru Margrethe Ellegaard var kommen nogle Uger for tidlig i Barselsjeng.

13) Hr. Jens Hansen Mule, pers. Capell. 1685, Vicepastor 1687, blev derefter Sognepræst.

1) Alle Vicepastorerne ere meddeelte af Hr. Pastor Varsøb.

14) Hr. Mag. Nicolai Edinger 1703—7, blev ligeledes Sognepræst.

Fra 1707—1777 har der ingen Vicepastorer været. Ifølge fgl. Rescript af 1742 skulde der ansættes rejserende Capellaner i enkelte store Kald og saaledes findes fra 1777 disse rejserende Capellaner:

15) Hr. Philip Henrik Friedlieb, født 1751 i Mariager, hvor Faderen var Provst og Sognepræst. Han vilde først studere Jura, men da baade hans Forældre og Morbroderen, Conferenterraad, siden Statsminister Stampe, som understøttede ham, ønskede, at han vilde vælge Theologien, opfyldte han ogsaa deres Billie. Understøttet af en jaadan Mand som Stampe, er det intet Under, at han ved Universitetet nød en Mængde Stipendier og kom paa Borchs Collegium, uagtet han kun opnaaede at faae anden Charakter til sin Embedsexamen. 1777 kaldtes han hertil, hvor han var til 20de Decbr. 1781, da han blev Sognepræst i Arninge. 1786 kom han til Skjelby og 1802 til Jdestrup, hvor han døde 1806. Var Provst fra 1802. Hr. Friedlieb var en saare værdig Præst. Han var 3 Gange gift. Hans første Kone var Anne Marie Birgitte Seehuusen, en Datter af daværende Forpagter Seehuusen paa Bintersborg, der siden blev Eier af Ullingsø. Med hende havde han 4 Børn, af hvilke en Datter ægtede den senere Admiral Ville, † 1845. En anden Datter, Margrethe Elisabeth, ægtede Thomas Smidth, † 1840 som Postmester og Cancelliraad i Nysted; de havde 10 Børn. Med sine andre Koner havde Hr. Friedlieb ingen Børn. Hans anden Hustru var Karen Stampe, en Datter af Justiterraad Ole Stampe til Skjorringe. Den tredie ægtede siden Hr. Smidth i Moesby.

16) Hr. Michael Rasmussen, en Huusmandsøn fra Urne i Rjøbeløv Sogn, er født 1743, blev 1765 dimit. fra Nakskov Skole, hvor han siden var Lærer 1765—81. Som Lærer var han yderst streng. (H.) 20de Decbr. 1781 kaldtes

han til resid. Capellan her, hvor han var indtil han 1798 blev Præst paa Bogø. Her resignerede han 1808 og døde 1810. Hans første Hustru var en Datter af Hr. Busch i Kallehave i Sjælland. Anden Gang ægtede han Charlotte Amalie, en Datter af Hr. Schjern i Hølsted. Dersø Son, Jens Laesjen Raasmuelsen, døde 1826 som Professor i de østerlandiske Sprog i Kjøbenhavn.

17) Hr. Nicolai Schaarup, født 1765 i Frederiks, kom her 1798, blev den sidste Dag i Mæret 1802 kaldet til Tranderup paa Wro, død 1843 som Præst i Marstal. En Son af ham er den af Aplyerne saa velfortjente Katechet Schaarup ved Holmens Kirke, † 1837. En anden Son er nu Procurator i Vordingborg, efterat han ibl. Andet ogsaa har været Postfører paa Routen imellem Raskov og Rbhvn.

18) Hr. Andreas Frederik Heggelund, født 1776 i Everdrup, hvor Faderen var Præst. 1797 blev han Lærer ved Dypstringshuset. Efterat have været her 1803—13, kom han først til Munkbjergby og døde siden som Præst i Steenloje 1836.

Skjøndt disse store Menigheder godt kunde behøve og ernære tvende Præster, skulde dog dette resid. Cpl. nedlægges ved indtrædende Vacance ifølge fgl. Forordning af 1803. Capellanboligen blev derefter forandret til Skolebygning.

Rappel Sogn. ¹⁾

Sognet har saagodtjøm ingen Skov, men gode Kornmarker og Enge. Landsbyerne ere Rappel, Anubbelykke, Vesternæs, Sjunkeby og Jordbjerg. Den lange Sandstrimmel „Albuen“ kaldet, som danner Raskov- eller Albuefjord, skyder sig ud her. I Fjorden høre følgende 3 beboede Der til Sognet: Langø (fordum Hjorto), med 8 Gaarde og nogle Huse, 303 Td. Ud. stor; Ydø blev for ei ret mange Aar tilbage bebygget, 92

¹⁾ Nu med 337 Tdr. Hartk. og ca. 800 Indb. med 56 Gd.

Ed. Ed., og Bogo paa 88 Tdr. Land. Beboerne paa diæse Der ansees i Almindelighed for velhavende. Her fandtes den i sin Tid berømte Kappels Kilde, som, uvist af hvad Grund, er tilkastet af Kappel Molles nuværende Eier. Bandet havde en jernagtig Smag og besegtes i den Grad, at man fandt sin Regning ved at bygge et Capel her, hvilket blev den første Marsag til den senere Kirke og Sognets nuværende Navn. Den kaldtes: Hellig Trefoldigheds Kilde. 1570 befalede vel Kongen at den skulde tilstoppes og Capellet, som alt var bygget 1464 og indviet til den Hellige Trefoldighed (R.), nedrivets; men ingen af Delene skete. Endnu i Mands Minde kunde Kilden have en aarlig Indtægt af en halv Snees Dlr.; længere er det ikke siden at dens Herlighed forsvandt. Dens Berømmelse tiltog især derved, at Dronning Dorothea kort efter Capellets Opførelse skænkede det en Deel Forrettigheder, som var til stort Afbræk for Hovedkirken i Bestenskov, hvis Geistlighed derfor stedse saae med skjæve Dine til det opblomstrende Capel. 1472 forbod Biskop Mogens Kræse Folk vel at forlade Bestenskov Kirke og jøge til Kappel, men de snilde aandelige Mænd udvirkede dog 22 Aar efter, at Capellet atter fik sin gamle Herlighed tilbage af Kong Hans.

[Kirken, hvis Spir tjener til Somærke, har en forfærdelig Altertavle, forestillende Christus paa Korset — man skulde snarere tro, det var en af Roverne. Den er malet 1831 og har da ogsaa kun kostet 30 Dlr. (M.)]

Her findes den for sine gode Jorder bekjendte Gaard Gottegabe, saakaldet af den tydske Major v. Plög, som vandt den, den 4de Marts 1725, i Lotteri paa Nummer 375 (T.), efterat Kong Frederik IV, som bortspillede den, havde befaleet ham at tage 15 Lodder. Den er oprindelig samlet af 9 Bondergaarde af den forrige Landsby Knubleby. Den har 42½ Ed. Hartk. 1), avler aarlig 800 Tdr. Korn og har

1) Nu 39.

Græsning til 50 Stk. Qvæg. Her sandt Hr. Plög en Deel af sit Livs Fornoielse; men han levede for kort, og hans Enke — han var to Gange gift —, som elskede sit Fædreland Mecklenborg mere end Danmark, folgte Stedet til den rige Grevinde, Ida Margrethe Reventlow, som kjøbte det til sin Søn, Baron Conrad Knuth. Majorinde Plög boede siden paa sine Godser i Mecklenborg, og Gøttesgabe har derefter havt samme Giere som Rudsberggaard. [Storstedelen af Godset bortsolgtes 1818, og Gaarden selv har siden oftere skiftet Giere. Endnu i Mandø Minde stod en Egepæl i Haven, under hvilken man sagde, at Major Plög var nedmanet, et Vidnesbyrd om, at den heldige Spiller ikke har været videre afholdt. (M.)]

Arninge Sogn.

Stedets Anbyggelse er gammel, og da Sonderherred tidligere heed Arnunghæheredt, maa det i hiin Tid have havt større Betydning. Her stod ogsaa Herredets Thinghuus, hvor der endnu 1776 hver Mandag holdtes Rettergang. Sognet staaer for 350½¹⁾ Td. Høstf. Landsbyerne ere Emb, Dreby, Rudise, Grønnegade og Arninge. Noget af det bedste Korn i hele Landet avles her, saafremt ikke Vandet gjør Skade.²⁾ Kirken, som var indviet Jomfru Maria, og er uden Laan, har en Altertavle fra 1644. Under Raskkøvs Beleiring af de

1) Nu kun 263 med over 500 Indb. og 39 Gb.

2) I den sidste Tid har en dristig Bønde, ved Navn Rasmus Drest, besøgt paa at bortlede Vandet fra Sognets meest lavliggende Estrøg, „Dæffen“ kaldet, men ikke uden Voldsand; thi ved Dæmnings- og Ustørrings-Arbejder kan man paa Laaland sjelden blive enig, deels fordi Enkelte endnu ikke kan begribe Nytten derved, og deels fordi de ville have Nytten af Arbeidet uden at tage Deel i Befølningen. Over Holteby Noer er en Dæmning opført og en lignende paatænkt for at udtørre Lammehave Fjord.

Evenske, havde disse her deres Hovedquarteer, hvorved Sognet, meer end noget andet paa Laaland, blev odslagt.

1388 finder jeg Genehardus at have været dette Steds Lærer.

1490 var Hr. Niels Hansen Præst her, hvilket sees af et Sognevidne.

Lutherske Præster.

1) Hr. Provst Ole Grubbe fra 1530, stadfæstet 1542 som luthersk Præst, stod her til 1571. Han skriver sig af Adels og var en lærd Mand. I Lydsfland havde han faaet Dr. Luther meget kjær og da denne dode, gjorde Hr. Grubbe derfor et lærd og rovende Sørgeqvad til hans Ære, begyndende saaledes:

Nu sørger vor Clerus,	Som Herrens Ord lærte,
Vor kjære Lutherus	Som kunde forfærde
Fra os gif bort,	Al Paven's Hjord. ¹⁾

2) Hr. Niels Laurigen, dode 1609 og efterlod sin Enke til Eftermanden.

3) Hr. Rasmus Jensen, som stod her kun i 4 Aar, efterlod samme Enke med et Tillæg af 2 Sønner til Eftermanden.

4) Hr. Niels Andersen Regel, havde tilforn været Feltpræst og rimeligviis Vicepastor i Bestenskov. Enken overlevede ogsaa denne sin tredie Mand, som dode 1629. Skjondt hun forst dode 1656, gif hun dog ikke oftere over til Eftermanden, men hviler hos sine tre Mænd.

(Niels Pederjen Regel var Degn her og blev navkundig ved det, at han begrov 6 Husfruer.)

¹⁾ Capellan Absalon i Østøfte siges at have været Præst her, hvilket da maa have været før 1550. I det Hele taget er Arninge Præsterækkes første Deel noget usikker. (IB.)

5) Hr. Jørgen Hansen Haard, er født i Svendborg 1598, blev Rector i Maribo 1623, derefter Vicepastor i Bestenkov og var her fra 1629—58. Da Biskoppen visiterede 1639, klagede Præsten over Degnen og Degnen over at Præsten havde pryglet ham. Degnen blev funden skyldig, men toges til Raade.

6) Hr. Hans Pedersen Dvesen 1658—79, var forhen Rector i Nakkov. Han var gift med en Datter af Borgemeister Peder Mortensen i Nakkov. Engang skulde Hr. Hans prædike i Tillige Kirke over det Evangelium: „Jesus drev en Djævel ud“, og begyndte sin Tale med nogle Gange at udraabe: „Djævelen besatte mig“, hvorpaa han tilføiede, „saa sig de ugudelige Menneker“; men Hr. Hans havde nær fundet en Djævel i Biskoppen og Lyrigheden, eller rettere en retsærdig Straffer.

7) Hr. Ole Andersen Smed, fra 1679. Han antoges at have været en Smedesøn fra Njøge. Han var en Broder til Hr. Søren i Haarby og var forhen Capellan i Dannemarre hos Hr. Mule, hvis Datter Margrethe han og fik tilægte, men begrov hende her 1694. Der fortælles, at denne hans Kone skjændte ham Guden fuld, for han sad saa stille, imedens hans Naboer i denne Tid fik Annekirkel tilægte. Hr. Ole maatte da ud at søge, men han kom forsilde; thi Kirkerne vare optagne. Han døde 1695 og efterlod 2 Døtre, af hvilke en blev gift med Hr. Stoedt i Horslunde. Hr. Ole havde sammensmedet et Vers paa Latin og Dansk, som beskrev de 10 første Præster i Arninge efter Ref., og fandtes paa en nu forsvunden Tavle i Kirken.

8) Hr. Anders Hildebrandsen, født 1663, var her fra 1695 til sin Død 1724. Hans Enke levede i Sjælland 18 Aar efter ham. 1712 havde han i Kirken den comiske Begivenhed, at en Møller fra Nebbelunde, Hans Hansen, idet han trolovedes, løb i fuld Trav ud af Kirken og lod Præsten

beholde Fæstemøen. Efter Provsterrettens Dom maatte Mølleren betale 1 Daler i Mølt og gjøre Uibigt i Kirken.

9) Hr. Provst Gjort Sidelmand, født i Gloslunde 1693 eller 94. I hans unge Dage var han hos Magister Raalund i Rubbeløkke, for af ham at oves i Levemaade og Prædiken og da han af Cancelliraad Ahlesfeld 1724 var kaldet til dette Sted, tog han Præstenken sammesteds tilagte. Hans anden Egtfælle var Anne Marie Kjerulf fra Konradsborg, som døde uden Børn, 5 Aar efter ham. Af hans Børn i første Egteskab blev en Datter gift med Hr. Seidelin i Gloslunde, en anden med Degnen Thirsted i Vindeby; en Son blev Præst i Sandby i Sjælland. Hr. Gjort † 1758. I Anledning af dette hans Navn fik engang en af hans Herredsbrodre, som sov en Nat i hans Præstegaard, dette besynderlige Indfald, at staae op med Solen og sige de i Huset slysende Piger, at der var Gjort i Sengen, hvilket Pigerne forstode saaledes, at Lagenerne burde tørres, idet de ei husede paa, at Præsten i Sengen hedte Gjort.

10) Hr. Mogens Minerth, er født 1714 i Kjøbeløv udi Bondestand, blev oplært i Provst Suhrs Huus og Student 1732. Hans første Hustru var Edle Kirstine Winkel fra Gloslunde Degnebolig; andengang blev han 1756 viet til Anna Lundgaard fra Rakskov. Hr. Minerth var først Skolelærer eller Degn i Gloslunde og bestemte sig først til at tage Embedsexamen, da Hr. Seidelin i Gloslunde opmuntrede ham dertil, med Lovte om at tage ham til Capellan, naar han fik den. Der fortælles, at Minerth formedelst Armod maatte sidde og læse i et koldt Værelse om Vinteren, imedens han suderede. For Barmens Skyld stal han Fodderne i en Fjerding fyldt med Halm. Da han kom tilbage fra Kjøbenhavn, efter 1740 at have taget Embedsexamen, vilde Seidelin ikke holde sit Løfte, og Hr. Minerth maatte for det Første tage til Takke med Degnekaldet i Arninge 1644, fra hvis Bolig han to Aar efter flyttede ind i Præstegaarden. Han var en from,

jævn og høist agtværdig Mand, paa hvem der passende kunde anvendes disse Ord, som blev lagt til Grund for Liigprædikenen 1781 over ham: „Denne var sandelig en Israelit, i hvilken ikke var Svig“. Hans eneste Son Jørgen tog Provst Holms Forældre sig af og holdt ham i Latinskolen i Naksvov. Han blev privat inscriberet, var siden Skoleholder i Holeby, medens Provst Holm, som var i Familie med ham, der var Præst, og dode temmelig ung som Degn i Thirsted. (H.)

11) Hr. Philip Henrik Friedlieb 1782—86 (see Dannemarre).

12) Hr. Jørgen Egtved, født 1739 i Veile, hvor Faderen var Byfriver. 1772 blev han Capell. i Nykjøbing, 1786 Sognepræst i Arninge, hvor han dode 1812. Hr. Egtved beskrives som en jaare retsindig, hæderlig og dygtig Præst, der med gudhengivent Sind bar selv de haardeste Tilfællejer. Af jaadanne maa erindres, at hans Præstegaard brændte 1796. Hans Navn bor velsignes af Præstecorne i Laalands Sønderherred, eftersom han, foruden milde Gaver til Arninge Skole og Fattighuus, skænkede sin hele Formue til deres Bedste. Enhver Enke erholder saaledes i det Mindste en Portion paa 25 Dlr. aarlig; men kan erholde flere Portioner ad Gangen, hvis de Trængendes Antal tillader det. Han var gift med Anne Marie Mølmark, Enke efter Hr. Blechingberg i Bordingborg og tidligere gift med Hr. Strange i Tingsted. Hun fødte ham ingen Born og fradøde ham til hans store Hjertesorg 1793, efter 5 Aars lykkelige Egteskab, i hendes 48de Aar. Hr. Ole Christian Bjerre, som derefter kom til Thirsted, var hans Capellan 1812—13.

13) Hr. Claus Nicolai Clausen, 1813—26 (see Stoffemarke).

14) Hr. Johan Harder Slotshheim, er født 1779 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Maler. Blev indfaldt til sin anden Examen. Var først Præst paa Christiansø i 2 Aar, kom derfra til St. Olaf paa Bornholm, hvorfra han 1826

forflyttedes hertil. Hr. Slotsheim var en ikke ulærd og godmodig Mand, men en jævn Præst og en stor Pedant, der af den Grund ofte maatte tjene til Skive for sin Ven og Nabo-præst, Hr. Winthers Vittigheder. Han var tvende Gange gift, men efterlod sig ingen Børn. Hans anden Kone, Louise Christine Kolling, døde i Nakskov 1858.

15) Hr. Jens Christian Fischer, født i Skjelskøer 1798, hvor hans Fader, som senere blev Præst i Vestenskov, da var resid. Capellan. 1824—31 blev han Præst i Henne og L., 1831—34 i Hvidding i Ribe St. + paa St. Hans Høspital ved Næsbylde 1847. Med sin agtværdige Hustru, Helene Sophie Rastoft, en Kjobmandsdatter fra Varde, havde han 7 Børn, hvoraf kun 2 Sønner og 1 Datter leve. Paa Grund af hans tiltagende Mandsvaghed blev en Capell. ham beskikket; men Hr. Fischer døde endnu samme Aar. Denne Cpl. var Hr. Jacob Ludvig Ferdinand Holm, senere Præst i Tostруп og N. Hr. Holm er født 1810, var tidligere pers. Capell. og paa forskjellige Steder. Gift med en Datter af afdøde Pastor Aagaard i Farum.

Da Hr. Fischer sandt og træffende er bleven bedømt i et andet Værk (F. Barfods geistlige Stat), skal Udg. blot her fremhæve den Synderlighed, at han til ham og mange Andre flere Aar for 1848 med stor Bestemthed forsikrede, at dette Aar vilde blive et af de mærkeligste, ei alene for Europa, men ogsaa for Danmark; men Ingen agtede naturligviis derpaa. Selv i sin største Svaghed havde Fischer sine lyse Dreblikke. Et Exempel herpaa er værd at anføre. Engang vilde nogle Personer „gjøre sig lystige over ham“, og en Ungdomsven af ham, der blev anseet for det bedste Hoved, men var meget dristelig, skulde da føre Ordet. „Hør Fischer“, sagde denne, „godt, jeg træffer Dig, da jeg gjerne vil spørge Dig til Raads, eftersom jeg i den sidste Tid lider af Religiønsscrupler.“ „Ikke Andet“, svarede Præsten, „drif Dig blot hver Morgen en Potte Brandeviin paa fastende Hjerte,

mere end Du pleier, saa forsvinder alle slige Scrupler i en Haandevending.“

16) Hr. Magnus Kruze Barfoed, er født 1801 i Brandrup. Hans Fader var den senere Provst Barfoed i Fjergø. Han var iblandt Andet Broder til den almindelig agtede Procurator Barfoed i Raskov og til Hr. Pastor Immanuel Barfod, som har saa store Fortjenester af denne Bog. Var en kort Tid pers. Capellan i Sjælland, siden Sognepræst i Nyde og S. 1831—48. Denne retsfindige Mand døde her 1858. Han var gift med Sophie Priergaard, en Datter af Degnen Priergaard i Lilleloistofte.

17) Hr. Christen Hostrup Qvortrup, født 1809, indkaldt til anden Examen, men har vix haud for begge de practiske Prover. Adjunct i Bordingborg 1834, Katechet i Holstebro 1841, Sognepræst i Spenderup og S. 1847. Kaldet hertil den 28de December 1858. Er 2 Gange gift. Har i første Ægteskab 3 Sonner, som Alle studere.

Dannemarre Sogn

med 327¹⁾ Ldr. Hartforn og 450²⁾ Jndb. Eggen er ikke behagelig, dog findes en Deel Skov paa Sydkysten, der nærmest imod Vandet er saa lav, at den oftere overvømmes. Kirken har et Træspiir, opført 1831, med Uhr. Paa Maulstov Mark findes en Steendyøse. I Slutningen af forrige Aarhundrede paagrebes en stor Tyvebande, hvis største Trafik bestod i at stjæle paa Markeder. Den havde ifær Tilhold i Dannemarre og Lillike Sogne. Forhørene, som afholdtes i Raskov, overværedes stedse af en stor Deel Tilhørere, nærmest for at høre Landsdommer Badens „djarve og særegne Qvæstioner“. Af milde Gaver erindres: Fru Allegaard Penge gav

1) Nu 261 med 5 Ldr. Skovsk. og 2 Ldr. Mst.

2) Nu henimod 700 med 38 Od., hvoraf 16 i Dannemarre By.

1630 en Sum, som nu beløber sig til 600 Spd., hvoraf Præsten nyder $\frac{2}{3}$ Deel af Renterne og Skolelæreren (egentlig Degnen) i Tillige $\frac{1}{3}$.

1388 var Hr. Johannes Præst her.

Efter Reformationen have været følgende

Præster.

1) Hr. Rasmus Kortsen 1491, var her endnu 1530, skal engang nær være bleven assat, fordi han kaldte sin Provst et Hængenød.

2) Hr. Svend Madjen, † 1572, berømmes for sin Bittighed i at fange Hærer udi sin Kaaehave.

3) Hr. Mikkel Sørensen, var her kun i 5 Aar. 1577 tilintetgjordes paa Landemødet Trolovelsen inellem hans Enke Kirstine og Capellanen i Glostunde Hr. Rasmus Pedersen, der ikke vilde have hende, fordi han blot havde trolovet sig med hende paa den Betingelse, at han fik Kaldet med hende, hvilket ikke skete, nærmest fordi han paa samme Tid var tiltalt for Skjortelevnet og ikke maatte faae Kald for han havde renjet sig.

4) Hr. Peder Jensen 1577—91. Kom til Raskov.

5) Hr. Niels Sørensen Mariager, levede kun 4 Aar i dette fremmede Land. Han var gift med Anne Madsdatter, hvis Navn man vel bør nævne to, ja fire Gange, eftersom hun var Kone til 4 Præster paa dette Sted „i Nad“. Med disse sine 4 Mænd havde hun 9 Børn. (IB.)

6) Hr. Jens Jødderjen, † 1600.

7) Hr. Hans Aagejen, † 1603.

8) Hr. Jørgen Christensen, Anc Madsdatters fjerde og sidste Mand, gav til Kirken en Klokke, 2 Alterklæder, 2 Duge, et Bækken, en Tinkande og en Ujsekrone. Nu er det længe siden, at en Præst i Laaland pyntede sin Kirke. † 1603. Med sin Capellan Hr. Hans Thorsen havde han engang en hæftig Strid, som Bisoppen og 2 Provster maatte bilægge.

Samme Capellan var siden iaa fattig, at Prinds Christian paa Nykjøbing Slot maatte bevillige ham Hjælp af Kirkeblokkene og de Geistlige. Af Kirkeblokken i Nykjøbing fik han 4 Daler.

9) Hr. Jacob Grifsen Pontoppidan, Capell. hos sin Broder, Hr. Knud i Halsled (hvortil henvises), levede her kun fra 1636—38.

10) Hr. Markus Andersen Teugen, er født 1604 i Tranekjær, hvor Faderen var Præst. Da Biskoppen ikke vilde gjøre Hr. Markus til Capellan i Tranekjær, „formedelst hans store Bankundighed“, tog Broderen Hr. Erik i Errindlev ham 1633 selv til Capellan. Herfra skal han 1638 være kommen til Danmark, hvor han døde 1640. Imidlertid maa her dog ikke glemmes, at et Manuskript siger, at Hr. Mule blev Hr. Jacob Grifsens Eftermand i Kald og Ægtefælle; hvis saa er, maa Hr. Teugen blot have været hans Capellan.

11) Hr. Hans Hansen Mule, 1640—1681, var en Søn af Hr. Mule i Stoffemærke og restaurerede Kirken paa sin egen Bekostning. Med sin Hustru, Gjertrud Larsdatter af den adelige Familie Krabbe fra Halland, † 1664, havde han 7 Børn, hvoriblandt en Søn, som blev Præst i Landet; en Datter ægtede Hr. Smidt i Arninge, en anden Raadmand Anders Lund i Raskov. De levede i den bedrovelige svenske Feide, hvorom han i Ministerialbogen har antegnet, at han paa Veien til sin Nabopræst, Hr. Jørgen i Arninge, med Nød og Næppe slap fra de svenske Soldaters Hænder og hjemme desuden blev udplyndret. Man skar endog Snorlivet op paa hans Kone, for at faae de da brugelige Solvmaller og Solvfjæder deri. At holde Capellaner var mere fornødent dengang end nu; thi endog paa dette lille Sognefald var først Hr. Ole Smidt fra 1670 til 79 og efter ham Eftermanden. Hr. Mule døde den 4de Octbr. 1681 paa Studiegaarden i Kjøbenhavn. To Aar efter blev hans Liig bragt til Danmark.

12) Hr. Tobias Jørgensen Zimmer, født 1644 i Kjøge, hvor han sidenestefter var ansat i 8 Aar ved den lærde Skole. 1683 blev han ægteviet til Else Mule, † 1687. Hr. Zimmer var 3 Gange gift, hans tredje Hustru var Christiane Amalie Helt fra Rudsberggaard. Dette Giftermaal gav maaffke Anledning til at Lillike 1691 blev lagt til Danne-marre, ved hvilken Leilighed Lillike Skjonne Præstegaard med Skov og al anden Herlighed gif fra Raldet og blev lagt under Rudsberggaard. (Hr. Zimmer skulde nemlig indløse Præstegaarden fra Enken, betale en paa den hvilende Afgift til Borchuset i Kjøbenhavn og udrede alle kgl. Skatter; da Hr. Zimmer ikke vilde det, tog den kloge Fru Ollegaard Peng Gaarden paa de samme Betingelser. IB.)

Forresten havde Hr. Zimmer ogsaa sine Sorger; hans Son druknede i Raskovs Grave, hans Datter blev besvangret af en Student, og hans Huuslærer, Morten Skov, laa i Proces med Degnen Joachim Birch i Anledning af et Slagsmaal, og Huuslæreren „indpræntede nu Børnene et vederstyggeligt Had imod Degnen“. Hr. Zimmer døde endelig 1711 og hans Enke „søgte derefter Skjul under“ Cancelliraad Ahlesfeld paa Baadeøgaard og Hr. Rodsteen paa Rudsberggaard. Hun døde endelig i Kjøbenhavn hos sin Steddatter. Den næstældste Præst for de forenede Menigheder Danmark og Lillike var altsaa

13) Mag. Ole Thestrup 1711—36. Hans Fader var den lærde Mag. Frants Thestrup. Han er født 1684 og reiste først udenlands med nogle unge adelige Herrer af Familien Bülow. Hans Kone var Johanne Dorothea Afke fra Steffemarke, som fødte ham 12 Børn.

14) Hr. Christoffer Zimmer, fra 1736—65. Denne muntre Mands Forældre vare Mag. Gregers i Nykjøbing og Anne Suhr. Han blev Student fra Odense 1724, 19 Aar gammel, og blev siden Kabinetsprædikant hos Hs. Excl. P. Lovenorn, derefter $\frac{1}{2}$ Aars Tid Prædikant hos Enkedronningen

paa Clauðholm. Den uæle Præstegaard her maatte han hjælpe paa Venene. Med sin Hustru, Christine Margrethe Fraband fra Binnike, havde han 6 Børn, af hvilke tvende Døtre bleve giste her i Landet, nemlig Barbara Hedevig med Bysfoged Hans Christian Aagaard i Maribo og Anna med Byskriver Keimer († 1792) sammesteds. En Søn Gregers blev Præst i Betterøslø, hvor han 1773 døde meget ung. Hans anden Hustru, Anne Hedevig Aggerup, var fra Magleby Præstegaard paa Moen. Hun var en god Huusmoder for sin Mand og en god Stedmoder for sine Børn.

15) Hr. Rudolph Bolch Lovenschild, født 1714 i Balby, Ameg til Helsing, hvor hans Fader Nicolai Poulsen var Degn, blev fra Betterøslø i Sjælland forflyttet til dette Sted, som han fra 1760 havde Bentebrev paa, † 1770. Hr. Rudolph havde den Lykke ved Andres Bisland, at befries for Capellan, hvortil denne Boges Forfatter, P. Rhode, 1765 alt var udnævnt af Kammerherre, Baron C. D. Knuth. Med sin Hgteven, Christence Lønborg fra Aarhus, havde han ingen Børn, hvorfor de testamenterede hendes Brodersøn, Vinhandler Lønborg i Raskov († 1853), en lille Capital, hvorved han grundlagde sin Handelsvirksomhed.

16) Hr. Laurits Satterup, født 1732 i Frederiks, hvor Faderen var Guldmed, var først Hører i Frederiks, siden efter rej. Capell. samme Sted, kaldet hertil 1770, Provst 79, † 88. Han skildres som en munter, men dog alvorlig og, for sin Ridfærthed og Frimodighed i at prædike Evangeliet, almindelig agtet Mand.

17) Hr. Poul Satterup, en Broderisøn af Forrige, havde først været Hører i Frederiks og var gift med denne sin Færbroders Datter. Han blev Provst 1801 og døde 1814.

18) Hr. Søren Anker Winther, født i Gjedsted, hvor Faderen var Præst, ifølge eget Udsigende 1774, var først Præst i Tyregod og V. fra 1803—14, † 1848, var gift med Maria Martha Braag, † 1849, med hvem han havde 5 Børn;

blandt disse maae erindres Overretsprocurator Winther i Kjobenhavn og Datteren Petronella Cornelia, gift med Hr. Christian Frederik Møller, en begavet og nidkjer Embedsmand, som er født 1815, var fra 1845 pers. Capell., i den sidste Tid paa eget An- og Tilsvær, hos sin Svigerfader; 1848 til 58 Præst i Harboore og C., derefter Præst i Høgum og H. i Ribe Stift, hvor han 1858 er bleven Provst. Hr. Møllers Fader er den velansete Prof., Maler og Restaurator af samme Navn.

Hr. Winther havde en klar Forstand og en sprudlende Vittighed; men var med Alt dette neppe kommen paa sin rette Hylde som Præst. Han var en god Oeconom og vil mindes længe i sine Menigheder, i hvilke Mangfoldige endnu ere overbeviste om, at han kunde „Mere end sit Fadervor“.

19) Hr. Jens Rudolph Johannes Berg (see Side 139 Nr. 25) kom hertil fra Fejs 1848 og var her til sin Død. Hr. Berg var en af Forsynet i alle Henseender rigt udstyret Personlighed. Han var af en godmodig Charakter, den behageligste Selskabsmand baade blandt Hoie og Lave, men en leifindig Huusholder og ligesom Formanden neppe kommen paa sin rette Plads som Præst og Sjælesorger. Hans første Hustru var en Datter af Kamr. Thorsen til Åsferstrup; anden Gang ægtede han Karen Engel, Datter af en forhenværende Kjobmand i Rasklov, som nu er Restaurateur sammesteds, og Broderdatter til den for sin Dygtighed som Læge i sin Tid hoist ansete Stadslæge Engel, † 1845, hvis Søster var ovennævnte Kamr. Thorsens Hustru. Efter et ligesaa langvarigt som smerteligt Sygelsie efterlod Hr. Berg ved sin Død 1857 sin agtværdige Hustru og — saavidt vides — 9 uforføjede Børn i saa forviklede Pengeforhold, at hans Bo maatte betragtes som fallit.

20) Hr. Christoffer Leberecht Tobiesen, født 1807 i Bindinge, hvor Faderen var Præst. Efter i 3 Aar at have været pers. Cpl. i Stenstrup og L. blev han 1836 Præst i

Sodde og L., 1845 i Torstrup og H., Provst samme Aar og endelig Præst her 1858. Med sin Hustru Volette Elizabeth Lorenzen har han havt 8 Børn. I den korte Tid Hr. Tobiasen har været paa Laaland, har han alt vidst at erhverve sig Menighedernes Agtelse, Tillid og Velvillie.

Tillige (Tylige)

er et meget gammelt bebygget Sted. Navnet er af vendisk Oprindelse og see vi hen til, at der i det tilgrændsende Arninge Sogn findes et lignende Stednavn, nemlig Rudige, er det meer end sandlynligt, at vendiske Colonister især have havt Fodfæste i disse Egne. Egnen er meget frugtbar og Sognet har 391½¹⁾ Td. Hartk. og henimod 500 Jndb. Kun saa Sogne paa Den ere saa rige paa Skov; men uagtet næsten en Fjerdedpart af Sognet er Skovbegroet udgjør Fjedsstoven dog ikke mere end henimod 500 Tdr. Land. Øster- og Vesterstoven er en sammenhængende Skovstrækning. Af Landsbyer mærkes Stoby, Klønge, Maibølle, Vinkeby og Gammelby.

Kirken er uden Taarn, men hvalvet og for nogle saa Aar tilbage fuldstændig og smukt restaureret af Kirkeciere, Hr. Justitsraad Friderichsen til Nobølle, hvilket geraader ham saameget mere til Ære, som den var yderlig forfæmlet af den forrige Cier, og han fort isorveien havde kjøbt den i dyre Domme. Ved den vestre Ende byggede Familien Barnevig sig 1625 en aaben Begravelse, som nu er lagt til Kirken's Skib. Waanehuset ved den søndre Side er borttaget og en ny Indgang anbragt ved den vestre Gavl; hvor Klokkerne nu ogsaa ere ophængte. Kirkegaarden er udvidet og for-

1) Nu 424 Td. A. og Eng samt 11 Tdr. Skovskud med 47 Od. og over 900 Jndb. Tillige, Søllested og Arninge regnes for de frugtbareste Sogne i Herredet, men skulle i den Henseende dog staae tilbage for enkelte Sogne i Nørreherred, hvor Vindeby regnes for det frugtbareste. (PH.)

Njønnet og selve Kirken bleven til en af de smukkeste i Stiftet. Ved Kirkegaarden findes en bekjendt Runesteen fra den kristne Tid med omtrentlig denne Indskrift: „Eskil Sulfason lod reise Steen denne efter sig selv. Emun Stante med Steinlifer, Vitrits Sonner, overvandt Eskil.“ Paa Kanten af den ene Side staaer: „Christ, hjælpe Sjæl hans og St. Michael.“ De andre to Sider have disse Ord: „Tofe ristet Runer efter den gode Stiub, Moder sin.“ Paa den sidste Side sees Spor af et adeligt Vaaben.

Uf milde Gaver erindres: C. F. Rodsteen gav 200 Dlr. til Lillige Skolelærere; men dette Legat er ved Salget af Rudebjerggaard senere tabt. 1803 lovede Baron C. D. Knuth aarlig at give 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 2 Tdr. Urter, samt 8 Læs Brænde til de Fattige, istedetfor tidligere Gaver til disse, hvoriblandt maa erindres, at en Geheimeraad Holstein havde skænket dem 16 Dlr. og 8 Tdr. Meel aarlig. (See forresten Danmark.)

Her findes det gamle Herresæde Rudebjerggaard, omgivet med store Grave og har endnu sit anseelige (?) Taarn. Til Gaarden bør avles over 1200 Tdr. Korn aarlig. Et Stykke Vei fra Gaarden kommer man i den bedste Dyrehave, som Laaland kan fremvise. Desuden ere til Gaarden gode Egskove. Et Hollænderi paa 40 Markkøer og et godt Slutteri beriger Gaarden.¹⁾

Rudebjerggaard var i det 14de Aarhundrede en lille Gaard i en Landsby Rudebjerre eller Rugebjerg, hvoraf der nu blot er to Gaarde tilbage. Arnold Roberh eller Roberg skal have boet her 1388 med sin Frue Wybeke.

Hr. Mogens Ebbesen Galt til Rudebjerggaard og Thyestrup, Ridder og Rigens Raad, nævnes 1439—79. Med sin Frue, Dorthie Griefdatter Rosenkrands, havde han 2 Sønner,

¹⁾ Nu har Gaarden 90 Tdr. Harif. og 11 Tdr. Skovskud med 258½ Td. Harif. Bøndergods og 10 Tdr. Harif. Arvesæstegods.

Erik og Ebbe, som faldt i Ditmarsken, og 2 Døtre. Da Erik ingen Børn efterlod sig, faldt Gaarden til Ebbes Søner, Anders Ebbesen, Lehnsmænd paa Jungshoved, og Peder Ebbesen til Halsgaard, som rimeligviis havde Rudsberggaard i Forening, skjøndt Anders alene nævnes som dens Eier. Da han døde 1520, fik Peder ved sin Hustru, den rige Sophie Galt's Godhed, saavel denne Gaard som andet Gods. Denne Peder Ebbesen Galt var Rigsraad og Stiftsbefalingemand over Aarhus Stift og Herre til 6 andre store Gaarde; desuden sad han ogsaa inde med store Lehn. Han tog virksom Deel i Tidens religiøse Bevægelser, men var iøvrigt en rovbegjærlig og høist egennyttig Mand, som benyttede Reformationen til sin store Fordeel i den Grad, at han ifølge Sagnet endog skal have nedbrudt 18 Kirker i sit Stift, alene for at faae Tingre paa Materialet. Han var gift med den rige Ingeborg Dresfeld, hvis Fader han ifølge Sagnet en Aften skal have stukket ihjel, fordi han bebreidede ham hien Ugudelighed med Kirkerne. Dette er vel ikke saa; men Sagnet er et godt Vidnesbyrd om de Tanker, man havde om Hr. Peder. Iøvrigt var han en virksom Mand og forbedrede Udsædet paa sine Gaarde, men plagede ogsaa Bønderne med et strengt Høveri. Ved hans Død, 1584, solgtes Gaarden til

Fru Anna Wassbyrd til Aalstrup (hvortil henvises), som døde paa denne Gaard omtrent 1585; men forinden var Rudsberggaard kommen til

Hr. Erik Rud til Fuglsang (hvortil henvises), der var Rigsraad og døde 1577. Hans Son var

Rnud Rud til Sandholt, Gyldensteen og Lundegaard i Thyen. Han kaldtes paa sin Tid ogsaa „den Store“, paa Grund af sine store Rigdomme. Han havde længe tjent til Høve og var siden efter Lehnsmænd paa forskjellige Slotte. Af Gaardens Bygninger, som han opførte, har alene Taarnet, fra 1606, holdt sig til Nutiden. Han prydede ogsaa Kirken med en

Prædikestol, 1608. Han var gift med den myndige Fru Ellen Marviin, til hvis Datter af første Ægtekab, Fru Kirstine Munk, han skænkede Rudebjerggaard ved sin Død 1611.

Denne mere bekendte end berømte Dame, er født paa Nørlund 1498 og var i sin Tid Landets baade rigeste og smukkeste Arving; men hendes Sind var ikke godt, og hun havde da heller ikke meget Godt at slægte efter, da hendes Forældre ikke node stor Agtelse. 1615 lod Kong Christian IV sig vie til hende med sin venstre Haand, og kort efter maa hun have jelsgt Rudebjerggaard til

Hr. Joachim v. Barnevig til Bellinge, en anseet og dygtig Mand, som her lærte Bønderne den fordeelagtigste Maade at dyrke Hvede og Urter paa. Han var født i Mecklenborg 1563, hvor han eiede 2 Godser. Han tjente i 12 Aar hos Fyrst Johannes i Holsten og i 18 Aar hos Kong Frederik II, indtil han blev Dronning Sophias Lehnsmænd paa Nykjøbing Slot, hvilket han var i 26 Aar og døde 1626. Han byggede den alt omtalte Begravelse i Lillige Kirke. Hr. Joachim v. Barnevig var den første af sin Slægt, som kom til Danmark, hvor den paa Sværdsiden jorresten alt uddøde 1777 med hans Sonneson. Han var gift med den endnu paa Gaardene velbekendte Fru Allegaard Peng, som tilforn havde været Kammerjomfru hos Dronning Sophie og siden efter i sit 30te Aar gift med Geheimeraad Hartvig v. Passau fra Mecklenborg. Dette Ægtepar byggede 1632 den nuværende Hovedbygning ved Fredsholm, som blev kaldet Fritsholm, efter denne Sø — og her tilbragte hun sin Enkesand efter sin anden Mandes dødelige Afgang. Da Fru Allegaard havde tjent hos saa myndig en Dame som Dronning Sophie, er det intet Under, at hun førte saa strængt et Regimente med sine egne Piger sidenhen, at man vil vide, at hun endnu ikke har No i Graven, men gaaer og puøler i Barrelserne paa Fredsholm, ræsler med Røglerne, ringer med Klokkerne, skurer og skrupper osv.

Fru Ollegaard forogede iøvrigt Avlingen ved Rudsbergsgaard ved at nedlægge 8 Bøndergaardene i Landåbyerne Rudsbjerg, Gammelby og Maibolle, i hvilken Anledning der blev tillagt Sognepræsten en aarlig Godtgjørelse af 30 Dlr. Hendes ovenomtalte Son

Hr. Frijs eller Frederik v. Barnevijs er omtalt iblandt Lehnsmændene. Hans Son Joachim eller Jochum v. Barnevijs, efterlod sig tvende Døtre: Ollegaard, gift med Kammerherre og Generaladjutant Christian v. Bülow, og Magdalene Sybille, gift 1665 med Jens Rodsteen, hvilken tappre og kjække Herre 1677 deeltog med sin Broder Marcus i det berømmelige Slag i Rjogebugt, og døde 1679 i Birsborg, 49 Aar gammel, som Cancelliraad og Landsdommer. Efter Hr. Rodsteens Død var ovennævnte Kammerherre Bülow Formyndet for Sønnen

Hr. Casper Frederik Rodsteen, der døde ugift 1719.

Hr. Frederik Rodsteens eneste Søster Elise Magdalene, var 1682 gift med en meklenborgsk Adelmænd, Oberst Georg Heinrich v. Lehsten, som 1723 solgte sin Deel af Godset til Meddeieren, Hr. Etatsraad Frederik v. Bülow, † 1728, en Son af ovennævnte Kammerherre Bülow, † i Rostock 1692, og Ollegaard v. Barnevijs, som i mange Aar overlevede sin Mand og boede her paa Gaarden. Kammerherre Bülows Børn forenede efterhaanden alle Barnevijsernes betydelige Eiendomme paa Bellinge nær, som laae paa Falster, og

Hr. Etatsraad Frederik v. Bülow udloste igjen efterhaanden alle Meddeiere. Han betænkte Skolelæreren i Bestenstov med 100 Rd., som nu ere gaaede ind i Skolekassen. Hans Son, Major Casper Frederik v. Bülow, solgte 1754 Godset til

Grev Knuths Enke, Ida Margrethe v. Reventlow, som til Kirken haver foræret et prægtigt Alterklæde af jort Fløiel. Hun skiftede 1757 imellem sine 3 Sønner¹⁾ saaledes,

¹⁾ See den Knuthske Stamtafle under Branderlev Sogn.

at denne Gaard tilligemed Fredsholm og Gottesgave tilfaldt hendes tredie Søn

Hr. Kammerherre Conrad Ditlev v. Knuth, Geheimeraad og hvid Ridder, Friherre til Conradsborg, Afsesfor i Hoiesteret o. s. v. Han roses for Udelmodighed og Gavnildhed, hvorpaa han ved ovenansførte Gave til Sognets Fattige yderligere gav Vidnesbyrd. Han forbedrede ogfaa Gaardens Bygninger og anlagde en stor Have. Hans Frue, en Datter af Geheimeraad Conrad Ditlev Reventlow og Prindsesse Vilhelmine Augusta af Holsten-Pløen, Conradine Augusta, opholdt sig i Reglen i Kjøbenhavn tilligemed sine Døtre. De havde ialt 6 Born. Efter Baron Conrads Død tilfaldt Godset hans yngste Søn

Hr. Carl Conrad Gustav, Baron af Knuth, Kammerherre og Directeur i Generalpostamtet. Godserne kjøbtes efter dennes Død af Etatsraad Dons og Neergaard (see Fritsholm); men Forstnavnte, som havde faaet Rudsberggaard til sin Part, maatte 1823 afstaae den med stort Tab til den forrige Giers Søn og eneste Barn

Hr. Carl Conrad Gustav, Baron af Knuth og Højjægermester, † 1855. Højjægermester Knuth er en Mand, der ikke har efterladt sig noget godt Eftermaal, hverken med Hensyn til sit private Levnet eller som Godseier. Jorderne forringedes, Gaarden gaae tilsidst ud som en Røverborg, ikke som et adeligt Herresæde; Skovene ødelagdes og Godset befolkedes med en Hov slette Individer, der culminerede i den berøgtede „Handskemager“, barnsødt paa Langeland, den dristigste, snueste og skjændigste Forbryder, som i Aarhundreder har levet paa denne D. Den, der nemlig betalte meest i Færste for et Huus eller en Gaard, skulde have Stedet. Da man flere Gange havde overfaldet hans Forvaltere — det skal nu altid gaae ud over de Ufskyldige — og tilsidst stødte ind i hans egen Stue, forlod Højjægermesteren Rudsberggaard for bestandig, og tilbragte Resten af sin ynkværdige Tilværelse

i Kbhvn., hvor hans agtværdige Egtefælle endnu lever¹⁾. Deres eneste Barn er:

Hr. Carl Wilhelm Emil Baron af Knuth, som strax efter Faderens Død solgte Godset i 1855 for den enorme Sum af 514.000 Rdlr., efterat $\frac{1}{3}$ af Bøndergodset isorveien var solgt til Fæsterne. Baron Knuth var først gift med en Bøndepige, som, efter at være skilt ved ham, siden har ægtet en Skræder i Kjøbenhavn. Derefter blev han viet til „Hollænderens“ Datter paa Gaarden. De boe nu paa en Gaard ved Kjøbenhavn og have flere Børn. Den nuværende Eier har forbedret Bygningerne betydeligt, efterat han ved en Auction var bleven overbevist om, at han ikke uden meget betydeligt Tab kunde faae Godset afhændet. Om han vinder Mere ved at beholde det, vil Tiden vise.

Præster i Ullike (for Foreningen med Dannemarre).

Hr. Michael skal have levet paa Dronning Magrethes Tid. Han skal have været en vældig Jæger og hersket over Aarterne.

Hr. Laurits Olsen 1530, var rimeligviis sidste catholske Præst. Efter Reformationen have været:

- 1) Hr. Rasmus 1536. (IB.)
- 2) Hr. Anders Hansen Faber, en stormodig Tydsker, var her indtil 1574 og maaskee længer.
- 3) Hr. Niels Pedersen var her 1584.
- 4) Hr. Niels Tøgersen var her 1601 og 1610. Hans Navn skal staae paa den lille Kloffe.

¹⁾ En af Hofjægermester v. Knuths mindste Feil var hans Adelsboomod. Han saae f. Ex. meget paa, at hans Bønder og Tjenestetvende toge Satten af, naar de gik ind i „Hovgaarden“. Denne uværdige Skiftale sig vel efterhaanden, men dog er det fortalt Udg., at den Mand, der førte Brænde op til Værelserne, maatte lige til den sidste Tid lægge sin Hue paa Trillebøren, saasnart hans Fod betraadte Hovgaarden.

5) Hr. Erik Mortensen, født 1588 paa Taasinge, blev 1616 Medtjener hos Hr. Jacob i Søllested, hvor han var i 2 Aar, da han antages at være kommen hertil. Hvis han, som man mener, er død 1664, har han havt Estermanden til Capellan et Aars Tid.

6) Hr. Provst Oluf Andersen, født i Tjæreby 1631. Paa Viinstuen i Næstved fremtraadte han jevnlig som en Nimrod imod Garnisonens Officerer, hvem han kastede ud af Døre og Binduer, naar de enten forstyrrede ham i hans Morgenandagt, ved en god Frokost, eller vilde paa anden Maade have ham til Bedste. (Hans overordentlige Styrke blev imidlertid knækket 1680 af en Fjerdedagsfeber, som han aldrig forvandt. IB.) Med sin Hustru, Sille Davidsdatter, havde han en Datter ved Navn Chrestence, som blev gift med Hr. Jens Jensen Enistorph, fra 1686 Vicepastor her paa Stedet. Han dode samme Aar som Svigerfaderen (1691), og nu maatte Menigheden herefter noies med Dannemarre Præst. (I sit andet Egteskab blev Fru Chrestence gift med Provst Dannefer i Karleby, hvortil henvises.)

Skoulønge Sogn (Schoulenge)

udgjør neppe 109 Tdr. Hartkorn, har 11 Gaarde og 170 Indbyggere¹⁾. Kirken er hvalvet, men lille og uden Taarn. Ved Præslegaarden findes en Runesteen, som i lang Tid laae istedet for Gangbræt over en Groft. Den nu næsten udslidte Skrift skal være: „Osterd (?) reiste Steen denne efter Gode, Fader sin, Hærens gode Forer.“ Paa en lille Bakke i Sognet skal have boet tvende Søstre, som kom i Uenighed om Hæderpladsen i Kirken, hvorfor den ene af dem flyttede til Gurreby og byggede denne Kirke, som hun, for end mere at ærgre Søstren, skal have givet en prægtig Altertavle.

¹⁾ Nu 107½ Td. Hartk. med 16 Gaarde og henimod 300 Indb. Er saaledes Herredets mindste Sogn.

Lignende Sagn fortælles ogsaa om Sleiminge og Fjelde Kirker. Sagnet er ogsaa bleven mærkeligt derved, at den svenske General Steenbofs Frue under Raskovs Besæiring skal have boet i Præstegaarden og der være nedkommen med en Søn, som seilagtigen er antagen for at være den senere saa berømte General Magnus Steenbof.

1288 skal her have boet en Præst ved Navn Henneke, som skal have været „gode Venner“ med en Nonne i Halsted Kloster. Præsten maatte gjøre Ujbigt og Nonnen fik „Bånd og Brød“.

Indtil 1634 udgjorde Skovlånge og Gurreby Sogne et Pastorat; men i dette Aar blev det første Sogn annecteret Sollested og Gurreby blev Annex til Ryde Sogn, hvormed det var forbundet indtil 1692, da det blev lagt til de to forstævnte Sogne, af hvilke Skovlånge blev Hovedsognet. 1842 kom den gamle Inddeling igjen tilbage, idet Gurreby og Skovlånge igjen bleve et Pastorat og Sollested et for sig.

Sognepræsterne for Skovlånge og Gurreby Menigheder fra Reformationen indtil 1634 ere følgende:

1) Hr. Niels Andersen Heede skal have været her 1530, i alt Fald endnu 1591. Denne hidtige Mand fik engang fat paa sin Degn imellem Skovlånge og Gurreby og havde nær myrdet ham. 1579 blev han stævnet til et Provstemode for at have viet en Kvinde i Torpe til sin Tjenestekarl, ved Navn Jens Jyde, som havde besvangret hende, medens Manden, Ole Bonde, var rømmet af Landet formedelst et begaaet Mord. Hr. Niels havde nemlig viet dem uden at lovlig Dem og Skilsmisse var skeet, og da nu Ole Bonde pludselig kommer tilbage efter at have faaet Venaadning, stævner han strax baade Præsten og sin Kone, og Lehnsmanden, Haak Ulfstænd, meente endog, at Hr. Niels skulde tiltales paa sit Embede. Hr. Niels søgte nu at bevise, at hans afdøde Provst, Hr. Busch, havde raadet ham til at vie dem, samt at

Lillysning var skeet; ja et Par Vidner udsagde endog, at den daværende Provst, Hr. Brun i Stoffemarke, havde raadet ham til det Samme, hvilket Sidstnævnte ei alene benægtede, men blev dertil saare opbragt over Beskyldningen. Med alt dette gik Sagen dog Hr. Niels imod. Han maatte erkjende sin Forseelse og hentye under Hr. Hack's Raade. Det Hele endtes med, at Hr. Niels maatte stille denne sin Tegnsmænd tilfreds og „afstinge Sagen“. (IB.)

2) Hr. Jens Jacobsen Riber fra 1598. Han var mere for at pynte sine Kirker end Præsterne nuomstunder; thi den ene gav han Altertavlen og den anden Prædikestolen. Han var født i Ribe 1573 og døde 1634. Hans Fader, Mag. Jacob Mathias Weile, blev siden Biskop i Odense. Da Hr. Jens nogen Tid havde været Hører ved Ribe Skole, rejste han udenlands engang eller to og blev efter sin Hjemkomst kaldet til dette Sted. Om han med sin Hustru, Anne Due, havde Born, skal jeg ikke kunne sige.

De følgende Præster vil man behage at see under Søllested, hvormed Skovlænge, som tidligere bemærket, var forenet indtil 1842, da Skovlænge atter fik en Præst for sig selv, hvilken var:

Hr. Andreas Christian Brøndsted, født 1801 paa Asko, hvor hans Fader dengang var Sognepræst. 1831 blev han Præst paa St. Thomas og St. Jan samt Missionsinspector og var der indtil 1840, hvorefter han 1842 erholdt dette Kald. Med sin Hustru, Pouline Elise Schlegel, Datter af Regimentschirurg S., født 1815, har han 6 Born, hvoraf 5 Souner leve.

Af Sognecapellaner for Skovlænge kjendes:

- 1) Hr. Knud Nielsen 1608 og 10.
- 2) Hr. Peder Hansen Kjertemind 1619, blev uden-
tviul 10 Aar efter Skibspræst.

3) Hr. Peder Christensen Drølev, tidligere Rector i Stubbekjøbing, var her blot en kort Tid af Aaret 1629. Han blev herfra forflyttet til Sognepræst i Eskildstrup (hvortil henvises).

4) Hr. Jørgen Jacobsen Wolf 1630—31, Søn af Mag. Wolf i Odense, fik i sidstnævnte Aar sin Ajsked i Naade. 1647 blev en Jørgen Jacobsen Wolf Rector i Lemvig. Maaſkee er det denne.

5) Hr. Christen Nielsen, en Søn af Hr. Niels Clausen i Dalby i Fyen, antages at være bleven afsat omtrent 1631 eller 34¹⁾).

Gurreby Sogn (Gurffve)

var indtil 1634 Annez til Skovlænge, 1634—92 Annez til Nyde, 1692—1842 forenet med Skovlænge-Sollested og endelig siden 1842 alene forenet med sit gamle Hovedsogn, Skovlænge. — Sognet har 13 Bønder, 250 Indb. og 138½ Id. Hartforn²⁾).

Baalshave, som nu er Bøndergods under Øllingsø, skal tilforn have været et Adelsjæde eller en stor Ladegaard og tilhorte Familien Pors. Kirken er liden, hvælvet, men uden Taarn.

Sollested Sogn (Zulverstede)

med 323½ Id. Hartf., staaer for lidt mere end 3 Tdr. Skovskuld, har 580 Indbyggere og 30 Bøndergaarde³⁾. Noget Skov findes. Landsbver: Sollested, Troeljeby og Høireby. Kirken er hvælvet, men uden Taarn og altfor lille til Sognets voksende Folkemængde. Et tilmuret Begravelsescapel, bygget for Familien Steensen, som i sin Tid eiede

¹⁾ Disse Capellaner ere samtlige meddeelte af Hr. Pastor Barfob.

²⁾ Nu omtrent 210 Indb. — altsaa færre —, 110½ Id. Hartforn og 14 Gaarde.

³⁾ Nu med 290 Tdr. Hartf., 3 Tdr. Skovsk., 29 Gaarde og over 700 Indbg.

Solledstedsgaard, findes. 1855 gav Kirkens Eier, Justitsraad Wilhelm til Øllingsogaard, en smuk Altertavle, malet af Raadfig, forestillende Jesus og Disciplene i Emaus, samt Alterklæde og Dug. 1858 blev den restaureret.

Foruden Uvlsogaarden Wilhelmshoi paa 22 Edr. Hartl., hører ogsaa til Sognet det smukke Herresæde Solledstedsgaard, som har 67 Edr. Hartkorn og 2½ Ed. Skovsklyd. Denne store Uvlsogaard, som er omgivet med gode Grave, indhøster aarlig 1500 Edr. Korn og foder 60 Hoveder¹⁾. Af dens Eier kendes: 1468 Hr. Anders Graae; hans Son, Jvar Laurits Graae. Dennes Son, Jørgen Graae, Landsdommer 1520, folgte siden Gaarden og drog til Langeland. Den næste Eier var Jørgen Brahe til Tostrup, som findes omtalt iblandt Falsters Lehnsmænd. Han var gift med Fru Ingeborg Dye, Datter af Johan Dye paa Nielstrup, som i 12 Aar var Hofmesterinde hos Dronning Sophie, † 1592 paa Solledstedsgaard. De havde ingen Børn og antog i Barns Sted Hr. Jørgens Broder, den senere saa berømte Tyge Brahe, og holdt ham til Værdom baade hjemme og udenlands. Fru Inger gav 300 Rdlr. til Kjøbenhavns Skole og efterlod over 80.000 Rdlr. i Penge og Gods. En Deel deraf blev Hr. Tyge Arving til. Efter Fru Inger fik Henrik Gyldestjerne Gaarden, men døde samme Aar (1592) og hans Enke, Fru Mette Rud, 3 Aar efter. Deres Børn skiftede 1598 saaledes, at Knud Gyldestjerne fik Nastrup i Bønslyssel og Dottrene Pernille og Jutta Solledstedsgaard i Forening. Man vil vide at det er een af disse Damer, som har bygget ikke Gurreby, men Skovlunge Kirke, fordi de ikke kunde enes om Pladsen i Solledstedskirke.

Efter dem eiede Hr. Erik Steensen, en Son af Hans Steensen til Steensgaard og Margrethe Basse, Gaarden. Han er født paa Steensgaard 1590, kjøbte Gaarden 1629,

¹⁾ Nu har Gaarden 61½ Ed. Ager og Eng og 2½ Ed. Skovsk., 170 Edr. Hartk. Fæstegods og 162½ Ed. Arvefæstegods.

boede her i mange Aar og døde 1653. Han var gift med Barbara Normandsdatter, Arving til Bramslykke, som døde 1646, 51 Aar gammel. Hans Søn, Erik Steensen den Yngre til Skovgaard og Holfegaard, Amtmand over Hindsøgaard og Afsens Amter, døde 1701 og blev 63 Aar. Hr. Steensen ligger i sin ved Sollested Kirkes nordre Side befestede aabne Begravelse, som hans Datter, Fru Barbara Kirstine, Enke efter Baron, Oberst Hold til Skovgaard, restaurerede 1739, men de 100 Rdlr., hun samtidig her indsatte til Capellet's Bedste, ere forlængst forsvundne. Med sin Hustru, Kirstine Rothkirk, som døde i sit 69 Aar 1706, havde han endnu en Datter ved Navn Sophie, som blev gift med Capt., Baron af Winterfeld fra Bintersborg, samt en Søn, Hans, † 1684. Hr. Steensen solgte den 31te Octbr. 1665 Gaarden for 9000 Rdlr. til

Hr. Jacob Geweke, Commandant i Raskov og efter den Tids Skik en brutal Soldat. Han giftede sig med Frue Sophie Christine Raas til Dllingsø, som begge ligge begravede i Raskov, hvor Hr. Geweke døde den 17de Jan. 1700 (K.). Geweke solgte atter Gaarden til Jean Andreas Timpf, Afsessør i Commercecollegiet, som alt var her 1671 (R.), og 1690 atter afhændede den til Stiftamtmand H. U. v. Lüchow til Søholt, som mageskiftede saaledes med Kong Frederik IV, at han 1706 fik Bispenæs, det nuværende Ulrichsdal, til Bytte for Sollestedgaard. 1724 mageskiftede Kongen med Kammer-Afsessør Frederik Felthuus, som gav H. M. Bremerøvdold for Sollestedgaard, hvor han siden døde 1730. Hr. Felthuus var en meget stille, from og godgjørende Mand. Godgjørende var ogsaa hans Frue, en Datter af Mag. Sidenborg i Taagerup; men hun var ikke god imod sin egen Reputations. Efter Hr. Felthuus's Død blev hun gift med en Capitain, som reiste til Paderborn for at hente nogle Tusind Daler, som Hr. Felthuus der havde tilgode; men der siges at han blev forgiven og hans Papirer forsvandt.

Fru Felthuus, som var en fuldendt Skjønhed og her fødte et Par Sønner og en Datter, blev siden yderlig fattig og holdt tilsidst Kaffehuus ved Frederiksborg. Hr. Schoutbynacht Henrik Brandt kjøbte Gaarden 1730, men døde 6 Aar efter. (See Pederstrup). Ved hans Død kjøbte den rige Md. Niegelsen i Nakskov Gaarden. Hendes Son, Landsdommer og Cancelliraad Hans Niegelsen, solgte Gaarden 1759 til Kammerherre Christian Frederik v. Knuth, efter at den 7 Aar isorveien forgjaves var tilbudt den bekjendte Abr. Lehn til Høibygaard for 34,000 Rdr., uagtet Godsset udgjorde circa 340 Tdr. Hartkorn, Sollested Sogns Kongetiende skulde gaae med i Kjøbet og paa selve Gaarden holdtes der 50 Stkr. Malkeqvæg. Den aarlige Udsæd var circa 120 Tdr. Hvede, Byg og Urter. Hr. Niegelsen er født i Nakskov, hvor hans Fader var Kjobmand. Hans Moder var Danneqvinden Karen Holm. Da hans Frue, som var en Datter af Commercceraad Jacob Flindt til Nielstrup, blev kjed af denne Egn, fik hun sin Mand til at kjøbe Glorup i Thy; men tilsidst blev hun ogsaa kjed af Glorup, og saa kjøbte de Dllingsøgaard (hvortil henvises) 1766. Han søgte stedse Tid og Veilighed til at læse og blev for sin Erfarenheds Skyld brugt i Lov-Commissionen. Han havde 6 Sønner og en Datter, som blev gift med Justitsraad Hornemann. Af hans Sønner maa mærkes Historieforfatteren Niels Ditlev Niegels(en), født paa Sollestedgaard 1755. 1775—79 studerede han Theologie i Udlandet, var fra 1781 til 1784 Hofmester for Dronning Julianes Bager, boede siden paa sin Gaard i Høiet paa Falster (hvor Bønderne kaldte ham „den vise Nielsen“ og hans Minde endnu lever), indtil han 1800 flyttede til Sorø, hvor han døde 1802. Han er en af Danmarks bitterste og i sin Bitterhed meest eenfaldige Historieforfattere, hvilket er saa meget mærkeligere, som han ellers skal have haft det fortræffeligste Hjerter. Kammerherre Knuths Sønneson — see Stamtavlen over Familien Knuth — var Geheimconferentsraad Adam Christoffer Knuth, som boede længe paa

Gaarden, men senere solgte den til Hr. Bolle. 1811 byttede Hr. Bolle Eiendom med Hr. Proprietair Jørgensen paa Bintersborg (hvortil henvises). Hr. Jørgen Jørgensen, hvis Fader i sin Tid var Forpagter af Juellinge og andre større Gaarde, er født den 20de Januar 1770. Han var gift med Karen Margrethe Kalle, ældste Datter af Birkedommer Kalle paa Knuthenborg Birk. Hr. Jørgensen var først Forpagter af Drebygaarden, senere af Bintersborg, hvilken Eiendom han 1804 kjøbte af Grev Hardenberg-Reventlow. Da Tidconjuncturerne ikke vare stiftede for Fæsterne at kjøbe deres Gaarde, maatte de og Hr. Jørgensen indskrænke sig til at enes om Høveriets Afstæffelse, som blev afløst for den billige Afgift af 4 Tdr. Hvede og 4 Tdr. Byg pr. Gaard. De uheldige Tider, som nu oprandt for den danske Landmand, og navnlig nogle ulykkelige Cautioner, hvorved han tabte betydelige Pengesummer, bragte senere hen hans oconomiske Forhold i den Grad i en ulykkelig Forsatning, at han den 8de Mai 1827 gif ud af Verden med den for en Familiefader høist pünlige Tanke, at hans Hustru og 9 uforsjorjede Børn inden føie Tid maatte gaae fra Gaarden i Armod. Flere begyndte ogsaa allerede at speculere i denne ulykkelige Eventualitet, som dog heldigviis ikke indtraf, hvilket navnlig skyldes den Kløgt og Iver, som Svigerfæteren, Hr. Pastor Clausen i Halsned, og Birkedommer, Justitsraad Dons udviklede. 1836 kunde Eiendommen nogenlunde sikker overleveres til den ældste Son, som kort efter var saa heldig at erholde et betydeligt Pengelaan, hvorved han kunde kjøbe Eiendommen. Hans agtværdige Moder skulde endnu opleve denne store Glæde efter saa mange Sorgens Aar. † 8 Martz 1838.

Hr. Jørgen Jørgensen skildres af Alle, der kjendte ham, som en forstandig, velvillig og livsglad Mand. Han var en human Gudsseier og hans Huus paa den Tid et Exempel paa alle de Dyder, som pryde et kristeligt Familieliv.

Af hans Børn maa erindres hans agtværdige Søn, der døde som Missionair efter et kort Ophold paa Guineakysten, samt den nuværende Eier af Gaarden, Hr. Justitsraad Laurits Jørgensen, tillige Eier af Søholt, hvem Udg. skylder flere Meddelelser om disse Gaarde. Hr. Jørgensen har ei alene viist, at han har forstaaet Tidconjuncturerne, men ogsaa tilkjendegivet, at han har havt Mod nok til at benytte dem. Han er dertil en baade human og en driftig Godseier, og, hvad der gjer ham lige saa megen Ære, den tjenstagtigste Ven og velvilligste Mand. Hans Hustru er en Datter af afdøde Pastor Clausen i Halsled og altsaa hans Søsterdatter. En Søster var desuden gift med afdøde Pastor Holm i Hunsøby (hvortil henvises).

Før vi forlade Sollestedgaard maa endnu bemærkes dette, at ingen større Gaard paa Den har saa ofte været bortbyttet som denne, samt at Jagen af lige Størrelse i sin Tid har havt sit Guds i den Grad adspredt. For omtrent 100 Aar tilbage havde Eieren Bøndergods endog dybt ind i Nørreherred. Hvorledes Godsjet siden er bleven afrundet, vides ikke, men rimeligviis er det skeet i Knuthernes Tid.

Af catholske Præster nævnes en Hr. Henning 1470. Efter Reformationen have været:

1) Hr. Christen Nielsen 1571, suspenderet 1573, fordi han havde fort falske Bidner imod en Hans Poulsen. Da han lovede Forbedring, blev Suspensionen hævet; men 1578 anklagedes Hr. Christen paany af sin Evigerfader, Hr. Christen i Nadsled, for 9 Puncter, som i Hovedsagen gik ud paa, at han havde mishandlet sin Kone, hvem han havde slaget døv, „sveltet“ og sparket. Forskjellige Gange havde han slæbt hende af Sengen, saa at hun endog maatte tilbringe en heel Nat paa det bare Gulv, uagtet hun var syg og det var ved Mikkelédagstider. Hertil kom, at han aldrig havde været god ved hende tidligere, og 4 Aar iforveien

desuden slaget Hr. Rasmus i Besterborg og kaldt ham „en Forræder“, ret som han sad i Raskov og talte med Hr. Niels i Skovlænge — hvorfor han dengang slap fri, da han gjorde Afbiigt og erklærede at det var sleet i Drukkenskab. Han blev nu i et extraordinairt Vandemøde stilt fra sin Hustru og dømt fra sit Embede „over hele Stiftet“.

2) Hr. Niels Chriitensen, var her 1584 (IB.).

3) Hr. Jacob Rasmussen, til 1618.

4) Hr. Jokum Nielsen, var kun Præst her i 9 Maaneder, † 14de Juli 1619.

5) Hr. Bernt Hansen, † 1624.

6) Hr. Niels Andersen, fra 1624 til sin Død den 29de Mai 1638. Hr. Niels var den første Præst for Søllested og Skovlænge Menigheder i Forening og blev henved 40 Aar gammel.

7) Hr. Anders Erikson Hvid, var først residerende Capellan i Stokkemark, var siden Sognepræst her fra 17de Juni 1638 til 24de August samme Aar, da han døde.

8) Hr. Bertel Nielsen, født 1608, Rector i Raskov fra 1635—38, levede derefter her til 1667, da han døde paa Aarets sidste Dag. 1658 afbrændte hans Præstegaard, formodentlig ved Fjendehaand. Til dens Opbyggelse fik han en Hjælp af 1 Rdlr. af hver Kirke i Stiftet. (IB.)

6) Hr. Gregers Kniphof, født i Sverrig 1638, var Præst her fra 1668 til 1697. Han fik Gurreby Sogn lagt til de to, som han allerede havde, dog paa det Vilkaar, at han skulde have en Capellan. Aaret for sin Død begrov han sin Hustru Ellen Pedersdatter, som havde skjænket ham 5 Børn.

10) Hr. Mogens Sørensen Rahr, „en Jyde af Soren Rahr“, var Præst her fra 1697 til 1722. Jeg finder ham 1712 tituleret „Viceprovst“. Han var gift med Barbara Anemüller, en Præstee enke fra Horslunde, som døde 1709 uden Børn. Derefter ægtede han endnu en Præstee enke, Marie

Krucq fra Marvede, som „trostede“ ham i 3 Aar og døde saa 1712. Han forærede en Lysekrone til Skovlænge Kirke, og afstod derpaa Kaldet til Hr. Thomas Winther, som havde faaet Bentebrev paa det. Det Sidste, Hr. Nahr skrev i denne Verden, var 4 Dage før sin Død et hjærtligt Brev til sin Nabopræst, Hr. Mag. Jan Samuel, hvori han bad ham, at han vilde tage sig af hans 3 Steddøtre (fra sit andet Ægteskab). En liden Trøtte havde denne „lystige“ Mand 1713 med Stedets Capellan, Hr. Koef, der indstavnede Hr. Nahr formedelst nogle haarde Ord imod sig, rimeligviis fordi Capellanen havde været borte fra Embedet i 20 Uger. Degnen viduede imod Præsten; men dog forligedes Sagen „med Haand i Haand“. Præsten blev mulcteret paa 2 Rdlr., Capellanen paa 2 Mk., alt efter Formue og Leilighed.

11) Hr. Thomas Winther, efterfulgte Forrige 1723. Hans Fader var Tolder i Rødby. Han blev Student fra Nykjøbing og ansat som Capellan paa dette Sted 1714. Efter at være bleven entlediget 1752 levede han nogen Tid i Maribo, hvor hans Kone døde 1757. Han flyttede senere til Kjøbenhavn, hvor han døde 1759. (16.) Hr. Winthers første Hustru var Dorothea Kristine Beck, som døde 1739; hans anden „Elskelige“ var Margrethe Diderikke Rhode, forhen Kammerjomfru hos Geheimeraadinde Harbo, som gav hende aarlig Pension, da hun var bleven Enke. Hans „velopdragne“ Son Frederik blev Viinhandler i Kjøbenhavn, hans Datter Dorthé Magdalene Præstente i Skanderup, hans Datter Edel fradøde sin „elskede“ Mand paa Christianshavn.

Høirebysmedens Historie indfalder til liden Noes og Glæde paa dette Sted:

Smed Anders Christensen Carl er født i Abbed i Stoffemarke Sogn. Han var liden af Væxt, havde tyndt, glat, sort Haar, et mørkladent, magert Ansigt, talede langsomt og betænksomt, men havde et hurtigt Begreb til at fatte, saa at han endog var dygtig til selv at udfinde og forfærdige forskjellige

Slags Redskaber, reparere Uhre, ja selv gjøre dem fra ny; han gif endog saa med Stovler, som han selv havde smedet af Stangjern. Han var henfalden til Melankoli, tænkte noie over enhver Ting og antog Intet uden at have prøvet det. Han var en redelig og rettænkende Mand, som gjerne viste Tjenester, hvor han kunde, og havde en vis Vreksfølelse. Han vilde jaaledes s. Ex. paa ingen Maade forarbeide Jern til Gabestofke. I sit hele Levnet var han en afholdende, exemplarisk og brav Mand. Den første Aarsag til hans Ulykke var en Proces, han førte med sine Bymænd om en Eng og Skov, som laae ved hans Huus, hvilken han havde kjøbt af Grev Dannefsjold, men som han, efter at Sagen havde været i 5 Aar, tabte ved Hoiesteret, fordi det blev bevist, at de omtvistede Jordstykker før Salget havde tilhørt Byen.¹⁾ Han troede bestandig, at der var skeet ham en stor Uret, som gif ham saa meget mere tilsinde, som han altid selv havde ønsket at øve Ret og Retfærdighed. Han tabte nu Lyst til sit Arbeide, begyndte at speculere over Verdens Gang, og dannede sig efterhaanden forskjellige Meninger, som stod i skarp Modsatning til de kristelige Troeskærdomme. Da han desuden havde det Uheld at blive beegnet med Foragt og Bitterhed, saa ofte han yttrede sine Tanker, og de, som søgte at gjendrive ham, hverken havde Koldblindighed eller Forstand til at gjøre det, blev han stedse mere overbevist om sine Bildfarelsers Sandhed, vandt endog adskillige Tilhængere og vakte almindelig Opmærksomhed paa hele Den. Biskop Lodberg, som formædte Præsterne, der viste en utroelig Lidkærlighed imod den arme Smed, til Sindighed og Forsigtighed, paadrog sig derved ilde Omtale af dem. Endelig fik den hæftige Hr. Winther en Provokeret nedjat over Smeden, der optraadte med en ganske anden Klogskab end Degnen fra Bestenskov nogle faa Aar tidligere i sin Sag. Om sin egen Fodsel sagde han, at han havde hørt af sin Fader, at Kong

¹⁾ Hvorledes kunde saa Greven sælge dem?

Carl den Sjette i Sverrig havde havt en uægte Søn, Major Carl, som i Malmo selv fik en Søn ved Navn Michael, der flyttede til Sjælland. Michaels Søn, Anders, drog til Laaland og nedjatte sig i Stokkemarke By, og dennes Søn, Christen, var Fader til Smeden. Det vil være for vidtloftigt her at anføre den lange Retshandling, som nærmest har Intercesse ved Smedens skriftlige Besvarelser, der vare meget klogt affattede, og dette er saa meget mærkeligere, som han selv var meget ukyndig i at læse og skrive, hvorfor man ogsaa med Rette antog, at der stode Andre bagved; men hvem disse vare, derom tier Historien. Vi ville blot anføre et Par af Smedens Svar. Man havde iblandt Andet været saa taabelig at spørge ham selv, om han var ved sin Forstand? han svarede: „Gud bedre, at jeg ikke er viis: Daaren kjendes paa mange Ord.“ (Dette var en velfortjent Snært til hans Modstanderes Ordgyderier.) Dernæst adspurgt, hvorfor han ikke vilde forarbejde Jern til Gabelstøkke, svarede han: „at han altid frygtede for selv at komme til at staae i dem“. Da Smeden klarede saa vel for sig til det Skriftlige, søgte Retten at fange ham ved at forelægge ham omtrent de samme Spørgsmaal til mundtlig Besvarelse, idet man blot anmodede ham om at svare Ja eller Nei til ethvert af dem. Men Smeden var ikke at formaae til at aabne sin Mund, og vedblev sin Paaastand at ville svare skriftligt. Forgjæves søgte Biskop Lødberg i en privat Skrivelse af 31te Januar 1731 at overbevise ham med venlige Ord om hans Bildfarelser; men da dette heller ikke frugtede, valgte man den nemmeste Vei, og tilveiebragte en kgl. Resolution af 26de Oct. s. A., som befalede, at Smeden skulde arresteres og efter Omgang undervises af Herredets Præster. Som en Følge heraf sequestredes den ulykkelige Mands Indbo og han selv bragtes i et af Nakstovs, for deres Udselshed dengang berøgtede Fangehuller, 12te Januar 1732. Hver Tirsdag og Torsdag plagedes han nu af de Norreherreds Præsters Besøg, som med større og

mindre Duclighed søgte at bringe ham til Omvendelse. At denne Methode maatte være den mindst heldige, at tage Manden paa, viste sig snart. I Begyndelsen svarede han Præsterne, men siden hen blev han aldeles taus og tilsyneladende døv for al Tiltale. Han sad nu saaledes arresteret, indtil Biskop Ramus ansøgte om hans Løsladelse, hvorefter han midt i August samme Aar bragtes til Sognepræsten i Stokke-
marke, Hr. Blicher, for om denne mulig kunde bringe ham paa andre Tanker. Dette mislykkedes ligeledes, og Smeden skulde nu, ifølge Suhm og Pontoppidan, have været bragt i Daarekisten, da en medlidende Død 1733 gjorde en Ende paa hans Gjenvordighed¹⁾.

12) Hr. Gregers Jensen, 1752—71. (See Sandby.)

13) Hr. Mathias Schwarzkopf, en Son af Provst Schwarzkopf i Aregome i Sjælland, hvor han saae Verdens Lys den 26de Januar 1741. † 1804. Hans Moder var Hedevig Kristine Brun. 1761 blev han Student fra Frederiksborg Skole, og 10 Aar derefter kaldet af Grev A. G. Moltke til dette Sted, hvor han giftede sig med Jomfru Karen Smith, en Datter af den oprigtige og velstændige Krigsraad Smith til Adserstrup. 1804 kaldtes Hr. Dr. theol. Samuel Friedlieb Zimmermann til dette Embede, men frabad sig det, hvorpaa han kom til Gundslev.

14) Hr. Andreas Brünniche, Son af Kjøbmand, siden Veier, Maaler og Brager, Bedemand og Borgersofficer, Brünnich i Roeskilde, er født 1771. Til sin første Examen blev han indkaldt, til sin Embedsexamen erholdt han Udmærkelse. Var først resid. Capell. i Vig og A. Menigheder i Sjælland, og var derefter her fra 1804 til sin Død 1842. Med sin første

¹⁾ Udtaget af de Rogertiske Manuskripter. At Suhms og Pontoppidans Beretning om den samme Sag lider af betydelige Feil, vil en Sammenstilling gjøre indlysende.

Rone, Anna Margrethe Suhm, havde han ingen Børn; med den anden, Anna Agnete Plum, en Degnedatter fra Sjælland, som endnu lever, en Søn, der er en agtet Læge, og en Datter Eline Margrethe, først gift med Hr. Barming i Brandstrup, siden med Hr. Toldkasserer Petersen i Årsens. Embedet blev ved Hr. Bränniches Død et Kald for sig, og den første Præst for Sollested alene var:

15) Hr. Casper Ernst Raalund, født 1806 i Godmer, hvor Faderen tillige var Provst. Blev resid. Capell. fra 13de December 1841 til 14de Oct. 1842, da han blev Sognepræst. † 28de Decbr. 1853. Gift med Anna Helene Ridewaldt. En Søn og tvende Døtre leve. Hr. Raalund var vel en noget paastaelig, men rettænkende og brav Mand, som bar sin tiltagende Sygelighed med christelig Taalmodighed.

16) Hr. Frederik Carl Christian Vilhelm Ludvig Breinholm, er født 1815 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Major. 1848 blev han Katechet i Kjøge, men da han mistede sin Hustru paa Nytaarsdag 1850, søgte han Forflyttelse og fik Tilladelse til at bytte endnu samme Aar med Hr. Holstein, der var Katechet ved Frelser's Kirke paa Christianshavn. I Marts 1854 kaldtes han hertil, men døde i August samme Aar uden at tiltræde Embedet. I sit Ægteskab med Sophie Marie Margrethe Bentlei, Datter af Conferentsraad Bentlei, Borgermester i Kjøbenhavn, havde han ingen Børn.

17) Hr. Jørgen Hovman Kruse. Denne dygtige og vakkre Mand er født 1817 i Roeskilde, hvor hans Fader, som endnu lever og er over 90 Aar gammel, er Feldbereder. Efter at have taget alle Examina med bedste Charakter, var han en kort Tid Huuslærer og blev derefter, 1840, Adjunct ved Roeskilde Skole, fra hvilken han 5 Aar tidligere var bleven dimitteret. 1846 ægtede han Balsborg Vosgrøn, Datter af Grosferer L. i Kjøbenhavn. 2 Sønner leve. 1854, den 27de Novbr., kaldtes han hertil.

Af residerende Capellaner kjendes i Sollested:
 Hr. Hans Burd, 1530.
 Hr. Erik Mortensen, 1616—18.

Residerende Capellaner for alle tre Menigheder.

1) Hr. Jens Sørensen Røck, 1692—1714, var maaſkee en Sønnesøn af Hr. Røck i Beggerloje eller en Søn af Hr. Røck i N. Alslev. Der fortælles om ham, at naar han til Høitiderne tog imod Offer, havde han en Fløite hos sig, i hvilken han stødte, for at opmuntre de Barmhjertige. Idetmindste kunde han nok trænge til Alt, hvad man vilde give ham, thi hans hele Løn var ikke mere end 80 Slettedaler om Aaret. (IB.) Hans Enke, Jnger Margrethe Lund, blev siden gift med Degnen Jens Mule i Hillested, som døde 1718.

2) Hr. Thomas Winther, 1714—23. Blev Sognepræst.

3) Hr. Adam Levin Bolt, født 1689 paa Halsted Kloster, hvor Faderen var Amtsskriver. Han havde forhen været Jorpagter paa Grundsted, og var her kun 1 Aarstid, hvorefter han kom til Landet 1724. Med sin Hustru, Else Sofia Junis, † omtrent 1750, havde han 4 Børn. Han var meget agtet af Enkefru Lügow paa Gammelgaard, som kaldte ham baade hertil og til Landet.

4) Hr. Henrik Winther, blev 1725 Capellan i Rødby, da han ikke kunde enes med Sognepræsten, Hr. Thomas Winther, naftet han var hans Tvillingbroder. 1732 blev han ved Provsteret domt fra Kaldet formedelst Embedsforjættelse, Drukkenſkab og forargelig Færd baade i Menigheden og i Kirken, hvor han f. Ex. en Paaschedag ikke kunde forrette Gudstjenesten, saa drukken var han. Han modte selv for Landemodet, tilstod sin Brøde og bad blot om lidt Pension samt om at maatte beholde Kjølen. (IB.) I Kjøbenhavn laae han, til Ordenens Bestjættelse, i Rødestenen (med

Rjolen paa?) og døde i Armod. Hans Enke ægtede siden en Rjobermand Hylterup i Odense.

5) Hr. Johannes Skougaard fra Rjøbenhavn, faldet 1725, døde i Nakskov 1728.

6) Hr. Albert Bøgvad, 1728—29, kom herfra til Skjerbek i Haderslev Amt. Hans Fader var Mag. Peder i Nysted. I de sidste Aar for sin Dod, 1740, havde han en Son af Hr. Rodriquez i Nakskov, Johannes Hieronimus, til personel Capell. Hans Enke døde siden i Ribe og hendes Egenfindighed med.

7) Hr. Poul Danhel, født 1669; 1729--31, døde her ugift. Var forhen Rytter og bejad gode Naturgaver; men hans Lon som Rytter var næsten lige saa stor som hans Lon som Capellan — hvorledes kunde han da leve?

8) Hr. Knud Müller, 1731—41. Blev Præst i Halsed.

9) Hr. Rasmus Wind, er født 1702. Hans Fader, Niels Rasmusen, var en fattig Huusmand og Skræder i Vindeby, men Provst Bernt Suhr i Rjøbelov lod ham studere paa sin Bekostning, og han blev Student 1726. Han lærte først for Thingskriver Christoffer Wolfs Børn paa Bramgaarden ved Nakskov, blev derpaa Degn her 1728 og tog Formandens Enke tilægte. Da han siden blev Capellan 1741, fik han Tilladelse til at beholde Degneembedet, imod at holde en Substitut. Hans anden Hustru var Cathrin Sibylla Horup, Datter af Forvalteren ved Estrup og Lovenholm. Denne hjertearlige Mand havde den Glæde, før sin Dod 1777, at see sin ene Datter, Ane Gjertrud, gift med Præsten paa Anholt, Hr. Peder Schmidt, 1766.

10) Hr. Laurits Christoffer Busch, født 1748 i Kallehave, hvor Faderen var Præst, var tillige Degn her fra 1777 til 83, da han blev Sognepræst i Landet, hvor han døde 1798. (IB.)

11) Hr. Hans Henrik Møller, født 1753 i Nykjøbing, hvor Faderen var Skomager. For han tog Embedsexamen var han i 8 Aar Huuslærer hos Kammr. Dideriksen paa Øllingsø, som kaldede ham til dette Embede samme Aar, han fik Embedsexamen 1783. † 1789 eller 90. (IB.)

12) Hr. Claus Nicolai Clausen, kaldet 1790, blev 1795 resid. Capell. i Stokkemarke.

13) Hr. Cornelius Bagger, blev efter kort Tids Forløb Sognepræst i Landet (hvortil henvises).

14) Hr. Henrik Vilhelm Breinholm, født 1780 i Odense, hvor hans Fader, en gammel Studiosus, eiede en Gaard. Blev først erklæret immaturus (umoden), fik dog siden daarligste Charakter til Embedsexamen. Var først resid. Capell. i Thirsted, kom derefter her 1807, hvorfra han 1812 forflyttedes til Jylland, hvor han døde 1841. Gift med en Datter af Hr. Lyman i Gloelunde. En Søn er Præst, en Datter, gift med Herr Pastor Christensen i Tonning.

15) Hr. Jens Christian Blicher, født 1784 i Rødding ved Viborg, hvor Faderen var Præst. Han var her 1813—18, da han kom til Jylland, hvor han var Præst paa forskjellige Steder, indtil han 1842 blev entlediget og spillede samme Aar Fallit. † 1845. Med sin Hustru, Pouline Abrahamine Rolke, Datter af Virkedommer Rolke paa Svanevigs Mølle, havde han 5 Børn. Der fortælles om Hr. Blicher, at han altid havde en Tversæl paa Nakken, naar han red til Nakskov, fordi Sognets Bønderkoner overlæsfede ham med Commissioner om at kjøbe hiint eller dette, og at Hr. Blicher ikke altid fik Tak for sin Uleilighed, naar der uheldigviis gik Hul paa Kræmmerhusene eller naar Barerne ikke vare efter Ønske. Man brugte dengang Sæbehorn, og naar nu Sæben om Sommeren blev tynd, maatte den stikkelige Præst endog finde sig i at ride hjem med et eller flere Sæbehorn i Hænderne.

16) Hr. Søren Hagerup Holdt, 1818—24, blev Præst i Sandby.

17) Hr. Christian Lemvig, 1825 til 27, ligeledes.

18) Hr. Peter Hoi Naby, 1828—30. (See Vaalse.)

19) Hr. Johannes Galskjött, født 1804, er en Søn af Hr. Galskjött i Hylsted i Sjælland, var her 1830—34, da han kom til Korsør; fortiden Præst og Slotspræst i Hillerød.

20) Hr. Christian Ernst Krag, født 1804 i Gjelsted, hvor Faderen var Præst. 1823 blev han dimitteret fra Raskov Skole, var først personel Capell. omtrent i 3 Aar før han 1834 kaldtes hid. Aaret efter blev han forflyttet som Sognepræst til S. Broby i Fyen.

21) Hr. Peter Frederik Hansen, hvis Fader var Cancelliraad Christian Hansen, er født 1807. Var her 1835 til 41, da han blev Præst i Gæpe og B. i Fyen. Gift med en Pleiedatter af Provst Bränniche.

22) Hr. Casper Ernst Raalund, 1841—42. Sognepræst.

Westerborg Sogn (Væstarburgh).

Har 300¹⁾ Idr. Hartkorn med 2½ Idr. Skovskuld og 450²⁾ Indbyggere. Landsbyer ere Westerborg med Apothek, Langevej, Magletving og Bonnet. Sognet, hvoraf den større Halvdeel ligger i N. Herred, har de sjeldneste Herligheder her i Landet. Foruden en velhavende Tilstand iblandt Bønderne, som eie Kjernejord, ligger her en stor fiskerig Indsø med den bekjendte Theophili Skov imod Vest. Af andre Skove mærkes „Rosningen“, Norre- og Edr. Skov, Bogeskov, Ludvigshave og Benedicte's Lund, jaa kaldet efter afdøde Kammerherre Grev C. D. Revenlows Ugtefælle, som

1) Nu 411½ med 20½ Idr. Skovskuld.

2) Nu circa 1300. 33 Gaarde.

hviler her tilligemed hendes Mand, ældste Søn og flere Medlemmer af den grevelige Familie. Begravelsespladsen er omgivet af en Muur og forsynet med smukke Gravminder. Vesterborg Sogn er et af de smukkeste Partier i Laaland, og bliver derfor jævnlig besøgt af Fremmede, især fra Nafflov.

Kirken, hvis Længde neppe er 35 Alen, har ingen Taarn, men et Træspir; ingen synderlige Prydelser, som er mærkeligt nok, naar man erindrer, at den ligger saa nær Herregaarden Pederstrup. Den blev imidlertid restaureret 1855, har et godt Orgel, er høi, lys og hvælvet.

I Kong Baldemars Jordebog forekommer „den vestre Borg“. Der har ogsaa været en „østre Borg“ her paa Laaland i Baldemar den Stores Tid; men hvor den har ligget, vides nu ikke. Saavel Sognets eget Navn, som mange Stednavne i samme, tyde paa, at her maae have ligget „en Borg“. Ost for Vesterborg Kirke laae Søgaard, hvis firkantede Byggeplads endnu er kjendelig. Dens sidste Beboer var Theophilus Rukrad, hvilket er stadfæstet af en Steen, der paa Rhodes Tid laae i Kirkens Gulv, og viste, at han var født i Dresden den 1ste Septbr 1611, † 7de Januar, 1668, efter at have boet paa Søgaard i 29 Aar. Hans Enke, Birgitte Jensdatter, som tilligemed Sonnerne Mourits og Præsten Jens lagde denne Steen, var født i Barberg den 12te Mai 1618, dode ogsaa her den 3die Mai 1694. Gaardens Jorder og Skove ere nu lagte under Pederstrup og Skjelstoft.

Pederstrup ligger i den Deel af Sognet, som hører til Nørreherred, og hører som bekjendt til Grevskabet Christianssæde. Her holdes henved 100 Hollænderi-Køer og en Deel unge Væster. Gaardens Hovedgaardstøgt er 117 Tdr. Hartkorn og dens Marker have saa stort Omfang, at de, tilbørlig forsynede, kunne give henved 1900 Tdr. Korn i aarlig Avl; den er ogsaa anjat for 1½ Td. Skovsktyld. Dette overmaade lystige Sted ligger ved en Sø, som er omtrent 5000 Alen i

Omfreds og indeholder Abborer, Suder, Gjedder, Mal og Brasen. Hertil fattes alene en smuk Have. Al denne Herlighed forpagtes nu bort imod en aarlig Afgift af 3500 Nldr., og saa har Forpagteren tillige $\frac{1}{2}$ af Konge- og Kirketienderne af Hørsunde, Nordlunde, Vesterborg og Virket Sogne. Forp. paa Skjelstøfte har den ene Femtedeel, og giver derfor, samt for Gaardens Avl, 1500 Nldr. i aarlig Afgift. Pederstrups Hovedbygning er vel af Bindingsværk, men var dekuaget i Peder Brandts Tid en af de bedste og anseeligste, forsynet med store Værelser i øverste og nederste Stokværk med Kjøkken og Meieriseilighed nedenunder. I Forqvisten ovenover er Seicrværk og Klokke. I Bagqvisten ud til Søen en stor Sal. Denne anseelige Bygning fattes alene en Eieres Besboelse (hvad, om hver Herremand kun eiede een Gaard). Foruden denne Hovedbygning ere her andre „stolte“ Huse til Gudssets Forvaltere og øvrige Tjenerskab, til Lader og Stalde m. m. ¹⁾).

Navnet uledes af Landsbyen Pedersthorp, som har været til længe før det 14de Aarhundrede, men som efterhaanden blev opslugt af Herregaarden. Pederstrup tilhørte endnu før 1354 Halsted Kloster, til hvem Laurens Jonsjon

¹⁾ At ovenstaaende Beskrivelse ikke svarer til Virkeligheden, indseer Enhver. Pederstrups nuværende Hovedbygning er opført af Grev G. D. F. Reventlow. Ved Siden af den findes der tvende andre herstavelige Bygninger, opførte til Bolig for andre Medlemmer af Familien Reventlow, som nu næsten udelukkende opholder sig her, trods de andre Herregaarde, hvortil nu kan føies det delilige Brætteløbsborg i Fyen, som hører til Grevskabet. Disse Bygninger, i Forbindelse med en Mængde ligesaa vel vedligeholdte Uthuse, giver Pederstrup et smukt Udseende, som forøges ved de mange vakre Haveanlæg og Skovpartier, af hvilke Gaarden overalt er omgivet. Det hele Landskab faaer imidlertid foru sin fuldkomne Skønhed ved den vundne Sø tæt ved Gaarden. Pederstrup er en af de største Avlsgaarde paa Laaland og har næsten 800 Tdr. Ld. (102 $\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn) og en halv Gang mere Skov. Det hele Gods har omtrent 910 Tdr. Hartkorn, for det Næste Arvefaste.

havde givet det for sin Sjæls Salighed; men i hiint Aar fik Kong Valdemar Atterdag dette Jordegods, hvilket Dronning Margrethe og Eric af Pommern igjen afstod 1410 til Hr. Jens Grim for hans Livetid; men sandsynligviis beholdt Slægten det efter hans Dod; thi 1487 førte Nigstraaden Hr. Bent Bille en hæftig Strid med Dronningens Hoffinde, Hr. Timme Grim, om en Gaard i Pederstrup By. Bestemt forekommer imidlertid Pederstrup som Gaard først 1576, da Lave Benstermand til Stadagergaard paa Falster fik den tillicemed endeel Gods paa Laaland ved Magelæg med Kong Frederik II. Dette Gods udgjorde ialt 57 Gaarde, adspredte i Sognets 4 Herreder. Hr. Lave Benstermand var en meget anseet Herre her paa Øerne i sin Tid. Han var en Søn af Jørgen Benstermand til Stadagergaard, som i mange Aar tilhorte denne Slægt, og Alhed Urne. 1550 fik han af Kongen Stadfæstelse paa et Gannikedom i Lund, som Axel Urne afstod ham. 1561 var han Hoffinde. 1568 Landsdommer i Laaland og Falster¹⁾ og fik i samme Aar Karleby og Grimmelstrup Birker i afgiftsfri Forlehning. Hr. Lave døde 1587 og blev begravet i Vesterborg Kirke. Pederstrup tilfaldt ved hans Dod hans Broder Knud til Finstrup, det nuværende Holsteenshuus i Fyen; han døde 1609, og var gift med Fru Karen Juel. Den Sidste af Mandsslægten var Hr. Morten Benstermand, † 1610. Han skal have faaet Søholt ved Giftermaal med Anne Galt. Hans Datter, Kirstine Benstermand, døde 1619 ugift, og siden havde Pederstrup mange forskellige Eiere. Af saadanne findes Hans Graabo eller Grabow, † 1625, og Søn Jochum Grabow. Hr. Johan Rosenfrands, hvis Datter, Fru Helvig, var Borkard Ruds dygtige Uytetalle. Ligeledes findes, at Hans Frederik v. Hørstall har solgt Gaarden til Kai Numohr. (R.) Midt i 17de Aarhundrede skal Prinds Christian den V's Gemalinde, Magdalene Sybilla have eiet og

¹⁾ Ikke anført blandt Landsdommerne.

foræret Gaarden i Fadder gave til et af Stiftamtmand Lygouſ Børn. 1664 eiede en Capt. Top den. Senere eiede Overrentemester, Geheimeraad Henrik v. Stöcken, † 1681, denne Gaard. Hans Svigerſøn var den anſeete Peder Brandt, ligelædes Overrentemester m. m. Han udfjøbte Medarvingerne 1684, opførte Hovedbygningen 1686 og gjorde de bedste Grobringer, han kunde, af Marker og Skove. Søgaard fik han for Spotpriis, nærmest ved at forſyne den ſidſte Gierſ Søn med Veſterborg Kald, hvortil han fik det ſtore Birket Sogn annecteret, hvorimod det lille Nordlunde Sogn blev givet til Horſlunde Præſt, ſom havde Umage nok med at beſtride det, han havde. Ved denne Leilighed lagde Hr. Brandt Præſtegaarden i Birket ind under ſit Gods, uden at give Kaldet mindſte Bederlag derfor (IB.) Hr. Brandt gjorde her ſtedſe Opſigt; han oprettede Skjelſtofte paa nogle af Pederſtrupſ forrige Marker. 1679 blev han benaadet med adeligt Vaaben. Hans Søn var Hr. Schoutbynacht Henrik Brandt, gift med Eleonore Margrethe v. Knuth, eſter hvis Billie han den 11te Juni 1725 ſolgte Pederſtrup til Grev C. D. Reventlow for at bo og føre Pragt i Nykjøbing. Vægelfindede Folk hige imidlertid altid efter Forandring. 5 Aar derefter attraaer hun igjen det ſtille Landliv, og Manden maatte da kjøbe Sølleſtedgaard af Felthuufens Arvinger; men her blev hun ogſaa ſnart fjed af det, og nu maatte den lydige Hgtefælle 1733 kjøbe Gammelgaard af Oberſtinde Lühow. Her døde da Hr. Brandt 3 Aar eſter i meget ſmaa Omſtændigheder, ſom rimeligt nok kunde være. Han var Farbroder til den ulykkelige Grev Enevold Brandt. Hr. Geheimeraad, Grev Chriſtian Ditlev Reventlow, Ridder af Elephanten, indlemmede Pederſtrup 1729 i Grevſkabet Chriſtiansſæde. Af fri og god Billie gav han Kaldet en aarlig Refuſion for den frarannede Præſtegaard i Birket. Hans, ſaavelſom den øvrige Reventlowſke Familieſ Historie, vil man behage at ſee under Chriſtiansſæde.¹⁾

¹⁾ Titbeels eſter „Danſke Herregaarde“.

Skjelstøftegaarden har ikke saa god en Bygning og ligger heller ikke saa lystig som Pederstrup. Den er af Bindingsværk, en Stok høi og behængt med Tegl. Udsæden er 130 Tdr. Korn; den indavler aarlig 900 og føder indtil 40 Malkekøer.¹⁾

Tæt Nd. for Gaarden sees en usædvanlig stor skimmel Begravelseshøi, hvor der, ifølge Sagnet, skal ligge en Kæmpe ved Navn Thorkild fra Kong Gorms Tid.

Uf milde Gaver crindres:

Ved Kirken er et godt Hospital oprettet af Hr. Peder Brandts Ugtefælle, Fru Maria Abigael v. Stöcken, til 2 Enker. Dette er siden bleven forøget af forskjellige Medlemmer af den Reventlowske Familie, saa at der nu (1859) er Plads for 8 Lemmer, hvilke nyde en aarlig Understøttelse af Grevskabet. 1817 gav Rasmus Buch 562 Rdlr. 3 Mk. til Pastoratets Fattige. Peter Strøhn har senere givet 150 Rdlr. i samme Diemeed. Ungkarl Jens Jensen Skafte gav 1835 til samme Fattige 200 Rdlr.

Vesterborg havde fra først af Nordlunde til Anney. Præsterne i disse Sogne have været:

1) Hr. Rasmus Thuesen, var her endnu 1584. 1570 klagede han over at Sognemændene begyndte at gjøre ham Forsang paa hans Jord, hvilken Peder Dye som Lehnsmænd paa Ravnøborg paa Kongens Befaling i sin Tid havde lagt til Kaldet, der tidligere ingen Præstegaard havde eiet. Kongen befalede da den 18de Novbr. s. A., at den omtalte Jord, der var taget af Almindingen og Kirkens Jord, skulde herefter tilhøre Kaldet. (IB.)

2) Hr. Provst Hans Pedersen, var her 1608, † 1628. Der fortælles, at Jørgen Grubbe paa Pederstrup engang påsæde ham op, da han vilde rapse hans Fisk i Søerne.

¹⁾ Harkl. er nu 43½ Tdr.

Da Præsten og hans Folk vare komne midt i Søen, lod Herremanden give Ild af sine Geværer, hvorved Præsten blev saa sort i Ansigtet at han ikke kunde prædike i en Maaned. Til yderligere Straf maatte han tillige gjøre Gaardens Mandskab et Gilde. Af hans Søner blev een Præst i Ryde, en anden resid. Capell. i Odense, og rimeligviis var Eftermanden ogsaa hans Son.

3) Hr. Jens Hansen, kom her 1628 eller 29. 1635 anklagede hans Hustru ham for ægteskabelig Utroskab, og da den bevises, blev han ei alene assat i jamme Aar, men hans Kone, Maren Lauritsdatter, fik 1638 Skilsmisjedom, efterat hun Aaret i Forveien var bleven tilkjendt Pension. 1)

4) Mag. Henrik Andersen Brun, født 1606, kom her 1636 og var gift med en Søster til Theophilus Ruffrad, ved Navn Marie, † 1671. Hr. Brun dode vel i Embedet; men at det ogsaa er gaaet ham galt, sees af et Kongebrev fra 1662, hvori det omtrent hedder saaledes: „Efterom noget Slagsmaal udi Kirken er bleven begangen af Mag. Henrik, Sognepræst til Vesterborg og dets Annex, med en Capellan ved Navn Hr. Laurits, og Vi naadigen have befalet Forvalteren over Vort Land Laaland og Falster, Os elskelige Hans Hansen, Proviantffriver for Vort Slot i Kjøbenhavn, at tiltade bemeldte Præster — da have Vi naadigen bevilliget og tilladt — at, derjom bemeldte Mag. Henrik bliver sat fra sit Kald, at nærværende Christen Jensen Blichfeld maa og skal igjen kaldes til Sognepræst udi bemeldte Mag. Henriks Sted, hvorefter Forvalteren, Præsten og menige Sognemænd sig underdanigst have at rette.“ (Og dog herskede der endnu Valgfrihed!) Mag. Henrik havde forresten 5 Capellaner, nemlig:

1) Saa vel denne Præsts Historie, som det Meste af begge Eftermændenes, er meddelt af Hr. Pastor Warfob.

- a) Hr. Mads Andersen Raskkov, født 1609, Capell. 1642, død i Raskkov 1648; ogsaa kaldet Dannefeld.
- b) Hr. Laurits Mikkelsen, 1650—56. (See Herredsfirke.)
- c) Hr. Poul Sørensen Slagelse, f. 1631. 1656—62.
- d) Hr. Simon Nielsen Spend, var her en kort Tid af Aaret 1653, da han blev Pr. i N. Alslev (hvortil henv.)
- e) Hr. Rasmus Jørgensen Svabe, født 1626, var her et Aarstid (1663).
- 5) Hr. Oluf Lauritsen Pontoppidan, ogsaa simpelt- hen kaldet Ole Broby, maastee en Søn af Hr. Lars i Utterslev, var Hører i Raskkov før han 1665 kom hertil som Medtjener og Efterfølger. † 1668. Hans Enke var Dorthe Skou.
- 6) Hr. Eskild Rasmussen Rosenqvist, Søn af Hr. Rosenqvist i Baalse, 1668—78, byggede den Præstegaard, som endnu staaer og som senere blev forbedret af Hr. Wulf. 1667 havde han faaet aabent Brev af Kongen paa, at han skulde erholde det første ledige Embede i Laaland eller Falster, som han vilde søge (IB.). Hans Hustru, Else Birgitte, overlevede ham.
- 7) Hr. Bessel Henriksen Barthling 1678—84, forhen Capell. i Nykjøbing. Hans Hustru, Margrethe Asmusdatter Rosenfeld, ægtede Eftermanden og døde endda som Enke.
- 8) Hr. Jens Rukrad, født 1657, en Søn af Theophilus Rukrad paa Søgaard fik Birket til Anney imod at give det lille Nordlunde bort til Hørslunde. (S. Side 273.) Det var en god Handel! Man fortæller, at Hr. Rukrad stjænkede Geheimeraad Brandt en lille Skov, fordi han skulde kalde Sønnen Theophilus, der forresten døde som Student 1709, til hans Eftermand. Skoven, som nu hører til Pederstrup, hedder endnu Theophili Skov og er just intet Wreminde for Hr. Rukrad, der døde 1708.

9) Mag. Jan Peder Jensen Samuel, altsaa den anden Præst til Besterborg og Birket, var her fra 1709 til 36. Denne høit „udtænkende“ Mand havde til Fader Peder Samuel, en Kjøbmand i Nykjøbing, og efter ham Borgermester Høst til Stedfader. Rector Høielse dimitterede ham til Universitet 1701. Som Hører i Nykjøbing, maaskee alt fra 1705, lagde han megen Duelighed og Flid for Dagen. Af Geheimeraadinde Brandt blev han kaldet til dette Sted, hvor han giftede sig med Frøken Charlotte Sophie Müller fra Odense Bispegaard. Hun døde 1726 efter at have skænket ham 13 Børn, og strax gjorde Magisteren den Eed, at Kaffe skulde blive af hans Huus evindeligt. Siden ægtede han Hr. Frants Stædts Enke, Birgitte Lindorf, som døde næste Aar. Han lod engang en Mand opgrave, som havde ligget 10 Dage i Jorden, fordi Hr. Samuel havde faaet Nys om at han var bleven forgivet af sin unge Kone, som holdt til med en Ungkarl. Disse Tvende samt et Sødskende-Barn af Konen og en gammel Jordemoder, hvilke havde været deelagtige i Gjerningen, bleve alle 4 sidenefter henrettede. 1712 døde hans Svigersfader, Biskop C. R. Müller, hos ham under et Besøg og ligger begravet paa Kirkegaarden. Mærkeligt nok, døde Biskoppen i Hospitalet, hvor han for „større Roligheds Skyld“ havde lagt sig (R.).

10) Hr. Wilhelm Lindberg, født 1704 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Raadstueskriver. Var nogen Tid Stueprædikant hos Grev Reventlow, som kaldte ham 1736 til dette Sted, hvor han „bare i 1 Aar og 10 Maanedes nød Livet“. † 1738. Efter hans Død fødte hans Hustru, Anna Trojel, en dødsfødt Datter og blev derefter Præstekone i Halsled.

11) Hr. Frands Georg Wulf. Denne nidkjære Gudsmand er født 1709 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Justitsraad og Kassierer ved de fgl. Uldmanufaktur. Da han var 17 Aar gammel blev han Student. Hans Opjorsel

ved Universitetet var stille og hans Læsning var flittig. Man meente at han skulde have afløst den gamle Hr. Gemzøe ved Nikolai Kirke, men Borgemeister Gichel var derimod og ønskede nok en af sine Paarørende derind¹⁾. Han blev strax derpaa Stueprædikant hos Grev Reventlow, som sendte ham hertil „for at føde disse to Menigheder med — Ordet“. Hans første Giftermaal var 1739 med den dydige Susanne Elisabeth Sidelmand. Hans anden Hgteven var Anna Elisabeth Bakhusen fra Skjelstøfte, som fødte en Datter, senere gift med Hr. Knud Gosman (?). Hans tredje Hgteklub var med Anna Henriette Hahn „en værdig Datter af den smukke Cancellieraad, Dr. Hahn“.

12) Hr. Christian Ditlev Winholt, en Søn af Hr. Winholt i Horslunde, er født 1747. Dmtr. 1771—79 Capell. i Thirsted. † 1787. Hans Hustru, Anna Hansen, som ægtede Eftermanden, døde 1798. En Søn, død 1833 som Justitsraad og Forstinspektor paa Friisenborg, en anden 1841 som Præst i Moltrup.

13) Hr. Peter Duxen Boisen. Idet vi isøvrigt henvise Læseren til Bispeæffen, skulle vi her meddele en Oversigt over hans 10 Børn. Den ældste Søn og eneste Barn af første Hgteklub var:

Hr. Boie Frederik Boisen. (See Side 279 c.) Af hans andet Hgteklub med Anna (kaldet Nanna) Rannestad, † 1853, Datter af Prof. Dr. theol. Rannestad i Odense, maa mærkes Sønerne: Eftermanden her i Embedet; Carl Christian (see Nebbelunde); Frederik Engelhardt, Præst i Stege; Peter Duxen, Præst i Kjøbenhavn, gift med en Datter af Pastor Grundtvig,

¹⁾ Sagen var den, at Hr. Gemzøe og Hr. Wulf vare blevne enige om at Forstævnte skulde afstaae den Sidste sit Kald, og at Hr. Wulf skulde købe Hr. Gemzøes Bibliothek for 1000 Rdlr., uagtet det bevistlig kun var det Halve værd. Gichel fik Sagen bragt for Retten og Gemzøe blev ved Høiesteret dømt fra sit Embede. (IB.)

og Otto Harald Benedictus, Præst i Medolden. Af Dottrene var Elisabeth Marie, † 1837, Biskop Kierkegaard i Aalborg. En Datter er gift med Hr. Jespersen i Utterslev, og Helga Magdalene, død 1848, var gift med Kammerjunker Reedy paa Palsgaard.

Biskoppen havde 5 Vicepastorer, der tillige vare Andenlærere ved Seminariet. Disse vare:

a) Hr. David Scidelin Birch, født 1780 i Haagerup, hvor hans Fader — Broder til Biskoppen — var Præst paa Brahe-Trolleborg. Var her 1805—12, † 1854 som Provst, R. af Dbr. og Dbnd. samt Præst i Storcheddinge. Gift med Nicoline Charlotte Dvistigaard. Havde tidligere været Huuslærer hos Grev Reventlow, blev senere kgl. Stænderdeputeret. Afsøde Provst Troiel var gift med en Søster til Hr. Birch, der desuden har erhvervet sig Ravnkundighed ved sin Læsebog: „Naturen, Mennesket og Borgeren“.

b) Hr. Christian Frederik Schönheider, hvis Fader siden blev Biskop i Tronhjem, er født 1782, var ogsaa saa lykkelig at blive Lærer hos Grev Reventlow. Var først Katechet i Korsøer 1811—13, derefter her 1813—18; † 1841 som ref. Capell. i Randers. I tvende Ægteskaber havde han 10 Børn.

c) Hr. Boie Frederik Dugen Boijen, Søn af Biskoppen, er født 1793, var her fra 1818—25, da han blev Præst i Saxkjøbing. Senere Provst i Mønsø og Fuglse Herreder. Kom derefter til Søllerød, hvor han atter blev fungerende Provst og R. af Dbr. 1852 Præst i Gjentofte.

d) Hr. Nicolai Conrad Rannestad 1825—27. (See Vestenfv.)

e) Hr. Niels Sidenius, en Søn af Stiftsprovst Sidenius i D. Ulsklev, er født 1795, Student fra Nykjøbing 1814, resid. Capell. i Thirsted 1821, hvorefter han var her fra 1827 indtil han 1833 blev Sognepræst for Lyngby og A. Menigheder i Jylland samt Seminarieforsøger. † 1859 som

Præst i Hæsselager. Med sin Hustru, Cathrine Magdalene Sidenius, havde han 6 Børn, af hvilke 2 ere Præster; en Søn, Kjøbmand i Nysted, er gift med en Datter af Hr. Pastor Gudmundsen dertsteds ved Ravn Thorbjørg. En Datter er gift med samme Præsts eneste Søn, som er Landmand i Jylland.¹⁾

14) Mag. Lars Mønnestad Boijen, Biskoppens næstældste Søn af andet Ægteskab, er født i Vesterborg 1803, dimit. fra Nykjøbing 1817, tog Andenexamen og Attestats med Udmærkelse, var Adjunct i Nykjøbing i et Aar 1824—25, reiste derefter udenlands i 2 Aar, blev 1827 Magister, 1829 Sognepræst i Alsens og K. i Aarhus Stift, kom hertil 1831. Gift første Gang med en Datter af Overkrigscommissair Schiern i Slesvig, anden Gang med Grosjerer Jbsens Datter Martha (kaldet Mathilde) Frederikke Jbsen, født 1810, Enke efter Præsten Rügov i Alsens og K. En Datter af Hr. Boijens første Ægteskab er gift med den dygtige Birkedommer Nyfahm paa Fejs.

Hr. Boijen er en ligesaa lærd Mand, navnlig i de østerlandske Sprog, som han er en udmærket Taler og elskelig Personlighed.

Birket Sogn

staaer for 402²⁾ Tdr. Hartk. og 1½ Td. Skovskjld, har gode Løvemoser, men de flætteste Jorder i hele Nørreherred, som det ligger udi. Her findes Laalands høieste Punct, den saakaldte Baunehøi, 142 Fod høi.

Kirken er høit beliggende, lys, hvælvet, uden Taarn. Dens Længde er 35 Alen, Bredden 16½. Landsbyer: Birket, Store og Lille Lindet, Ravnshby, Heiringe, Torrig og Hjelmholt.

¹⁾ Det saavel om Biskoppens Børn som om Vicepastorerne Meddeelte skyldes for største Delen Hr. Pastor J. Barfod.

²⁾ Nu 463 A. og G., 22 Tdr. Skovskjld, 2½ Td. Mst., over 1200 Indb., 73 Gb.

I dette Sogn har ligget det bekjendte Ravnøborg Slot. Dets Grundmure og Rudera fandtes endnu ved det attende Aarhundredes Begyndelse paa en overmaade høi og ved Stranden fornøielig opløstet Banke, hvorfra haves en lystig Udsigt. Denne Vælle har paa den nordlige Side ud i mod Havet 63 Alen i Høide, men er paa de andre Sider, hvor den forsvaredes ved vidtløftige Sumpe og Torvemoser, blot halv saa høi. Fæstningens hele Omkreds har været 480 Alen. Nogle sige, at Grev Johan af Bagrien byggede dette Slot omtr. 1331—35, medens Andre henføre dets Oprindelse til Valdemar den Store. Saameget er vist, at det i sin Tid har nydt stor Anseelse. Her boede en kongelig Lehnsmænd (see S. 46 fl.), flere Herredage ere holdte her og enkelte vigtige Documenter herfra udstedte. 1346 pantjattes Ravnøborg Slot og Lehn samt hele Laaland til Holstenerne, men allerede Aaret efter erobrede Kong Valdemar Atterdags Tropper samme tilbage. 1510 nedrev Kong Hans den hele Befæstning, som ikke længer svarede til sin Bestemmelse, at sikke denne Deel af Den for fjendtlige Overfald og byggede af Materialet den lille Fæstning paa Slotøen, hvorom allerede er talt. Lehnet blev omtrent samtidig dermed lagt ind under Halsted Klosters Lehn. Rundtomkring i Sognet findes en Mængde Gravhøie, hvoriblandt een ved Ravnøby, som er fra Steenalderen, endog indeholder 2 Gravkamre. Ved Kragenæs udfiskes en Deel Korn. Herfra er ogsaa Overfart til Fejø.

Dette Sogn havde tidligere sine egne Præster:

- 1) Hr. Peder Marquarsen nævnes 1570 og 84.
- 2) Hr. Niels Stige eller Styge, 1608 og 10. (IB.)
- 3) Hr. Kjeld Tøgersen Gunderup, født 1589, var her fra 1617 til sin Død 1653. Havde 1636—37 Hr. Hans Nielsen Binggaard. † 1650 som Præst i Flodstrup, til sin Cappellan. (IB.)

Hr. Kjeld var en gammel, mærkelig Mand. Han formaade at vise igjen, at gjøre Medbor og Modvind, at ned-

mane og kundgjøre skjulte Ting. Da Sognesolket desuagtet ikke var gavmild nok imod ham, skal han have spaaet dem en Tid, da ingen Præst vilde høre iblandt dem, hvilket de beloe som løs Snak; men see, om han ikke spaaede sandt!

4) Hr. Hans Hansen Langeland fra Longelse, hvor Faderen var Præst, stod her 1653—86 og var første Gang gift med Formandens Enke. Fra 1651 var han Capell. hos den ulykkelige Hr. Jacob i Horslunde, hvorefter han kom som Sognepræst til dette Sted. 1683 tog han sin Søstersøn, Hr. Hans Nielsen til Capell. og denne blev siden hans Eftermand. Af hans Epitafium sees, at hans anden Kone var Dorte Hansdatter Vingaard. Hans Broder Pines blev Præst i Sdr. Broby i Fyen og Stamfader for den ene Green af Familien Pontoppidan. En Søster blev gift med Præsten i Steenstrup. Hendes Søn var Præsten i Windom. (IB.)

5) Hr. Hans Nielsen, født i Rudkjøbing 1655, var kun Sognepræst her i et Aarstid, eftersom den meget formaende Hr. Peder Brandt paa Pederstrup fik ham til Rødby Pastorat, † 1709. Hr. Brandt lagde nu Birket Præstegaard til en af sine Bøndergaarde — den nuværende Dalbygaard — og annecterede Kirken til Vesterborg, uagtet den ligger næsten en Miil derfra. (See derefter Præsterne i Vesterborg.)

Landet Sogn.

Man har her ikke megen Skov, men desbedre Kornmarker. Sognet staaer for 191¹⁾ Td. Hartk. og har 300 Indb. Byerne ere Alminde, Afsø med Præstegaard og Skole, Korterup, Opager og Skodsbølle, den sidste Landsby paa Laaland, som blev udfikket (i forrige Decennium). Landet

1) Da nu Aageby Sogn er medregnet er Hartk. 397½, ¾ Td. Skovff., ca. 650 Indb. og 41 Qd. Det betydelige Steensvaad imellem Landet og Gloslunde Sogne er for ca. 15 Aar tilbage indbæmmet.

Kirke er en af de største i Herredet — 40 Alen lang — med et 18 Alen bredt og tilligemed Spiret 40 Alen høit Taarn. Den siges at være bygget ved de Gaver, som Fiskere og Søfarende offrede den — hvilket imidlertid neppe er sandsynligt, ligesaa lidt som at der i dens Mure endnu skal findes store Kofstbarheder skjulte. En tilmuret Begravelse for Familierne Rud, Grubbe og Wittrup findes. Kirken, af hugne Kampesteen, som i 1827 og 28 blev meget tarvelig restaureret, er i den senere Tid endnu uheldigere bleven „forffjønnet“ udvendig, idet man har oversmurt den med Kalk, som aldeles har berøvet den sit tidligere ærverdige Ydre. Altertablen er fra 1582 og temmelig maadelig. I dette Sogn er siden Resolutionen af 30te August 1775 nu indlemmet det forhenværende Ageby Sogn, dengang med 173 Tdr. Hartk. og neppe 200 Indb. Kirken var vel liden, ligesom Sognet, hvortil den hørte — uanseelig og uden Taarn, men dog af „trofast“ Bygning og havde stedse været annecteret til Landet. Det vil altid være en sørgelig Begivenhed i Grevskabet Christiansødes Historie, at denne „trofaste“ Kirke paa Godsherrens Ansøgning uden skjellig Grund blev nedreven 1775. I detmindste burde Kirketienden være hævet med det Samme. Ved Kirkens Nedbrydelse forsvandt ogsaa dens tvende Klokker samt saa Prydelser, hvoriblandt maa erindres et Billedstjærerarbeide, forestillende en Præst som betjener 14 Personer foran Alteret, og atter en Præst staaende ved Funten, døbende et Barn. Personernes Navne vare i den Grad ubekjendte, at man længe havde brudt sit Hoved med at udfinde, hvem de skulde være. Af den Deel af det Morslethste Legat, som tilfaldt Landet Sogn (see Thirsted) er i Afsø By bygget et Hospital.

Til forrige Ageby Sogn hørte det gamle Herresæde Aalstrup med 57 Td. ¹⁾ Hartk. og næsten 2 Tdr. Skovsk. Den har gode Kornmarker og indavler aarlig 1000 Td. Korn,

¹⁾ Nu 59½.

foruden prægtige Græsgange. Den er siden 1729 indlemmet i Grevskabet Christiansløde, hvorfor der ikke var lagt Vind paa Havens og Bygningens Forbedring før 1774. Hovedbygningen er af Bindingsværk, een Etage høj. Foruden er Kjøkken og Meierileilighed, foroven Qvist og Altan. Store dybe Grave og rige Fiskeparke omgive Gaarden, som i gamle Documenter kaldes Olafsthorp og alt nævnes 1480. Den har været eiet af Familierne Grubbe, Friis, Gerstorff, Klingenberg, og senere af Baron Jens Juul, Baron v. Wilhelm Gyldenkrone og Rantzau. Af tidligere Giere kjendes Hr. Iver Fojs, Rigscantøler. Hr. Hans Pors, Bøbner, findes 1480; han var en Søn af Stig Pors til Dllingsø. Han var en ivagelig Mand, men en god Huusholder og velsindet mod Alle. Hr. Mads Lauritsen, formodentlig af den adelige Familie Wasbyrd, findes som Gier til denne Gaard i et Landsthingsvidne fra 1499. Hans Søn var Laurits Madjen. Derefter eiede Landsdommer Laurits Urne Gaarden. Grev Grubbe til Gammelgaard fik Aalstrup ved Giftermaal 1573 med Anna Lauritsdatter Wasbyrd, og saaledes kom Gaarden til Grubberne. Deres Søn, som nu fik Aalstrup, var Hr. Peder Grubbe, fra omtr. 1586. Han eller hans Søn siges at have bygget eller rettere ombygget Gaarden. Han var gift med Karen Jørgensdatter Rud. Af Antegnelser, som denne Peder Grubbe har gjort i en Slægtbog, seer man, at følgende laaland-falsterke Herremænd vare tilstede ved hans Bryllup 1586: Frederik Hobe til Nielstrup, Lave Venstermann til Pederstrup, Rudek Pors til Dllingsøgaard, Hans Steensen til Steensgaard, Giler Rud til Utterslevgaard, Peder Rud til Fuglsang, Christoffer Krause til Egholm o. fl. Ved Fruens Begravelse 1612 vare modte: Henning Gjøe til Kjørstrup, Knud Urne til Aasmarke, Mogens Gjøe til Bremersvold, Giler Rud til Sæbygaard, Christen Hansen til Nørgaard, som 1592 havde dræbt hendes Fætter Peder, Laurits Grubbe til Gammelgaard, Jørgen Grubbe til

Taastrup, Jochum Barnewig paa Nykjøbing Slot, Claus Pors til Ullingsø, Eiler Kruchov i Bursø. Jesper Grubbe, Forriges Son, fik nu Gaarden og giftede sig med Anna Hansdatter Wittrup, men havde ikke Børn med hende. Hun gav 1582 en Altertavle til Aageby Kirke. Deres samt Peder Grubbes og Husfrues Brystbilleder hænge i Landet Kirke. „Disse gamle adelige Afsyn ere strækjømme“ og have af denne Grund ganske vist hos Menigmand vedligeholdt Erindringen om de „sorfærdelige“ Grubber. Som den næste Eier nævnes Fru Barbara Wittrup til Engestofte, som var gift med Cantzler Christian Friis og findes endnu 1647; deres Son, Hr. Gregers Friis, skal være død 1656. Hr. Admiral Jens Bjelke til Taastrup, det senere Christiansfæde, fik Gaarden 1656, og fra den Tid have disse to Gaarde været forenede under een Eier. (See Christiansfæde.)

Et andet adeligt Sæde her i Sognet skal Opagergaard have været. Den laa yderst i Opager By, omtr. $\frac{1}{2}$ Tjerdingsvei fra Kirken og er nu en simpel Bondegaard. 1328 nævnes Jens og Oluf Bonde til Opager i Laaland og endnu 1617 boede her en adelig Fruue ved Navn Emicke Sparre.

Uf Sognepræster før Reformationen kjendes:

Hr. Niels Nielsen 1432.

Hr. Mads Mortensen 1442, skal, Gud bevare os, have bandet de Høie, fordi Rasklov By fik Tilladelse til Seilads.

Hr. Hans Henriksen 1472.

Hr. Laurits Pedersen, som 1497 havde Hans Nielsen til Capell. Efter hans Død lod Velb. Styge Pors fra Ullingsø give sig Collats paa dette Kald 1531, efter at han tilforn af Hr. Laurits havde været udnævnt til hans Medtjener. Man maac ikke forundre sig over, at en Adelsmand søgte dette Pastorat; thi det var dengang en secd Stumpe.

Efter Reformationen har her levet følgende

Sognepræster.

1) Hr. Hans Nielsen levede 1540, skal have været faare ilde lidt.

2) Hr. Niels Pederjen, † 1573. Han siges at have havt den „Bittighed“ hjemme i sit Børelse at kunne standse Landet Mølle, naar Mølleren lod Melet gaae i den urigtige Sæf; men hvor klog han end var, lod han dog mange Jor-der og Herligheder gaae fra Kaldet.

3) Hr. Rasmus Hansen, var rimeligviis her fra 1578 til 88, da han kom til Gloslunde.

4) Hr. Hans Jensen, var her alt som Capellan 1582 og døde 1632. Efter Datidens Skik havde han siden selv Capellaner; thi det var den Tid en Lort ikke at holde Med-tjener. Hr. Hans's Capellaner vare: Hr. Niels Jørgensen, Hr. Troels Nielsen Alsted 1625—26, som kom til Utterslev¹⁾, og Hr. Oluf Christensen Drølev, der var født 1601, kom her 1627 og døde 1661 som Præst i Vaabensted.

5) Hr. Hans Jversen, en Bondesøn, født 1603; Capellan først et Aarstid i Fyen, derefter Capl. her 1630—32 (IB.), da han blev Sognepræst, og døde 1654.

6) Hr. Provst Mads (Jacobsen?) Verche. Denne Kæmpe var 3 Alen tyk omkring Maven og næsten ligesaa tyk omkring Skuldrene; hans Høide var henved 3 Alen og 1 Qvarter. Da han døde, blev Indgangen i Taarnet indrettet, fordi den daværende Dør var for liden til at bringe hans Riste igjennem. Hr. Verche er født 1623, var Rector i Nysted 1650—54, da han blev Capell. og samme Aar Sognepræst her. Han skal have været Broder til Stiftamtmand Verche; men hvis han forte adeligt Segl, da var dette i alt Fald med Urette, eftersom Familien først senere er bleven adlet. Han døde 1679 og efterlod med sin Hustru Elisabeth en

¹⁾ Hvor han feilagtig er anført som Sognepræst i Landet.

Datter, ved Navn Sidsel, som var gift med Hr. Casjel i Stokkemarke, og en anden ved Navn Karen, der først døde 1742 og som havde Eftermanden til Ægtefælle.

7) Hr. Hans Mule, i hvis Tid Ryde Kirke blev annecteret til Landet og Aageby, saa at Hr. Mule er den første Præst for Landet, Aageby og Ryde Menigheder, 1692. Han er født 1644 i Dannemarre, hvor Faderen var Sognepræst, var Medtjener her fra 1671 og Sognepræst fra 1679 til sin Død 1695. Hr. Mule besad ikke alene et kostbart Bibliothek, men var ogsaa selv virkelig lærd. Hans, Kones og Svigerforældres Portrætter sees endnu i Landet Kirke.

8) Mag. Lavrits Hansen Fiil fra 1695—1720, var tidligere Præst i Rorre Alslev (hvortil henvises). Fra Hr. Fiils Tid begynde de res. Cpl.

9) Hr. Mikkel Nestius fra 1720 til sin Død 1747, er født paa Rygen 1693, hvor hans Fader, † 1702, af samme Navn, var Præst. 1709 gik han fra Stralsund Skole til Greifswalde, men studerede og senere ved andre tydske Universiteter. Den paakommende „jammerlige“ Krig, drev ham 1715 til Sverrig; men han kom ikke dertil, efterjom Skibet ved en „lykkelig“ Storm strandede paa Nøjsand under Laa-land. Fattig og arm kom han til Rysted. Pastor Bøgvad anbefalede ham til Hr. Lüchow paa Søholt og han blev strax Informator for Stiftamtmand Reichows Børn og fik ved hans Indflydelse Løfte om dette Sognekald af Oberstinde Lüchow paa Gammelgaard. 1716 tog han theologisk Embedsexamen og blev derefter atter Hovmester, først paa Laastrup hos Rantzau og siden efter hos Kamjt. Warnsted paa Falster. Han var 2 Gange gift; først med Elisabeth Jnnis fra Grimsted, Søster til Capellan Bolt, og derefter med Margrethe Dorothea Forbus, som siden fik Tolder Jesßen. 1740 var han nær bleven Provst; men den bekjendte Provstestrid tilintetgjorde denne hans „Glæde“.

10) Hr. Frederik Christensen, i hvis Tid Aageby Kirke blev nedlagt og Menigheden fik Befaling at søge til Landet Kirke. Hr. Christensen var altsaa den første Sognepræst for Landet og Nyde Menigheder. Denne uvurdeerlige Guds Tjener, gode Theolog, samt indsigtsfulde Mand i Lovkyndigheden er født 1714 i Holbek, hvor Faderen var Kammerraad og Raadmand. Han blev Student 1734 og alt 1739 Cabinetprædikant hos Grevinde Reventlow paa Tollose. Efter hendes Død informerede han i Holbek, indtil han 1742 blev Præst i Rudsvedby, hvor han var i 5 Aar og kom saa til dette Sted. 1770 mistede han efter et 20-aarigt Ægtekab sin fromme og dydige Ægteven Anna Elisabeth Wisling, som var en Præstedatter fra Sjælland. I Skolen og ved Academiet var han stedje et Lys og i Flittighed, Udruelighed og Fornuft et Exempel for Andre. Til dette Sted i Laaland førte Gud ham underlig. Der havde meldt sig 100 Ansøgere til Kaldet, hvorfor Kambr. v. Støcken skrev Enhvers Navn paa en Seddel og lod saa Loddet træffe, hvem Gud vilde. Hr. Christensen blev da først trukken med 8 Andre, derefter med 2 Andre og endelig alene. Efter sin Hustrues Død levede han uden Ægtestand og uden Børn; men dog spiste han ikke sit Brød alene, hvorfor ogsaa mange Trængende ønskede ham Tharas Alder, hvilket fromme Dufte næsten gif i Dødsaldelse, eftersom Hr. Christensen levede til 1782 eller 83.

11) Hr. Lauritz Christoffer Busch, tidligere resfd. Capell. i Skovlånge, døde her den 26de Januar 1798.

12) Hr. Gavert Nielsen, født 1764. Candidat 1791 og alt Aaret efter Sognepræst til Dollerup og F. i Jylland, kom hertil den 22de Juni 1798, blev 21de November 1806 Sognepræst i Rubbelykke, hvor han døde 1827.

13) Hr. Cornelius Michael Bagger, kom 1827 hertil fra Capellaniet i Skovlånge og døde den 5te Martz 1821.

14) Hr. Christoffer Michael Clausen, kom hertil 1821 og blev 1834 Sognepræst til Hørslunde (hvortil henvises).

15) Hr. Ole Cosmus Beck, født 1793, var i sin Tid Lieutenant ved Studentercorpsen; senere Præst paa Agerø og D. til 1828, derefter til 1834 Sognepræst i Nyslinge; forflyttet den 6te Juni 1840 til Drølev og S. i Sjælland, som hans Broder havde forladt, da han kom til Udby ved Kallundborg; men døde forinden her i Landet den 4de Oct. s. A. Hans Hustru, Johanne Christine Schougaard, som døde 1836 ved tage feil Medicin. Da han mærkede sit Endeligt, ønskede han forgjæves at blive viet til sin Kones Søster, for paa denne Maade at gavne sine Børns Fremtid. Han omhug alle Pilene paa Præstegaardens Jorder.

15) Hr. Conrad Mannelstad, Søn af Provst Mannelstad i Lillelyndby og Broder til Provsten i Vestenfløv, er født 1803. Blev Capell. i Frederiksberg og S. 1829, samme Aar som han var bleven Candidat, derefter resid. Capellan i Thirsted 1833 og 1840 Sognepræst i Landet, hvor han efter mange sjælelige og legemlige Lidelser døde den 29de Januar 1858. Hr. Mannelstad var en god Landmand og en god Økonom, uden hvilken sidste Egenskab han umulig var kommen saa godt ud af det, efterjom han havde en stor Familie og kostede Meget paa at blive helbredet, navnlig gjorde flere Reiser til Carlsbad i Böhmen. Han har den Fortjeneste af Præstegaardens Jorder, at han foranledigede en Dæmning opført, som har afværget Høivandet, jaavel fra disse som fra omkringliggende Marker. Han var gift med Elisabeth Robke, hvem han efterlod som Enke med 7 Børn: 2 Sønner og 5 Døttre.

17) Hr. Carl Adolph Gjellerup, f. den 6te August 1808, er en Søn af Forpagter G. paa Strandegaard, som døde 1838. Blev 1833 Sognepræst i Røholte, blev senere kaldet til Blidstrup, men frabad sig Embedet, hvorefter han alligevel den 11te April 1858 kom til Landet. Med sin første

Hustru, Sara Elisabeth Behrendt, en døbt Jødinde, har han 7 Børn. Hans anden Hustru, Anna Johanne Elisabeth Fibiger, er en Søster til Forfatterinden af „Clara Raphael“.

Residerende Capellaner.

De residerende Capellaner boede i Ryde Degnebolig, hvor de tidligere vare Degne; men da Degnen for Landet og Aageby døde 1667, blev Hr. Thornam tillige kaldet til Degn i disse Menigheder. Da Aageby Sogn blev indlemmet i Landet og Hr. Thornam forflyttedes, blev det ref. Capellani inddraget ved fgl. Resolution af 15de Juli 1778. (IB.)

1) Hr. Laurids Kjeldsen, kaldet 1694 og død 1699.

2) Hr. Svend Poulsen, fra 1699. Ved sin Død 1724 efterlod han sig nogle Døtre, af hvilke een blev gift med Birkedommer Junghans i Bordingborg. Hr. Svend var gift med Hr. Fiils Datter, Margrethe Lauritsdatter, som døde 1729.

3) Hr. Adam Levin Bolt, forhen Capl. i Sollested, var her fra 1724 til sin Død 1726.

4) Hr. Steen Henriksen Müller, blev 1719 Degn i Ryde, 1726 Capl. og døde 1738. Hans første Hustru var Apollone Thule, som døde uden Børn; hans anden Hustru, med hvem han havde en Søn, var Karen Svendsdatter, en Datter af Formanden Hr. Svend Poulsen.

5) Hr. Hans Metner, født 1703 i Raskov, hvor Faderen var Skipper, død 1755. Student fra Raskov Skole 1726; 1738 refid. Capl. i Thirsted, paa hvilket Embede han alt 6 Aar i Forveien havde faaet Bentebrev; gift med Peder Munks Enke i Raskov, Kirsten Raasmusdatter Raich.

6) Hr. Johan Arndt Døjsel, fra 1755 til 58. (See Sandby).

7) Hr. Nicolai Christian Getreuer, fra 1758 til 62. (See Gundslev).

8) Hr. Frederik Thornam, fra 1762, født 1737, død omtrent 1796 som Sognepræst til Sandby og B. i Sjælland, var en Sønneson af Præsten Thornam i Stubbe-tjøbing.

Nyde Sogn.

Indb. beløbe sig til 300¹⁾ Sjæle. Sognets Hartkorn er 153²⁾ Tdr. og 5 Tdr. Skovfkyld; Byer ere Laareby og Nybølle. Af de Samlinger af Huse, som hist og her findes i Sognet, maa mærkes den i Laalands nyere Criminal-Historie velbekjendte Stibank. — En betydelig Deel af de store Christiansfædes Skove strækker sig ind i Sognet. Over en Trediepart af Sognet er sammenhængende Skov. Stedets Kirke er vel lille — den hele Længde kun 36 Alen — og Kirkeieiers Stol, Pulpiturer og Prædikestol fylder saaledes op i Kirken, „at en bange Prædikant maatte rende derfra“. Bygningen er dog god. Den ligger tæt ved Gammelgaard, hvis Ciere længe efter Kirkens Bygning have paa sat det høie Spiir paa Kirkens vestre Ende, om jeg husker ret 1596. I Laaruet have de samme gamle Kirkeiere sat et Uhrværk, men det er nu i Uorden og reent forfaldet³⁾. Et stort Epitafium over Nogle af Familien Grubbe fra 1654 findes.

6 Hospitals-Lemmer have fri Bolig, Brændsel og en lille aarlig Understøttelse, som skal udredes af Gammelgaard.

Her mærkes det bekjendte Herrefæde Gammelgaard. Gaardens Hovedgaardstaxt er over 42 Tdr. Hartkorn⁴⁾ og den bør indavle aarlig 950 Tdr. Korn; men formedelst maadelig Behandling har dette hidtil slaaet feil. Her fodres over 100

1) Nu circa 650 og 25 Gaarde.

2) Nu 210 Tdr. med 4½ Td. Skovf.

3) Reent borte.

4) Nu 79 Tdr. Hartk.

Malkæøer og en Deel unge Heste paa dens gode Græsgange og i Skovene. Gaarden er omgiven af usædvanlig brede, sammesteder dobbelte, Grave, hvor man indtil 1770 førte over en Vindebro ind til Gaarden. Gaardens Jorder ere fra 1774 deelte i 9 Marker, af hvilke 4 altid ere under Ploven. Godssets Bønder ere ved det strenge Hoveri meget usle og forarmede.

Gammelgaard er opstaaet af en nedlagt Landsby „Gammelby“, hvilken Kongen overlod til

Ridder Laurits Grubbe fra Aalstrup, født 1550, som nedbrød Bøndergaardene og stiftede dette adelige Sæde 1595, idet han ogsaa lagde en Gaard ved Navn Holmegaard ind under Gammelgaard. Efter hans Død 1639 fik hans Søn

Erik Grubbe til Thiele og Vingegaard, hvilken sidste han tilbyttede sig 1658, denne Eiendom. Han var Lehnsmænd i Aarhus 1636—47, siden paa Nørst i 2 Aar. 1623 gif han med sin tro Tjener, Frederik Due, til Ceylon, under hvilken D han nær var bleven opbragt af 4 arabiske Skibe. Skibet, han var paa, kaldtes Perlen, og paa samme var og den af Alle stedse elskede Provst Hr. Mads Rasmussen, som siden kom til Ballensbæk i Sjælland. Med sin Frue, Maren Jversdatter Juul, † 1647, havde han 4 Sønner, som alle døde unge; item en uægte Datter Anna, som blev nobiliteret. 10 Aar før sin Død, 1692, tilskjødede Hr. Grubbe sin Svigerjøn, Justitsraad Palle Dyre, Gammelgaard. Han var gift med Hr. Grubbes yngste Datter Marie, der oprindelig hed Maren, men for Belklangens Skyld fik sit Navn forandret, da hun 1660 blev gift med Frederik den Tredies uægte Søn, Ulrik Frederik Gyldenløve, der efter 10 Aars Forløb blev fjed af hende. Faderen fik hende derefter gift med Hr. Palle Dyre til Sindinggaard. De boede paa Nørst; men herfra løb hun bort med sin Rudst, Søren Sørensen Møller, hvem hun endog ægtede. Han blev 1712 dømt til Slaveriet for medelst et Baadedrab paa Skipper Peder Palleesen fra Drago,

og hun døde 1718 i stor Armod og Glendighed i Borrehujet ved Grønsund. Ikke stort bedre gik det hendes ældste Søster, som virkelig var døbt Maria og var bleven gift med Etatsraad Arnsfeld til Rugaard. Han var en temmelig berøgtet Person, der paa det Ubarmhertigste forfulgte formeentlige Hæxe og Troldkarle. Han udvikledes derved i mange Processer og anden Ulempe, og blev i den Grad fattig, at han maatte skjule sig for sine Creditorer i et af Gaardens Taarne, som han kaldte Hamborg, fordi hans Folk kunde sige med en vis Sandhed, at deres Herre „var i Hamborg“, naar Creditorerne spurgte efter ham. Sagnet vil sige, at Erik Grubbes Børns onde Skjæbne var en Guds Straf over ham for hans Slethed i Almindelighed, hvilken endnu godt mindes af Beboerne paa Godset, og for hans Stammelighed ved en given Leilighed. Erik Grubbe forlangte Biskop Martini Vælii Datter i Aarhus til Hægte, men hun blev ham nægtet. Af Harme herover udspredte han det hæslige Rygte, at Præsten, som fik hende i hans Sted, havde ublu Omgang med Bispinden, ja fik endog Klokkeren, den bekjendte hans Skoning, til at sige, at han syntes at have seet det fra Kirketaarnet. Bispinden døde af Harme derover 1643 og Bispinden blev endog siden sagsøgt for at have forheyet sin Mand. Men, see nu Guds Straf: Klokkeren faldt ned af samme Kirketaarn og slog sig ihjel, Erik Grubbe og hans 2 Døtre døde i Foragt; men Bispens Børn gik det alle vel. Den næste Eier, som fjendes, er

Artillerioberst Frederik v. Lüchow, Kammerherre, en Søn af Etatsraad Hugo v. Lüchow til Lundsgaard, Amtmand til Amtvorskov, og Ida Rosenfrands. Hr. Obersten levede indtil 1710 og pyntede imidlertid sine 5 Kirker heri Herredet, men især Ryde Kirke, med Stole og Pulpitur. Hans Frue var Dorothea Magdalene v. Harstall fra Berritsgaard, som efter sin Herres Død erhvervede Birkeret til Gaarden 1721, men nødtes til

at gaae fra Gaard og Gods formedelst hendes kostbare Huusholdning og mange Børn.

Hr. Schoutbynacht Henrik Brandt fik derefter Gaarden 1730. Ved hans Død, 1736, var hans Bo i stor Uorden, hvilket ikke var til at undres over. (See Pederstrup.)

Hr. Geheimeraad Christian v. Stöcken fik derefter Gaarden, som han med sin Frues Billie omtrent 1755 testamenterede til Grev Adam Gottlob Moltke til Bregentved, hvorover en og anden Creditor skal have beklaget sig. Messeshagelen i Kirken, som han gav 1748, er et Minde om ham. Hans Slægt er hollandsk og han kom uden Rigdom til Danmark og blev Hoffsecretair. Her gjorde han sig yndet i den bekjendte Leverandeur Bostams Huus, hvor han ægtede Datteren Charlotte Amalie. Hr. Bostam stod i Raade ved det kongelige Hof, og Hr. v. Stöcken blev desaarfsag Kammerherre, kom i Kirkeinspectionen og saa fort videre.

Adam Gottlob Moltke til Bregentved og flere Godser, Ridder af Elephanten m. m., er født i Meklenborg 1709 og blev som Page opdragen med den senere Kong Frederik den Femte, der gjorde ham til sin erklærede Yndling og overdnygede ham efterhaanden med Wessbeviisninger og Jordegods, hvilket han selv endmere forsøgede. Ved sin Død, 1792, efterlod han sig 12 store Godser. Han var med Alt dette alligevel ogsaa afholdt af Underjaatterne, navnlig for den Gavnildhed, hvormed han understøttede alt Edelt og Godt. Senere eiedes Gaarden af

Conferentråad og Landsdommer v. Flindt til Nielstrup (hvortil henvises) og hans Svigersøn, Kammerherre Stiftamtmand Munthe Morgenstjerne, der byggede Capellet. Da General Astrup, der gik fra Gammelgaard som en fattig Mand, udfiskede Jorderne, bleve de simpleste af disse samlede, for af dem at danne en Gaard, der fik Navnet Vilhelmshei. Denne kjøbte 1816 en Søn af Kammeraad Seehuusen til

Dllingsø, Herman Daniel, † 1858, for 40,000 Rdlr., men maatte senere forlade den igjen.

Efter Astrup fik en Kammerjunker Benxen Eiendommen; men heller ikke han kunde holde ved den i de ugunstige Tider, og nu overtog Statskassen Gammelgaard, som senere folgtes til en Holstener ved Navn Trummer, der synes at have været en meget rettænkende Mand. I det Mindste betænkte han Alle, der havde staaet i hans Brød, paa en smuk Maade, og lagde megen Billighed for Dagen, naar han bortkastede Gaarde og Huse. Af ham kjøbte den nuværende Cier Gammelgaard.

Indtil 1634 var Ryde et Pastorat for sig; men i dette Aar fik Sognet Gurreby til Annex. 1692 skiltes de ad igjen saaledes, at Ryde blev Annex til Landet og Aageby, og Gurreby kom til Skovlånge og Sollested. Præstegaarden blev lagt ind under Gammelgaard. Den forrige Degne- og Capellanbolig er nu Byens Hospital.

Præster i Ryde.

1) Hr. Mads Hansen, var her 1530 og 31. (Før Reformationen kjendes kun Hr. Anders Krag, der var her 1499 og skal være bleven meget gammel.)

2) Hr. Peder Jepsen, var her 1571 og 84.

3) Hr. Hans Binggaard, 1608—10, udentviwl en Broder til Hr. Niels i Karleby.

4) Hr. Hans Christensen (ikke Christiansen) Sadeel, tidligere Capellan i Halsted, var her fra 1631 til 37, da han rimeligviis døde. Tilnavnet har han udentviwl faaet efter sin Fødeby Saal eller Sahl (IB.), fik Gurreby til Annex og var altsaa den første Sogneprest for Ryde og Gurreby Menigheder.

5) Hr. Axel Hansen, fra 1637 til 1676, født i Vesterborg Præstegaard 1605, var først Rector i Rasklov 1629. 1659 blev han Provst i Sønderherred. Hans første Kone var

Cathrine Hansdatter Jaac; den anden var Anna Jensdatter fra Rudsjøbing, død 1673.

6) Hr. Anders Frandsen Bruun, født i Gundslev, hvor Faderen var Sognepræst. 1674 blev han kaldet til Hr. Axtels Medhjælper med Løfte om Succ., og blev 1676 han Efterfølger. Hans Hustru var Søster til Hr. Halsen i Stokkemarke. 1681 blev han Præst i Rødbby og døde 1687, efter Sigende myrdet paa et Bærtøhuus i Sjælland, hvor han ikke for sin Døds Skyld var kommen ind.

7) Hr. Anders Knudsen Brun, kaldet hertil den 13de Juni 1681, samme Dag, som Formanden blev kaldet herfra. Han var Præst, uviist hvor, før han kom her, og døde den 30te Oct. 1682. Samme Dag kaldtes Eftermanden. Man maa lade, at det dengang gik raslere end nuomstunder.

8) Hr. Bent Grimeton. (See Aastrup.)

Foruden disse residerende Capellaner kjendes endnu een fast Capellan, det vil sige en Capellan med fgl. Confirmation og Succession. Denne var Hr. Lorents Ditlevjen Heiche, Broder til Hr. Claus i Klippinge, der fik et af Hr. Axtel i Nyde og Gurreby, Hr. Mule i Dannemarre og Hr. Berche i Landet og Aageby udstædt Kaldsbrev som deres fælles Capellan. 1673 fik han fgl. Bekræftelse som Capll. i Nyde med Løfte om Succession, men døde alt næste Aar. En Datter af ham var gift med en Skipper Niels Hansen i Rudsjøbing, som, opbragt af svenske Capere, døde i Sverrig. 1)

Gloslunde Sogn.

Dette er et af de faa Stednavne, som lige fra Kong Valdemar Seirs Tid har holdt sit Navn saa godt som usorandret. En gammel Vise skal ogsaa begynde omtrent med disse Ord:

1) Meddeelt af Hr. Pastor Barfob.

I Glødelunde By
 Sidder liden Boel i Ly,
 Hvor hun vil en Skjorte sje
 Til Hr. Bertel Rye, osv.

Landsbyerne ere: Glødelunde, næsten $\frac{1}{4}$ Mil lang, og det velstaaende Hoby med en lille Skov. Sognet har ellers ikke Skov, men gode Kornmarker, med 350 ¹⁾) Tdr. Hartkorn og 480 Indbyggere. Kirken er hvælvet, men uden Taarn. [Den forrige Døbefunt ligger begravet under Kirkegulvet. Naar det i et udkommen Bærk hedder, at Beboerne i dette Pastorat nedstamme fra de gamle Bønder, da kan dette ikke siges med større eller mindre Ret om dem end om de fleste andre Sognebeboere, navnlig paa Laalands Sydkyst. Vige saa uretfærdigt og eenfaldigt vil det ogsaa være, om Nogen i Almindelighed vil tillægge disse Sognesfolk en større Immoralitet end andre paa Den. Beviiisførelsen for en saadan Paastand maatte savne enhver fornuftig Grund.

Til Sognet hører nogle Smaaholme i Rødbyfjord. Disse ere Rappholm, Magleholm, Lilleholm og Lille Skovsland. Den sidste Holm er imidlertid nu forbunden med Landet ved et Dæmningsarbejde, som gaaer til den i de senere Aar udsiftede Landstrimmel Hummingen, der flyder sig ud fra Dannemare Sogn. Imellem Hummingen og Tjørnehjerg, en Deel af en langstrakt, tildeels gold og lavtliggende Ø, som tilhører Landet Sogn, findes Havnedybte Kremnise, som de faa Skibe anløbe, der aarlig ankomme til Rødby.

3 Smaalegater, som ere givne til Skolen i Glødelunde, der er bygget af Cancelliraad Hans Daniel Vandorph, ere rimeligviis forsvundne i Godsforvalter, Kammerraad Ebbesens Fallitbo!!!)

Uf Præster før Reformationen kjendes fremfor Alt Broder Jacob 1387, om hvilken fortælles, at han var saa ilde lidt

¹⁾ Nu omtrent 244 med over 600 Indb. og 40 Ød.

af sin Degn, at denne stroede ildsfængende Sager paa Prædikestolen, hvor han vidste, at Hr. Jacob skulde prædike en Vintermorgen, og tænkte nu, at Præsten ved at „snyde Lyset“ og kaste Lanen paa Gulvet, skulde stifte Ild i Stolen og skade sig selv. Men til Uheld hænder det sig, at Degnens Pige gaaer om Løverdagen ind og feier Kirkegulvet og Prædikestolen og kaster derefter Gulvskarnet ved Degneboligen, hvorved der siden kom Ild i Degnens eget Huus. Af andre Præster kjendes Hr. Hennecke 1420, Hr. Jens Heie 1449.

Præster efter Reformationen ere:

1) Hr. Niels Jbsen, som alt 1566 var Provst, † 1588. 1580 blev han mistænkt for at have stjaalet — tænkt engang — 17 Oldensviin fra Hr. Niels Andersen i Skovlænge. (R.).

*2) Hr. Rasmus Hansen, fra 1588, var død 1608¹⁾.

*3) Hr. Peder Christoffersen, var her 1608, † 1638. Hadde 1626—29 Hr. N. J. Klyne til Capll. (See Idestrup.)

*4) Hr. Hans Lauritsen Bogense, født 1605; 1638 ordineret Capll. i Rudkjøbing, hvor han tidligere synes at have været Rector; men endnu samme Aar kom han hertil, hvor han døde 1664.

5) Hr. Niels Rasmussen Schow (egentlig Bestenskov), født i Bestenskov 1632 og uidentivt en Søn af Sognepræsten Hr. Snøde, var her fra 1664 til sin Død 1685. Hans Enke, Margrethe Hansdatter, ægtede uidentivt Degnen, Jacob Pedersen i Bestenskov. (IB.)

6) Hr. Gregers Andersen Sidelmand, fra 1685 til sin Død 1625, Provst fra 1715, var først gift med Dorothea Treschow, derefter med Dorothea Augusta Berner, † 1744. En af Sønerne blev Præst i Arninge og en af hans Døttre ægtede Rector Rhold i Naffkov.

¹⁾ De med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

7) Hr. Anders Warhuus,¹⁾ f. 1694, gift med Hr. Forbus's Enke i Søllested, Sophie Dorothea Ahlesfeld, † 1748. Han var en Søn af Mag. Warhuus i Halsked og taledede vistnok Latin førend han kunde spise Brød, men havde ogsaa et „ruineret Legeme“. Hans Kone var derimod frisk og haardfør. Hr. Warhuus døde 1727. Hans Estermand ægtede Enken.

8) Hr. Hans Seidelin, født paa Nykjøbing Apothek den 6te Januar 1701; her var han Præst fra den 12te Novbr. 1727 til den 6te Juni 1790; var altsaa næsten 90 Aar gammel. Hans anden Hustru var Magdalene Christine Sidelmand, en Datter af Præsten i Arninge. I sidste Ægteskab havde han 5 Børn, af hvilke den ældste Søn, Frederik, født 1755, blev Capl. hos Faderen 1783, men døde Aaret før ham; den næste Søn, Hans, døde som Student 1778. Hans eneste Datter, Karen Sophie, ægtede Hr. Benzon i Bestenskov. Hans yngste Søn, David Christian, døde ligeledes som Student 1783. Mærkeligt er hans 4de Barn, Sønnen Claus Henrik, født 1761. Han begyndte at studere; men det Liv var ham for tvungent, og han gik tilsoes. Han gjorde et Par Reiser til Vestindien; men da han som Kahyttdreng engang opvartede sin Capitain ved Bordet og Capitainen kom til at sige Sago Grammatica, gav Claus sig til at fnise. Da de Fremmede vare borte, spurgte Capitainen ham, hvad han før „grinede“ af? Han sagde det vel, men fik ligesuldt et Livfuld Prygl. Claus havde nu faaet sin Lyst til Søen styret og erklærede, da han kom tilbage, at han nok vilde tage fat paa Studeringerne igjen, naar man vilde love ham, at han ikke skulde faae Bank; thi Capitainens Lamp svæved endnu paa hans Nygstykker. Han kom nu i Naffkov Skole 1778 under den strenge Rector Heye, læste, naar han vilde, og blev borte, naar han vilde. Der „regnede Prygl“ ned paa begge Sider

¹⁾ Hr. Warfob flaver Navnet: Warhuus.

af ham, men Seidelin fik ikke et Slag. Desuagtet stod han sig altid bedst ved sin Examen, ja blev endogsaa indkaldt 1780, da han gik til Universitetet. „Vi mindre Dicipel“, vedbliver Provst Holm, der har optegnet denne Notits, „elskede ham inderlig, thi han gav os Penge og Hvedebrød.“ Han gik derefter til Vestindien 1787 og blev Huuslærer paa St. Thomas; men da hans Fader imidlertid døde, bad Moderen ham om at komme tilbage. Dette gjorde han villig og opholdt sig nu hos hende i Maribo fra 1691 til 95. Han forstod noget Mathematik, Somandskab og Tegning og indgav et Forslag, forsynet med Tegninger, til en bevægelig Dokke. Da Forslaget blev forkastet, reiste han til Hamborg, hvor han lærte Bogtrykkerkunsten, og vendte derefter tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1797 fik Privilegium som Bogtrykker, begyndte „Politivennen“ 1798 og gastede sig med en aldrende Enke, Madam Schönberg (Frederikke Vincentine Ratenburg).¹⁾ Da det ikke vilde gaae med Bogtrykkeriet, som han siden mistede 1805, fik han den heldige Idee at udgive „Dagen“, der begyndte den 10de Januar 1803. Nu kom han snart ud af sin Gjæld, ja fik endog nogen Formue; men han var ogsaa bleven svækket baade paa Sjæl og Legeme, navnlig ved en „Vand og Brød“-Straf, han 1807 maatte udholde for en Bladartikels Skyld, og døde 1811. Hans Enke overlevede ham i over 20 Aar. Ingen Børn. Under sit Ophold i Maribo stiftede han den offentlige Bogsamling, der er opstillet i „Jomfruhøret“ i Byens Kirke.

I 1689 og 90 havde Hr. Seidelin Hr. Plešner til Capll. (See Bestenskov.) Hr. Seidelin lever i Sagnet som en nøisagtig og meget sparsommelig Mand, der menes at have nedgravet en Deel Penge i eller ved Præstegaarden, hvor han

¹⁾ Ved hende blev han Stedfader til Etatsraad, Hofrevisor m. m. Schönberg og til Archiateren m. m. Schönberg (IB.), som havde saa mange Ordener, at de, af Mangel paa Plads, maatte bæres i en Stang over Brystet. Begge disse Mænd ere endnu i frisk Minde.

endnu stundom skal gaae omkring ved Nattetide. For at faae sine Karle til at kaste Kornet ordentlig, skjulte han altid nogle smaa Beenflugler i Korndynngen, og nu maatte Folkene rage saalange i Kornet indtil de bragte ham alle Kuglerne. Der fortælles fremdeles, at da han paa sine gamle Dage, vel indpakket, kjorte til Kirke, maatte Degnen, som sad bag ved ham, puffe ham i Ryggen, hvergang Præsten kjorte forbi en vandrende Kirkegænger. Dette ærgrede Degnen og han puffede derfor til Præsten saa ofte de kjorte forbi et Piletræ, saa at den gamle Præst sad og bukkede og bukkede hele Veien. Naar de nu kom til Kirke og der næsten ingen Besøgende havde været, spurgte han Degnen bagefter: „Men, monstro, hvor bleve alle Kirkegængerne af?“ hvortil Degnen med en vis Sandhed stedse svarede: „De bleve vist staaende nede paa Veien og glo paa hinanden.“

I hans Tid indtraf den berøgtede Sønderherreds Provstestrif, som kom deraf, at den største Deel af Herreds-Præsterne vilde have Hr. Nestius i Landet til Provst, medens Biskoppen derimod ønskede den for sin Strengthed bekjendte Mag. Blicher i Stokkemærke. Ved Valget fik Magisteren 2 Stemmer og stemte desuden paa sig selv; Hr. Nestius fik ligeledes 2, de øvrige Stemmer vare enten holdte tilbage eller saaledes afgivne, at Biskoppen kunde gjøre med dem, hvad han vilde.

Hs. Hoiærværdighed berammede nu et nyt Provstevalg, hvor Magisteren atter fik sine 2 Stemmer; men nu fik Hr. Nestius 4. Ikke desto mindre kaarede Biskoppen Mag. Blicher til Provst, hvilket bragte Præsterne i Bevægelse, saa at d'Hr. Nestius, Sidelmand, Zimmer og Wulf indberettede Sagen til høiere Bedkommende og protesterede imod Valget, hvilket fik det endelige Udfald, at Hs. Majestæt, næst at give nogle yderligere Bestemmelser med Hensyn til fremtidige Provstevalg, tillige erklærede, at hverken Hr. Blicher eller Nestius maatte blive Provst, men at en tredie Præst skulde udvælges. Denne ærgerlige Sag gav desuden Anledning til en Injurie-Proces,

efter som Hr. Zimmer i Dannemarre i sin Jvrighed havde kaldt Hr. Seidelin: en falsk Mand.

9) Hr. Andreas Lvhman, født den 10de Novbr. 1736 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Borger. Levede i over 20 Aar som Informator. Den 30te Decbr. blev han rejst. Capll. i Nysted og 1787 Sognepræst ved St. Mortens Kirke i Næstved, hvorfra han 1790 kom hertil. Død 1ste Juni 1799. Han var først gift med Mette Christine Husfeldt, Datter af Sognepræsten i Nysted, som døde den 1ste Januar 1779. Efter hendes Død, 14de Septbr. 1777, ægtede han den 10de August 1787 Jde Sophie Kiildsen, Datter af Organisten i Nysted; hun skjænkede ham 3 Sønner og 4 Døtre og døde hos sin Son, der endnu er Kjøbmand i Raskov, den 27de Februar 1844.

10) Dr. phil. Jørgen Borch, født 1765 eller 67 i Odense. Hans Fader var Provst Borch i Raskov, fra hvis Skole han 1782 blev Student med Udmærkelse. (Han var den første Indkaldte. H.) Blev 6 Dage efter at han var bleven Dr. phil. kaldet til Sognepræst for Gislum og T. den 25de Januar 1793, hvor han var til 1799, da han kom til Gloسلunde; død 17de Marts 1824. Hr. Borch var en ypperlig Philolog samt en lærd og flittig Mand. Hans Oversættelse af Herodot, udg. 1840 af Overlærer Hundrup, er et mesterligt Arbejde. Hr. Borch var gift med Ingeborg Klog, født paa Vestmansk ved Jøland og Søster til Stiftsphysicus Klog i Maribo, med hvem han havde 4 Døtre, som alle levede. Fru Borch døde i Gloسلunde Enkesæde 1844.

11) Hr. Eggert Galthen, Son af en Hørkrammer i Kbhvn., er født 1784 og var her 1824—38; kom herfra til Fjeldsted i Fyen, hvor han døde som den corpulenteste Præst i hele Fyen, hvilket vist vil sige meget. Hr. Galthen var gift med en Datter af Præsten Woldike i Store Heddinge og Præsten Mehls Enke i Præstø, hvilket gav en Nabopræst Anledning til den Bittighed, „at Galtens fedes ved

Meel", hvorved han sigtede til, at Hr. Galthen med Held skulde benytte Hr. Mehls Prædikener. Forresten var Hr. Galthen en agtværdig og inderlig godmodig Mand, der her var saa fattig, at Folk paa Offerdagene påsede ham op paa Kirkegaarden, hvor han ogsaa med god Villie deelte Offeret mellem de tilstedeværende Creditorer. I Fyen kom han imidlertid bedre efter det. Engang besøgte Hr. Winther i Danmark sin gamle Ven, Hr. Hansen i Onølev; denne vilde have Hr. Winther til at blive hos sig ud over den bestemte Tid; men da Hr. Winther netop havde lovet Hr. Galthen et vigtigt Pengelaan, som han skulde bruge i de samme Dage, svarede han, at han ikke kunde, da han skulde hjem og redde Galthen. Disje Ord hørte nu Stuepigen, som siden efter paa Rudstens Foreispørgsel, om hans Huusbond saa blev i Præstegaarden, svarede denne: han vilde gjerne, men han maa hjem for at frelse en Griis, som de ellers stikker.

12) Thorgeir Gudmundsson (skriver sig Gudmundsen). Denne bekedne, hjertensgode Mand og altopoffrende Fader er født den 27de Decbr. 1794 i Olafsvalla Præstegaard paa Island, hvor hans Fader Gudmund Jønsøn, siden Provst i Stadenstad, dengang var Sognepræst. 1819 tog han Artium med bedste Character og 1824 Embedsexamen, havde i Kjøbenhavn det Unæ-Magnæanske Stipendium og reiste 1826 til Stokholm i et videnskabeligt Virinde for det nordiske Oldskriftselskab, blandt hvis Stiftere han var. 1831—39 var han Femand for det Jølandste-Litteraire Selskab i Kjøbenhavn. 1827 blev han paa sin Fødselsdag Lærer ved Søetatens Drengeskole, siden Overlærer og Katechet ved Holmen. Nytaarsdag 1839 blev han kaldet til Sognepræst i Glostunde, hvorfra han den 8de Febr. 1849 forflyttedes til Nysted. Med sin Hustru, Marie Langeland, født 28de Febr. 1806, Datter af Justitsraad Rasmus Langeland, Forvalter ved Proviantgaarden, † 1837, har han 3 Børn, af hvilke en Datter er gift med den driftige Kjøbmand Bekker i Nysted.

13) Hr. Andreas Jørgen Nielsen, født den 17de Decbr. 1800 i Ubberød, hvor Faderen var Skolelærer, blev Kateket i Svendborg 1831, 2 Aar efter at han havde taget Embedsexamen; Sognepræst i Bredstrup 1840 og i Gloسلunde 1849. Med sin Hustru, Maren Perette Augusta Wedel, f. 22de Februar 1802, Datter af afdøde Amtsprovst Wedel i Skaarup, har han 3 Døttre og 1 Søn.

Græshave Sogn (Grødeshagen).

som staaer for-208¹⁾ Tdr. Hartk. og 1 Td. Skovst., har altid været Annex til Gloسلunde. Foruden Græshave By maae mærkes Skovby. Kirken er lille og uden Taarn. Den var i sin Tid Herredets Convents Kirke. I Kirken har Dling-søgaards forrige Giere havt deres Begravelse.

Til Sognet hører den fri Hovedgaard Baadesgaard, hvis Hovedgaardstøxt er 64 Td. Hartk. og avler aarlig 1150 Td. Korn. Gaarden er oprettet af de tre Byer Baadesby, Langholm og Stroge, hvilke de Svenske afbrændte i Krigen. Borgemester Thomas Mikkelsen Holdenøge i Rasklov var Gaardens første Stifter og Beboer; men han blev ved dens Bygning og Anlæg saa arm, at han maatte afstaae Gaard og Gods til Kongen, som lagde flere Jordeiendomme til. Kongen solgte den omtrent 1710 til Cancelliraad Hans Daniel Ahlesfeld, som gistede sig med Cathrine Meyer, Generalfiskal Jørgen Landorphy's Enke. Han havde Penge nok, udkjøbte Ahlesfelds Sødskende og efterlod Gaarden uden Gjæld og et stort Bøndergods, samt følgende 5 Kirker: Vestenflø, Skappel, Dannemarre, Arninge og Gloسلunde, til sin Søn Hans Landorphy. Cancelliraad Ahlesfeld var forresten en vittig og snild Mand, hvilket blandt Andet sees deraf, at da de Svenske engang truede Laaland med Landgang, og alle vore Soldater vare ude af Landet, samlede han

1) Nu 222 Tdr. Hartk. $\frac{2}{3}$ Td. Skovst. og 2 $\frac{1}{2}$ Td. Møllestyd med henimod 500 Indb. og 18 Bøgb.

alle Bønder og Bønderkoner heromkring, forspnede dem med tjærede Pleiler og Røller og lod desuden alt Qvæget drive sammen omkring ved Rødby, saa at Hæren syntes forfærdelig stor og skal have forkrækket de Svenske i den Grad, at deres Anfører udraabte: „Vor Herre Død! jeg troer, at Djævelen har st . . . Folk paa dette Land.“ Priis være sig en Oberst! Han døde 1728 (22?).

Hr. Etatsraad Hans Landorff, Amtmand over Falster, gift med Magdalene Lygøw, Datter af Geheimeraad G. F. v. Lygøw til Søholt. Han var Godheden selv mod sine Underhavende, ja gav til han selv manglede. Han førte dertil et overordentligt Huus og kom saaledes efterhaanden i saa flette Omstændigheder, at al hans Credit døde, og han endogsaa blev affat fra alle sine Embeder, og gik siden om med sin Potte for at bede om Melk udi Nykjøbing. Hans Frue udvirkede dog, at han beholdt sin Titel. Honnet Ambition! Endelig døde han som en angergiven Synder. 1736 købte den for sin Godgjørenhed bekjendte Prindsesse, Charlotte Amalia, en Datter af Kong Frederik den Fjerde og død 1782, denne Eiendom; hun opførte en smuk Gaardbygning og anlagde en Fjøn Have, indtog flere Marker til Gaarden og tog sig meget af sine Bønder. 1791 blev Hovedgaardstaxten, som ved hendes Død var bleven en lgl. Domaine, udparcelleret i følgende Arvesæstegaarde: Baadesgaard med 41 Tdr. Hartk., Christinesfeld med 23 Tdr., Gabrielsminde med 13½ Td. og Rosenbjerg i Tillige Sogn. Samtidig hermed hævedes Hovet for Bønderne. 1818 taxeredes Slovene og beregnedes da til en retn aarlig Indtægt for Staten af — 97 Rdlr. Da de for en halv Snees Aar tilbage solgtes ved offentlig Auction, udbragte de naturligviis mange Tusinde. Kirkerne ere endnu Statens.

I samme Sogn ligger desuden det ældgamle Herresæde Dllingsø eller Dllingsøgaard, hvis fri Hovedgaardstægt er 36 Tdr. Hartk.; med neppe 1 Td. Skovskylb. Den ligger

ikke efter deres Smag, som ville bo lystig; thi ved Vinterdage er det ofte umuligt at komme til Gaarden for Vand. I en liden Lund tæt ved Gaarden, „Raninholmen“ kaldet, skal have staaet et hedensk Tempel eller idetmindste været et Offersted. Lidt østenfor Gaarden er en liden Skov af Bøge- og Ege-Træer¹⁾. Item gaaer man fra Gaarden ned i en smuk Lyshave, som indeholder sjældne Træer og Blomster. Gaardens Hovedbygning bestaaer af 3 sammenbyggede Bindingsværks Floie, som ere holdte i en god Stand.

Den er indesluttet af dybe Grave, som efterhaanden tilgro eller udfylde. Her maa aarlig kunne indavles 700 Tdr. Korn og paa de gode Græsgange fødes 100 Stykker Qvæg.

Gaardens Ælde er fra omtrent 1336. Dens første Eiere jeg finder ere:

Mr. Niels Eriksen miles, død omtrent 1380.

Mr. Passe Muus, som skjødede dette sit Gods til

Mr. Otto Jensen eller Jonsen 1390. Denne arverdige Landmand, som døde 1446, skal, efter Nogle sigende, have anlagt Gaarden og givet den Navn.

Mr. Passe Herluffsen, som blev fradømt Gaarden til

Mr. Erik Stigsøn Pors, der var nærmere arveberettiget. Saaledes kom Ællingsø til den navnkundige Familie Pors, i hvis Værgede den blev i over 200 Aar. Der fortælles om denne Mr. Pors, at en ond Mand skal have modt ham paa Hellingehede og dreiet hans Hoved saaledes omkring, at hans Dine og venstre Skulder stode i lige Linie. Han døde omtrent 1450, hvorefter Godsjet gik over til hans Søn,

Mr. Stig Pors, som boede her til 1462.

Mr. Erik Pors, Ridder, forbedrede Godsjet mangfoldig og satte Gaarden i Forsvarsstand. † 1492.

Mr. Stig Pors, Forriges Søn, levede endnu 1558.

¹⁾ Nu indlemmet i Haven.

Hr. Rudbek Pors eiede ogsaa Skovsgaard paa Lange-land og døde først 1609. Hans Frue var Kirstine Nordby.

Hr. Claus Pors, hvis Søster fik Skovsgaard, levede her endnu 1653. Han oversatte en tydsk Bog, kaldet „Livets rette Compas“, om hvilken det senere er sagt: Den burde aldrig været skreven, mindre trykt og allermindst oversat. (H.)

Hr. Rudbek Pors var her kun i faa Aar. Han byggede et Begravelsessted for sin Familie i Græshave Kirke, til hvis Vedligeholdelse han satte nogle Penge og — nogle Faar i Gloelunde Præstegaard. Men Pengene ere for længe siden borte, Faarene spiste og Begravelsen forvandlet til et Sacrifi.

Birgitte Kirstine Pors var gift med Herman v. Raas til Dansted. Han døde 1667 (R.) og efterlod en Datter, Sophie Kirstine, som blev gift med Oberst Jacob Geweke, Commandant i Raskov 1680¹.)

(Ved den følgende Deel af Gaardens Historie foretrækker Udg., nærmest at holde sig til de Oplysninger, han har modtaget af Gaardens nuværende Eier.)

Det ældste Skjode paa Ollingsogaard og Gods, som findes i Gaardens Archiv, er udstedt af Kong Christian den Femte til Cantøler Holger Binds Enkesrue, Margrethe Gedde til Harrestedgaard, den 16de Marts 1689, hvorved Eiendommen overdroges hende for 32,862 Daler 66 $\frac{1}{2}$ s., som hendes Mand i Krigstid havde forstrakt Regjeringen med, og efter Afregningen kom tilgode. Til Eiendommen hørte dengang og medfulgte 16 Kongetiender og 3 Kirketiender, hvortil de 32 Tiender rimeligviis maae indskrænkes, som man ellers vil vide paa den Tid at have hørt til Godset. 14de Decbr. 1698 skjødede hun Eiendommen til Sønnen Erik Bind; men af de mange Tiender medfulgte kun Dannemarre Kongetiende, der

¹) 1671 eiede en Henning Dahlborff Gaarden; den 21de October 1678 folgte han den til Geweke, der atter folgte den til Kongen den 23de April 1686 for 30,000 Daler. (R.)

siden er bleven ved Gaarden. 31te August 1730 skjødede Johan Brennike i Vestenskov, som Arving efter Svigerfaderen, Cancelliraad Georg Rudolf Møller¹⁾, Gaarden til Captain Niels Binds Enke, Christiane Ulrika Bykow. Kjøbesummen var 22,000 Daler, hvorunder Dannemarre Kongetiende og Søllested Kirketiende, hvilken sidste fra nu af ogsaa følger med Gaarden, vare indbefattede. 14de Novbr. 1740 skjødede Commandeurcaptain Mühlensport Gaarden til Frants Mathias Thestrup for 30,500 Daler; Fæstegodsset var dengang 409 Tdr. Hartk. Kammerraad Thestrup er født sidst i forrige Aarhundrede i Fyen, hvor hans Fader var Sognepræst i Dalby og L. Han var en stor og flittig Landmand, som derfor fik store Fordele ved Gaardens Drift og aarlig indhøstede over 1000 Tdr. Korn. Han holdt baade sit og Bøndernes Gods i god Stand og forglemte ikke de Fattige. Han var gift med Margrethe Riegelsen, Datter af Kjøbmand Andreas Riegelsen i Nakskov og Karen Holm, som døde 1763. Hr. Kammerraad Thestrup levede til 1766, da han døde som en meget formuende Mand. Ved Auctionsskjøde af 20de Octbr. 1766 gif Gaarden over til Justitsraad Hans Riegelsen, Broder til Fru Thestrup, som gav 53,060 Dlr. for den (see forresten Sølstedgaard). Han lagde Tillige Kongetiende til Gaarden, som ved hans Død blev solgt og tilskjødet hans Søn, Captain Andreas Riegelsen, den 24de Mai 1773 for 55,720 Dlr. Skjødet lyder ogsaa paa Captainens Broder, Jacob. Captain Riegelsen udbetalte efterhaanden sine Sødskende og boede her i ugift Stand, indtil han afhændede Godsset til Hans Dideriksen, forhen Kjøbmand i Nakskov, senere Forpagter paa Vintersborg, født i Nakskov 1737, hvor hans Fader Diderik Dideriksen i mange Aar var

¹⁾ Han var gift med Erik Binds Enke, Gdele Urne Mundt, der 1729 ægtede sin første Mand, senere blev gift med Landsdommer Storgaard og endelig med Cancelliraad Møller. Captain Niels Bind døde 1733, hvorefter Enken 1738 ægtede Commandeurcaptain Didrik Mühlensport.

et „Erligheds Exempel udi Kjøbmandsstanden“. Skjødet er dateret 19de Juni 1775; Kjøbesummen: 53,750 Rdlr. Egentlig folgtes Godsset til Forpagter Seehuusen paa Bintersborg; men da han kort efter døde, giftede hans Enke, Marie Margrethe Neander, sig med Hr. Dideriksen, som derefter erholdt Skjødet udstedt paa sit Ravn. Seehuusens Enke overlevede ogsaa sin anden Mand og tilskjødede 13de Mai 1793 Gaard og Gods til sin Søn af første Ægteskab, Jørgen Henrik Seehuusen, for 55,000 Dlr.; dog medfulgte ikke Lillige Tiende. Efter Kammerraad J. H. Seehuusens Død i Aaret 1810 og hans Enkes, sødt Lønborgs dødelige Afgang 8 Aar efter, overtog samtlige deres efterladte Børn Eiendommen, og 3 af dem beholdt den senere til 1826, da den indløstes af den nærværende Eier, Justitsraad Mathias Hamborg Vilhjelms, R. af D., som ægtede Kammerraadens yngste Datter, Diderikke Georgia Seehuusen, med en Kjøbesum af 81,000 Dlr. Efter at nærværende Eier i de senere Aar har bortsolgt en Deel af Fæstegodsset, udgjør dette nu 168 Tdr. Hartk. Hovedgaarden staaer for 51 Tdr. Hartk. med et Areal af circa 470 Tdr. A. og E. Til Eiendommen hører endvidere 300 Tdr. Land Skov, samt Danne-marre Konge- og Søllested Kirketiender af 464 Tdr. Hartk.

Haven er af den nuværende Eier bleven forskjønet i en særdeles Grad og Godsset er under hans forstandige Bestyrelse blevet til et af de meest velhavende paa Den. Ogsaa for sine Skove sørger han med en efterlignelsesværdig Omhu. Af hans 3 Børn — tvende Sønner og en ugift Datter — er den ældste Søn, Mathias Henrik Seehuusen Vilhjelms, i dette Aar bleven Eier af Bartostegaarden i Vestenskov Sogn; kort efter ægtede han en Datter af Nalkovs forrige Borgemeester, Justitsraad Fasting.

**Geognostiske og antiquariske Bemærkninger angaaende Laalands
Central-Bassin og sammes nærmeste Omega, nedskrevne som
forklarende Text til 8 topographiske Kort, indsendte 1854 til
Musæet for de nordiske Oldsager.**

(Af Forfatteren, høiærb. Hr. Kammerherre Wichfeld til Engestofte, velvillig
overladt Udg. til Afbenyttelse.)

Laaland gennemskjæres i Retning fra N. V. til S. D. af et stærkt leret Strøg, der i begge Ender, men isærdeleshed i den nordvestlige gaaer over i lettere Jorder, og som, meest i Yderpunkterne, hæver sig over det øvrige flade Land. Dette Strøg gaaer over Birket, Vesterborg, N. for Stokkemarke, Østtofte, baade N. og S. om Marieboe¹⁾ og Røibølle Søer, Slemminge, Møse, Bregninge, Herridslev og Rysted, og kan i geognostisk Henseende betragtes som hele Dens Kjerne. Midt i dette, strygende i samme Retning og indtagende en tilsvarende langagtig Form, findes et Bassin af forholdsmæssig betydelig Udstrækning, der fra Grimstrup strækker sig ned til Store Møse og Bregninge. Dets Længde er paa det nærmeste 2 Mil; men Bredden er meget forskjellig, stundom stærkt indkneben, f. G. fra Gaasøe mod V. indtil det Punkt, hvor det ved Lysebro udvider sig som Heirøde²⁾ Sø, ofte derimod meer eller mindre udvidet; sin største Brede har det fra Engestofte Gaard over til Søholt's Marker, omtrent 5000 Alen.

Det bestaaer af en Række Bækkener adskilte ved Fladninger af større eller mindre Udstrækning, de østligere ere efterhaanden hævede, saa at deres Bund nu ligger tør, og

¹⁾ Den mindre almindelige Skrivemaade Marieboe er valgt for at minde Læserne om, at den nuoprettede Bye gaves Navn efter Jfr. Maria.

²⁾ Dgfaa kaldet Roge- eller Roggebølle Sø.

brugbar til Græsning og Torvestfær, medens de vestligere endnu ere fyldte med Vand. Niveauet af den østlige tørre Strækning er omtrent det samme som Vandfladens i de vestlige, nemlig mellem 30 og 40 Fod over Havet. Characteren af samtlige Bækkener viser sig imidlertid overalt at være den samme, nemlig en i det Hele flad Bund, fra hvilken en Mængde større og mindre Holme hæve sig. Bunden i de udtørrede Dele viser sig at være mager Engbund, bevoget med Græsser, Halvgræsser, Mosser, stundom med Lyng; den afgiver maadeligt Torvestfær, hvis Mæsse bestaaer af omdannet Ferskvands- og Nøjevegetation. Af de vandholdende Dele er Gaasise — den østligste — nu næsten ganske tilgroet, medens man endnu for 25—30 Aar siden kunde arbejde sig frem deri i en fladbundet Jolle. Heirede Søe er den dybeste, 20 til 30 Fod paa flere Steder; Vandets klare, mørkebrune Farve tyder paa Torvebund. Marieboe Søe og Rørre Søe, saavel som den sydligere liggende Røibolle eller Al-Søe — der vel er lidt adskilt fra de andre, men dog hører til samme System —, have i Almindelighed 6 à 9 Fod over Mudderet, som bedækker den største Deel af deres Bund; en stedse tiltagende Vegetation af Rør, Siv og Vandplanter tyder paa, at Bunden meer og meer hæver sig.

Som ovenmeldt, fremdukker, saavel i de udtørrede som i de vandholdende Dele, mange Holme, der — ligesom den øvrige Omegn — i det Hele bestaae af meer eller mindre sandholdende Leer. De, der findes over Vandfladen, ere eller have været bedækkede med Granit-Kullestene og sønderbrudte Flintstumper; de, der nærme sig til, eller ligge i Vandflorpen, ere det fuldstændigt endnu. Sine frembyde ogsaa interessante Gjenstande for Botanikeren, f. Ex. *dentaria bulbifera* og *littorella lacustris* paa Borgøe, samt en meget frodig Virkevegetation paa Skjelsnæs.

Characteristisk for Vandet i Marieboe Søe er dets stærke Ralkholdighed.

Det hele, Bassinet omgivende, Terrain hæver sig saa godt som umiddelbart fra Vandfladen, eller den samme nærmest tilgrænsende flade Kyststrækning, til en Høide af 15 til 25 Fod derover; nogle Steder kraaner denne Høide jævnt eller afrundet ned, men da den ogsaa ofte, f. Ex. i Skovene, paa begge Sider af Engestoftegaard, og paa mange andre Steder viser en næsten lodret Skrænt paa 5—15 Fod ned mod Vandet, saa maa hiin Jævnhed vel for en Deel tilskrives Plovens jævrende Magt. Høiest er Terrainet mod den østlige Ende af hele Bassinet, hvor man i en lille Afstand derfra, omtrent ved Bregninge, træffer Vandfjellet mod den østligere liggende Egn, lavest mod den vestlige, hvor det gennem Hunsaaen har sit Udløb til Stranden.

Bilde man gruble over den Maade, hvorpaa Vandet er dannet, da vilde man finde, at vægtige Grunde tale for, at de Leermasser, der danne hele det Høidedrag, hvorom her er Tale, i en tidligere Periode ved voldsomme, underjordiske Kræfter ere hævede op af Dybet i halv dyndet Tilstand og saaledes væltede ud over Flaeringen. Vandet har da siden udfyldt det ved denne Begivenhed fremkomne Dyb. Mærkelig er paa alt Fald den Parallelisme, der finder Sted mellem Strygningsslinierne af dette Partie, af den østligen liggende lave Strækning, der gaaer ind fra Guldborg Sund mellem Fuglsang og Prierstov, strækker sig N. V. forbi Hardenberg og udmunder i N. V. forbi Sagfjoberg og Durebygaard, samt mellem Guldborg Sund og fremdeles Sundet mellem Falster og Sjælland.

Hvad Navnene paa de forskjellige Bassiner angaaer, da have de intet særdeles Betegnende eller Eiendommeligt; de udtørrede Partier benævnes som vedkommende Byes Løvmose; i Gaasfæ have Wildgjæsene til den seneste Tid ynglet; Heirede Søe benævnes efter det tilstødende Torp, som dog muligt har Navn efter de i den omliggende Skov byggende Heirer; Marieboe Søe udleder ikke sit Navn fra Oldtiden; ældre

er Navnet Grimstrup Søe, som tidligere gaves og endnu tildeels gives Marieboe Nørre-Søe; den S. for de andre beliggende Søe benævnes Roibølle eller Sorup Søe, efter to tilflodende Torper — hiint nedlagt; ældst turde Navnet Alsjøe være, som stundom tillægges hele Søen eller snarere en Deel deraf, og som ogsaa bæres af et vedliggende Torp.

Vi ville nu vandre hele Strækningen rundt, og da finde, hvorledes baade Mænden og Holmene bære mangfoldige Spor, saavel af endnu eksisterende Dyrearter, der dog ikke findes mere her tillands (at Levninger af undergaaede Dyrearter, nærmest henhørende til Kridtperioden, s. Ex. Echinites og Blemmities m. fl., hyppigt findes, nævnes her i Forbigaaende), som og af Menneskeslægter, der have levet under alle de forskjellige Kulturtrin, der vides at have fundet Sted i vort Norden. Vi ville derved ogsaa komme til at anstille Betragtninger over de Forandringer, der maae antages at være foregaaede med Tiden, navnlig i Forholdet mellem Land og Vand, i den Tid den har været bebygget.

Musse.

S. og S. V. for den ældgamle Store-Musse Kirke findes paa Skraeningen ned mod Løvemosen nogle halvforstyrrede Høie; fra en af disse leverede man mig nogle af de almindelige Flintfager.

Slemminge Sogn.

I Slemminge Sogn findes, især paa Strænten ned mod Heirede Søe, en Deel Høie, meest fra Steenalderen; men de nærme sig hurtig deres Undergang. „Hullerne skal fyldes og hver Plet pløies“, sagde en gammel Mand, der viste mig om, og Steenhuggerens Hammer har alt været i Laug med de fleste store Stene. De fleste ere fra Steenalderen; fire sammenliggende, „Jordhøie“ kaldte Bonden dem, synes at være fra Broncealderen. Flere af dem have Navn, for hvis

Ugthed dog ikke kan indestaaes, saasom Rævehøi og Bigmandshøi. En er anjeelig, med en meget stor Steen ved hver af Enderne; men den ene af disse laa alt flakt ved mit Komme. Høien benævnes Rivihjelhøi. En anden kaldes Kirkehøi, og om den fortælles, at en Nyttter kom forbi om Natten og saae Høien staae paa Ildstøtter, medens Troldene dansede indensfor; de bod ham et Sølvbæger med Drikke; han jog bort dermed, Troldene forfulgte ham; men han naaede lykkelig Slemminge Kirkegaard, hvor han fastede Bægeret ind, der jaaledes var reddet og for Fremtiden tjente som Kirkens Kalk. Denne har jeg besøgt; men den bærer ikke Præg af høi Ælde. Sagnet, der kommer saa tidt igjen, minder vistnok om Vokkeller og Kampe mellem Hedenskab og Christendom i dennes første Tider.

Mod Vest skjærer en lang, smal, nu udtørret Biig sig dybt ind mellem Slemminge og Engestofte Sogne, der vil blive omtalt under dette.

Engestofte Sogn.

I dette Sogn findes i Bogestoven trende Høie fra Broncealderen; den nærmest ved Sømøde er nylig bleven gennemgravet; paa forskjellige Steder, men uden tilsyneladende Plan eller Orden, fandtes forbrændte Steen, Fragmenter af Urner, stærkt angrebne Broncesager, som Knive, Pincetter, Naale eller Syle, et Fragment af en Beennaal, to Broncenaale med rundt Hoved, hvorunder flere indridsede Kredse, endelig et Fragment af en glatleben, firsidet Flintkile, omtrent 3" langt, $\frac{3}{4}$ " i Firkant, som, endskjøndt af lysgraa Flint, snarere synes at have tjent til Slibe- eller Probeersteen end til Vaaben.

Den under Slemminge Sogn omtalte, forhenværende Biig af Heirede Søe strakte sig heelt op til Engestofte, saa at altfaa det Terrain, der nu optages af en Deel af Engestofte

Gaards Marker, af Skovgaardene og Fredskoven, den Tid har været et Ræs imellem denne Bugt og Marieboe Søe.

Ved Somode, en Flakning, hvor „Soerne mødes“, fandtes for nogle Aar siden paa Sandet et i Forfatterens Bærg værende smukt tvehaands Sværd, Klingens 39“, Hæftet 14“ lang — dette blottet for sin Beflødning — den lidt krumboiede Pæreerstaag 6“; foroven en stor Knap.

En liden Forhoining paa Engestofte Mark nær Skranten af Søen forekommer mig, at skulle have baaret Navnet St. Jørgens Høi.

Borgøe fortjener særlig Opmærksomhed.

Ligesom Benævnelsen tyder paa, at den har baaret en Borg, hvoraf ogsaa findes mangfoldige, umiskjendelige Spor, saaledes er denne Sag ogsaa i alle Omboendes Munde. Borgen har ligget paa Dens vestre Ende, der af Almuen kaldes Slotspladsen; dens Beboer kaldes Kong Ræv. Denne Deel af Den — hvilken sidste er ca. 12 Tdr. Land stor — bestaaer af et Plateau, der hæver sig steilt 15 à 20 Fod op af Vandet, og som ved 3 tydeligere og et Par jvægere parallelle Volde og Grave, der gaae tværs over Den, dækkedes mod Angreb fra dennes østre, mindre høie Deel. Det nævnte Plateau er over 150 Fod i □; dets midterste Deel, omtrent 60 Fod i N. og S. og 50 Fod i Ø. og V., er jænket noget; det har udgjort Borggaarden, uden om hvilken Bygningerne have staaet. Jordsmonnet heroppe er bedækket af Muursteen, hvoraf nogle endnu synes at ligge paa deres oprindelige Sted. Paa Pladsens S. Hjørne fandtes ved Gravning Stumper af Kværnstene, saa Møllehøjet maaskee har staaet der. Nedenfor Skranten, paa Dens N. Hjørne, fandtes Levninger af en Skibsbroe, af hvilken ligger Tømmer 1 à 2 Fod i Jorden; paa begge Sider af samme, langs henad Søkanthen, fandtes endnu for en Snees Aar siden Eggestapper staaende op af Vandet, som havde været Pæle af Holværket. Tilsvarende Levninger af Bro og Holværk fandtes til samme Tid lige-

overfor paa Røvsøhale Grund, hvor lange og stærke Bøle ere optrukne af Bunden. For at have Alt samlet, skal jeg bemærke, at derovre paa Marken lidt ovenfor sidstnævnte Punkt sees en kjendelig rød Plet paa Ageren, som har sin Farve af Muursteen, og fra hvilken Bønderne ogsaa have optaget saadanne. Sagnet melder, at paa dette Sted skal den til Borggen paa Den hørende Aulsgaard have staaet. Dog af begge ere kun Rudera tilbage; men disse ere høist kjendelige, idet Dens hele nordre Kyst nedensfor Slotspladsen til langt ud i Vandet er bedækket af Muurbrokker, som maaskee deels ere nedstyrtede ved Borgens Udælgelse, og deels levnede, idet man baade til Søes og paa Isen har sørt Levninger fra Borggen over til det faste Land, for der at anvende dem ved andre Bygninger.

Eftergravninger ere anstillede; ved disse har jeg paa Slotspladsen kun fundet ubetydelige Levninger af gammelt Jern og Huusgeraad af Træ eller Been og Malm, samt som ovenmeldt, Stumper af Dværnstene. Ved Gravning ind i Siden af Strænten, der mod V. gaaer ned imod den første Grav, fandtes kun løse Haandsteen, som maaskee have udfyldt Muren; i Gravene Muurbrokker til en Dybde af ca. 3 Fod; derunder fast Bund. (Ved Lindøe, en Holm nær Borgøe, er i 1858 funden et Jernsværd; Knappen, en rund Skive, 1" tyk, 2" i Gjennemsnit, Grebet 4" langt, Pæreerlangen 8" lang, Klingen ca. 32" lang; bevares hos Eieren af Søholt.)

Men foruden denne Periodes Levninger findes, især langs den nordre Kyst, en uendelig Mængde Flintflækker, som bl. A. ogsaa kom til Syne, da Grønsværet for et Par Aar siden blev taget bort ved Anlægget af en ny Spadsere-Bei; tillige er der funden et Par Flintstykker, af hvilke Flækker ere afhugne, men som ikke ere blevne færdige; paa den S. D. Bynt har jeg ogsaa fundet en stor Flintøxe.

Besten for Engeøstøfte Sogn ligger Hunseby Sogn, som dog i det Hele mindre vedkommer det Terrain, der er Gjenstand for nærværende Uundersøgelse. Kun skal jeg bemærke, at

der lige udenfor den vestlige Epidse af Engeøstøfte Sogn findes to ubetydelige Forhoininger paa Marken, som jeg dog har undersøgt; paa Bunden af samme fandtes nogle løse Kampesteene, saa de dog maaskee ere Grave fra Broncealderen. Desuden ligger tæt herved lige ved Enden af en smal, nu til Eng forvandlet, Biig af Marieboe Søe, der stjærer sig ind mellem Engeøstøfte og Nærvåhale, en anseelig, men forstyrret Hoi fra Steenalderen. Denne er nylig nærmere undersøgt og deri funden et ret anseeligt Gravkammer, som dog ogsaa synes at have været benyttet i Broncealderen; thi det var fuldpakket af Jord, hvori baade fandtes et Par Flintøxer og en mindre Spirakring af Bronze. Den kaldes Troldestuen, hvilket Navn endnu bæres af de tæt ved liggende „Troldestuhuse“, og endnu skal den stundom Juleaften sees staaende paa gloende Støtter, medens Troldene dandje indenfor.

Jeg skal i den Anledning tillade mig følgende Bemærkninger. Naar vi see de kjæmpestore Stene, der mangen Gang danne disse Høie, og især deres, i Forhold til simple Menneskekrafter, næsten uhyre Overliggere; naar vi see den Omhu, hvormed Mellemrummene mellem hine ere udsatte med Sandsteenøfliser, og en vis Hyggelighed saaledes tilveiebragt i Jordens Skjød, da falder det lidt vanskeligt at fatte, at en saadan Bo kunde tilveiebringes i den korte Tid, der laae mellem en Mand's Død og hans Begravelse. Naar vi endvidere træde ind i Graven og finde Heltens Knogler sammensaldne i en Hob, der viser, at Liget har været hensat i en siddende Stilling, omgivet af sine Baaben — disse, ligeindtil Flintflækkerne, af det fuldendteste Arbeide — af sit Huusgeraad og Smykker, ja endog af Spiisvarer — hvoraf Spor endnu stundom findes —, og man derhos mindes, at hine Slægters Forestilling om Livet efter Døden var den, at dette var et Skinsliv, en styggeagtig Fortsættelse af det tidligere, da ledes man til den Formening, at ligesom de Efterlevende vilde, at den Afdøde skulde beholde

fine Baaben, fine Smykker, fine Redskaber, saaledes vilde de ogsaa, at han skulde beholde sin hyggelige Bolig, som lydige Undergivne, Tralle og Fanger med Slæb og Møie havde opført under hans bydende Blik. Og ad denne Vej ledes man da til den Formodning, at idetmindste mange af disse Høie oprindelig have tjent til Bolig for de Levende; først naar en udmærket Helt gik bort, da omflistedes hans Bopæl til hans Grav, da hensattes den Døde paa Hæderspladsen, da droge de Efterlevende sig tilbage ud af den snevre Grav, som lukkedes med den flade Steen, som aldrig skulde borttages. Antage vi dette, da have vi ogsaa en Forklaring paa det tidt gjenkommende Sagn om Hsien paa Jldstotterne Juleaften og de indenfor dansende Trolde. Saaledes saae nemlig virkelig det fremmede nysankomne Folkefærd Oldtidens Helt feire sin Juul med Lytighed og Blus, hvorom Troldene — Thors Folk — svingede sig i munter Dands. Med Sagn herom og om de lokkende, men giftige Bagere, de bøde den Forbifarende, kunde da gjerne sildigere Tiders christne Præster skræmme og advare de Nysonvendte, som lovedes Frelse i Kirkens skjærmende Favn.

Marieboe Landsogn.

Ved at følge Søen kommer man fra Engestofte ind i Marieboe Landsogn, hvor man da først støder paa Bondebyen Ravnshale, som skal bære Navn efter Kong Ravn paa Borgø og paa hvis Kyst findes de under Borgø omtalte Levninger af Broe og Aulsgaard. Et nu ryddet Krat bar Navn af Økernboe; hvis dette var en Forvanskning af Økoreboe, da bar det Minde om Egernet, som nu ikke længere findes i Laaland.

Marieboe med sin Kirke og Klosterlevninger vedkommer ikke directe nærværende Undersøgelser.

Vest for samme, ved Marieboe Norre Søe eller Grimstrup Søe -- der ved et Aalsøb af nogle faa 100 Alen er forenet med Marieboe Søndre Søe, og hvis Bænde gennem Hunsaaen løbe i Stranden ved Bandholm --, i Lysemoje Skov, findes de,

ligeoverfor Grimstrup Bye liggende interessante Levninger af Grimstrup (?) Slot. Hele Lysmose Skov bestaaer af nogle Holme, omgivne af Søen og en sid Eng, som tidligere udgjorde en Bugt af Søen. Det til Slottets Opbyggelse benyttede Terrain synes at have bestaaet af en smal Landstrimmel — der forbandt to Holme — hvis Sider vare dækkede ved Søe og Sump, ved hvis Yderender man anlagde en Vold, og som man derefter, til yderligere Sikkerhed, gjennemskar med parallelle Grave, hvorved der dannedes smaae adskilte Forter, der af en stormende Fjende maatte tages eet for eet. Der ere 5 saadanne Afdelinger; paa den midterste og høieste — omtrent 20—25 Fod over Vandfladen — har Borggen ligget, af hvilken findes Muursteens Levninger; denne er 100 Fod i □; den næste mod V. ligesaa; den sidste mod V. noget større, saa den mulig har afgivet Plads til Udhus eller til Forborg. Gravene ere omtrent 30 Fod brede. Adgangen til Borggen synes at have gaaet langs den N. Kant af Mosen; thi her findes en halvmaaneformig Befæstning, der har tjent som Udenværk. Ved Oprensning af Gravene i de seneste Aar ere fundne Dolke eller Jagtknive af Jern, og Levninger af Redskaber og Baaben af Malm, som nu forvares paa Knuthenborg.

Naar vi nu atter begive os ud til Marieboe Søndre Søe, da finde vi os ved sammes V. Grændse tillige ved hele Bafinets V. Ende. Langs om med Sognets Ydergrændse ender Søen i et nu temmelig stort udtørret Mose-Parti. I den V. Ende af Søen ligge trende Holme, Fruer-De, Heste- og Præste-De. Engang blev Borggen om Vinteren uventet angreben; Dens Herkerinde var i velsignede Omstændigheder; hun satte sig da paa en Ko, lod denne trække baglænds til næste De, hvor hun fødte sit Barn; deraf fik Fruerøe Navn. Præstøe, maakee fordi den har hørt under Klosteret.

Idet vi nu bøje om til Søens S. Side, komme vi først til Hillested og Bursøe Sogne, som ikke frembyde interessante Gjenstande for nærværende Underjøgelse, og derefter til

Kronge Sogn.

Dettes V. Parti indeholder et Par Steenhoie, en Kilde¹⁾ samt et nu næsten sloifet Boldsted. Af de endnu tilbageværende Levninger kan man dog med Visshed see, at Borgpladjen har havt omtrent 30 Fod i Gjennemsnit, og været omgivet af en ca. 15 Fod bred Grav, der atter var dækket af en Bold. Almuen kalder den Kronge eller Kronge Borg eller Slot. Den V. Deel af Roibølle Sø er nu forandret til siid Eng; her fandtes for faa Aar siden, tæt under Grønsværet, et stort Rensdyrehorn — det første, der er fundet i Danmark — og som nu bevares i Universitetets zoologiske Museum. Gjennem denne Eng og videre gennem en af Menneskehænder gennemstaaren temmelig høi Ryg ved Søholt har Roibølle Sø nu sit Udlob. Tidligere har den upaatvivlelig havt det ved sin V. Ende, gennem Sørup Mose ind i Godsted Sogn og ned mod Gaasbø, ad hvilken Sørup Mose endnu har sit Udlob. Jeg troer heri at see en yderligere Bestyrkelse for den Mening, der understøttes af flere Data, at den V. Deel af hele det V. Parti af Laaland har hævet sig, medens den V. Deel er sunken.

Den østre Deel af Sognet bestaaer af Søholts Fredsflov, der grændser umiddelbart ind til Ulrikdals Skove og kun ved Somode er stilt fra Engestofes, en Skovstrækning af 7 à 800 Tdr. Land Bøgeskov. Det Hele, men især de to førstnævnte Dele, er næsten oversaaet med en Mængde Smaa-høie, der synes at være Grave fra Broncealderen. For Kronge Sogns Vedkommende veed jeg intet Specielt om samme at bemærke, det skulde da være, at en Gruppe Høie findes paa en høi Skrænt, umiddelbar ved Mariebø Sø, paa et Punct, kaldet Bellevue i en flovfrandsjet Biig, fra hvilket man har en herlig perspektivist Udsigt ud over Borgøe og flere Smaaholme lige ned til Mariebø.

¹⁾ Vil nærmere blive omtalt.

Fuglse Sogn.

I Fuglse Sogn betegner Nysted Landevei, der gjennem-
 skjærer det fra V. til B., omtrent Culminations-Ryggen af
 det til Hovedbaasinet hørende Terrain; S. for denne synker
 Landet fladt ned mod Laalands S. Kyst. Paa Sognets aabne
 Marker findes ingen Høie; kun i Skovene og specielt i Allsøe
 Fredskov kan paavises nogle Fortidslevninger. Først et Sted,
 kaldet Bunsøhave, der strækker sig ud i Søen og hvis yderste
 Ende ved en dyb Grav er afflaaren fra Landet. Herved er
 dannet et Boldsted af 2—300 Fod i Længden og ca. 170
 Fod i Bredden. Et Indsnit i Bolden viser tydeligt, hvor
 Broen har været. Foran Graven synes det efter Jord-
 monnet, som om der havde ligget en Forstaudsning eller For-
 borg, ligesom hele Odden bærer Spor af en opfyldt Bei, saa
 at den rimeligviis tidligere har været meget lavere og Afdgangen
 til Slottet hindret af Vandet. Paa Boldstedet findes talrige
 Fundamentsteen, derimod kun meget ubetydelige Spoer af
 Muursteen. Beliggenheden i Søen var det Æneste, som gav
 Borgen Fasthed, og imod en Landgang med Vaade kunde den
 rimeligviis slet ikke holde sig. Det er historisk, at Fyens og
 Laalands Bispesæde paa sidstnævnte De indtil Grevens Feides
 Tid var ved Nalevad i Godsted Sogn, samt fra dette Steds
 Odelæggelse indtil 1534 eller 35 var flyttet til Allsøe, hvorfra
 det efter denne Tid atter flyttedes tilbage til Godsted Sogn
 til „Bispens De“, nu Ulrikedal — og det er muligt, at det
 kan have ligget paa denne Odde, der ved sin Beliggenhed
 ydede nogen Sikkerhed mod Angreb fra Landfiden; men da
 her findes saa ringe Spor af Muursteen, har det næppe
 været nogen fast Bygning. Almuen fortæller om Skatte, der
 skulle findes paa dette Sted, samt at en nu afdød gammel
 Mand, hvis Born end leve, gif derned for at slaae Gjedder
 paa den ene Side af Næsjet; da der ingen viste sig her, vilde
 han gaae langs ad den nævnte Grav til den anden Side,

men saae underveis en sammenrullet Majs Snoge, hvoriblandt een, udmærket fremfor de andre. Tryllet ved Synet, glemte han at gribe en Gjenstand — i Mangel af andet, sin Træsko — og kaste den hen i Snogevrimlen, hvorved Gjemmestedet for Skatten, hvorover de ruge, vilde have været betegnet. Imidlertid hørte han Gjedderne pladske i Søen; men da han fik Sandjerne samlede, vare Snogene forsvundne, og da han atter kom hen til Vandet, vare Gjedderne ligesaa.

Længere inde i Skoven findes 2 smaa Steenringe af ca. 10 Fod i Gjennemsnit i en Afstand af 80—100 Fod fra hinanden, samt Spor til en større Ring, der kunde have indsluttet begge. Den ene synes lidt ophøiet i Midten; jeg har ladet grave deri; men kun fundet nogle løse Steen.

Vester Ulølev Sogn.

I dette Sogn findes nogle Høie fra Steenalderen, mere eller mindre bekladigede. En, som ikke var meget kjendelig over Jorden, blev aabnet f. A. og deri fandtes Knogler og Vandeskål — som jeg desværre kom for jeent til at redde —, Skaar af Urner, ret smukke Flintkiler og Flækker, samt en flad gjennemboret Skive af Rav, omtrent saa stor som en Species, hvilke ere i mit Bærg. Ovenpaa en af de forstyrrede Høie ligge et Par meget store Steen af henved en Cubic-Favn i Indhold. En Høi ligger paa det flade Terrain ved Stranden og da man finder flere saadanne Grave heelt ude paa den flade Strand, f. Ex. i Egnen af Rødby, saa kan heraf sluttes, at Laalands flade, med en uhyre Mængde Granitrullesteen bedækkede Sydhøst, der synes først i en senere Tid at være dukket op af Havet, alt i en meget fjern Fortid har havt samme Niveau som nu.

Godsted Sogn.

Naar vi begynde vor Vandring i dette Sogn fra den N. Side ved Sømøde, da komme vi først ind i den til Sø-

holts Skov stødende Fredskov, der — som under Kronge Sogn meldt — gjemmer en Mængde Grave meest fra Broncealderen; netop paa Sognets N. V. Spids ligger een meget høit, med en Kjon Udfigt over Søen. Naar vi fortsætte vor Vandring ad den Vei, der strax ved Somode gaaer fra N. V. til S. D. gjennem Fredskoven, stode vi snart paa Levningerne af en Bold og Grav, der gaaer fra Heirede til Røibølle Søe, og som i Fredskoven end er temmelig bevaret, medens den udenfor paa Marken udslættes mere og mere. Spocer af et Taarn findes paa Forsvarernes Side; Graven ligger paa den østre. Der, hvor Anlægget stoder til Heirede Søe, naaer det næsten heelt ud til samme, og Bunden af den — nu — udfyldte Grav ligger kun saa Fod over Vandfladen, hvilket kan lede os til at dømme, at Forholdet mellem Land og Vand ikke er synderlig forandret siden dette Anlæg fandt Sted. Det er nu vanskeligt at sige, om denne Befæstning har været bestemt til at modstaae et forventet enkelt Angreb, eller om den i Forbindelse med hele Soedraget op til Musje paa venstre Flanke, og Røibølle Søe, dennes Udlob forbi Søholt til Marieboe Søe, sidstnævnte Søe og dens Udlob, Hundsaaen paa høire Flanke, skulde tjene til, varigt at sikke en Deel af Landets nordlige District mod Angreb fra S. og S. D. Jeg har ingen Levninger fundet, der kunde give Oplysning herom, dog skal jeg minde om det under Engestofte Sogn omtalte ved Somode, nær bag denne Forstlandsning, fundne Sværd, der fortæller om Kamp og Mandefald i dette Vædested. Lige-
saa er ved Undersøgelse i Graven fundet Skaar af Urner og Hesteskoe fra Fortiden.

Noget længere mod D. springer et Ræs frem i Heirede Søe, bestaaende af en lille Holm, der ved Landet er forbundet ved en lav, kun nogle faa Fod bred Tunge, som i Fortiden vistnok har været overskyldet med Vandet. Yderst paa Holmen findes kjendelige Ruder af en Bygning, nemlig Grundstenene, som tydeligt angive dens Form, en langagtig Tjir-

fant, henved 35 Fod i D.—V., 20 Fod i S.—N. Af brændte Steen fandtes ingen. Hele Næset er vel 300 Fod langt og beskyttes mod Landet af en halvmaaneformig Vold og Grav, hvis hele Udstrækning i Længde udgjør ca. 300 Fod. Til V. udenfor denne ligger en ophøiet Flade, et Par 100 Fod i Firkant, hvorpaa maaskee kan have staaet en Forborg. Næset kaldes Herrens Holm, hvilket Navn faaer nogen Betydning derved, at der noget N. derfor ude i Søen ligger en lille Holm — paa hvilken dog ikke findes Spoer af Bygning — der bærer Navnet Qvinde-Holm.

Ligligere i Skoven findes en forstyrret Høi, hvis Stene dog nu atter ere lagt i deres tidligere Stilling; de danne et firkantet Gravkammer, 3 Fod i Firkant, 2 Fod høit.

Udenfor Skoven, lige ved den V. Ende af Heirede Sø, med en herlig Udsigt over dens skovkrandsede Bredder, ligger en sjelden Samling af Gravhøie fra Broncealderen, den ene umiddelbar ved den anden. De have tidligere strakt sig i en betydelig Længde fra S. til N., men den S. Deel, der laa ude paa flad Mark, bliver meer og meer udslettet af Plougen; den N. Deel, der er bevoget af Træer, er derved bleven bevaret; denne Deel, paa et Areal af ca. 3 Tdr. Land, har jeg faaet Tilladelse til at udtage fra Fæstetvangen mod at bevare Høiene i uskadt Stand; Pladsen er nu indhegnet og sat under det Offentliges Tilsyn. Af de udenfor Hegnet liggende Høie har jeg ladet flere aabne; i adskillige fandtes kun Stene, i een endog ordnede til et lille Gravkammer 16 à 20" i Gjennemsnit, et Par Tommer høit. Den anseeligste har jeg ladet gennemskjære fra S. til N. lige til Bunden. I Midten paa Bunden ligge nogle store Stene, som endnu ikke ere fuldkommen bortryddede. Paa Bunden henimod Randen mellem nogle smaae Stene fandtes en 3" lang Klinge af en lige Daggert med Spor af Væderskede, men stærkt angreben af Jr, med en heel spankgrøn Knap og Øfsen hørende til Gehængtet. Heelt oppe i Høien, som har en lodret Høide af ca. 12 Fod, fandtes 3 smaae

Steenfætninger, omtrent 2 Fod i Gjennemjnit, som hver indeholdt en Urne med brændte Been, den ene tillige en Broncekniv, Pincet og Naal, en anden et lille Smykke, bestaaende af en flad Ring, 3" i Gjennemjnit, 1" bred, hvori hænger en Spiralarving, ligesaa af Bronce. Knoglerne fra en Urne sendtes til Hr. Professor Steenstrup, som fandt, at de alle vare Menneſteknogler. Bronze-Sagerne ere i mit Bærg.

Gaae vi nu tverſover den Nyg, der ſtiller Heirede fra Roibolle Søe, da finde vi her Sporene af en Høi, der har havt en meget ſtjøn Beliggenhed paa Skrånten ved Soen. Ved Skovfogedhuset i Ulrikédal Skov laae en lille meget uanſeelig Høi, der blev bortryddet f. A.; deri fandtes en Flintkniv, en meget ſmuk lille

fiint poleret Dge af Grønſteen af ſaadan Form, 3" lang, 1½" bred og lige ſaa tyk; paa Bagsiden ſees Spoer af Gjennemboering, ſaa den

har været afbrudt og atter afſleben og gjennemboet. Paa den N. V. Pynt af Skoven „Næs“, ved en opfyldt Grav, ſtilt fra den øvrige Deel, findes et lille Boldſted, og paa den ligeoverfor liggende Lindøe vil Almuen ogsaa ſee Spoer af en Bygning, ſom dog ikke har været ſynlig for mig, ſaa lidt ſom viſe ſpøgeſeagtige Taager, der endnu i de ſidſte Aar ſkulde have viiſt ſig der. Paa det ene af diſe Steder boede Kong Kat, paa det andet Kong Muus, ſom jævnlig æſtede hinanden til Kamp. Ere diſe Navne, ſaavelſom Kong Næs paa Borgoe, ægte, da har man her Høvdinge, der ligesom Hængift og Horſa tillagde ſig Navn efter Dyr.

Omtrent midt i Sognet, ved Aalevadsgaarden, havde Laalands-Fyens Biſp ſit Sæde, til hvilket hørte en Deel af det omliggende Land og Bondergods. Det blev ødelagt i Grevens Feide. Boldſtedet af dette Slot ligger paa den Ø. Ende af en Bankeryg, der ſtyder ſig ind mellem ſide Enge, den Gang Moſer og Kjør, der forſynedes med Vand fra Udlobet af Roibolle Søe, der paa de Tider flød denne Wei ad Gaasjøe til, drev Møllen paa den nærliggende endnu kaldte

Melleholm og afgav Leilighed til det Fiskekræft, der har givet Stedet Navn af Aalevad. Boldstedet er 50 Skridt i N. og S., 30 Skridt i D. og V., men imod N. gaaer det ud i en Spids, som maaskee har været et Porttaarn, saa at Boldstedet langs den D. Grav er 70 Skridt langt; der findes Muursteen i Grunden lige ud til Enden. Herfra har Broen eller maaskee snarere et brolagt Badested forbundet Vorgen med dens udenfor Befæstningen liggende Bygninger, af hvilke der findes betydelige Levninger under og omkring den udenfor Graven liggende Bondegaard, der endnu hedder Aalevads-Gaarden. Foruden disse Udbygninger laae der nogle indensfor Befæstningen, ved nu næsten udfyldte Grave adskilte fra den egentlige Borg. Den øvrige Deel af Bankeryggen dannede et ikke ubetydeligt Bænge paa ca. 3 Tdr. Land, hvor nogle Heste og Creature altid kunde græsse i Sikkerhed, da de befandt sig paa en De, hvis eneste Forbindelse var gennem Vorgen. Imod S. er et Stykke af Banken endnu skarpt afslaaren, næsten ganske som Spaden har dannet den ved Befæstningens Anlæg. Midt for Boldstedet, lige paa Skranten af den dybe Grav, der skiller Ryggen fra det øvrige Land, ligge endnu 4 Steen i ordnet Række, som vistnok betegne Stedet, hvor en Udgangsbroe havde sin Begyndelse.

Endnu findes et sjønt Oltidsminde i dette Sogn, nemlig en stor Høi V. for Karleby, der skjuler en vældig Jærtestue. Alt tidligere har man banet sig Veie ned i denne gennem Loftet, ad hvilken jeg ogsaa er stegen derned. Stuen er 16 à 18 Fod lang, 5 Fod bred og ligesaa høi. Loftet er dannet af to uhyre Steene, der ikke ret paae til hinanden i Midten; dette Mellemrum har man udfyldt med en fileformet Steen, som ved at synke ned med sin spidse Ende har aabnet Veien. Mellemrummene mellem Sidevæggens Steene er udfyldt med Sandsteensfliser; mod S. gaaer en Udgang som bliver smallere og smallere, saa man tilsidst næppe kan krybe ud. Udgangen er lukket med en udvendig flad Steen. Høien havde før mit

Komme været gennemløgt. Hvad der gjør denne Høi end mærkeligere er dens Beliggenhed, da man fra den overseer næsten det hele D. Laaland. Mod S. jeer man Østersøen; mod V. Nysted, Rjettinge, Dølleffelde og Thorebye, altsaa Eggen langs med Guldborg Sund, mod N. Rådsted og Baabensted nærved Landets Nordkyst; mod B. standses Blikket af Skovene; endelig har man mod N. lige under sig en stor Deel af det ovenbestrevne Bassin, som i sine Tider maa have været en Indsøe med skønne Holme. Navn paa denne Høi vides ikke; dog bemærkes, at en nærliggende Uger hedder Roehøismaal.

Mod V. adskilles Godsted Sogn ved en liden Deel af Herridslev Sogn fra Møse, og efter at have passeret hiin, staae vi altsaa igjen ved Udgangspunktet for vor Vandring.

Spørges nu, om disse Egne bære Spor af, i Tidernes Løb at have undergaaet betydelige Forandringer, da maa hertil svares, at Culturen, navnlig Udgravning, efterhaanden har givet Eggen et langt venligere Udseende; Navne som Hjortesøle, Navnebanerne inde i nu forstærkt behandlede Fredskøve, Tyker-(Kjær)holm, Ugleholm, Søholm, Paaholm, paa Forhøininger i Enge, hvor Creaturene nu græsse, — fremdeles: Stærmosø, Gravermosø, Tasevandsmosø, mangfoldige — Rod, Rud, Rytter, Djævelhule, Hørsekrog, Biemosø, Kjølnetjørne, Bulhukker, — Kjær, Tranerud, Maglemosø, Skovfladerne, Bregnerud, Birkehauge, midt i veldyrkede Partier, vidne om en langt vildere Skovnatur, om Søer, Kjær og Moser, hvor der nu ere Enge, samt om Moser, Skov og Krat, der nu ere omdannede til smilende, frugtbare Agre. Har derimod Naturen, især ved voldsomme Begivenheder, bevirket nogen Forandring? Det synes slet ikke saa. Vel synes Udtørringen af den østlige Deel af Bassinet at skyldes en Hævning; men denne er af høist langsom Fremgang og har især kun virket liden Forandring i den end vandholdende Deel; Befæstningen mellem Røibølle og Heivede Søe, gaaer ved

sidstævnte, hvor den er temmelig uforstyrret, næsten heelt ud til Vandet; Bunden af den igjennem lange Tider udfyldte Grav, ligger kun faa Fod over dette's Flade; og paa Borgoe ligge Flækkerne af Flinten, som de første Tiders Mænd afhuggede, lige ud til Bredden paa samme Sted, hvor man efterlod dem. Men Climaet er bleven mildere; Renen, hvis Takker fandtes ved Nøibølle Søe, Elsdypret, hvoraf betydelige Levninger for nogle Aar siden opgravedes af en Mose i Nakstov-Egnen, have søgt sig kjøligere Hjem.

Saaledes have vi da fuldført den Vandring, vi havde foresat os. Vi have seet, at denne Egn bærer mangfoldige Tegn til at have været beboet af Menneſker, levende under de forskjellige, paa hinanden følgende Kulturtilstande, som vides at have fundet Sted i vort Norden, samt tillige Spoer af kun at være ubetydelig omdannet siden den første af disse Perioders Mænd levede her; men een Ting har tillige paa denne Vandring fyldt Oldgrandsteren med Beemod; det er: Skuet af, at Minderne om hine svundne Tider Dag for Dag udſlettes af en travl, arbejdslysten Slægt, „hvem Alt ſkal være til Nytte“.

Maa det da være den givet, til følgende Slægter at efterlade — som Erstatning for hine — varige Minder om sine Idrætter, om sin Stordaad!

Engestofte, 26de Januar 1854.

J. Wichfeld.

Lillag.

De, ved den tørre Sommer 1858 foranledigede, hyppige Brøndgravninger og Dyrrensninger af Vandsteder, have ført til flere interessante Opdagelser. Mange Steder er man i ringe Dybde truffen paa Fragmenter af Grønsandslaget; ved Dureby Skibsbro og ved Skovriderboligen i Mattrup's Bænge er man i en Dybde af ca. 10 Fod under daglig Bænde kommen

i en saa reen Kridtmaße, at man synes at være kommen til, eller dog nær til det faststaaende Kridt. Ligeledes viser Kridtet sig i betydelig Mæsse i en udrenset Banding ved Hovedlandeveien, lige udenfor Sagfjerdings vestre Udførsel. Endelig har man ogsaa flere Steder, f. Ex. ved Sognesfogdens Gaard i Baabensted Bye, paa Marken strax V. for Engestofte Gaard, truffet en anden Mærkværdighed, nemlig Moslag af et Par Favnes Tykkelse og 20 til 40 Alens Udstrækning, hvilende paa Blaaleer og Sand, tildækket af Jord. Her maa tidligere have været rige Kildebækkener, hvis Vandrigdom, bl. A. paa Grund af Landets Hævning, efterhaanden er taget af; det fra neden kommende Vand kunde ikke længer have sig over den omgivende Rand og saaledes flyde bort; Kildedammen blev derved efterhaanden til en Sump, hvori Mosdannelsen gik for sig; endelig tørredes Sumpen, og Agerdyrkeren muldede efterhaanden Jordsmonnet ud over den, for at benytte den øde Plet.

I den saakaldte Præstepark ved Øster-Ulslev Præstegaard, hvor man gravede sig ned, for igjen at finde Vand, fandt man til en Dybde af 8 à 10 Alen Bunden udelukkende at bestaae af Vegetation, omdannet til en tørvagtig Mæsse, hvori dybt nede fandtes Stykker af Birk og Hassel, af sidstnævnte Barken og Bladene endnu kjendelige; et Sted ogsaa en Mængde Hasselnodder; men da disse næsten alle have en rund, gnavet Åbning paa den ene Side, er man vistnok her stødt paa Levningerne af Egernet's for saa mange Tider siden samlede Forraad.

* * *

De jenere Mars Lørte og deraf følgende lave Vandstand i Søer og Floder har bragt adskillige mærkelige Ting for Dagen. Saaledes har man i Søerne i Schweiz paa smaa Holme, der hidtil have ligget under Vandskorpen, men nu ere tørre, fundet tydelige Spor af, at Oldtidens Folk have beboet dem i Hytter, der maa have staaet paa Pæle. Dette sluttes bl. M. af, at Holmene nu findes bedækkede med hele

Lag af Redskaber o. desl., nedest henhørende til Steenalderen, ovenpaa hvilke Gjenstande fra Broncealderen. En Schweizer, Morlot, der i forrige Vinter sædedes meget paa Museet for nordiske Oldsager, har udgivet et eget Værk herom.

Det var at formode, at noget Lignende maatte forekomme hos os, og der er nu virkelig fundet Spor hertil i Marieboe søndre Søe. Efterat flere Steensager vare fundne paa den flade Bred nedensfor Engestofte og paa nogle af de smaae Holme, bestaaende af Blaaleer, som ved Torken ere komne frem over Vandfladen, slete Indberetning til Museet, og Sagen er i de sidste forløbne Dage bleven undersøgt af Hr. Professor Worfaae. Han fandt paa flere Steder, men især paa en lille flad Grund i Soens østre Ende, nedimod Sømod, en forbausende Mængde Flintsager, som Flækker, Øxer, mangekantede Rundstykker, Knuder, hvoraf Flækker ere flaaede, i hvilken Anledning kan bemærkes, at paa denne Holm, som kun er 100 Al. lang og 60 Al. bred, i et Par Timer fandtes over 50 Øxer. Da der snart kan ventes en nøiagtig Beretning angaaende Sagen fra Hr. Professorens Haand, fremsættes her Intet med Hensyn til de Slutninger, der af disse Kjendtgjæringer kunne uddrages med Hensyn til Urbefolkningens Leveviis; men det bemærkes kun, at alle de fundne Sager ere af den raaste Slags og ganske svarende til de Sager af samme Art, der findes i Kjøkkenmoddingerne.

Den gaves Navn af „Worfaaes De“, og er, for at al Forstyrrelse og Borttagelse af Steen og andre Sager kan forhindres, sat under det Offentliges Tilsyn.

Bed denne Leilighed bemærkes, at en Deel store Træstod, med vidt udspilede Rødder, der findes saavel i denne som i Roibolle Søe og som i Almindelighed anses for Ege, ved nærmere Undersøgelse ere befundne at høre til den saakaldte „vredne Fyr“, den sidste Repræsentant for den forsvundne Fyrvegetation i vort Land.

September 1854.

J. W.

Musfe Herred

er henimod 4 Mile langt og omtr. ligesaa bredt, $7\frac{1}{2}$ Mil stort med over 21,000 Indb. Guldborgland adskilles fra det øvrige Herred ved et stort Mosedrag, som nærmere vil blive omtalt. Lidt Nord for Saxfjøbing begynder et paa Mullesteen rigt Strøg, der fortsættes mod Syd-Ost til Guldborg Sund. Her findes Maribo Sø med Heirede Sø, tidligere en Deel af den, og Røibølle Sø.

I Gjennemsnit regnes $9\frac{1}{4}$ Td. Td. i dette Herred paa 1 Td. Hartk. Hunsby og Maibølle Sogne sættes som de frugtbareste, medens der i Godsted udfordres $11\frac{1}{4}$ Td. Td. til 1 Td. Hartk. Herredets Fredskove indtage et næsten ligesaa stort Areal som de 3 andre Herreders tilsammen. (PB.)

Her findes 3 Kjøbstæder, 18 Landsogne, 16 Herregaarde og 14 komplette Godser.

Maribo

ligger fast midt i Vandet og gennemskjæres af Dens Hovedlandevei. 900¹⁾ Indb. Byen ligger ved den sine yndige Omgivelser, gode Drikkevand og Fiskerigdom bekendte Maribo Sø, der er 1 Mil lang og i Gjennemsnit $\frac{1}{4}$ Mil bred. [Dens Omfang og Vandstand skal aarlig formindskes; navnlig har dette været kjendeligt i de sidste tørre Sommer, i hvilke den paa enkelte Steder endog er gaaet en halv Snes Alen tilbage fra sine Bredder.] Paa Skjellet imellem Edr. og N. Sø havde Grev Knuth en Vandmølle, som ved at opstemme Vandet foraarjagede „utrolig“ Skade paa de Enge, som grændsede til Søen, indtil vedkommende Lodseiere, efter en Række af Thingsvidner 1774, imod en vis Afgift erholdt Ret til selv at stoppe og aabne for Vandet.

1) Nu omtr. 2000. Byens Areal 335 Td. med 55 Tdr. Hartk.

1858 havde Byen 10 Gader, 268 Gaarde og Huje — 1837 iffun 184 —, hvilke i 1857 vare asfurerede for 796,760 Rdlr.

Af industrielle Anlæg maa erindres 1 Bogtrykkeri, fra hvilket „Lollandsposten“ udgaar, 5 Ølbryggerier, som tilligemed 10 Brændeviinsbrænderier levere de bedste Producter i hele Stiftet af Øl og Brændeviin. Kommunen har en aarlig Udgift af ca. 3600 Rdlr. og en Gjæld paa over 8000 Rdlr., paadraget ved Opførelsen af det nye Raadhuus 1856 til 57, som er meget hensigtsmæssigt indrettet og desuden prydet med et smukt lille 8-kantet Taarn. Dets Bygning geraadede Bygmesteren, Hr. Mertins, til store Ære end Fordeel, efter som han endog satte Penge til ved Arbeidet. Archivet paa Raadhuset er neppe en Skygge af, hvad det før har været. Den ældste Protocol begynder 1638. Dog findes endnu 11 Pergamentbreve.

Byens Øvrighed bestaaer af en Byfoged, som tillige er Birkedommer, samt By- og Birkeskriver. Den ældste Byfoged, som er funden, er Albert Hansen 1554. I mange Aar havde Maribo Byfoged tilfælles med Rødby. Saaledes findes, at 1792 døde Mathias Reimers, (saavidt vides, den sidste) Byfoged og Byskriver i Maribo og Rødby, samt — Færgemand paa sidste Sted; 46 Aar gl. 6 Borgerrepræsentanter.

Da Byen ligger inde i Landet, maae alle Varer til og fra Udlandet bringes paa Åxel til det 1 Mil fjerne Løstøsteds Vandholm, som forbindes med Byen ved en god Kjørevei. Da Vandholm af den Grund er paa det Nøieste knyttet til Maribo, hvis Kjøbmænd eie Pakhuse her og trods den lange Landtransport, mærkeligt nok, baade i Kjøb og Salg desuagtet ere ligesaa billige som Kjøbmændene i de andre Stiftes Stæder, ville vi her tage Vandholm med, uagtet denne Lade- og Løstøstedsplads ligger i Østøste Sogn.

Vandholm, siges at have faaet Navn af en Banial, som fra først af bebyggede en Holm, hvorpaa det nuværende Vand-

holm skal ligge. Samme Herre boede paa Bandholmsgaarden, tæt ved hvilken ligger en lille Høi, hvor Kong Hune, som skal have givet Hunseby Navn og var en mægtig Fyrste i denne Egn, ligger begravet. Indtil 1835 maatte Kjøbmændene fjøre ud i Vandet for at lade eller løøse Skibene, der laac næsten $\frac{1}{4}$ Mil ude i Soen. For at undgaae denne Besværlighed, opførte Administrationen for Grevskabet Knuthenborg i hiint Aar en lang Skibebro, hvorpaa Varerne kunde fjøres til Prammene. Dette gif nu saaledes indtil den altfor tidlig bortdode Grev Knuth selv overtog Grevskabet. 1841 anlagde han en Havn, som rummer omtrent 30 Fartøier og opmuddrede Indlobet saaledes, at Skibe indtil 10 Fods Dybtgaaende nu kunne indtage Ladning i Havnen. Disse forskjellige Arbejder kostede 30—40000 Dlr.; men da Grevskabet nu har 6 pCt. af disse Penge, er det baade til Fordeel for dette, og har ved Siden heraf gavnnet Byens Handel umaadelig. Broen er 512 Alen og paa det Bredeste 60 Alen. Skulde Byens Handel tiltage, vil en Udvidelse af Havnebasinet være en Nødvendighed.

1858 vare Toldintraderne ved Bandholm-Maribo Toldsted 39,451 Dlr., over 12000 Dlr. mindre end i Aaret tilforn. Men i 1858 indførtes ei engang Halvdelen af det Quantum Jern, Steenful og Trælast, som fortolddedes i 1857. Derimod var Kornudførselen omtrent den samme som i Aaret tilforn. Skibsfarten var fornemmelig paa Grund af en livligere Forbindelse med Kjøbenhavn og Kiel omtrent i samme Forhold som i 1857.

Skibenes Antal i 1858 er 50 med en Drægtighed af 992 Com. Lstr. Bandholms Betydenhed fremhæves desuden ved et Jernstoberi, der syøselfætter 50 Arbejdere, samt ved ugentlige Dampskibsforbindelser med Rigets andre Dele. 1850 hjemsogetes Pladsen af Cholera, som bortrev 15 Personer.

Paa Handelsforholdene og den industrielle Virksomhed i Maribo, har den 1854 oprettede Discountobank en vigtig Ind-

flydelse. Naar den i de senere Aar har været betegnet som „skadelig“, da maa denne Dom anses som mindre vel begrundet. En saadan Institution maa altid være et stort Gode for Handel og Bandel. At den Lethed, hvormed den skaffer Pengemidler, kan misbruges, er en Vebredelse, som alene bør ramme den, der letfædigen benytter sig af dens Credit og Pengemidler.

Byens, for ei at sige Stiftets, mærkeligste Bygning er Kirken, og da dens Historie paa det Nøieste er knyttet til det forhenværende Kloster, hvilket Byen kan takke for sin Opkomst og senere Udvikling, ville vi først henvende Opmærksomheden paa det forhen saa berømmelige St. Birgitte-Kloster i Maribo.

Birgitte-Ordenen er den eneste i Norden stiftede geistlige Orden. Den hellige Birgitte er fød i Sverrig 1302 af fornem Slægt og havde i sit Ægtekab med Ulf Gunnesen, Fyrste af Nerike, 4 Sønner og 4 Døttre. Hun levede siden som Enke 15 Aar i Sverrig, derefter endnu 15 Aar i Rom og døde 1373. I sin Enkestand havde hun mange Aabenbaringer, endog af Kristus selv. Pave Urban V stadfæstede den af hende selv stiftede Orden, hvilken hun ogsaa kaldte St. Salvatoris eller den hellige Frelseris Orden, fordi hun paastod, at have faaet Ordensreglerne dicterede af Herrens egen Mund, saa de maatte da endelig være fortræffelige.

I Dronning Margrethes Tid skete det Føljende, at en bestemt Plads i den lille Landsby Skeminge (Skæmning) ved Maribo Sø, hver Nat blev oplyst af en klar Lue, hvilket saaledes blev udtydet, at det var den hellige Jomfrues Villie, at der paa dette Sted skulde bygges et Kloster til hendes Ære. Dronning Margrethe erhvervede sig snart den Grund, paa hvilket Klosteret skulde bygges; men det blev forbeholden hendes Æftersølger paa Thronen, at udvide den og opføre Bygningen.

1415 lovedes alle dem riig Uflad, som vilde skænke Noget til det vordende Kloster, eller for sammes Altene blot forrettede deres Andagt, og som en Følge heraf gav Kong Erik af Pommern alt det følgende Aar Njuse Gaard og Fang til denne Helligdom; ja for endvidere at opflamme Gemytterne, udstedte han og Erkebiskop Peder i Lund et Brev, i hvilket endog Frelseren indføres talende, idet man lader ham paalægge alle troende Christne en Kopstat — kan der tænkes større Gudsbespottelse? „Jeg vil nu“, siger Kristus i dette Brev, „for al Verden lade opbygge et Kloster til Ære for min Moder. Jeg begjærer af Menigheden Hjælp til dette Klosters Opbyggelse — ikke fordi jeg er fattig — thi jeg er jo Herre over Alting; men fordi Ederes Belvillie kan blive aabenbaret for Andre.“ Og nu paalægger Frelseren enhver ugift Mands- eller Qvindes-Person over 16 Aar at give 1 Pending; men alle giste Folk hver 2 Pendinge til Klosterets Opbyggelse. Ved en saa overordentlig Udskrivning er det intet Under, at Klosterets Mure alt reiste sig endnu samme Aar, 1417. Det havde saavel Munke som Nonner, „hvilke udgjorde eet Corpus“ — et meget farligt Samliv, trods deres store Hellighed og uagtet de naturligviis boede hver for sig! Munkene vare Augustinere — Nonnerne levede efter St. Birgitta Ordensregler. Endnu i dette Aarhundrede steg Klosterets Anseelse i en overordentlig Grad. Nye Bygninger reiste sig, formedelst de mange Gaver som strømmede ind allevegne fra, og det kom i den Grad i Ry for Hellighed, at andre Klostersøgte at blive optagne i dets Søsterklub. At disse gode Tider for Klosteret ogsaa virkede tilbage paa Byen er let begribeligt. Navnet Skemminge forsvandt for det imulkeren Navn Maribo, og den unge By, der betragtedes som Klosterets Barn, erholdt ogsaa efterhaanden gode Privilegier. Aar 1500 fik den saaledes Ret til Torvedag om Loverdagen. (A.) Reformationen var naturligviis til stor Skade for denne stolte Bygning, men dog langtfra til dens fuldstændige Ruin; thi paa Adelsens Forbon, lod Kong Christian III Klosteret forblive

som Tilflugtssted for de adelige Damer, som vedkommende Familie helst ønskede at see fjernede. Privilegierne bleve saaledes bekræftede 1556. Kun skulde Klosteret huse Kongen og hans Tjenere een Nat, naar han opholdt sig paa Den, ligesom Hs. Majestæt ogsaa forbeholdt sig Ret til at indsætte en evangelisk Præst i Kjøbstaden. Som et Glimt af Fortids Herlighed, indledeedes endog s. A. den mægtige Mogens Bjes Datter Anna med stor Pomp i Kongens og Dronningens samt mange andre høie Personers Nærværelse. Under Alt dette, havde Byen Maribo efterhaanden ogsaa naaet en saa stor Anseelse, at den var den tredie største By i Laaland og Falster og s. Ex. dobbelt saa stor som Nykjøbing. Som Kjøbstad forekommer den imidlertid først istadig fra Frederik II's Tid, og af et Kongebrev fra 1559 seer man ogsaa, at Byen da havde sin egen Magistrat og Byfoged. Munkene i Klosteret synes at være fjernede ved Reformationen, og at Nonnerne heller ikke kunde holde sig der i Tidens Længde, var for en Deel deres egen Skyld. Allerede 1563, altsaa endnu ikke 30 Aar efter Reformationens Indførelse, reiste Biskop Mag. Niels Jespersen meget alvorlige Klager imod de gode Damer. De indlode, jagde han, ei alene Haandværksfolk, men endog drukne Adelsmand, som reve dem Huerne af Hovedet og omgiffes dem som Skjoger. Indbyrdes levede de i daglig Riv, bandede om Tusend Stoffer Djævl og ønskede at Pokker (Kopper) saa store som Fæde maatte falde paa dem. De sloge hinanden paa Dret og drak sig saa fulde, at de ikke kunde staae paa Benene. Biskoppen beviste fremdeles, at de desuden holdt saa fast som mulig paa den catholske Kirkes Afguderi, havde „ugudelige“ s: papistiske Bonnehøger, bad til Helgene, navnlig til Moder Maria, osv. osv. Rimeligviis som en Følge af disse Klagemaal, fik Klosterdamerne en ny Fundats 1572 (A); men dette synes heller ikke at have haft videre Nytte, og da Klagerne over deres Toiletsløshed vedbløb, bleve saavel Klosterreglerne, som deres hele indre Oeconomi

omordnede ved en ny Fundats af 1596. Da denne giver et godt Indblik i de Tidens Leveviis, skulle vi meddele den noget udførligere, efter et Document i Byens Raadhuusarchiv.

Søstrene skulde høre Guds Ord flittig i Klosterkirken og holde Bedestund hver Morgen Kl. 8, ved hvilken Velighed enhver Søster skulde synge 3 Psalmer og læse 2 Capitler i Bibelen overlydt, uden al „Superstition“ eller Afguderi. Naar Noget reiser ud af Den og bliver over 6 Uger ude, skal hun sidde paa Band og Brød ligesaa mange Dage, som hun har været borte over Tiden. Paa selve Den maatte hun endog blot være 14 Dage borte ad Gangen. Lader hun sig krænke, skal hun strax indmures (o: sængles) og saaledes bestraffes paa Livstid. Ingen Mandfolk maatte komme i Klosteret — uden Adelige.

Søstrene skulde være To om eet „Skorsteensskammer“ og hver have sin Pige. Abbedisjen maatte endog have 6 Piger, „foruden dem paa Ladegaarden“. Abbedisjen skulde bestikke forstandige Karle, som kunde tage Klosterbønderne i Forsvar. Der skulde — „Skovskade at forekomme“ — alene lægges i „Pibeovnen“ fra Mikkelsdag til Midfastesøndag og Jomfruerne skulde søge didhen for at varme sig.¹⁾

Hver Jomfru skulde have 16 „almindelige“ Brød — hver Uge; men aarlig 3½ Tjd. Smør, 2 Dger, 6 Sviin, 2 Faar, 8 Lam, 10 Gjør, 1 Id. Sild, foruden en stor Mængde tør og anden salt Fisk, Urter, Gryn, Malt, Humle, nogle Penge til Klædningsstykke, samt — 25 Bønderlæs Brænde („Skovskade ot forekomme“). Af en saadan Leve-
rance skulde Abbedisjen have en dobbelt Portion. — Disse Foranstaltninger hjalp naturligviis Intet. Klagerne vedbleve, og nærmest som en Følge heraf, ophævedes Klosteret 1620

1) De havde altsaa kun Varme i et fælles Værelse om Vinteren, og der skulde de og derved Piger altsaa opholde sig i Compagni Intet Under, at der vankede Dreffigen!

og dets rige Tilliggende skjænkedes til Sors ridderlige Academi. Af hele Fortidens Herlighed har Byen intet Andet tilbage, end den — endog i al sin Ynkelihood — skønne og stolte Kirke.

Maribo Kirke blev rimeligviis alt Sogneskirke 1596, da Byens egen Kirke, som, ifølge Sagnet, skal have ligget nær ved Torvet, der hvor den smukke og store Gjæstgivergaard nu findes, afbrændte i den store Ildbrand, som i hiint Aar fortæredede en stor Deel af Byen. Klosterbygningen forsvandt saaledes efterhaanden, at der nu blot er en udsel Rest tilbage af den i en privat Have. Saaledes nedbrødes alt 1672 en stor Deel af dens Mure og Hvalvinger, hvis Materiale anvendtes ved Opførelsen af Baabensteds Kirketaarn. Kirken, som er lidt over 40 Alen høi, 114 Alen lang udvendig og 34 Alen bred, har et vanzirende Træspiir, et Seierværk og 3¹⁾ Klokker. Den sees tydelig at være opført i 2 forskjellige Tidsrum. Den ældste Deel er den vestlige, hvor det hvalvede Jomfruchor findes. I dette viser man endnu det Sted, hvor, i Følge Sagnet, de Hgtefolk stode, som skulde skilles fra hinanden, i den catholske Tid. Her opbevares ogsaa Stiftsbibliotheket, som er Communens Eiendom og indeholder ca. 12000 Bind. Bibliotheket er grundet 1795 af C. H. Seidelin (see Glostunde); men dets Midler ere altfor ringe til at det kan jupplere sig som onskeligt kunde være. Heller ikke er selve Opbevaringsstedet heldigt for Bogernes Bevarelse. Kirkens Skib er med en Tvarmuur deelt i 2 ulige store Dele. Derfor som disse forenedes og Indgangen anbragtes i Jomfruchorets vestlige Ende — hvilket storartet Skue vilde Kirken da ikke frembyde! I den frakkilte mindre Deel af Kirkens Skib ere 2 Abbedisfer, Margrethe Urne, † 1582, og Margrethe Norby, † 1602, jordede, og her findes ogsaa den ulykkelige Eleonore Christine Ulfelds Begravelse, nu indfredet ved et Rækværk. Paa den simple Viigiteen læses Følgende:

1) Nu kun 2.

„Herre! havde Dit Ord ikke været min Trost, saa havde jeg forgaaet i min Glendighed. Dette Begravelses Sted tilhører hendes Høigrevelige Naade, Grevinde Leonora Christina, hvorhelti trende af hendes Sønner ere nedsatte, og selv hviler hun her siden den 6te April Anno 1698, da hun havde levet 76 Aar 8 Maaneder og 8 Dage.“

Under hendes Hoved var lagt en Bude, der var stoppet med hendes af Sorg graanedede og affaldne Haar. Paa denne Bude havde hun skrevet disse Ord:

„Hvor mangen Tanke-Spaan og Hjertens Sukke-Knude
Tilsammen hejstet er paa denne Brude-Bude!
Naar som nedlagget er mit Hoved paa sit Haar,
Da løses op mit Baand: min Sjæl i Glæden staaer.“

Hendes Grav var lige til Nutiden aldeles ubekjendt; thi Stenen var skjult af Kalk, eftersom man her, ligesom ved mange andre Kirker, havde indrettet et Sted indensfor Kirkens hellige Mure til Opbevaringssted for dette Bygnings-Materialc. Hvorlænge skal dog sliig en Usik taales! Da spillede engang nogle Drengs Klink ved Kirkemuren og den Enes Skilling forsvandt. Ved at lede efter den, fandt han og Kammerater et Hul i Muren, som næsten var tilstoppet af Jord og Muurbrokker. Igjennem denne Abning jaee de Spor af Rister. Sagen rygtedes og vakte Opmærksomhed, og ved noiere Eftersøgelse fandt man selve Liigstenen under Kalklaget. (M.) Naar Sagnet siger, at hendes jordiske Levninger i sin Tid hemmelig ere bortflyttede til Familiebegravelsen i Jylland, da er dette usandsynligt. At en Degn, hvis Navn godt kjendes, skulde have plyndret og tilintetgjort Graven, har Udgsaaet Viished for at være en puur Opdigtelse. Begge Sagn grunder sig paa, at der kun fandtes saa ringe Levninger baade af Legemet og Risten; men man maa minde, at Graven i mangfoldige Aar havde tjent til Underlag for en Masse Kalk, og at denne lettelig kunde finde Vei ned i Graven, saa ofte

den blev behandlet til at bruges; desuden stod der meget Vand i Gravhvelvingen. ¹⁾)

Selve Kirkens Skib er ved 2 Rækker slanke, fritstaaende 8-kantede Piller (14 i Antal) deelt i 3 Dele, hvoraf den midterste er den høieste (20 Alen). Hovedskibet har Stjernehvælvinger ligesom Somsfrukoret; Sideskibene Korshvælvinger. Under Pulpiturerne langs Kirkens 3 Sider findes lange murede Gange, deels med Tøndehvælvinger og deels med Brædloft.

¹⁾ Hr. Chordegn Rofs, som har meddeelt Udg. flere interessante Oplysninger, har desuden tilfjillet ham følgende Ansøgning:

„Stormægtigste Fyrste, Allernaadigste Herre og Arvefonge!

Ederes Kongelige Majestæt ville af Hvi Kongelig Naade os mildeligen ansee og ikke i Unaade optage, at vi Ederes Kongelige Majestæts Fødder i Dag, som er den 18de April, snigendes omfavner og dem med vor ydmyge Bøn og modige Taarer fastholder, veemodigen begjærende, at Ederes Kongelige Majestæt den haarde Knude, vor Fangne Fru Norder er bunden med, allernaadigst for sit Navns Skyld vilde opløse. Gorbias havde i sin Tid bundet en Knude, hvilken i mange Aar efter hans Død ingen uden Alexander Magnus kunde opløse, og ihvorvel Gjerningen i sig selv og paa den Naade, han den løste, ikke var besværlig, dog alligevel gav han derved at forstaae, at Intet hannem for tungt skulde være, og rojes denne hans Resolution endnu den Dag i Dag er. Allernaadigste Konge! Ederes Kongelige Majestæt kan langt lettere løse denne Knude og dermed mere gjøre end som Alexander da gjorde, sig Selv til et uødeligt Navn. Gud, som er Styrkens Gud, styrke Ederes Kongelige Majestæts Arm til at løse alle haarde og vanskelige Knuder og lade stedse og altid Seir være i Ederes Kongelige Majestæts høire Haand, dertil siger

(Allernaadigste Herre og Arvefonge,
Allerunderdanigste Tjenerinder,
De bedrøvede Ulsjelder)

Amen.

I en Skrivelse til Griffensfeld siger Kongen om denne Ansøgning, der var skreven paa et Silkebaand:

— — „Herhos sendes en sønderlig Invention og Supplik, hvilken er kommen mig i Hænder, veed ei hvordan, og er funden i Binduet heroppe i Gemakket. Maneren er heelt galant, men man vinder ei meget ved sligt Galanteri.“ Desværre var dette kun altfor sandt; thi endnu i mange Aar eiter maatte den ulykkelige Grevinde sukke i Fængslet.

Bag Alteret findes en lignende Gang med Korshvalvinger. Man har forskjellige Gisninger om den Hensigt i hvilken disse Gange i sin Tid ere opførte, uden at nogen synes tilfredsstillende. Altertavlen med Billedskærverarbejde er 1641 givet af Maribo velfortjente Borgemeester Søren Sørensen de 4 „E“ paa samme skal betyde Søren = Søren = Søns Søn. 1687 gav Grevinde Ulfeld et Alterklæde af gyldent „Lobin“ samt en Alterdug af fint Lærred med fine Kniplinger omkring. (K.) Disse Stykker bleve rimeligviis solgte ved en Auction for ca. 15 Ar siden. Prædikestolen er givet 1606 af Morten Benstermand til Søholt og Fru Anne Galt. 1603 gav Abbedissen, Jfr. Margrethe Hardenberg, en Solvlande. Kirken eier endnu 2 Altertavler fra den catholske Tid. Maleriet paa den ene, som forestiller Jfr. Maria, er bleven restaureret i Kjøbenhavn. Om den anden ogsaa har været en Altertable, er mindre sikkert. Man seer paa den en Abbed i Helgen- dragt, som oprindelig pegede hen paa en Skat, som skal være skjult i een af Pillerne, der alle ere lige tykke. Da de forsigtige Munkke forlode Klosteret, afskar de noget af Abbedens Haand, for at man ikke skulde opdage Skatten, efter Fingerspegets Retning. Sagnet er meget gammelt og har endog fundet Bei til Udlandet. Sid samme Skat blot kommer tilsyne for Kirken falder ned af Brøstfældighed; men saa maa den rigtignok komme frem, om der ellers er nogen — det er da altid en Trost! ¹⁾ Orgelet er givet 1792; et tidligere Orgelværk var givet 1606 af Lehnsmanden Henrik Pylke. Henning Valkendorf hviler her.

Kirken har aldrig eiet store Capitaler siden den blev en evangelisk Sognekirke, og de saa, den havde, ere alle gaaede

¹⁾ Kirken er et smukt, men dyrt Arvegodt, som Byen har modtaget fra den catholske Tid, altsor stor for dens Behov og altsor kostbar for en saa lille Commune at vedligeholde. At Staten, som i sin Tid tog Klosterets rige Midler, bør bidrage Noget til dens Restauration, er ikke mere end billigt.

med til Reparationer. Borgemeſter Søren Sørensen, † 1ſte Novb. 1639, 68 Aar gl. (2 Gange gift), eller rettere hans Enke, Margrethe Albrechtsdatter, gav Aar 1641 1000 Rdlr., og denne Gave er ſaagodtsom eneſtaaende — et ikke umærkeligt Træk i Byens Hiſtorie, iſar naar vi ſee hen til andre Kjobſtad-Kirker, ſ. Ex. Naſtkovs. Hertil kommer Røvs-hale Kirkeſtiende, ſom er 26 Tønder Korn aarlig, og fra Amtſtuen 28 Tønder Byg aarlig. Dette er omtrent hele Herligheden.

Til Skolen gav ſamme Borgemeſter Sørenſens Enke 500 Sldr. Aar 1646. En Deel af denne Capital ſkulde ogſaa tilfalde de Fattige. Lægges endnu hertil 100 Rdlr., ſkjænkede af en anden Enke, er man ogſaa ſærdig med de milde Gaver til Skolen. Ovennævnte Enke, Madame Anna Maria Jenſen, har 1778 ogſaa betænkt Hoſpitalet, det ſaakaldte Beginne Huus, med 100 Rdlr. og Byens andre Fattige med 200; Hoſpitalet erholdt 1645 ligeledes 200 Sldr. af Enken Judith Muſenberg. De øvrige milde Gaver til Byens Trængende ere ikke værd at omtale.

Der ſtaaer nu tilbage, at give en Overſigt over Byens Hiſtorie, forſaaavidt ſom den ikke alt er bleven omtalt ved Kloſteret.

1713 den 4de Octbr. brændte 25 Steder i Byen, ved hvilken Leilighed 3 Menneſker omkom. (A.)

1715 graſſerede Børnekopperne og bortrykkede Mange. (A.)

1726 fandtes Byſtriver Hans Gieſe ihjelſtucken i ſin Have. Morderen blev aldrig opdaget. (K.)

1739 udnævnedes Monſ. Barfod ſom Brandmeſter for Byens førſte Sprøite; hvilken havde koſtet 115 Rdlr. (ſaa vidt erindres, erholdt Naſtkov ſin, den førſte, alt 1727 eller ſaa omtrent), og blev han for denne Tjenefte fritagen for alle borgerlige Skatter og Tyngder. Ved en anden Raadſueforſamling ſamme Aar blev blandt Andet vedtaget, at opfordre Byfogeden til at forbyde Tobaksrygning paa Gader og

i Gaarde, „efterjom man nu seer selv Smaadrenge gaae omkring og ryge“. ¹⁾

1749 døde en Skomager Diderich v. Esfen. (K.)

1810 døde Chirurg Stigmann, som meget passende tillige var Byens Bedemand og desuden havde en privat Fortjeneste som Klubvært. (K.) Der fortælles, at han kun aarelod een Gang om Ugen; naar det saa skulde skee, stillede han Patienterne op i en Række og aarelod saa den Ene efter den Anden, men begyndte ikke at forbinde den Første, før den Sidste var bleven „ladet“.

1832 Natten imellem 7de og 8de April afbrændte 14 Steder og Gaarde paa Østergade; en Kone indebrændte. Natten imellem 12te og 13de Juni s. A. afbrændte 11 Bygninger i samme Gade.

1851 anskaffede Brandcorpset sig sine 6 Silkefaner.

1856 blev Borgervæbningen hævet. Det derefter oprettede Politicorps udgjør 30 Mand. Brandcorpset er 250 Mand med 5 Sproiter.

I Maribo Landdistrict ²⁾ ligger Landsbyen Nævshale og Hovedgaarden Maribo Ladegaard, hvis fri Hovedgaardstomt er næsten 60 Tdr. Hartk. Den hørte fra først af under Maribo Kloster; siden fik Byen ved Borgemeester Søren Sørensens Bestræbelser dens Jorder, som kaldtes Udmarkerne; men da Borgerne ikke formaaede at drive dem, skjødede Kong Christian V dem, 1693 den 23de Decbr., til Leverandeur Werdelmanns Enke, som, allerede 4de Januar 1694, solgte Eendommen til Grev Adam Christoffer Knuth, fra hvis Tid den har været indlemmet i Grevskabet Knuthenborg. Om Gaardens Bygninger er Intet i Gærdeleshed at melde. Den bær aarlig indbringe over 900 Tdr. Korn og har Græsgange, som kunne føde 200 Stk. Dvæg.

¹⁾ Meddeelt af Hr. Rjbmd. Laurik Schröder, som, foruden andre her i Bogen benyttede Notiser, har indsendt en Navnefortegnelse over Byens 12 Brandcaptainer fra 1737.

²⁾ Nu med ikke 200 Tndb., 98 Tdr. Hartk. og 7 Skpr. Skovst.

Af Holmene i Maribo Sø tilhøre Hestø, Præstø og Fruers Byen.

Jen „stummel Dal“ imellem Maribo og Engestofte, ved Navn Troldestuen (cfr. S. 317), skal først have boet en „Trolde“ og siden en Eremit. (Maaskee har hans Navn været Trolle). Ved Nørre-Sø ligger den deilige Lysmose Skov, hvor man i den senere Tid har opdaget Spor af vidtløftige Befæstningsværker. Historien tier aldeles om deres første Oprindelse og senere Skjæbne. Selv bære de Vidnesbyrd om at være ødelagte ved Ild (see isøvrigt Side 319). Et andet Forslystelseshed for Byens Beboere er den smukke Bangshave, tidligere, ifølge Sagnet, en Lystskov til Klosteret, hvis Munke og Nonner igjennem en Løngang under Søen kunde mødes der.

Maribo var en kort Tid Sædet for Laalands-Falsters Biskop, og da Landemødet desuden endnu holdes i Jomfruchoret, skulle vi dog ikke forlade den gamle Kirke, uden at sætte den i Forbindelse med

Disputækket.¹⁾

1) Professore Dr. theol. Andreas Birch, f. i Kjøbenhavn den 6te Novbr. 1758, blev Student 1774 og tog Atestats 1779. Efter en Udenlandsreise i Aarene 1779—83 concurerede han 1788 med Mag. (senere Biskop) Münter om et theologisk Professorat; blev 1789 den 17de Juli Præst ved Waisenhuset, disputerede 1790 d. 11te August for Doctorgraden i Theologi, fik 1792 den 16de Juni Titel af Prof. theologiæ, blev 1796 den 20de Mai Domprovst i Roeskilde. Kaldet hertil den 6te Januar 1804, men forflyttedes allerede den 12te Juli 1805 til Aarhus Bispestol; blev 1810 Ridder og 1817 Commandeur af Dbr. Han blev 1797 d. 4de Juli gift med sin Broderdatter, Charlotte Marie Birch, Datter af Dr. theol. Carl Christian B., Provst i Aalsens, født den 16de

¹⁾ Flere hertil hørende Notisser skyldes Hr. Pastor Barfod.

Juli 1779, † 4de Juli 1839. Biskop Birch døde den 25de Octbr. 1829. Var en lerd Gæget.

2) Peter Duken Boijen, Emdr. af Dbr. og Dbrmd., er født den 16de Novbr. 1762. Hans Forældre vare slesvigke Bønderfolk. 1787 blev han Præst i Vesterborg, hvor han siden bestandig boede¹⁾; blev Biskop samme Dag som hans Formand kaldtes til Aarhus. 1802 blev han Forstander for Seminariet i Vesterborg, hvortil han i over 20 Aar gav 250 Dkr. aarlig, holdt det paa egen Bekostning med Varme, Lys og Skrivematerialier, indrømmede det 3 Værelser i sin Gaard til fri Afbenyttelse og læste desuden gratis med Seminaristerne.

Om hans Ægteskaber og Børn see S. 278. Biskop Boijen døde den 15de Mai 1831.

3) Dr. theol. & phil. Rasmus Møller Emdr. af Dbr. og Dbrmd., er født den 29de Septbr. 1763 i Stoustrup ved Frederiks. Hans Forældre vare Bønderfolk og eiede en større Gaard i dette Sogn. Student fra Frederiks 1781, tog Store philologicum den 24de April 1784 og alt tvende Aar efter, den 6te October 1786 den theologiske Embedsexamen, blev 1790 Magister og Aaret efter den 20de April 1791 Præst i Uldum og L., den 5te Februar 1796 i Jelling og H. og kom den 26de Febr. 1802 til Rjøbelev, hvor han den 6te September 1820 blev udnævnt til Stiftsprovst og den 7de Septbr. 1831 kaldet til Biskop. Den 31te Juli 1815 Md. af Dbr., disputerede for Doctorgraden den 7de August 1815, blev den 1ste August 1829 Dbrmd. og den 28de Oct. 1836 Emdr. af Dbr. Død den 9de Novbr. 1842. Var paa andet Aar Jubellarer og i flere Aar den ældste Præst i sit Stift.

Han var første Gang gift med Bodil Marie Thaulov (Datter af Povl Jensen Th., Suedler i Rjøbenhavn), født

1) Boijen fik som en Følge heraf Tilladelse til at sælge Bispegaarden i Maribo, hvilken Eftermandene, som indtil 1848 maatte afbetale dens Skjld, senere helligt have savnet. (Medd. af Stiftsrev. Hviid.)

1765 og død 1810, hvem han ægtede 1791. 1812 indgif han andet Ægteskab med Johanne Dorthæa Borchsenius, Datter af Sognepræsten Villads Borchsenius i Husby og Enke efter Præsten S. Chr. Winther i Ulås og Braaby, † 1830 den 12te Februar. Af første Ægteskab fødtes ham den forrige Stiftsprovst og nuværende Sognepræst i Thoreby (hvortil henvises) — og Digteren Poul Møller, samt 4 Døtre, hvoraf en blev gift med Rjbm. Knud Sidenius i Maribo, Nd. af Dbr.; en anden ægtede Professor Bredsdorff i Sorø; en tredje dennes Broder, Præsten Bredsdorff i Biskenberg, og en fjerde blev gift med Præsten Isak Sidenius (see D. Ulålev); 4 andre Døtre døde tidlig. Hans Stedson af andet Ægteskab er Digteren Christian Winther.

„Gjennem sin lange Skribentbane udfoldede Biskop Møller en saare rig og altid lige værdig Forfattervirksomhed. Som Menneſte var han en hjærlig og kraftig, from og alvorlig, men mild og livlig, endog spøgende Personlighed, der hos Høie og Lave, Geistlige og Verdslige, Nære og Fjerne nød saa udbredt og dybtfølt Agtelse, vandt saa varin en Kjærlighed og inderlig Hengivenhed¹⁾, som kun de Sjældenſte og Ulykkeligſte blive til Deel.“ Ved hans Embedsjubilæum, den 20de April 1841, fik han Rang med Sjællands Biskopper og ved samme Leilighed stiftedes, ham til Ære, et Legat for trængende Studenter heraf Stiftet. Hans Buste i Marmor blev givet til Maribo Kirke, og enhver Kirke, hvor han havde været Præst, fik hans Buste i Gips. En saadan har imidlertid mange andre af Stiftets Kirker senere anskaffet sig.

¹⁾ Denne lagde sig især for Dagen ved den Bedrøvelse, hvormed Gifteretningen om hans Død modtoges overalt i Stiftet. En Bemærkning af den Hedeangne kan Udgiveren ikke tilbageholte, fordi den ret viser hans høie Sjælers paa det Sidste. Da han Dagen for sin Død ønskede at sidde en Smule opreist, og han mærkede den Umage, hans kjærlige Omgivelser gjorde sig for at støtte hans matte Hoved, udbrød han smilende: „Lader kun være, mine Venner! Hovedet vil til Jorden.“

4) Gerhard Peter Brammer, Dr. theol., Cndr. af Dbr. og Dbrmd., er født den 5te Mai 1801 i Hillerød, hvor Faderen, Joakim Henrik B., var Lærer ved den derværende lærde Skole. Student fra Frederiksborg 1818, tog Embedsexamen 1822 i November. 1824 Alumnus paa Worchs Collegium. 4 Aar efter at have taget Embedsexamen blev han den 16de August 1826 Ratedet i Rasklov, tog Licentiat-Graden den 27de August 1829 og var her til den 7de April 1830, da han blev Sognepræst i Suedsted, samt Forstander ved det derværende Seminarium, disputerede for den theologiske Doctorgrad den 24de October 1836, blev den 28de Juni 1840 Ad. af Dbr. Den 14de Septbr. 1842 kaldtes han til Bemmelev i Sjælland; men fandt ved Ankomsten til sine nye Præstegaard en Forespørgsel, om han ønskede at være Biskop her, hvorpaa han den 1ste April 1843 blev kaldet. 1845 den 26de Juni forflyttedes han til Aarhus Bispeskol. Biskop Brammer blev 1826 gift med Nielsine Henrikke Host, f. 1804.

5) Peter Christian Steuensen Gad, Dr. theol., Ad. af Dbr., er født den 27de April 1797 paa Bornholm, hvor Faderen dengang var Sognepræst til Pederøskjer. Student 1813, tog Embedsexamen 1817, blev 4 Aar efter, 1821, Adjunct i Frederiksborg, den 12te Januar 1825 resid. Capl. i Aalborg ved Frue Kirke den 27de August 1828 anden ref. Capl. ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, kom den 16de Februar 1831 i samme Egenkab til Trinitatis Menighed i Kjøbenhavn og blev den 2den September 1845 Biskop her i Stiftet; den 29de Decbr. 1845 Ad. af Dbr. Den 29de December 1848 forflyttedes han til Fyens Bispeskol, hvor han alt døde den 12te October 1851. Han var gift med Stiftsprovst H. G. Clausens yngste Datter, Sophie Georgia, som han ægtede 1822 og med hvem han har havt 7 Børn. Af disse ere 2 døde voksne, en Søn er Ratedet i Flensborg, en anden Adjunct i Odense og en tredie Boghandler i Kjøbenhavn; en

Datter gift med Dr. med. Brünniche, en Søn af Provsten i Skovlænge.

6) Ditlev Gothard Monrad, Søn af forhenværende Foged D. S. Monrad i Norge, er født den 24de November 1811. Var som Barn i Digteren Sotosts Huus, gif en kort Tid i Bordingborg Skole og var derefter hos Præsten Westengaard i Pedersborg i Sjælland, som dimitterede ham til Universitetet, hvor han bestod alle sine academiske Prøver med Udmærkelse. Efter at være bleven Magister 1838 reiste han udenlands i 2 Aar, valgtes 1841 til Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn, reiste atter udenlands i 1842 og 43, blev Stænderdeputeret 1846, og samme Aar Sognepræst i B. Ulsløv, hvor han var indtil det politiske Røre i 1848 kaldte ham til en anden og ny Virksomhed. Blev valgt til „de erfarne Mænds Raad“ 1848, var et af de vigtigste Medlemmer i Martzministeriet, blev efter sin Udtrædelse af samme, den 13de Februar 1849, kaldet til Biskop heri Stifter, blev den 21de Januar 1850 Rd. af Dbr.; men affattes af Ministeriet Orsted den 26de April 1854 fra en Stilling, i hvilken han havde vundet mange Hjerter. Som bekjendt overlevede samme Ministerium ikke længe denne Begivenhed, som vistnok bidrog Sit til dets Fald, og endnu s. A. blev den affatte Biskop udnævnt til Directeur for Borger- og Almueffolevæsenet i Danmark; blev Dannebrogsmænd den 29de Decbr. 1854, Umdr. af Dbr. den 1ste Januar 1859. 1858 udnævntes han til midlertidig Directeur for det samlede Cultusministerium og 6te Mai 1859 overtog han samme Ministeriums Portefeuille. Ved Siden af disse forskjellige Udnævnelser har hans politiske Virksomhed neppe været af mindre Betydning. Efter at han 1849 var bleven valgt til Folkethingsmand for Maribo Amts 4de Valgkreds, er han siden efter bestandig bleven gjenvalgt paa samme Sted (Nykjøbing) uden Modstand, og blev 1856 valgt af Folkethinget til Medlem af Rigsrådet. Ugte 1840 Emilie

Rathalia Lütthans, Datter af Muurmester og Brandmajor, Ridder Lütthans i Kjøbenhavn.

7) Jørgen Hjort Lautrup, Md. af Dbr., er født den 28de Marts 1798 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Cancelliraad Christian Nif. Lautrup, var Bogholder i Entekassen; blev Student 1815, tog Embedsexamen 1824 med særdeles Udmærkelse, blev den 2den Juni 1830 Præst i Kjøng, den 11te September 1838 Provst, den 30te Juli 1839 Sognepræst i Hammer og L. i Sjælland, kaldet den 21de Juli 1850 til Taarnby paa Amager, hvorfra han den 6te October 1854 kaldtes til denne Bispestol, hvor han ved sit elskværdige Væsen allerede havde vundet Manges Hjerter, da en uventet Død den 11te Juni 1856 bortrev ham. Han var gift med Sophie Marie Testmann. Af hans Børn omkom en Datter uheldig i Hammer i en Spand kogende Vand og en Søn døde i Cholera-tiden i Taarnby.

8) Severin Claudius Wilken Bindebøll, Umdr. af Dbr., er født den 16de Febr. 1798 i Lids ved Kjøbenhavn, hvor Faderen var Sognepræst. Student 1816 fra Roeskilde, tog 1821 theologisk Embedsexamen med Udmærkelse, vicarierede fra 1822—29 som Notarius ved det theologiske Facultet, blev nu virkelig Notarius, reiste udenlands fra 1832—34 og blev den 3die November 1838 Sognepræst i Raskov. 1848 valgtes han til Medlem af „de erfarne Mænds Raad“, som aldrig kom istand, og var derefter kongevalgt Medlem af Roeskilde Standerforsamling i April — Mai s. A. Blev den 16de November 1851 udnævnt til Bisop i Aalborg Stift, hvor hans Navn nævnes af Alle med Høiagtelse og Kjærlighed, og forflyttedes den 22de September 1856 til dette Stift. Gift den 8de Septbr. 1843 med Anna Caroline de Lowensøn, født 16de Novbr. 1813, adoptiv Datter af Grev C. B. Danneberg-Lowendal.

Ovennævnte Hrr. Biskopper have alle udviklet en større

eller mindre Skribentvirksomhed, som noiagtig og fuldstændig kan eftersees i vedkommende Lexica.

Sognepræster i Maribo.

I den catholske Tid kjendes Hr. Peder Mikkelsen 1463, hvem Klostersøstrene ikke meget elskede, fordi han prædikede Loven for dem; men desto høiere elskede derfor hans Biskop ham.

1) Hr. Jørgen Nielsen var her vel 1527; men om han er bleven lutherisk Præst vides ikke. Lader os antage det!

2) Hr. Hans — stod her 1551. (IB.)

3) Hr. Provst Laurits Jørgensen, fra 1565 til sin Død 1602 den 30te August. Alle Syge lode sig føre til ham, eftersom de troede, at hans Bønner kunde helbrede dem.

4) Hr. Bertel Jversen (?).

5) Hr. Provst Jørgen Christensen Faxe, 1603 til 1623; før han kom her var han Sognepræst i Rjeng i Sjælland fra 1595.

6) Hr. Christoffer Dideriksen, Capl. fra 1618, Præst 1623. Med sin Hustru, Maren Madsdatter, havde han en Søn, der blev Præst.

7) Hr. Hans Dinesen Høfding, født paa Laaland 1597, Capl. 1623 og Præst fra 1626—54.

8) Mag. Anders Hansen Grønbech, f. 1624, kaldet 1654 og rimeligviis død 1671.

9) Hr. Madø Bjørnsen er født 1634, var først Rector i Bordingborg fra 1664, blev kaldet til Capl. og Suc. 1670, fik den 2den Novbr. 1695 Hillested annecteret til Maribo og var saaledes den første Sognepræst for de forenede Menigheder Maribo og Hillested. Resignerede 1696 og døde 2 Mar efter.

10) Provst Mag. Henrik Roth er født 1667 eller 69 i Helsingør, hvor hans Fader baade var Doctor og Apotheker. Hans Moders Navn var Dorthea Herfordt. 1687 blev han

Student fra Sorø Skole og reiste siden paa tydske Universiteter. 1696 blev han kaldet til dette Sted, hvor han var en tro Sjælesørger, indtil han den 13de Mai 1751 døde som Jubellærer. Med sin Hustru, Sidsel Poulsdatter, † 1724, 45 Aar gammel, havde han 5 Børn, hvoraf mærkes en Søn, ved Navn Poul, der var elsket af Alle for sin Fromhed og i mange Aar forestod Klokkerembedet i Maribo. Han var ogsaa Chordegn og døde 1773. Hans Datter, Cecilie Marie, var i sit andet Ægteskab gift med Byskriver Soren Reimer, † 1780, med hvem hun havde 4 Børn.

Hr. Roth havde følgende pers. Capellaner¹⁾:

a) Hr. Reimer Johansen, født 1709 i Maribo, var Capl. 1734—38, da han blev Præst i Steenløse og F., hvor han døde 1769.

b) Hr. Laurits Michael Frølund, f. 1710 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Rector ved Frue Skole og Prof. ved Universitetet; var Capl. her fra den 10de Decbr. 1738 til ind i næste Aar, da han af „de Hoilerde“ blev kaldet til Fage, hvor han døde 1753. Før han blev Capl. her, havde han ovet sig en kort Tid i at prædike for Mag. Blicher i Stokke-marke og Mag. Thestrup i Dannemarre, hvis Datter, Else Kirstine, han ægtede.

c) Hr. Laurits Wichmand, 1748—49 (see Herredskirke), og

d) Hr. Morten Vesøe (see de resid. Capl.).

11) Hr. Peder Werløs, født i Raskov (?) 1706. Hans Fader, † 1708, havde i 13 Aar været Præst i Trankebar, hans Moder var Ellen Cathrine Buchwald. Gil først i Raskov, senere i Nykjøbing Skole, hvorfra han omtrent 1723 blev Student. Efter at have taget Embedsexamen 1731 med ringeste Character, var han først nogle Aar Huuslærer og derefter 1736 Capl. i Bynæsjet og 1739 Sognepræst i Rolle-

¹⁾ Alle meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

fjord i Norge. Han blev imidlertid træet af det strenge Arbejde i disse vidtudstrakte Menigheder og blev derfor 1742 resid. Capl. i Maribo, hvor han den 1ste Decbr. s. A. blev kaldet til Sognepræst ved indtrædende Vacance. (18.) Som saadan levede han her fra den 25de Mai 1751 til den 25de November 1759, da han meget hastigen døde. Hans Hustru var Anne Sophie Bugge, hvis Fader var Provst i Veganger i Norge.

12) Hr. Provst Christian Ramus, 1760—1770 (see S. 136 Nr. 15 og S. 214 Nr. 12).

13) Hr. Bertel Herman Grube. „Denne vittige og altid elskværdige Mand“ er født den 21de Marts 1726 i Odense, hvor Faderen var Raadmand; hans Moder var en Datter af Præsten Ludvigsen i Asjens. 1743 blev han Student fra Odense og derefter var han Huuskærer i 8½ Aar hos Just. Munthe paa Bøkketov. 1759 blev han Stibapæst, men allerede 1760 resid. Capl. i Præstø; blev derefter Sognepræst i Ewerdrup og kaldtes endelig til dette Sted den 28de September 1770. 1779 kom han til Bordingborg, hvor han blev entlediget 1804. 1760 giftede han sig med Christine Tage.

14) Hr. Jørgen Stauning, 1779—99 (see Baalse).

15) Hr. Johan Frederik Boeck, født 1764 i Kolding. Hans Fader var Major ved det slesvigiske Regiment. Fra først af var han bestemt for den militaire Veie; men da hans Ønske til at studere tidlig vakte, opfyldtes ogsaa dette hans Ønske, og han fik senere alle sine Examina med bedste Character, uagtet han som Student maatte leve af at informere. Efter at han i 3 Aar havde været Decanus ved Communitetet, blev han senere 1790 kaldet til Sognepræst for Sdr. og N. Onsilb i Jylland og giftede sig samme Aar med daværende Hofbedemand Sandruus Datter, Sophie Charlotte, der stænkede ham 8 Sønner og 1 Datter, af hvilke Born de 5 Sønner vare døde før Faderen. Dog efterlod han, foruden hine 4 Born, 22 Borneborn og 3 Bornebornsborn.

Den 12te April 1799 forflyttedes Hr. Boeck til Maribo, hvor han levede lige til sin Død, der ved et apoplectisk Tilfælde endte hans Dage den 4de Mai 1843. Samme Dag, som han døde, havde han endnu visiteret Byens Skoler. 1820 var han bleven udnævnt til Consistorialraad, og 1840 fik han Rang med Amtsprovster, i Anledning af hans Jubilæum, som indtraf den 15de Januar s. A., i hvilket han den 29de Marts tillige havde den store Lykke at feire sit Guldbryllup. Ved Embedsjubilæet overrakte „erkjendtlige Sognekolt“ Jubeloldingen en smuk Gave og feirede ogsaa det alderstegne Par's Guldbryllup paa en hæderlig Maade. Hans gamle Wgtemage overlevede Hr. Boeck blot i 3 Aar.

Uf deres Born mærkes Sonnerne:

Erif Jørgen, anden Gang gift med Stiftsprovst Etenstrups Datter i Karleby, ved Ravn, Mathilde Sophie. Lever i Haderslev, som assl. Toldinspecteur og Justitsraad.

Johan Christian, † 1836, 2 Dage efter Ankomsten i den berømte Missionair Gühlass's Huus i Makao, hvorhen han var reist fra Ostindien for sit Helbreds Skyld. Uf foreliggende Vidnesbyrd er det indlysende, at Hr. Boeck, der i 8 Aar var Dommer i Frederiksnagor og de sidste 2 Aar endog Gouverneur sammesteds, maa have været en jærdeles udfjar Embedsmand, „der opoffrede sit Liv for Hs. danske Majestæts Tjeneste“. Et engelsk Blad siger, at han i det Mindste arbejdede 10 Timer uafbrudt hver Dag, hvilket vil sige meget i dette Klima, samt at hans Helbred navnlig blev undergravet ved hans uførtrodne Undersøgelser for at komme paa Spor efter en Bande Ugjerningsmand, der med „systematiske Plyndringer“ hjemsogte Omegnen. Han fik 40 af Hovedmændene afstraffede og Banden dermed opløst. Desværre forhindrer denne Bogs Plan at optage det beilige Digt, der i Anledning af hans Død læstes i et offentligt Blad.

Hector Frederik, † 1837 som Premierlieutenant i Artilleriet.

Emanuel, exam. jur. og Commissionair i Maribo, gift med den eneste Datter af afdøde Sognepræst Brangstrup ved Frue Kirke i Noeskilde. Udg. kan takke Hr. Boeck for vigtige Meddelelser om Familien.

Julius Casar, † 1835 som russisk Marinelæge i St. Petersborg, hvor han satte en Ære og Glæde i at vise sine Landsmænd enhver Tjeneste.

16) Hr. Peter Bergenhammer, født d. 1ste Septbr. 1806 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, † 1851, var Portcontrolleur; var 3 Gange oppe til Embedsexamen, uden at kunne opnaae bedste Character. Blev 1837 Katechet i Maribo og vandt i den Stilling i saadan Grad Menighedens Yndest, at dette ikke bidrog Lidet til, at han opnaaede den Lykke at blive Hr. Boecks Estermand. Men forresten har denne begavede og vakre Mand ogsaa havt sine store Provelser, idet han 1844 mistede sin første Hustru, Constance Mynster, Datter af Prof. Ole H. Mynster, og 1858, efter et langt og smerteligt Sygeleie, ligeledes betøvedes hendes Søster, Nicoline Mathilde, hvem han havde ægtet 1845. Af første Ægteskab havde Hr. Bergenhammer 3 Børn, hvoraf 2 leve; af andet Ægteskab 8, af hvilke de 7 leve.

Residerende Capellaner. ¹⁾

1) Hr. Jacob Tyche. Om han virkelig har været her maa betvivles; (see i ethvert Tilfælde Rødby).

2) Hr. Otto Christensen var her 1608 og 10 og er maastee den Samme som Hr. Otto i Horslunde.

3) Hr. Rasmus Thomsen.

4) Hr. Niels Christensen, kom til Baabensted.

5) Om Hr. Eskild Clausen (see Rødby) har været her eller ikke, kan heller ikke siges med Bestemthed.

¹⁾ Da Njodes Liste over disse var aldeles feilagtig, er nedenstaaende heelt omarbejdet ved Hjælp af O., H. og IB.

6) Hr. Christoffer Dideriksen, 1618—23, og
7) Hr. Hans Dinesen Høfding, 1623—26, bleve
Sognepræster.

8) Hr. Hans Mogenjen, født i Kjøbenhavn omtrent 1597, var her 1627—33, og var i disse Aar aldrig uden Stridigheder, enten med sin Sognepræst eller med Byens Øvrighed. Da Prædikestolen synes at have været ham forbudt, maa han vist være bleven affat. 1641 fik han af Biskoppen Tilladelse til at prædike Ihdst for Krigssjokket i Odenje.

9) Hr. Jacob Hansen, var ordineret før han kom hertil 1633. Resignerede 1668 til Fordeel for sin Son,

10) Hr. Mourits Jacobsen Windø, født 1642, affat 1675 formedelst „adskillige grove Forseelser“.

11) Hr. Eiler Christian Hansen Wolf, 1675—78. Kom derefter til Hillested, siden til Skjelby (hvortil henvises).

12) Hr. Simon Hansen Maler, født 1636, Rector her 1672—78, derefter Capl., Hospitalspræst i Randers 1683, † 1691.

13) Hr. Hans Christensen Alrom, 1683—98.

14) Hr. Peder Ursin 1699—1728, da han døde 55 Aar gl. 4 Børn kjendes. 1703 domte Provsteretten ham til at bøde 3 Gange 6 og 3 Gange 40 Lod Sølv, fordi han havde „forgrebet sig“ paa Degnen, Peder Jørgensen, i Hillested, udi hans eget Huus.

15) Hr. Christian Højer, født 1686 i Odense, hvor Faderen var Controlleur, blev kaldet hertil 1728, † 1733, faa Dage efter sit Bryllup.

16) Hr. Jens Solgaard, 1733—42 (see Ænslev).

17) Hr. Peter Werlø, 1742—51, blev Sognepræst.

18) Hr. Morten Leefse, født 1720 i Raskov; var pers. Capl. hos Provst Roth 1749—51, men døde alt Aaret derefter. Han var gift med en Datter af Borgemeester Niels Lund i Raskov, ved Navn Anne Sophie.

19) Hr. Carl Frederik Sanny, født 1721 i Helsingør. Faderen blev siden kgl. Materialsforvalter i Frederiksborg. Kom hertil 1752, men forlod Embedet uden Tilladelse af „forvildet Egenfindighed“ 1755 eller 56 og levede siden „trængende og sorgende“ hos sin Broder paa Christianshavn.

20) Hr. Poul Lyngby, født 1722 i Thisted, hvor Faderen var Proc.; Student fra Helsingør 1745; blev 1756 kaldet hertil. 1789 blev han Sognepræst i Torup i Sjælland, entl. 1800, † 1810 i Kjøbenhavn. Han var først gift med en Datter af Bysoged Ermandinger i Christiania, efter hvis Død 1773 han ægtede Kjobmand Jensen's Datter, der først havde været gift med Hr. J. B. Suhr i Kjøbelov. I første Ægteskab havde han 4 Børn, af hvilke en Datter ægtede en General Castenskjold; en anden blev gift med en Comdr. Meyer. (H.)

21) Dr. theol. Henrik Georg Clausen, denne berømte Geistlige er født den 12te Martz 1759 i Karlum, hvor Faderen var Præst; blev Student med Udmærkelse fra Horsens Skole 1777 og var efter fuldendte Studeringer i 5 Aar Huuslærer hos Grev Friis paa Juellinge; blev 4de Decbr. 1789 resid. Capl. her, 1796 resid. Capl. i Kallundborg; 1797 2den, 1804 første resid. Capl. med Frue Kirke i Kjøbenhavn, 1809 Lærer og Meddirecteur ved Pastoral-Seminariet og samme Aar Prof.; 1811 Stiftsprovst og Sognepræst, derefter Ad. af Dbr. og Dbrmd.; fik Rang med Biskopper; entlediget 1834 fra Pastoral-Seminariet, 1838 som Stiftsprovst og Præst, og døde den 25de Februar 1840. 1790 ægtede han en Datter af Provst Schjern i Halsted, † 1817. Af dereis 7 Børn maae mærkes, den ældste Son, Henrik Nicolai, Prof. ved Kjøbenhavns Universitet, og den Datter, født 1799, som var gift med Stiftets senere Biskop Gad. En Son er Præst i Bøslunde.

22) Hr. Christian Eichenbroch Schulz, født d. 23de Septbr. 1763 i Middelfart, hvor Faderen var Farver; Stu-

dent fra Odense 1784, Attestats med bedste Character 1789; i December 1796 kaldet til resid. Capl. her; entl. efter Ansøgning i Raade med Pension den 27de Novbr. 1816. (See forresten Side 38.) — Hr. Schulz, som 1796 vandt en Guldmedaille ved Universitetet, skildres som en Mand under Middelhoide, med et rundt Ansigt, sort Haar og meget halt. Han var et lyst, vittigt Hoved, men udsteiende og en afgjort Fritænker. Ved sin fortræffelige Kone, Charlotte Lucilie, født Pederfen, var han paa sine ældre Dage i nogle Aar stilt og havde i denne Tid til Huusbestyrerinde et Fruentimmer ved Navn Juliane, et Navn, der gav ham Anledning til at kalde denne Periode af sit Liv den „Julianske Periode“. Da han havde fjernet Juliane af Huset, vendte hans Hustru tilbage, og han døde forsonet med hende. De havde en Datter, Lovise Emilie, der ægtede Procurator J. C. Larsen i Maribo, men allerede døde 1818 i sin første Barselseng. Schulz virkede med megen Iver for den af C. H. Seidelin stiftede offentlige Bogsamling.

Hr. Schulz var den sidste resid. Capl. i Byen; da hans Enke var død og den hende tilstaaede Pension saaledes ophørte, blev en ny Borgerskole opført 1837 og en Katechet beskikket den som første Lærer.

Katecheter.

1) Hr. Peter Bergenhammer, 1837—1843, blev Sognepræst.

2) Hr. Hans Medor Laurits Jøssen, 1843—50 (see Vigsnæs).

3) Hr. Lorents Lintrup, født 1810 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Havnecontrollør. Var efter at have taget Embedsexamen Lærer i forskjellige Skoler i sin Fødeby. Kaldet den sidste Dag i Aaret 1850 til Maribo, som han atter forlod 1856, for at blive resid. Capl. i Tikjob i Sjælland, eftersom hans svagelige Hustru onskede Forandring af Climaet. Hun døde imidlertid kort efter Ankomsten til det nye Hjem.

4) Hr. Hans Rudolf Panduro, hvis agtværdige Fader kom til Danmark med det spanske Troppercorps og forblev efter dets Bortmarsch i Fyen, er født 1810, blev ved en ædel Families Bistand holdt til Studeringerne i Odense, fra hvis Skole han er dim. 1841. Var et Aars Tid pers. Capl., før han 1856 blev Katechet i Maribo, hvor han senere har ægtet en Datter af afdøde Kjbmd. Knud Sidenius.

Rectorer. ¹⁾

- 1) Jacob Pedersen Scavenius, var her omtr. 1576.
- 2) David Davidsen 1619; blev 1621 Præst i Maibølle.
- 3) Rasmus Nielsen.
- 4) Jørgen Hansen Haard, 1623—28, da han kom til Vestenskov som Capl. (See forresten Urninge.)
- 5) Jens Madsen Fester, 1628—38, da han blev assat.
- 6) Johan Christoffersen Bostell, 1638—39, født 1607, var en Tid Hører i Nykjøbing. 1639 blev han Medtjener hos Hr. Jzak i Døllejælde, og mere tjender man ikke til ham.
- 7) Jacob Hansen, kom her 1639.
- 8) Anders Krag, 1655—57, da han blev Præst i Fuglse. Nu kendes ingen Rector før
- 9) Jacob Hansen Faber, 1665—66, da han blev Sognepræst i Hasle og B.
- 10) Jacob Birch, 1666—68 (see Stubbejøbing).
- 11) Niels Eriksen, 1668—72 (see Bæggerløse).
- 12) Simon Hansen Maler, 1672—78 (see Capl.).

¹⁾ Skjøndt Risterne over Rectorerne i Maribo og Sarløbing langtfra ere saa fuldstændige og correcte, som de bør være, og saagodtsom ikkun indeholde de nøgne Navne, kan Udg. dog ikke Andet end meddele det Lidet, han ved Bistand af Hr. Pastor Barfod veed om disse Mænd. Njode har slet ingen Rectorrakke ved nogen af disse Byer.

13) Knud Swene, fik ved Kongebrev 1689 Tilladelse til at ægte Maren Nielsdatter Saxtrup og søge geistlig Bæfordring, uagtet han havde staaet i utugtlig Forbindelse med hende, medens hans egen Hustru endnu levede.

14) Mag. Arngrim Bidalin, 1690—96, da han blev Rector i Nakskov.

15) Mag. Jens Jensen Laasby, 1696—99.

16) Mag. Jonas Davidssen Gam, født paa Island 1671; var her fra 1699—1723, da han blev Rector i Næstved, hvor han døde 1734. Han var gift med en Datter af Raadmand Schlytter i Næstved, ved Navn Hedevig Ulrikke. Rhode fortæller om denne „lærde og flittige“ Mand, at han tilbød Kongen at ville lave en Maskine, ved hvilken man kunde flyve til Maanen, dersom H. S. Majestæt vilde skænke ham 1000 Dlr. Kongen skal have svaret: „Nylig have vi udgivet 4000 Dlr. til en unyttig Vanddykker.“

17) Lorents Heiche, rimeligviis en Datterson af Hr. Lorents i Nyde (hvortil henvises), er født i Rykjøbing 1694. Blev Rector 1723 og afgik som saadan ved Skolens Reduction, men blev alligevel i Maribo til sin Død 1749. Med Ellen, fl. Nicolai Berntsens, havde han 4 Børn.

Saxkjøbing ¹⁾

ligger ved en lille Na, som falder i den smalle Saxkjøbing Fjord. Byen har derfor ingen egentlig Havn, uden for Skibe indtil 7 Fods Dybtgaaende. Skibe paa 8—9 Fod maae ankre ved Dureby, „den allerlystigste Egn i hele Landet“. 1776 havde Byen ei meget over 700 Indb. Nu har den derimod omtr. 1100, med 7 Gader og 155 Baaningshuse, afsjurerede for ca. 312,000 Dlr. Til Byen hører et Areal af 240 Edr. Land paa 23 Edr. Hartk. Den eiede 1858 ifkun 8 Fartøier paa 68 Com. L.; Told- og Skibs-

¹⁾ Omarbejdet af Udg.

afgifterne kunne sættes til 8—9000 Dlr. Aarlig udføres 30 til 40000 Tdr. Korn. Communens Udgifter kunne ansættes til 3 à 4000 Dlr. aarlig. Brandcorpset udgjør 150 Mand.

Kirken, i sin Tid helliget St. Paulus, bærer, som mange Kirker paa Den, Spor af Bægmalerier ovenover Svælvvingerne, som altsaa senere ere byggede. Den er tagget med Skifer. Taarnet fik et Spiir i 1852, noget tungt af Bygning. Til dets øverste Spids er 70 Alen. Altertavlen, med forgyldt Billedskjærerarbejde og Floidore, stammer fra den catholske Tid. 3 Klokker. Den eier $1\frac{1}{2}$ Tiende, samt omtr. 10000 Dlr. i Capitaler og er saaledes langt mere formuende end mange andre Kirker i Landet. Af milde Gaver til den mærkes:

1624 gav Fru Elisabeth Friis til Berritsgaard 1000 Dlr. til Kirken og den lærde Skole. Niels Caspersen Sioe og Hustru har givet 433 Dlr. 2 Mk., navnlig til deres Begravelses Vedligeholdelse. Begravelsen er siden sloifet, men Pengene ligesuldt tagne til Indtægt, her som andre Steder. Ligeledes gav Niels Svendsen Rastrop en Solvande paa 59 Lod, for at hans Gravsted skulde forblive ukrænket, hvilket naturligtvis heller ikke er skeet.

Til Skolen gav Lars Hansen Junior 1802 600 Dlr., som skulde anvendes til Forbedring af Skolelærernes Løn, men er senere indflydt i Skolevæsenets alm. Kasse og tjener altsaa nu blot til at lette Borgernes Skattebyrde. Lignende Manoeuvre er imidlertid ogsaa skeet mange andre Steder i Riget. — Naar Sligt erfarees, kan man viselig ikke undre sig over, at milde Gaver til veldædigt Diemeed blive mere og mere sparsomme.

Dureby Høspital¹⁾, beliggende her i Byen, er bygget 1581 af Christoffer Gjøe til Avnsberg og hans Frue, Bir-

¹⁾ Da en bekjendt Greve fra Omegnen for omtr. 30 Aar tilbage en Dag førte igjennem Byen med sin sædvanlige Pomp, holdt han udenjer Høspitalet, gav Tjeneren en Mynt, som han med hoi Røst bod ham

gitte Bolle til Durebygaard, som desuden gave 1000, nu forsvundne, Dlr. til dets Bedste. Hospitalet kaldtes da „5 Sjaleboder“. 1610 gav Arsl Brahe til Elved 400 Dlr. til samme Hospital, som nu rummer 9 Lemmer, hvoraf 4 blot have fri Bolig. 1788 gav Fru Thestrup 932 Dlr. 66 $\frac{1}{2}$, hvis Renter udddeles til 2 trangende Enker. 1802 gav alt nævnte Lars Hansen Junior 3000 Dlr. til 12 Fattige, som desuden fik fri Bolig i et af ham i det Diemeed skænket Baaningshuus. 1839 skænkede Fr. Eleonore Christiane Helm 700 Dlr., hvis Renter skal tilfalde en fattig Pige eller Enke.

For Reformationen var et halvt geistligt, halvt verdsligt Gilde i Byen, hvilket kaldtes: Helligtrejoldighedens.

Byens Baaben er tvende „Overstjærer-Sage“ med en Guldkrone over, i rød Grund. Dens ældste be kendte Navn er Saxthorp; Stedet anføres 1270 som Kjøbing tilligemed Rasklov. De ældste Privilegier, som endnu have, ere fra 1337, givne af Grev Johan den Milde, der dengang havde Byen som Pant. Den mærkeligste Begivenhed, som knytter sig til Byens Historie, indtraf imidlertid 1332. (See S. 29.)

I Septbr. 1800 led Byen af Ildbrand.

Saalænge Aaens og Fjordens Dybde tillod større Skibe at jeile op til Byen, har den rimeligviis haft en noget større Betydning end nu; men senere har den i omtrent 300 Aar været Dernes mindste By, uagtet baade driftige og oplyste Kjobmand, som f. Ex. de nulevende Hrr. Kjobmand Fester og Bottern, ikke have manglet.

Til Byen horer desuden en Landcommune, bestaaende af Landsbyerne Nærsnæs, Nørhøi og Dureby med Durebygaard (see Laars). Folkemængden i denne Commune er omtrent

---

lægge i Blokken og førte saa videre. Af Nysgjerrighed efter at kjende hvor stor Gaven var og af Frygt for Lyvchaand, aabnedes strax Blokken og man fandt — en stor Tøffling, hvilken var Blokkens eneste Indhold. (M.) Maa ske har dog Tjeneren deelt med de Fattige.

ligesaa stor som Kjøbstadens. Hartf. 342 Tdr. med 8 Tdr. Skovskjold.

Sognepræster.

1) Hr. Bertel Henriksen, fik 1535 Præsentsat på Saxkjøbing Kirke, hvilken Hr. Benith (o: Benedict, maaskee den samme som Bennike Madsen) havde forbrudt for Oprør og Avindskjold, han førte mod kgl. Majestæt og sit fædrene Rige. (IB.)

2) Hr. Kjeld Andersen.

3) Hr. Peder Paaske var maaskee først Præst i Døstøfte. Skal have studeret i Tydskland og Frankrig. I hans Alderdom afbrændte Præstegaarden.

4) Hr. Hans Andersen, † 1572, var her fra 1564.

5) Hr. Hans Pedersen Faaborg, var her 1583.

6) Mag. Jacob Frandsen Varde, † 1607.

7) Hr. Niels Nielsen Winther, fra 1607 til sin Død 1620. Han var daglig på Durebygaard og var ofte „isærd med at drukne i sin Baad“, naar han om Helligaftenen tog til Saxkjøbing. „Hvordan vilde det saa have seet ud for Karddommen i denne By?“

8) Hr. Anders Mortensen Mand, kom hertil fra Bestenskov Capellani 1620 og døde 5te Juni 1655. (See forresten Berritsgaard.) Han havde følgende Capellaner:

a) Hr. Soren Jensen Skaarup, 1634—37, da han kom til Afsø, hvor han døde 1676.

b) Hr. Hans Pedersen Mand, født 1623, blev Capl. her 1649.

c) Eftermanden:

9) Hr. Hans Pedersen Bredal, „en lærd Søn af den lærde“ Hr. Peder i Rjettinge. Han blev kaldet herhid som Rector, blev 1651 tillige Capl. p. p. hos Hr. Anders, hvem han efterfulgte i Embedet. Denne af sine Kirkeborn saa usædvanlig elskede Mand døde den 1ste Februar 1682.

10) Mag. Niels Svendjen Rastrup, fra 1682 til sin Død 1695. Da Maibolle den 19de Juli 1690 blev annecteret Saxkjøbing, var han altjaa den første Præst i disse forenede Menigheder. Hans „Contrafei“ med det Hosumskle Motto „Mindst Her“ blev ophængt i Kirken, i hvilken han for sin Lærdom og Gavnildhed bør æres, „mens Fornuft hersker over Capricer“.

11) Hr. Anders (Andreas?) Edvardsen Bejerholm, er født i Haderslev og har studeret i Bittenberg. Han var alt ordineret, da han den 21de Januar 1680 blev Præst i Herritslev, hvorfra han rimeligviis i en Alder af 75 Aar kom til Saxkjøbing 1695, † 1698. Med sin Hustru, Karen Jensdatter Ravn, havde han i det Mindste en Datter, ved Ravn Karen, der ægtede Hr. Sølle paa Bogø. Havde til Capl. p. p. Hr. Gjort Treschow 1693—1711, død som Præst i Stadager (hvortil henvises).

12) Mag. Christian Frederik Winterberg, kom hertil fra Nykjøbings Capellani 1698 og døde 1706. Han efterlod 4 Døttre, af hvilke een ægtede H. J. Gruchov i Saxkjøbing. 2 andre ægtede Præster.

13) Mag. Gregers Maschwedel, var først Rector i Nykjøbing (hvortil henvises), blev 1706 Præst her og døde 1723. Familien skal strive sig fra Lüneborg. — Til Capl. p. p. havde han Hr. Carsten Dreier, født 1679 i Herfølge, hvor Faderen var Sognepræst; var rimeligviis ligetil 1711 Klokker i Saxkjøbing, derefter Capl. (maaskee tillige Klokker) til 1714, da han blev Præst paa Aftø; † 1731.

14) Mag. Mogens Hosum, 1723—45, var først Præst til Dnæslev (hvortil isøvrigt henvises). At reise fra et Sted til et andet, for at bringe eller høre Nygter, Snak og Nyt, var ham som medfødt. Han var ogsaa meget for at gjøre Vers, som ikke altid vare heldige. Man fortæller saaledes, at en Brudgom engang sendte ham det Brudevers, Hr. Hosum havde tilskrevet ham, tilbage med denne Paategning:

„Hvis Hofum Brudevers os ikke vilde gjøre,
 Hvad skulde man da faae sin Nxxx med at tørre.“

En bitter Frugt af ovennævnte Nysgjerrighed var en forargelig Proces, som reiste sig imellem nogle Procuratorer — der sjelden ere Præstevener — og en Deel af Musse Herreds Præster, som havde faaet en Provsteret nedjat over en Student, ved Navn Sigismund, der tjente i en Procurator Hagedorns Huus. Hagedorn havde nemlig bildt Hr. Hofum ind, at samme Student stod i hemmelig Forbindelse med den bekjendte Grev Zingendorf, vel vidende, at Hofum saa nok vilde sætte Himmel og Jord i Bevægelse. Tilfaldt forbarmede den forstandige og ansete Provst Reenberg sig over sine „arme Brødre“ Fortrædeligheder og skaffede en længe for-
 onsket Fred.

15) Hr. Christoffer Gundelach, født i Bordingborg 1711, var her fra 1745 til sin Død 1773. Blev Student fra Bordingborg Skole 1729. Da hans Omstændigheder kun vare „smme“, fordi hans Fader, der var Amtsforvalter i Bordingborg, formedelt utro Fuldmægtige blev affat for Kæsemangel, hjalp hans Venner ham frem i Kjøbenhavn. Hans Moders Navn var Birgitte Cathr. Schermacher, Datter af Slotsforvalteren paa Frederiksborg. Efter at have været Cabinetssecretair hos Baronesse Schack paa Christianshavn i 2 Aar, blev han 1739 resid. Capl. i Præstø, hvorfra han kom hertil. I hans Tid fik Kaldet en Embedsbolig for Præsten. „Længe før sin Død havde han været en arm, venodig Lazarus.“ Med sin Hustru, Sophie Agnete Zeitler, † i Kjøbenhavn 1808, 77 Aar gammel, havde han Sonnen Johan Henrik, † 1814 som Kamr. og Chef i Rentekammeret. Forresten er Juli Maaned meget mærkelig for Hr. Gundelach: Han blev Præst i Sagfjoving den 16de Juli, den 13de blev han gift, den 8de fødtes hans eneste Barn og samme Dato døde han selv. (IB.)

16) Hr. Povl Grum Arnkiel, født i Mai 1716. Student fra Aalborg 1737, gjorde han sig ved Universitetet „berømt“ ved sin Flittighed. Blev den 2den April 1751 resid. Capl. i Nysted og „gik samme Aar i Ægteskab med den fornemme Frøken“, Sophie Amalie Bugge, da Enke efter en Arnkiel og Datter af en Ritmester Bugge og Fru Sophie Amalie Moltke. 1773 blev han forflyttet til dette Sted, hvor han døde den 23de Febr. 1776. 6 Børn. Hr. Arnkiel er rimeligviis Bedstefader til den forhenværende Capercaptain, senere Færgemand af samme Navn, som for faa Aar tilbage døde i Gaabenje. (IB.)

17) Mag. Jochum Halling, født 1740 i Haarslev i Sjælland, hvor Faderen var Sognepræst, Student fra Roskilde 1761 (IB.), Lærer ved Ballehuset 1769. 1773 Sognepræst til Terløse og S., kom 1776 til Saxkjøbing, hvor han 3 Aar efter blev Consistorialraad og døde 1811. 1803 blev Maibølle atter et Kald for sig og Mag. Halling Sognepræst alene for Saxkjøbing. 1809 fik han Hr. Bjerre (see Hunseby) til Capl. Hr. Halling var gift med en Datter af Raadmand Kruse i Nykjøbing, ved Navn Bodil Christiane.

Mag. Halling er Broder til den i sin Tid berygtede Brigadeer af samme Navn, hvis Levetælsøb findes i Prof. Beckers „en Familiehistorie fra Jylland“. Broderen Jens i samme Novelle skal være vor Magister.

18) Hr. Hans Peter Løstrup, født 5te Jan. 1751 i Evenstrup paa Als, hvor Faderen var Provst og Sognepræst. Student fra Aalborg 1769, Attestats med anden Character 1777, blev 1786 Hospitalspræst og Froprædikant ved Domkirken i Ribe, 1791 Sognepræst ved Cathrinekirken s. St., 1805 ved Frue Kirke i Odense og Stiftsprovst i Fyen, 1811 Sognepræst i Saxkjøbing, men alt entl. 1815 i Raade og med Pension. (Hele Pensionen beløb sig til 40 Tdr. Rug, 40 Tdr. Byg og 200 Dlr. i Penge. (IB.) Man behage at sammenligne denne med de nymodens Præstepensioner!) † d.

15de Septbr. 1820. Hans første Kone var Magdalene Susanne Bing, † 1804. Hans anden Ægtefælle var en Søster til Rector Trojel i Nykjøbing, ved Navn Magdalene Cathrine. Af Hr. Tostrups 3 Børn maa mærkes Datteren, Susanne Charlotte Hedevig Johanne, gift med Biskop Laub i Viborg.

19) Hr. Daniel Peter Smith, 1815—19 (see Hørs-lunde).

20) Hr. Mathias Georg Peter Repholm, f. 1791 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Hofmaler, blev s. A. som han havde taget Embedsexamen med bedste Character (1813) Huuslærer paa Nyjø og 1820 Sognepræst her, hvor han blot levede til den 16de Mai 1825. Tvende Gange gift. Vandt en Priismedaille ved Universitetet. (H.)

21) Hr. Boje Frederik Dugen Boisen, 1825—36. (See Besterborg.)

22) Hr. Laurits Smith, født 1794, fik Udmærkelse for sin Proveprædiken, var Adjunct i Roeskilde 1818—30, derefter Præst i Hasle, indtil han kom her. 1851 blev han forflyttet til Agerup og K., hvor han endnu lever. Gift 1622 med Hedevig Margrethe Becker, hvis Fader en Tid var Capl. p. p. i Sdr. Kirkeby, (hvortil henvises). Ægtefættet har været velsignet med 16 Børn.

23) Hr. Gabriel Adam Tryde, født den 1ste Aug. 1806. Hans Fader var Lottericollecteur. Præst paa Anholt 1833—39, derefter i Bindblæs og D. indtil den 18de Mai 1851, da han kom til Sagkjøbing. Hans Ægtefælles Navn er Svendmine Birgitte Bønnelykke.

Capellaner.

Da Maibølle 1690 blev annecteret til Sagkjøbing, blev det gjort Sognepræsten til Pligt, at holde en Capl. p. p., som skulde bo i Maibølle. 1745, samme Dag som Hr. Gundelach blev kaldet, blev denne personelle Capl. udnævnt

til residerende. 1803 blev det residerende Capellani nedlagt og Maibolle et særskilt Kald.

1) Hr. Jver Bagger, født 1683 i Nakskov, blev 1713 erklæret umoden, da han vilde tage Embedsexamen, men fik dog Maanedsdagen efter Character, rigtignok den ringeste, kom rimeligviis kort efter til Maibolle som pers. Capl., blev resid. Capl. 1745 og døde 3 Aar efter. Han var 3 Gange gift, uden at efterlade sig Børn. Hans anden Kone, ved Navn Engelke Magdalene, var en Datter af Hr. Sniestorph i Skippinge.

2) Hr. Jørgen Sebbelov, 1748—57, blev Præst i Stoffemærke.

3) Hr. Laurits Hyltoft, født 1719 i Svendborg, hvor Faderen var Raadmand, blev „paa en underfundig Maade“ kaldet til Capellan her og kom 1768 til Avernakø, hvor han døde 1786.

4) Hr. Johan Gothilf Tscherning, født 1739 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Kræmmer, Captain og Exerceeremester ved Borgerflabet, var, efter at have taget Embedsexamen med ringeste Character, først Huuslærer, derefter Skolelærer og Katechet ved Holmen. 1769 blev han kaldet hertil, hvor han rimeligviis døde 1783; hans Hustrues Navn var Cathrine Vilhelmine Dauw.

Hr. Tscherning er Farbroder til den bekjendte Oberst af samme Navn.

5) Hr. Martin Deichman Hammer, fra 1783 til 1803, da han blev Sognepræst i Maibolle og var den sidste residerende Capellan her.

Rectorer.¹⁾

1) Jacob Pedersen Jyde, gif i Roeskilde Skole 1568.

2) Laurits Bachendorph, skal have været her omtrent i 26 Aar og døde i Bordingborg 1617.

¹⁾ En Rectors hele Løn skal i Begyndelsen blot have været — 16 Edr. Korn aarlig. Intet Under, at de stiftede saa ofte!

- 3) Hans Simonsen, 1618—26 (?)
- 4) Zacharias . . . . . var rimeligviis Rector i 3 Aar og dode i Tjenesten.
- 5) Søren Mogenssen Storm, bestiftet 1630.
- 6) Laurits Hansen Rafskov, bestiftet 1638, er uden Tvivl den Rector, som blev ihjelslagen efter Borgemeesterens Befaling, blot fordi han gav en Mand et Drefigen.
- 7) Laurits, 1639—41, da han blev affat paa Grund af Losagtighed og Forsømmelse.
- 8) Laurits Nielsen Nyborg, bestiftet 1641, var her til 1645 og kom maaskee til Gimbritshamn i Sverrig.
- 9) Laurits Jensen Barbjerg, Broder til Præsten i Nadssted, bestiftet 1645, var her i 6 Aar; blev derpaa Sognepræst i Ringkjøbing.¹⁾
- 10) Hans Pedersen Bredal, var Rector, før han 1651 tillige blev Capl. Blev Sognepræst 1655.
- 11) Esfild Rasmussen Rosenqvist, 1655—60 (see Vesterborg).
- 12) Hans Jversen, 1660—65 (see Karleby).
- 13) Seier Andersen Debondo, blev Præst ved Horsens.
- 14) Peder Henriksen Krog, 1666—78 (see N. Vedby).
- 15) Anders Madsen Beske, 1678—81 (see Slensminge).
- 16) Jens Pedersen Murer, 1681—93, da han blev Sognepræst i Egtved i Nibe St., hvor han dode 1712.
- 17) Peder Pedersen Vulf, 1693—96, da han kom til Afsø.
- 18) Terfild Halsen, født 1669 i Stoffemarke, hvor Faderen var Præst. Var her fra 1696 til sin Dod 1732 d. 5te Decbr.

---

¹⁾ Maaskee udgjøre disse 4 Lauritser blot 3 Personer.

19) Ulrik Baidløf, født i Odense 1702, vicarierende Rector 1729, udnævnt til Adj. og Efterfølger 1731, blev 1735 Sognepræst i Lilleheddinge og S., hvor han døde 1742.

20) Mag. Johan Hegelahr, fra 1735 til Skolens Medlæggelse 1740 (see Karleby).

Nysted.

(Udveks omarbejdet af Udg., tilveels efter Manuskript N. og efter de Dyp-lyøninger, som Hr. Skolelærer og Kirkesanger Uhrbraud i Wæggerløse i en særskilt Afhandling har knyttet til samme.)

„Maribo og Sagfobing ere lystige Steder, men Nysted overgaaer dem begge“; thi hvor man end vender Diet hen, støder man paa de deiligste Skove, hvoraf flere gennemskjæres af de yndigste Spadseregange. De skønneste af disse gaae langs Østersøen; ogsaa fortjener den saakaldte „Alverdensgang“ at fremhæves, formedelsit sin smukke Udsigt.

Langs Nysten ligge flere Grunde, som gjør Seiladsen for større Skibe umulig. Den smukke Havn kan kun benyttes af Skibe paa 12 Fod; de, som ere større, maae ankre en Fjerdingvei borte. Havnekaasens Capitaler ere henved 6000 Rdlr.; dens aarlige Indtægter henved 2000. Paa Rhodes Tid havde Byen 7 à 8 Skibe; 1858 havde den 9 Skibe paa 178 Gl. Der udføres i Gjennemsnit over 40,000 Edr. Korn aarlig. Told- og Skibsafgifterne kunne sættes til 8 à 9000 Rdlr. aarlig; men i Aaret 1855 udgjorde de 11,570 Rdlr. Byen har henved 1300 Indvaanere og 114 Id. Hartk. med 743 Edr. Land, hvoraf 34½ Id. Fællesjord. Den har 12 Gader og 174 Gaarde og Huse, asurerede for 396,270 Rdlr. Byens verdslige Dyrighed er en Byfoged, som tillige er Bysskriver samt Birkedommer og Skriver i Nysted Birk. 6 Borgerrepræsentanter. Baabenet er et enmaestet Skib paa det brujende Hav. Communens aarlige Udgifter udgjøre henimod 3000 Rdlr. Brandcorpsen tæller 190 Mand; det 1855 oprettede Politicorps 24.

Kirken er en temmelig gammel, stor og vel vedligeholdt Bygning, som i Forbindelse med Taarnet har en Længde af 130 Fod; hele Bredden er $45\frac{1}{2}$ Fod. Det smukke Taarn er forsynet med et Spiir, opført i Aarene 1649—51 og har i Forening en Høide af 88 Alen. 1857 fik den et Uhr, som kostede 1000 Dlr. Spiret ligner meget det i Nadsned og Rippinge, og Sagnet har af den Grund lavet den Historie, at de skulde være byggede af trende Søstre. Da den ene af disse var lidt skjæv, lod hun Nadsned Kirkespiir heller ikke blive ganste lige, hvilket var et mærkeligt Træk af en skjæv Dame. 1804 bestemtes, at et Lampepyr maatte indrettes i Kirkens Taarn, som altid har været et vigtigt „Bartegn“ for de Søfarende; men deraf blev Intet. I Taarnet hænge 4 Klokker, hvoraf den største og en mindre siges at have tilhørt Franciscanerklosteret, idetmindste stamme de fra den catholske Tid. Den næststørste Klokke er givet af Brindseske Magdalena Sybilla 1652 og skal have veiet $61\frac{1}{2}$ C $\mathcal{L}$; den blev omstøbt i Maribo 1699, hvilket Inscriptionen paa den endnu udviser. Den store Klokke er i største Gjennemsnit 42 Tommer. Altertavlen fra 1694 (ikke fra 1662) er et stærkt forgyldt Billedsfxjærerarbejde og rimeligviis en Copi af Altertavlen i Nafflov. Den er skjænket af Commerceraad Suhr, † 28de Novbr. 1706, og Hustru, Cathrine Pedersdatter, † d. 3die Mai j. A. Prædikestolen blev 1605 opsat og er særdeles smukt udsmykket; den synes at være givet af A. Dresjelsberg (see Side 54 Nr. 24) og Hustru, Karen Skinkel, samt Knud Urne og Hustru (see Side 50 Nr. 12). Fonten, af støbt Messing fra 1697, er givet af Handelsmand Paasse Jensen og Hustru, som senere forsynede den med et smukt udskåret Gitterværk. Orgelet, som kostede 3,500 Dlr., er fra 1859. Endvidere findes tvende Tavler over Stedets Præster, samt andre Inscriptioner. Af Epitaster maae mærkes: de tvende store og smukke over Kammerraad Suhr og Raadmand Jver Nielsen. Af Liigstene i Kirken ville vi fremhæve den

over Jørgen Rud til Beddbygaard (see S. 53 Nr. 19), samt over Raadmand Mathias v. Westen, † 1677, Bedstefader til Thomas v. Westen, Finmarkens Apostel, † 1727. Han har givet en Kyskrone til Kirken, i hvilken han og Familie erholdt fri Begravelse for hans 36-aarige tro Tjeneste som Kirkeværge, der desuden indfaldt i en meget besværlig Tid. 1643 (ikke 1633) byggedes den saakaldte nye Kirke, som er en 62 Fod lang Sidebygning til den gamle; desuden maae mærkes den forhenværende saakaldte Rosengaard, som oprindelig var en øde Plads, udvendig ved Kirkens søndre Side. 1725 fik Byfoged Peder Riis og en Henrik Brede Tilladelse til, at indrette sig her en Begravelse, som de omgav med Muur og Porte. Over den største Port stod en Marmorsteen med følgende Indskrift, forfattet af Byfogden selv:

„Anno 1725 den 6. Augustii.

I fornum Tid Guds Bredes Riis
Drev Adam ud af Paradiis,
For Syndens Skyld hin lede;
Men Christus bar vor Synde=Straf,
Derfor er her en Hvile=Graf
Bered for Riis og Brede.“

(Mærkeligt nok bleve Ingen af dem begravne her; thi Riis ligger i Kirken og Brede i D. Udslev.)

1647, 1680, 1767 og 1777 opbrødes Kirkeblokken. Sligt anførtes dengang som en Mærkelighed; nu gaaer det saa hyppig for sig, at det neppe er Dmtale værd.

1742 den 10de Febr. slog Lynilden ned i Kirken under Skriftemaalet. Degnen Weier stod just og læste i Chordøren, da Lynstraalen „braste“ igjennem Muren og frembragte en stor „Alteration“ hos alle Tilstedeværende, hvem den ellers ikke tilsoiede Skæde. Dog bemærkes det, at Capellan Reus strax derpaa blev saa svag, at han døde den 21de April næst efter.

„Kloffe-pigen“ blev slagen ned af Taarntrapperne, „svegen og noget tykhørende“, men tog ingen dødelig Skade.

Det store Jordstjælv 1755, hvorved Visjaban for en Deel gik til Grunde, skal ogsaa være mærket her, saavel ved Stranden, som i Kirken under Høimesjen. 1822 slog Lynilden ligeledes ned i Taarnet. 1845 fik Byen sig en ny Kirkegaard, der senere er bleven drænet, en Ting, der vel var værd at efterligne, eftersom Intet er anstodligere, end at see Folk se en Grav, lige til det Dieblig Liget skal nedfæntes, da Risten ellers maatte komme til at „seile“. Midt paa Kirkegaarden, som er indhegnet paa den ene Side af et smukt Jerngitter og i det Hele maa ansees for en af de skønneste „Gudsagre“, ligger et Capel, hvor der kan holdes Viigtaler i ondt Veir, og Viig, om saa ønskes, bringes hen i Forveien. Af milde Gaver til Kirken maa erindres:

Omtrent 1700 gav Kirkeværgen Jacob Jacobsen Rosenqvist en Lysekrone, en forgyldt Kalk og Duff, samt et Timeglas med 4 Glas, der brugtes af Præsten ligetil 1775, da det blev ubrugeligt. 1709 gav Kammeraad Suhr 27½ Td. Land, de saakaldte Wiinjorder, som hans nærmeste Arving har Ret til at drive paa Livstid, imod at svare 12 Tdr. Byg aarlig til Kirken, som derfor skal holde hans Begravelse vedlige. Kirken eier desuden hele Kirketienden og den halve Kongetiende af Nysted By og Landsognet, som indbringer den 63 Tdr. Hvede, 27½ Td. Rug, 105 Td. Byg og 7 Tdr. Havre; desuden eier den 60 Tdr. Land i Byens Mark, samt en Eng ved Laagense By. Den maa altsaa ansees for en af Landets meest formuende Kirker. Den ældste Gave, som kjendes, er forresten en Solvande, givet 1593 af Lehnsmænd Frederik Hobe og Hustru (see S. 49 Nr. 11). Den er senere solgt til det oldnordiske Museum. For Bengene, som indkom derfor, samt af en anden Solvande paa 65 Lod, givet 1702 af Amtmand Reichow og Frue, er anskaffet den nuværende Kande. Kan imidlertid en saadan Trafik anbefales?

Den latinske Skole, som ogsaa afgav Beboelsesleilighed for Rector og Hører, bestod oprindelig af 12 Fag med Blyvinduer og Leergulv. Inventariet har vist ogsaa været ligesaa simpelt; thi først 1670 fik Høreren en Jernfakkellov, da den forrige bestod af „16 glæserede Tagsteen“. 1695 havde Skolen ikke „en eneste ærlig“ dansk Bog, naar undtages Bibelen og Ritualiet; derimod havde den en Mængde „musikalske Bøger“ paa Latin og Tydsk, hvoriblandt en Generalbas paa 10 Foliauter. Skolen har aldrig været af nogen Betydning og havde ved sin Opløsning 1740 blot 1 Discipel i øverste og 3 i anden Lectie. Dens bekendteste Discipel var den berømte Niels Hemmingsen (see Side 26), hvortil dog maa bemærkes, at hans Fader, Hemming Nielsen, ikke var Landsbysmed, men en fattig Bondemand; derimod blev Niels Hemmingsen opdragen hos sin Farbroder Niels Hansen, og ham var det, som var Landsbysmed. Niels Hemmingsen har forresten ogsaa gaaet i Nakstov og Nykjøbing Skoler. Da denne Skole gik ind, erholdt Nakstov Skole aarlig 87½ Rd. Korn og 300¹⁾ Dlr. i Penge, hvilke vare alle Nysted Skoles Midler. Intet Under, at vedkommende Rectors Løn ikke havde udgjort mere end omtrent 185 Rdlr. om Aaret og Hørersens i Forhold dertil. Ved Skolens Opløsning og Forandring til en „dansk Christendoms Skole“ var Inventariet yderst tarveligt, de faa Bøger iturevne og tildeels ødelagte og den hele Bygning 1761 vurderet til 216 Rdlr. 3 Tidernes Løb var der Alt i Alt givet 13 smaa Capitaler til Skolen.

Hospitalet er oprindelig skænket 1676 af Borger og Kjobmand Peder Sørensen, som desuden fik samlet en Kapital af 100 Daler ved milde Gaver i Byen; senere har samme

¹⁾ Af disse burde Studiosus Christen Andersens Gave paa 100 Daler være forbleven ved Byen, da det udtrykkelig hedder i Testamentet, at de blot vare givne Nysted Skole og ingen anden.

Hospital erholdt forskjellige Gaver, deels af Jordstykker og deels i Penge; af disse maae mærkes følgende: 1705 gav fornævnte Paaſke Jensen en liden Baaning og Haveplads, som var de Fattige til megen Nytte. 1745 gav Sognepræsten Jens Winther de Fattige i Nysted og Herritslev 200 Rdlr. i Penge og Agerland. 1750 gav Anders Mikkelsen, Batei hos Stiftamtmand Raben, 200 Rdlr.

At Byen skylder Nalholm Slot sin første Oprindelse, kan alene jees deraf, at dens Beboere betragtedes som sammes Borne, indtil Erik af Pommeren 1409 gav dem Frihed og Staden sine første Privilegier. Imidlertid har dog Nysted langt tidligere havt en vis Anseelse, formedelst det derværende Franciscanerkloster, som alt 1286 skal være stiftet af nogle adelige Herrer fra Kjørstrup og Kjelstrup, hvilken sidste Gaard skal have ligget i Errindlev Sogn.

Klosteret laa 4 à 5 Bøsestue ostensfor Kirken, hvor Spor af det endnu findes. For 100 Aar siden opdagede man, ved en tilfældig Eftergravning, Levninger af en hvælvet Kjelderetage, hvor Kjøkkenet synes at have været, samt af en derfra gaaende underjordisk Vandledning, der førte hen til en Park. For omtrent 45 Aar siden bortførtes den sidste Rest af Grundstenene, saa at det nu kun er Murbrokker der findes; men alligevel vil Benævnelserne Klosterhave, Klosterbønge, Klostermark og Klosterstræde stedse vedligeholde Mindet om denne gamle Bygning, der ved en underjordisk Gang siges at have staaet i Forbindelse med Slottet. Om Klosters øvrige Historie vides ellers ikke meget. 1293 og 1415 holdtes Ordensforjamlinger i Nysted Kloster. 1472 erholdt Broder Laurentius Brandere pavelig Tilladelse til at „reformere Munkene“; men formedelst Brodrenes ringe Antal blev denne Reform udjat 5 Aar. Hvor saa de endog vare, gjorde de alligevel drabelig Modstand, da man vilde bringe dem tilbage til Tugt og gode Sæder og havde i deres Tver nær staaet hinanden ihjel. 1517 holdtes her atter Ordensforjamling. 1531 blev

ifølge Kgl. Befaling „Klenodierne“ i Nysted Kloster opskrevne og registrerede af Lehnsmanden paa Alholm Slot, efter at man havde faaet fat paa dem igjen. De bestode af 4 forgyldte Solvkalke med tilsvarende Dist og 3 smaa Solvstæer, som en Munk havde „stjaalen“ og nedgravet — men om man fik Alt, hvad Klosteret havde eiet, er vist et stort Spørgsmaal.

Af bekendte Personer, der bleve jordede i Klosterkirken, maae mærkes:

1389 døde Kriger Luder Kobolt (sef. Side 46 Nr. 3) af en Sygdom, han havde faaet i Slag mod den svenske Konge Albert, og blev begravet hos Franciscanerne i Nysted.

Samme Sted jordedes Andreas Sividesøn af Rjærstrup, som døde d. 1ste August 1390, og lod hans Hustru Christine, af Slægten Ulfeld sætte et Monument over ham.

1392 den 20de April døde Biskop Baldemar Pødebuss af Odense her paa sin Visitationsreise, og 1483 blev her ligeledes begravet Vicarius Michael d. Lura fra Coln.

Hvad Byens egen Historie angaaer, maa endnu bemærkes Følgende:

1510 forlehnedes Kong Hans Byen med den saakaldte Klostermark, imod en aarlig Afgift af 10 Mk. Dansk.

1527 erholdt Byen fri Skovhugst i den saakaldte Bekke-
skov, der nu er udfkiftet, imod at svare den sædvanlige Godt-
gjørelse til Kongens Raadse.

1525 var den aarlige Bystat 90 Mk., foruden 20 Mk. i Sagefald og Tolden. For Sægtjøbing var den 80 Mk., for Nykjøbing og Stubbekjøbing hver 200 Mk., men for Raskov 28 Mk. 4 s.

1535 skulde Nysted, Maribo og Stubbekjøbing hver for sig tage 30 Skibskarle i Vinterquarteer, Nykjøbing 40, Raskov 80, men Sægtjøbing ifkun 12. Uret efter skulde Nysted sende en Tømmermand til Leiren for Kjøbenhavn, Raskov 4, de øvrige Kjøbstæder, med Undtagelse af Rødby, som ikke

omtales, hver 2. Desuden skulde de samme Byer sende Skibe paa 12 à 14 Ræster, for at sænke Indløbet til Kjøbenhavn. Nysted og Saxkjøbing skulde hver sende eet saadant Skib derhen, Nykjøbing 2, de øvrige Byer hver 3.

1596 gaves i Prindsesjæudstyr af Nysted 25 Daler, af Saxkjøbing 12½, af Stubbekjøbing og Nykjøbing hver 50, men af Nakstov 200. I ældre Tider holdtes et Marked den 18de Juli, som senere affaffedes. Byen udvidede sig især imod Nord. Omkring Kirken laae de anseeligste Bygninger.

1654 stiftedes et Liighæarerlaug i Byen, hvilken ofte har været hjemstøgt af svære Ildbrænde. Saadanne mindes 1641, 1651, men især den 22de Mai 1654. Ilden udbrod ved Middagstid paa det saakaldte gamle Torv og fortærede i et Par Timer over 100 Huse og Gaarde, hvoriblandt Raadhuset med dets Archiv og Præstegaarden. Kirken og den latinske Skole vare i største Fare, men frelstes dog. Den 28de s. M. indgav Borgerstabet Bønsskrift til Kongen om Hjælp; men om det fik nogen, er ubekjendt. Derimod fik Sognepræsten, Hr. Verche, 2 Daler af hver Kirke i Stiftet til Opførelse af sin Præstegaard. Navnlig brændte alle Steder paa Torvet og i Bagstræde.

1729 den 14de Novbr. udbrod ligeledes Ild paa Torvet ved Middagstide. Ved den Leilighed afbrændte henved 40 Huse og Gaarde, hvoriblandt Capellanboligen, der ikke senere blev opført; derimod fik Capellanen 20 Daler i Huusleiehjælp — et godt Bytte! 2 Mennesker omkom.

1750 afbrændte Nysted Ladegaard, som tilforn havde været Klostersgods; den er senere lagt under Nalholm. I dette Aarhundrede har Byen faaet sig et nyt Raadhuus, et nyt Sygehuus og en ny Skole.

Til Byen hører et Landdistrict, som bestaaer af Hovedgaarden Nalholm og Landsbyerne Vandthore og Laagensø. Disse tvende sidste lagdes til Nysted Sognekald 1646, paa een, som det siges, urettelig Maade, af den daværende Præst.

Hartk. udgjør 335 Tdr. Ager og Eng, 18 Tdr. Skovsk. og 3½ Td. Mst. Eget Communalvæsen.

Herregaarden Alholm, hvis deilige Anlæg i saa høi Grad forsøger Skjønheden af Nysteds Omegn, er forbunden med Byen ved en lang Lindeallee. Slottet bestaaer af en stærk Bygning i 4 Floie¹⁾ med tvende Taarne, af hvilke det ene, som er indrettet til et Observatorium, er forsynet med en Altan. Murene ere af røde Steen og 4 à 5 Alen tykke. Slottets Ydre er i det Hele taget gammelt og for saa vidt ærværdigt, men langt fra smukt. Et Blik paa dets Omgivelser viser, at det har havt en meget stærk Beliggenhed, i ældre Tider før Krudtes Opfindelse, og dets Styrke fuldstændiggjordes end yderligere ved Volde, Grave og Mure. En smuk Have med flere ijeldne Planter, samt et ligesaa skjønt Skovanlæg hører til Slottets bedste Prydelser.

Gaardens første Anlæg er ubekjendt. Nogle føre det tilbage til „Næssefongernes“ Tid, medens Andre med større Rimelighed mene, at den er iblandt de Borge, som Svend Grathe 1151 anlagde hist og her, for at fikkre Landets Kyster imod Benderne.

Første Gang nævnes Slottet 1329, da det pantsattes til Grev Johan den Milde, men maa altsaa have været til i længere Tid. 1332 fortes Kong Christoffer som Fange hertil fra Peder Hvidfeldts Huus i Saxkjøbing (see S. 29). 1346 tog Baldemar Atterdag alle sine Pantelehn paa Laaland tilbage og besøgte derefter ofte dette Sted, hvis yndige Beliggenhed man have tiltalt denne Konges for Naturskønheder saa aabne Blik. Hans ældste Søn, Christoffer, Hertug til Laaland, boede her fra 1360 til 63. Efter at Slottet var bleven overrumplet 1534 (see Side 53 Nr. 15), indlagde Grev Christoffer en Besætning under Hovidsmandene Johan Herber og Johan Meckelborger; men kort efter overdroges Slot og Lehn til Otto Krumpen,

¹⁾ Nu 3.

der uden Modstand havde overgivet Tranekjær Slot til de Grevelige og siden aflagt dem Hyldingsbøden; men i August Maaned blev Krumpen paa Grevens Befaling opsnappet af en Høvidsmand, ved Navn Francke, da han om Natten var i Landsbyen Kalls ved Saxkjøbing for at fouragere, og bragt til Nykjøbing Slot, hvorhen Niels Vincentius Lunge fra Udsejstrup rimeligviis ogsaa var indbragt. Siden efter klagede Otto Krumpen, som Greven udleverede til Lybekerne, der holdt ham fangen i Meklenborg, over at hiin havde berøvet ham omtrent 100,000 Dlr. i vore Penge, saavel i Klenodier som i rede Penge. I Februar 1535 overgav Grev Christoffer disse Der og altsaa ogsaa Alholm til Lybekerne; men allerede i den følgende Sommer belejredes Slottet af de Kongelige under Anførsel af Laurits Knob, der efter Indtagelsen skal være bleven forlehnet med det og altsaa skal anføres blandt Lehnsmændene, hvis Historie iøvrigt er Slottets.

Om Gen af disse, Haft Ulfstand til Hillebjerg, maa dog bemærkes, at han omtrent 1587 byggede de tvende Taarne, som endnu findes. 1645—46 avledes der paa Alholms Marker neppe 2 Fold Rug og $2\frac{1}{2}$ Fold Byg. Aarets forrige Høst var ikke stort bedre. Som bekjendt bleve disse Der anviste Kong Frederik III's Enke til Livgeding og Alholm bestyredes derfor paa hendes Vegne, indtil hendes Død, 1670—85. Paa den Tid havde Slottet 5 Taarne, samt et Træspiir over Fruerstuens, der paa hver sin Side var prydet med en Karnap. — Efter Christian V's Død havde hans Enkedronning ligeledes Derne til Livgeding, indtil sin Død 1714. 1725 solgte Kongen Alholm, Egholm, Bramslykke og Bremmersvold til Fru Emerentia v. Levegau, Geheimeraad Otto Johan v. Rabens Enke, for omtrent 95,000 Kroner, nemlig 60 Kroner for hver Tdr. Hartk. Hovedgaardstøgt og 50 Kroner for hver Tdr. Hartk. Bøndergodt. Af de 3 forstnævnte Gaarde oprettede hun d. 16de April 1734 for hendes

Sonnesøn, Grev Christian Raben, Grevskabet Christiansholm, og det gamle Ualholm fik da dette moderne Navn, saaledes som Skif har været ved slige Leiligheder, baade før og efter. Denne rige Frue testamenterede 1744 800 Dlr., hvoraf Skolerne paa Bremmersvold og Kjerstrup Godser skulde have Halvdelen og den anden Halvdeel anvendes til Bedste for de Fattige paa hele hendes Gods, hvilket ogsaa endnu stcer. Hun døde 1746. Ved Sonnesønnens Død, 4 Aar efter, gif Grevskabet over til Geheimeraad Grev Otto Ludvig v. Raben, hvid Ridder og Kammerherre. Han giftede sig med den „dydige og slittige“ Froken v. Buchvald, og de vare alle Fattiges ædelmodige Hjælpere. Han døde 1791, og Sønnen, Grev Frederik Christian Raben, en bekjendt Naturforsker og Botaniker, fik nu Grevskabet. Efter mange Reiser i fremmede Lande døde han 1838 i Brasilien. Hans Søn, Kammerherre, Hofjægermester, Grev Gregers Christian v. Raben, Dr. phil., fik Navnet Christiansholm igjen forandret til Ualholm. Hans hoiſtagtværdige, forstandige og mod alle Trængende saa godgjørende Kone, Anna Margrethe, født Lund, † 23de November 1851, gif for tidlig bort. Hun hviler paa Herritslev Kirkegaard.

Grevskabet Christiansholm indbefatter Godserne Ualholm og Bramslykke, samt Gaarden Egholm, og havde 1858 — 1597 Tdr. Hartk. af alle Slags, deraf under Hovedgaardene 155 Tdr. I Banfactier 8000. Da der i den allersidste Tid er solgt en stor Deel Bøndergods til Selveiendom, ere Grevskabets Fideicommisscapitaler i en hoi Grad forøgede. (T.)

Dognepræster.¹⁾

1) Hr. Niels Wulf fik 1554 Lov til at maatte nyde og beholde Nysted Klosters Abildshave og Humlehøve, dog

¹⁾ Præsterækkerne i Nysted og Kjettinge, samt Rækken af de resid. Capl. paa førstnævnte Sted, ere i høieste Grad indvirkede og usikre, fordi de

at han skulde holde samme Haver vel med Magt. Han antages at have været den første lutherste Præst i Nysted.

2) Hr. Søren Rielsen Bang, født 1539, var her 1572.

3) Hr. Niels Mule var her 1583 (R.), men skal have resigneret Aaret efter, fordi baade Borgerne og Lehnsmanden klagede over ham. Han blev imidlertid samme Aar Præst i Bogenfse, 6 Aar efter Provst og døde 1616. I Fyen havde han en Mængde Processer og Stridigheder, hvilket forklarer Folks Misnøie med ham i Nysted. (IB.)

4) Mag. Jacob Boulsen Bager, var først Rector paa Herlufsholm, siden i Ræstved; var her rimeligviis fra 1584—93.

5) Hr. Ole Thomsen Stoud, fra 1593 den 16de Septbr. til 1618. Hr. Stoud havde til Capl. Hr. Oluf Nielsen Glob, født 1586. Var her 1616—19, da han blev Præst i Øster Ulslev, hvor han døde 1635.

6) Mag. Knud Lerche, en af Danmarks meest ansete Geistlige paa sin Tid¹⁾, er født den 8de Februar 1593 i Nyborg, hvor Faderen, en formuende og anseet Mand, var Borgemeester. Moderens Navn var Sidsel Knudsatter. Han reiste udenlands i sine unge Aar og var 1616 i Wittenberg. En meget kort Tid var han Rector i Landskrone. Kaldet til Nysted 1618, blev han Provst 1623 og døde den 26de Febr. 1666. Han var Halsbroder til Etatsraad Lerche til Naasmarke, født i Nyborg 1618 (sfr. S. 55 Nr. 1). Han

---

4 Præster: Jørgen Uld, Bildere, M. Christensen og Søren Bøg, opføres omtrent samtidig baade i Nysted og Kjettinge. Det er derfor neppe at vente, at de af Udg., nærmest efter Raadforelse med Hr. Pastor Warfob, opstillede Præsterækker ere correcte; men de ere idetmindste langt rigtigere end Hr. Rhodes.

1) Tog som Deputeret for disse Ders Geistlighed endog vigtig Deel i Forhandlingerne om Enevoldsmagtens Indførelse.

var gift med Sophie Antoniusdatter Bathe, † 1653, og saae 9 Børn, 40 Børnebørn og 1 Barnebarnsbarn. Af disse Børn maae mærkes den ældste Søn Ole, født 1622, som blev hans Eftermand, og Datteren Sidsel, gift med Raadmand Mathias v. Westen i Nysted, med hvem hun havde 12 Børn. Mærkeligt ved sit Ægtekab er dog Datteren Johanne, gift med Raadmand Iver Nielsen i Nysted, født 1ste Mai 1615 i Steffelt ved Haderslev, † d. 20de Novbr. 1666. Han var først Mundstjænk og Kjøffenskriver hos Prinds Christian paa Nykjøbing Slot og derefter i 7 Aar Amtsskriver paa Alholm Slot. Om hans Godgjørenhed imod Kirken er alt talt. Som Kræmmer i Nysted handlede han meget paa Holland, især med Kornvarer, Ubler og Rødder, og skal have været en riig, forstandig, dygtig og agtvardig Mand, om hvem der fortælles Følgende: 1658 kom et Streisparti svenske Soldater til Alholm, hvor man vilde pine Iver Nielsen, indtil han udleverede sine Penge; men hans Kone kom til med en gloende Ildrager og tærskede dermed saadan løs paa de Svenske, at de slap hendes Mand; man siger videre, at man fra Nysted var stimlet sammen til Slottet for at hjælpe Ægteparret, og at et Par Soldater bleve dræbte i den daværende Port paa Slottet. Iver Nielsen og hans Døtre regnes iblandt Nysted Kirkes Belgjorere. Efter hans Død giftede hans Kone sig med Jsebrand v. Holten, kgl. Toldskriver i Helsingør, men døde 4 Maanedersdagen efter Brylluppet den 20de Decbr. 1677. Af deres 8 Børn maae mærkes: Datteren Bodil, første Gang gift med Hans Rosenfeld, Amtsskriver i Nykjøbing, † 1681, anden Gang gift med Hans Ravn, Amtsforsvalter s. Sted, og Datteren Sophie, gift med Hofapotheker J. G. Becker i Kjøbenhavn, da hun neppe var 15 Aar gammel; hun, 2 Døtre og et Sødskendebarn var iblandt de 300 ulykkelige Mennesker, som omkom ved Opera-husets Brand 1689.

Hr. Verche havde følgende Capellaner: ¹⁾

a) Hr. Niels Jensen Staureby, født 1594, var først Rector fra 1618—20, derefter Capl. til 1627, da hans Spor tabes.

b) Hr. Christen Ebbesen Lemvig, f. 1598, Rector fra 1620—27, forsvinder fra 1631.

c) Hr. Jacob Christensen Bordingborg, f. 1604; Capl. fra 1631—33.

d) Hr. Peder Rasmussen Rud, født 1605, var først Rector her, derefter Capl. fra 1633, indtil han 1645 blev Sognepræst i D. Ulsløv, hvor han døde 1673. Af hans Børn mærkes Datteren Margrethe, som blev gift med Hr. Danchel i B. Ulsløv.

e) Hr. Jacob Christensen Laaland, født 1618, Rector fra 6te Juni 1646, men Dagen efter ordineret til Medtjener tillige. Var her til 1650, da Embederne atter bleve adskilte. Den sidste Capellan fra 1650 til Hr. Verches Død var Sønnen:

7) Hr. Oluf Verche, senere Provst, født 1622, døde 1682 Paaschedag. Hr. Verche var 2 Gange gift. Hans første Kone var Karen Pedersdatter fra Raskov. Til Capl. p. p. havde han:

a) Hr. Christen Mortensen, født i Raskov 1634, Rector i Nysted 1660—66, da han blev Capl. her. 1670 kaldet til Medtjener med Suc. i Herritslev, hvor han døde 1679 eller 80.

b) Hr. Hans Mortensen, født i Nysted 1636, blev Capl. 1670 og var her endnu 1678.

c) Hr. Laurits Agelsen, Søn af Hr. Agel i Ryde. Skibspræst fra 1678. 1681 Præst i D. Bolle.

d) Hr. Anders Bejerholm, blev Præst i Herritslev.

---

¹⁾ 1—3 meddelte af Hr. Pastor Warfob.

e) Hr. Hans Tommesen, som var her 1684. Dog lader de 3 sidste Capellaners Embedstid sig ikke noigtigt bestemme. (IB.)

8) Hr. Albert Pedersen Rhold, født i Maribo, kaldet hertil 1682 og død 1695, just som han havde faaet Herritslev til Annex. Hr. Rhold var altsaa den første Præst for de forenede Menigheder Rysted og Herritslev. Da hans Forlovede, Karen Dlusdatter Verche, som senere ægtede Estermanden og døde 20de Januar 1744, var hans Godskendebarn, maatte han have fgl. Tilladelse til Giftermaalet. Af hans 8 Børn blev Sønnen Peder Præst i Korsør, Datteren Ellen Johanne¹⁾ ægtede Hr. Daniel i Østtofte og efter hans Død Estermanden. Datteren Margrethe blev gift i sit andet Ægteskab med Rector Jonsen i Rysted.

9) Mag. Peder Bøgvad, er født 1671 i Nykjøbing, hvor hans Fader, Jens Madsen Colling, † 1702, var By- skriver. Hans Moders Navn var Anne Pedersdatter Bøgvad. 1691 blev han dømt fra Nykjøbing Skole, hvor han 2 Aar efter blev Hører. 1695 blev han Sognepræst i Rysted og 1715 Viceprovst, 1717 virkelig Provst i Musseherred og døde 1727. Af hans 6 Børn maae mærkes: Hr. Albert, der blev Capl. i Skovlunge, og Datteren Cæcilie, der ægtede Hr. Ferslev i Nebbelunde.

10) Hr. Jens Winther, ældste Søn af Hr. W. i S. ~~Rydeby~~, er født 1689, tog Embedsexamen med bedste Character, da han var 20 Aar gammel, blev 1716 Katechet ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, derefter ref. Capl. i Rjerteminde, blev kaldet til ~~Nykjøbing~~^{Nykjøbing} 1727, hvor han døde 1745. Hans Hustru var Hedevig Bremmer.

11) Hr. Peter Esraim Monrad, 1745—57 (see Jdestrup).

¹⁾ En Datter, Ellen, nævnes desuden som gift med Rector Valentinien i Rysted.

12) Hr. Daniel Huusfeldt, født 1718 (?) i Heininge ved Slagelse. Hans Fader var Oberst i Kavalleriet. Forst blev det bestemt at han skulde være Sogadet; men efter Faderens Død kom han til at studere. Da han havde studeret Theologi nogen Tid, fik han Lyst til Krigsvæsenet og blev Hestgarder; men forlod dog snart Krigsgudens Tjeneste, tog Embedsexamen 1745 med bedste Character og blev s. A. Præst i Trankebar. Efter Hjemkomsten blev han kaldet hertil 1757, hvor han døde Nytaarsdag 1779. Han var gift med Cathrine Andrea Hansen. Deres eneste Barn blev Hr. Lyman's Kone (see Gloslunde). Rhode kalder Hr. Huusfeldt: en fin Mand i den hæderlige Lærerstand.

13) Hr. Christian Frederik Bolcheren, s. 1740, var Broder til Præsten i Rippinge og Præsten paa Femø, var forst Sognepræst i Lønning og L., hvorefter han 1779 kom hertil og døde 1785. Han var ikke affholdt i sin Menighed. Hans Son blev senere Sognepræst i Nysted; en anden Son døde som Præst i Vestindien, efter at have været der i 25 Aar.

14) Hr. Thomas Hec, fra 1785 til 90 (see Stubbe-fjøbing).

15) Mag. Prof. Frants Skov, født 1747 i Salling, hvor hans Fader, der var Kammerraad, eiede en større Gaard. Efter at have taget Embedsexamen med bedste Character reiste han udenlands fra 1773 til 75, blev 1777 Sognepræst til Oddense og D., 1781 til Sonderjognd i Viborg, 1790 til Nysted, hvor han Aaret efter fik Titul af Professor; blev entlediget 1811 med en stor Pension, hvilken meget trykkede hans Eftermand og synes desuden at have været høiere, end han da kunde tilkomme. Han var i Nysted bestandig i saa tryk-fende Aar, at det blev paalagt Capl. Holst at overtage Bestyrelsen af Fattigvæsenet. 6 Aar for sin Død 1825 maatte han endog spille Fallit, og hans hele Bibliothek bestod da af en Psalmebog og en Bønnebog. De øvrige Bøger havde

han tidligere maattet skille sig ved.¹⁾ Første Gang ægtede Hr. Skov Anne Margrethe Spejger; anden Gang blev han gift med Barbara Schæffer, † 1821, hvis Fader var Etatsraad og Overforster. Af deres Børn mærkes, Anton Frederik, død som Consistorialraad 1828 og Datteren Dorthie Marie, gift med Cancelliraad Olsen, en Tid Amanuensis hos Biskop Boisen.

16) Hr. Frederik Volkersen eller Volkersen, hvis Fader alt er omtalt, er født 1777; var i nogle Aar Informator hos Kjøbmand Sidenius i Maribo, derefter først Adjunct i Kjøbenhavn, senere 1806—12 Overlærer og Vicerector ved Randers Skole, hvorfra han kom til Rysted. Her døde han den 15de Januar 1817 af Læring og Næringsforg. Hans Enke, Frederikke Jensen, lever endnu, 76 Aar gammel. Af 6 Børn leve 4.

17) Hr. Johan Ludvig Gesner, født 1777 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Cantor ved Petri Kirke; Farfaderen var indvandret fra Tydskland. Fra 1808 til sin Forskyttelse hertil, den 21de Mai 1817, var han i forskjellig præstelig Virksomhed i Kjøbenhavn og døde den 13de December 1831. Med sin endnu levende Kone, Guri Cathrine Marie Berner, Datter af en Goffardicaptain i Kjøbenhavn og født 1790, havde han 9 Børn, af hvilke en Datter ægtede Hr. Winther i Slemminge. Hr. Gesner maatte længe kæmpe med de trangeste Kaar²⁾ og døde, træt af Møie og trykket af Næringsforger, men agtet af Alle. (H.)

1) Hr. Skov skal have været en stor Pedant. Der fortælles, at han en Aften meente, at være gaaet vild i en af Omegnens Smaaskove, og flattede nu op i et Træ, hvor han sad og raabte: „Professur Skov er gangen vild i Sko—o—ven!“ indtil en Huusmand kom og „bragte ham hjem“.

2) I en Indstilling til Cancelliet beviste han engang, at hans hele Indtægt i et givet Aar kun havde været — fem og halvsjerdindstyve Rdlr.

18) Hr. Andreas Winge, født 1782 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var kgl. Læge. 1819—1832 ord. Katedret i Rjøge; derefter Sognepræst her, hvor han døde d. 14de Juli 1840. Hans Kones Navn var Regine Egeriis. 2 Døttre. Ved Hr. Winges Død blev 171 Edr. Hartk. af Herritålev Tiende lagt til Amtsprøvfsterne's Pønningfond. (H.)

19) Hr. Søren Georg Garde, 1840 til 44 (see Hørsunde).

20) Hr. Ludvig August Riisen, født 1799 i Sorø, hvor Faderen var jur. Prof. ved Akademiet, samt Vicelandsdommer i Sjælland og Møen, død som Etatsraad 1815; blev 1826 Lærer ved Søetatens Drengeskoler, Aaret efter Katedret i Helsingør, 1835 Sognepræst i Præstø og 1844 i Nysted, hvor han alt døde 1848, efter at have været Provst i 4 Maaneder. Med sin endnu levende Hægtefælle, Anna Dorothea Vestergaard, Enke efter Procurator Palme i Helsingør, havde han 8 Børn, af hvilke den ældste Son, som var bleven indkaldt til sine 2 første Examina og var et ungt Menneske, der berettigede til de største Forventninger, døde som juridisk Student. Hr. Riisen var meget agtet og afholdt i Nysted, men i den sidste Tid saa svagelig, at Alle undrede sig over, at han vilde tage Provsteembedets Byrder paa sine Skuldre. Til Capl. p. p. havde han en Tid Hr. Jeremias Woldike (see II. S. 92 Nr. 20), hvis fromme, elskelige Hustru, Georgine Cathrine Holst, døde den 29de Marts 1859.

21) Hr. Thorgeir Gudmundsen (see Hørsunde).

Residerende Capellaner. ¹⁾

1) Hr. Steffan Hansen (Buyen?), kaldet den 2den Marts 1689.

2) Hr. Jesper Jensen Østed, en Sjællænder af

---

¹⁾ Til disse skal mulig regnes flere af de, Side 382 anførte, Huuscapellaner, samt Hr. Søren Bøg (see Rjettinge).

Fødsel, blev kaldet hertil den 17de Septbr. 1689 og havde meget smaa Indkomster. I Kammerraad Suhrs Huus og Familie blev han gift med Tomsfru Margrethe Hansdatter Lind, som ægtede Eftermanden og døde 1737. Hr. Osted, som var den Første, der fik de saakaldte Viinjorder i Første, døde den 12te April 1716. 3 Børn.

3) Hr. Niels Andersen Schytte, født 1683, rimeligviis i Nykjøbing, hvor han gik i Skole og hvor hans Broder Diderik var Hører (see II. S. 40); her var han fra 1716 til sin Død den 12te Januar 1724.

4) Mag. Johan Røjstrup, fra 1724 til 30, var først Rector i Nykjøbing (hvortil henvises).

5) Hr. Ludvig Neus, født 1700 i Nykjøbing, hvor Faderen var Hattemager, blev 1727 Student fra sin Fødebyes Skole og levede i Nysted fra 1730 til 42. Med sin Hustru, Sara Cathrine Greve, Enke efter Mag. Maschwedel i Nykjøbing, havde han 5 Børn, af hvilke Sønnen Jacob blev Møller i Radsted. (See iøvrigt S. 390 Nr. 23.)

6) Hr. Niels Horn, 1742—46. Hans Broder Frederik, den senere saa berømte Satiriker, døde 1781 som Conferentsraad og Justitiarius i Hof- og Stadsretten; han var Fader til Justitsraad Winkel-Horn, der døde 1837. Hans første Hustru var Charlotte Amalie Schoustrup; hans anden Ægtefælle, Anne Cathrine Chrystalsin, var en Søster til Fru Danchel i Nastrup. 3 Børn. (See forresten II. S. 41.)

7) Hr. Henrik Schmidt, født 1712 i Hole i Norge, hvor Faderen, død 1719, var Præst. 1736 blev han Capl. hos Stedfaderen, Provst Holmbo i Bardal, død 1744, der havde taget sig meget af ham som Barn. Han var her fra 1746 til 51. 1737 blev han gift med Enken Elisabeth Rivsine Brun, der overlevede ham med 5 Børn; af disse døde Sønnen Jens som Præst i Bær og N.

8) Hr. Poul Grum Arnkiel, 1751 til 73 (see Sagkjøbing).

9) Hr. Andreas Lyhman, 1773—87 (see Glostunde).

10) Hr. Henrik Eiler, født 1757 i Skjavinge i Sjælland, hvor Faderen var Degn; var først Vicedecanus, senere Decanus i Kjøbenhavn og kom 1787 til Nysted, hvor han var til 1797, da han blev resid. Capl. i Slagelse, død 1817 som Sognepræst i Slotbjergby. Hans første Kone var Anna Elisabeth Winther, en Urtekrammers Datter fra Kjøbenhavn; anden Gang ægtede han en Datter af Provst Jordhøi i Ringkjøbing, Sophie Amalia, som døde 1842.

11) Hr. Jens Holst, en i alle Henseender agtbærdig og duelig Mand, født 1765, tog Embedsexamen 1793 med Udmærkelse og blev kaldet hertil 1797, hvor han døde 1810, efter idelig, men forgæves, at have søgt Forflyttelse. (H.) Med sin Hustru, Marie eller Maren Ranleff, havde han 6 Børn, hvoraf den næstnygste Søn havde det underlige Navn, Ennius Katarus. (IB.)

Ordinerede Katecheter.

1) Hr. Poul Christian Sinding, født i Alsted, hvor Faderen († 1858) var Degn. Var af Grev Raben indstillet til at blive Sognepræst i Taagerup og L., men fik ikke dette Kald, fordi Høiesteret tilkjendte Kongen Kaldsretten. Var Katechet her fra 14de Juni 1848 til 19de October 1853. Truet med en Justitsfag, tog han Alsted med Pension (!) og skal nu være Professor i N. Amerika. Efterlod Kone og Børn her i Danmark, hvor de endnu leve.

2) Hr. Søren Sommer Gjesfing, født d. 7de Mai 1820 i Herslev ved Frederiks, hvor Faderen da var Sognepræst. 1848 kaldet til pers. Capl. for Thoreby Menighed, blev han 1ste Juli 1853 constitueret, 1854 den 20de Marts kaldet til sit nuværende Embede og frattraadte da først den 30te April sin tidligere Stilling som Capl. Da Thoreby ligger 1½ Miil fra Nysted, var det kun med megen Besvær- lighed, at Hr. Gjesfing med den ham egne Samvittig-

hedssfuldhed formaaede at opfylde sine Embedspligter baade her og der. 1854 ægtede han Sophie Amalie Sidenius, Datterdatter af Hr. Dresler i Thoreby og Datter af Kjøbmand Rasmus Sidenius i Nykjøbing. 1 Son og 2 Døtre.

Rectorer. ¹⁾

1) Eiler Ottesen Bang, født i Bogense 1553; blev affat 1578, paa Grund af sit Slagsmaal i Kirken med Præsten „Hr. Søren“, hvem han endog stak med en Kniv, fordi han bebreidede ham hans Drukkenskab; blev dog derefter Capl. i Middelfart og fra 1584 til sin Død, 1619, Sognepræst i Åsperup og R.

*2) Hans Nielsen Binggaard, født i Kjøbenhavn, var her fra 1578 til 27de December 1587, da han blev Capl. i Rødby, 1590 Sognepræst i Nyde, hvor han døde 1631 (?). (Cfr. S. 295 Nr. 3.)

*3) . . . . Jensen Teuxen, var her Mar 1600. Var Farbroder til Hr. Teuxen i Grindlev.

*4) Niels Jensen Staureby, 1618—20 (see Cappellanerne).

5) Christen Ebbesen Lemvig, 1620—27 (see Capl.).

6) Mads Hansen Prip, 1627—31 (see Skjelby).

7) Augustinus Hansen, født 1610 i Norge, var her 1631.

*8) Peder Rasmussen Rud, var her idetmindste 1632—33 (see Capl.).

*9) Søren Jensen Tornov fra 1640 og rimeligviis til 1646.

*10) Jacob Christensen, 1646—50, tillige Capl.

*11) Knud Christensen Brun, var Rector fra 31te Marts til 6te Decbr. 1650. Blev Sognepræst i Rødby.

*12) Mads Jacobsen Verche, 1650—54 (see Landet).

¹⁾ De med * betegnede ere meddeelte af Pastor Warfob.

13) Rasmus Simonson Alrø, fra 1654—60 (see Rjettinge).

14) Christen Mortensen, 1660—66 (see Capl.).

*15) Laurits Pedersen Hvas, fra 1666—70).

16) Poul Nielsen Danckel, 1670—82 (see S. 116 Nr. 23).

17) Laurits Pedersen, fra 1682 til sin Død 1686. Hans Enke, Karen Pedersdatter, ægtede rimeligviis 1689 Skolens Høver, Christen Jacobsen.

18) Oluf Jensen Lund, fra 1686—91, da han blev Consumptionforpagter i Rysted. 1690 ægtede han Mette Matthiædatter v. Westen.

19) Lorents Christoffersen Bildsøe, fra 1691 til 99, da han kom til Rjettinge.

20) Daniel Valentinsen Ernst, 1700—13 (see Døtoste).

21) Niels Sølle, 1713—22 (see Bogo). Paa den Sparebøsse, som Disciplene brugte naar de sang for Døre, havde han ladet male dette Vers:

„Den Skolepog
Sig til en Bog
En Skilling af Dig beder;
Viis ham ei hen,
O, Jesu Ven!
Om Evnen det tilstøder.
Guds Løn Du Dig bereder.“

22) Mag. Peder Jonjen, 1722—29 (see II. S. 36 Nr. 29).

23) Ludvig Reus, 1730—34 (see Capl.).

24) Hans Mosjin, Skolens sidste Rector, fra 1734 til 40 (see Gundslev).

Herritslev Sogn.

Annex til Nysted, har 279¹⁾ Ldr. Hartk. og 550 Indb. Her findes Landsbyerne Skaarup og Stubberup, samt Avls- gaarden Egholm, oprettet i Begyndelsen af forrige Aar- hundrede af 4 nedlagte Bøndergaarde. Den første Eier, Eric Andersen, folgte den til Grevinde Emerentia v. Raben for 1670 Dlr. (T.) I den forhenværende Landsby Egholm an- tages den store Theolog Niels Hemmingsen at være født.

Kirken, som hører under Christiansholm, er temmelig stor, men med et mindre hyggeligt Indre. 1608 brændte Baaben- huset i en Ildbrand, som fortærede en stor Deel af Byen. (N.) Det opbyggedes da paa den modsatte Side af Kirken. Om en Steen, som endnu findes paa det gamle Plads, for- tælles dette, at alle Kirkegangskoner, som stode paa denne Steen, medens Præsten holdt sin Indgangstale, døde inden Aaret var omme, og at denne Tro skulde have været en frem- herskende Aarsag til, at Baabehuset efter Ildbranden skiftede Plads.

Hospitalet er funderet 1685 ved en Gave af 200 Daler af Sognets sidste Præst, Hr. Bejerholm. Hr. Holger Ja- cobsen i Østøste gav samtidig hermed 100 Dlr.

1746 i Mai Maaned afbrændte Annexpræstegaarden og Kirkens Spir. (M.)

1762 den 15de April brændte 4 Gaarde, 2 Huse „og 1 Skradder“. (N.)

1806 brændte Skolen og 3 andre Steder. (K.)

1822 brændte ligeledes en Deel af Herritslev og stod der 22 nøgne Skorstøenspiber efter Branden. Gjernings- manden, en gammel berøgtet Smed, døde for ikke mange Aar siden. (M.)

¹ Nu 289¹ og 1 Ld. Mst. med omtrent 800 Indb. og 48 Gb.

Den 3die April 1776 forefaldt en heel Bataille i Her-
ritslev By imellem Bønderne og Toldvæsenets Betjente, der
ledte efter ulovligt Brændeviinstøi, hvilket isorveien var ble-
ven sænket i Byens Gadefjær. Bønderne, som beløb sig til
4 à 600 Mid., sparede hverken Dyrigheden, de medfulgte Bor-
gere fra Nysted eller diøjes Heste og Bøgne; ja Herredsfoged
Gjerløv skal blot have en slink Bonde og sin Hests Hurtig-
hed at takke for, at han kom derfra med Livet. Umiddelbart
herpaa samlede Bønderne sig ved Bregninge Kirke, hvor de
bleve enige om, herefter hverken at kjøbe eller sælge Noget i
Nysted. At Opløbet maa have været betydeligt kan sees
deraf, at den 29de April ankom en Major og 40 Ryttere til
Byen og Omegnen, for at faae fat paa Uroftisterne. Der
blev nu foretaget de strengeste Undersøgelser, og som en Folge
heraf domtes 11 Deeltagere i Komplottet til Evangsarbeide
og Ragnidfskning.¹⁾ Til Bedkommendes Belærelse og Op-
lysning skulle endog Misdædernes blodige Skjorter senere være
sendte til Sognet og der hængte offentlig til Skue.

Herrikslev havde med Anneget Bregninge ligesfra Refor-
mationen indtil 1695 sine egne

Præster.

1) Hr. Hans Pedersen, var 1564 den ældste Præst
udi Herredet og opgav samme Aar sit Embede til sin Capl.,
efter at have været Præst i 28 Aar.

2) Hr. Christoffer Rasmussen, blev 1562 Capl. og
2 Aar efter, den 20de August, Sognepræst; han døde 1602.
Hr. Christoffer troede sig i Besiddelse af „store Veltalenheds
Gaver“ og gif engang til Nysted for at høre Hr. Bager, der
var en god Prædikant. Hr. Bager begyndte da sin Tale saa-
ledes: „Et godt christeligt Navn bæres ofte af en uchristelig

¹⁾ Gfjer N. og Kirkebogen i Uterslev (see S. 165) ved velvilligt Uddrag
af Hr. Cand. theol. Frants Hansen, p. t. Huuelærer paa Vintersborg.

Skalk. Igaar saae jeg Frederik slaees med sin Nabo og lidt bedre henne saae jeg Christoffer; men hans Tale røbede en Christi Foragter." Nu listede Hr. Christoffer sig ud af Kirken.

3) Hr. Zacharias Christoffersen, sin Faders Capl. alt før 1586, thi da fødtes ham en Datter, der døde samme Aar. Han selv døde som Sognepræst 1639 og maa altsaa have været Jubellærer. Han var 2 Gange gift. (IB.)

4) Hr. Mikard Hansen, født 1609 i Svendborg, hvor han var Rector fra 1632—35. Den 19de Decbr. 1638 blev han ord. til Capl. i Snode paa Langeland, hvorfra han blev kaldet hertil med Løfte om at saae Kaldet, hvilket snart skete, efter som han kun var Capellan her i 14 Dage. Hr. Mikard var gift med Formandens Datter; 1664 havde han selv en Capl. ved Navn Hr. Johan. (IB.)

5) Hr. Christen Mortensen, 1676—79 (see Nysted).

6) Hr. Anders Bejerholm, (see Sagfjøbing).

Herritslev blev nu lagt til Nysted og Bregninge til Rjettinge.

Rjettinge

udgjør næsten 450 Tdr. Hartk.¹⁾ og har over 800 Indv. Her findes fremdeles Landsbyerne Raagelund (Rokælund), Tollerup og Freilev. Til sidstnævnte Landsby hører omtr. 800 Tdr. Ld. Skov, hvoraf Halvdelen er udfisktet, Resten Fredskov. Skjønndt Bonderne vare Fæstere under Aalholm, vandt de dog ved en Hviesteretsdom, at de med Hensyn til Brugten af Græsningen og det af den fgl. Skovrider udviste Brænde selv ere Lovgivere, Dommere og Executører. Som der fortælles, er denne Skov skænket Bonderne i Freilev til Arv og Gie af Dronning Margrethe. Dette Kongebrev, samt flere i Forbindelse hermed staaende Documenter, opbevares meget om-

¹⁾ Nu 535½ mrd 13½ Td. Skovfl. og 1 Td. Mst. Over 1300 Indv. 78 Gd.

hyggelig hos en saakaldet „Oldermand“ og forevises aarlig for visse dertil beskiftede Mænd.

Det Udtryk „Freilev Skalle“ skal have følgende Oprindelse: Bønderne skulle engang have ihjelslaaet en kgl. Foged eller Forvalter paa en stor Steen, som endnu findes i Sognet og den Dag i Dag kaldes „Knækkeryg“. (M.) Stencens rødagtige Farve skal naturligviis skrive sig fra det derpaa uretsfærdig udgydte Blod. Kongen benaadede imidlertid Deeltagerne med Livet, forudsat de inden en vis Frist kunde levere 12 Par hvide Dyer med røde Dren til Alholm Slot og forevise ham Qvittering for Modtagelsen. Langt om længe og i dyre Domme bleve de 11 Par samlede, men det 12te Par var det dem en Umulighed at bringe til Veie. For at hjælpe sig ud af Forlegenheden farvede de skalkagtigen Drerne røde paa et Par hvide Dyer og vare saa heldige at faae reen Qvittering for dem alle 12. Men neppe var Beviset modtaget før en faldende Pladstregn afvaskede den røde Farve og de 4 hvide Dyer kom tilsyne midt imellem de 44 røde Horeredsflaber. Endnu i Mands Minde fandtes det saakaldte Freilev Skallekors paa det Sted i Sognet, hvor man ogsaa meente at Mordet paa den kgl. Tjener var bleven udført.

Et andet, langt smukkere Minde om Fortiden opbevares i Landebyen. Det er nemlig en svensk Fane med Carl X's Navneskiffer. Hvorledes den er kommen i Bøndernes Eie, vides ikke. Et uvist, ikke usandsynligt Sagn, vil sige, at det skal være skeet ved et pludseligt Overfald paa en Afdeling svenske Tropper, som Bønderne strax efter Slaget ved Nyborg fik loffet ind i Skovene, som dengang vare langt tættere og vidtløftigere end nu. Dette Sagn finder yderligere Bekræftelse ved den Omstændighed, at man i D. Ulslev Sogn endnu den Dag i Dag finder Spor af at en Deel Svenske ere omkomne i den derværende saakaldte „Dødemoje“, hvor man endog har fundet en sølvpletteret, smukt udarbejdet Stigboile. Det er rimeligviis der at hiin Fane, der endnu

opbevares af Beboerne som en stor Skat, er vrifstet af Hjende-
haand; thi tvende forholdsviis jaa store, næsten samtidige
Nederlag ere utænkkelige i en saa lille Omkreds. I Sognet
findes Spor af en gammel Borg, det i Almuens Mund saa-
kaldte Freilev Slot.

Kirken er stor og ret smuk. Altertavlen er givet af Fru
Bibele Bodebusk, en Klokke af sal. Niels Bilds Enke til Ravn-
holt. Landsdommer Poul Mathiesen, som her med Frue ligge
begravne, gav til sit Leiesteds Vedligeholdelse 200 Dlr. og
til Sognets Fattige 100 Kroner. Begravelsen vedligeholdes
forsvarlig af Kirkeieren. 1747 gav Præsten Steen Winther
300 Sldr. til Pastoratets Fattige. 1759 gav Etatsraad
Høvel 500 Dlr. til fattige Skolebørn i Rjettinge. 1800 gav
Enkemadam Ane Marie Thonboe, hvis Mand i 50 Aar
havde været Inspecteur paa Geheimeraad Naben Levehaus
Godser, efter dennes eget Ønske, 200 Dlr. til de Fattige
paa bemeldte Godser. 1845 stiftede Gieren af Grevskabet
Christiansholm et Hospital i Rjettinge for 24 Personer.

Rjettinge havde til 1695 sine egne Præster, efter den
Tid blev det forenet med Bregninge. Om Præsterækken see
Anmærkningen ved Nysted Præster.

1) Hr. Anders Clausen Bildere.

2) Hr. Mads Christensen, † 1572.

3) Hr. Søren Bøg, født 1535 i Tjen. Paa hans
Ligsteen læses bl. A. dette: „Han vogtede lykkelig Christi
Hjord i Sorø, Odense og Nysted; siden bespiste han Rjettinge
med det himmelske Brød.“¹⁾ Hans første Kone var rimeligviis
Formandens Enke; anden Gang ægtede han Mette Rasmus-
datter fra Odense. Af deres 8 Børn vare de syv døde før
Faderen, der selv gif alt Kjødets Gang 1607. Man for-

¹⁾ Ved Gulvets Omlægning 1847 bleve de øvrige Ligstene i Rjettinge
Kirke lagte med Skriften nedad; om de conserveres bedre, er et stort
Spørgsmaal — idetmindste er det en uheldig Forsigtighed.

tæller, at han blev saa forvildet af Studering, at han bitter-
 ligen græd, hver Gang han med Sacramentet skulde betjene
 Noget, og at man med mange Overtalelser maatte „loffe“
 ham i Kirke. Han var vist en velmenende Lærer, men hans
 Absolution i Skriftestolen var dog meget imod den lutherste
 Kirkes Anordninger. Engang skristede han sin Møller omtrent
 saaledes: „Ven, hvad ligger Dig paa Hjerte? Du svarer, jeg
 er en Synder! Meget rigtig! hvor ofte har Du stjaalet fra
 mig? Du svarer: aldrig! jeg har kun taget min Rettighed!
 Gud hjælpe mig for den Rettighed! Skal jeg tilsige Dig
 Syndernes Forladelse? det kan jeg ikke; men jeg vil dog lægge
 min Haand paa Dit Hoved og sige: Du kan faae Syndernes
 Forladelse i Navn Gud Faders, Søns og den hellige Aands;
 gaa saa bort dermed for denne Gang.“

4) Hr. Peder Clausen, † 1625.

5) Mag. Peder Andersen Bredal, født 1600 i
 Rudkjøbing og Broder til Mag. Bredal ved Nykjøbing Skole.
 1624 blev han Rector i Svendborg og Aaret efter Sognepræst
 her, hvor han døde 1660. Han maa have været gift 3 Gange;
 thi 1632 ægtede han som Enkemand en Datter af den be-
 rømte Digter, Biskop Arrebo, ved Navn Margrethe. Hans
 sidste Kone, Ingeborg Jacobsdatter, ægtede Eftermanden. Af
 hans mange Børn maae mærkes: Sønnen Peder, som blev
 Capl.; Niels, der døde som Præst i Jdestrup (hvortil hen-
 vises); Axel, der rimeligviis en Tid var Hører i Nykjøbing,
 og Hans, der blev Præst i Saxkjøbing.

6) Hr. Rasmus Simonson Urso, født 1627, var
 Rector i Nysted før han blev Sognepræst her, hvor han døde
 1664.

7) Hr. Gert Eriksen Bremer, født 1629 i Nakkov,
 hvor han en Tid var Hører i Latinskolen; blev Capl. i Er-
 rindlev 1661, hvor han var til han 1664 blev valgt til
 Sognepræst her; men havde mange Stridigheder førend han
 kunde faae Valget confirmeret. 1695 fik han Bregninge til-

lagt som Annet, og er altsaa den første Sognepræst for de forenede Menigheder Kjettinge og Bregninge. Hans første Hustru var hans tvende Formands Enke, som endnu kunde velsigne Hr. Bremer med 3 Sønner og 2 Døttre. Hun døde den 14de Septbr. 1680, samme Dag som hendes Søn Peder af andet Ægtefæb. Anden Gang ægtede han Anna Hammer, en Datter af Hr. Hans i Rubbelykke. Af hans Børn maae mærkes: Sønnen Rasmus (see Thirsted) og Christen, der blev Kjobmand i Rysted; Datteren Gertrud blev gift med Degnen Matthias Bergen i Skjerringe.

8) Mag. Lorents Bildsøe, f. 1666 i Slagelse, hvor Faderen var Handelsmand og Raadmand. For han begyndte at studere, stod han 3 Aar i Handelslære i Flensborg; blev 1691 Rector i Rysted og 23de Decbr. 1699 Medtjener hos Hr. Bremer, til hvis Eftersølger han ligeledes blev kaldet 1705; død Nytaarsdag 1736. Han gjorde her sin Ægtefæbforening med Anna Sophia, en Datter af Mag. Lundt i Bæggersløse. Af deres 7 Børn, som kjendes, maae mærkes: Sønnen Poul Matthias (see Thorfildstrup). Christoffer, født 1715, Rector i Svendborg 1736 og kaldet 1740 til Dvøre i Norge. Da han hverken havde Alderen eller Embedsexamen, undslog han sig for at tage imod Embedet, men det hjalp ikke. Han maatte nu skynde sig med at tage Attestats, som han dog fik med bedste Character. Døde Langfredag 1749. Datteren, Sophie Amalie, død 1746, var Oldemoder til Provst Ancher i Døstøfte. Om hans øvrige Døttre, Gjörgel (Gjørvel) Cathrine og Dorothea, see S. 111 Nr. 18 og S. 172 Nr. 12 og 13. Om Hr. Christian Poulsen, som af Kongen blev kaldet hertil efter Hr. Bildsøes Død, see N. Vedby.

9) Hr. Steen Winther, Son af Sognepræsten i S. Kirkeby, født 20de Juli 1698, kom efter Faderens Død 1714 i Nykjøbing Skole, hvorfra han blev Student 1717; var senere Hører i Kjøbenhavn, reiste 1723 til Norge, hvor han f. A. blev Capl. p. p. hos Hr. Storch i Valle, med hvis

Datter, Elisabeth Kirstine, han giftede sig. Efter Svigerfaderens Død drog han ned til sin Broder, Hr. Jens i Nysted 1730, hvor hans Kone samme Aar døde; 1732 kaldtes han til Thistrup og F. i Jylland, hvorfra han 1736 forflyttedes hertil. † 1763. Hans anden Hustru var en Datter af Mag. Buch, en af hans jydskke Rabopræster, ved Navn Nille Christiane, der døde 1768. Af hans 3 Børn mærkes: Sønnen Daniel, der blev resid. Capl., og Datteren Elisabeth Kirstine, gift med Hr. Rud i D. Ulsløv.

10) Hr. Hans Friis, født 1719 i Odense, hvor Faderen var Farver, kom 1756 til Børninge, 1763 til dette Embede, hvorpaa han havde Løfte alt fra 1753, † 1788. „Et 6 Aars Løfte om Ægteskab indbyrdes med Ingeborg Kathrine Røstorf fra Horsens, opfyldtes i Glæde og Bønnenes Nærværelse i Kjøbenhavn, da Gud opvakte Levebrød for ham.“ De havde ingen Børn, hvorfor hendes store Formue gif over til Kjøbmand Simon Groth Clausen i Nysted, som var gift med en Søsterdatter af Hr. Friis.

11) Hr. Steen Baløsløv, født 1752 i Almind, hvor Faderen dengang var Sognepræst. Efter at have taget Embedsexamen 1773, var han først Huudlærer, siden Hører i Odense, indtil han 1777 blev rej. Capl. her, hvor han 1788 blev Sognepræst, entlediget 1816 og død 1825. Hans første Kone, Dorothea Margrethe Brygmann, var en Datter af Provsten i Flintinge. Hun skænkede ham 8 Børn. Anden Gang ægtede han Jacobine Marie Boje, † 1791; om han senere har været gift, vides ikke. Af hans Børn maa mærkes: Eftermanden,

12) Hr. Laurits Baløsløv, født 1781, Student 1799 fra Nykjøbing Skole, hvor han var Hører fra 1803—5; 1808 til 1810 Adjunct i Frederiks, fra 1810—17 Adjunct i Nykjøbing, fra 1817—34 Sognepræst her. Hans Hustru, Kathrine Hedevig, var en Datter af Provst Borch i Raskov.

13) Hr. Carl Christian Kroger, født 1793 i Brandrup, hvor Faderen dengang var Sognepræst. Efter at have taget sin første Examen med Udmærkelse, var han fra 1813 til 17 Huuslærer hos Grev Raben paa Alsholm, blev 1819 Præst paa Christiansø, 1828 i Varlose, 1833 i Slemminge og var her fra 1835 til sin Død 1845. Hans Hustru, Louise Daphelia Knudsen, lever med 4 Døttre i Nysted.

14) Hr. Frederik Carl Rosen, fra 1845—47 (see Baalse). Hr. Rosen besad et lyst Hoved og en spillende, stundom bidende Bittighed. Der fortælles, at han tilfældt i den Grad foretrak Ratten for Dagen, at han f. Ex. spiste sin Middagsmad ved Midnat og i Reglen først gif tilfængs, naar Andre stode op. Efter Hr. Rosen blev Hr. Kragh i Vintrup, nu i Døby, kaldet til Kjettinge, men ansøgte om at maatte forblive hvor han var, hvorfor den egentlige Eftermand blev

15) Hr. John Thomsen Gad, født den 8de October 1800 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Theehandler, blev 1827 Præst i Bæggerslev, 1839 i Hee, hvor han 1841 blev Provst, Præst i Kjettinge den 20de December 1847 og Provst Aaret efter. Med sin nu afdøde Hustru, Anne Marie Albertine Holm, Datter af en Skibscaptain, har han 2 Døttre, af hvilke den ældste er gift med Hr. Dehlenschläger, tidligere Adjunct i Nykjøbing. Hr. Gad roses som en dygtig og nidkjær Provst.

Residerende Capellaner.

1763 blev her ansat residerende Capellaner og den første af dem var

1) Hr. Daniel Winther, født 13de Decbr. 1728 i Valle; Student fra Nykjøbing Skole 1747 og fra 1757 pers. Capl. hos sin Fader, som var Sognepræst her. 1770 blev han Sognepræst i Ulø og F., senere Provst og døde 1805. 1766 ægtede han Christine Brygmann.

2) Hr. Frants Rosenstjerne Krag, født 1733 i Magleby paa Langeland, hvor Faderen var Sognepræst; hans Moders Navn var Jacobine Ernstine Zumbildt. Efter at have taget Attestats 1758 opholdt han sig deels hjemme og deels som Huuslærer, indtil han 1770 den 24de Juli blev kaldet hertil (conf. 31te August). 1775 blev han ref. Capl. i Thoreby og 1780 Sognepræst i Taagerup, hvor han døde som Provst 1799.

3) Hr. Frederik Christian Krag er, ifølge hans egne vidtløftige Optegnelser, født den 30te Jan. 1741 i Kjøbenhavn. Hans Fader var Commerce-Åsessor og Høiesteretsadvocat Svend Krag. Denne var 2 Gange gift. Med sin første Hustru, Regitze Sophie Grube, en Præstedatter fra Sjælland, havde han 15 Børn. Hans anden Kone, Heiina Christiane v. Raben, var en Datter af en Oberflieutenant, som faldt 1710 femten Uger før hendes Fødsel; med hende havde han 20 Sønner og 4 Døtre¹⁾. Efter denne sin Moders Død blev Præsten, hvorom her er Tale, sat i Kost hos en Bonde i Skjelstrup paa Nielsstrup Gods, da Faderen midt om Vinteren reiste igjennem Laaland med ham for at komme til Fyen. Hos Bonden maatte han gjøre en Bondedrengs Arbejde, indtil Frøken Sophie Hedevig v. Lyhøu fra Gammelgaard, som havde kjendt hans Forældre, tog sig af ham. Den samme Dame viste ham siden stedse en Moders Omhed, og satte ham 1753 i Rykjøbing Skole, som havde 4 Klasser, i hver Klasse vare 3 Bænke og hver Bænk udfordrede 1 Aar for fattige Børn. De skulde altsaa være 12 Aar i Skolen, ja vare de tungnemme kunde de endogsaa blive der indtil 18 Aar; rige Folks Børn slap

1) Naar man tager Hensyn til at denne Dame døde 1750, er det næsten utroligt, at hun, neppe 40 Aar, gammel kunde være Moder til 24 Børn. Der er saaledes al Rimelighed for, at Hr. Krags 39 Børn maa reduceres til et mindre Antal, uagtet Præsten paa et givet Sted (Møde II. 301) udtrykkelig nævner sig som den Æneste af „en heel Ænests Børn“.

altid fortære derfra. I Skolen tog en af Høerne sig særdeles af ham, og endelig blev han efter et 13-aarigt Ophold i Skolen dimitteret til Universitetet. Det vil blive altfor vidtløftigt at meddele Hr. Krag's Optegnelser, der forresten give ham Udseende af at have været en temmelig indbildt Herrer. Vi skulle indskrænke os til at bemærke, at han sidenefter først kom i Condition hos Mag. Døffel i Sandby, derefter hos Hr. Hjort i Slemminge og endelig hos en Justitsraad Kirckhof i Nysted, der tilforn havde været Kammertjener hos Kongen. 1775 blev han kaldet til dette ringe Levebrod, hvor han indgik Ægteskab med „et tarveligt og stræbsomt Fruentimmer, som han aldrig før havde seet“, nemlig Cathrine Marie Sigvart, hvis Fader døde 1759 som Forpagter paa Haverlykkegaard og hvis Moder, Judithe Augusta Berrig, siden ægtede Diderik Beck, Inspecteur over Baroniet Vintersborgs Gods (see Side 154). I dette Ægteskab havde han een Datter, opkaldt efter sin Moder. 1777 blev han Sognepræst i Rødsted, hvor han resignerede Aar 1800 og døde den 19de Januar 1802 i et Enkesæde, som han selv havde bygget. I dette døde ogsaa hans Enke den 18de Octbr. 1817.

4) Hr. Steen Valøelø, fra 1777—88 (see Sognepræsterne).

5) Hr. Jens Peter Sewel, en Son af Sognepræsten i Idestrup, er født 1763, kom her 1788 og døde 1791.

6) Hr. Hans Sletting, født 1763 paa Alholm, hvor Faderen var Godsforvalter. Var her fra 1791—97, da han blev Sognepræst i Brorstrup, N. og S., hvor han Aar 1800 fik Capellan; Aaret efter blev han entlediget paa Grund af Sindssvaghed, men døde først 1832 paa Vidstrup. (H.)

7) Hr. Hans Ditlev Heineth, var her den meste Tid af Aaret 1777 (see Væggerløse).

8) Hr. Niels Hansen Ranleff, født 1768 i Kjøbenhavn, var her fra 1798 indtil den 16de December 1803, da han blev Sognepræst i Slemminge. Aar 1800 havde han

faaet Degnekaldet forenet med Capellaniet. 1804 ægtede han rimeligviis en Søster til Capl. Holst i Rysted, ved Navn Anne Kirstine.

Ifølge kgl. Reskript af 30te Septbr. 1803, blev det bestemt, at Capellaniet skulde nedlægges, naar Hr. Ranleff blev befordret.

Bregninge Sogn

med 194 Tdr. Hartk. og 350 Indb.¹⁾ var til 1698 forenet med Herritslev, men er nu Annex til Rjettinge. Sognet kaldtes tidligere lige saa ofte Grønnegade, efter Landsbyen, som findes her. Andre Landsbyer ere Bregninge, Laagerup og Underup. Sognet skal tidlig være befolket, og man skal her have tilbedt en hedensk Afgud eller snarere en Helgen, ved Navn St. Madø.

Dollefjelde Sogn

med 125²⁾ Tdr. Hartkorn. Sognet, som desuden har en Landsby, ved Navn Sdr. Langet, er ikke blottet for Skov. Kirken, som tilligemed Annexkirken tilhører Knuthenborg, har Taarn og Svælvinger, er ret smuk og blev restaureret 1855.

Præstegaarden har det største Areal af alle Præstegaarde i Stiftet; thi den har et Tilliggende af 28 Tdr. Hartkorn, hvoraf de 21 dyrkes umiddelbart af Sognepræsten.

Den gamle Provstebog (O) giver dertil følgende Oplysning: „Udi den vestre Mark ligger Tostrup Gang, saa kaldet af en Gaard, som haver været bygget der og kaldet Tostrup. Der Gaarden blev afbrudt, er Jorden givet til Præsten.“

Paa et andet Sted i samme Bog hedder det, at Hertug Christoffer (Baldemar Atterdags Søn) har givet en Deel Jord

¹⁾ Nu 172½ Td. Hartk., 1 Td. Mft., 30 Gd. og noget over 400 Indb.

²⁾ Nu 154½ med over 300 Indb. og 18 Gd.

til Kaldet, som findes beliggende i de 3 Døllefjelde Marker, men at samme Jord mange Steder falder „ond og svigefuld“ paa Grund af de mange „Kilde-spring“, som findes især i Søndermarken.

Da den nuværende Herregaard Christiansføde forudm ligeledes bar Navnet Løstrup, har man stundom af Bankundighed forveglet disse tvende Stednavne, som om det havde været hiin store Gaard, hvilken bemeldte Hertug „for sin Sjæls Saligheds Skyld“ 1362 lagde til Døllefjelde Kald.

I gamle Tider var her en Kilde Syd for Kirken, helliget St. Kjeld, hvilken skal have haft helbredende Kraft. Da man engang stoppede samme Kilde, sprang den atter frem i selve Kirken; nu findes den N. for Kirken.

Sognepræster.

1) Hr. Jørgen Knudsen, var den første Lærer her efter Reformationen.

2) Hr. Rasmus Hansen; denne „smukke Mand“ blev afsat 1575, paa Grund af hans forargelige Opsørsel under et midlertidigt Ophold i — Malmø. Derefter tog han Borgerskab i Sagkjøbing, hvor han 1577 atter blev anlagt, fordi han havde holdt Mæsse og prædiket i Baalse. 1575 var en Hr. Peder Capl. her.

3) Hr. Hans Lauritsen, † Paaschedag 1615. Tjente en Tid paa Flaaden og skylder alene Kong Frederik den Andens Bevaagenhed at han fik dette Kald, hvilket de 2 Cappellaner, Hr. Christoffer i Sandby og Hr. Jacob i Maribo, paa det Jvrigste fogte. Hans Hustru Dorthé ægtede Estermanden.

4) Hr. Hans Pederjen; 1636 kom han til at give en eneste Communicant Viin før Brodet i Nadveren. Efter foreløbig at have været suspenderet, „benaadedes“ han med at tage Capl., gjøre offentlig Bod og bøde 300 Dlr., som var en meget stor Sum paa den Tid. Benaadningen grun-

dedes paa, at han var „en gammel, skrøbelig Mand“, der ovenikjøbet den Dag havde lidt af „Svimelse“.

5) Hr. Jhak Abrahamjen, født 1606 i Nykjøbing, Capl. her fra 1635, levede her til 1646. 1639 fik han Hr. Johan Christoffer Vostell til Capl. p. p. (see S. 358 Nr. 6).

6) Hr. Jørgen Knudsen Ellegaard, født 1615, rimeligviis i Rodby, var her fra 1646 til sin Død 1683. Med Anne Hansdatter Mule, uden Tvivl en Datter af Hr. Mule i Stoffemærke havde han 5 Børn, af hvilke Margrethe ægtede Hr. Busch i V. Ulsløv; Maren fik i sit andet Giftermaal Kjøbmand Paaſte Jensen i Nysted (see denne By), og Else ægtede Eftermanden. De to Sønner bleve Degne, Knud i Slemminge og Hans i Døllefjelde.

7) Hr. Peder Frandsen Møller, født 1634 i Nysted, var Capl. med Løste om Succesſion fra 1671, † 1707. Af hans 4 Børn ægtede den ældste Datter, Anne, Eftermanden.

8) Hr. Søren Christensen Perlestikker, en Laalænder af Fødsel, er kommen til Verden 1670; var Capl. her fra 1698 og Præst 1707. † 1725. Af hans 9 Børn, der alle kaldte sig Sørensen, ægtede Datteren, Dortehea Sophie, Hr. Kragø Søn i Fuglse, som var Præst i Guldager. Sønnen Jørgen blev ref. Capl. i Mariager.

9) Hr. Mourits Høe, født 1681 i Kjøbenhavn. Faderen var Juveleer hos Kong Christian V og Stadscaptain. Efter en Udenlandsreise blev han Hofmester hos en Greve Wedell i Tysen. Blev derefter 1712 Capl. p. p. i Hunsjebj og 1725 Sognepræst her, hvor han døde 1730. Hans Hustru, Charlotte Kirstine Nielsdatter, var Hr. Friborgs Datter i Hunsjebj. 1736 ægtede hun Hr. Desingthon paa Feis. Af deres 7 Børn, ægtede Elizabeth Hr. Wandel paa Feis og Charlotte den senere Bisshop Studøgaard i Aalborg.

10) Hr. Otto West, født 1691; Faderen var Præst; var her 1730—36, da han blev Sognepræst i Bringstrup og S., hvor han døde 1755. Hans Hustrues Navn var Karen Tillerup.

11) Hr. Frederik Christian Buchholz, født 1707 i Nyborg. Faderen døde som Cancelliraad. 1732 blev han Hofmester i Grev Knuths Huus, hvorfra han 1736 den 10de Decbr. blev kaldet hertil; men havde allerede d. 25de August f. A. faaet Kaldelse til B. Ulslev, hvor han dog først kom 1738. Med sin Hustru, Sophie Elisabeth Süter, havde han 2 Børn.

12) Hr. Kort Jørgen Pedersen Werløse, en Son af Præsten i Taaderup, er født 1707; Student fra Nykjøbing 1729, blev 1737 Capl. i B. Ulslev, kom 18de August 1738 hertil og forflyttedes 1746 til B. Ulslev, hvor han døde 1768. Hans første Ægtefælle, Barbara Thesstrup, † 1750, var en Broderdatter til Kamr. Thesstrup paa Dllingsøgaard; den anden, Anne Marie, † 1792, var en Søster til Hr. Kochs Kone i Horbelev og Kjøbmand Rasmus Olsens Datter i Sørljølbing. Ved dem blev han Fader til ikke mindre end 21 Børn.

13) Hr. Johan With, Broder til den resid. Capl. i Stubbeljøbing, er født 1717 i Kjeldby paa Moen, hvor Faderen var Sognepræst. 1743 blev han Sognepræst til Beterløv og S.; var her fra 1746—57, da han blev Sognepræst i Hunsøby, hvorpaa han i 6 Aar havde Bentebrev, men døde alt Aaret efter d. 2den Januar. I Beterløv ægtede han Cathrine Hvas, der skal have været „en vestindisk Capitain's Datter fra Kjøbenhavn“.

14) Hr. Jørgen Pougdahl, født 1713, en Son af Hr. Bertel Lauritsen paa Lyø (Navnet Pougdahl havde han nemlig efter sin Moder, Datter af Præsten i Horne i Thyen); fik Bentebrev paa Kaldet 1755 og var her 1757—79. Hans Ægtefælles Navn var Crestence Lucie Glasen fra Husum.¹⁾

15) Hr. Richard Visto, født 1743 ved Grenaa, hvor

---

¹⁾ Naar Hr. Rhode takker Hr. Pougdahl for dette Segns Gifteretninger, da have disse viist sig at være de uvaalideligste af alle i hele Bogen og følgelig ikke megen Tak værd.

Faderen var Godsforvalter; hans Moder havde det løierlige Fornavn Gidsel. Var Huuslærer hos Grev Knuth og fik selvfølgelig dette Kald 1779, † 1789. Paa hans Kones, Elisabeth Christine Boyes, Begravelsesdag 1782, blev deres eneste Son Manasse døbt.

16) Hr. Georg Eichel Ingversen, født 1763 i Døby i Nordseebvig, hvor Faderen var Præst og Provst; var her 1789—95, da han døde ugift.

17) Hr. Christen Graae Klingenberg, 1795 til 1847. Ved sit halvhundredaarige Embedsjubilæum 1843 blev han Consistorialraad. I tvende Ægtefæber — hvoraf kun det første var lykkeligt — havde han 21 Børn, af hvilke dog kun 6 overlevede ham. Fra 1842 havde han Hr. Asp til Capl. (see Side 215 og 219).

18) Hr. Carl Ludvig Herbst Gulstad, født 1806, blev 1836 Sognepræst i Henne og L. og kom her 1847. Hans Ægtefælles Navn er Alhed Henriette Schmidt.

Musse Sogn,

Anneg til Døllefjelde, har 156¹⁾ Tdr. Hartk. Landebyerne: Store og Lille Musse. Næsten skovløst. Kirken, der er liden og uden Taarn, er meget gammel, ja regnes endog for den ældste paa Den, en Ære, den forresten deler med flere. 1853 blev den restaureret. At Sognet, uvidt af hvad Grund, maa have haft en vis Betydning i tidligere Dage, kan sluttes deraf, at det har givet Herredet Navn.

Til Sognet hører Herresædet Bramslykke. Dette gamle Sted har en toetages net (?) grundmuret Bygning, der er tægget med glasfærede Steen og findes omgivet med Grave. Markerne har Hr. Geheimeraad Raben, som ombyg-

¹⁾ Nu 153 $\frac{1}{2}$ med $\frac{1}{2}$ Td. Skovsk. og $1\frac{1}{2}$ Td. Møllesk., 17 Qd. og over 300 Indb. (Ved sidste Folketælling havde dette Sogn kun 3 Indb. flere end Hovedsognet.)

gede Stuehuset, fordeelagtigen inddeelt og indgrøftet og avle aarlig 600 Tdr. Korn. Hørfornet er 34 Tdr. ¹⁾ Gaardens Ælde føres endog op til 1240.

Af Tiere kjendes:

1) Hr. Anders Pedersen, Rigsraad, som er den første Eier jeg finder. Han eiede Gaarden 1439. Hans Fader var Ridder Peder Basse, som levede 1382 og 1400. (R.) Hr. Anders siges at have kunnet drikke 3 Potter Æl i eet Drag og var saa stærk, at han kunde ryste den stærkeste Bøg i Skoven. (?)

2) Hr. Henning v. Haffn, en tapper Krigsmand, eiede Gaarden 1449. (T.)

3) Hr. Claus Reberg var her 1472 og døde 1493.

4) Hr. Erik Mortensen Mormand, var her 1525 (R.), forbedrede vel Gaardens Avl, men var „en riig Puger“.

5) Hr. Mogens Eriksen Mormand, Forriges Førstefødt, var gift med Margrethe Hvitsfeld, en Datter af Hr. Claus Hvitsfeld (see S. 48 Nr. 3). Han havde med sin Datter nogle underlige Omstændigheder. Efter at hun var død og begravet, opstod der pludselig saadanne Rygter, at Kongen den 19de Mai 1580 gav Befaling til at eftersee hendes Liigliste. Den blev aabnet, og man fandt da Intet i den uden Halmviske og Steen; hvor hun var bleven af, fik man aldrig at vide.

Den borttrømte Pige hedte Sophie Mogensdatter, og man forfulgte siden hendes Spor lige til Nakskov, hvor hun havde opholdt sig i 2 Natter i et Herberge, udgivende sig for en Skrædders Hustru fra Kiøbenhavn, ved Navn Margrethe Hansdatter. Af Herbergeren blev hun befordret videre, formodentlig til Taars, men nu forsvandt Sporet aldeles. Der anstilledes vel en Deel Undersøgelser, som endtes med,

¹⁾ Nu 44½. Hvad Hr. Rhode forresten fortæller om Hertshadsbyrkelsen, har Udg. ikke fundet Noget om i den anførte Kilde, det Rogeriske Manuscript.

at alle Tiltalte friede sig med deres høieste Ged, at de ikke vidste Noget af den hele Historie at sige. Kun imod tvende Personer, Maren Eriksdatter, som var Halvsøster til Hr. Mogens og siden ægtede en Skrædder, og hendes Farbroder Mads Erikfen, synes man at have rettet en bestemt Mistanke, og hvorledes de slap fra det vides ikke; formodentlig var det for deres Bedkommende, at „Sagen blev neddøstet“. De vare nemlig tilstede paa Gaarden under hendes foregivne Sygdom og havde overværet Begravelsen tilligemed Gaardens Folk og megen Almue, men ellers ingen Udelige eller Borgere. Da man anstillede Esterforskningsne, holdt man sig aabenbart blot til Faderens Tjenere, der havde gravet Graven, ringet med Klokkerne o. s. v., men forbigik klogelig dem, der havde pleiet hende i hendes foregivne Sygdom, lort sagt, forhørte sig der, hvor ingen Dplysninger fornuftigviis vare at vente: Præsten var rimeligviis aldeles uskyldig i Bedrageriet, og det Samme maa vistnok siges om hendes Forældre, eftersom de ikke vare paa Den, da Historien foregik. I Almundelighed antager man, at en Kjærlighedshistorie ligger til Grund for det Hele.

6) Hr. Erik Mogensen Mormand, Landsdommer, Forriges Søn, var gift med Anne Brof, eneste Barn af Landsdommer Brof i Thyen. Han eiede rimeligviis Gaarden i Fællesskab med sin Broder Claus, der 1856 skrev sig til Bramslykke.

7) Barbara Mormand, Ovennævntes Datter, var gift med Erik Steensen til Sollestedgaard. Han tilstjødede Gaard og Gods 1647 til Fru Lisbeth Lunge, Hr. Palle Rosenfrands's Enke, hvis Datter, Fru Lisbeth Rosenfrands, var gift med Frands Rangau til Eftvadgaard. Deres Søn, den bekjendte Generallieutenant Johan Rangau, folgte Bramslykke 1677 til Generalmajor J. v. Schack (see Kjerstrup). Hans Søn, Major Otto v. Schack, folgte Gaarden den 11te Juni 1724 til sin Broder, Oberst Niels Rosenfrands v. Schack.

for 16000 Dlr. og endda fulgte ei alene tvende Tiender, men endog 202 Tdr. Bøndergods med i Kjøbet. Ved Sidstnævntes Død 1731 kjøbte Grevinde Raben Gaarden og indlemmede den under Grevskabet Christiansholm, hvortil den siden har hørt.

Slemminge (Schyming)

har 350¹⁾ Tdr. Hartk. og 700 Indb., som fortjene Berømmelse for deres Flittighed i at stryge Mannagræs, hvori ogsaa deres Naboer i Engeøstøfte Sogn udmærke sig. Af Fortidens store Skove maa nu erindres „Indtægten“. [Foruden Landsbyerne Store-, Lille- og Øster-Slemminge findes her Landsbyerne Ud Stolpe, Ettehave og Heirede ved den lille Heirede-Sø, tilforn en Deel af Maribo-Sø, fra hvilken den endnu kun er skilt ved en smal opkastet Veidæmning. I Heirede By enes Beboerne fra gammel Tid om, at Huusmændene kaste Gravene til de Afdøde og at Gaardmændene bortføre Eigene. I Slemminge var endnu i Mand's Minde et Slags Gilde, ved Navn Knusegildet, o: Knudsgildet, som oprindeligt antages at have været et Begravelsegilde. Gildets sidste Livstegn var et voldsomt Drickelag, hvorom man mindes, at der i samme blev fortæret 70 Potter Brændeviin.

Endnu bestaaer den af Palle Rosenfrands reformerede Byskraa med „Oldermand“ og hans „Dreng“, som gjerne kan være ældre end ham, „Ludehorn“ m. M.; men Altsammen uden videre Betydning. Kirken har et Taarn med et firsidet Spir samt Hvalvinger. Den har en Tavle over 3 af Sognet i den sidste Krig faldne Krigere. Endog Alter og Prædikestole ere vespækkede med Rabenske Familievaabener.]

Til Sognet hører Hovedgaarden Nørregaard med 41 Tdr. Hartk.²⁾ Til Gaarden maa kunne indavles henved 800

¹⁾ Nu 375½ A. og G. og 1½ Td. Mst. Omtr. 850 Indb. med 48 Gb.

²⁾ Nu med 60.

Idr. Korn aarlig og fødes omtrent 40 Malkløer. Gaardens Hovedbygning kan ikke fortjene stor Roes, heller ikke dens Have, men desto mere Jagtherligheden¹⁾. 1776 bleve Jor-derne udfiestede.

Af Gaardens Giere²⁾ kjendes:

Admiral Hans Laurzen Baden, som anførte den danske Flaade, der den 29de Juli 1566 under Gulland kjæmpede en heel Dag med de Svenske. Dagen efter reiste der sig en rasende Storm, og da Officererne ikke agtede paa gamle Sømænds Advarslar, men forbleve liggende ved Land, indtil en falden Adelsmand med al Pragt var bleven visat i Bisby, kostede denne Uforsigtighed Fødelandet Tabet af 16 Skibe og 7000 Mand. Iblandt de Omkomne var ogsaa Admiralen, hvis Lig hviler i Slemminge Kirke. Hans Frue, Karine Gyldenstjerne, overlevede ham til 1590 og hviler ved hans Side. Hendes Son, Hr. Christen Hansen Baden, Lehnsmænd paa Kronborg, kom i Strid med Peder Rud til Fuglsang og ihjelstak ham paa Frederiksborg den 2den Decbr. 1592. Hans Søster, Enke efter Gustavius v. Thymen, solgte Gaarden til Palle Rosenkrands, ved hvis Død den tilfaldt Svigersønnen Chr. Skeel til Søstrup. Efter Souverainiteten tilhørte den Otto Josva v. Korff, som blev halshugget omtrent 1676, fordi han havde myrdet sin Hustru. Endelig er Gaarden bleven indlemmet under Grevskaftet Hardenberg-Reventlow.

Præster i Slemminge og Fjelde.

1) Hr. Niels Krag, fik Præsentats paa Kaldet 1536 efter Hr. Mads Jensens Død og antages at have været den første lutherste Præst.

1) At „Sagten Herlighed“ meer og meer forsvinder, er nu en almindelig Klage over hele Den.

2) Mineligiits har Dronning Dorotheas „Kjøgemester“, Hr. Balzer af Lønningen, som, død 1483, hviler i Kirken, været Gen af disse.

2) Hr. Jørgen Henningsen, født i Sjælland, var Provst og en ustraffelig, gudfrøgtig Mand.

3) Hr. Niels Jacobsen, var her 1583 og 84. Hans Fader var Smed i Maribo. Hr. Oge paa Nielstrup holdt ham engang for Nar formedelst hans Uvidenhed, da han ei engang kunde nævne det Ord „Smørrebrød“ paa Latin.

4) Hr. Jørgen Lauritsen, Søn af Provst Laurits i Maribo, født 1560, var her 1608 og 10.

5) Hr. Jørgen Henriksen fra Sjælland, skal en Tid have været vicarierende Provst. † 1622.

6) Hr. Peder Hansen Middelfart, født 1589, resid. Capl. i Døstoft 1619, kom her 1620 som sin Formands Medhjælper. Hans Bomærke med Narstallet 1624 findes endnu i en Bjælke i Præstegaarden.

7) Hr. Jacob Clausen Rosenqvist fra Kjøbenhavn, var her 1648.

8) Hr. Jacob Christensen Baudelin, var her 1660. Rimeligviis død 1681.

9) Hr. Anders Madsen Beske, var først Rector i Søgløbing og var her 1681—1718. Hans Hustru var Cathrine Marie, † 1695. Af sine Degne havde han ikke megen Glæde. I hans Tid blev Degnen Peder Jacobsen fradømt sit Kald, samt maatte staae aabenbar Skrifte, formedelst hans Ulydighed, Forsømmelighed og Drukkenskab, endog engang han var til Alters, og 1704 affattes Degnen Jens Andersen Sahl, formedelst hans Løbsagtighed, og maatte ligeledes staae aabenbar Skrifte. 1713 finde vi ham imidlertid atter i B. Ulsløv, hvor han tiltaltes for paa 1ste Paaskedag at have kastet nogle offrende Personer deres Kobberskillinger i Hovedet, med en saadan Magt at Næse og Mund blodte.

10) Hr. Poul Zachariæsen Danchel, født 1680 i B. Ulsløv, hvor Faderen var Præst; blev 1713 kaldet til Medtjener og Efterfølger i Kaldet. † 1743. Hans første Hustru, Johanne Cathrine, var Formandens Datter. Han og

hans anden Ægtefælle, Sophie Jørgensdatter Holm, der siden ægtede en Prelm. R. v. Ellenberg, stiftede 1734 en Skole, i hvis ene Ende Skolemesteren skulde boe. Den anden Halvdeel bortleiedes paa Rhodes Tid for 4 Dlr. aarlig, og for denne Lon skulde den arme Skolelærer gratis undervise 4 fattige Børn.¹⁾

11) Provst Johan Norman, født 1705 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Juveleer; blev 1734 Capl. paa Als, kom 1743 til dette Embede, paa hvilket han alt havde Kaldsbrev fra 1732. Var kun Herredsprøvt i et Aar. † 1757. Hans Hustru, Anne Cecilie Petersen, hvis Fader var Viinhandler i Sagfjøbing, døde 10 Aar efter Manden. Ingen Børn.

12) Hr. Hans Bergeshagen Flindt, født 1723 i Nykjøbing, hvor Faderen var Præst; Student fra sin Fødebyes Skole 1745, var her blot fra 20de Novbr. 1757 (ord. 20de Jan. 58) til sin Død 28de Marts 1760. Ugift.

13) Hr. Niels Nielsen Hjort, f. 1705 i en Landsby ved Odense og blev af Forældrene holdt til deres eget Bondearbejde. „Af en synderlig Caprice“ løb han fra sit Hjem og engagerede sig i Odense Skole, hvor han blev antagen, var flittig og blev Student. Forsynet førte ham til Laaland, hvor han blev Huuslærer hos Hr. Østrup i Baabensted, hvis Eftersølger han blev baade i Embede og Ægtefælle og blev saaledes Stedfader til Hr. Østrups „uopdragne“ Børn. Her var han 1760—77, da han døde den 16de Januar. I hans svage Alderdom havde han til Medtjener Hr. Henrik Hoffmann. Fik 1755 Embedsegamen med ringeste Character og opholdt sig derefter hjemme, indtil han den 14de Januar 1763 blev kaldet hid. (See Side 204 Nr. 12.) Hr. Hjorts

---

¹⁾ Dette Skolehuus, der stod paa Stemmings Gade, var tilfældt faa forfaldent, at Dvæget uhindret gik ind og ud. Nogle sige, at Gudsherren tilegnede sig det, Andre, at Fattigfolk efterhaanden purtede det i Kaffelovnen. Bedre var det da heller ikke værd!

første Ægtefælle, Augusta Eleonore, født Bæhr, døde 1755. Andengang ægtede han Dorthé Cathrine Suhr, Enke efter Hr. Burserus i Baggerløse. „Af, at denne ærlige Mand havde saa liden eller ingen Glæde af sine Børn.“ Han havde nemlig 4 (alle af første Ægtefælle); af disse døde en Son som Student, de 2 Døtre ægtede Huusmænd i Sognet og den tredie en Skipper Busch i Sørfjøbing.

14) Hr. Bertel Seidelin, født 1736 i Nykjøbing, hvor Faderen var Apotheker; gjorde 1761 en vidtloftig Udenlanddreise, var derefter Hovmester hos en Grev Schack; blev allerede kaldet hertil 1770 og døde den 1ste Novbr. 1803. 1777 ægtede han Karen Green, Datter af Justitsraad Frederik Green, Biscandsdommer, Borgemeester og Hospitalsforstander i Nykjøbing, død i Marts 1775,¹⁾ og Cathrine Riegels, † 1779. Hr. Seidelin ombyggede for en Deel Præstegaarden ved egne Midler og solgte Annexgaarden til Grevskabet. 1811 gav Fru Seidelin i Overeensstemmelse med sin afgangne Mand's Duffe 400 Dlr. Sølv til Pastoratets Fattige.

15) Hr. Niels Hansen Ranleff, 1803—33, led i 10 Aar før sin Død af et apoplectisk Tilfælde. (See forresten Rjettinge.) 1800—1805 havde han til Capl. p. p. Hr. Wilhelm Holm, der døde 1838 som Sognepræst for Brandekilde og B. Hr. Holm er født 1773 i Odense, hvor Faderen var udstuderet Chirurg.

16) Hr. Carl Christian Krøyer, 1833—35 (jee Rjettinge).

17) Hr. Frederik Winther, født paa Samsø den 5te Febr. 1809. Fra 1ste Novbr. 1834 til 1ste April næste Aar var Hr. Winther Præst paa Gjol. Hans Hustru, Ida Wilhelmine, er en Datter af Hr. Gedner i Nysted.²⁾

¹⁾ See Side 65 Nr. 38, hvor der staaer 1755 for 1775.

²⁾ Den Første af Navnet Winther var Raadmand Jens Sørensen i Aarhus, som levede midt i det 17de Aarhundrede. Hans Søn, Peder

Fjelde Sogn

med 250 Indb. og 124 Edr. Hartk.¹⁾ Kirken, som er annecteret til Slemminge, har flere Forziringer paa den uddenlige Muur. I en Fordybning af samme paa den nordlige Side antager man, at der har staaet et Helgenbillede; ogjaa mener man, at denne lille Kirke tidligere har været et Skovcapel. Landsbyerne ere Fjelde og Kartofte.

Baabensted Sogn (Wapnæstath)

har 384²⁾ Edr. Hartkorn og disse Landsbyer: Baabensted, Kraarup, samt Kragevig Huse. Kirken, med hvælvet Chor, ligger ved Landeveien, har et Taarn med Uhr og Spaantægget Spir, samt en Begravelse paa den nordre Side, bygget af Confr. Blindt. Den er særdeles smukt og suldstændigt restaureret 1857. I den østre Gavl findes 3 mærkelige For-
dybninger.

Foruden flere større Avlsgaarde, hvoriblandt Aggerupgaarden, paa 20 Edr.³⁾ Hartk., mærkes fornemmelig det gamle Herresæde Nielstrup, en af de ældste Herregaarde i

Jensen W., var Præst i Føns og D., født 1650. Dennes fjerde Søn, Christian Henrik W., født 1695, var Præst og Provst i Veile. Dennes femte Søn, Lambert Franck W., Proust og Præst i Gjedsted, † 1810. (Gfr. Side 242 Nr. 18.) Dennes anden Søn, Christian Michael W., døde 1843 som Statsraad og R. af Dbr. Han var gift med Else Margrethe Petronella Braag, hvis Fader, en født Normand, havde fundet Virksomhed og et Hjem i Vestindien. Deres Søn er den nuverende Præst i Slemminge, en paa Grund af sin hele Personlighed og velstandige Character ligesaa afholdt som høitaget Mand.

¹⁾ Nu 136½ Edb. Hartk. med omtrent 350 Indb. og 21 Gb.

²⁾ Nu 376 med 4 Edr. Skovk., 1½ Edb. Kf., 38 Gb. og omtrent 900 Indb.

³⁾ Nu 33

Landet og som de fleste af disse reist paa Ruinerne af en Bondeby, var tilforn forsynet med Bolde og dobbelte Grave.

Gaarden har mange landlige Herligheder, jaasom et Høllanderi paa 100 Malkekoer. Paa Gaardens Jorder avles aarlig 900 Tdr. Korn og dens Avling maa aarlig indbringe 15 à 1700 Rdlr. Eggen er fornøielig førmedelst Kornmarkerne, hvor især Hvede og Byg, fremfor mange andre Steder i Herredet, glæder Synet; ligeledes Skove, isærdeleshed ned ad Sagfjording Fjord. Vildt mangler heller ikke. De fleste Bygninger til Gaarden¹⁾ har Hr. Confr. Flindt opført, og desuden anlagt en Have med rare Frugttræer, Lustalleer og Huse, item store Humlebede. Noget af den gamle Bygning fra de Dyers Tid staaer endnu til Portindførsel, men er temmelig forfalden.

Uf Gaardens Giere kjendes:

Hr. Johan eller Henneke Moltke, Ridder til Torbenfeld, eiede Gaarden og levede omtrent 1380—98.²⁾ Der-
 efter kom Riellstrup rimeligviis til Familien Basse, som dog ikke synes at have besiddet den ret længe; thi allerede Bæbner Tyge Bases Datter bragte den ved Giftermaal 1413 til Dve Lunge, der bryste sig af, at han torde regne sit Adelskab lige fra Palnatokke og Skjalm Hvide. Hans Datter var gift med Hr. Torbern Bilde, hvis Datter (T.) Inger, † 1492, blev gift med Johan Dye, Ridder og Rigsraad, som uidentviul byggede et Taarn med Vægtergang, hvilket Hr. Cornl. Verche siden nedbrød. Hans Son hedte ligesom Faderen Johan Dye, gift med Fru Mette Gjoe til Krænkerup, der tilsammen havde 12 Børn, hvoriblandt maa mærkes den berømte Statsmand Peder Dye, som er født her 1520. Hr. Johan Dye levede i Grevens Feide. Først bestal han Almuens Hovdinge; men da disse af den Grund vare blevne dræbte af den

¹⁾ Som dog mangler en Hovedbygning.

²⁾ Prof. Becker.

forbittrede Mængde, forsvarede han derefter sin Gaard paa det Tappreste imod den vilde Skare, indtil han uheldigviis blev saa farlig saaret, da han vilde affkyde en Kanon, at det kostede ham Livet den 24de Decbr. 1534. Hans Søn Albert Dye er ligejom sin Broder Peder og Fader omtalt iblandt Lehnsmændene. Som Datidens Skik for Adelsmændene reiste han en Tid udenlands og anvendte siden mange Penge paa denne Gaard; men Alt, hvad han byggede er nu deels forfaldet, deels afbrændt. Med hans Frue, Sidsel Urne, havde han ikke Børn og døde 1577, som den sidste Mand af sin Slægt. Gaarden gif nu over til Hr. Johan Barnekow, som levede endnu 1592 og var en Broder til den trofaste Christen Barnekow. Han var gift med Mette Bilde. Deres Datter, Sophie Barnekow, var gift med Eiler Gyldenstjerne, der gav en Klokke til Kirken. De efterlodde ikke Børn. Senere kjøbte Cantzler Christoffer Urne til Naasmarke Eiendommen. Hans Søn, Kammerjunker Christian Urne, folgte baade Naasmarke og Nielstrup 1664 til Stiftamtmand Cornelius Verche, levede derefter i sin forønskede Holighed og døde 1669 den 19de Martz, 51 Aar gammel, paa sin Eiendom Søgaard i Fyen.¹⁾ Etatsraad Verche forandrede og ombyggede for en Deel Gaarden, forøgede og afrundede dens Tilligende. (See Side 380 Nr. 6.) Hans Søn, Etatsraad Christian Verche til Nielstrup og Engestofte, f. i Kbhvn. 1667, blev i sine unge Aar Kammerjunker. Han besad gode Kundskaber og blev tillige en riig Herre, saavel ved at arve en Deel af sin Faders „med Force“ samlede Penge, som og ved Giftermaal. Hans anden Kone, Sophia Ulrikke v. Reichow, overlevede ham. En Kirkeklokke, stobt 1693, er efter ham et Vreminde. Af hans Børn mærkes Gistermanden, Hr. Kammerjunker Cornelius Johan Verche, fra omtrent 1716 Herre til Nielstrup. Hans Frue var en Datter

¹⁾ I Rog. Manuskript findes, at Christian Christoffer, Greve af Høld til Durrebygaard, folgte Nielstrup den 21de Jan. 1667 til Etatsr. Verche.

af Stiftamtmand Reichow, og altsaa havde Fader og Son 2 Halvsøstre til Ægte. Han „nodtes“ til at sælge Nielsstrup 1732 til Commerceraad Jacob Flindt i Nysted for 33,000 Dlr. Cour. Det samlede Hartk. udgjorde da 405 Tdr. 3 Tiender gik med i Kjøbet. Til denne Handel var hans gode Ven, Major Vinstov, ingen god Raadgiver. Hr. Verche boede siden efter paa Stadagergaard og døde efter 16 à 17 Aars Forlob i Søkjøbing. Commerceraad Flindts Fader var gift med Anne Bergeshagen, som efterhaanden blev gift med 4 Kjøbmænd i Nykjøbing og døde endda som Enke. Hun saae flere end 150 Børn, Børneborn og Børnebørnsbørn. De fleste af dem bar hun til Daaben og de Fleste af dem fulgte hende til Graven. Commerceraadens første Kone var en Datter af en Greve paa Søbyholm, nemlig Forpagter Casper Greve dertil; „i hendes Sted traadte siden“ Bodil Birgitte Monrad, en Steddatter af Mag. Jens Kaalund i Rubbelykke. Commerceraaden samlede en anseelig Formue, deels af dette sit Gods, som han vel vidste at forestaae, og deels af Consumption- og Familieskatten i Laaland, som han havde forpagtet. Han døde 1750 og hviler med sine Ægtefæller i Vaabensted Kirke. Landsdommer, Conferentsraad Henrik de Flindt — for han blev naturligtvis adlet (1768) — arvede nu Godset. Hans første Kone var Bysfoged og Stadskriver Peder Niis's Datter i Nysted, Johanne Christine; anden Gang ægtede han Comtesse Frederikke Christiane Holdt, Grev Holdts Datter fra Durebygaard. Han anvendte megen Bekostning paa Vaabensted Kirke, som han iblandt Andet forsynede med Taarn og Klokke. Han var Ridder af Dbr og Dbrmd. og roses for sin Velwillie imod Bønderne. Hans Son, Ritmester og Jagtjunker C. v. Flindt, folgte 1798 Nielsstrup til senere Baron Hardenberg, som indlemmede den i Grevsfabet Hardenberg-Reventlow, hvortil den endnu hører.

Sognepræster for Vaabensted og Engestofte. ¹⁾

1) Hr. Jens, var her 1527. Han var den sidste Papist og rimeligviis den første lutherste Præst. (IB.)

2) Hr. Mads Hansen, var en af de 5 Præster, som døde i Musse-Herred af Pest (cfr. S. 32).

3) Hr. Christen Oluffen, døde 1572 saa fattig, at Hr. Oxe paa Nielstrup maatte begrave ham.

4) Hr. Simon Lauritsen, 1573—98. Denne „muntre og smukke“ Mand er født i Odense og døde 75 Aar gl.

5) Hr. Iver Nielsen, hvis Epitafium, befestet af Guler Gyldenstjerne og Frue, sees i Kirken. Han var Nat og Dag paa Nielstrup, og man maatte ogsaa kjøre ham syg derfra. † 1618. 1616 gav han en Klokke til Kirken.

6) Hr. Niels Christensen, Søn af Hr. Christen i N. Drølev, skal forhen have været Capl. i Maribo, var her fra 1618 til sin Død 1630.

7) Hr. Oluf Christensen Drølev, Forriges Broder, Capl. i Landet 1627—30, † 1661.

8) Provst Steen Michelsen Fiske; denne „anselige og fornemme Mand“ var rimeligviis tidligere Præst i Skaane, men blev derfra forjaget og kom saa endelig hertil 1661. † 1702. Hans Datter ægtede Hr. Winther i Edr. Kirkeby.

9) Hr. Anders Jacobsen Hjortelund, blev 1688 kaldet til Capl. hos Hr. Steen, der synes at have været hans Svigerfader. Men desuagtet laae de stadig i Strid med hinanden. Hr. Hjortelund klagede over at Lønnen var saa ringe, at han ikke kunde holde Tjenestepige, hvorimod Hr. Steen bemærkede, at 50 à 60 Dlr. om Aaret var en anstændig Løn for en Capellan med Familie. Var Sognepræst 1702—14.

10) Hr. Peder Rasmussen Østrup. „Denne smukke Mand“ er født i Odense 1680; fra 1713 Med-

¹⁾ 1493 nævnes en Hans Dough.

hjelper hos Hr. Anders, hvem han Aaret efter fulgte i Kaldet. † 1730. Hans anden Hustru ægtede Eftermanden.

11) Hr. Niels Hjort, 1731—60. (See Elemminge.)

12) Hr. Edvard Hinkeldej; „denne ærlige og op-
rigtige Mand og fornuftige Huusholder“ er fødte den 4de Au-
gust 1727 i Nykjøbing, hvor Faderen af s. N. var Raadmand.
Hans Moder var Karen Høy. 1747 blev han Student og
blev 1760 kaldet til dette Sted, hvor han døde 1777. Med
sin Hustru, Elisabeth Wiinholt, en Datter af Præsten i Hors-
lunde, † 1787, havde han 4 Døtre.

13) Hr. Poul Wichmand, fødte 1749 i Flemlose, hvor
Faderen dengang var Sognepræst; var kaldet til resid. Capl.
i Skovlange, men fik saa i det Samme Baabensted, hvor han
stod fra 1777 til sin Dod 1818. 1785 ægtede han Bolette
Bartholde de Wichfeld, Datter af Oberstl. L. F. de Wichfeld.
Af deres 10 Børn døde 7 smaa. En Datter ægtede
Postmester og Birkedommer Hartman i Søkjøbing; en anden
Hr. Bræss i Høleby, der var hans Capl. 1813—14.

14) Hr. Mogens Nicolai Thune, fødte 1779 i Vig-
næs, hvor Faderen var Sognepræst; var her 1818—43.
1819 ægtede han Inger Wibeke Sara Garde, Datter af Hr.
Garde i Thirsted.

15) Hr. Carl Ludvig Ehrenreich, fødte den 17de
Decbr. 1807; har været her siden 1ste Juni 1843. Hans
Hustrues Navn er Johanne Marie Stolpe. (See Side 153
Nr. 8 og 9.)

Engestofte (Ingræstoph) Sogn

har 170¹⁾ Tdr. Hartkorn og 250 Jndb. Af Byer mærkes:
Fornøby og Olstrup (Olafsthorp). Beboerne i dette Sogn,
som have Enge, der stode op til Søen, trække skjonne Fordele
ved at fange Gjedder i deres af Pileris's flettede Kurve, der

¹⁾ Nu 153 med 5½ Td. Stovst., ½ Td. Rst., henimod 400 Jndb. og 16 Øb.

ere „flabte“ som Fisseruser. Disse Kurve stille de i Rønder, som de grave fra Søen ind paa deres Enge. Her lægge Bønderne ogsaa megen Flid paa at stryge Mannagræs, hvilket gaaer saaledes til: Naar Solen er gaaet ned, vandrer man ud i Engene, hver forsynet med et „Skensold“; de holde Soldet med begge Hænder, idet de gaae op og ned i Engen og slaaer det frem og tilbage i Græsset, hvorved det saakaldte Manna „behændig“ springer fra Græsstraæet i Soldet. Da Græsset trampes ned ved disse Besøg, ere vedkommende Ciere saa misfornøiede med dem, at de endog holde Vagt i deres Enge for at frede om dem. Mannaen sælge de, enten urenset til omtrent 4 Mk. Skjæppen, eller det stampes til Gryn, og da koster Lis pundet indtil 16 Mk. Det stampes i en dertil indrettet Træmorter, indtil Skal og Græs skiller sig fra Kornet; men denne Stampning gaaer dog saa langsomt for sig, at en flittig og dygtig Karl ikkun kan stampe en Skjæppe Gryn paa en heel Dag. Fra hele Landet sælges aarlig noget over 50 Lis pund. ¹⁾)

Kirken, som ligger tæt op til Herregaarden, er fuldstændig og særdeles smukt bleven restaureret 1857, og kan, endog uden sine malede Binduer, ansees for den smukkeste i Stiftet. Navnlig har ingen i dette Mage til Baabenhuus, hvis Bindue i Hvalvingen overraster den Indtrædende paa en meget behagelig Maade. Hvad der meget bidrager til denne Kirkes smukke Indre, er dens usædvanlige Bidde i Forhold til Længden. Altærtavlen, forsynet med Fløidøre, er fra de katolske Tider og har ægte forgyldt Billedskjærerarbejde. Epitafium over Statsraad Wichfeld. Paa Kirkens vestre Ende findes et ret anseeligt Spir, tægget med Spaaner. Det antages at være bygget af Landsdommer Høeg omtrent 1660.

¹⁾) Denne Handel er nu aldeles ophørt og selve Mannagrøn i den Grad forsvundne, at det regnes for en stor Sjældenhed at faae dem at smage. De beskrives som fine, klare og høist velsmagende.

Her mærkes det gamle Herrejæde Engestoste med henvend 58 Tdr. Hartkorn¹⁾ og 5 Tdr. Skovsklyd. Her burde aarlig avles til Gaarden over 700 Tdr. Korn; men denne Regning er i nogle Aar slaaet meget feil, da dens Jorder ere forholdsviis magre og vanskelige. Dog fødes her 100 Stk. Malkekoer og Stude. Tæt nedensfor Gaarden ligger Maribo-Sø. Gaarden har aldrig været omgivet af Grave.

Af dens Eiere kjendes: Henning Jensen Qujov, gift med Mette Clausdatter Bølle; fik af sin Svoger og Husstrues Sodskendebarn, Jesper Henriksen, Decanus ved Vor Frues Capitel i Kjøbenhavn, samt første Rector ved Kjøbenhavns Universitet, den 29de Mai 1480 tilskjødet Sandagergaard i Fyen med alt Tilliggende samt to Møller. (See Nordamø Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, I. S. 102.) Hr. Johan Urne, † 1537. Hans Søn, Hr. Jørgen Urne, var her 1555; han var gift med Anna Glob til Drebaekgaard. Hans Datter Anna fra 1574, giftede sig med Hr. Peder Hvitfeld, en Søn af Hr. Otto Hvitfeld paa Drebygaard. Hr. Peder døde omtr. 1610 og hans Datter, som ligeledes hedte Anne, bragte Gaarden ved Ægteskab til Hr. Hans Wittrop til Proendorf, der døde 1624, og atter gif Engestoste i Arv til hans Datter, Fru Barbara Wittrop, der ægtede den berømte Cantaler Christian Friis til Kragerup, som døde 1639 og ligesom Forgjængereren efterlod Gaarden til sin Datter, Fru Anne Cathrine Friis, først gift med Landsdommer Styge Høeg og derefter med Tonne Juel til Taagerupgaard, som ogsaa døde hende fra omtrent 1698, i hvilket Aar „den gudelig-sindede Frue“ henlagde aarlig 8 Td. Byg til Sognets Fattige. Hertil lagde Conferentsraadinde Rasmussen 1734 3 Tdr. Byg og 25 Daler i Penge, hvormed 6 à 7 Fattige underholdes i et Høspital, som sidstnævnte byggede samme Aar.

¹⁾ Nu blot 44.

Det ligger tæt udenfor Kirkegaarden og var i den ene Ende indrettet til en Skole og Beboelsesteilighed for en Skoleholder. ¹⁾)

Fru Anne Friis solgte Gaarden til Etatsraad Christian Berche til Nielsstrup, som forærede prægtige Alter- og Messesklæder til Kirken. Hans sidste Egtefrue, Sophie Ulrice von Reichou, erholdt Gaarden 1721 af Arvingerne, hvorpaa hun giftede sig med Oberst Chr. Ulr. v. Hausmann; da Oberstens Regiment laae i Norge og de ingen No havde til Blivested, solgte de Gaarden 1727 til Kjøbmand Bertel Wichmann i Nykjøbing for 15,000 Kroner. Hr. Wichmann er født i Odense, hvor hans Fader, Hans Wichmand, var Raadmand. Han var en ligesaa riig som velsindet Mand, der fortsatte sin Handel i Nykjøbing, uagtet han var bleven Godseier. Han efterlod 6 Døttre og 3 Sønner; men af disse Born ville vi blot her erindre en Søn, som blev Præst i Herredskirke, og Landsdommeren, som arvede Godset efter at han havde udfjort sine Godskende med omtrent 15,000 Daler. Af hans 3 Døttre mærkes: Elise Cathrine, gift med Apotheker Seidelin i Nykjøbing, og Mette Christine, gift med en Kjøbmand Salling i Maribo; en tredje Datter ægtede Provst J. Suhr i Kjøbelov. Efter Hr. Wichmanns Dod blev hans Enke, Bodil From, gift med Conferentsraad Rasmus Rasmussen, Afsesfor i Høiesteret; eiter dennes dødelige Bortgang fandt hun ingen større Glæde end at bortvende sit Sind fra jordiske Sorger og i Samtale eller Brevvevling træde i Forbindelse med aandrige Mænd. Efter en halv Enees Aars Enkestand og langvarig Svaghed, døde hun i Maribo 1760;

¹⁾) Med denne Stiftelse forholder det sig nu saaledes. Af nuværende Stanshuusbesidders Forfædre er i Engestrøtte stiftet et Høspital for Godsets Fattige, i hvilke 4 Lemmer aarlig erholde et vist Quantum Rug, Byg og Brændsel samt nogle Penge. Høspitalet er af afdøde Kammerherre Wichfeld ny ombygget, udvidet og bequemmere indrettet. Foruden hine Døttre udreder Stamhuset ogsaa en anden, sjøndt mindre, aarlig Understøttelse til Godsets øvrige Fattige.

men et udødeligt Greminde for hende er det Wichfeldske Enkehuis i Nykjøbing, hvor det findes omtalt.

Den næste Eier bliver altsaa Hr. Landsdommer Jørgen Wichmann, som senere blev Etatsraad og 1777 optagen i Adelfstanden, under Navn af de Wichfeld, død ugift 1798. Han deels opbyggede og deels udbedrede Gaardens Udhuse, anlagde en smuk Have og byggede en Veirmølle ved Gaarden; tæt udenfor denne opførte han 1770 en „prægtig“ Bygning til en Stivelsesfabrik, der, saavidt vides, forresten aldrig kom igang. Han var desuden en utrættelig og duelig Landmand. Som Arving til Gaard og Gods udvalgte han sin Brodersøn, Capt. Henning de Wichfeld, senere Oberstlieutenant og Kammerherre, paa det Vilkaar at han skulde have Godserne til et Stamhuus. Deels formedelst et Beenbrud og deels af Lyst til Landlivet, trak han sig tilbage til Gngestøfte, hvor han levede til sit 80de Aar, elsket og agtet af Høie og Lave. Han var Bønderne „en god Huusbond“, sørgede vel for sine Eiendomme og byggede 1807 den smukke Hovedbygning, saaledes som den nu staaer. Før hans Tid var den en Bindingsværks Bygning, bestaaende af 3 lige høie Floie. Hans Hustru, Anna Henriette Marie Braæs, stammer fra en nu uddød Slægt, der tidligere eiede Koffedal. Deres Datter, Johanne Louise, ægtede Hr. Krebs i Brandstrup. Ved Hr. de Wichfelds Død 1846 arvede hans ældste Søn denne smukke og smukt beliggende Eiendom. Hr. Kammerherre Jørgen de Wichfeld, Ad. af Dbr., er født 1800, gift med Varinka Rosenkrantz, der har skjænket ham flere Børn. Efter at have taget juridisk Embedsexamen, arbejdede han nogen Tid i Rentekammeret. Den 12te October 1857 afbrændte samtlige Udhuse,¹⁾ ved hvilken Leilighed Kirken var udsat for en ikke liden Fare, men frelstes dog, navnlig af Maribo Brandfolk. Efterat den nuværende Eier har bortsolgt betydeligt Bøndergods til fri

1) De ere senere opførte omtrent 100 Alen længere imod Øst.

Giendom for en Gjennemsnittpriis af 776 Dlr. pr. Td. Hartk., indbefatter Stamhusene Engeøstøfte og Ulriksdal endnu 397½ Td. Hartk., hvoraf 202 Tdr. endnu er Bøndergods og 84 Tdr. Tiender; samtlige rentebærende Capitaler udgjorde 1858 over 115,000 Dlr. Denne Bogs Læsere ville stedse paa-
 fjønne Hr. Kammerherrens Belvillie for den, hvilken især har lagt sig for Dagen ved Meddelelsen af hans vardifulde Manuskript, et smukt Vidnesbyrd om den Interessø, hvormed han omfatter Alt, hvad der berører Fædrelandet og dets Historie.

I den Wichfeldske Familie opbevares følgende Sagn. Omtrent Aar 1700 havde Bornene en fattig Student, ved Navn Poul Bendelbo, til Præceptor. Denne skulde prædike ved en Julehøitid og gennemgik derfor sin Prædiken høit for sig selv i sit Bærelse. Dette hørte en af Smaa pigerne, og da Bendelbo om Aftenen kom ned i Dagligstuen, begyndte det lystige Barn at gjengive hans Prædiken for hele Familien, idet hun udraabte: „Hvorfor høitideligholde vi den kjære Juul? Nogle gjøre det for de nye Klæders Skyld, Andre for Forlystelsjernes Skyld o. j. v.“ Ingen tænkte videre derpaa; men da Bendelbo næste Dag kom til dette Sted i sin Prædiken, mindedes han Barnets Declamation fra den forrige Aften og den derved fremkaldte Munterhed i Familien, og han blev derover jaa forvirret, at han ikke kunde tale mere, men forlod Prædikestolen. Deels af Uergrelse¹⁾ herover og deels af Trang forlod han Studeringerne og gik i russisk Krigstjeneste, fra hvilken han kom tilbage som den berømte — Poul Løvenorn.

Til denne Anecdote om Poul Løvenorn skal Udg. til-
 lade sig at knytte en endnu, der heller ikke antages at være videre bekjendt. Da han efter Hjemkomsten fra Rusland var

1) Her i Horne kunde han have taget sig det lettere; thi paa Prædikestolen (fra 1590) staaer dette skreven paa Latin: Til en god Præst udfordres disse 3 Ting: at besejge Prædikestolen, at sige Noget og at gaae ned igjen.

bleven Amtmand i Aarhus Stift, og som Saadan besøgte Horsens Skole, hvori han tidligere havde gaaet, saae han een af sine gamle Skolekammerater endnu sidde paa den Plads i „Mesterlectien“, som han indtog dengang, de vare Disciple sammen. „Hvad, sidder Du her endnu, Mads?“ udbrød Amtmanden i den største Forundring. „Ja, jeg gjør, Poul“, svarede denne ganske rolig. Sagnet tilføier, at Poul senere skaffede Mads et „sedt Degneembede“.

Hunseby Sogn

har 447¹⁾ Tdr. Hartk. og henved 700 Jndb. Kraarup horte for til Hunseby Sogn, men lagdes i „Dernes Tid“ til Baabensted. Betydelige Skovstrækninger findes vel endnu; men disse ere dog kun svage Rester af de Skove, som tidligere have været. Endnu 1776 havde Merrits (Mære) Skov en Længde af 3 Mil, og hvor den slap begyndte Ugleholtsskoven, som var endnu større, men mere forhugget. Man regnede dengang, at Grevskabet Knuthenborg havde 3 à 4 Quadratomile Skov. Igjennem Sognet løber Hunse-Å, som, kommende fra Grimstrup-Sø, falder ud i Bandholmbugten. Af Landsbyer mærkes, foruden Hunseby, Grimstrup, Maglemer, Skjelstrup og Anderstrup.

Kirken er en god Kampesteens Bygning, som 1851 blev særdeles smukt og fuldstændig restaureret og forsynet med nyt Orgel. Barmeapparat, nye Jernvinduer, Stolestader m. M. Altertavlen er indfattet i en Ramme, der ligesom Prædikestolen har fortrinligt Billedskjærerarbejde. 2 udmærkede Klokker, hvoraf den ene er foræret af Axel Urne 1571, hænge i Taarnet; en massiv Sølvkande er skænket af Sognepræsten, Hr. Jld; en smuk Alterdug, samt et Fodtæppe foran Fonten, er givet 1855. Over Chordøren hænger et udmærket Crucifix

¹⁾ Nu 492 med 30½ Td. Skovst. og — 16 Tdr. Mst., omt. 1300 Jndb. og 64 Gb.

med Figur i Begemåstørrelse, skjænket s. A. Under Taarnet er Familien Knuths Begravelse, opført 1856.

I Dørkarmen ved Indgangen findes en mærkelig Indskrift, hvoraaf man slutter, at en Munk fra Aarhus, ved Navn Salomon, som levede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, har bygget Kirken, eller i det Mindste havt Deel deri. Paa en Kampesteen i Kirkemuren er der indhugget et Menneſte-hoved, 5 Alen fra Jorden og 4 Alen nedefor dette, et Mærke, som siges at skulle betegne en Menneſkenavle og fortælles der, at Kjæmpen Hune ſkal have havt en med dette Maal ſtemmende Høide. Han ſkal have boet ved Vandholmegaarden i Øſtofte Sogn, hvor hans Grav har været at finde. Da han engang vilde til Aſko, rimeligviis for at erobre den, hvilket for en ſaa drabelig Karl maa have været et Bornespil, druknede han underveis, til ſtor Trøſt for de med Rette beangſtede Beboere paa denne Ø, ſom deſaarsag anſtillede en Glædesfeſt.

Her mærkes Herregaarden Knuthenborg, Hovedſædet i Grevſkabet af ſamme Navn. Hovedgaardstaxten er 40½ Td. Hartk. ¹⁾ og 2 Skpr. Skovfl. I gode Aar maa indavles 700 Tdr. Korn, og den har Veilighed til at holde et godt Meicri, mindſt paa 50 Malkføer. Hovedbygningen kan regnes iblandt de „næſtbedſte“ her i Landet; men den har „den lyſtigſte Situation, ſom man kan indbilde ſig; thi Skovene bornere Synet, hvorhen man endog vender ſig“. En deilig Have er anlagt ved Gaarden, hvormed den forbindes ved en ſtor Bro, ſom er anlagt over de gamle Grave. Fra Haven fører 16 Alleer ned til Stranden, hvor „man i ſtille Veir kan ſaae Feis, Aſko, ja Sjælland — i Synet“. Knuthenborgs forrige Navn var Aaſmarke, rimeligviis „Aſernes Mark“.

Af dens „altid berømmelige“ Ciere kjendes:

Hr. Albrecht Nielsen, ſom var her 1446. Hans Datter, Fru Elſebe Albrechtsdatter, var gift med en Adelsmand, af det almindelige Navn Jørgen Olsen. Efter hendes

¹⁾ Nu 90.

Død kom den ved Arv til Knud Urne, der 1536 fik Stævning paa Maribo Borgere, som i Grevens Feide havde plyndret Gaarden. Hr. Knud døde 1543¹⁾, hvorefter Sonnen, Axel Urne, Lehnsmænd over Maribo Kloster, fik Gaarden. Han var gift med Anna Rosenfrands, efter hvis Død han skal have ægtet Birthe Ruds til Søgaard i Fyen. † 1577.

Efter ham fik Lehnsmændene Knud Urne Gaarden. (See S. 50 Nr. 12.) Derefter eiedes den af Cantaler Christoffer Urne, † 1663, som tillige eiede Nielstrup. Denne „vittige og store Mand“ var gift med Sophie Lindenov, en Datter af Hans Lindenov til Hundskund. Hans Søn Kammerjunker Christian Urne, er anført under Nielstrup, som denne „eiefromme og lærde“ Herre tilligemed Næsmarke solgte til Etatsraad Cornelius Lerche, hvortil dog maa bemærkes, at ifølge Rogerts Haandskrift var det en Knud Urne Sivertsen, gift med Elisabeth Sophie Urne, som den 24de Juni 1667 solgte Næsmarke til Hr. Lerche, der indrettede Gaardens Marker, saavel paa Nielstrup som her, paa det Fordeelagtigste, og efter hvis Død Næsmarke kom til hans Datter, ved Navn Softer Lerche, saasom hendes Ugteherre, Geheimeraad Eggert (Ehard) Christoffer v. Knuth, afkjøbte Medarvingerne deres Deel af Gaarden. Desuden forogede han Godsset betydeligt. Efter hans Død oprettede hun Grevskabet Knuthenborg den 19de April 1714. Hun var en i flere Henseender udmærket Dame, „om hvis fornuftige Huusholdning, Gævmildhed og Gudsfrugt der kunde skrives en stor Lovtale“. 1698 byggede hun Sognet en Skole, istedetfor hvilken Grevskabet 1805—6 opbyggede 2 store og lyse Skoler. 1715 stiftede hun endvidere et Høspital for 8 Fattige, hvem hun tildeelte en rigelig Understøttelse. Hendes Søn, Adam Christoffer Knuth, blev den 26de Juni 1713 gift med Hedevig Ulricce Lützendorff, efter hvis Død, den 21de Januar 1720, han ægtede den i Nørre-

¹⁾ 1541 findes forresten Sorgen Venstermand til Næsmarke. (K. B.)

herred alt omtalte Ida Margrethe Reventlow, en af „Tidernes Heltinder med Mandsmod“. Hun overlevede sin Egteherre i næsten 20 Aar, og jeg tvivler paa, at nogen Dame i Danmark har eiet saa meget Jordegods som hun. Hendes ældste Søn, ¹⁾ Eggert Christoffer Knuth, blev den 5te Febr. 1742 gift med Marguerite Maurice Françoise Isidora Casada Marquise de Monteleone, Grevinde af Gyldensteen, født den 8de April 1723, † 9de Mai 1752; derefter 20de Octbr. s. A. med Maria v. Rumsen, „hvilkens Dyd i Døden blegnede, 4de Mai 1765, 35 Aar gammel“; endelig med Eleonore Louise Caroline v. Moltke (født 18de Mai 1739, død 18de Juni 1785), som havde været Hovmesterinde hos Prindsesse Louise. Af hans 10 Børn, arvede hans ældste Søn, Johan Henrik, ²⁾ Grevskabet. Han var desuden Stamherre til Verchenfeld, Geheimeraad, Kammerherre, Stiftamtmand over Sjælland og Storlors af Dbr., han var født 1746 og døde den 12te Juli 1822. Den 26de Febr. 1772 blev han gift med Constance Alexandrine v. Cosell, s. 1755, † 1804. De havde tilsammen 4 Døttre (en Søn døde), af hvilke den ældste Datter, Constance Henriette Frederikke, jucederede i Grevskabet Gyldensteen og er bekjendt af sine 4 tildeels ulykkelige Egteskaber, der forresten ikke vedrøre denne Historie. Da han saaledes ingen mandlige Arvinger efterlod sig, gif Grevskabet over til hans Broder, Frederik, Greve af Knuth. Da dennes Søn, Eggert Christoffer, var død 5 Aar før Faderen, arvede hans Søn, Frederik Marcus, født omtrent 5 Maaneder før sin Faders Død, Grevskabet.

¹⁾ Det er senere meddeelt Udg. af Hr. Proprietair G. Friderichsen til Steensgaard, at hendes fjerde Søn og sjette Barn, Geheimeraad G. F. Knuth, skal have tilbragt sine sidste Leveaar i Lyngby ved Kjøbenhavn, hvor han levede af en lille Pension (1200 Dlr.) og altsaa vistnok har været yderlig fattig. (See S. 122.)

²⁾ See isøvrigt Stamtavlen over Familien Knuth, hvor denne Descendent er ubeladt. Ligeledes maa det bemærkes, at Baron Conrad Dillev Knuth, var Geheimeraad A. Chr. Knuths syvende Barn og femte Søn.

Dersom Forsynet havde ladet denne Mand leve endnu længere, vilde han visstelig have faaet en stor Indflydelse paa Danmarks senere politiske Udvikling. Han levede imidlertid dog saalænge, at hans Navn umulig kan udslættes af Fodelandets Historie, i hvilken det indtager en hæderlig Plads. Grevskabet bestyrede han med Indsigt og Duellighed, og navnlig ere Vandholms=Broen, den 1855 paabegyndte Hovedbygning, samt hans smukt restaurerede Kirker, Vidnesbyrd om, at han baade var en practisk og dygtig Mand og besad et religiøst Sindelag. Gid hans Mand maa hvile over hans Søn, den nuværende Lehnsherre, Grev Eggert Christoffer v. Knuth, som Forsynet har tildeelt saa megen jordisk Velsignelse! ¹⁾ *

Sognepræster.

1) Hr. Severin (Søren) Peersen, fik 1527 Præsentsats paa Kaldet, efterat Hr. Rudolph havde resigneret. (IB.) Ansees for den første lutherske Præst.

2) Hr. Augustinus Keiler; denne, for sin Tid, lærde Mand var her 1558—66. Han skrev sig fra de Bøhmiske Brødre, som vare blevne forjagede fra deres Fødeland formædelt deres Tro. Om hans Søn, Diderik, ²⁾ see S. 98 Nr. 5.

3) Provst Dines Jørgensen, var her 1583 og døde 1605. Han gif paa sin Tid for den Lærdeste i Herredet, uagtet han tilstod, at han ikke kunde prædike uden Postil. Gud hjælpe os saa for de Andre! ³⁾

¹⁾ Grevskabet Knuthenborg indbefattede 1858 Gaardene Knuthenborg, Naribo Ladegaard, Binnise, Vaarupgaard, Hauløkkegaard, Vaarskovgaard, Knuthenland og Bøllensminde samt Ladeplassen Vandholm. Hertil kommer 2818 Tdr. Ld. Skov, 1080 Tdr. Hartk. Bøndergods, 460 Tdr. Tiendehartk. og over 500,000 Dtr. i Capitaler.

²⁾ Navnet Augustinisen er overflødig og bør udelades.

³⁾ Efter Hr. Dines's Død ønskede Kongen i en Skrivelse, dat. Kjøbenhavn 12te April 1605, at den senere saa berømte Mag. Poul Jensen Golding maatte blive hans Eijermænd, men Hr. Golding blev endnu i f. A., 24 Aar gammel, Rector i Aalborg. (IB.)

4) Hr. Jens Olsen Ribber, fil 1605 kaldet paa den Maade, at han fraskrev sig noget Jordegods, som fra Arilds Tid havde tilhørt Kaldet. Noget Tid efter fortrød imidlertid Hr. Ribber Handelen, og da Herremanden Hr. Knud Urne nægtede at udlevere Præstegaardens Eiendomsbreve, anklagede Præsten ham derfor og forlod samtidig hermed sit Kald. Paa Herredagen 1619 paa Antvorskov faldt da den Dom, at Jordegodsset skulde gaae tilbage igjen til Kaldet, men Hr. Ribber have sit Kald forbrudt. Vel har man et Brev fra Christian IV., hvori han ønskede at Hr. Ribber skulde forhjælpes til et Kald i Stiftet; men hans videre Skjæbne er desuagtet ubeskjendt. I Hr. Ribbers Suspensionstid bestyredes Embedet rimeligviis af en Hr. Eskild, der godt kan være den samme som Hr. Eskild Clausen i Maribo.

5) Hr. Peder Thomsen havde været Præst før han 1619 kom hertil. Han reiste siebliffelig Sag mod Hr. Knud Urne om det ovenomtalte Jordegods, hvilket Herremanden havde beholdt, men ved en ny Herredag 1620 blev domt til at give fra sig, hvorpaa han stillede Hr. Peder tilfreds med andet Bederlag. Samme Præst ombyggede Præstegaarden fra Ny. † 1653. Hans Hustrues Navn var Margrethe Clemensdatter.

6) Hr. Niels Jørgensen Pral, Medtjener fra 1653, „pralede her kun kort“, thi han døde alt 1656.

7) Hr. Dines Jens Jerfin, en Son af Biskoppen i Ribe, er født 1631; var kun her fra 1656—1660, men udstod i denne korte Tid Angester, Skatter og Sygdomme, som oversteg hans Kræfter; derfor døde han ogsaa.

8) Hr. Søren Jacobsen Morsing, født 1625, var her fra 1660 til sin Død 1667.

9) Hr. Samuel Jensen Ild, født 1638 i Kjøbenhavn og kaldet hertil 1667. Paa Grund af Uenigheder med Aasmarke Cicre, hvilke disje og ikke Hr. Ild havde Skam af, blev han 1686 uden Ansøgning forshyttet til Udby og D.,

og Kongen befalede ham ovenifjebet uvægerlig at drage derhen. Men Hr. Jld lod sig ikke fornytte og erklærede, at han enten vilde dommes fra sit Kald eller blive, hvor han var. Da Herfabet af Erfaring vidste, at Hr. Jld ikke var let at løbe med, sendte det meget klogelig Kaldsbrev paa Huseby til Præstens Pleieson, Hr. Niels Frandsen i Stubbe-fjøbing. Dette slog Vand i Jlden og Alt blev nu godt. Hr. Jld var 2 Gange i Egtefkab. (See Side 151.)

10) Hr. Niels Frandsen, fra 1686—1731. (See Rectorerne i Stubbejøbing.) Havde Hr. Høe i Dollesjelde til Capl. fra 1713.

11) Hr. Johan Ernst Boldich, født 1685 i Hel-singoer, hvor Faderen var Præst. Capellan hos Formanden fra 1725, † i April 1733. Gift med Formandens Datter, Eleonora Margrethe.

12) Mag. Knud Rhold, 1733—56. (See Side 118 Nr. 29.)

13) Hr. Johan With, 1756—58. (See Dollesjelde.)

14) Hr. Hans Hornemann Suhr, født 1722 i Rjø-beløv, hvor Faderen var Præst; Student fra Rasklov 1742. Efterat have tjent paa forskjellige Steder som Informator baade før og efter sin Embedsexamen, som han tog 1745 med ringeste Character, var han saa heldig at komme i Huset hos Grev Knuth, der 1754 gav ham Bentebrev paa B. Ulslev. 2 Aar efter blev han resid. Capl. og Degn i Øs-tofte, og var endelig her fra 1758 til sin Død den 9de Sep-tember 1785. 1758 ægtede han Christiane Christensen fra Rødby og fik med hende anseelige Midler.

15) Hr. Christian Holm, er født i Rjøbenhavn. Som Informator i Grev Knuths Huus opholdt han sig hos denne Familie i 6 Aar i Dresden. Der fortælles, at Hr. Holm en Aften havde været meget uheldig, da han spillede Domino med Familien. Greven lagde da et stort Brev paa Bordet og ønskede, at dette maatte tjene til at bode paa Tabet. Dette

Brev var et Kaldsbrev paa Hunseby, dat. 9 Decbr. 1782. Hr. Holm vidste ei engang, hvor Hunseby laae i Danmark, men fik snart bedre at vide. Den 30te December 1785 blev Kaldsbrevet confirmeret og han blev indsat 2den Søndag efter Paaske. 2 Mænd, i hvis Huus han tidligere havde informeret, laante ham Penge til at indrette sig for, og han giftede sig nu i November 1786 med en Datter af den senere Gier af Sollestedgaard, Hr. Jørgensen. Han var da 36 Aar og dobbelt saa gammel som sin Kone. Præstegaarden var saa forfalden, at en Deel af den omblæste i en Storm, retsom Degnen stod og forsikrede Hr. Holm, at gamle Huse aldrig falde om i Stormveir. Af hans Ungdomshistorie vides ifølge Familiemeddelelser endvidere saameget, at hans Fader var ansat ved Toldvæsenet, og at hans Moder døde af Børnekopper, som hun fik ved at pleie sin syge Mand, der saa Aar efter fulgte hende i Graven. Hr. Holm havde det nu meget smaat; maatte informere om Dagen og læse om Natten. Engang var han nær bleven begravet levende og var alt lagt i Kisten; men pludselig mærkede man, at han blot var skindod. Ved hans Baare gav Hr. Thaning ham det Vidnesbyrd, at Hr. Holm havde været en aandfuld og kundskabsrig Mand, der besad meer end sædvanlig Dannelse og den fineste Takt, var derhos en accurat, duelig og nidkær Embedsmand. Med hans Sinds medfødte Hestighed ham forvidt, naar han blev vidende om en eller anden Utilladelighed, vidste hans blide og fromme Hustru snart at faae ham bragt i det gamle Hjørne igjen. Hans Søn, Henrik, var tidligere Kjobmand og er nu Brygger i Nakskov. Dennes afdøde Hustru var en Datter af Kammerraad Thorsen paa Adjerstrup. Af Børnene (8 Døtre) mærkes: en Datter, gift med Hr. Cand. theol. Lund, Undenlærer ved Realskolen i Nakskov; en anden, gift med Hr. Hansen, Gier af Taagerudsgaard; en Datter er gift i Maribo. 1815 resignerede Hr. Holm til Fordeel for sin Svigersøn, Hr. Bjerre, hvem han overlevede lige til den 5te Januar 1842,

da han døde 92 Aar gammel, men var i den sidste Tid meget svag baade paa Sjæl og Legeme.

16) Hr. Ole Christoffer Bjerre, født 1780, en Præsteson fra Fyen, var resid. Capl. i Thirsted 1813—15 og døde her den 22de Januar 1828. Hans hoist agtværdige Høgtæfælle, Anne Sophie Holm, lever endnu i Hunsøby.

17) Hr. Vilhelm Thaning, født 1790 paa Bømmestofte, hvor Faderen var Godsforvalter; resid. Capl. i Thirsted 1815—18, i B. Ulslev 1818—28 og i Hunsøby 1828 til sin Død, den 17de Mai 1848. Var Aaret iforveien bleven Consistorialraad. Med sin Hustru, Mette Cathrine Lyngby, en Urtekræmmeres Datter fra Kjøbenhavn, havde han flere Børn, af hvilke en Datter, Elise, er gift med Hr. Pastor Holdt i Kjøbenhavn.

18) Hr. Ludvig Jacob Mendel Gude, født 23de April 1820 paa Holsteinborg, hvor Faderen, † 1830, da var Birkedommer; tog Embedsexamen 1844 med Udm. og kaldtes allerede 1848 af den afdøde Grev Knuth til dette store Embede. Hans Hustru, Marie Henriette Amalie Meinig, Datter af Justitsraad og Birkedommer M. i Sjælland, har velsignet ham med 6 Børn. Hr. Gude er en meget begavet Taler.

Vester Ulslev Sogn

har henimod 700 Indb. og 326 Ldr. Hartk. ¹⁾). Fra Fuglse Herred skilles det ved en Bæk med et stort Mosedrag, som rimeligviis i fordums Dage har staaet i Forbindelse med Roggebolle Sø, og da denne og Maribo Sø endnu ere forbundne med et Vandløb, har Laaland uden al Tvivl saaledes været deelt i tvende næsten ligestore Dele. Landsbyer, foruden selve Vester Ulslev, ere: Ollebolle, Sandager, Hander-

¹⁾ Nu over 900 Indb., 296½ Ldr. Hartk. og 1 Ldr. Mst. 63 Gb.

mølle og Slossse. Skov er her kun lidet af, derimod hører en lille Holm, ved Navn Kalveholmen, til Sognet. Kirken har et anseeligt Ydre, et svært Taarn med Spir, velformede Hvalvinger og spidsbuede Vinduer. Altertavlen er anseelig og smuk, det Indre af Kirken smukt og venligt. En Kilde i Nærheden giver rigeligt, noget jernholdigt Vand.

Den 29de Marts 1599 gav Jomfru Margrethe Dvesdatter en Gaards Jord med Tilhørende til Præsteembedet. (R.) 1820 gav Dr. Sands og Fruc 200 Dlr. til de Fattiges Bedste i dette Pastorat.

Af catholske Præster nævnes en Hr. Anders Pedersen, der mere var Jæger end Boglærd og tilsidst skal være bleven borte i en Skov eller Mose.

Lutherske Præster.

1) Hr. Morten Knudsen, fra omtr. 1532 (hvis han forresten har været her). Han besad „Heste-Lærdom“ og havde først været Pottemager, derefter Soldat. Løb siden til Tydskland og lærte. Blev saa endelig Præst paa dette Sted; thi man tog dengang, hvem man kunde faae. Skal have været en ivrig Mand i sit Embede og en varm Tilhænger af Christian III.

2) Hr. Jacob Mortensen Barund¹⁾, var her endnu 1583 og 84. Var maaskee Formandens Søn.

3) Hr. Morten Knudsen, var her 1608 og gav 1616 en Altertable til Kirken, samtidig med at 4 Sognemænd gave den største Klokke.

4) Hr. Peder Jensen, var her 1635, † 1640.

5) Hr. Jacob Nielsen Winther, fra 1640 til sin Død 1671. (See Rectorerne i Stubbefjording.)

6) Hr. Frederik Pedersen, Søn af næstforrige Hr. Peder, er født heri Præstegaarden 1628; var Hører i Nykjo-

¹⁾ Maaskee to Personer, Jacob Mortensen og Jacob Barund.

bing 1658—67, da han blev Medtjener hos ovennævnte sin Stedsfader. † 1679.

7) Hr. Søren Pedersen Busch, 1679—93 (see S. 228 Nr. 12). Skal tidligere have været Felt- eller Skibspræst og skal i denne Tjeneste have faaet en Kugle, som bortrev en Deel af Foden. Commandeur Henrik Span skal i den Anledning have tilskrevet ham Følgende:

„Min kjære Hr. Søren Busch
 Herefter bedre huff
 Og dette altid lær
 Nysgjerrig aldrig vær!“

8) Hr. Christen Baudelin, født 1657 i Stenninge Præstegaard; var her fra 1693 til sin Død 1738. Aaret før sin Død fik han Hr. Werløb til sin Medhjælper.

9) Hr. Frederik Christian Buchholz, 1738—46 (see Dølleffelde).

10) Hr. Cort Jørgen Werløb, 1746—1768 (see Dølleffelde).

11) Dr. Jens Sandse, f. 1743 i Holbæk, hvor Faderen var Kjøbmand. Blev 1774 Magister og Præst i Thoreby; entlediget 1805, † 1817. Concurrerede med Hr. Benzou i Bestenskov om Prisen for et Digt. Hans Hustru, Karen Schæffer, var Søster til Prof. Skovs Kone i Nysted.

12) Hr. Christen Friis Højer, født 1727 i Fovlum, hvor Faderen dengang var Provst og Sognepræst; var Huuslærer i Nysted, indtil han 1766 blev resid. Capl. i Thoreby. 1774 blev han Sognepræst her og døde 1783. 1761 ægtede han Johanne Marie Wolff.

13) Mag. Peder Bering Gjørup, født 1730 i Gunderup, hvor Faderen var Præst; fik den lykkelige Huuslærerpost hos Grev Knuth og blev da ogsaa 1758 resid. Capl. i Døstoft, blev 10 Aar efter Magister og 1783 Sognepræst her, hvor han var til sin Død 1792. Var først gift

med Sophie Gram, † 1767. Aaret efter ægtede han Elisabeth Nestius.

14) Hr. Hans Grønlund, født 1745 paa Hindeholm, hvor Faderen eiede en Bondegaard. Var først Degn i Haarslev i Fyen, 1783 resid. Capl. og Degn i Østøfte, 1792 Sognepræst her, hvor han døde 1813. Hans Hustrues Navn var Sophie Amalie Areboe.

15) Hr. Dve Julius Scheby, 1815—18 (see S. 215 Nr. 16).

16) Hr. Vilhelm Thaning, 1818—28 (see Hjørring).

17) Hr. Ludvig Ferdinand Luplau, født 1800 i Rødding, hvor Faderen († 1819) dengang var Capl. p. p. 1826 blev han Kantor paa Vallø, var Sognepræst her 1828—31, da han kom til Dalby og L., hvor han døde 1837. Hans Hustrues Navn var Marie Louise Bernburg.

18) Hr. Johan Henrik Rosenkilde, hvis Fader var Lærer ved Baisenhuset, er født 1802, blev resid. Capl. i Thisted og S. den 16de Novbr. 1831, men tiltraadte ikke Embedet, thi han kom her alt den 14de Marts 1832. 1846 blev han Sognepræst i Ørsted og D. Hans Hustru var Henriette Bøge fra Lybek.

19) Hr. Ditlev Gottlieb Mourad, 1846—48 (see Bispekerken). Har senere en kort Tid af 1859 været Kultusminister og har den 24de Februar 1860 overtaget denne Embedsstilling paany, efter med megen Moie at have faaet et nyt Ministerium dannet.

20) Hr. Andreas Frederik Guldbandsen, f. 1818, var her blot fra 8de Mai 1848 til sin Dod, som indtraf den 9de Juli 1849. Hans Hustru var Erasmie Rothe. Havde Hr. Jeremias Woldike (see II. S. 92 Nr. 20) til Hjalpspræst.¹⁾

¹⁾ I Professor Nielsens Graværelse ved Rigsdagen har Hr. Woldike bestrykt hans Embede. (See Lørdagsstrup.)

21) Hr. Andreas Christian Pontoppidan, født 1812 i Næhr, hvor Faderen, som døde 4 Aar efter, var Præst. Var i 3 Aar Lærer ved Anstalten paa Tuborg. Var Præst og senere Provst paa Færøerne fra 1840, indtil han blev kaldet hertil. Gift med en Datter af Justitsraad Thorbrøgger i Aalborg, ved Navn Ida Cathrine Ulvilde.

Ofter Ulslev Sogn

staaer for 184¹⁾ 1 Dr. Hartk. og har 400 Indb. Af Skovparterne mærkes „Kildestoven“. Kirken, som ligger i den tætbebyggede By, regnes blandt de ældste paa Den. Den er uden Hvalvinger, men hører alligevel siden Restaurationen 1853 til en af de smukkeste Landsbykirker i Stiftet. Prædikestolen har smukt Træsfxærerarbejde. Smuk Altertavle af Wegener. Midt paa Kirketaget findes et lidet Taarn med Træspir, rimeligviis opsat 1694. I Taarnet er 2 Klokker og et godt Seieværk. Her i Sognet findes den saakaldte „Dødemose“, hvor en Afdeling svenske Tropper skal være tilintetgjort. (Gfr. Freilev.) Umiddelbart til denne Mose støder en Høi med en bundløs Top, der endnu aldrig skal være betraadt af en menneskelig Fod. Tæt ved Stranden — tidligere vistnok i den — ligger paa Saltningen den største Steen paa Den, saa stor, at efter Sigende skal en forspændt Høstvogn med Væthed kunne vende paa den. Den midterste Deel af samme Steen bærer Spor af, at den engang er bleven ramt af en Lynstraale.

Sognepræster.

1) Mag. Jørgen Pedersen, fil Præsents på denne Kirke 1536. Af et Stykke af et opbevaret Kongebrev sees, at Postopperne, i den daværende Ufredstid, efter hans For-

1) Nu 190 $\frac{1}{2}$ 1 Dr. Hartk., 2 Dr. Skovst., 3 Dr. Mst., over 600 Indb. og 27 Gb.

mands Død havde indsat „en uduelig, ulærd, vanvittig og ustrikkelig Person“, hvem Sognefolket vilde af med, hvilket ogsaa skete. (IB.)

2) Hr. Anders, skal have været af adelig Slægt og ugift. † 1570.

3) Hr. Peder Christensen, en Lyde, kaldtes Mussepræsten og var her 1583 og 84.

4) Hr. Anders Poulsen Rhode, var her 1608 og døde 1619.

5) Hr. Oluf Nielsen Glob (see S. 380 Nr. 5).

6) Hr. Albert Andersen Bredal, født 1610 i Rudkjøbing, kom hertil fra Nykjøbing, hvor han var Hører; var Broder til Mag. Peder i Rjettinge. Han resignerede 1645 og døde i samme Aar.

7) Hr. Peder Rasmussen Rud, 1645—73. Om denne „gudsrygtige“ Mand see S. 382 d.

8) Mag. Zacharias Danchel, en Søn af Hr. Danchel i Rjøbeløv; fik 1669 Kaldsbrev som Medtjener og Efterfølger, blev 1702 Provst og døde 1715. Med sin Formands Datter, Margrethe, † 1693, havde han 4 Sønner og 7 Døttre, af hvilke en Søn blev Præst i Slemminge.

9) Hr. Peder Danchel, født 1687, Formandens Søn, fik Kaldet efter Faderens Død; men var her blot 1 Aar, da han døde. En Gave af 100 Slettedaler til D. Ulslev Fattige og halvt saamange til dem i Godsted, skuldes ham.

10) Hr. Peder Christensen Rud, født 1687 i Ods herred, hvor Faderen da boede som Tolder, siden død som saadan i Rødby; en Sønnesøn af Nr. 7, var her fra 1716 til sin Død 1752. Hans Hustru, Eleonore Sophie West, var Søster til Hr. Otto i Døllefeldt.¹⁾

¹⁾ Hvad her anføres om denne og den følgende Præst, skyldes for største Delen Hr. Pastor Warfob.

11) Hr. Christen Rud, Formandens Søn, født 1718, var sin Faders Medhjælper fra 1750 og døde 1785. Fra 1645 til 1785 have altsaa D. Ulsløv Præster været i Familie med hinanden.

12) Hr. Frederik Wichmand, 1785—91 (see Fuglse).

13) Hr. Jacob Sidenius, 1791—1820, født d. 4de Febr. 1761, Student fra Nykjøbing Skole 1776; var først Capl. p. p. i Aarhus i 2 Aar, før han blev kaldet hertil, blev Provst 1803 og Aaret efter Stiftsprovst. Med sin Hustru, Nikoline Beck, havde han 5 Børn, af hvilke den ældste Søn blev hans Eftermand; den anden, Niels, (see S. 279 e).

14) Hr. Isak Sidenius, født 1793, Student fra Nykjøbing 1814; var her 1820—35, da han kom til Børslev, hvorfra han forflyttedes til Gudbjerg, † 1852. Gift med en Datter af Biskop Rasmus Møller, ved Navn Cathrine Elisabeth. 10 Børn.

15) Hr. Christian Georg Dahlerup, født 1807 i Hillerød, hvor Faderen var Postmester m. m. († 1838). Var Huuslærer paa Durebygaard, indtil han som 4 Aars Candidat blev Sognepræst her, d. 6te Mai 1835. Efterat han saagodtsom havde ombygget den gamle Præstegaard, afbrændte den om Aftenen den 9de Mars 1847 i et forrygende Veir, hvorved Præsten leed et meget betydeligt Tab, eftersom Gaarden kun var lavt aßsureret og endog en Deel Penge, som han fort isorveien havde faaet for sin Tiende, gik i Lobet med. Præstegaarden blev derefter flyttet ud paa Marken. Med Christiane Thomasine Kraglund, Datter af Forpagteren paa Durebygaard, har Hr. Dahlerup 3 Sønner og 4 Døttre.

Godsted Sogn,

Anneq til D. Ulsløv, har 162 Tdr. Hartk. og 220 Jndb.¹⁾ Foruden Landsbyen Godsted maa ogsaa erindres Landsbyen

¹⁾ Nu 143½ Td. Hartk., 2½ Td. Skovst., 15 Ob. og ca. 300 Jndb.

Karleby. Den østlige Side er begrændset af Eng- og Mose- drag, hvis dybeste Punct bliver til den lille Gaasø. Den nordlige Deel, som indesluttet af Maribo og Heiede Sø, er flodrig. Vestgrændsen dannes deels af Skov og deels af Roggebølle Sø¹⁾, der er rig paa Ferskvandsfisk.

Kirken, smukt restaureret 1850, er kun lille og uden Taarn. I Kirkegulvet ligger en Liigsteen fra 1380. Kalk og Dist ere givne 1593 af Frederik Hobe.

Udi Sognet ligger Herregaarden Ulrichsdal i en besynderlig lystig Egn, der har 65 Tdr. Hartk.²⁾ og 2½ Td. Skovf. I dens Marker maa aarlig kunne udsaaes 160 Tdr. Korn. Et godt Hollanderi, fornustig anlagt, skal her aarlig kunne indbringe — 140 Dlr. Stedet har ikke anseelige Bygninger; men kjendere spore dog strax Gehr. Lühows italienske Bygnings Smag. En smuk Have er anlagt. Gaarden, hvis ældre Navn var Hindsholm, har vistnok ogsaa i sin Tid ligget paa en Holm, eftersom Gaasø, der endnu er forbunden ved Heiede Sø, synes at have været forenet med Roggebølle Sø. Den er en gammel Gaard, som sidenhen kaldtes Bispensø, fordi Odense Biskopper eiede den og derfor laae her ofte og „lod sig opvarte“. Da den senere kom til Kongen, bortforlehede han den til Hr. Anders Gjøe, som 1560 tog Karleby fra D. Ulslev Sogn og lagde til Godsted. Siden har Amtmand Hobe været forlehnet med Stedet og efter ham Hr. Eiler Kruckov 1609. Efter Gnevoldsmagtens Indførelse var den nogen Tid bortforpagtet, indtil Stiftamtmand v. Lühow 1690 fik Gaarden i Bytte for Sollestedsgaard, gav den sit nuværende Navn og meget forbedrede saavel dens Bygninger som dens Have.

De følgende Eiere vare: Generalmajor C. F. v. Lühow og hans Svigersøn, Kammerherre v. Krogh. I Slutningen

¹⁾ Ogfaa kaldet Røibølle Sø. (Gjv. S. 310.)

²⁾ Nu blot 48 Tdr.

af forrige Aarh. kom Eiendommen til Wichfelderne, som indlemmede den i Stamhuset Engeøstøfte. Hovedbygningen har 2 Etager med Frontespice.

Dette lille Sogn er mærkeligt ved sine mange Oldtidslevninger, der alt ere omtalte i Kammerherre Wichfelds „Bemærkninger“ (hvortil henvises).

Nadsted Sogn

har 800 Indb. og 410 Tdr. Hartk.¹⁾ [Dette Sogn er rigere paa Brændsel end noget andet paa Den; thi foruden over 1100 Tdr. Vand Fredskov (saasom de forbundne Skove Slaahave og Dyrehave, samt Holmestov og Hydestov, en Fortsættelse af Flintinge Byflov, o. fl.) findes her over 120 Tdr. Vand Tørvemoser, hvoraf den ene, Hanemosen, strækker sig ind fra Thoreby Sogn, medens den store Nadsted Mose ganske vist er en Levning af den Vandforbindelse, som i forbums Dage forenede Saxkjøbing Fjord med Guldborgsund og gjorde Guldborgland til en Ø.

Af Byer i Sognet mærkes, foruden Nadsted: Langet, Krungerup og Pogemosetøfte, samt Herregaarden Hardenberg paa 80 Tdr. Hartk., med sin Parcel Idalund paa 47 Tdr. Et Tegls- og Kalkbrænderi maa mærkes. En Byftraa for Nadsted By fra 1635 blev 1689 funden i Præstegaarden. Den er indrykket i Historisk Tidsskrift (V.), men skal være fuld af Trykfeil. I Sognet findes 20 Steendysøser fra Oldtiden. Den største er 119 Alen lang.

Nadsted Kirke, som synes at være bygget i 2 Gange, er en af de anseeligste i Landet. Taarnet er bygget af Palle Rosenfrands og hans anden Kone, Elisabeth Rosensparre, og ovenpaa Taarnet satte de desuden det endnu staaende Spir,

¹⁾ Nu henimod 1300 Indb., 555½ Td. Hartk., 10½ Td. Skovfl., 9 Tdr. Mfl., men blot 63 Bgd.

som hviler paa 12 blyflædte Piller og giver Kirken et smukt Udseende, skjøndt det er betydeligt skjævt. Taarnets og Spires Høide er omtr. 50 Alen. Han byggede desuden et smukt Baabenhuus paa Kirkens søndre Side, nu benyttet til Material- og Liighuus, samt en Begravelse fra 1636 af hugne Kampeflene og med 4 Gavle. En større og smukkere Begravelse, opført paa Kirkens nordre Side af Grev E. D. Neventlows Enke, Benedicte Brockdorff, blev nedbrudt henimod Slutningen af forrige Aarh. Paa dets Ruiner er Sacristiet opført. Foruden en Deel adelige Liig, som ere stædte til Hvile i Kirken og Gravcapellet — naturligtvis alle tilhørende forrige Eiere af den nærliggende Herregaard, findes ogsaa et Epitafium over Palle Rosenfrands og Familie, samt Epitafier over Provst Barbjerg og Præsten Fischer, Ligstene over Albert Gjøe med Hustru, Otto Gjøe og Præsterne Winther og Thøgersen med Hustruer o. fl. Orgelet skal fortiden være ubrugeligt.

Sognets største Mærkelighed er dog Herregaarden Hardenberg, Hovedsædet i Grevskabet Hardenberg-Reventlow. Den ansees med Rette for den smukkeste Herregaard paa Den og en af de skønneste i Danmark og ligner „et lille Slot“. Hovedbygningen er opført af Mogens Gjøe, men 1631 forandret af Palle Rosenfrands. Grev Hardenberg-Reventlow, som gav den sit nuværende Navn, byggede den smukke Bro over Graven, moderniserede de gamle Bygninger med Smag og kun saaledes at den oprindelige, gothiske Bygningsmaade blev vedligeholdt. Gaarden bestod oprindelig af 4 Floie, og havde 4 Taarne med Kuppelspir; men den ene Floi, hvori Capellet skal have været, afbrændte 1690, da Borgemeister Hoppner i Raskov havde Gaarden i Forpagtning, og det ene Taarn er nedbrudt. Man vil endog mene, at et Taarn staaer endnu i Fare for at friste samme Skjæbne, eftersom Grunden det staaer paa, i høi Grad skal være vanskelig. Af de 3 tilbageværende Floie, har den ene 3 Etager, de 2 andre blot tvende. Kjælderne ere høie og hvælvede. Af disse

mærkes Jomfrufjælderen, strax paa høire Side af Borten, saakaldet, fordi en adelig Dame, som havde gjort sig skyldig i Utugt, der skal være bleven indmuret, o: holdt i Fængsel paa Livstid. Man viste længe et Hul i Hvælvingen, hvorigjennem samme Dame fik sin Føde nedhidset. Haven er i sin nuværende Form anlagt 1843—45.

I Begyndelsen af det 19de Aarh. blev Godsset udflistet med megen Sagkundskab. Ved denne Leilighed opkom saavel Idalund som Landsbyen Hydesby, der bestaaer af 7 Udflyttergaarde af D. Nadseds Sogn. Den 2den Novbr. 1858 afbrændte alle Lade- og Staldbygningerne ved Idalund, ved hvilken Leilighed den indavlede Sæd, 200 Faar og 3 Heste tilintetgjordes.

Paa Hardenberg skal en „hvid Dame“ drive sit Væsen, og navnlig skal hun være en saa bitter Fjende af Familien Reventlow, at Ingen af denne Slægt skal kunne tilbringe en Nat paa Gaarden, alene for hendes Skyld. Da den første Reventlow saaledes sov paa Gaarden en Nat, kom pludselig en Dame ud af Bæggen og bød ham forkynde sin Slægt, at det skulde gaae Enhver af den ilde, som vovede at sove paa denne Gaard blot en eneste Nat. Hvad Synderen selv angik, da skulde han dog have Tilgivelse for dennesinde, saasom han helligt og dyrt forfikkrede, at han og hele hans Slægt lige saa lidt vidste af hendes Forbud at sige, som kjendte Grunden til hendes Fortørnelse, hvilken han skyldigst beklagede; men for at han dog ikke skulde ansee det Hele for en Drøm, trykkede Damen sin medhavende Nøgle paa hans høire Arm, og bar han fra den Stund altid Mærket af samme Nøgle paa samme Sted. Om Morgenen undersøgte man nu det Sted paa Bæggen, hvorigjennem Damen var traadt frem, og opdagede da en aldrig før kjendt Dør. Sagnet fortæller fremdeles, at da et Par modige, unge Mænd af Familien Reventlow senere havde besluttet at tale nærmere med hiin vrede Dame, kom de en Time efter Midnat ud af Bærelset

og blege som Liig forlangte siebliffelig deres Heste. (M.) Man vil haabe at den hoi Dame engang enten vil stifte Sind eller Reventflowerne vide at forsonse hende; thi Hardenberg vil, efter al Sandsynlighed, i Tiden blive deres.]

Hollanderi har altid her været i Drift, og her maa kunne holdes henved 200 Stk. Qvæg. Hartk. er henved 59 Tdr. med 11 $\frac{3}{4}$ Tdr. Skovst. Dens aarlige Kornavl maa være 1200 Tdr.

Uf Gaardens Historie kan meddeles:

Krenkerup nævnes første Gang paa Dronning Margrethes Tid og skrives da Grenchetorp.

1394 tilhorte Gaarden Axel Mogensen, af den gamle laalandste Familie Gjoe, i hvis Slægt den siden blev i 200 Aar. Axel Mogensen var Ridder 1403; siden eiede Jens Slussen til Høstle og Hustru, Fru Mette, der maaskee var Axel Mogensens Søster, denne Gaard, eller idetmindste en Deel af den, hvilken de siden solgte til to Brødre af Familien Moltke, nemlig Ridder Mathias og Bøvner Carl Moltke, der ogsaa eiede Bavelse i Sjælland og 1434 solgte, hvad de selv havde kjøbt, til Axel Mogensens Son, Mogens Axelsen Gjoe, der desuden eiede Harrested. Denne Mogens Gjoe skal have været Rigsraad og fik med sin sidste Frue, Jde Falk, Gisselsfeld. Han levede endnu 1480 og kaldtes altsaa med Rette „den Gamle“. Den næste Eier er Hr. Eskild Gjoe til Krenkerup, Gisselsfeld og Lundbyholm; var 1481 Rigsraad, 1488 Rigsmarsk og giftede sig med Mette Eriksdatter Rosenfrands, som forlod ham og gif i Kloster, hvorefter han giftede sig med Sidsel Axelsdatter Brahe. Han udvidede Godset og var en meget munter Mand. Hans Son, Mogens Gjoe, arvede Skjersø efter sin Moder Mette Rosenfrands, var Ridder, Rigsraad og Herre, navnlig til Krenkerup, Gunderslevholm og Clausholm, hvilke trende Gaarde han opbyggede fra ny, og var 1518 Rigshofmester; han var med at føre Christian den Andens Dronning ind i Landet og søgte

alvorlig at fremme Reformationen, som han dog ogsaa vidste at benytte til sin egen Fordeel; thi han forstod godt at fiske i rørt Vand og besad derfor uhyre Pantelehn af Kronen. Han var gift med Mette Albertsdatter Büttelsbach og kaldtes med Mette sin Tids rigeste Adelsmand, baade paa Jordegods og Born; thi han havde ikke mindre end 17 af de Sidste. Hr. Mogens Gjoe døde paa Skanderborg 1544, og hans Son, Albert Gjoe, arvede Godsset efter ham, † 1558. Han var i sin Tid Lehnsmænd paa Moen og ligesom Faderen en saare rig Mand. Hans Frue, Anne Rosenfrands, en Datter af Otto N. til Boller, fik 1565 Tilladelse til paa ny at oprette Krenkerup Gods til et Birk, der fik Navn af Radsted Birk; hun forærede denne Kirke en Kalk og døde paa Torbenfeld 1586 i en hoi Alder. Hr. Otto Gjoe til Krenkerup, Clausholm og Torbenfeld, Ridder, blev stude i Sverrig 1566. Hr. Peder Brahe til Krogholm, † 1610, blev 1589 gift med Margrethe Gjoe, † 1594, en Datter af ovennævnte Hr. Otto Gjoe; hun arvede efterhaanden alle 3 Gaarde, Krenkerup, Gunderslevholm og Clausholm, hvilke store Eiendomme nu kom til Familien Brahe. De byggede i Forening den grundmurede Stald. Deres Son, Hr. Axel Brahe, var gift med „den altid gavmilde“ Elisabelh Rosensparre, hvis Navn med Aarstallet 1620 tidligere stod paa den ene Gavl. Hr. Axel døde 1618 og hans Frue giftede sig 4 Aar derefter med „den store“ Palle Axelsen Rosenfrands, Ridder af Elefanten, Lehnsmænd over Nykjøbing og Alholm Lehn, Rigsråd, Patron for Herlufsholms Skole m. m. I sin Ungdom besøgte han baade Bittenberg, Holland og Paris. 1610 kom han i det danske Cancelli, Aaret efter betroede Kongen ham sin Livsfane tiljods i Calmarkrigen, og han var altid en modig Soldat. Ved Beleiringen af Elfsborg gik en Kugle „igjennem hans Liv ind i Larmene og blev siddende i hans venstre Laar: hvilken Pine“! 1612 sendte Kongen ham til England; paa Tilbagereisen strandede Skibet, men han blev reddet af en Fisserbaad. 1613 gif han som Rejemarschal til Spa-

nien. 1616 ægtede han Helvig Frantsdatter Mangau paa Bordingborg Slot, hvor han dengang var Lehnsmænd. 1620 gjorde Kongen ham til Generalcommissair over Armeen i Holsteen, og sidenefter gjorde Hr. Palle flere Udenlandsreiser i Kongens Tjeneste, da han blev anseet for en god Diplomat. Hans og Frues Navne fandtes paa flere Steder paa Krenkerup, foruden hvilken han endnu eiede 5 andre Herregaarde paa Laaland. Efter Fru Elisabeths Død 1627, 37 Aar gammel, ægtede han tredie Gang Elisabeth Lunge til Eskjær, en Datter af Rigsraad Jørgen Lunge til Odden og Sophie Brahe. Hun døde 1659, 49 Aar gammel. 1641 grundede han og sidstnævnte Hustru Høspitalet i Rødsted, den saakaldte Trostensbolig, til 6 Fattige. Til dette Hospital gav han desuden 1000 Dlr., som staaer i Krenkerup. Hans Søn og Eftermand Jørgen Rosenkrands gav ligejaa meget til Høspitalet. Fattiglemmernes Antal var 1690 foreget til 16, hvilket Antal 1817 endog var voget til 20; af disse kan de 10 være fra Rødsted Sogn, Resten fra Slemminge, Baabensted og Fjelde. Ifølge den sidste Fundats af sidstnævnte Aar leverer Grevskabet aarlig til dette Hospital 35 $\frac{1}{2}$ Ed. Meel, 26 Edr. Malt, 3 $\text{L}\ddot{A}$ Humle, 17 $\frac{1}{2}$ Ed. Byg til Gryn, 52 $\text{L}\ddot{A}$ Drekjød, 52 $\text{L}\ddot{A}$ røget Flæsk, 16 Lam og 8 Faar (Skindene skal leveres tilbage, naar Dyrene ere slagtede), 6 $\frac{1}{2}$ $\text{L}\ddot{A}$ Smør, 4 $\text{L}\ddot{A}$ Ost, 1 $\frac{1}{2}$ Ed. Urter, 20 Favne Brænde og 10,000 Løv, 1 Ed. Salt, 3 Edr. Sild, 3 Edr. salt Torfl, 3 $\text{L}\ddot{A}$ Bergfisk, 2 $\frac{1}{2}$ $\text{L}\ddot{A}$ tor Fisk. Fra 1ste Mai til 1ste November 4 Potter sød og 8 Potter sur Mell om Ugen, lidt Skillinger til Klæder og Talg til Lys. Forresten var den gode Hr. Palle ei alene en Drukkenbolt og udsvævende Person, men var heller ikke bange for falsk Ed, saa han nok kunde have Grund til at være bange for „Svovlpølen“ (see S. 450 Nr. 5). Der fortælles saaledes, at han forskaffede sig en Mose fra Fuglsang, der ligger ud ad Rosenlund til, ved at han lod 12 Bønder tage Jord i Eskene og Grene i Hattene og lod dem nu sværge paa, at de stode paa

Hr. Palles Jord og under hans Træer. Kun den ene Bonde tabte Modet, da de saaledes udrustedes skulde ud i Mosen for at sværge; men saa tog Konen hans Klæder paa og gif i hans Sted. Endnu kan man see disse 11 Mænd vandre om i Mosen ved Midnatstid. Kjællingen hinker bagefter og skriger: jeg vil med, jeg vil med. De havde nemlig ingen Penge til at stifte Hospitaller for, og derfor tier ogsaa Sagnet om, at Hr. Palle anfører Skaren. Han døde 1643 den 16de Marts, og fik endog Biskop Hans Mikkelssen til at prædike over sig. Hans Søn, Hr. Jørgen Rosenkrands, Herre til Krenkerup og Rosenlund, døde 1660 i Benedig, kun 23 Aar gammel. Ved hans Død tilfaldt hans Godser hans 3 Søstre eller deres Børn, af hvilke Dattersønnen, Jørgen Christensen Skeel, efterhaanden kjøbte dem; han var Kammerjunker og foruden de laalandske Godser, Herre til Gammel Estrup og 8 andre store Godser i Jylland. Han var den rigeste Adelsmand paa sin Tid og eiede alene 6394 Tdr. Hartk. i Jordegodser. Han var en stolt, ægte gammel dansk Adelsmand, der paa det dybeste foragtede de mange indvandrede tyske Herrer. Man tillægges ham det nu forsvundne Bægmaleri i Haven, der forestillede Hærens Triumf over Hundene, hvorved han skal have sigtet til de nybagte tyske Adelsmænds store Indflydelse i hans Tid over den gamle danske Adelsmand. Han døde 1695; hans Enke, Benedicte Margrethe Broeddorff til Bothkamp i Holsteen, som var bekjendt for sin Gjerrighed og Herkesyge, arvede Krenkerup og Rosenlund og ægtede 1700 Christian Ditlev Reventlow, Herre til Bræhetrolleborg, Christiansgade, Reventlow-Sandberg, Nørregaard og 3 andre store Godser. Da han var en Broder til Dronning Anne Sophie, og en Søn af Storcantsler Reventlow, er hans mange Titler let forklarlige. Han blev saaledes Ridder af Elefanten, Gesheimeraad, Generalmajor, Kammerherre, Overjægermester, Overpræsident i Altona — ja, Gud kjende det Altsammen! En kort Tid commanderede han de danske Hælpetropper i den

spanske Arvefølgekrig, men indlagde sig ingen Hæder i den skaanske Krig. Han dode den 1ste October 1738, 67 Aar gammel, efter at han 1731 havde oprettet Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard til et Stamhuus og 1736 oprettet Stamhuset Friisensfeld i Jylland. Hans Son, Conrad Ditlev Reventlow til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Stamherre til Friisenvold og Krenkerup, Herre til Tølløse og Sehested, er født 1704 den 23de Juli, blev siden Kammerherre, hvid Ridder, Geheimeraad og tilsidst Stiftamtmand i Sjælland m. m.; død 1750. Han blev 1731 forælet med Prindsesse Wilhelmine Augusta af Ploen, som dode 1749. Deres Son, Christian Ditlev, Greve af Reventlow, der kaldtes efter de samme Eiendomme som Faderen, dode af Smaakopper den 14de December 1759, hvorefter Enken giftede sig med en Holsteensk Herre, Landraad v. Thienen. Grev Reventlows Datter, der blev født nogle Uger efter Faderens Død og dode 1793, blev ved Dom-tilkjendt dette Stamhuus, hvorimod hendes Faders Farbroder, Greven paa Christianshøje, erholdt Brahetrolleborg, der stedse skal tilhøre en Reventlow. 1774 ægtede hun den bekjendte preussiske Minister, Fyrst Carl August v. Hardenberg, der fik Tilladelse til at føre Reventlowernes Vaaben og Navn. Dennes Son, Grev Christian Henrik August, Geheimeraad, Kammerherre, Storkors af Dbr. og Dbrmd. m. m., frasagde sig Fyrstetitlen, solgte Stamhuset Friisenvold og købte derimod Nielstrup, Søbyholm og Christiansdal, hvilke han lagde til de øvrige laalandske Besiddelser og oprettede af alt dette Grevskabet Hardenberg-Reventlow den 13de Decbr. 1815. Han eiede desuden betydelige Godser i Holsteen, samt et preussisk Majorat. Skjøndt han væsentlig var en Hofmand, var han ei uden Evner og Indsigt; men Mangel paa rolig Driftighed, uheldige tydske Projecter og slet Dekonomi, hvorved han meer og meer kom i trykkende Pengeforlegenhed gjorde, at han udrettede Lidet. Han var en adelsstolt Herre og ikke uden Indflydelse paa Frederik den Sjette, som han

dog meest benyttede til at rede sig ud af sine Pengesforlegenheder. Han var en haard Huusbonde imod sine Bønder, og man stode kun lidet paa hans „adelige Ord“ og Løfter. Han var første Gang gift med Baronesse Johanne Caroline von Reigenstein fra Bairen, † 1819; anden Gang med en Hardenberg, der var hans Slægtning. Han døde 1840. Det preussiske Majorat tilfaldt den mandlige Linie, de holsteenske Godser bleve jolgte, men Grevskabet tilfaldt hans eneste Livsarving af første Egteskab,

Ida Augusta, Grevinde af Hardenberg-Reventlow, født 1798, første Gang gift med Kammerherre, Oberst, Grev Harald Holck, som døde 1839. Anden Gang ægtede hun 1841 Baron Christian-Ludvig Johan Adolf Doemund Gerdsdorff, som døde 1846; hvorefter hun tredie Gang, efter en tiaarig Enkestand, blev gift med en Italiener S. D. Almaforte. Disse hendes to sidste Mænd bleve ved deres Egteskab med Lehnbesidderinden optagne i Grevstanden og Navnene Hardenberg-Reventlow foiede til deres eget. Greven har levet meget i Udlandet, især i Italien, og idetmindste hidtil kun lidet opholdt sig paa Laaland. Hendes eneste Son, Grev Rudolph Holck, en fordringsfri, brav og godmodig Mand, gift med en Frøken v. Qvalen, er Lehnssuccesfor og boer for Tiden paa Ugerupgaarden ved Sørfjøbing.

Denne ovenomtalte Familie Hardenberg, der stammer fra Brunsvig, og vore gamle danske Hardenbergere høre rimeligviis til samme Slægt, men Forbindelsen lader sig ikke finde. Den Sidste af den danske Slægt, Corfis Griffen Hardenberg, døde i en ringe Stilling noget ind i det 16de Aarhundrede.

Grevskabet, som deles i den større østlige og mindre vestlige Deel, havde 1858 2103 Tdr. Hartkorn af alle Slags; i Bankactier 14,400 Rd. og 450,000 i Fideicommisskapitaler; Skovarealet er 2800 Tdr. Land.

Sognepræster.

1) Hr. Jørgen, kaldes ogsaa „Broder“ Jørgen, fordi han fra Munk blev den første evangeliske Præst her. 1536 til 1560.

2) Hr. Christen Jensen, 1560—80 (see Horslunde).

3) Hr. Niels Kjeldsen Winther, var tidligere resid. Capl. i Nykjøbing; var her 1580—1629, da han døde som en riig Mand. Hans Hustrues Navn var Mette Svendsdatter.

4) Hr. Anders Thøgersen Gunderup, født 1600, var i 2 Aar Forriges Medtjener, før han 1629 blev Sognepræst; men døde alt næste Aar.

5) Hr. Poul Andersen Thirsted, Rector i Bordingborg 1625—27 og Medtjener i Bordingborg fra 1627—30, da han blev kaldet hertil, hvor han døde den 22de Martz 1636. Thirsted skal engang have „stødtes“ med sin Degn oppe i Choret, hvorover Degnen ophidsede sin Kone og flere Qvindfolk, „som lurede paa ham“. „Qvindesfortræd“ er slem nok, og desuden ophidsede Hr. Poul Degnekonen og hendes Anhang ved følgende „deilige“ Vers:

„I Thirsted, paa mit Fødested,
Der havde Poul Vennefred;
Der gav jeg ofte Degnens Kone
Til gammelt Øl en møntet Krone,
Hvormed hun inuvt tracterede
Sin Ben paa Løstrup Pagterstæ. (?)
En Deel Veninder ved Siden stod,
Af Pøbslægt med snakfomt Blod,
Man dem et Glas og bære lod“, osv.

Om Hr. Poul fortælles denne „besynderlige og upaa-lidelige“ Efterretning, at han taledes nogle Dage efter, at han var død og sagde med lydelig Røst, at han var fordømt, samt at det ikke vilde gaae Stedets Patron, Hr. Palle Rosenfrands, der havde kaldet ham, stort bedre, hvis han ikke omvendte sig itide. Denne Advarsel skal have havt den Virkning, at Hr.

Balle stiftede Høspitalet i Rådsted, for paa den Maade at skaffe sig Fripas til Himmelen.

6) Mag. Claus Jensen Barbjerg, født i Halland den 1ste September 1609; Magister 1633, Rector i Bordingborg 1635—36, hvorefter han kom hertil; (ordineret den 19de Juli). Var Provst fra 1666 til sin Død den 27de Februar 1671. Var en meget lærd og flittig Mand. Han var 2 Gange gift og havde 2 Sønner, Jørgen og Jens, der begge bleve Studenter fra Sørfjøbing Skole, den første endog Magister. (IB.)

7) Hr. Lauritz Hansen, født 1635 i Nykjøbing, var med i Kjøbenhavn under Beleiringen; blev udentvivel 1666 Hører i Nykjøbing Skole, hvorfra han 1671 blev kaldet hertil. † 1690.

8) Hr. Hans Mikkelsen Binding, Søn af Hr. Mikkel i Nastrup, var Præst før han kom her, hvor han døde 1702, 42 Aar gammel. Hans Enke Gunild døde 1709.

9) Hr. Christen Fischer, var Sognepræst i Helgenæs i Marhuus Stift fra 1680—1702, da han kom hertil, hvor han blot levede i 8 Aar. Hans Hustru, „den hæderbaarne, dyderige og gudsfrygtige Matrone“ Maren Pedersdatter Stub, med hvem han havde levet i et „meget fjærligt“ Ægteskab i 29 Aar († 1712, 79 Aar gammel), tog Mandens Been med sig til Helgenæs, da hun efter hans Død flyttede over til sin Svigersøn, som var Præst der, saa at man forgjæves vil lede efter Hr. Christens jordiske Levninger, naar man vil gaae efter Epitafiets Indskrift i Rådsted Kirke, hvor det hedder: Her nedenfor hviler den ærværdige, hæderlige og vellærde Mand o. s. v.

10) Hr. Niels Clausen Lyndehoe. Denne „nyttige og oprigtige“ Lærer er født den 7de Juni 1665 i N. Lyndehoe i Fyen, hvor hans Fader var Sognepræst. Da han 1710 blev kaldet til Rådsted var han Feltpræst, eller rettere et Slags Feltcapellan hos Grev Reventlow, og døde 1744, efter i

8 Aar at have havt Eftermanden til Medhjælper. Han va gift med Anne Andersdatter Hofum, som døde 1730, efter at have født ham 4 Sønner og 6 Døtre. Hr. Niels Clausen „opdrog sine Børn i Gudsfrøgt og disse igjen deres Børn i Gudsfrøgt“. Paa deres, nu forsvundne, Liigsteen skrev Mag. Hofum i Sagfjøbing dette: „See op, see ned, her hviler Niels Clausen Lyndesøe og Anne Andersdatter Hofum.“ „Hans Levemaade syntes ikke altid opbyggelig og desaaarsag haabede man mere Spor til Opvækkelse i hans Medtjener, som efterfulgte ham.“ Hr. Niels's Minde vil ikke døe ud, saalænge Laalænderne kjende Hr. Niels's Draaber, som bestod af følgende Sammensætning: 1 Lod Pimpernellrod, 1 Lod Angelica, 1 Lod Baldrian, 1 Lod Mestermændsrod, 1 Lod Teufelsabids¹⁾, 1 Lod Entianrod, 1 Lod Tormentil, 1 Lod Alandsrod, Myrrha for 2 ꝑ., Aloe for 2 ꝑ. og Rhabarber for 2 ꝑ. Alt dette kom han i en stor Flaske med 1½ Pot Kommen eller fransk Brændeviin, satte det i 8 Dage ved en varm Kaffelovn, skulpede det een Gang daglig og affiede det. Naar første Extract var affiet, slog han frisk Brændeviin paa Rødderne; men gav da af dette en dobbelt Portion. Et Fingervøl fuldt i Brændeviin af ovennævnte Slags er baade sundt og opvækker Appetit, helst naar det nydes om Morgenen efter Thevand; men Arbeidsfolk maae have en dobbelt Portion, naar det skal hjælpe.

11) Hr. Søren Viborg, født 1703 paa Bognæs ved Roeskilde, hvorfra han 1726 blev Student. 1731 blev han kaldet til Medhjælper og Efterfølger. † 14de Januar 1777. Kom kun daarligt ud af det med sin Formand, hvis Datter Anne han havde ægtet, og ikke bedre gif det ham med

1) Morsus diaboli, ogsaa kaldet Engesnø, Blaafnø, Grønblad, vøxer i Christiansbals Enghave og Svingelsmosen ved Raskov. Sammensætningen skal være mavestyrkende og forlanges endnu ofte meer eller mindre fuldstændig paa Dens Apotheker; men Hr. Niels's Navn er glemt.

sin Degn, Jens Eskildsen Torkov, hvis flette Streger han ikke kunde fuldstændig bevise og derfor tabte sin Sag med ham for Høiestret 1751. 3 Børn i tvende Ægtefæder. (IB.)

12) Hr. Frederik Christian Krag, 1777—1800 (see Rjettinge Capellani), døde i det af ham paa egen Bekostning oprettede Præsteenkfælde¹⁾ den 19de Januar 1802. Hans Enke døde sammesteds 1817.

13) Hr. Johan Harder, født den 19de Novbr. 1768 i Heiligenstedt i Holsteen; hans Forældre vare Bønderfolk. Studerede først i Jena, siden i Kiel, hvor han tog Embedsexamen; blev derefter Huuslærer hos Grev J. L. Reventlow paa Trolleborg, og 1800 Sognepræst her, hvor han fra 1820 til 29 var Viceprovst og døde den 15de Septbr. 1831. Hans Hustru, Vilhelmine Dorteia Frederikke Borchhorst, fra hvem han i de sidste Aar levede separeret, døde i Nysted, 3 Dage efter Manden. 4 Sønner.

Det er meddeelt Ildg., at Hr. Harder var saa ivrig Prædikant, at han stundom greb de under Prædikestolen siddende Bønder og ruffede dem i Haartoppen, hvorfor disse, som begribeligt er, flyede denne farlige Plads, men derimod altid jogte at faae de udensogns Tilhørere ind i Stolen, for at gotte sig over deres ubehagelige OVERRASSELSE, hvergang Provsten „begyndte at ruffe“.

14) Dr. U. Møller, 1832—43 (see Thoreby).

15) Hr. Carl Adolph Dons, denne dygtige og nidkjære Mand, er født 1814 i Halsted, hvor hans Fader var Justitsraad og Birkedommer for Juellinge og Hardenberg; var først Lærelærer i Nyborg, siden Adjunct paa Herlufsholm 1837—43, da han blev Rædhet i Kjørteminde; men kom der aldrig, fordi han $\frac{1}{4}$ Aar efter, den 5te April, blev forflyttet

¹⁾ Dette Enkfælde skulde vedblive som saadant „indtil Verdens Ende“; men heldigvis stod Verden længer, thi Enkfædet bortføltes for en halv Snees Aar tilbage til Fordeel for den ældste Enke paa Kalbet.

hertil. Med Dorothea Struckmann, hvis Fader døde som Krigssekessjor og const. Toldforvalter i Vedbek, har han 6 Børn.

Thoreby Sogn (Thoræby).

er det største Sogn i Laaland og har 958 Tdr. Hartk. med 1700 Indb.¹⁾ Over Femteparten af Sognet er Fredskov. Af saadan mærkes den meget betydelige Storskov, Grængeskov, som støder op til den store Hanemose og Skovene ved Sløsserup og Nykkerup, tvende Landsbyer i Sognet. Andre Landsbyer ere: Grænge, Thoreby, Flintinge (Flynthing), hvor Bræsten boer, Birket, Nagelsti og Sundby med Færgegaard.

Paa begge Sider af Flintinge „Aa“, som vistnok er Levingen af Guldborgsunds gamle Vandforbindelse med Saxkjøbings Fjord, findes Enge og Moser.

Kirken i Thoreby er meget gammel og temmelig stor, med rummelige Sidebygninger, 4 Rader Stole, [isuk ny Altertavle] og i det Hele vel udstyret. Den Walmodenske Familiebegravelse findes her. Den har høie Hvælvinger, Taarn med Spidstæg og Seierværk.

Af milde Gaver mærkes: Det Brygmanske Legat fra 1767 paa 200 Rd., givet 1773 til Sognets Fattige. En lignende Sum i samme Diemed gav Hr. Iver Stub, den sidste Capl. i Thoreby. Diderich Bøch, tidligere Forpagter og Inspecteur paa Vinteråborg, hvor han ogsaa betænkte de Fattige i Ulterølev, senere paa Rosenlund og endelig død i Bordingborg, har givet 233 Dlr. 2 Mk., som skulde anvendes til et eller andet nødvendigt Foretagende, men hvis dette ikke skete forrentes og anvendes paa de Fattige. Ifølge Cancelliets Tilladelse af 1845 er dette Legat, som imidlertid var voget til 300 Dlr., i Forening med det Stubste anvendt til

---

¹⁾ Nu 1035 Tdr. Hartk., 29½ Td. Skovsk., 3¼ Td. Mst., 12,499 Tdr. Land, omtrent 2600 Indb. og 135 Gb.

Opførelsen af et Hospital, som 1857 er bleven opført. 1820 gav Dr. Sandoe og Frue 400 Rd. til Bedste for Fattige i dette Sogn. (See desuden B. Ulølev.)

Af Fortids Minder mærkes: Ved Grænge Skibsted findes endnu Spor af en Bro, „Evenske-Broen“, som de Svenske begyndte at flaae over til Falster, paa hvis modsatte Side der under Vandet skal findes Pæle, som skrive sig fra den samme Tid¹⁾. I Sløsserup Skov er et Sted, hvor en Mand er bleven myrdet. De Besøgende kastede i den Anledning hver sin Steen paa dette Sted, saa at der stundom var en stor Dynge. Endnu i Mandes Minde kastedes Stene der. En lignende Steenhob skal findes i Hyde Skov i Rødsted Sogn. (M.)

Til Sognet hører det gamle Herresæde Fuglsang, som har 61²⁾ Tdr. Hartk. og avler over 1200 Tdr. Korn. Gaarden er en af de ældste i Landet; den har tilforn staaet paa en „lyftig“ Holm der i Nærheden; men ligger endnu behagelig nok.

Dens første Eiere, man finder, have været:

Hr. Laurits Nicolajsen 1403 og Hr. Absalon Andersen 1423, som skal have hidset Bønderne til Søroveri. Hr. Lyder Kabel, Lehnsmænd paa Ravnøborg Slot, (see fremdeles S. 375). Hans Frue, Mette Jensdatter, var „et stort Guds Barn i Munkenes Mund“; thi hun forsømte ikke at indbyde dem jevnlig til gode Maaltider paa dette „lyftige“ Sted, hvorfor de ogsaa ved et Brev gjorde hende deelagtig i Brødrenes og Søstrenes gode Gjerninger. I Kong Hans's Tid tilhørte Fuglsang den adelige Familie Neb, fra hvilken den ved Arv kom til Adelslægten Bølle og fra den ved Giftermaal til Ruderne. Hr. Knud Rud til Vedbygaard ægtede nemlig Fru Dortha Madsdatter Bølle og døde 1554. Hans

1) Baggefens „Danske Stat“, S. 234.

2) Nu 70.

Søn. *Erif Knudsen Rud*, var Ridder og Danmarks Riges Raad; i Daaben havde han, efter Datidens Skik, *St. Mogens* og *St. Anna* til Gudsfaddere. (R.) Han var en trættelysten Herre, og dræbte 1542 *Niels Skram*; men var ivoirigt en tapper, men egennyttig Mand, der var fgl. Lehnsmænd paa flere Steder, navnlig paa *Halsked Kloster* med 6 tilliggende *Birker*. 1565 gif han til *Orlogs* og var med i *Slaget* under *Bornholm*, hvor hans tappre *Broder*, *Otto*, blev fangen, og udnævnedes samme *Ar* til *Admiral*. Han var gift med *Anna Hardenberg*, † 1575, med hvem han fik *Sandholt* og foruden andre *Børn* havde *Sønnen* *Jørgen Rud* til *Enggaard* eller det nuværende *Gyldesteen* som 1584 blev dræbt i *Kjøbenhavn* af sin *Mesters* *Søn*, *Erif Bille*. Hr. *Erif* var endvidere iblandt de 8 *Mænd*, som ved *Mødet* i *Kolding* skulde skjonne imellem *Kongen* og *Hertug* hans om *Patronatsretten* til nogle *Kirker*. Han ligger begravet i *Fruekirke* i *Kjøbenhavn*. Efter hans *Død* 1577 fik hans *Søn* *Corfits Fuglsang* og *Enggaard*. Hr. *Corfits*, som er født 1573, reiste saalænge udenlands, at han tilsidst blev kyndig i 6 *Sprog*. Efter *Hjemkomsten* blev han *Kongens* *Mundskjænk* og siden *Lehnsmænd* paa *Hindsgavl*. Han eiede tillige baade *Enggaard* og *Sandholt*, og var en tapper *Kriger*, der døde af *Sorg* over at miste sin eneste haabefulde *Søn*, *Otto*, som d. 2den *Febr.* 1630 blev bortreven af *Smaakopper*. *Faderen* døde 3 *Dage* efter og ligger begravet i *Sandholts* *Byndelse* i *Fyen*. Med sin *Broder* *Rnud* (see *S.* 246) havde han flere *Stridigheder*, hvilket tilskreves *Broderens* *Hustru*, der som *Enke* tabte en *Proces* imod Hr. *Corfits*. Hans *Ugtefrue* var den ædle *Birthe Rosensparre*, som fødte ham 7 *Børn*, af hvilke 4 *Døttre* overlevede ham i nogle *Ar*. Den ene af disse, ved *Ravn Helvig*, bragte *Fuglsang* og *Enggaard* til sin *Mand*, *Gregers* *Arabbe*, *Rigsraad* og *Statsholder* i *Norge*, † 1655. Derefter eiede *Familien* *Da* en kort *Tid* *Gaarden*, hvorpaa den blev kjøbt af *Dron-*

ning Sophia Amalia, efter hvis Død den tilfaldt Kronen. 1725 den 23de Januar skænkede Kong Frederik den Fjerde Fuglsang og Prierklov til Kammerherre, Stiftamtmand Gabel, som næste Aar solgte dem til Abraham Lehn til Berritsgaard. Hans Datter, Cathrine Margrethe, giftede sig den 9de Novbr. 1759 med Kammerherre Christian Georg v. Wallmoden, der er født 1730 og senere blev Amtmand over Falster og Møen. Han forskaffede disse Godser Virkeret og døde 1793. Fuglsang og Prierklov forblev i Wallmodens Familie indtil 1818. da de kom til Familien Neergaard, der endnu eier dem.

Den ny grundmurede Hovedbygning er opført 1840 og 1841. Vadebygningerne brændte den 1ste August 1851. (Cfr. S. 41.)

Til Sognet hører ogsaa den oftere omtalte Gaard Prierklov, der er oprettet af nedlagt Bøndergods og staaer for 38½ Td. Hartk.¹⁾ 1854 ere nye Udhusse opførte, da de gamle afbrændte den 3die Januar s. A. 120 Køer, 19 Heste og alle Smaakreaturerne indebrændte.

1764 indgik daværende Eier af Fuglsang og Prierklov den Overenskomst med Sognepræsten i Thoreby, at Sidstnævnte for Præstekaldets Mensalgods, som udgjorde lidt over 20 Tdr. Hartk. Bøndergods, skulde have 16 Tdr. Byg og 1 Td. Havre, samt 48 Rdlr. 8 s. aarlig, hvorhos Eieren af Fuglsang skulde rive og indkjøre Præstens, af ham selv staaede Enghe, samt luffe og istandsætte 300 Favne Riisgjarde omkring Præstens Eng. Denne sidste Forpligtelse, der var et Slags Hoveri af Hovedgaarden til Præsten, er nu bleven afløst imod at ovenstaaende Pengeafgift er forhøiet til 80 Rdlr. aarlig og Præstekaldets Gjæsteripenge, 2 Dkr. aarlig til Fuglsangs Eier, skulde bortfalde.

Endnu ligger i Sognet Herregaarden Rosenlund paa 51½ Td. Hartk.²⁾ og 6½ Td. Skovsk. Som tidligere be-

¹⁾ Nu 40½ Td.

²⁾ Nu 88 Tdr. Hartk.

mærket er den oprettet af Hr. Balle Rosenkrands, efter Sagnet til hans Jagthunde, og har en grundmuret Bygning fra hans Tid; thi paa dens Mure sees endnu Aarstallet 1638. Af de samme Giere af denne Familie maa mærkes Hr. Palles Svigerføn, Geheimeraad Eric Rosenkrands til Rosenholm¹⁾, en flittig og paapassende Herre, som døde 1681. Tilfidsf kom Gaarden i Reventlowernes Besiddelse og smelter dens Historie sammen med Arcenkerups.

Sognepræster.

Hr. Johan Dye, Knud Mikkelsen og Niels Torvildsen Gyldenstjerne vare de sidste adelige Giere af Kirken og Sognepræster før Reformationen og holdt her Vicariet. (IB.)

Efter Reformationen have været:

1) Hr. Morten Pederføn, første evangeliske Præst, var her 1546 og skal være død 1555.

2) Hr. Hans Nielsen Vinbjerg, † 1559.

3) Mag. Hans Jørgensen Sadolin 1559—76, den bekjendte poeta laureatus fra Odenje Bispegaard; var Provst 1568; blev Fader til Hr. Theophilus i Nastrup og Farsfader til Mag. Jørgen i Stokkemark. Studerede først i Kjøbenhavn, siden i Wittenberg og blev nobiliteret af Frederik II. Han var gift med Maren Ulfsdatter; men i dette sit Ægteskab besvangrede han en adelig Jomfru, ved Navn Anna Baad, hvorover han ved en Landemods Dom blev affat fra sit Embede. Da han ikke var fornøiet med denne Dom, appellerede han Sagen til Høiestret, som den 12te Decbr. s. A. (1576) paa fgl. Befaling holdtes i Helliggeistes Huus; men Landemodets Dom blev kjendt ved Magt, og Mag. Sadolin gif da sin Bei — maaskee lige til Tydskland.

¹⁾ NB. 1674 nævnes en Christian Bülow til Rosenlund. (R.)

4) Hr. Hans Wendtjen (har rimeligviis kun bestyret Embedet i Mag. Sadolin's Suspensionstid.)

5) Hr. Mads Lunde, skal have været Feltpræst i Syvaarskrigen og udstod da megen „Travallie“. Var her 1584 og døde Aaret efter.

6) Hr. Peder Mikkelsen Finde, blev Rector i Odense s. A. som han kom her. Var Provst 1610 og døde 1611. 1586 sloges han og den resid. Capl., Hr. Jens, ved et Bryllup, fordi Præsten havde kaldet Capellanen „en underfundig Skjelm“. Sagen blev imidlertid vilagt. 1588 gav han rimeligviis den ene Klokke.

7) Hr. Michel Lucasjen, var Rector i Kjerteminde 1599—1603, Capl. i Horne i Fyen 1603—4 og rimeligviis resid. Capl. her 1604—11. (IB.) † 1ste Januar 1639.

8) Mag. Augustinus Schandorf, f. 1609 i Skanderborg, hvor Faderen var Slots- og Sognepræst, samt Provst og Kannik i Aarhus, Rector i Bordingborg 1636 og Mag. Aaret efter. 1638 valgte Børgerskabet i Ringsted ham til Sognepræst; men da Lehnsmanden havde valgt Rectoren i Nøeskilde, udtalte Kong Christian sig til Fordeel for denne — atter et Bidnesbyrd om, hvad Menighedernes Valgret paa den Tid havde at betyde. 1639 kaldtes han imidlertid hertil; blev Provst 1671, men døde alt 1676 paa anden Paaske dag. Beskrives som en myndig Mand og skarp Visitator. Af hans 4 Børn vil man eftersee den ældste, Hr. Niels Augustinisen Schandorf S. 135 Nr. 9. Eskild og Christian bleve Præster paa Falkter og Datteren, Anne, gift med Hr. Damsberg.

9) Mag. Anders Erikjen Stenkelstrup, Broder til Hr. Niels i Bøggerløse og Gert Bremer i Kjettinge, født 1640 i Raskov; Student fra Kjøbenhavns Skole 1661; 1675 Mag. og Aaret efter Præst her. Var gift med Hr. Jesens Enke fra Nykjøbing. Han døde den 3die April 1678 meget hastig. Da han havde forrettet Gudstjenesten og spist, lofede det gode Veir ham ud at spadjere tilligemed Rector

Bruun fra Nykjøbing og en Student. Medens de gif fik de at vide, at der vare komne Breve med Posten til Hr. Stenfeldstrup, og de vendte da tilbage; men Præsten vilde skyde Gjenvei. Da de andre To kom til Præstegaarden var Magisteren endnu ikke kommen. De gif da ud igjen for at op- søge ham og fandt ham da død paa Veien. Hvilken Sorg for hans Kone og for Alle, der kjendte hans „rare“ Fortjenester! Han berømmes som en alvorlig Gudsdyrker, en lærd Mand og en flittig Skribent.

10) Hr. Laurits Jørgensen Lundt, en ældre Broder til Hr. Lundt i Væggerløse, blev gift med Formandens Enke, som ogsaa overlevede denne sin tredie Mand; thi han døde 1698 eller 99, men hun først 1714.

11) Mag. Eric Monrad, hvis Haandskrift er citeret S. 19 v. fl., er født 1672 i Djer, hvor Faderen var Magister, Provst og Sognepræst; blev kaldet hertil den 25de Marts 1699 og døde 1711. Hans Hustru, Johanne Dorothea, var en Datter af Amtsforvalter Ravn i Nykjøbing og Iver Nielsens Datter, Bodil. 1713 ægtede hun Hr. Kaalund i Thisted, men døde uden Tvivl Aaret efter. Hans Datter, Bodil Birgitte, ægtede Hr. Jacob Glindt til Nielstrup; Sønnen Frederik døde 1758 som Præst i Agerup.

12) Mag. Peder Keenberg, er født den 24de Decbr. 1681 i Viborg. Hans Fader, Mag. Jens Keenberg, „det forunderlige Hoved“, var Conrector og sidenefter Rector s. St., men forlod sin Tjeneste og sled siden hele 23 Aar paa Lynderupgaard med at informere unge Menneſter¹⁾). Hans Farbroder var Landsdommer og Justitsraad Thøger Keenberg, som ved sine poetiske Skrifter er bleven bekjendt. Mag. Keenberg gif-

¹⁾ Dette hænger saaledes sammen. Efter at Mag. Keenberg var bleven træt af Rectorlivet, traf han sig tilbage til ovennævnte sin Eiendoms- gaard 1705, hvor han tog unge Menneſter i Huset for at anvende sin Tid til deres Underviisning. † 1733. (IB.)

tede sig her med Else Elisabeth Gempe, der døde 1740; selv gif han Kjødet's Gang 1748, samme Aar som han havde resigneret sit Provsteembede, hvilket han havde bestyret siden 1728. I sine yngre Aar havde han reist udenlands med General Rangaus Søn og erhvervede sig ved den Leilighed stor Sprogfærdighed. Samme General kaldte ham 1706 til Feltpræst, hvilket han var i 5 Aar. 1710 blev han Mag. Af hans Børn ægtede 2 Døttre Præster. Hr. Keenberg havde følgende Capl. p. p.:

a) Hr. Peder Mejer, født 1713 i Roeskilde, hvor Faderen var Skræder. Var 1739—45 her og døde rimeligviis ubefordret.

b) Hr. Lorentz Helt, er født i Frederiksborg, var her fra 1745 til Hr. Keenbergs Død. Han blev senere (1753) kaldet til Sognepræst for Bildbjerg og L. og døde omtrent 1770, som Sognepræst for Klast. Med Provst Keenbergs Datter, Marie Margrethe, havde han flere Børn.¹⁾

13) Hr. Hans Nordrup, født den 12te Juni 1681 i Nordrup ved Ringsted, hvor Faderen var Præst. Blev i sin Tid ansæet for et Under ved Kjøbenhavns Universitet paa Grund af sit „hurtige“ Hoved. 1706 reiste han udenlands; men maatte efter Hjemkomsten give en skriftlig Forpligtelse, eftersom han var bleven mistænkt for Papisme. Senere skaffede han sig mange Fjender ved sine anstødelige og bidende Bers. Biskop Worm erklærede ham endog aabent, at han efter bedste Evne vilde hindre hans geistlige Befordring, hvorfor Hr. Nordrup rimeligviis en kort Tid slog ind paa en anden Vej og blev Auditeur; men uagtet Alt dette blev han dog 1726 kaldet til Sognepræst i sit Fødested, hvorefter Geheimeraad Gabel til Giesegaard den 1ste Marts s. A. gav ham Brevet paa dette Kald, hvori han alt døde 1750. (IB.)

¹⁾ Begge disse Capl. ere meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

Af hans Brev kjendes kun følgende:

I Anledning af Biskop Deichmanns Søn skrev han f. Ex. saaledes:

„Hille Pine, hille haarde,
Er vor Biskops Søn Captain?
Som ei brugte mere Kaarde,
End som Baldby fattig Degn.
Meklenborgske kurved Dreng
Til Captainer vugges kan;
Skulde da ei Bispepenge
Gjøre af en Drenge en Mand.“

Engang var Deichmann til Gæst hos Hr. Nordrups Principal. Nordrup skulde skjære Harestegen for og tog da et Stykke paa en Gaffel, rakte det til Biskoppen, og bad ham at lugte om Haren var vel stegt. Det er bekjendt, at Deichmanns Næse „ikke duede“. Man vil dog vide, at det var Fruen, der „instingerede“ Nordrup til slig Dristighed. Ved et andet Gjæstebud blev det paalagt, at Enhver skulde gjøre et kort Niim. Nordrup undslog sig vel, men skrev usformærkt følgende Niim, jatte sin Tallerken derover og gif bort:

„Her er en Deel tilstede,
Som vil Poeter hedde;
Men Hjernen den er sløv.
Dg kan I ikke bedre,
Da gaaer med Ederis Fædre
Dg kysser mig min —“

Han reiste engang i Hr. Gabels Grinde, for i hans Skove i Laaland at udvise Brænde til Bønderne; men „Graamændene“ vare ikke fornøiede med ham og vilde banke ham, fordi han havde skrevet følgende paa en Rude i Halsted Kro:

„Naar Du, o Gud, mig straffe vil
For mine mange Synder,
Da jri mig dog, for alle Ting,
Fra Stokkemarke Bønder.“

For noget af det Bedste holder man følgende hans „Ansøgelsesbrev“ til Kongen:

„Jeg længe nok har siddt paa min Studenterkappe
 Og feiet Støvet af de høie Herrers Trappe,
 Saa at en Vandrings-Stav sig passer paa min Sti
 Ret som en Kruffe til Marquis de Croisi. (?)
 I Himlen er der tre, den fjerde er paa Jorden,
 Vor Fjerde Frederik, vor sunlig Gud i Norden;
 Det som de tre mig gav, jeg mener Liv og Mand,
 Vær jo opholdes ved den fjerdes Raades Haand.“

14) Hr. Hans Brygmann. Denne ærværdige Mand er født 1711 paa Bemmetofte, hvor hans Fader, Peder Brygmann, var Slots- og Godsforvalter, samt Forvalter over det under Bemmetofte liggende Gods, Høisstrup. Hans Moder var Karen Brink. Indtil 1720 blev han privat informeret og derefter sat i Rjøge Skole, med hvis Rector, Schnabel, han fulgte til Røeskilde Skole 1726 og blev samme Aar derfra dimitteret til Universitetet. 1730 blev han Hører i sidstnævnte Skole og „sled“ der i 13 Aar, hvorefter han d. 27de Septbr. 1743 blev indviet til Feltpræst og holdt som saadan Prædiken baade paa Dansk og Tydsk. Denne Tjeneste varede imidlertid kun kort og Hr. Brygmann laae nu ledig i 7 Aar, indtil han endelig kom til dette Sted, hvortil han alt den 17de Januar 1746 havde faaet Bentebrev af den velsindede Hr. Abraham Lehn. 1756 blev han udnævnt til Provst og døde den 4de Septbr. 1774. 1767 gav han 200 Sletdaler til Sognets Fattige. Hans Hustru, Dorthé Margrethe Ryge, døde i Nysted 1778. En Datter ægtede Hr. Balzløv i Rjettinge.

15) Dr. Jens Sandøe, fra 1774—1805. I det vi ivoerigt henvise Læserne til B. Ulølev Sogn, skulle vi endnu bemærke, at Aarsagen til Hr. Sandøes Resignation antages at have været Fortrydelse over, at Boisen blev foretrukken for ham til at være Biskop her i Stiftet, dengang Birch blev forflyttet; thi han var rasl og rørig, da han tog sin Afsked, hvorefter han boede i Nykjøbing. Han og Kone hvile i Thoreby Kirke.

16) Hr. Frederik Christian Dresler, hvis Fader var Supercargo, er født den 17de Novbr. 1778 og blev kun 27 Aar gammel af Kammerjunker Wallmoden kaldet til dette store Embede, hvilket han dog en Stund frygtede for at tage imod, eftersom han skulde svare Formanden en Pension af 600 Daler. † 27de September 1855. Han var gift med Etatsraad Janssens Datter, Sophie Amalie, der i 49 Aar var ham en trofast Hustru. Af deres 10 Børn mærkes: en Datter, gift med afdøde Kjøbmand Rasmus Sidenius i Nykjøbing; en Søn, Kjøbmand i Nykjøbing og gift med denne Søsters Datter; en anden Søn er en driftig Skibsbygmester sammesteds; en Datter, gift med Godsforvalter Andersen i Sundby, og endelig var en Datter, Lovise Sophie Charlotte, født 1827, var gift med den nuværende Eier af Rjerstrup. I den sidste Tid havde Hr. Dresler den nuværende Katechet i Nysted samt Hr. Trojel i Brandstrup til Capl. p. p. (see disse).

17) Hr. Hans Ulrik Møller, en værdig Søn af den værdigste Fader, er født den 19de October 1796 i Jellinge, hvor hans Fader, den senere Biskop her i Stiftet, dengang var Sognepræst. 1814 blev han Student fra Nykjøbing Skole, tog theol. Embedsexamen 5 Aar efter med Udmærkelse og har senere været Sjølehyrde i Kjøbeløv og B., Hadsted og Torfildstrup (see disse Sogne), indtil han d. 10de Decbr. 1855 blev kaldet hertil, hvor den Altmægtige endnu lade ham leve og virke i mange Aar. 1825 tog han Magistergraden, blev den 27de Marts 1841 udnævnt til Stiftsprovst, hvilket Embede han atter nedlagde den 2den Septbr. 1852; hædrede 1847 med Dannebrogsmændenes Ridderkors. Den 24de Octbr. 1823 ægtede han Marie Lovise Hulda Sidenius, født 1804, hvis nu afdøde Fader var Kjøbmand i Nykjøbing. Af deres 12 Børn leve 8, og af disse mærkes den ældste Datter, Bodil Marie, gift med Cand. theol. Worjoe, Institutbestyrer i Nykjøbing; den næstældste, Johanne Dorthæa, gift 1858

med Cand. theol. Johan Peter Oluf Korff, Lærer ved Søetatens Drengeskoler i Kjøbenhavn; Rasmus, Capl. p. p. i Jordfjær ved Aabenraa; Poul Martin, Capl. p. l. for Hundstrup, D. og H. Menigheder i Aalborg Stift. En Søn studerer.

Residerende Capellaner.

1) Hr. Jens, alt omtalt i Anledning af sin Strid med sin Sognepræst, Hr. Peder Mikkelsen.

2) Hr. Mikkel Lucasen, 1604—11 (see Spr.). Nu kjendes Ingen før

3) Hr. Daniel Jacobsen, 1631—33; forlød Kaldet fordi han ikke havde det bedste Rygte paa sig.

4) Hr. Jørgen Christensen Flensborg, 1633—38. Omtalt blandt Nykjøbing Rectorer. Kunde ikke enes med sin Sognepræst, Hr. Lucasen, hvem han maatte gjøre Afbigt.

5) Hr. Hans Jørgensen Urrebo, 1638—41 (see de resid. Capl. i Nykjøbing).

6) Hr. Jens. Nu kjendes Ingen før

7) Hr. Eskild Rasmussen Rosenqvist, 1660—68 (see S. 276 Nr. 6).

8) Hr. Peder Jørgensen Damøberg, 1668—82 (see Karleby).

9) Hr. Jens Hansen Urrebo, 1682—1702 (see Gundslev).

10) Mag. Hans Nimb, født 1668 i Christiania, hvor Faderen var Kjøbmand; blev 1699 Capl. i Bardal i Norge, hvor han ægtede Sognepræstens Datter, Else Dorthé Sommerfeldt. Blev 1700 Skibspræst paa Flaaden, d. 18de Martz 1702 resid. Capl. her; kom 1709 som Sognepræst til Rødbb, tog 1710 Magistergraden og døde sidst i December 1721 af et Slagtilfælde. Af hans 6 Børn mærkes: Sønnen Jens, † 1754, som første Capl. ved Holmens Kirke; Hans Christian, entlediget 1753 som Sognepræst i Aversfi og L., †

1769; han resignerede af Armod, og hans Forhold vare i mange Maader meget ulykkelige; Johan Adolph, † 1766 som Sognepræst i N. Jernløse; Hans, død omtrent 1773 som resid. Capl. i Norge. (IB.)

11) Hr. Arild Pedersen Kruse, født 24de August 1673 i Jernsmark, hvor Faderen, Hr. Peder Arildsen, var Sognepræst. Tog 1699 Embedsexamen med ringeste Charakter; var her fra 6te Septb. 1709 til 16de Juni 1727, da han blev resid. Capl. i Mariager, hvor han skal være død Aaret efter. (IB.)

12) Hr. Claus Biehl, 1727—30 (see Dnslev).

13) Hr. Jens Sørensen Billedhugger, født 1688, var her fra 1730—66. Han var gift med Karen Holst, † 1782, Datter af Raadmand Hans Holst i Nykjøbing, fra 1720 Borgemeister sammesteds († 1726 den 14de Martz) og Anne Marie, Datter af Hr. Ruchrad i Utterslev. Af deres 4 Børn, ægtede Karen Birgitte Andreas Trap, først Skolelærer i Thoreby, død 1787 som Degn i Tingsted.

14) Hr. Christen Friis Høyer, 1766—74 (see S. 435 Nr. 12).

15) Hr. Frederik Rasmussen Krag, 1775—80 (see Rjettinge).

16) Hr. Iver Stub, født 1732 ved Rolding, hvor Faderen var Møller. Tog 1754 Embedsexamen og blev først den 19de Novbr. 1780, altsaa efter 26 Mars Venten i en Alder af 48 Aar, af K. G. Wallmoden kaldet til dette lille Embede, hvor han døde den 23de April 1804, ugift og bemidlet. Ved Rescript af 30te Septbr. 1803 var bestemt, at Thoreby Capellani skulde nedlægges ved indtrædende Vacance, hvilket nu ogsaa skete. Indtægterne af det nedlagte Capellani skulde tilflyde Skolevæsenet. Disse Indtægter udgjøre Renten af 2300 Rd., som indkom for den bortsolgte Capellangaard, foruden en aarlig Kornafgift af 17 Tdr. 5 Skp. Byg efter Ctg. samt 50 Daler i Penge; men disse Indtægter have

ikke været brugte til Forbedring af Skolelærernes Kaar, men til at hjælpe Kommunen i Udredelsen af Skolelærernes Lon — en vistnok mindre heldig Anvendelse af samme. De 2300 Rd. antages imidlertid at skulle anvendes til Opførelse af en paatænkt femte Skole i Sognet, og naar saa en Capl. p. 1. eller en resid. Capl. engang skal indsættes i dette store Kald — ja, saa kan jo Præstekaldet lønne en saadan!

Maibolle Sogn

har 395 Idr. Hartk. og 730 Jndb.¹⁾). Over en Sjettepart af Sognet er Fredskov, efterdi Halvparten af „Storskoven“, som ikke maa forveksles med Storskoven i Thoreby Sogn, hører hertil. 2 ubeboede Holme, „Maibolle Der“, beliggende i Sundet, høre til dette Sogn, som har Byerne Maibolle Soesmarke, Hjelm og Guldborg med et vigtigt Færgested og Lodsstation. En Deel Korn udføres ogsaa herfra. Kirken, smukt restaureret 1854 og 56, er hvalvet, stor, lys og smuk. Den har en betydelig Udbygning imod Syd og er opført af store røde Muursteen, som man har aflaget den tidligere Kalkbeklædning, hvorved Kirkens Ydre meget har vundet. (Cfr. Landet Kirke.) Altertavlen fra 1638 har tidligere staaet i Dureby Capel og er en Gave af Flemming Ulfeld. Orgelet er givet af Kirkens nuværende Eier. Under Taarnet, der er prydet med tallede Gavle, er Familien Lehn's Begravelse, og her hviler den berømte Abraham Lehn med Hustru. Desuden findes tvende Liggstene over Otto og Jacob Hvittfeld til Berriksgaard, hvilke den nuværende Eier har bragt hid fra Saxkjøbing Kirke. De Maibolle Mænd vare i fordums Dage ansete som nogle af de selvstændigste paa Den og holdt længst ved Forfædrenes Skikke.

¹⁾ Nu over 1100 og 375½ Idr. Hartk. med 12½ Idr. Skovst. og 1½ Idr. Mst.

1590 boede her en Herredsfoged, ved Navn Hans Skytte, der i Modsætning til de fleste Herredsfogeder paa den Tid, var en meget fornuftig og retfærdig Mand.

Sognepræster.

1) Hr. Niels, 1558.¹⁾

2) Hr. Jens Michelsen, † 1582 eller 83, floges 1574 med sin Degn paa Gaden, hvor de laae og tumlede med hinanden i Skarnet, efterat de havde druffet sig fulde hos Anders Smed. De slap dog med en Udvarsel. En lignende blev ham atter til Deel 4 Aar efter, fordi han havde solgt 2 Tdr. Rostoffer til, hvilket var til Glæde for Kongens Kasse. (IB.)

3) Hr. Jacob Jacobsen Lykke, var her 1583 (see Rødby).

4) Hr. Mogens Nielsen, var her 1608 og døde rimeligviis 1621. Menigheden havde høie Tanker om denne gamle Præstemands store Duelighed til at mane Gjengangere.

5) Hr. David Davidsen, Formandens Svigersøn og Capl., er født 1595 og døde den 10de Marts 1649 (see S. 358 Nr. 2). 1638 stævneede Jnger Rasmusbatter ham til Landemødet, fordi han havde skiftet hendes Mand saalænge til han døde.

6) Hr. Mogens Davidsen, Formandens Søn, fra 1649 til sin Død 74. 1661 afbrændte hans Præstegaard.

7) Hr. Adam Hansen Roy, født 1633, var her til sin Død den 2den Juli 1690.

Fra 1690—1803 var Maibølle annecteret Saxkjøbing, og vil man behage desangaaende at see S. 366. Efter Adskillelsen havde Menigheden følgende

¹⁾ Han og Formanden, Hr. Brym, som rimeligviis blot var en catholsk Præst, findes ikke i Ø.

Præster.

1) Hr. Martin Dichman Hammer, fra 30te Septbr. 1803 til 17de Febr. 1804, da han blev Sognepræst i Stadager, hvor det seilagtig hedder, at han var Præst her i 4 Aar.

2) Hr. Claus Frederik Sand, født 1767 i Kjøbenhavn, hvor Faderen da var Skibsfører, siden Kjøbmand i Bordingborg; blev 1797 resid. Capl. i Rudkjøbing, var her fra den 25de Mai 1804 til den 17de Mai 1805, da han blev Sognepræst i Førslev, hvor han døde 3 Aar efter. Hans Hustru, Henriette Sophie Bradt, hvis Fader var Kobberstikker († 1829), ægtede Estermanden i Førslev. (IB.)

3) Hr. Adam Vilhadt Glahn, var her blot fjorten Dage, hvorpaa han blev Præst i Taars. Da han er omtalt ved Bæggerløse Sogn, hvortil han endelig blev forflyttet, og da dette (ligesom Stadager) alt er særdigt fra Trykkeriet, skal her endnu tilføies, at han 1855 blev R. af Dbr. Hr. Consistorialraad Glahn, siger en foreliggende, senere modtagen Beretning, var en accurat, virksom og nidfjær Embedsmand, der har virket saare meget for Oplysning, Orden, kirkelig Sandhed og Sædelighed i Bæggerløse Sogn.¹⁾ Han besad en sjelden Gave til at udtrykke sig klart og kort, humoristisk eller ironisk. Da en Skolelærer engang bad ham om en anbefaling til en Ansøgning, roste han ham bl. Andet ogsaa fordi han „var uden alle seminaristiske Grimasser“. Han besøgte jevnlig Sognets 4 Skoler og nedskrev stundom ret tørre Bemærkninger i Skoleprotocollerne. Saaledes findes i Hassels Skoles Journal: „Ved mit forrige Møde her i Skolen lærte jeg, hvad jeg før ikke vidste, at Løth paa Grund af de fede Græsgange omkring Sodoma, hyppig maatte aare-

¹⁾ Som et Bidnesbyrd herom kan anføres, at derværende Sognebibliotek for Diebliffet tæller over 60 Deeltagere, samt at der i dette store Sogn i Reglen blot fødes 1 Barn aarlig udenfor Ugteskabet.

lade sit Dvæg, for at det ei skulde quæles i detø eget Fedt." Uagtet sin høie Alder er Hr. Glahn rørig og raff og tilbringer sine sidste Dage i Nykjøbing.

4) Hr. Johan Jacob Meding, født 1774 i Tønning, kom den 13de Decbr. 1805 til Maibølle, hvor han døde den 5te August 1824. Med Margrethe Elisabeth Edinger, som endnu lever i Stiftet, har han 8 Børn.

5) Hr. Andreas Frederik Winding, født den 30te Juli 1785. Hans Fader († 1800) var Præst, rimeligviis i Hæsselsager. Var Rædhet i Stege fra 1818 og var her fra den 29de October 1824 til den 9de October 1829, da han kom til Taars; entl. 1859 som Sognepræst i Himmelev med tilliggende Roeskilde Jomfrukloster. Hr. Winding har i den seneste Tid komponeret meget smukke Melodier til Christian Winthers deilige Romancer. Han og Børn ere nemlig meget musicalske.

6) Hr. Christen Møller Holst. Denne begavede og vakkre Mand er født 1798 i Sorø, hvor Faderen var Præst, Provst og Professor. 1818 blev han Student fra Horsens Skole med Udmærkelse, var derefter i 2 Aar Lærer ved samme Byes Skole, tog 1823 Embedsexamen med bedste Charakter, blev derefter Adjunct i Nyborg 1823, Sognepræst i det lille Bredstrup 1827, og kom den 30te Decbr. 1829 til Maibølle, den 15de Juni 1832 til Grindlev, hvor han blev Consistorialraad 1847, Aaret for han forflyttedes til Magleby og S. Hans Hustru's Navn er Elise Marie Borch, Datter af en Forvalter paa Friisenborg. Hr. Holst havde i sin Tid den største Børneskole blandt alle Stiftets Præster. Saavidt mindes faldt en Søn som Officeer i Oprørskrigen; en anden har alt skaffet sig et Navn som videnskabelig Landmand.

7) Hr. Daniel Ludvig Blechingberg, født 1801 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Landsoverretsassessor og Etatsraad. Var først resid. Capl. i Thirsted, derefter Præst i Vigsnæs; var her fra 14de Septbr. 1832 til 29de Octbr. 1842, da han kaldtes til Flemlose, hvor han døde 3 Aar efter.

Med Inger Johanne Sophie Garde, Datter af Provst Hans Fribøe Garde i Hørslunde, havde han 5 Børn.

8) Hr. Andreas Laurits Krogh, født den 5te Dec- tober 1816 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Brygger. Har været Sognepræst her siden 12te Decbr. 1842. Med Bo- lette Caroline Bræss, Datter af Sognepræsten i Høleby, har han saavidt vides 8 Døttre.

1857 blev Hr. Krogh i Sørfjøbing udvalgt til Folke- thingemand og atter gjenvalgt det følgende Aar, en Tillids- post, hvortil han var aldeles berettiget, naar man seer hen til hans frimodige og frisindede Character og hans velskrevne Artikler i forskjellige offentlige Blade.

Laars Sogn (Thornæs),

har 371¹⁾ Idr. Hartk. og henved 700 Indb. En Fjerdepart af „Storstoven“ hører til dette Sogn, som har Landebyerne: Laars, Killestrup og Kalls med Skole. Kirken er en god Bygning, omtrent 48 Alen lang, med et, senere tilbygget, 32 Alen høit Taarn. Den har Hvalvinger, er ret smuk og er bleven restaureret 1859. . Den skal være meget gammel og i den catholiske Tid indviet til St. Andreas. Paa Kirkegaarden hviler Baron Kaas Lehn og Baron Rosenørn Lehn.

1119 blev uddeelt Afslad for at samle Penge til Kirkens Istandsættelse.

1362 blev givet et lignende Afsladsbrev, dat. Kallund- borg, som lovede 40 Dages Syndsforladelse til Alle, som kom Kirken til Hjælp med Gaver, eller som her vilde søge Messer. (Fornyet 1489.)

1417 atter Afsladsbrev, da man skulde have et nyt Af- ter reist.

1) Nu 373 Idr. Hartk., 6 Idr. Skovst. 2 Idr. Mst., over 900 Indb. og 49 Gb.

1476 (77?) og 1502 blev atter givet Afslad til Kirkens Bedste.

Denne Kirke maae altsaa i sin Tid have nydt en mærkelig Anseelse fremfor andre. Til Grindring om, at Evangeliet første Gang prædikedes i Laars Kirke paa første Søndag efter Peter og Pauls Dag, offrede Menigheden endnu længe efter i den Anledning til Præsten. Ved Begyndelsen af det 17de Aarhundrede udgjorde dette Offer imidlertid ikke mere end en Markes Penge og er senere aldeles ophørt. I det 17de Aarhundrede fandtes en Landsby Tuderup paa 4 Gaarde endnu i dette Sogn. (Ø.)

1724 gav Overstaldmester Ulrich v. Harstall 500 Dlr. Cour., hvoraf $\frac{2}{3}$ af Renterne skulde tilfalde de Fattige i Laars, Resten dem i Sagfjøbing. Ved Pengesforandringen 1813 omskreves disse Penge til 150 Dlr.

1776 gav Sognepræsten Oluf Schytte og Hustru 800 Dlr., hvoraf de Fattige i Laars skulde nyde $\frac{2}{3}$ af Renterne, de Fattige i Vigsnæs $\frac{1}{3}$.

Skjøndt Herregaarden Durebygaard ligger i Sagfjøbing Landsogn, have vi dog anseet det for rettest at ansøe den under Laars Sogn, navnlig fordi Herflabet nu søger til Laars Kirke.

Durebygaard med 37 $\frac{1}{2}$ ¹⁾ Td. Hartk. og 8 $\frac{1}{2}$ Td. Skovsk., ligger i den allerdeiligste Egn, tæt ved Sagfjøbing Fjord. Skovenes vilde Dyr, hvorpaa Laaland ellers er saa fattig, ere her færdig at løbe ind paa Gaarden, formedelst Mængden.²⁾ Den indavler aarlig 700 Edr. Korn og søder 100 Malkekøer. Gaarden er omgivet med dybe Grave, men har ikke den smukkeste Have. Gaardens Bygninger udgjøre 2 grundmurede to Etages Fløie. Indgangen til Bærelserne er igjennem et

1) Nu 27 Edr. Hartk. De før anseelige Volde ere nu for en Deel fløiede.

2) Af, hvor forandret!

Taarn; ved Siden af samme er et indviet Capel, hvorudi tilforn oftere blev holdt Gudstjeneste. Det har et nu forfaldent Positiv og nogle Begravelser og blev indrettet 1633 af Flemming Ulfeld. De ældre Bygninger og det (paa Rhodes Tid) endnu staaende Taarn er bygget af Fru Birthe Bølle, som vilde havde det saa høit, at hun fra dets Spidse kunde see over til sin Søn i Sjælland.¹⁾ [Det maa kun bemærkes, at den gamle Bygning, som tidligere havde tvende Taarne, hvilke nu ere nedbrudte og til forskjellige Tider 2 Capeller, 1815 til 19 er bleven forandret efter Nutidens Smag; men Murene ere endnu meget tykke og Kjældrene hvælvede.]

Uf Giere kjendes:

Hr. Sivert Lauritsen, nævnes aat 1317 som Gier til denne Gaard, som man altsaa kan see er meget gammel; hans Datter, Anne Sivertsdatter, giftede sig med Peder Grubbe. Senere nævnes som Gaardens Gier den rige Erik Sjællandsfar, hvis Hustru, Margrethe Jacobsdatter, skal have været en godgjørende Dame. Uf deres 3 Døtre bragte Bodil Eriksdatter Gaarden til Familien Blaa, der uddøde paa Sværdsiden Aar 1500 med Erik Oluffen Blaa (see S. 476), som dog blot eiede Halvdelen af Gaarden, der gif i Arv til hans eneste Datter, Fru Barbara, gift med Otto Claujen Hvitfeld til Krumstrup (see S. 476). Den anden Halvdeel var gaaet over til Familien Bølle, som siden samlede den igjen. Erik Bølle, gift med Sophie Rud og død

¹⁾ Dette har givet Anledning til følgende Sagn om Kirkens Opjærelse, som her anføres, for at vise hvor let et Sagn opstaaer. I gamle Dage strandede en Prindsesse paa Kysten og lovede i sin store Nød, at bygge en Kirke, hvis hun kom frelst iland. — Hun betænkte sig imidlertid, og byggede Durebygaard; men den første Gang hun besteg det høieste Taarn, for at see over til — Hvidkilde i Fyen, blev hun blind. Nu erkjendte hun sin Forseelse, rev Taarnet ned og byggede Kirken istedet, uden at man veed, hvorvidt dette hjalp hende paa Synet.

1563, Danmarks Riges Raad, var den sidste Mand af denne Slægt; hans Datter, Birthe (eller Birgitte), giftede sig med Christoffer Gjøe til Bremersvold, **Uvindsbjerg** m. m. og skal have været en modig Fru. Som alt anført (S. 360) grundlagde de Høspitalet i Saxkjøbing; naar de kjørte til Kirke, siges de at have været ledsagede af en Garde. Fru Birthe døde 1593, hvorefter hendes Søstersøn, Axel Brahe, Rigsraad og Befalingsmand paa Helsingborg, arvede Gaarden. Han var en Broder til den berømte Tyge Brahe og gift med Kirsten Hardenberg; deres Godgjørenhed imod Saxkjøbing Høspital er alt omtalt. Deres Søn, Falko Brahe, født paa Rugaard i Høen 1581, folgte Gaarden omtrent 1620 til Jacob Ulfeld for 40,000 Lod Solv, som strax bleve ham betalte, hvorefter han tilligemed sin Hustru, Anne Galt fra Søholt, drog ud af Landet og døde barnløs i England. Hr. Jacob Ulfeld, som ogsaa eiede Urup, var Befalingsmand paa Nyborg Slot; han var født 1567 og døde 1630. Med sin Hustru, Fru Birgitte Brockenhuus, havde han ikke mindre end 17 Børn, blandt hvilke var den bekjendte Corfits Ulfeld, hvis 2 Brødre, Frants og Flemming, arvede denne Gaard i Forening. Frants døde allerede 1636, ugift, som tydsk Rigs greve, keiserlig Oberst og Generalfeltvagtmester. Flemming Ulfeld, en stille og sygelig Herre, var gift med Anne Elisabeth v. d. Groeben til Gunderslevholm, som tilligemed hendes Datter boede her indtil 1645, da hun, 78 Aar gammel, sagde Verden Farvel. Dennes Datter, ved Navn Sophie, født i Kjøbenhavn omtrent Aar 1600, ægtede Grev Christian Christoffer v. Holck, en Søn af Henrik Holck til Navnholt; han faldt 1676 som Oberst i Slaget ved Lund, efterladende sig 14 Børn. Sophie Ulfeld sad nu ved Gaarden som Enke til sin Død 1698, hvorpaa Gaarden tilfaldt hendes ældste Datter, Hilleborg Holck, som ved sin Død 1724 testamenterede Durebygaard til sin Brodersøn, Grev Christian Christoffer Holck, der siden blev Generallieutenant og er født paa Lungholm

1696. Hans Fader var den ulykkelige Grev Flemming Holdt (see Lungholm). Han tjente Riget tappert og længe i Krigen og anførte stedse sine underhavende Stridsmand til „forsigtig Tapperhed“. Han giftede sig med Armgaard Sophie Wintersfeld til Baroniet Wintersborg, † 1774, og bragte paa den Maade Navnet og Baroniet til Familien. De skal have havt ikke mindre end 16 Børn. Af disse Børn arvede de to ældste efterhaanden Wintersborg og findes der omtalte; en Datter, Frederikke Christiane, ægtede Etatsraad Flindt til Nielsrup; Datteren Margrethe ægtede Geheimconferentsraad Volrath August v. d. Lühe og var den, hvem Forfatteren har tilegnet Bogen. Hun var en Tid Hofmesterinde hos Enkedronning Juliane Marie. 1756 mistede han sin dydige Frue og levede derefter i Enkestand, indtil Gud 1774 kaldte ham bort fra Livet. Hr. Kammerherre Lehn til Berritsgaard kjøbte Aaret efter denne Gaard, hvis Historie nu falder sammen med Berritsgaards, hvortil henvises. Kjøbesummen var 38000 Dlr. D. G.

Hovedgaarden Berritsgaard ligger særdeles smukt (?) paa Grund af den megen Skov, hvoraf den har 2½ Td. Skovst. Gaardens Marker ere „laade“ og frugtbare. 1200 Tdr. Korn er det allermindste Quantum den avler. Her have ogsaa Leilighed til et stort Hollænderi, som aarlig indbringer et Par Hundrede Daler og saa fattes her ikke en fornøielig Have og rige Fiskeparker. Gaardens Hovedbygning er af de anseeligste og stærkeste i Landet og dens Hartk. 66½ Td.¹⁾

Berritsgaard, der allerede 1502 nævnes som Berritsgard, er uden tvivl efterhaanden opstaaet af den allerede 1551 aldeles nedlagde Landsby Berrits; dog synes Hovedgaarden at have været til i det mindste i den første Halvdeel af det femtende Aarhundrede. Gaardens ældste Eier var Hartvig Pøyske eller Pjøske eller Pøske, der alt nævnes 1417; derefter findes Hans Pøske, som maaskee var den Foregaaendes Søn og findes

¹⁾ Nu 79 Td.

at have levet fra 1462—72, da han var Hovedsmand paa Aalholm. Denne Hans Pøffe havde som det synes 4 Sønner og 2 Døttre, af hvilke den længstlevende Hr. Marquard Pøffe, Cannik i Roeskilde 1502, skjødede sin Deel af Gaarden til sin Søster, Fru Ingerd Hansdatter, der boede i Maribo og var gift med Erik Oluffen Blaa til Durebygaard. Dennes eneste Barn, Fru Barbara, ægtede Otto Clausen Hvitfeld til Krumstrup, med hvem hun havde 14 Børn og hun besad Gaarden nogle Aar efter Mandens Død. Hr. Christoffer Hvitfeld, deres Søn, Nigstraad fra 1553, ægtede Ollegaard Trolle fra Lills, som var en Søster til den berømte Herluf Trolle. De havde tilsammen 4 Døttre og 2 Sønner, blandt hvilke sidste var den bekjendte Historiker Cantkler Arild Hvitfeld, som levede til 1609. 1529 var han Frederik den Førstes Hoffinde, derefter Befalingemand paa Steenvigsholm 1538—41, paa Bergenhuus 1543—55, paa Gulland fra 1557 til sin Død 1559. Han udmærkede sig fornemmelig i Grevens Feide, samt ved Reformationens Indførelse baade i Norge og Island. Under denne Tær begyndte de langvarige Stridigheder imellem Herremanden paa Berritsgaard paa den ene Side og Kronens Bønder i Maibølle samt Bønderne i Rørbek paa den anden Side, om Skovhugsten i Berrits og Rørbeks Skove. Den varede næsten i 200 Aar og synes at have udartet til en reen Feide. Hr. Christoffers Søn, Jacob Hvitfeld, født 1547, benævnes desuden Herre til Mullerup i Fyen og Lills, døde 1583 som Commandant i Trondhjem, hvorfra hans Liig bragtes til Sarkjøbing Kirke. Han var gift med den ligesaa dygtige som godgjørende Dame, Elisabeth Friis, der overlevede sin Ægteherre til 1631. I Børnenes Mindreaarighed bestyredes Godset af deres Morbroder Børge Trolle til Lills, medens Arild Hvitfeld med Dygtighed og Iver overtog sin Svigerindes Sager. Fru Elisabeth arvede nemlig en langvarig Strid, som alt i alt varede i 20 Aar, med Fru Birgitte Bølle til Durebygaard om Luse (Lucie)

Ma's Eng, hvilken Sidsmævnte tilegnede sig, men blev frafjendt ved Dom 1590. 1592 erhvervede hun Laasebrev paa al sin Eiendom for at undgaae deslige Trætter. Berritsgaards nuværende Hovedbygning er opført eller idetmindste fuldendt af hende, hvilket en Steen over Døren med Årstallet 1586, samt hendes og Ugtesælles Navne endnu antyder. Uagtet hendes Godgjørenhed og kostbare Processer, samlede hun dog store Midler, der satte hende istand til at kjøbe betydeligt Jordegods. Ogsaa med Særljøbing havde hun Strid; thi da Borgerstabet 1620 havde valgt Anders Mørtensen Mand til Sognepræst, nedlagde Fru Elisabeth Protest herimod, formenende, at det var hende, tilligemed Cieren af Durebygaard, som havde Ret til at kalde Præsten, fordi deres Gaarde og meget Bøndergods laae til Byens Sogn, og paastod, at Kjøbstadprivilegier altid maatte vige for adelige Rettigheder, naar disse kom i Strid sammen. Borgemeesteren i Særljøbing, Christian Knap, lod sig imidlertid ikke forknytte og bevidste endog, at hverken Durebygaards eller Berritsgaards Ciere tidligere havde havt med Byens Præstevalg at bestille. Da Lehnsmanden paa Alholm Slot og Hervedsprovsten i Nørre-Herred viste Sagen fra sig, rimeligviis fordi den ene ikke vilde og den anden ikke turde give Borgerne Ret, indstævnedes Sagen for Kongens Rætterthing, hvor Byen ved Dom af 9de Juni 1621 fik sin Kaldsret stadfæstet. Rimeligviis som en Folge heraf fik Berritsgaards Ciere Ret til at lægge denne Gaard ind under Taars Sogn, og de følgende Ciere af Durebygaard fik sig et Capel indrettet paa Gaarden til privat Brug. Fru Elisabeth blev begravet i Særljøbing ved hendes Mand's Side; men deres Liigstene findes nu i Mai-bølle Kirke. Hr. Henrik Hvittfeld, Forriges Søn, født 1583, var en Tid Befalingsmand paa Landskrone Slot, som han i sit 61de Aar i flere Uger forsvarede paa det Tappreste imod de Svenske. 1633 blev han Ridder af Elefanten og skal have været en meget myndig og adelfstolt Herre, † 1652. Med

Margrethe Agelbatter Rosenfrands havde han en Datter, Ollegaard, der bragte Eiendommen til den i vor Historie be- kjendte Joachim Gersdorff til Lundbyholm i Skaane, der var Drost, Befalingsmand paa Bornholm, Ridder af Elefanten o. s. v. Fru Ollegaard døde 1655 i hendes 33te Aar, efter at have skjenket sin Mand 9 eller 10 Børn, og allerede Aaret efter solgte Hr. Gersdorff Gaarden til en tydsk Adelsmand, Hr. Hans Wilhelm v. Harstall, Staldmester hos Christian den Fjerdes Son, Christian den Femte og senere hos hans Enke, Prindsessen af Sachsen Altenborg. Da han overtog Godset, havde det 450 Tdr. Hartk. Hans Son, Christian Ulrich, Ridder og Overstaldmester, er født 1645 i Nykjøbing, levede her i de sidste 20 Aar af sit Liv og døde 1719. Han var tre Gange gift og skal have været meget god imod Fattige; men Kong Christian den Femte var ogsaa god imod ham, og denne Kongens Gavnildhed beviser paa det Klarest, hvorledes kongelige Dindlinge kunde blive berigede og Krongod- serne — forsvinde. 1687 skjenkede Kongen ham alt det Krongods, der laae imellem Berritsgaards Eiendomme, samtidig med at han og følgende Gier fik frit Birkething til Gaarden. 1689 forærede Kongen ham endvidere Maibølle, Taars og Rjettinge Kongetiender, den halve Kongetiende af Vindeby, samt Vigsnæs Konge- og Kirketiender. Hans Datter, Charlotte Sophie, ægtede 1700 Oversecretair Johan Christoffer v. Korbj, Generalmajor og Eier af Høllerup i Høen. De solgte Gaarden 1729 for 37.000 Daler til Abraham Lehn. I Kjobet medfulgte alle Tienderne samt 380 Tdr. Hartk.

Abraham Lehn er født 1701 i Kjobenhavn, hvor Fa- deren var Viinhandler og døde 1709. Som ungt Menneffe gjorde Lehn en Udenlandsreise, som man i lang Tid, men uden Grund, satte i Forbindelse med Lordenffjolds Reise og den Duell, som berøvede ham Livet. Paa sin Udenlandsreise kjøbte han en Mængde Kunstjager, Naturijseldenheder og Bøger, som for en Deel endnu opbevares paa Baronets to Hovedgaarde.

Han udviklede desuden en ualmindelig Dygtighed, baade som Godsbestyrer og Landmand og menes at have været den, der har indført Klover paa Laaland, idetmindste er han den Første, som vides 1749 at have brugt det her. Sagnet veed endnu at fortælle om de store Vanskeligheder, han havde med at faae Bønderne til at gaae ind paa hans heldbringende Reformer i Landvæsenet. Naar han f. Ex. gav dem Kloverstrø, fastede de det i Mødningen og Godsherren gif forgjæves og figgede efter de unge Planter paa Marken. Den første Bondegaard — man mener den saakaldte Ødegaard¹⁾ — han paa sin Bekostning udslyttede, rev de ned om Natten, ligesaa ivrig som han lod den bygge op om Dagen, saa at han formelig maatte holde Nattevagt ved den. Vel brugte han dygtig sin Stof paa deres Rygstykker, naar de saaledes gjorde ham det alt for grovt; men denne deres passiv Modstand skal dog have gjort ham meget træt og fjed af sine Bestræbelser for deres eget Bedste. Sagnet vil vel sige, at han skal have tilbragt sine sidste Dage i Tungsindeghed i et Værelse paa Berritsgaard; men dette er vistnok kun en Digtning, som er knyttet til Fortællingen om hans Declagtighed i Tordenskjolds Ulykke. 1725 kjøbte han Høibygaard af Kronen for 75,327 Kroner. Til Gaarden hørte dengang 166 Tdr. frit Hartk. A. og G., 3 Tdr. Skovsk., 1019 Tdr. Hartk. Bøndergods, 5 Tdr. Land Skov, 153 Huse og 4 Kirketiender. Det næste Aar kjøbte han Fuglsang og Prierskov Gods af Kammerherre Gabel og endelig kjøbte han 1729 Berritsgaard med tilliggende Gods samt tilhørende Tiender. Lehnø samtlige Eiendomme udgjorde saaledes 4 Herregaarde med 331 Tdr. Hartk. og 2145 Tdr. Hartk. Bøndergods, en Deel Tiender

¹⁾ Ligger i Sørfjøbing Landsogn og har 36½ Td. Hartk. I dette Sogn (see S. 361), skal tilføies Gypresgaarden paa 17½ Td. Hartk. Navnet var oprindelig Gypbjergegaarden — saa kaldet efter nogle Høie fra Oldtiden. I Landsognet er desuden 61 Vgd. og betydelige Skovstykker. Nærst, læs: Nærst.

og store Stovstrækninger. Aar 1700 ægtede han Sophie Amalie Edinger, en riig Viinhandlers Datter fra Kjøbenhavn, som skjenkede ham 2 Sønner og 3 Døttre; af disse overlevede ham kun den næstældste Søn og en Datter, Cathrine Margrethe, 1759 gift med Geheimeraad, Stiftamtmand G. C. v. Wallmoden, født 1730, † 1793, hvem hun bragte Fuglsang og Prierflov, som i Skiftet vurderedes til 60,000 Mark Courant. Hr. Lehn og Hustru hvile i Maibølle Kirke, og tilføies der endnu om denne adle Mand, at hans Ord og Løfter holdtes for ligesaa sikre, som thinglæste Obligationer. 1731 blev han adlet og døde 1757 i Kjøbenhavn. Sønnen, Kammerherre Poul Abraham Lehn, født 1732, † 1804, var en ligesaa dygtig og virksom Mand som hans Fader, efter hvem han arvede denne Gaard og Høibygaard. 1775 købte han Durebygaard, som alt er omtalt, og 1784 Lungholm. Ved Farbroderen, Johan Lehns Død, blev han (1760) tillige Eier af Hvidkilde, Nielstrup og Lindflov i Fyen, og blev 1780 Baron. Han anlagde et udmærket Teglblænderi ved Berritsgaard og en Fabrik i Nørbæk ved Sagkjøbing, som skulde levere forskjellige Stoffer, saasom Sirtser osv., og var ligesaa dygtig, hjælpsom og tjenstagtig som Faderen. 1761 ægtede han Frøken, Cicignon, † 1792, Datter af Oberstlieutenant C. paa Rakkebølle. Den 17de September 1784 oprettede han Baroniet Guldborgland, indbefattende Durebygaard og Berritsgaard og Godser med 1373 Tdr. Hartk., til Fordeel for sin næstældste Datter, Erica Christine, eftersom Himlen ikke havde velsignet ham med Sønner. Hun døde imidlertid ugift før Faderen, hvorpaa Baroniet bestemtes for hans tredie Datter, Margrethe Krabbe Lehn, født 1766, 1785 gift med Kammerherre Hartvig Gottfred v. Barner til Vedbygaard og død 1789. Hendes eneste Barn, Christiane Henriette Barner, født 1786, ægtede 1804 Kammerherre Otto Ditlev Raaß Lehn til Nedergaard, men indgif 9 Aar efter dennes Død 1820 Ægteskab med Baron Henrik Christian Rosenørn, senere op-

høiet til Baron Rosenørn-Lehn, † 1847 som Oberst og Kammerherre. De syenſte Befiddelser vare 1781 oprettede til Baroniet Lehn for hans ældſte Datter, † 1860, ført for Kammerherreinde Rosenørn-Lehn. Lungholm og Høibygaard oprettedes til et Stamhuus for den fjerde Datter¹⁾ (ſee Lungholm). Berritøgaard, der ſiden 1804 ikke har været beboet af Giere, er nu kun en Avlsgaard.

Gaarden er meget ældre end den nuværende Hovedbygning, ſom i Abraham Lehns Tid indſluttede mange Mærkvardigheder, hvoraf det Bedſte er ført til Durebygaard. Som ſaadanne kan erindres 150 Pergamentsbreve og Papiere, ſom angaae Gaardens og Godſets Hiſtorie, ſamt 5 alt nævnte Aſladsbreve for Laars Kirke. Endvidere en Bogſamling paa 5000 Bind og 60 Haandſkrifter; en betydelig Samling af Malerier og Kobberſtik og en Myntſamling, af hvilken ſidſte dog kun ſaa Levninger ere tilbage. Udhuſene ere byggede 1790, Kornmagasinet 1844.

Det hele Baroni Guldborgland beſtaaer af Gaardene Durebygaard, Berritøgaard, Ddegaard og Rodsnæs, ialt 183 Tdr. Hartk.; det øvrige Lilliggende udgjorde 1858 ca. 2300 Tdr. Ud. Skov, 552 Tdr. Hartk. Bøndergods, 164 Tdr. Hartk. Kirke- og Kongetiender, 9400 Rd. i Bankactier, 8230 Rd. i Bankhæftelsesobligationer, 258,644 Rd. i Fideicommiſcapitaler, foruden flere mindre Herligheder.

Kun ſaa eller ingen adelige Familier i Riget nyde ſtørre Afgtølse, end det nuværende Herſkab paa Durebygaard, hvad enten man ſeer hen til dets private Liv eller til Beſtyrelſen af de herlige Godſer, hvor Godgjørenheden fra Herregaarden ſpores paa mange Maader.

I den catholiſke Tid vare Laars og Vigsnæs Menigheder ſtedſe forenede; men da Beboerne i ſidſtnævnte Sogn 1532

¹⁾ Kun ſaa Damer forenede ſaa megen Rigdom med et ſaa forbeelagtigt Ydre og — en adel Character, ſom dieſe 4 herlige Søſtre. (M.)

flagede over, at de havde saa lang en Wei til deres Præst, befalede Kongen at de skulde have deres egen „Capellan“ og fik saaledes alt næste Aar deres egen Præst. Senere have disse Menigheder dog atter været forenede tvende Gange, 1660—70 og 1690—1776.

Sognepræster.

- 1) Hr. Hans Verche¹⁾.
- 2) Hr. Laurits Claujen, var her 1558, † 1578. Var forhen i Vigsnæs.
- 3) Hr. Jørgen Madsen, fra 1578 til sin Død 1604.
- 4) Hr. Jens Pedersen, fra 1604 til 1607, da han døde.
- 5) Hr. Hans Madsen, † 4de Novbr. 1639.
- 6) Hr. Mads Hansen, Formandens Søn, født 1613, var her fra 27de Decbr. 1639 til 18de Januar 1660. Hans anden Hustru, Kirstine Henriksdatter, som ægtede Estermanden, var en Datter af Mag. H. Michelsen, tidligere Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense, assat som Sognepræst i Haderslev og død i Hamborg 1646. I den svenske Krig blev han engang tampt af de Svenske, fordi han paa Prædikestolen kaldte dem hovedløse Kroppe, hvortil en Soldat bemærkede: „Min Konge er Hovedet.“
- 7) Hr. Frands Frandsen, blev i Begyndelsen af 1659 kaldet til Sognepræst i Vigsnæs; men da han paa Grund af Krigsuroligheder ikke kunde komme til Fyen for at blive ordineret, begav han sig til Kjøbenhavn for at opnaae det der. Undervejs blev han imidlertid opsnappet af et svenff Skib, hvorpaa han først holdtes 12 Uger i Fangenskab i Stralsund og derefter endnu 4 Uger i Leiven for Kjøbenhavn, før det lykkedes ham at blive udvexlet, og han fik da endelig

¹⁾ Rhode nævner 2 catholske Præster, 1419 Hr. Nicolaus og 1476 Hr. Henning.

Tilladelse til at blive ordineret af Sjællands Biskop. Næste Aar døde Hr. Mads i Taars, og nu fik Hr. Frands dette Sogn lagt til sit, uden at dette videre ophjalp hans „forfaldne Sager“; thi han var stadig saa fattig, at han endog blev fritaget for at svare Renter af 200 Dlr., som stod i Præstegaarden. Hans ulykkelige Pengeforhold bleve endnu mere fortvibledede, da hans Præstegaard brændte 1663 og han havde nu ikke Mere, „end hvad Godtsfolk af Medynk vilde give ham“. ¹⁾ Efter sin første Kones Død ægtede han 1665 en Datter (eller rettere Steddatter) af Hr. Barbjerg i Sagfjøbing, ved Navn Gunild Jacobsdatter. Hr. Frands døde den 1ste Februar 1670.

8) Mag. Johan Pedersen Steenstrup, er rimeligviis født 1639 i Steenstrup, hvor Faderen, Mag. Peder Nielsen Falster, da var Sognepræst. ²⁾ Var Rector i Nyfjøbing, før han den 13de Marts kaldtes hertil. Da Bigsnæs først fik sin egen Præst den 25de November s. A., maa han i den Tid ogsaa have været Præst der. † 18de Septbr. 1675. Ogsaa han ægtede Formandens Enke.

9) Hr. Palle Madsen, rimeligviis Hr. Mads Hansens Søn, er født 1644, ord. 5te Januar 1676, men alt affat næste Aar paa Grund af Leiermaalsbrøde med sin Fæstems. Fik imidlertid fgl. Opreisning 1678 og er rimeligviis atter bleven Præst, uviist hvor.

10) Hr. Claus Danchel, en Søn af Hr. Danchel den Ældre i Kjøbelov, var her fra den 6te Decbr. 1677 til den 7de Marts 1716. Fik 7de Marts 1690 Bigsnæs annecteret til Taars, uden at hans Formues=Omstændigheder derved bleve synderlig bedre. Men han var ogsaa 3 Gange

¹⁾ Hans egne Optegnelser i en gammel Kirkebog, velvillig meddelte af Hr. Pastor Hallager, hvem Udg. ogsaa skylder flere vigtige Oplysninger om dette Sogn.

²⁾ Gfr. Barfjeds Geisl. Pers.=Hist. I. S. 67.

gift og havde 16 Børn. Hans første Kone var Ane Pedersdatter, hvis Søster var gift med Commerceraad Frederik Suhr i Nysted. Endnu samme Aar som hun døde, 1684, ægtede han Birthe Jørgensdatter Stolhof, en Præstedatter fra Espe i Fyen. Da hun døde den 9de Januar 1695, sørgede Hr. Danchel heller ikke længe over hende, men ægtede allerede den 20de August s. A. Abel Dorothea Berg fra Kjøbenhavn. Af hans Børn mærkes: Datteren Johanne Birthe, som ægtede tvende Degne i Taars, Christian Tranberg, † 1721, og hans Eftermand, Andreas Christofferfen Lector, rimeligviis en gammel Student, † 1739. Sønnen Poul see S. 267 Nr. 7.

11) Mag. Ole Gemze (Slægten kalder sig Gemzøe), født 1685 i Vesby i Skaane, hvor Faderen da var Sognepræst, død som saadan i Stege 1693, hvorpaa Enken ægtede Eftermanden, Hr. Morten Keenberg, † 1736 som Stiftsprovst i Kjøbenhavn. Mag. Ole blev kaldet hertil den 4de April 1716 og døde i Slutningen af Aaret 1731. Han overtog Formandens Gjæld og ægtede Enken. Efter hendes Død 1721 blev han gift med Frøken Juliane Margrethe v. Pappenheim, som rimeligviis var en Sønnedatter af Jost v. Pappenheim. „Han skal have havt besynderlige gode Gaver til at tale, men det var og al hans Fortjeneste. Hans Brødre narrede ham hans Arvemidler fra.“

12) Hr. Oluf Schytte, født i Nyborg 1697. Hans Fader siges at have været Skytte; dog dette er usikkert. Student fra denne sin Fødeby 1719; blev den 1ste Decbr. 1731 kaldet hertil, hvor han døde den 24de Januar 1776, og Vigsnæs blev nu atter et Kald for sig. Hans Kones Navn var Anne Cathrine Juel Faber.¹⁾ 1766 oprettede han, ved en Clausul i sit Testamente, det ovenfor omtalte

¹⁾ Rhode fortæller, at han en Tid var Katechet ved en af Kjøbenhavns Kirker og som Saadan ægtede en Fr. Herfort.

Legat, idet han gav de Fattige den Part, han af sine Midler havde bestemt til sin Broder Simon Nyborgs Datter, Karen, som ægtede Hr. Viborg i Nadssted, og hans 2 Brodersønner, Christen og Andreas Schytte, der vare theologiske Candidater, „fordi de ved deres grove, utilbørlige og uforfælskede Opførelse imod deres Farbroder og Belgjører havde gjort sig uværdige til nogen Arv“. (IB.)

13) Hr. Erik Helm, født 1734 i Svendborg, hvor Faderen, som siden blev Degn i Skrobelev, dengang formodentlig var Hører. Var 6 Aar privat Lærer, derefter i 16 Aar Hører i Odense, før han 1775 blev ref. Capl. i Rudkjøbing. Den 27de Februar 1776 blev han Sognepræst i Taars, hvor han døde i October 1789. Hans første Kone, Christiane Magdalene, var en Datter af Prof. Anderssen, Rector i Odense, † 11te Novbr 1776; Aaret efter ægtede han Margrethe Cathrine Faber, der skænkede ham en Søn og en Datter.

14) Hr. Poul Kierulf, født 1761 i Svindinge i Fyen, hvor Faderen var Præst. 1788 blev han Hovmester hos Baron Lehn; blev Sognepræst i Taars den 3die April 1790 og døde den 28de Juni 1805. Hans Hustru, Johanne Marie Hammer, som han ægtede i hendes femtende Aar (1791), lever endnu i Stubbekjøbing og er en Datter af den daværende Sognepræst i Maibølle. Hun skænkede ham 6 Sønner og 2 Døttre. Hr. Kierulf var en god Prædikant.

15) Hr. Adam Vilhadt Glahn, 1805—29. (See Bæggerløje og Maibølle.)

16) Hr. Andreas Frederik Binding, 1829 til 1840. (See Maibølle.)

17) Hr. Joachim Otto Poul Steenstrup, Søn af Stiftsprovst Steenstrup i Karleby, er født der 1804, blev d. 10de August 1831 som 3 Aars Candidat Sognepræst i Høleby og B., hvilket Kald han for sit svagelige Helbreds Skyld ombyttede d. 16de October 1840 med Taars. Den 22de

Decbr. 1852 kaldtes han til Bødstrup. Hans første Kone, Jensine Auine Schow, døde 1843; 6 Aar efter ægtede han sin Søsterdatter, Hanne Christine Bekker. 2 Børn af hvert Ægtekab.

18) Hr. Lauritz Nicolai Hallager. (Meddelelser imødeses.)

Wigsnæs Sogn (Wysnæs),

den nordøstlige Spids af Laaland, har 270 Indb. og 135 Tdr. Hartkorn.¹⁾ Her gives, foruden gode Kornmarker, den bedste Græsning for Qvæg og Bæster. Over Fjerdeparten af Sognet er Fredskov. Omtrent en Fjerdedeel af „Storskoven“ hører til dette Sogn. Paa Nordkysten ligger den langstrakte Holm Wigssø. Kirken, gammel, lille og lav, er siensynlig bygget i 4 Gange. Den skal tidligere have tilhørt Beboerne, som maatte afstaae den til Herstabet, fordi de vare for fattige til at holde den vedlige. Kloffen er givet af P. A. Lehn. Et Sognebibliothek paa 200 Bind haves. Om Sognets Forbindelse med Laars er talt paa vedkommende Sted.

Præster.

1) Hr. Jørgen, var den sidste papistiske Præst²⁾, som blev affat „fordi han ikke vilde aflade med Gjøglemessen“. Dette bekræftes ved Rhodes Bemærkninger om ham, der sagde til sine Herredsbrødre: „I ere ikke halvt saa gode som Afladskræmmeren Tegel. Gid han havde faaet fat paa Eder og paa Dr. Luther! Han havde vridt Eders Næser om i Eders Bag.“ Rhode tilføier, at han blev affat formedelst sin

¹⁾ 1860 417 Indb. 163½ Td. Hartk., 2¼ Td. Skovfl. og 1 Td. Mst.

²⁾ Af Kirkebogen, meddeelt af Hr. Jesen, hvem ogsaa andre Oplysninger stødtes; var dog snarere den „Capellan“, som efter Hr. Barfods Meddelelse blev indfat 1533.

„Grovhed“. Han indsendt sig gjerne ved Bøndergilderne, og det var da hans største Lyst at slaaes.

2) Hr. Peder Barfoed. „Var saa yndig en Mand, at Ingen kunde hade ham.“

3) Hr. Laurits Clausen, kom til Laarø.

4) Hr. Hans Lauritsen, „en elsket Søn af Forrige“, skal have efterladt et Haandskrift, hvori han forsvarer Kong Christian den Tredies Behandling af Johan v. Lasco og hans Troesfæller. At det lykkedes ham betvivles imidlertid.

5) Hr. Rasmus Rerav¹⁾, kom 1577 til Rødby (hvortil henvises).

6) Hr. Soren Jensen, var her 1583. (R.)

7) Hr. Anders Lauritsen Møse, † 1640.

8) Hr. Arild Nielsen Kæmpe, var Capl. her 1634, da han blev affat formedelst et „Oprør“, han skulde have opvakt i Slesvig (formodentlig i Anledning af en paalagt Kirkestat. IB.), dengang han var Præst der. Fik imidlertid ligesuldt dette Kald, hvor han døde 1655.

9) Hr. Marcus Poulsen, født i Nyborg 1617. Var her fra 8de Juni 1655 til sin Død 1658; men leed i denne korte Tid Fattigdom og Trang. Efter ham kaldte Sognemændene Hans Iversen; men Valget blev forkastet, fordi han havde dræbt et Menneſte, imedens han var Huuslærer paa Sollestedgaard. Saa kaldte man Capellanen Hr. Hans Madsen i Rødby; men da Borgerne nu lovede at lægge til hans Lon, hvis han vilde forblive hos dem, gjorde han dette, hvorover han siden kom i stor Forlegenhed, ja blev endog foreløbig juspenderet. Nu gaaer det nemmere til med at træde tilbage!

10) Hr. Frands Frandsen, 1659—70. (See Laarø.)

11) Hr. Peder Andersen Bloch, født 1636. Kom hertil 1670 og døde rimeligviis 1685.

¹⁾ Rhode sætter Hr. Rerav som Nr. 3, hvilket neppe er rigtigt.

12) Hr. Frands Skovby, 1685—90. Var en kort Tid Medtjener hos Formanden. (See II. S. 77 Nr. 12, hvor han ved en Misforstaaelse blot er anført som Medtjener.)

Vigsnæs var nu forenet med Taars indtil 1776. Efter Adskillelsen havde Sognet følgende

Præster.

13) Hr. Jacob Thune, født 1735 i Rjøng, hvor Faderen var Degn. Var først Præst paa Alsø, hvorfra han den 25de April 1776 kaldtes hertil og byggede i samme Aar den nuværende Præstegaard. Den 26de Septbr. 1791 blev han forflyttet til St. Jørgen ved Svendborg, hvor han døde Aaret efter. Den 27de Octbr. 1770 ægtede han Christiane Schmidt. Hans anden Hustru, Ermgaard Steenberg, † 1832, 81 Aar gammel, var en Datter af Provsten i Gaverlund, hvor hans yngste Søn, Jacob, blev Præst og døde som Provst 1855. Af hans øvrige 16 Børn maae mærkes: Mogens Nicolai, † som Præst i Baabensted den 16de April 1843, og Rasmus Georg Fog, † ugift den 11te April 1829 som Professor i Kjøbenhavn. En Søn blev Apotheker i Saxkjøbing.

14) Hr. Preben Bøving, født 1762 i Faaborg, hvor Faderen, Frank Johan Georg Bøving, var Apotheker.¹⁾ Var her fra den 29de August 1791 til sin Død den 20de Mai 1811; men var meget svagelig i den sidste Tid og havde derfor Hr. Knud Scriber til Capl. p. p. fra 1809, † her 1813. (See forresten Rødby.) Gift med en Søster til sin Broderkone, ved Navn Johanne Jacobsen, saavidt mindes en Kjøbmandsdatter fra Faaborg. Af deres 5 Børn maa erindres: Jens Orten, som blev Præst i Egved.²⁾

1) Han indkom fra Bremen. Hans ældste Søn fik Apotheket og døde 1829, som en af Byens værdigste Viænd. Dennes Søn, Jacob Anton, er nu Apothekets Eier.

2) 1808 havde Hr. Bøving en Premierlieutenant, ved Navn Jacob von Hille, en født Hanoveraner af det oldenborgske Infanteriregiment, i Ind-

15) Hr. Søren Skouboe, født i Raasted ved Randers og indkaldt 1793 fra denne Byes Skole. Blev den 27de Septbr. 1811 Sognepræst her, hvor han ogsaa døde 1830. Hans Hustru, Andrea Cathrine, var en Datter af Kjøbmand Edvard Sidenius i Maribo. Af deres 4 Børn maa mærkes: Sønnen Otto Ditlev, som blev Kjøbmand i Nysted.

16) Hr. Daniel Ludvig Blechingberg, 1830—32. (See Maibølle.)

17) Hr. Hans Carl Bloch, født 1802 i Qvong, hvor Faderen var Præst. Var her fra 28de Decbr. 1832 til 14de August 1850, da han blev Sognepræst i Hasle, S. og L. 1833 ægtede han Helene Sophie Kampmann fra Sneumgaard. 3 Børn.

18) Hr. Hans Medor Laurits Jesjen, f. 1813 paa Marienberg ved Vordingborg, som hans Fader, † 1850 som Sognepræst i Thorslunde, dengang eiede. Katechet i Maribo fra den 22de October 1843 til den 16de October 1850, da han kom hertil. Hans Hustru, Egertha Marie Rauch, hvis Fader var Organist i Kjøbenhavn, har skjænket ham flere Børn. Forslyttet i Februar 1860 til Taagerup og Thorslunde.

19) Hr. Otto Harald Benedictus Boisen. (See S. 279.)

Fuglse Herred, (Fughælsøhæret).

5 $\frac{1}{2}$ □ Mil stort, men af en meget forskjellig Længde, har 5291 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk. (1776 blot 4891) og omtr. 15000 Indb.

quartering. Han var en duelig Officeer og af udmærket Rettskaffenhed, men paadrog sig derved „Anderledesfindees“ Had i den Grad, at han blev overfalden og dræbt med „Sabelhug“, rimeligviis i Berritsgaards Allé, da han Ratten imellem den 7de og 8de Novbr. red fra Maribo. (K.) Sverken Morderen eller Bevæggrunden er bleven aabenbaret; thi han døde vel først den 10de, men var i al den Tid ube af Stand til at tale.

Skovarealet udgjør 3576 Tdr. Ld. Fredskov til 98 Tdr. Skov-
 skyld; 19 Tdr. Mst. (T.) Herredet ansees næst Nørreherred
 som det frugtbareste paa Den og har i Gjennemsnit 9 Tdr.
 Land pr. Tdr. Hartk. I Thorslunde Sogn haves imidlertid kun
 7½, Rødby Sogn derimod 11¼. (PH.) Langs Stranden
 findes græsrigge Overdrev, som imidlertid i større eller mindre
 Grad ere udsatte for Havets Overflommelser. Den store
 Halvpart af den store Rødbyfjord hører til dette Herred, som
 desuden har flere langstrakte Holme langs sin Sydkyst ude i
 Østersøen. Om denne betydelige Fjord, hvis Bund skal være
 en feed Mudder og derfor afgiver Opholdssted for en tallos
 Skare af Al, nogensinde vil blive inddæmmet paa eengang
 eller at Penge og Arbeide ogsaa her skal spildes ved partielle
 Inddæmninger, vil Tiden vise. Til Herredet hører desuden
 de 3 Sogne Fejø, Femø og Afsø. De smukkeste Steder i
 Herredet er omkring Maribo-Sø, navnlig ved Søholt. Til
 Herredet hører 1 Kjøbstad, 19 Landsogne og 15 større Gaarde.

Rødby (Ruthby).

Denne „over alle uanseelige“ Kjøbstad har dog næsten
 1000 Indb.; thi Stedet er nærsomt, formedelst den store
 Avling og de store fede Græsgange, som ligge der. Byens
 Skibe, som sjelden ere over 6—7¹⁾), ligge ved Kremnise, 1¼
 Mil fra Staden. Denne Havn forundte Kong Christian VI.
 Byen; men den er ei meget sikker formedelst den stærke Strøm.
 En Fjord gaaer vel herfra op til Byen, men den har mange
 Grunde med en Middeldybde af kun 2—3²⁾) Fods Vand.
 Fra Rødby er Overfart til Femern og Heiligenhafsen. By-
 fogeden var lige til det 19de Aarhundrede Færgemanden, af
 hvem Andre saa forpagtede Rettigheden.

1) Nu 6, tilsammen paa 17 Læster.

2) Nu 4 å 5. Byen har desuden en Slags Havn ved Næsbæk.

Omtrent indtil samme Tid havde den Byfoged fælleds med Maribo. [Byen har nu 5 Gader, 274 Huse — i 1837 blot 175 — brandforsikrede for henved 318000 Dlr. — og omtr. 1600 Indb., hvoraf ca. 500 ere Udflyttere.]

Raadhuset er bygget 1818, men underligt nok paa en Sump, der endnu i Mand's Minde har været til og rimeligviis uden saa tilstrækkeligt Grundlag, at en Ombygning tidligere end ønskeligt kan være maa foretages. Torvet er bleven udvidet ved Kjøbet af en Brandtomt. Gaarden, et Hjørneste, brændte i Mand's Minde. Stedets verdslige Dyrighed er en Byfoged, som tillige er Byfriver og Herredsfoged i Fuglse Herred, samt 6 Borgerrepræsentanter.

Dens Baaben er et eenmastet Skib. Byens Udgifter udgjøre henved 5000 Dlr. aarlig, hvoraf Skole- og Fattigvæsenet sluger over Halvdelen. Byens Gjæld er desuden ca. 8000 Dlr. Byens Brandcorps er 115 Mand, Politicorps et 24 Mand.

Da Forbindelsen med Havet ved Kremnige Gab og den grundede Fjord frembyder saa store Besværligheder, er det intet Under, at de fleste Varer ind- og udfikkes i Vandholm, skjøndt dette Sted ligger $2\frac{1}{2}$ Mil fra Rødby. Kornudførselen fra Kremnige kan sættes til ca. 2000 Tdr. Korn aarlig, Told- og Skibsfartsafgifterne udgjøre henimod 3000 Dlr. aarlig.

Kirken, restaureret 1632 og 1728, fik 1827 en Tilbygning. Dens Indre frembyder kun et lidet tiltalende Syn. Skibet bestaaer deels af fladt Loft, deels af Hvelvinger; Sidebygningen har ogsaa fladt Loft, endnu simplere og lavere end det alt omtalte, hvilket tager sig meget ilde ud. Altertavlen er usjel. Den og Kalken er fra 1466. 1858 blev det gamle Spir nedtaget formedelsf Brøstfældighed og et nyt opsat af Bygmester Wienberg¹⁾ fra Raskov. Det og

¹⁾ Samme dygtige og driftige Mand har ogsaa restaureret Raskovs Kirke, baade ind- og udvendig. Det Sidste i 1859.

Taarnet har den gamle Høide, 60 Alen. Samtidig hermed fik Kirken et lille Orgel, bygget af Gudme.

Af milde Gaver maa mærkes:

Til Skolen gav Rasmus Jørgensen 1607 300 Dlr., som skulde anvendes til Rectors Løn. 4 Aar efter gav samme Mand 200 Dlr. til Bedste for Disciplene. Disse og flere Smaalegater, Alt i Alt til et Beløb af 633 Dlr. 2 Mk. D. G., gik ved Latinskolens Nedlæggelse over til Almueffolevæsenet, men smeltede ved Pengesforandringen 1813 sammen til 126 Dlr. 4 Mk., som dog endnu have. Derimod eksistere et Par gamle Smaalegater til Kirken nu slet ikke mere. 1601 gav alnævnte Rasmus Jørgensen 1000 Dlr. til de Fattige. Denne Sum blev 1813 omstrevet til 325 Rdlr., hvilken Sum ei engang synes at komme Fattigvæsenet tilgode. Denne, forresten ubekjendte, godgjørende Borger har i sin Tid desuden givet 3 mindre Baaninger til Fattigvæsenets Bedste.

1742 gav Kirkeværger Hans Thomsen 600 Dlr. til de Fattige. Disse og endnu nogle andre Smaalegater anvendtes til det Fattighuus, som 1836 blev bygget. Endnu have 400 Dlr., senere omstrevet til 240, som, givne 1786 af Lars Haagens, anvendes til Bedste for de 4 meest trængende Lemmer i Rødby Høspital.

Af Byens Historie erindres:

1454 gav Christian I. Byens Indv. Frihed til ligesom Kjøbmænd at handle paa Lydsland, i Betragtning af den store Umage, Kost og Læring, Almuen havde med at oversøre Kongens Bud til Lydsland.

1506 udvidede Kong Hans dette Privilegium til, at Byens Borgere ogsaa maatte handle med Bønderne, saavelsom med de udenlandske Kjøbmænd. Paa Christian II.'s Tid var Rødby et vigtigt Told- og Færgested. Denne Borgerkonge stadsfæstede 1517 ei alene Byens gamle Rettigheder, men gav den ogsaa Halvdelen af Långø til evig Brug og Nytte. 1528 confir-

meredes atter Byens Privilegier, og paa Rigsdagen 1536 mødte ogsaa Deputerede fra Rødby.

1555 fritoges Indvaanerne for den saakaldte store Told af Dyne og Heste, som de havde benyttet til eget Avlsbrug, samt af eget hjemmefødt Qvæg, „ligesom andre Bønder i Baaland“; men af Staldøer og Kjøbmandsvarer skal de give Told som „andre Kjøbmænd“. At Rødby paa den Tid maa have været halv Kjøbstad og halv Landsby, kan bedst sees af et Kongebrev fra 1557. Indvaanerne havde nemlig besværet sig over, at de skulde bidrage til Krigsskibets Udrustning og andre borgerlige Tyingder, uagtet de gave Landgilde til deres Herstaber og Huusbønder. De fik da det Svar, at de af Indb., som gav Landgilde o. s. v., skulde være fri for alle borgerlige Tyingder, som blot skulde paahvile de Borgere, der dreve Kjøbmandshandel. Kun naar disse Sidste ogsaa gave Landgilde o. s. v., fordi de brugte Avl med Ager og Eng, skulde de tillige svare til Besværing saaledes som Bønder gjøre.

Samme Aar skulde Rødby udrede 6 Dele til at udruste et Krigsskib paa 60 Ræster og 60 Mandes Besætning. Hertil maa endnu sees, at Kongen noget senere ikke vilde bekræfte Capellanens Balg til Sognepræst, fordi han ikke var lærd nok til at være Sognepræst paa et Sted, der besøgtes saa meget af Fremmede. Men forresten blev Rødby endnu langt ind i det 17de Aarhundrede anset som en Flække og mang- lede, som alt bemærket, indtil for omtrent 70 Aar tilbage sin egen Dvrighed.

1580 fritoges Borgerne for „Ravn, Tog og Dommerraad,“ fordi de meget besværedes ved fgl. „Fordringskab“.

1583 fandtes i Rødby og Ringjebølle 72 Tiendeydere og 18 Betlere. (KBr.)

1632 skjænkede Kongen dem Bygningen paa deres gamle Gaarde og Huse, men Jorderne skulde de tage i Fæste.

1774 den 3die August afbrændte i mindre end 2 Timer henved 80 af de bedste Huse og Gaarde, uagtet Byens Brand-

anstalter vare gode; men Sprøiterne kunde Intet udrette fornødelst Straatagene. Saagodtjom hele Rødby gif op i Luer. Som Burdering af Datidens Værdier kan ansøres, at Brandkassens Udgift for Bygningerne blev 15,200 Dlr., og at Beboernes Tab paa Løssere regnedes ligesaa høit. Ogsaa Raadhuset, en ny, net, liden Bygning af Bindingsværk med Klokke, afbrændte ligeledes. Ilden antoges dengang at være paasat af fremmede Omløbere. Ved denne uheldige Leilighed tilintetgjordes ogsaa alle Byens offentlige Protokoller, Thing- og Toldbøger — „et ret fortrædeligt Arbeide“.

Mange Private ydede Byen Hjælp og desuden blev en Collect udstedt, hvorved indkom 3,420 Dlr. Isærdeleshed kom Raskov Borgere den uheldige Søsterby meget tilhjælp. Endnu 1833 havde Staden saamange Straatage, at den saae mere ud som en Landsby end som en Kjøbstad. Disse ere vel nu forsvundne; men fordi Byen er mere agerbrugende end handlende have de andre Kjøbstæder bestandig seet den over Hovedet, og den Bemærkning, „Herregud! fra Rødby“, er endnu en stadig, men ilde anvendt Vittighed paa den lille Byes Beboere. 1)

Til Rødby hører den beboede De Lids i Rødby Fjord samt 2 mindre Holme, Baggerholm og Sandholm. Fremdeles Bredfjeld og Mygfjeld, der adskilles ved Dragsminde — tidligere det meest søgte Udsfibningssted og i Oldtiden vistnok endnu langt vigtigere, efterjom Navnet synes at være kommen af den da brugelige Benævnelse paa Krigsskibene (Drager). En Deel af sidstnævnte D hedder Syltholm. Ligesom Sognets Sydkyst afgive disse ubeboede Holme kun Græsning til Kreaturer og ere ligesom denne ofte udsatte for Havets Oversvømmelser.

---

1) Den samme Folkvittighed siger: „Ih, Gud bevares! fra Raskov“ og „Gillenmand! fra Nykjøbing.“ De andre Byer ere endnu ikke optagne i denne Rangforordning.

Markederne i Rødby ere de meest besøgte paa Den, uagtet man vil paastaae, at de altid indtræffe paa Regnveirs-Dage.

Til Byen ligger omtrent 3000 Tdr. Land Jord, som indtil 1836 tilhørte Kongen og hvoraf Byens Borgere kun havde Brugøret mod en aarlig Leie. Siden den Tid have Borgerne faaet den til Arvefæsteeiendom. 1806 bleve circa 1000 Tdr. Land af disse Jorder udskiftede, men paa en saa forkeert Maade, at de større Jordeiere fik deres Deel paa 13 forskjellige Steder og de mindre paa idetmindste 6. Før den Tid havde en Avlsbruger sit Agerfløkke i een Længde fra Byens Sydside af over $\frac{1}{2}$ Miil i sydlig Retning. Agerens Længde var saa stor, at 3 à 4 Omgange udgjorde et „Forlad“. Man pløiede med 6 Heste; hver Avlsbruger havde fra 10 til 16 af disse Dyr, som i Regelen maatte sørge for sig selv hele Vinteren igjennem. Køerne gif løse paa Byens Overdrev; Malkepigerne fandt dem ved Byden af den Klokke, som enkelte bar om Halsen. Svinene udlodes om Foraaret paa Marken, og fandt man dem tilfældigviis ikke i Høstens Tid paa Kornmarkerne, saa saae man dem ikke før Slagtetiden nærmede sig.

1836 foregik den sidste Udskiftning af Byens Jorder og Overdrev, hvoraf ogsaa Roget var bleven udskiftet 1806; siden den Tid ere en Deel af Byens Beboere udflyttede paa dens Marker. 1853 byggedes dem en Skole.

Det har været paatænkt, at anlægge en Udhavn i Østersøen sønden for Byen; men Omkostningerne ere anflaaede til 170,000 Rdlr., hvilke dog formeentlig kunde udvindes ved Fjordens Inddæmning.

Af catholiske Præster kjendes: Hr. Henrik 1428, Hr. Niels Bramh²⁾, Hr. Andersen, Hr. Niels Otteson, Hr. Peder Olfusion, Hr. Erik, Mester Jacob og Hr. Henrik.

¹⁾ Meddeelt af Hr. Kjøbmand J. S. Hjorth ved Hr. Pastor Bøberg.

²⁾ 1437 var Hr. Niels Ofsen Præst i Rødby og Ringsbølle, som da ogsaa kaldtes Gyebye. (?) (R.) Maa skee den samme som Niels Bramh eller Niels Otteson.

Efter Reformationen haveß følgende

Præster.

1) Hr. Rasmus Jensen. En værdig lutherisk Præst, † den 7de Febr. 1572, efter 49 Aars Tjeneste.

2) Hr. Jacob Jacobsen (eller Jbsen) Lyche, blev Capl. i Rødby 1570 og 17de Februar 1572 valgt til Sognepræst. Her sad han nu i god Ro indtil 1576, da Kongen den 22de Novbr. befaler Biskoppen enten at gjøre Hr. Jacob til Capellan igjen eller paa anden Maade at befordre ham, hvorefter Kongen vil stille en lærd Eftermand, hvilken denne By, som et vigtigt Færgested kunde trænge til. Hans Majestat kaldte derefter Hr. Herav, tidligere i Vigsnæs, til Sognepræst i Rødby; men nu vilde Hr. Jacob paa ingen Maade være Capellan under Hr. Herav, og Borgerne vilde paa den anden Side heller ingen anden have end ham. Imidlertid reiste Hr. Jacob til Maribo som pers. Capellan eller Hjelpepræst, og imedens skriver Kongen 1577 til Biskoppen, at man skal see at skaffe ham det ledige Præstekald i Dølleffjelde eller ogsaa give ham det første vacante Embede i Stiftet. Men, underlig nok, havde Kongen ogsaa anbefalet en Anden til det ledige Dølleffjelde, og ham foretrak man for Hr. Jacob, som hensad brodløs med Kone og Børn indtil 1579. Da døde Hr. Claus i Bursø, og Hr. Jacob meldte sig naturligviis strax. Lehnsmanden tog sig ogsaa meget af den arme Præst og op-læste et nyt Kongebrev fra 1579, at man skulde give Hr. Jacob det første ledige Kald; men nu kommer Hr. Christoffer i Holeby med 2 Breve, hvori Bursø og Krønge ere lovede ham til Annexer, naar Hr. Claus engang døde. Man enedes da langt om længe om, at Hr. Jacob skulde være Capellan hos Hr. Christoffer, imod at denne foreløbig skulde give ham — 1 Td. Rug og 6 Dlr. i Penge saalange Naadensaaret varede; men da dette var ophørt — opsigde Hr. Christoffer hans Tjeneste, og den arme Jacobus var nu lige nær igjen.

Endelig slap han ind i Maibølle Præstegaard, som man vil have seet ved dette Kalds Historie. Aarsagen, hvorfor Ingen vilde vide af ham at sige, maa ene tilskrives hans store Middelmaadighed; thi kun ved Slægtskab og Venstabskab var han bleven puffet frem i Rødby.

3) Hr. Rasmus Hanjen Keravius, 1577—82, skrev sig med Tilnavn Torupius efter sit Fødested paa Laaland. Efterat han nogen Tid havde været Capl. hos Hr. Jørgen Christensen i Østøst, blev han Sognepræst i Vigsnæs og var siden (?) Præst ved et af Sygehuseene i Kjøbenhavn. Aarsagen til hans Kaldelse til Rødby er alt omtalt; men nu fandt den „redelige og alvorlige“ Hr. Kerav saa megen Modstand hos Hr. Jacobs mange Venner i Byen, at han den 27de Septbr. 1578 fandt sig nødt til at overgive Provsten 22 Klagepuncter, i hvilke han navnlig besværede sig over en vis Jens Røed, der nogle Gange overfaldt ham paa Kirkegaarden; ja, naar Præsten formanede til at holde Børn til Skole, raabte den onde Jens, som forresten var en saare uærdig Person, paa Sognestevne: „Holder Eders Børn til at drive Plov og giver dem en Smækkesvøbe¹⁾ i Haanden.“ Dette var endda ikke det Værste: Rasmus Kræmmer havde undsagt Præsten paa Livet, og Rasmus Dlusfen havde endog banket ham — sandelig! Hr. Jacob havde værdige Venner! Menigheden vilde ikke give Tiende, Huusfolk ikke gjøre Høst-dage, Børnene kom ikke i Skole osv. osv. — Kort sagt hele Rødby var i Oprør — og Altsammen for en Præsts Skyld,

1) Naar man deraf vil udlede det „Bebreibelsesnavn“: Rødby Smækkesvøbere, som kjendtes paa Rhodes Tid, da sigtes derved maa skee snarere til, at de andre Byer ansaae Rødbyerne som Bønder, paa Grund af deres store Landbrug; thi Bønden havde altid sin Smækkesvøbe over Skulderen, naar han var i Byen. Smækkesvøbere og „Kjæppemænd“ komme nok ud paa Gtet. Som bekjendt kaldtes Nakkov Borgere „Leuchtenträgers“, uden at Aarsagen til denne Benævnelse kjendes med Sikkerhed.

som Ingen vilde have uden Rødbjerne! „Endelig hjalp Døden ham fra dem den 3die April 1582, og det meget pludselig, thi han stod just og vilde gaae til Sengs.“ Hans Enke, Kirsten Frost, ægtede Estermanden, som, umiddelbar efter at være bleven valgt, rakte sin Haand paa, at han vilde tage hende til Hustru. (!) Forresten var Hr. Kerav en overmaade flittig Mand, som har efterladt mange Skrifter og „efter de Tider en besynderlig lærd Mand og god Poet.“ — Han for tjente neppe sin ublide Skjæbne i Rødby, der i ethvert Tilfælde ikke havde Være af Borgernes Opførsel imod ham.

4) Hr. Hans Hansen, fra den 18de Juli 1582 til 1614. (See S. 108 Nr. 1.)

5) Hr. Eskild Clausen, 1614—20. (See S. 354 Nr. 5.)

6) Hr. Henning Clausen Bang. (See S. 216 Nr. 11.) Før han blev Rector i Raskov var han en Tid Hovmester hos Jørgen Grubbe paa Hølsted Kloster, hvor han mulig har paadraget sig Lauritz Grubbes Fjendskab. Idetmindste efterstræbte denne i den Grad Hr. Henning, at han allerede den 13de Juni 1621, neppe 3 Maanedes efter Tiltrædelsen, atter forlod Kaldet og blev Capl. i Rjøng, hvor han 1630 blev Sognepræst og døde 1666.¹⁾ Forresten havde

---

¹⁾ Hans Sønnesøn, Hr. Jørgen Bang eller Rjøng, blev Sognepræst i Horne og Nødal og gift med Kirsten Schwarzkopff, for hvis Skyld dennes Formand, Hr. Peder Jacob Hvid, den dygtigste Præst som indtil da havde levet i Menigheden, ved Høiesteret blev dømt fra Kaldet. Sagnet siger derom, at hiin Dame havde været Gæstinde hos den daværende Eier af Nødalgaard, en Grev Ranzau, og at Hr. Hvid af den Grund ikke vilde ægte hende. Hun forfulgte ham derfor med det bitterste Had — Stedet, hvor hun boede, nævnes endnu — og tilsidt blev Præsten saa tirret, at han tog fat paa hende fra Præstestolen, da hun med stor Pomp traadte ind i Kirken. Da Hr. Hvid forlod Kaldet forudsagde han „Jomfru“ Kirsten, at hun ikke skulde blive Præstekone længer end han havde været Præst, og hun blev idetmindste meget hurtig Enke.

ogsaa Hr. Henning sine Feil. Han var en stivfindet Mand, som altid laae i Strid med sin Formand, hvis Hustru paa hans (mulig ogsaa paa egne) Begne forjæves nedlagde Protest hos Biskoppen, da han vilde gifte sig som Capl.

7) Hr. Jacob Nielsen Sandby, kom fra Raskov Capellani alt 1621 (sfr. S. 109 Nr. 9) hertil og døde rimeligviis 1650.

8) Hr. Knud Knudsen, født 1624, ordineret den 6te Octbr. 1650, men døde allerede den 9de s. M. Hans Epitafium findes i Rødby Kirke; foroven Kristus paa Korset med en Engel ved hver Side, hvilke snarere seer ud som Djævl.

9) Hr. Knud Christensen Brun, ord. den 6te December 1650, var Rector i Rysted fra den 31te Marts s. A. 1668 blev han Provst og døde 1681. Følgende Ansøgning skrev han til Kongen:

„Konge, maa jeg trygle:
Giv mig Kaldet Røgle¹⁾.
Saaer jeg ikke dette,
Giv mig da Dressette.
Rødby Folk er slemme²⁾
Dg jeg maa mig grænne;
Konge, Dig forbarne
Dver Knud, den arme.“

10) Hr. Anders Frandsen Bruun, 1681—87 (see S. 296 Nr. 6).

11) Hr. Hans Nielsen, 1687—1709 (see S. 282 Nr. 5).

12) Mag. Hans Nimb, 1709—21 (see Thoreby). „Rastens Feil bor man skjule.“

13) Mag. Søren Gilerup, født 1692, Rector i Hjerteminde 1714, Vicerector i Odense 1720, kom til Rødby den 16de Januar 1722 og døde her 1753.

1) Veilsbye i Fyen. (Rhode.)

2) Rødbberne fik vidst ikke denne Ansøgning at læse.

14) Hr. Frands Henrik Schade Parelius (kaldte sig selv blot Schade), er født i Trondhjem, hvor Faderen da var resid. Capl. Faderen var ligesaa ubehagelig, stridslysten og trætkekjær som Sønnen, hvilken Rhode mærkeligt nok kalder „en sød og angenem Drator“; thi han blev uden Ansøgning forflyttet til Stordalen, og her var han suspenderet 1735—39 for arerørigte Bestyldninger imod Dyrigheden, men slap endelig med at gjøre Afgift og aarlig betale 200 Dlr. i Mulct, hvilken 1744 dog blev nedjat til 50. † 1754. (IB.) Hr. Schade havde altsaa ikke sin Skade fra Fremmede. Fra 1739 til 43 var han Capl. hos sin Fader, blev i dette Aar Stibspræst, hvorefter den bekjendte Grev Danneberg tog sig meget af ham. Imidlertid blev han dog snart kjed deraf, og Følgen var, at Hr. Schade imod sin Villie blev sendt til Rødby (23. Decbr. 1753), hvor han snart kom i den voldjomste Strid med den resid. Capl., Klokker og Substitut, som efter en forargelig Proces, der stod paa 1756—62, endte med at Sognepræsten mulcteredes paa 120 Dlr., de andre paa omtrent 30. Hr. Schade, som havde overladt sin store Avling til Andre, „sig til liden Baade“, smagte det angenehme Landliv paa sin Gaard i Brandstrup, saa ofte Embedet tillod det, og døde 1776, 63 Aar gammel.

15) Mag. Peder Jacobsen Lund, f. 1725 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Borger; var først Huuskærer i Norge i 6 Aar og levede siden i Kjøbenhavn, deels som Informator, deels som Hjelpepræst, indtil han 32 Aar gl. tog Embedsexamen. Aaret efter blev han Cantor og Lærer ved Baisenshuset uden Løn; men da han dog skulde have Noget at leve af, blev han Corrector ved Baisenshusets Trykkeri. Endelig slog hans Forløsningsstund, og den 17de April 1767 blev han kaldet til resid. Capl., Klokker og Katechet i Rødby og 14de Mai 1776 til Sognepræst. „Kjæd af Livet forlod han Verden“ den 29de Novbr. 1782. 1767 blev han trolovet med den 42-aarige Jfr. Marie Sophie Voigt; men da hun døde f.

M., ægtede han allerede d. 25de Novbr. (3 Ugerøsdagen efter hendes Begravelse) Bodil Binneballe, som døde 1781, 38 Aar gammel, efter at have skjænket ham 10 Børn i et neppe 13-aarigt Ægteskab. (IB.)

16) Hr. Henrik Jespersen Clementin, født 1750 i Aalborg, hvor Faderen var resid. Capl.; var resid. Capl. ved Frue Kirke i Odense fra 1777, før han den 5te Marts 1783 blev Sognepræst her, hvor han alt døde den 23de November 1789. Hans Hustru, Marie Sybille Aagaard, hvis Fader var Conrector i Helsingør, døde omtrent et Fjerdingaar før sin Mand. 3 Døttre.

17) Hr. Hans Christian Warberg, var først resid. Capl. i Helsingør, siden Præst her fra 8de Januar 1790 til 8de Mai 1801, da han kom til Hobro; † 1725 som Sognepræst i Hem og S. I Rødbj fødtes ham 6 Børn.

18) Hr. Peter Jensen, født 1757 i Bergen, hvor Faderen var Præst, blev 1785 resid. Capl. i Mariager, 1791 i Borup og R., var her fra 10de Juli 1801 til sin Død d. 15de Marts 1818. Hans første Hustru, Bodil Sophie Wief, døde 1802; hans anden Kone, Marie Kirstine Bagger, døde i Rysted 1847. Børn i begge Ægteskaber.

19) Hr. Christian Carl Mejer, født 1778 i Skjolde, hvor Faderen var Præst; 1806 Sognepræst i Flade og D., hvor han fik sin Broder til Estermand; var her fra 15de Juni 1818 til 2den Januar 1858, da han blev entl. i Naade og med Pension. I sine senere Aar havde han til Capl. p. p.

a) Hr. Otto Reinhold Emil Pontoppidan, 1845 til 48 (see Rippinge).

b) Hr. Adolph Theodor Synestved, født 1817; nu Capl. p. p. i Jylland.

c) Hr. Laurits Henrik Emil Schmidt (see Østofte).

Hans Hustru, Drude Cathrine, † 1482, var en Søster til de Hrr. Clausen i Halkted og Thirsted. Fire Døttre. Af disse er den ene Enke efter Hr. Hjorth, † 1848 som Præst i

Udsens og K.; den yngste Datter er gift med en Møller i Errindlev.

20) Hr. Christian Peder Jacobsen, født 1810 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, † 1848, var Kjøbmand, senere Hørefudst. (Han var Broder til Justitseraad og N. af Dbr., Overlæge Jacobsen i Odense.) Efterat have taget Embeds-examen blev han Huuslærer hos Kammerherre Benzon paa Christiansdal ved Odense og besvarede i den Tid Universitetets theologiske Prøisopgave. (See isvrigt Forfatterlex.) Blev 1837 Kateket i Holstebro, 1841 Sognepræst i Dalsø m. M., 1853 i Kallundborg, hvorfra han den 26de Marts 1858 kaldtes til Rødbby. Gift med sin Farbroders Datter, Emma Jacobsen fra Odense. Af deres 7 Børn ere 3 døde.

Kefiderende Capellaner.

1) Hr. Jacob Lyche, 1570—72; blev Sognepræst.

*2) Hr. Christoffer Poulsen Fyhn, 1572—76, da han forsvinder af Historien.

3) Hr. Anders Jørgensen Maas, valgt hertil den 22de Septbr. 1577, skal 1581 være bleven Capl. i Bursø og K., hvor han idetmindste Aaret efter blev Sognepræst.

4) Hr. Laurits Hansen Flom (see S. 216 Nr. 4), kom til Rødbby samme Dag som Sognepræsten Hr. Hans og døde her den 13de Decbr. 1587. 1585 vilde Borgerne have været af med ham; men da Sognepræsten ligesaa ivrig holdt paa ham, blev han.

5) Hr. Hans Nielsen Bingaard, forhen Rector i Nysted. Var her fra 1587—90.

*6) Hr. Laurits Hansen, fra Rasklov (see S. 228 Nr. 2), var her fra 21de April 1590 til 13de Juni 1591, da han kom til Hillested (hvortil henvises).

*7) Hr. Niels Hansen Varde, kom her 16de Juni 1591.

*8) Hr. Rasmus Jensen Brims, Hører i Rasklov, kom hertil 13de Septbr. 1599.

9) Hr. Rasmus Rasmussen Rjøring, kom hertil d. 11te Juli 1606; blev 1614 Præst i Veileby.

*10) Hr. Jens Hofmann, kom her 1614, forlod siden Embedet og døde i Kjøbenhavn.

*11) Hr. Rasmus Sørensen Rosenqvist, 1619—20 (see II. S. 28 Nr. 10).

*12) Hr. Jørgen Eriksen Gamborg, født 1586, ord. 27de Decbr. 1620, blev 1629 Præst paa Jems.

*13) Hr. Jens Hegelund, født i Ribe og hører altfaa til den store Hegelundske Familie. Havde været Capl. paa Bornholm før han kom her, i Januar 1630. † 2den Martz 1652. 1638 indløb mange Klager over ham, for at faae ham fjernet fra Rectorembedet, hvilket neppe lykkedes.

14) Hr. Hans Madsen Barnemoje, født 1619, var øverste Hører i Rasklov, da han den 25de Martz 1652 kom hertil. † 1672, begravet 3die Januar n. A. (See Vigsnæs.)

*15) Hr. Anders Pedersen Skive, f. i Skive 1647, var et Aarstid Informator hos Stiftamtmand Verche paa Nielstrup, blev derefter kaldet hertil den 27de Martz 1673. „Efterat denne lærde og gudsfrygtige Mand, af Mangel paa nødtørftig Underhold, heelt nøjsommeligt havde sukkende ført sit Embede i 19 Aar“, døde han den 27de Febr. 1692.¹⁾

16) Hr. Rasmus Hansen Snæring, født 1640, skal have været Slagter eller Bønde i Halsted — maaskee begge Dele i Forening — før han blev kaldet til Rodby Rectorat, som han 1692 fik forenet med Capellaniet. † 22de Februar 1713. Enken, Kirstine, † 1728.

17) Hr. Hans Bertelsen Mejer, født 1652 i Aßsens, i Pestens Tid antaget ved Lazarethet i Kjøbenhavn, og derfra kaldet hertil den 2den August 1713. † den 14de April

¹⁾ Alle med * betegnede ere meddeelte af Hr. Warfob.

1725, men synes i den sidste Tid at have været fritagen for Rectoratet.

18) Hr. Henrik Winther, 1725—32 (see S. 266 Nr. 4).

19) Hr. Frederik Jesen, en Søn af Præsten i Idestrup, født 1708, blev først erklæret umoden, da han vilde tage Embedsexamen, men fik 1730 dog Character; var her fra 1732 til sin Død 1747. Ikke bedre end sin Formand, men lykkeligere; thi han døde dog i Embedet. Hans Hustru, Maren Jørgensdatter Villen, var en Kjøbmandsdatter fra Byen. En Søn og en Datter, der døde 1826 som Enke efter Hr. Brandt i Tryggelev. En anden Datter, Bertha Lorensen, døde som Enke efter den hæderlige Pastor Graa i Bødstrup. (IB.)

20) Hr. Hillebrandt Berth, der ægtede Formandens Enke, er født 1772 i Sarløbing, hvor Faderen var Kjøbmand. Var her fra 2den Juni 1747 til sin Død den 20de Mars 1752.

21) Hr. Hans Diderik Brun, født 1717 i Ringsted, hvor Faderen var Kjøbmand; var her fra 26de Mai 1752 til sin Død 1766, begr. den 29de Decbr. 1754 erholdt han tillige Chordegne- og Skoleholderembedet, imod at holde Medhjælper. Hans Hustrues, Hedevig Dorothea Kalifens, Fader var resid. Capl. i Kjøbenhavn. Hr. Brun efterlod nogle „ikke vel oplærte Børn i stor Armod“.

22) Mag. Peder Jensen Lund, 1767—1776, blev Sognepræst.

23) Hr. Erland Brandt, født i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Toldbetjent; havde i mange Aar forskjellige Bestillinger ved Trinitatis Kirke, var derefter i 10 Aar Syge-trøster ved Høspitalerne; blev endelig, 52 Aar gammel og som 31 Aars Kandidat, kaldet hertil den 14de August 1776, blev den 20de Febr. 1782 resid. Capl. i Korsør; død som Sognepræst i Hvedstrup 1805, 81 Aar gammel. 1781 ægtede han

en Møllerenke ved Rødby, Johanne Cathrine Stou, f. Søndal. En Søn og en Datter, Anne Sophie, som endnu skal leve i Kjøbenhavn, 75 Aar gammel, en flittig Oversætterinde og Lærerinde i Fransk. (IB.)

24) Hr. Frederik Gottfred Stampe, født 1756 paa Hirtsholmen, hvor Faderen var Præst; var her fra den 12te Juni 1782 til 1785, da han blev Præst i Aars og S., hvor han døde barnløs som Provst 1802. Hans Hustrues Navn var Dorothea Drum.

Ifølge kgl. Reskript af 27de Januar 1786 blev Capellaniet nedlagt og en uordineret Katechet ansattes istedet. Som saadan udnævnedes den 26de Juni 1786 Student Ole Jacob Åspach, hidtil Skoleholder i Raskov, † 1808, 50 Aar gammel og gift med Marie Magdalene Holm. Efter ham kom Knud Sriver, som var her fra den 5te April til den 27de December 1805 (see II. S. 80 Nr. 19), † 1813 som Capl. p. p. i Vigsnæs. Den 1ste Juli 1808 havde man den uheldige Idee at indføre ordinerede Katecheter, som nu efterhaanden gaae al Kjødets Gang, og Rødby blev i Tidens Fylde ogsaa beæret med saadanne.

1) Hr. Poul Jacob Tolderlund, født 1783 paa Brøbygaard, hvor Faderen var Forpagter; Katechet fra 4de October 1815 til 10de Septbr. 1823, da han blev Præst i Bodder. Senere Præst i Bonsild.

Af økonomiske Grunde blev nu Katechetembedet nedlagt i 15 Aar. De følgende Katecheter vare:

2) Hr. Jens Andreas Mølsted, født 1807 i Alsted, hvor Faderen var Capl. p. p.; var Institutbestyrer i Næstved før han kom hertil den 27de Febr. 1838, blev 17de Juli 1840 Sognepræst i Frederikshavn og Hirtsholmen. Denne hæderlige Mand og nidkjære Præst blev 1857 kaldet til Jungshoved, efterat han i Forveien havde været Præst fra 1847 i Nyfirke og G.

3) Hr. Frederik Cramer, født 1807 i Drum, hvor Faderen, en Søn af den bekjendte Regnemester, dengang var Sognepræst; var en Lid Huuslærer hos den noksom bekjendte Cancelliraad Ditlev Petersen, der — som et mærkeligt Exempel paa den blinde Lykkes Gunst — engang vandt det store Lod i Glasjelotteriet, og ægtede senere hans Datter, Nanny Elise Christine Aurelia. Var siden Institutbestyrer i Sagkjøbing, kom den 12te Marts 1841 til Rødby, hvor han døde den 19de Mai 1846. 4 Børn. (Søvrigt see Barfods geistlige Stat.)

4) Hr. Casper Christoffer Müller, født 1815 i Føl, hvor Faderen, † 1845 som Sognepræst i Gram, da var Præst; var Seminarielærer i Lyngby, da han d. 7de August 1846 kom til Rødby, hvorfra han 1854 blev forflyttet til Bryndum og N. B. 1847 ægtede han Kjøbmand Hovmands Datter i Rødby, Hedevig Margrethe, som i Rødby skænkede ham 3 Børn.

5) Hr. Leonhard Severin Bøberg, født 1820 i Oddsherred, hvor hans Fader († 1824) var fgl. Skovrider. Kort efter Faderens Død flyttede hans Moder, Gjertrud Kirstine Budh, til Falster, og Sønnen blev nu dimitteret fra Nyskjøbing Skole 1839. Efter at have taget Embedsexamen med bedste Character, blev han først Privatlærer i Ålsens, siden første Lærer ved Borger-skolen der, og kaldtes fra dette Embede til Rødby den 22de Juni 1859. S. A. havde han Bryllup med Caroline Severine Clausen, Datter af Hr. Clausen, dengang Præst paa Bogø. 2 Døttre.

Rectorer.

Capellanerne vare i Reglen Rectorer og holdt saakaldte Vicerektorater for at bestyre Embedet for dem. Kun een særskilt Rector kjendes, og det er:

Hans Jørgen Lund, født 1701 i N. Lyndelse, hvor Faderen var Degn; var Rector her fra 1726 indtil Skolens Nedlæggelse, blev derefter overført til den danske Skole, blev

1741 Sognepræst til Bouskjær og dode som Præst for B. Marie 1772. En Søn blev Rector og Professor i Randers.

Ringsbølle (Rinçfaboli) Sogn,

Anneq til Rødbby, har 158 Tdr. Hartk. og henved 300 Indb. ¹⁾ Stedet er meget gammelt.

Over Kirkens Dør findes en Steen, saa stor som Dørfarmens øverste Deel, hvori er udhugget tvende med Øger, Spyd og Skjolde bevæbnede Mænd. En opsadlet Hest staaer ved den Enes Side; den Anden har en Hund med sig. Herom fortæller Sagnet Følgende: Tvende Brødre mødtes til Tvekamp paa dette Sted. Den Enne faldt, og den Anden — der formodentlig hedte Ring — byggede denne Kirke som en Bod for sin Gjerning. (M.)

Kirkens Skib er bygget af tilhugne Stene, som man mener i Knud den Stores Tid. Vaabenhuset og Choret ere senere Tilbygninger. Taarn mangler. Paa Kirkens Muur er fremdeles udhugget et Mennefskænsigt og en Dyrfigur, der siges at være en Løve.

Grindlev Sogn (Farandeleff)

staaer for 402 ²⁾ Tdr. Hartk. Af Skovene mærkes: Kjeld Skov og Studehaven, af Landsbyer, foruden Grindlev: Torpe, Skovby og Sjælstøfte (Sjælstøfta). Til Sognet hører en Deel af de ubeboede større og mindre Græsholme, der omkrandje Sydhjsten, men ere, ligesom den, meget udsatte for Havets Oversvømmelser. Den længste af disse er Hyllekrog.

¹⁾ Nu 110½ Td. Hartk., 17 Gaarde og 176 Indb. (1855 201). NB. For de følgende Sogne er Befolkningens Størrelse ligeledes angivet efter Folketællingen for iaar.

²⁾ Nu 368½ med 9 Tdr. Skovst., 1 Td. Vist., samt 874 Indb. og 41 Gaarde.

Oppe i Sognet findes 2 Gravhøie, der kaldes store og lille Stennes, som sættes i Forbindelse med andre derværende Stednavne, saasom Stennes Hjørne, Stennes Agre, samt Stennes Holme, der ligge tæt ved Kysten. Formodentlig har „en Steen“ fordem havt Besiddelser her og været saa berømt, at Navnet har kunnet forplante sig til os. Paa en, nu saagodtjom bortskyllet, D „Grav“, B. for Holmen Stor-Ager, skal have staaet et Slot, som med en steenlagt Bei stod i Forbindelse med Land. — Kirken, i sin Tid helliget St. Nicolai, har Taarn og Svælvinger. Familiebegravelsen for Familien Bertouch, var tidligere benyttet af Familien Hold. Flere af Bremerøvolde gamle Gievr hvile her.

Til Sognet hører end videre det bekjendte Herresæde Bremerøvold med 84¹⁾ Tdr. Aarlk. Det avler aarlig 1400 Tdr. Korn og foder et godt Hollænderi, som bær indrente over 150 Dkr. aarlig. Fornoden Skov have. Gaardens Hovedbygning er af de ringe i Landet og vedligeholdes kun til Fornødenhed. I gamle Tider har den været forsynet med gode Grave og Bolde.

Bremerøvold skal fra først af være anlagt og bygget af Mogens Gjøe; men er vist meget ældre. Hr. Gjøe var en vigtig Mand i Riget, kjærlig i Kongens og Landets Tjeneste og gjorde sit Adelskab æret ved Guds frygt (?). Han var født paa Kjørstrup 1547 og døde her med disse „hjerterørende“ Ord:

„Hvad heller jeg lever eller jeg døer,
Herren i Himlen jeg tilhør.“

I Errindlev Kirke lod han 1607 opsætte Altartavlen og gav den desuden en Døbefont og en Kirkekloffe.

Senere tilhørte Gaarden Erik Raas, som besad den til sin Død 1669, hvorefter den ved Indførsel blev udlagt til

1) Nu 72.

Søster Worm, Datter af den bekjendte Ole Worm og dengang Enke efter en Præst ved Fruekirke i Kjøbenhavn, ved Navn Erik Torm. Hun solgte Bremerøvd 1673 til den fra Kjøbenhavns Beleiring bekjendte Frederik Thuresen, som døde 2 Aar efter og synes at have efterladt Gaarden til sin Broder søn, Diderik Christensen Feldthuus. (T.) Hans Søn var maaskee Kammerassessor Frederik Feldthuus, som 1724 magesiftede med Kongen og fik Sollestedgaard for Bremerøvd (see Sollestedgaard). Kong Frederik den Fjerde var først betænkt paa at anlægge et Nyttergods her, men solgte alligevel Gaarden 1725 til Geheimeraadinde Eminentia v. Lewekau Enke efter Geheimeraad v. Raben. (See Nalholm.) Hendes Familie, forenede Navnene Lewekau og Raben, saavel som begge Baaben.

En Hovedbygning mangler.

Fordum laa endnu en anden Hovedgaard Kjeldstrup her i Sognet; den tilhorte Abraham Gjøe, en Broder til Mogens Gjøe, efter hvis Død den 1602 tilfaldt Svigersønnen, Breide Rangau, som døde 1618, hvorpaa Markerne bleve lagte under Bremerøvd og Bygningerne afbrudte af Erik Raas.

En gammel opbevaret Præstekronike, forfattet 1654 af Provsten Jacob Clausen i Errindlev, nævner Præsterne fra 1415 og tilføier et Vers om hver enkelt, i hvilket vedkommende Præst indføres talende. Ifølge denne Kronike haves følgende

Præster:

- 1) Hr. Henrik Nagaj, 1415—1440.

„Det Aar Johannes Hus blev brændt,
Er jeg til denne Kirke sendt,
En Præst alt efter Paven Skik,
Og om min Rente Trætte fik.
Seg tænkt af Dikterens (Distrups) Kirkes Korn,
At blive riig: blev død tiljorn.“

2) Hr. Peder Jepsøn, fra 1440—78.

„Udi det Aar, da jeg blev Præst,
 Er Trykferi paafunden.
 Min Formands Sag, om Renten bedst,
 Jeg meent' at være vunden;
 Men der jeg kom til dette Sted,
 Jeg Andet fik at vente;
 Den Sag gif Oldstors Kirke med,
 Og lang Tid her jeg tjente.“

3) Hr. Roluf, fra 1478—1517, var tillige Provst, ja han siges endog 1480 at have været Biskoppens Vicarius og Fuldmægtig over al Laaland. I Verset hedder det iblandt Andet:

„Mens de Ege bestaae, som sig om Kirken udbrede,
 Roluf glemmes ei maa; thi han dem plantede spæde.“

Sognepræster efter Reformationen.

1) Hr. Laurits Jbsen, 1517—51.

„Jeg var den første Præst, som udi Errindlev,
 Til helligt Egtelckab Forlov frit givet blev.“

2) Hr. Jørgen Tikke, 1551—65. „Under denne Hr. Jørgen haver den præstelige Indkomst af dièse Sogne været paa det Høieste; thi foruden Tiende maatte hver Bomand hvert Aar give sytten Brød, en Bøste Flesk, en Medisterpølse m. m.“

3) Hr. Jørgen Madsen Grim, 1565—87, en kraftig og nidfjer Præst, som imidlertid ikke kunde udrette det Gode han vilde til Sædernes Forbedring, fordi Hr. Mogens Gjoe til Rjarstrup havde en almægtig Foged, ved Navn Jørgen Lydsler, der tog alle dem i sin naadige Beskyttelse, som Præsten vilde tillivs formedelst deres flette Exempel. Under ham blev Præstetynghden forsøget, men Præstereuten ferringet.

4) Hr. Mogens Hansen Malmø, var allerede ordineret før han kom hertil, hvor han først var Medtjener, efter

at man til liden Baade havde vraget tvende Capellaner, Hr. Lauritz Hansen fra Bestenskov og Hr. Jens Naasmusén fra Østøfte. Han ægtede senere Formandens Datter, Margrethe; men deres gode Forstaaelse varede kun en stakket Tid. Hun havde Ord for at foragte sin Mand og holde til med Andre, hvilket ogsaa bidrog Sit til, at han blev forvirret i al sin Handel, mishandlede sin Kone og slog sig til Drukkenskab og alle de usalige Følger, som komme deraf. Endnu i samme Aar, som han var bleven Præst, fik han en alvorlig Formaning til Udruelighed af sin Provst; men dette hjalp saalidet, at han endnu før samme Aars Udgang fik en latinsk Stævning paa 10 Klagepunkter, hvis Sandhed han i det Hele erkjendte og lovede Bedring. Dette frugtede heller ikke, hvilket kan iblandt Andet sees deraf, at da Henning Gjøe 1589 vilde have ham til at skrive sig og Frue, fandt Budet ham tilsidst ved et Møggilde hos en Bonde i Sjelstøfte, hvor han var aldeles drucken. Samme Aar kom Provsten atter til ham og oplæste et Brev fra Biskoppen, hvoraf han indsaae, at hans Afsked var nær. I sin Forstrækkelse sætter Hr. Mogens sig strax ned og skriver et langt rørende Bonkskrift til Hr. Mogens Gjøe og lover herefter at føre det allerfrommeste Liv; men nu skulde Ulykken netop være, at samme Dag kommer der en Tonde tydsk Øl til Bremersvold og i samme Dieblid tager Hr. Mogens til Gaarden, hvor han og Drikkebrødre derefter holdt ud saalænge som Tappen vilde løbe. Dette slog Hovedet paa Sommet. For ei at blive affat, resignerede han, drog derefter til Rostok — sagtens for at være Øllet nærmere — og kom endelig til Gulland, hvor „han døde christelig“.

Denne i flere Henseender mærkelige Mand's Balgsprog var: „Min Bordende, min Bog og min Kaude.“ Hertil bemærker den gamle Præstehistorie Følgende: „Med en idelig brugt Kaude, følger Kridt og Kort, og disse 3 Ting haver gjerne Kjede, Klammeri og Nummer til Vedsagere.“

Hans Enke ægtede Degnen, ved Navn Frederik, som blev affat, fordi han havde mishandlet et Qvindfolk ude paa Marken, men kom igjen i Brod og dode som Degn i Skjorringe.

5) Hr. Jørgen Pedersen, en Præsteson fra Jylland, var først Rector og Capellan i Nyborg og kom 1586 derfra til St. Albani Capellani i Odense. Med sin Hustru, Anne Hansdatter fra Odenje, havde han 5 Sonner og 5 Døttre. Den 5te October 1589 blev han kaldet hertil, hvor han 1614 blev Proust, 10 Dage for Formandens Død. Den 14de August 1620 dode han af Pesten, som alt havde bortrevet hans Medtjener, Hr. Knud. Samme Dag, som han dode om Natten, havde han jordet 7 Liig paa Kirkegaarden. Det var en bedrøvelig Tid for Laaland. Iovrigt havde Hr. Jørgen været et Hovedvidne imod Biskop Hans Knudsen Beile og saaledes en medvirkende Aarsag til hans Fald.

6) Hr. Erik Andersen Luxen, født 1587 i Tranefjær, hvor Faderen var Præst; gif en kort Tid i Nysted Skole, hvor hans Farbroder da var Rector, blev selv Rector i Svendborg 1614; var fra 1619 et Aars Tid Medtjener ved St. Knuds Kirke i Odense, og kom endelig hertil 1620. Aaret efter ægtede han sin Formands Enke, som dengang var ikke mindre end sex og tredsindstyve Aar, „og de levede derefter tilsammen i et oprigtigt Ægtekab i et og tyve Aar“. Han dode omtrent 7 Maaneder efter sin Hustru 1642. Han var en retsindig og ivrig Guds Mand „og derfor ei Alle tilmaade. Sine Sødflende var han en ret Joseph.“

7) Proust Jacob Clausen, 1642—68, „er ærlig født og falden paa denne syndige Jord“ Aar 1619 i Vestenskov Sogn, hvor hans Fader, Claus Andersen, tidligere Ridefoged paa Sollestedgaard og Rudbjerggaard, senere en feie Tid Herredsfoged i Sønderherred, dengang boede. 1632 blev han sat i Nykjøbing Skole og var siden Hører i Slagelse for han kaldtes hertil 1642. Aaret efter ægtede han Hr. Jørgen

Pederjens Datter, Anne, der døde det næste Aar i Barselseng, efterladende ham en Søn; men endnu samme Aar ægtede han Hr. Rjorings Enke i Veileby (see S. 134 Nr. 4). „Paa samme vor Bryllupsdag“ blev den danske Flaade ødelagt af Fjenden (cfr. S. 34) under Laaland, „os og vore Gjæster til stor Forstrækkelse og Skilsmisje“. Hun skjenkede ham 11 Børn og døde 1659, hvorefter Hr. Clausen endnu ægtede Ida Jensdatter, Raadmand Hans Madsens Enke i Raskov. Hun døde 1664.

8) Hr. Jacob Poulsen Prip, født 1638 i Gundslev, hvor Faderen var Præst, kaldet af Formanden til Medtjener og Efterfølger 1667, og var derefter Sognepræst her fra 1668 til sin Død 1712. „De Velsindede skjule gjerne hans og Enhvers Feil.“ Den 23de April 1689 ægtede han Diderik v. Gøsens Enke (s. S. 88). Hans første Kone, Anna, var en Datter af Formanden; da hun kom „nogle saa Uger før den ordinære Tid i Barselseng“, maatte Hr. Prip i den Anledning skaffe sig Tilgivelse. (IB.)

9) Hr. Knud Leonard Schritsmeier, er født i Kjøbenhavn; Faderen var vistnok Livlæge hos Dronning Sophia Amalia i Nykjøbing. (IB.) Nogen Tid var han Huuslærer paa Lungholm, kom derefter som Student i Hr. Prips Huus, hvis Datter han besvangrede „nogle Aar før hun blev hans Kone“, hvorfor „denne ærværdige Mand“ 1703 erholdt fgl. Benaadning. Senere blev han sin Svigersaders Medhjælper, og 1712, den 3die Februar, hans Efterfølger. 1720 ægtede han Anne Birgitte, Datter af Hr. Zimmer i Nykjøbing. Efter sin første Mand's Død, den 15de Febr. 1726, blev hun gift med Eftermanden, men døde alt 1728.

10) Hr. Mogens Nielsen Gram, født 1697 i Bjergby i Aalborg Stift, hvor Faderen da var Præst. „Han var Broder i Rjodet til den store, belæste, uforglemmelige“ Etatsraad Hans Gram og søgte nogen Tid sin Lykke i Jylland. 1721 Student, 1724 Candidat, kaldtes han alt 1726 til dette gode

Kald, hvor han ogsaa døde den 25de Januar 1760. Hans anden Kone, Margrethe Rud, Datter af Peder Bager i Rødby, fødte ham 11 Børn.

11) Hr. Daniel Runge, er født 1722 i Nykjøbing. Hans „ærede rige Fader“ var „Oversforster“ i Laaland og Falster, hans Moder, Cathrine Elisabeth, en Datter af Krigscommissair Wodroff. 1742 blev han Student, 1748 Cand. med ringeste Charakter, og 1752 traadte han i Ægteskab med Anne Cathrine Ernst, Datter af Hr. Daniel, Medtjener i Døstoft. Han levede derefter af sine Arvemidler i Nykjøbing, indtil han 1760 kaldtes hertil, hvor han den 24de Januar 1771 fristede den „Egendighed“, at hans Præstegaard aldeles afbrændte. † 1774.

12) Hr. Niels Saaby, født 1738 i Egense, hvor Faderen var Sognepræst. Var en Tid Hovmester hos Johan Lehn til Hvidkilde, saa det er intet Under, at han, næppe 2 Aars Candidat med anden Charakter, kaldtes til Nebbelunde den 28de Februar 1765, hvorfra han 1774 den 14de Juni blev forflyttet hertil. Entlediget 1805. Hans Hustru, Anne Sophie Brygmann, var Broderdatter til Provsten i Thoreby.

13) Hr. Johan Frederik Saaby, Formandens Søn og Medtjener fra 1802, er født 1775, var Præst her fra den 19de April 1805 til sin Død 1832.

14) Hr. Christen Møller Holst, 1832—48. (See Maibølle.)

15) Hr. Thor Johan Christian Heramb, født den 27de Febr. 1816 i Kongsberg, hvor hans Fader, Justitsraad Lars Gulbrandsen Heramb, boede. Ved Faderens Død 1823 drog hans Moder, Ursula Christiane Grønlund, ned til Danmark, hvor hendes meste Familie opholdt sig, i det Haab, at hendes Søn kunde faae en Friplads paa Landcadet-Academiet, eftersom hendes Mand havde været Capitain og Quarttermester ved Frederik VI.'s Regiment; men da han var udtraadt af dansk Tjeneste, opnaaede hun ikke denne Begunstigelse, og hun

fatte da sin Son 1826 i Metropolitanstolen. 1831 døde Moderen; men da Frederik VI., Rector Nielsen og Flere af hans Familie understøttede Heramb, jaee han sig istand til at fuldende sine Studeringer. 1840 blev han ansat ved Frederiksborg Skole og blev alt 1844, den 14de Octbr., kaldet til Taagerup, hvorfra han den 19de August 1848 blev forflyttet hertil. 1841 ægtede han Sara Ernstine Mariane v. Ditten, som i et lykkelig Ægteskab stjænkede ham 7 Børn. Hr. Heramb var en overordentlig elskværdig Mand, en alvorlig Præst og et lyst Hoved. Med et opmærksomt Blik fulgte han sin Tids politiske Udvikling og flere fortræffelige Artikler angaaende enkelte af de Spørgsmaal, som i et givet Øieblik bestjættigede Gemytterne, stылdes hans begavede Pen. I den sidste Tid var han meget svagelig; men uagtet han forudjaee sin nærførestaaende Død, som indtraf den 18de August 1858, var han den meest Rolige ved denne Tanke. Kun frabad han sig paa det Bestemteste enhver Liigprædiken, og dog har maaskee ingen Anden faaet en Skønnere end den, der indeholdes i de Ord, hvormed en Sognebeboer sluttede Beretningen til Udg. om hans Endeligt: „Bliver den Mand ikke salig, saa Gud hjælpe os Andre.“

16) Hr. Adser Hansen Blume, kaldet den 30te Dec-
tober 1858. (See II. S. 107 Nr. 18.)

De personelle Capellaner, som kjendes, men ikke ere
omtalte i det Følgende, ere:

1) Hr. Knud, † 1620, Medtjener hos Hr. Jørgen
Pedersen.

2) Hr. Markus Andersen Teugen (see S. 240 Nr. 10.)

3) Hr. Geert Grikjen Bremer, fra 1662 (cfr. S.
396 Nr. 7) til 1664.

4) Hr. Henning Kortjen Ubelsted, hidtil Hovmester
paa Dalumkloster, blev 1664 Medtjener.

5) Hr. Niels Andersen Dolmar, blev Medtjener den 1ste Januar 1666.

6) Hr. Jørgen Bertramzen From, fra 1686 til sin Død 1693. 1688 fik han fgl. Tilgivelse, „fordi han frygter for at hans Kone skal komme for tidlig i Barselseng“ (!!!).

Ulstrup Sogn (Olafsthorp),

Anneg til Errindlev, har 266 Tdr. Hartk. og henimod 400 Jndb.¹⁾ Byerne ere: Biernæs, Pilet og Næsenbølle. Kirken er lille og hvælvet og ligger nu ene paa Marken, efterat Landsbyerne Bugerup paa 3 Gaarde og Ulstrup paa 2 bleve nedbrudte og lagte under Lungholm. Kirken skal oprindeligt have været et Capel, indviet til St. Olaf, hvis Billede endnu i Slutningen af det 18de Aarhundrede fandtes — i Klokketuset. Den skylder den derved liggende, tidligere saa berømte St. Olafs Kilde sin første Oprindelse, skøndt Kirken, mærkeligt nok, skal være indviet til St. Laurentius. I Kildetiden var her endog et stort Marked, som 1632 blev forlagt til Rysted paa Grund af stedfindende Uordener. Som Minde om dette Marked er endnu Benævnelsen paa en af Lungholms Marker, hvilken kaldes Toldbøssen.

Nogle ubeboede Holme ved Søhyften høre til Sognet.

Af „Terboes Legat“ paa 200 Dlr. tilfalder Fattigvæsenet Renterne.

Det som i Sognet ijar bør mærkes er det gamle Herresæde Lungholm, som aarlig avler over 1300 Tdr. Korn og har et godt Høllænderi, som indbringer aarlig over 100 Dlr., dens Hartkorn er over 71 Tdr. og dens Skovsk. 3½ Td.²⁾ Dens Hovedbygning er 3 i hinanden byggede grundmurede

¹⁾ Nu 238 Tdr. Hartk., 5½ Tdr. Skovsk., 363 Jndb. — altsaa ikke flere end for omtrent 100 Aar tilbage — og 21 Gd.

²⁾ Nu 78½ Td. Hartk. og omtrent 100 Tdr. Land Skov.

Fløide, som holdes i god Stand, men Haven kan ikke passere uden som en Raalhavn. Hele Bygningen omgives af Grave og indesluttet rundt omkring af større og mindre Skove.

Hr. Palle Rosenfrands til Krænkerup skal 1629 have opbygget Lungholm, som han gav Navn efter sin Frue, Elisabeth Lunge. Paa det Sted, hvor den blev anlagt, skal have staaet den ældre Gaard, ved Navn Dlstorp eller Dlstrupgaard, som alt 1434 omtales i Historien. Hr. Palle forøgede Gaardens Marker med de ovenomtalte Landsbyer og skal endog have bygget et Taarn til Gaarden, som 1758 blev nedbrudt. Lungholm gik derefter over til hans Svigerisn, Erik Rosenfrands, † 1681, der er bekjendt formedelst hans dristige Svar til „den listige“ Cromwell i England, hvorhen han var reist som Gesandt; thi da Cromwell lod ham høre, at han var vel ung til at være Gesandt, svarede Rosenfrands: „Mit Skjæg er alt ældre end Ederes Republik.“ Hans Søn Holger, som nu fik Gaarden, giftede sig 1687 med Margrethe Rothsteen, en Datter af Admiral Marquard Rothsteen, men døde alt 1690, hvorpaa hans Enke giftede sig med Grev Fleming Holdt, en Søn af E. C. Holdt og Sophie Ulfeld til Durebygaard. „Denne fromme Herre“ kom paa en uheldig Maade af Dage den 14de Juli 1701, idet han og hans 3 Tjenere bleve myrdede i en Baad imellem Nyborg og Vangeland. I medens han og hans Folk lagde sig til at jove, indstjød Satan en jaadan Lyst og Begjærighed i Skippernes Hjerter, at de bestemte sig til at dræbe dem alle for at erobre Grevens Pengekriin. De gjorde det ogsaa virkelig og kastede derpaa Legemerne i Vandet, men Grevens Liig blev dog siden funden paa Strandbredden. Kun den ene Vordet, ved Navn Mads Clausen, fik man siden fat paa, men han dræbte sig selv i Fængslet, hvorpaa hans Legeme blev lagt paa 4 Steiler imellem Nyborg og Svendborg. Grevens sorgende Enke overlevede sin Mand i 20 Aar; hun og han hvile i Grindlev Kirke. Deres eneste Søn fik Durebygaard, hvorimod en Datter

gittede sig med Etatsraad Børge Trolle, der var en snild Herre og en god Huusholder. Han byttede 1721 Gods med Lieutenant Kaas til Lyffesholm, som han fik istedetfor Lungholm. Hr. Lieutenant Hans Frederik Kaas var gift med Margrethe Winterfeld, som efter Hr. Kaas's Død gittede sig med Christian Hugo v. Lützow fra Gammelgaard. Hr. Kaas havde imidlertid før sin Død solgt Lungholm til Grev C. D. Reventlow paa Christiansøede, der 1737 indlemmede det i Grevskabet, hvorunder det forblev indtil 1784, da Baron Poul Abraham Lehn kjøbte Godsjet, hvilket han tilligemed Hoibygaard 1803 oprettede til et Stamhuus for Poul Godske v. Bertouch, en Son af hans fjerde Datter, Elisabeth Cathrine, død 1802, gift med Kammerherre J. J. C. v. Bertouch til Søholt. Den 13de Mars 1819 blev Stamhuset ophøiet til et Baroni under Navn af Sønderkarle og dets Besidder, fornævnte P. G. v. Bertouch, til Baron under Navn Bertouch=Lehn. Dennes Son, Kammerherre, Baron og Hofjægermester J. J. C. Bertouch=Lehn, er nu Baroniets Besidder. I en ung Alder mistede han sin Fader, som døde 1834, kun 34 Aar gammel, og ved en høist sørgelig Begivenhed sin „herlige og forstandige“ Moder, samt en Søster nogle faa Aar efter Faderens Død. De havde en fordruffen Rudsk, som hun dog ikke havde Sind til at affledige, fordi han var et „gammelt Inventarium“ paa Gaarden, havde været afholdt af hendes Mand og var dygtig til at kjøre, naar han blot var ædru. Da hun en Aften kjørte fra Maribo, advarede Gæstgiveren hende forgjæves for at kjøre med ham, estersom han var overstadig druffen; men hun stolede paa sin gode Lykke og de søielige Heste. Ret som hun udbrød: „Gud skee Lov! nu ere vi hjemme“, skete Ulykken lige udenfor Gaarden, idet Vognen hovedkuld's styrtede ned i den dybe Grav. Karlen blev naturligviis strax afflediget, men fik dog en Gaard i Fæste paa Godsjet. Fra den Stund drak han

imidlertid ikke Spiritus mere og følte sig meget uslykkelig, saalænge han levede; han skal først være død 1858.

Den nuværende Eier har i Aarene 1856—57 opført en ny smuk to Etages Hovedbygning i gothisk Stil; ved den østre Gavl er et Taarn med Spiir. Desuden findes der tvende Udbygninger, som gaae til anden Etage, den ene prydet med et Spiir, den anden med en Altan.

Baroniet Sønderkarle bestaaer af Godserne Lungholm, der er Hovedjædet, og Høibygaard samt Uvløsgaarden Naahavegaard. Det samlede Hartkorn for Gaardene udgjør 217½ Td. Hartk., Bøndergodset 456½ Td. samt 101 Tdr. i Kirkestiender, 9000 Daler i Bankactier, 7470 Daler i Bankhæftelser og 432,440 i Fideicommisskapitaler.

Taagerup Sogn (Lothatorp)

har 335 ¹⁾ Tdr. Hartk. og kun lidt over 400 Indb. Foruden Taagerup findes her ogsaa Landsbyen Hyldestofte. Bjerremarke Skov maa mærkes. Kirken, som er hvælvet og lys, har en Længde af 34 Alen og et senere tilbygget Taarn. 2 gode Klokker. Ogsaa her holdtes fordem et stort Marked. Grunden til dette lagde Cardinalerne Angelus og Richardus, som 1470 udstedte et Afskriftsbrev for Taagerup Kirke, ifølge hvilket Alle, som besøgte St. Mariæ Altar i samme paa de Dage, som vare hende helligede, skulde erholde 100 Dages Syndsforladelse. Det blev 1632 forlagt til Rødby paa Grund af de Uordener, som ogsaa der fandt Sted.

Præsten Matthias Müller har givet 250 Dlr. S. til de Fattige. Herfskabet paa Lungholm har ei alene givet et Stykke Jord, hvis Afgift kommer Sognenes Fattiglemmer

¹⁾ Nu 314½, 3½ Td. Skovst., 1½ Td. Mst., 22 Gd. og 595 Indb., som er 119 flere end i 1855.

tilgode, men har hidtil af god Billie aarlig ffjænket disje nogle Læs Brænde.

I Sognet har fordum ligget en mindre Hovedgaard, Engebølle, hvis Bygninger Mogens Gjøe til Bremerøvdold forøgede og forbedrede. Senere kom den under Lungholm; efter Kogles Mening skal Theologen Niels Hemmingen (see Herritslev Sogn) være født her.

Foruden Uvlsgaarden Darketgaard paa 30 Tdr. Hartk., ligger her ogsaa den gamle Hovedgaard Høibygaard, som har 166 Tdr. Hartk.¹⁾ Her indavles aarlig 2600 Tdr. Korn og fødes over 200 Stf. Qvæg, foruden det største Stutteri her i Landet. Hovedbygningen er enkelt, af Bindingsværk, og er et af „de bedrøveligste“ i sit Slags, fordi dens Giere sjelden have boet her. Om dens store brede Grave og en god Have er nu Intet til nogen Fornøielse at melde. Høibygaard tilhørte først Henning Balkendorf, som døde 1475 (s. S. 341). Hans Datter, Karen, giftede sig med Anders Gjøe til Kjørstrup og levede til 1567. Fremdeles eiedes den af den berømte Otto Krumpen. Af andre Giere kjendes: Knud Wille til Billeflov, gift med Fru Hilleborg Gyldenstjerne, samt deres Søn, Landsdommer Holger Wille, gift med Anna Juel. Han gav 1616 en Klokke til Kirken. Den næste Gier findes at være Hr. Henrik Rangau til Schmaael. Han indrettede dens Marker paa en fordeelagtig Maade og døde 1644 i Holsteen, hvorfra hans Liig over Raskov bragtes til Høibygaard²⁾. Hans Frue, Ida Rangau gav de Kapitaler til Raskov Kirke o. s. v., som alt ere omtalte. 1682 havde Henning Dahldorff³⁾ Gaarden (R.), som siden kom under Kronen, der eiede den indtil Abraham Lehn 1725 kjøbte den for 75,327 Kroner. For-

¹⁾ Nu kun 120½ Td., men er dog Laalands største Uvlsgaard.

²⁾ Arkivet i Raskov.

³⁾ Har vist været en af Datidens Godsprangere.

uden ovenanførte Hartf. fulgte over 1000 Tdr. Hartf. Bøndergods samt 4 Kirketiender med i Kjøbet. (See forresten Lungsholm.)

NB. Høibygaard's fleste Jorder stamme oprindelig fra Landsbyen Høiby og andre omliggende Landsbyer, som 1718 bleve nedlagte.

Fra Reformationen indtil den 27de December 1635 var Taagerup et Kald for sig selv og havde da følgende

Præster.

1) Hr. Peder levede 1527 og 1532 og var formodentlig den sidste catholske Præst.

2) Hr. Christen Madsen Nørskov, † 1571. Han var tillige Degn, tæggede selv sine Huse og gjorde selv sine Spader og Skovle. Han skænkede 22 Bøger til Kirken. (IB.)

3) Hr. Hans Jpsen Maaß, en Søn af Hr. Jep Maaß i Gamtofte, var her fra 1571 til sin Død den 17de August 1584, da han døde af Pest. Skal have været en lærd og agtværdig Mand. (IB.)

4) Hr. Jens Hansen Brun, en Søn af Hr. Hans Troelsen i Brenderup, blev 1584 Capl. i Middelfart, indsat her den 13de Søndag efter Trinitatis; men døde alt d. 13de Octbr. s. A. af Pest.

5) Hr. Hans Oluffen Ravn, kaldet strax efter Formandens Død og døde selv 1602. 1586 maatte han stille sig ved et Fruentimmer af ondt Rygte, som var hos ham i Huset. 1595 fik han Dom over sine Sognemænd, at de retfærdig skulde give ham Tiende af Urter og Viffer. (R.)

6) Hr. Peder Gregersen, stod her kun i 9 Aar og man begræd meget hans Død.

7) Hr. Hans Maaß, mulig den Samme som Nr. 3, skal have været her 1611—14. Om ham læses dette „artige“ Niim:

„Saa hastig døde Hr. Hans Maas;
 Han var i Lærdom ingen Gaas,
 For Munden fatte han ei Laas.
 Han evig have skal vor Aas.“

8) Hr. Anders Henrikjen Veite, fra 1615 til sin Død 1624.

9) Hr. Hans Hansjen Brun, født 1597, blev Medtjener 1623, Aaret efter Præst, 1653 Provst og døde 1655. Hans Datter ægtede tvende Præster i Holeby. I denne „fornemme“ Mand's Tid blev Thorslunde lagt til Taagerup Sogn, og er Hr. Brun altsaa den første Præst for disse tvende forenede Menigheder. Han siges ogsaa at have bidraget til Markedets Nedlæggelse, fordi hans Korn i Markedstiden skal have lidt saa megen Skade.

10) Hr. Hans Hansjen Sadolin, Formandens Søn, født 1627, Sognepræst 1655, † 1685. Hans Datter ægtede først Hr. Jørgen i Stadager, derefter Faderens Eftermand. Var en god Landmand, plantede en Mængde Piletræer og anlagde en god Have.

11) Mag. Hans Sidenborg, kaldet til Capl. og Eftersølger og blev endnu i samme Aar Præst 1685, Mag. 1712, † 1728. Fik den tredie Deel af Sognenes Kongetiender lagt til Kaldet. Hans anden Kone, Anne Marie Lund, Enke efter „vgl. Pensionarius Claus Suhr paa Fuglsang og Prierflov“, overlevede ham i 20 Aar. — En Søn, Hans, født 1688, blev Præst i Lidemark. (IB.) Hans Datter (see S. 256).

12) Hr. Matthias Müller, født Aar 1700 i Odense, hvor Faderen, † 1725, var Bundtmager. Var en Tid Amanuens hos Biskop Lødberg, kaldet hertil den 11te Marts 1728. Han var gift med Mag. Sidenborgs Steddatter, Friederikka Catharina Suhr, der døde i Maribo 1793. (H.) Under et Besøg paa Hvidkilde døde han pludselig i Vognen hos sin

Kirkepatron, Conferentsraad Lehn, den 14de Juli 1765. Om denne rige Mand's Vældighed er alt berettet.

13) Hr. Steffen Schade, født 1721 i Roeskilde, hvor Faderen var Økonom og Raadmand; Student fra denne Byes Skole 1743, blev 1752 Præst paa Avernæs, hvor han giftede sig med Amalia Rosina Thanch, Datter af „den i den lærde Verden berømte“ Provst og Sognepræst til Herlufmagle, som siden kom til Ronne. Til dette Sted blev han kaldet den 12te August 1765 og „Aog sig igjennem som han kunde“ lige til sin Død, som indtraf den 11te Octbr. 1780. En Søn, ved Navn Casper, døde 1828 i Nykjøbing paa Mors som entl. Præst og Provst.

14) Hr. Frants Rosenstjerne Krag 1780—99. † den 7de August efter at have været Provst for Fuglse Herred i omtr. 10 Aar. Fergjæves søgte han ved Proces at faae den 1691 skjænkede Trediepart af Kongetienderne tilbage til Kaldet, som i Tidernes Løb atter havde mistet den, uden at man veed hvorledes. Den 27de Novbr. 1797 foretoges den store Udskiftning, hvorved Præstegaarden fik sin nuværende Jordlod. Derimod skiltes i hans Tid den Annergaard, som skal have ligget i Hyltøfte, imod en høist ubetydelig aarlig Udgift fra Kaldet. 1770 ægtede han Sophia B. Brøfner, der skjænkede ham 7 Born, af hvilke hun overlevede ham med 2 Sønner og 2 Døttre. Provst Krag ansaaes for en god Landmand, som indhegnede sine Jorder med Gjerder og Grøfter. Af hans Efterkommere befinde adskillige sig i Bondestand paa Eggen. (Sevrigt see S. 400 Nr. 2.)

15) Hr. Eggert Christian Schnabel Randrup, født 1765 i Slagelse, hvor Faderen Niæmus Schnabel var Kjøbmand (siden Degn i Korup og G.). Hans Moders Navn var Caroline Augusta Friborg. Student 1783, derefter Huuslærer i en Deel Aar, indtil han først 1797 blev Candidat med ringeste Charakter; men blev desuagtet Sognepræst her den 15de Novbr. 1799 efter en kort Tid isorveien at have

været Capl. p. p. i Slagelunde. † 15de Januar 1831. Hans Hustru, Birgitte Sophie Schwartzkopf, en Datter af den daværende Provst i Skovlænge, døde 1852 hos sin Svigerfæder, den ligeledes nu afdøde, saare agtværdige Forpagter Madsen paa Høibygaard. Hans eneste Søn er den nuværende Sognepræst i Tingsted. En Datter var gift med den iaar bortdøde redelige og djærve Skovrider Schrøder i Skjerringe. Hr. Mandrup's Navn mindes endnu med Høiagtelse i disse Menigheders. Han ombyggede Præstegaarden aldeles.

16) Hr. Hans Marcus Møller, født 1802 paa Marienborg paa Møen, hvor Faderen var Godsforvalter. Hans Moder, som siden ægtede en Doctor Lund i Kjøbenhavn, var en Mækketprang. Præst paa Christiansø 1828 og Sognepræst her fra den 3die Juni 1831 til den 9de August 1844, da han døde. Hans Hustru, Elijabeth Sophie Schou, hvis Fader var Branddirecteur, lever i Kjøbenhavn. 3 Sønner og 2 Døttre leve. I Hr. Møllers Tid blev Bjerremark udfisket, hvorved Præstegaarden erholdt omtr. 28 Tdr. Land.

17) Hr. Thor Johan Christian Heramb, 1844—1848, er alt omtalt ved Errindlev.

18) Hr. Anton Christoffer Bertelsen, hvis Fader var Forpagter paa Vestensborg, Moderen en „Klinge“, er født paa Tegholm ved Rysted 1805; blev Student fra Rykjøbing 1823, ordineret Katechet i Ronne 1834, 1839 Sognepræst i Soby, Sk. og H., og blev dernæst af Kongen ¹⁾ kaldet hertil den 8de Febr. 1849. I Slutningen af forrige Aar blev han forflyttet til Rjøng. 1834 ægtede han en Datter af afdøde Kjøbmand Chr. Sidenius i Rykjøbing, ved Navn Ane Margrethe, der har stænket ham en Datter og en Søn. 1853 blev Taagerup Sogns Fælled udfisket, ved hvilken Leilighed Præstegaarden erholdt et Tilliggende af omtr. 47 Tdr. Land, som 1855 blev bortarvefæstet for 2180 Daler og en aarlig

¹⁾ See Side 388 Nr. 1.

Afgift af 21 Tdr. Byg. Da Tienden 1854 og 55 blev fastsat forøgedes samme med 36 Tdr. Byg. 1856 foretoges en Hovedreparation paa Præstegaarden.

19) Hr. Hans Medor Laurits Jesen, alt omtalt ved Vigsnæs.

Thoroslunde Sogn

med 138 Tdr. Hartkorn og 220¹⁾ Indb. skal være et af de ældst beboede Steder i hele Landet og har Navn efter vore Forsædres berømmelige Gud, som her rimeligviis har havt et Offersted. Kirken er lille, men lys og smuk og har et lille Taarn. 1857 blev den fuldstændig restaureret af dets Eier, Kammerherre Bertouch-Dehn. Den menes at være bygget 1440 og var i den katolske Tid helliget St. Peder. Fra Reformationen indtil 1635 var Thoroslunde annecteret til Fuglse, ja 1585 bestemtes det endog, at Thoroslunde Kirke skulde nedbrydes for at den strøbelige Fuglse Kirke kunde forbedres med dens Materiale. Hvorfor dette ikke skete, vil erfares ved Fuglse.

En ypperlig Kilde haves i Sognet.

Fuglse Sogn (Fughelsø)

har 328 Tdr. Hartk. ²⁾. Flere Smaaskove findes hist og her, navnlig ved Njarstrup, hvor Skovene danne en temmelig sammenhængende Strækning langt ind i Grindlev Sogn. Paa Grund af disse Skove og den høiere Beliggenhed, kan Fuglse Sogn regnes for et af de smukkeste paa Laaland, hvad Naturskønheder angaaer. Mod Vest ligger Røgebølle Sø. Landebyerne ere Fuglse, Aliø, Boøserup, Skottemark og

¹⁾ Nu 113 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk. med 264 Indb. og 17 Gb.

²⁾ Nu 385 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk., 3 $\frac{1}{4}$ Td. Skovst., $\frac{1}{2}$ Td. Mst., 1031 Indb. og 55 Gb.

Hillestolpe. Kirken, en af de anseeligste paa Den, ligger paa en høi Bakke, hvorfra havees en viid og deilig Udfigt. Den siges at være bygget, idetmindste udbedret 1531 af Anders Gjøe. Fra først af skal den være helliget St. Laurentius, men blev 1595 indviet til den Hellige Trefoldighed. Den 1ste Septbr. 1591 nedblæste en Deel af den og da den desuden var meget brystfældig, maatte Menigheden for en Tid søge Thorslunde Kirke. „Der er ingen Bind saa slem uden at den jo tilblæser noget Godt“ kan med Sandhed siges her; thi Thorslunde Kirke, som alt var bestemt til Nedbrydelse, frelstes ved denne Leilighed fra Tilintetgjørelse, fordi man saa uventet fik Brug for den, og siden blev den staaende uanfægtet. Man vil vide, at da Kirken vel var bleven færdig, faldt Hvelvingerne ned igjen, men opbyggedes ved Hjælp af en Collect paany. For de tiloversblevne Penge anskaffedes en Lysekrone, som endnu hænger i Kirken. Den 30te November 1836 nedblæste Kirkens høie Spiir, hvorpaa et nyt blev opjort 1841 i samme Høide (60 Alen), idet Taarnet blev gjort høiere, men Spiret i tilsvarende Grad lavere. Kirken blev desuden saa fuldstændig restaureret, at den kan regnes iblandt de smukkeste paa Den, og Kirkegaarden udvidet. Alt dette bekostedes af Kammerherinde Raben-Hvitfeld-Devegau, som hviler her tilligemed sin Mand og tvende, eneste Børn. 1743 gav Generalmajor v. Lügow Kirken et Orgel¹⁾. De tvende Udbygninger har oprindelig været Begravelser for de adelige Familier paa Soholt og Kjarstrup; men Liigkisterne ere nu nedjankede i Jordens Skjød og de underjordiske Begravelser tilmurede. I Baabenhuset findes fornævnte Anders Gjøes Liigsteen, som tidligere laae foran Alteret. Af Epitafier mærkes det over den i nærværende Bog omtrent forekomne Stiftamtmand H. U. v. Lügow. Hr. Henning Gjøe havde givet en Bogsamling, „Kirken til en evig Tshukommelse og

¹⁾ Et nyt er paatænkt.

blivende Liggendesæ, Fuglse Herreds Clereste til Fordeel og Nytte". Det stod paa Loftet over hans Begravelsessted og var ganske vist et paa de Tider „kosteligt Liberie“, da det indbefattede „alle Faculteter“. Det er imidlertid nu aldeles forsvunden. Man vil vide, at det er tilintetgjort ved Soldaternes Raadhed i Aarene 1715—16, eller maaskee snarere anvendt til Patroner, Madpapirer o. s. v.

Udi Fuglse Sogn mærkes det gamle Herresæde Kjørstrup, der staaer for 59 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk. og 1 $\frac{1}{2}$ Td. Skovk.¹⁾ Gaardens Hovedbygning er vel af Bindingsværk, dog ny og prægtig (?) med 3 smaa Taarne, 2 Lovtværelser, hvorfra man kan see Skibene jeile forbi; den blev opført 1765. Over Indgangen sees Geheimeraad Frederik v. Rabens og Frues Navne; den grundmurede Lade er omtrent fra 1650. Der indavles aarlig over 1200 Tdr. Korn og jødes næsten et Par Hundrede Stk. Dvæg paa de gode Enge. Den er forsynet med store Grave, og en deilig, velanlagt Have med kostbare Blomster, Træer og Statuer glæder baade Sindet og Synet. Spor af et Boldsted findes i Dyrehaven. Gaarden skal alt skrive sig fra 1158, men med Sikkerhed kjender man kun langt jenere Giere, jaasom Anders Sivendejen, † 1390, og hans Son Hr. Abjalon Andersen; senere tilhørte Gaarden Hr. Anders Gjõe, hvis Sønneson af samme Navn gjorde saameget for Fuglse Kirke. Han giftede sig med Karen Balkendorf fra Høibygaard, med hvem han havde 3 Sønner, blandt hvilke Henning fik Kjørstrup og skænkede Fuglse Kirke 1617 en Kalk og det alt omtalte Bibliothek. Efter at Kjørstrup i mange Aar, man mener endog i flere Aarhundreder, havde tilhørt Familien Gjõe²⁾, købte Hr. Otto Povisk denne Eiendom, hvilken han endnu eiede 1624. Med sin Frue, Anne Blomme, levede han

¹⁾ Nu 72 Tdr. Hartk. med 526 Tdr. Land Skov.

²⁾ Gfr. S. 53 Nr. 17 og S. 61 Nr. (4 og) 5, hvor Navnene bedes rettede til Gjõe.

her meget fornøiet, gjorde Godt mod Fattige og gav Kirken en Klokke. Den næste mærkelige Eier er Hr. Palle Rosenfrands til Krænkerup. Han byggede hvor han kom og byggede ogsaa her den nuværende Lade; hans Datter, Birgitte Rosenfrands, bragte Gaarden til sin Mand, den rige Geheimeraad Christen Skeel; denne solgte 1665 Gaarden til Jomfru Margrethe Friis, en Datter af Lønne Friis paa Højselager, idet hun bortbyttede Tølløse for Kjørstrup, der atter solgtes den 4de Januar 1681 til Generalmajor Jochum Schack til Bramslykke og Sneumgaard. Denne var en „vældig riig“ Herre og god Huusholder — „gid hans Søn var traadt i hans Spor“. — Han var gift med Dorothea Sophie Sehested og døde Aar 1700. Hans Sønner skiftede nu Godsene imellem sig, og Kjørstrup tilfaldt da Major Otto Schack, ved hvilken Leilighed Kjørstrup Gaard og Gods blev vurderet for omtrent 12,400 Daler. Han døde 1719, kun 48 Aar gammel, og hans Enke, Elisabeth Birgitte Rankau, solgte alt d. 30te Septbr. 1720 Gaard og Gods til Kongen for 22,000 Kroner. Da der ikke blev Noget af Kongens Plan med det oprettede Rytterdistrikt paa Laaland, solgte Kongen den 3die August 1730 denne Eiendom til Fru Geheimeraadinde Emerentia v. Leveghau¹⁾, fra hvem den tilligemed Bremeravold gik over til hendes Søn, Geheimeraad Frederik Raben og Birthe Plessen,²⁾ ved hvis dødelige Afgang, 1786, de tilfaldt deres Søn, Geheimeconferentraad Siegfried Victor Raben = Leveghau, og efter dennes Død, 1819, hans yngre Broder Geheimeconferentraad

1) Følgende er et Uddrag af Etatsraad Bleckingsbergs Indlæg i Høiesteret, velvillig meddeelt Udg. af Hr. Provr. Friderichsen.

2) Følge N agteviiede 1724. De havde i Alt 5 Sønner og 8 Døttre. Efter samme Kilde blev Grev Raben 1725 Hofmester hos Prindsessen, 1738 Stiftamtmand, Geheimeconferentraad 1747, nedlagde Stiftamtmandsembedet (1763 (?)) og døde den 26de Febr. 1773. Hans Søn, Grev Otto, døde tilligemed en Datter 1791 af Mæslinger i Kjøbenhavn. Dennes Frue, en Buchwald, var dot Marci i Jorveien. (cfr. S. 57 Nr. 7.)

Frederik Raben-Levegau; da denne alt døde Aaret efter, overtoges begge Godserne af hans ældste Søn, Kammerherre Raben-Hvitfeld-Levegau, efter hvis Død, i August 1828, hans Enke forblev i usforstyrret Besiddelse af Eiendommene, indtil hendes Datter og eneste Livsarving døde i 1838. Da opstod der en RetsSag, som først tilendbragtes ved en Høiesteretsdom af 19de April 1844, der anerkjendte Tilværelsen af en særegen Familieret til Bremersvold, som i Følge denne blev tildeelt Kammerherre S. B. Raben-Levegau til Beldringe, imod at betale 36,904 Daler Sølv til Boet, samt overtage Eiendommens Bankhæftelse. Om Kjørstrup Gaard og Gods reiste sig derefter tvende Sager, af hvilke den sidste, paakjendt i Høiesteret den 25de Octbr. 1850, fik det Udfald, at Geheimeconferentsraad S. B. Raben-Levegaus og Hustrues Dødsboer blev kjendt berettiget til Kjørstrup Gaard og Gods, imod at fyldestgjøre visse Forpligtelser. En ny Sag om Kjørstrup blev paakjendt i Høiesteret den 1ste Novbr. 1853 i Faveur af sidstnævnte Bo, som derpaa stillede Kjørstrup til offentlig Auction, ved hvilken denne smukke Eiendom blev tilslaaet Grev Knuth til Knuthenborg og Medinteressenter, som efter 2 Aars Forløb solgte den med betydelig Fordeel til den nuværende Eier, den driftige Hr. Peter Friderichsen, Søn af Justitsraad Friderichsen til Nøbbøllegaard, og som var gift med en Datter af afdøde Pastor Dresler, † 1858.

Den nuværende Hovedbygning er restaureret 1836, Meieri og Stalde byggede 1830—34, en smuk Bro af hugne Kampesteen fører over Graven ind til Gaarden, hvis forhenværende Bolde ere bevogede med en smuk Vindeallée.

1440 og 46 var „den drabelige Mand“, Mikkel Grubbe, Præst her. (R.) Rhode tilføier endog at han var her endnu 1463.

Fra Reformationen indtil 1635 var Thorslunde Anneg til dette Sogn; siden har Krønge været det.

Sognepræster.

1) Hr. Hans Simonson, fik Præsentsats paa Kaldet ved Hr. Hans Bangs Resignation, Johannes den Døbers Dag 1537. † 1560. (IB.)

2) Hr. Christoffer Hansen, maaskee Formandens Søn, † 1564.

3) Hr. Christen Christensen Viborg, kom som Entemand til Fuglse, hvor han ægtede Formandens Enke og havde forinden været Skolemester og Capellan her paa Laaland, uden at man veed, hvor. 1587 kom han i en hæftig Uenighed med Henning Gjøe til Kjørstrup, paa Grund af nogle uforfigtige Ord. Hr. Viborg var dengang 60 Aar gl. (R.) og maatte efter megen Strid love at ville tage Capl. og holde sig fra Kirken, naar Hr. Henning besøgte den. Bemeldte Capl. skulde ogsaa prædike paa Kjørstrup, ja ofte Hr. Henning forlangte det. Da den første Capl. var død, trak Hr. Viborg Sagen i Langdrag for at faae sin Søn, der havde studeret i Bittenberg, ordineret i hans Sted; men den uforsonlige Hr. Henning var paa sin Post, og Præsten maatte nu kalde Hr. Peder Mikkelsen 1592 til sin Capellan. Denne maa kort efter være død eller forflyttet; thi omtr. 1594 fik han Eftermanden til Capl., ja 1596 den 4de April overtog denne endog Embedets hele Bestyrelse under Navn af Vicepastor indtil Hr. Viborgs Død. Før Striden med Henning Gjøe — et ikke umærkeligt Træk til Adelsvældens Belysning — havde han ombygget Præstegaarden. Hans Datter, Anna, var gift med Hr. Sadolin i Nastrup.

4) Hr. Anders Madsen Beske, hvis Fader rimeligviis var Præst i Skjælby, blev Sognepræst den 6te Januar 1597 og afstod Kaldet 1626 til sin Søn. Hans Hustru, Ida, var rimeligviis en Datter af Hr. Iver i Baabensted.

5) Hr. Mads Andersen Beske, 1626—57.

6) Hr. Anders Knudsen Krag, født 1630, var først Rector i Maribo og blev ordineret her til Sognepræst den 10de Juni 1657. Viceprovst 1680, Provst 1681, † 1702. Til Medhjælper havde han sin Søn, Mads, som døde 1696. Til Eftermand fik han sin Brøder søn:

7) Mag. Nicolai Krag, født 1678 i Horup paa Alø, hvor Faderen da var Præst. Hans Moder var en Brøderdatter til Mag. Brandt i Nykjøbing. Studerede i Bittenberg og Halle, men tog Attestats i Kjøbenhavn. † 2den Septbr. 1732. 1702 ægtede han Anne Elisabeth Müller, med hvem han havde 2 Sønner: Johannes, som 1724 tog theol. Embedsexamen og to Aar efter ægtede Hr. Søren Datter i Dølleffelde; han var „en virkelig Diogenes i sin udvortes Prydelse“. Hans anden Søn, Christian, født 1704, blev Skolelærer i Elkensøer og døde 1770 som Degn i Bæggerløse. 1728 ægtede Hr. Krag en Datter af Hr. Jesen i Idstrup, † 1754, som ligeledes skænkede ham 2 Børn, af hvilke Datteren, Mariane, blev gift med en Slotsforvalter Waache i Sjælland.

8) Hr. Daniel Peter From, født 1701. Hans Fader, Andreas From, var Kongens Forpagter paa Korseløse; Modersens Navn var Rebecca Mayland. Tog Embedsexamen s. D. som Formandens Søn, var derefter Huuslærer paa forskellige Steder paa Laaland, indtil han 1731 blev Capl. p. p. hos Mag. Kaalund i Rubbekke. Den 4de Septbr. 1732 kaldtes han hertil, hvor han døde den 16de October 1748. 1733 ægtede han Marie Hansen, med hvem han havde 4 Børn.

9) Hr. Peder Bagger, født 1714 i Hellested, hvor Faderen var Præst. Var Huuslærer i flere Aar paa Laaland før hans Fader, Mag. Rudolph Bagger, 1746 tog ham til sin Capl. Den 20de Novbr. 1748 kaldtes han hertil, hvor han døde 1762. Hans Hustru, Karen Neuspiger, fødte ham 5 Børn.

10) Provst Hans Tage, Søn af Hr. Jacob i Søby i Naalum Herred i Fyen og Ida Schurman, er født 1715, var Huuslærer endog paa Færøerne før han 1750 blev Skibspræst og gjorde som saadan Reiser lige til China, leed en Gang Skibbrud og udstod tillige andre Færer. Efter sin sidste Hjemkomst, 1755, var han brødløs indtil Kammerherre Krogh til Søholt kaldte ham hertil den 10de Mai 1762. Resignerede 1781. Han „befriede“ først sin Formands Enke, som døde 1769, hvorefter han det næste Aar „udsaae sig fl. Breslers Enke i Rødby til at bestride hans Deconomi“.

11) Hr. Hans Reimer Staal, født 1740 i Maribo, hvor Faderen var Kjøbmand. Skjøndt han kun havde faaet ringeste Charakter til sin Embedsexamen 1766 — Slikt saae Herremændene kun lidet paa i den private Kaldsrets Tid — fik han dog dette store Kald den 4de Mai 1781 og døde her 1791.

12) Hr. Frederik Wichmand, født 1753 i Flemløse, hvor Faderen var Sognepræst. Var i flere Aar Huuslærer i Fyen før han 1779 tog Embedsexamen med bedste Charakter. Skjøndt han alt havde faaet Brevet paa Fulgse 2 Aar efter at Formanden var faldet — man maa altsaa ikke have tiltroet ham en lang Levetid — blev han dog forinden (8de Marts 1785) kaldet til D. Ulølev, hvorfra han saa kom her til. Gift med Engel Kirstine Sølling. Deres ene Søn, Peter Sølling, døde som Gaardeier i Sognet. En anden er Kjøbmand i Sørljøbing. Datteren, Anne Regine Amalie, ægtede Eftermanden.

13) Hr. Jens Peter Theil (ikke Theill, cfr. II. S. 31 Nr. 2), født 1785 i Jylland, hvor Faderen var Herredsskriver og Forvalter. Efter at have taget Embedsexamen med bedste Charakter 1807, var han Huuslærer paa forskjellige Steder, navnlig paa Søholt og Alholm, og banede sig saaledes Veien til en god Befordring, idet han 1816, efter en halvvaarlig Ansættelse som Katechet i Nykjøbing, blev kaldet

hertil. Hr. Theil var en meget agtværdig, godgjørende og brav Mand, der med christeligt Sind bar den store Sorg, at følge sin haabefulde Søn til Graven — et Tab, han alligevel aldrig rigtig forvandt. Den ældste, Knud Frederik, døde nemlig som Handelsbetjent i Maribo; den anden, Lavrits Peter Sølling, født 1823, Student fra Nykjøbing 1843, var en Tid Faderens Capellan og gjorde sig som saadan særdeles afholdt af Menigheden; han døde siden som Pastor Rannestrads Medhjælper i Landet. Ialt havde han 3 Sønner og 2 Døttre; om disse, samt om den øvrige Familie, henvises til hvad der er meddeelt om:

14) Hr. Henrik Pøjsjelt under Høleby.

15) Hr. Niels Kirkmoe Bechmann, født 1807 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader da var Præst († 1836 som Consistorialraad og Sognepræst i Naarup); Adjunct i Horsens 1834, Sognepræst paa Fuur det næste Aar, i Hald og K. 1841, i Hundstrup, D. og S. 1853, kom her den 20de Febr. 1858. 1834 ægtede han Juliane Bønnelykke, hvis Fader var Tobaksfabrikur i Horsens. Aaret efter hendes Død, som indtraf 1839, giftede han sig med hendes Søster Maren, som døde 1845, og nu ægtede han 1848 Christine Louise Brorson, født 1806, hvis Fader var Justitsraad og Herredsfoged. Flere Børn.

Kronge Sogn,

Anneq til Fuglse, har blot 125 Tdr. Hartk.¹⁾ Her mærkes Storstoven og Faverstoven, der strækker sig ind i Fuglse Sogn. Holmene Hindø, Ramsø og den delige Skjelsnæs i Maribo Sø tilhører dette Sogn, der imod Vest indesluttet af Heirede og en Deel af Røgebølle Sø. Kirken, restaureret omtr. 1846,

¹⁾ Nu 152½ Td. Hartk., 3½ Td. Skovst., ¾ Tdr. Mst., 338 Ind., men kun 8 Ud.

er kun lille og har et fladt Loft. 1530 var det bestemt, at den skulde nedrives og Menigheden fik Befaling til at søge Bursø Kirke; men Beboerne holdt fast ved deres Kirke, og saaledes frelsted den fra Tilintetgjørelse, uagtet et nyt Kongebud 1555 indstjærpede den første Befaling. Den var i sin Tid helliget Vor Frue og skylder maaskee ogsaa den derværende, for saa berømte, Kilde sin Oprindelse. Samme Kilde kaldtes „Krykkkilde“, fordi Alle, som bleve helbrede af dens Vand, kastede der sine Krykker, om de havde brugt saadanne; den siges endog at have givet Sognet sit Navn. Kirkens største Mærkelighed og en Mærkelighed, der søger sin Mage, er den Kalk, der, som Paaskriften viser, er givet af Dronning Margrethe. Ved den vestligste Gaard i Byen findes Spor af et Boldsted. Rimeligviis har Krøngegaard ligget der. Den beboedes i sin Tid og tilhørte Familien Venstermand, og skal have givet Anledning til Søholts Opførelse.

I Sognet ligger det gamle „lystige“ Herresæde Søholt, „om hvilket er saa meget at skrive, at jeg ei veed, hvor fra jeg skal begynde“. Gaardens Hartkorn er $47\frac{1}{2}$ Td. og $3\frac{1}{2}$ Td. Skovsk. ¹⁾ Den indavler aarlig henved 1100 Tdr. Korn og føder over 150 Stk. Qvæg. Den har gode grundmurede Bygninger. Hovedbygningen ligger i Nord og har 2 Sidesløie. I den østre er et lidet men ret net Kirkecapel, som har et godt Positiv og en kostelig Altertavle. Geheimeraad Bygøw lod det ordentlig indvie ²⁾. I selve Hovedbygningen er et stort Slaguhv med Klokke i den øverste Qvist; i et Værelse, kaldet Spisestuen, er i den ene Nische et „artigt“ Springvand, som endnu ikke er forfaldent ³⁾. Haven blev „med ret Odselshed“ anlagt af Geheimeraad Bygøw, der med store Beskøfninger anbragte Vandfald, Statuer, Allcer, kostbare Frugt-

1) Nu $91\frac{1}{2}$ Td. Hartk. og $3\frac{1}{2}$ Td. Skovsk.

2) 1820 blev det dog indviet paa ny i Anledning af en Confirmation.

3) Men nu forsvundet.

træer, „rare Blomster“ og italienske Viinbjerger. Alleerne førte altid til de Steder i Haven, hvorfra man havde den forstjelligste og deiligste Udsigt; den skal i sin Tid ikke have havt sin Lige i Danmark eller Tydskland. (?)

Søholt antages at staae paa det Sted, hvor der forhen har ligget en Landsby, Briggerup, paa 8 Gaarde, som havde et Capel, der var indviet til St. Jørgen; man mener at den i den ældste Tid skal have været et Kloster. Af dens ældste Giere nævnes først Morten Benstermand, der døde 1610, som fik Gaarden ved Ægteskab med Anna Galt, der siden giftede sig med Hr. Falk Brahe til Durebygaard, hvilken han solgte. Han var en flittig Landmand, men solgte dog ogsaa Søholt den 27de September 1618 til Eiler Dwigow til Lykesholm. (R.) Maaskee solgte denne Gaarden til den senere Lehnsmænd paa Alholm, Just Frederik v. Pappenheim, der skal have opført Hovedbygningen med Capel og Seierværk; derefter skal Gaarden have været et Krongods og senere af Kongen 1681 kjøbet til Geheimeraad og Stjrtamtmand Henrik Ulrich v. Lügow, som tilbyttede sig Bispensø for Sølestedgaard og derefter gav sin nye Eiendom Navnet Ulrikdøl; dertil kjøbte han ogsaa Sædinggaard og havde Raad til at anvende 60,000 Daler paa den nye bekvemte Have. 1750 modtog han Kongen med de største Vædsbevillinger og havde i den Anledning ogsaa store Bekostninger. Han stiftede det prægtige Hospital i Bursø for 12 fattige Lemmer. Gud bevæge hans Efterkommere til at holde „med alvorlig Belysning og Samvittighed over denne Stiftelse“¹⁾, som blev grundlagt 1703 med den underlige Bestemmelse, at en af

¹⁾ Det gjorde de netop ikke, hvorfor den daværende Præst, Hr. Heineth, maatte udvirke en fgl. Resolution, at Fundatsen skulde overholdes. Han lagde sig derved aldeles ud, saavel med den daværende Stiftamtmand, som med Gieren af Søholt, og dennes Svoger vilde desaarfag ikke kalde ham til Flintinge, dengang Hr. Sandøe resignerede. Proprietairpræsten maatte altsaa takke Gud for Frederik VI. (H.)

Lemmerne tillige skulde være Skolemester, hvorfor der ogsaa i den ene Ende af Hospitalet var indrettet en Skolestue, som dog blev nedlagt 1796. Ifølge Fundatsen skal der fra Søholt aarlig leveres dette Hospital 15 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 12 Tdr. Malt, 2½ Td. Urter, 2½ Td. Hvede, 2 Køer, 6 Faar, 6 fede Gjøæs, 3 fede Sviin, 1 Td. Salt, 1 Td. og 4 L. saltet og tørret Fisk, 3 L. Ost, 9 L. Smør, 2 Daler til Mælk, 84 Alen Vadmel, 12 Par Sko, 12 A Uld, 60 Al. Lærred, 8 Læs Brænde, 40 Læs Torv, samt et Lagen, en Kiste og fri Jord for Alle, som afgaae ved Døden. Hans Søn, Generalmajor Christian Frederik v. Lügow, skal være død af Uregelse over en tabt Proces; hans Enkefrue, Anna Sophie v. Holstein, foretrak at boe hos Præsten i Fuglse; Datteren, Sophie, giftede sig med Stiftamtmand Godske Hans von Krogh, født i Throndhjem 1726, hvor Faderen dengang var commanderende General. 1740 kom v. Krogh til Hoffet, hvor han 1760 blev Kammerherre og stod i den Tid i stor Naade og Yndest hos Kong Frederik V., „hvis Hjerte han altid havde inde“. Ikke desto mindre kom han imod Alles Forventning 1764 til Laaland som Stiftamtmand og blev 1796 Ridder.

Ved Familien Krogh forblev Søholt indtil Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, da den gik over til Kammerherre Bertouch, der 1804 byggede den nuværende Hovedbygning og døde 1831. Den blev derefter kjøbt ved Auction af Klædehandler Rjerkegaard fra Kjøbenhavn, hvis Arvinger ligeledes folgte den ved Auction 1852 til Justitsraad Jørgen Jensen fra Søllested for en forholdsviis billig Priis, og senere har denne Eier anvendt megen Beføstning paa Haven, som kan regnes for en af de smukkeste paa Den, Noget, hvortil den deilige Beliggenhed ogsaa bidrager Sit. 1856 er opført et Teaterværk.

Holeby Sogn

indeholder 217 Idr. Hartk.¹⁾ Har saa godt som ingen Skov, men mange Kildevæld. Kirken, beliggende midt imellem Byerne Sdr. og Nr. Holeby, var fordum indviet til — St. Chryso-stomus; den har Bræddeløst og mangler Taarn. 1718 byggede Stiftamtmand Lühow et lille Taarn med Spiir ved den, men dette er senere nedrevet igjen. Bemeldte Hr. Lühows Søn gav Kirken 1746 sin Klokke.

I Sognet ligger Hovedgaarden Nøbolle, egentlig Nybollegaard, som har 23½²⁾ Idr. Hartk. og gode (?) Græs-gange. Der er oprettet af oftnævnte Stiftamtmand Lühow,³⁾ som sammenlagde 2 Bøndergaarde. Senere eiedes den af Kongen, som 20de Juni 1721 skjødede den til Grev Adam Christoffer v. Knuth. Til Gaarden avles aarlig 400 Idr. Korn. [Dens nuværende Eier er den driftige Justitsraad Friderichsen, hvis Datter er gift med hans Brodersøn, den dygtige Hr. Jesi Friderichsen, Eier af Steensgaard i Sandby Sogn. Hans Søn, see Kjærstrøg.]

Fuglse Herreds Thinghuus stod engang i Holeby Nørre-marf.

Holeby, som fra Reformationen indtil den 27de Februar 1635 var et Kald for sig selv, har havt følgende

Præster.⁴⁾

1) Hr. Christoffer Pedersen Bager, erholdt 1577 et Kongebrev, som stadfæstede et tidligere fra Kong Christian III., hvori der lovedes ham, at ved indtrædende Vacance i Bursø og Arøng skulde sidstnævnte Kirke lukkes og Bursø

1) Nu 23½ Idr. Hartk., 2 Idr. Dist., 418 Indb. og 20 Gb.

2) Nu 48.

3) Maafee er „Lühau“ rigtigere.

4) 1470 nævnes en Niels Mortensen. (K. Br.)

tillægges ham som Annex, imod at han skulde holde en Capellan i dette Sogn. Da Gieren af Krønge Kirke, Morten Benstermand, holdt med de Krønge Bønder, lykkedes det dem at faae Jaren afvendt fra deres Kirke, som 1579 atter blev opluffet, dog „Præsten i Holeby uden Jernnæmelse,“ da hans Capellan der og i Krønge skal gjøre Tjeneste. Sognepræsten i Holeby vedblev saaledes at være Sognepræst i alle disse 3 Menigheder; men det var ikke mere end af Navn; thi Forholdet var i Virkeligheden kun det, at Præsten i Bursø og Krønge skulde svare en aarlig Pension til Præsten i Holeby, bestaaende af 2 Pund Byg, 4 Lam og 6 Gjør. (18.) Hr. Christoffer, som næppe har været den første Præst her efter Reformationen, døde imidlertid den 23de December 1591.

2) Hr. Laurits Jacobsen, kaldet hertil fra Thirsted Capellani og valgt den 25de Marts 1592, skjøndt han var gift og Stiftslehnsmanden, Hr. Frederik Hobe, havde lovet Enken, at hun nok skulde faae Estermanden tilægte.

3) Hr. Niels Jensen Staureby, dukker igjen op her i Holeby (sfr. S. 382 a), var Sognepræst her fra 1627 (24 ?) til 1629.

4) Hr. Iver Madsen Bøgense, født 1588, blev ordineret til Medtjener for disse 3 Menigheder den 25de Juli 1621, Sognepræst 1629. Dødsaaaret ubekjendt; maaskee alt 1635.

5) Hr. Jørgen Hansen Bøgense, født 1604 og ordineret til Medtjener her den 4de Januar 1632. 1635 var han endnu Capellan; men nævnes 1641 som Sognepræst for Holeby og Bursø, der, som vi ville mindes, vare blevne forenede 1635. Krønge er rimeligviis ved Hr. Ivers Død gaaet til Fuglse. Den 2den Juni 1657 blev han Provst og døde den 29de s. M. 1658. Den 7de October 1654 ægtede han Inger Hansdatter, født i Laagerup Præstegaard 1638, ved hvilken Leilighed en hvis Wendt Griffen „gjorde et deiligt Niim og mægtig Poesi“, hvis største Mærkelighed imidlertid

bestod i, at hver Linie begynder med et Bogstav af den ubekjendte Digters ærede Navn — uden hvilken Forsigtighed man ellers neppe havde kjendt hverken dette eller ham: Efter Hr. Jørgens Død var hun gift med Eftermanden i 22 Aar og døde den 15de Mai Aar 1700.

6) Hr. Hans Hansen Skjælskjør, 1658—80, er født 1628. Hans Efterfølger bellager sig over, at Hr. Hans ikke har fort sine Kirkeforretninger tilbogs i de sidste 20 Aar. „Hr. Hans maa altsaa have været en skinddoven Mand, som burde have havt en Drengen af sin Biskop.“ Men hvad burde Provsten have havt?

7) Hr. Knud Jørgensen Holm, født den 13de Juni 1648 paa Elleholm i Bleking (?), blev ordineret til Feltpræst den 26de August 1676, og Aaret efter giftede han sig med Elisabeth Wulfi, Enke efter Diderik Kenkel i Nysted, som overlevede ham til 1714. Var Præst her fra 7de Februar 1680 til den 17de April 1708. I Provst Holms Tid fandtes hans Liigsteen i Choret og hans Portrait i Degneboligen. Han esterlod sig et hæderligt Navn i Menighederne. (H.)

8) Hr. Diderik Albert Holmer, Formandens Søn. „Dette forvildede Hoved“ er født 1682, tog Embedsexamen 1705 med maadelig Charakter, og bedre gif det ham ikke ved hans Prøveprædiken, saa han vistnok alene kan takke sin Fader, der tog ham til Capellan i det følgende Aar, at Geheimeraad Lüchow udnævnedes ham til hans Eftermand, 3 Dage før Hr. Dideriks Død. 1709 ægtede han Cathrine Gudén. Menighederne „maatte nøies med ham“, indtil Døden den 26de April 1735 gjorde Ende paa denne Mandes „ryggeøse“ Levnet. (H.)

9) Hr. Herman Fuglsang. Denne ærværdige Lærer er født den 14de Martz Aar 1700 i Bordingborg, hvor hans Fader, Jørgen Dideriksen Fuglsang, var „By- og Birkefoged“. Hans Moder var Karen Hvas. Han blev Student fra Kjøbenhavns Skole, da han var 20 Aar gammel. 1729 blev han

Capl. p. p. hos Proust Dannefer i Karleby, hvis Datter, Johanne, han ægtede 1735; hun døde 1755. Hans andet Ægteskab med Karen Lerche, Datter af Hr. Ferslew i Nebbelunde, varede kun 10 Maaneder. Tredie Gang ægtede han Lucie Abelone Studsgaard, en Søster til Biskoppen i Aalborg, † 1829 som Enke efter Hr. Dall, Sognepræst til B. og D. Hæsling. 1732 blev Hr. Fuglsang Capl. hos Mag. Raalund i Rubbelykke, hvorfra han 1735 kaldtes hertil, hvor han ogsaa døde 1777. Af sit sidste Ægteskab havde han en Søn, der døde 1832 som Præst i Slagelse. Indgik en for Kaldet hoist ufordeelagtig Tiendeaccord med Stiftamtmand v. Krogh, hvem han ogsaa stænkede Annegaarden i Bursø for en Spotpriis.

10) Hr. Johannes Borchsenius, født 1723 paa Langeland, var 7 Aar Huuslærer hos Hr. From i Fuglse og i 8 Aar hos Oberst Lüchow, der 1756 gav ham Kaldsbrev paa dette Embede, som han dog først tiltraadte 1777; eiterat han siden 1762 havde været Capl. p. p. i Døstøfte. † 1782 og begr. den 15de Martz.

11) Hr. Severin Christiansen Thørøe, født 1750 i Viborg, hvor Faderen var Borgemeister. Han mistede begge sine Forældre, da han var 11 Aar gammel, hvorefter en Slægting tog sig af ham; maatte senere forlade Universitetet af Armod, men naaede dog at tage Embedsexamen 1782 med anden Charakter. Han conditionerede nu igjen, iblandt Andet 1 Aar hos H. G. v. Krogh paa Søholt, som 1782 kaldte ham hertil, hvor han alt døde 6 Aar efter. Samme Aar som han kom hertil ægtede han Marie Sophie La Cour, med hvem han havde 4 Børn. Af disse døde en Søn for saa Aar siden som Sognepræst i Torgværd. Datteren lever endnu i Kjøbenhavn som Enke efter Hr. Proprietair Nielsen til Budderup paa Falster.

12) Hr. Christen Andersen Lund, født den 28de Decbr. 1763 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Hørfammer

og Brygger. 1784 tog han den store phil. Examen med bedste Charakter, men fik kun anden Charakter ved sin theol. Examen, som han først tog 2 Maaneder efter Formandens Død. „Da den høie, slanke og smukke Mand ankom i sin Præstegaard, modtoges han af Formandens 3 Smaa børn med det Udraab: „See, der kommer Fader igjen.“ Omfløjet af dem, træder han ind for den 10 Aar ældre, vakkre Enke og — næste Sommer blev hun hans Kone, men hun døde 1801 uden at have skænket ham Børn.“ — 1792 blev han kaldet til Kjeldby paa Møen; 1828 blev han Consistorialraad og døde den 10de August 1838. 1802 ægtede han Karen Charlotte Johanne Jørgensen, hvis Fader var Byfoged i Stege og Justitsraad. Hun døde 1855. Hr. Lund var som bekjendt en begavet Digter. „Landsbykirkegaarden“ skal være forfattet her i Holeby. En Datter ægtede en Justitsraad Mørch i Aalborg.

13) Hr. Anders Krag Holm, født den 17de Septbr. 1767 i Nakkov. Hans Fader, Snedker Henrik Holm, var en forstandig, brav og agtværdig Mand. Om sine Familieforhold meddeler Hr. Holm selv Følgende: „Den Mand, efter hvem jeg er kaldet Anders¹⁾ Krag, var gift med min Farmoders Mormoder og eiede Langø (i Nakkov Fjord). Efter ham arvedes den af Familien. Min dyrebare Fader fik Skjode paa Den, lod den opmaale og et Kort optage, men efter hans Død 1784 giftede min Moder (Charlotte Sophie From) sig med en Snedker Kuhfahl, og nu nødtes man til at sælge Gaarde og Huse efter hinanden, og hele Eiendommen gik saaledes aldeles bort fra Familien til stort Tab for mig og mine Brødre.“ — 1785 blev han Student fra Nakkov Skole og var den Første iblandt de Første, som Rector Boye dimitterede. Fra 1789 til 92 var han Hører paa Herlufsholm, men tog alt 1790 Embedsexamen med bedste Charakter. Den 5te October 1792 blev han kaldet hertil, hvor han var til

¹⁾ Kalder sig dog selv Andreas.

den 3die Novbr. 1797, da han blev anden resid. Capl. ved Holmens Kirke. 1801 tillige Præst ved Sogvæsthuset, 1804 første resid. Capl., 1811 Rang med Sognepræster i Kjøbenhavn, 1815 Rid. af Dbr. og Medlem af Bibelselskabet, 1823 Provst og Sognepræst ved Holmens Kirke, 1829 Dbrmd., 1841 Rang med Biskopper, 1842 Emdr. af Dbr. og Wesdipлом som Dr. theol. i Anledning af hans 50-aarige Embedsjubilæum; entl. efter Ansøgning fra 1ste Januar 1849 at regne; † 13de Mai 1851. 1793 ægtede han Anne Marie Krøyer († 1825) Søster til den afdøde Agent Krøyer i Maribo († 1832) og Datter af en Kjøbmand s. St. Flere Børn.

Provst Holm var en villig, rettænkende og flittig Mand, hvis skrevne Prædikener ved hans Død udgjorde mange Bind. Han elskede Laaland, navnlig Raskov, høit og forlod alene Den, fordi han ligesom Formanden ikke kunde taale Lusten. Rhodes Samlinger havde han Meget tilovers for, skjøndt han ingenlunde var blind for Bogens svage Sider, og sønfter i et Par Forord til sine Noter, at disse engang i Tiden maa falde i en Mand's Hænder, som vil benytte dem ved en ny Udgave.

14) Hr. Hans Ditlev Heineth 1797—1814. Forbedrede Ablingen og opdyrkede den fortræffelige Eng. (See forresten II. S. 65 Nr. 14.)

15) Hr. Johan Adam Braæs, født 1783 i Frederiksfund, hvor hans Fader var Regimentskriver. Blev 1813 Capl. p. p. i Baabensted, den 5te Septbr. Sognepræst her, hvor han efter flere Aars Svagelighed døde den 11te Mai 1831 og hans Liigsteen findes endnu paa Kirkegaarden. Den 11te Novbr. 1814 ægtede han Bodil Cathrine Wichman, hvis Fader var Sognepræst i Baabensted og som endnu lever i den Wichfeldske Stiftelse i Rykjøbing. En Datter er gift med Hr. Krogh i Maibølle. Hr. Braæs opbyggede Stuehuset i Præstegaarden fra Nytt, tildeels paa egen Bekostning.

16) Hr. Joachim Otto Boul Steenstrup, 1831 til 1840 (see S. 485 Nr. 17).

17) Hr. Henrik Pøjsfelt, født den 21de Januar 1807 i Næstved, hvor Faderen var Regimentskirurg. Hans Moder var en Hornemann. Blev 1831 Lærer ved Vaisenhuset, 1834 Katechet i Nyborg, kom hertil den 10de Febr. 1841, Provst den 6te Juni 1851, Sognepræst i Fuglse den 5te Mai 1855 og i Døstøfte alt den 15de Decbr. 1857. 1831 ægtede han Helene Schmidt, † 1848, der skænkede ham 1 Søn og 4 Døttre, af hvilke den ældste er gift med hans Svoger, Landmaaler Theil i Fuglse, den næstældste med Vinhandler R. E. Seehuusen i Maribo. 1850 ægtede han Anna Hansen, Datter af den gamle Præst i Dnølev og fik med hende en Datter, der kostede Moderen Livet. Hans tredie Kone, Engeline Kirsiine Laurentse Theil, er en Datter af hans Formand i Fuglse og har alt skænket ham 2 Døttre. Hr. Pøjsfelt er en begavet Taler, human Tilsynsmand og en elskelig Personlighed. I Holeby har han bygget en Stald- og Ladelængde af egne Midler, samt ligeledes opført et Huus paa 6 Fag med Ladelængde ved Kirken, og derefter skænket Kaldet samme tilligemed en liden Lund — en sjelden Tro i Israel!

18) Hr. Hans Jacob Peder Dorph Paludan, Søn af Præsten i Sdr. Kirkeby, er født s. St. 1814, Huuslærer og Capl. p. p. 1842—46 hos den senere Biskop Laurup, hvis Indflydelse han fornemmelig skal skyldes sin heldige Forslyttelse hertil fra Nyord, hvor han 1846—55 var Skolelærer og Præst. 1847 ægtede han Marie Louise Paludan, Datter af Assessor Hans Paludan i Skien.

Bursø (Borchsø) Sogn

udgjør 184 Idr. Hartf.¹⁾. Her har tilforn været et adeligt Sæde, ved Navn Føllerupgaard, ja man nævner endog tvende

¹⁾ Nu 182 $\frac{1}{2}$ med 23 Ød. og 535 Indb.

Herremænd, Eiler Knudsen og Eiler Kruckou, som idetmindste have boet i Sognet.

Den uanseelige Kirke mangler Taarn og Hvælvinger. I den catholiske Tid var den indviet til St. Dionysius. Om Høspitalet see Søholt.

Fra 1536—1635 havde Bursø i Forening med Krønge fine egne Præster, hvorom udsærligere er talt ved Høleby. Siden den Tid har Sognet været Annex til Høleby.

Sognepræster.

1) Hr. Oluf.

2) Hr. Claus Clausen, begr. den 25de Marts 1579, synes at have havt en Capl., ved Navn Hans Viborg; thi Gregers Degn angav s. A. at have truffet ham i en Slagsbænk hos sin Pige. Udfaldet kjendes ikke.

Capellaner.

1) Hr. Jacob Lykke, 1579—82 (see Nødby).

2) Hr. Anders Maaß, fra 1582 til sin Død d. 31te Marts 1618, som indtraf i hans Alders 72de Aar. 1609 gav ovennævnte Hr. Kruckou og denne Præst en Kalk til Bursø Kirke. 1588 afviste han Morten Benstermands Boelskab, Agnete, fra Alterets Sacramente, men maatte efter en varm Strid alligevel give tabt og rette sig efter Kongens Brev „om Adels Volei“. Der fortælles endvidere, at han blev pludselig blind, fordi han havde faaet Kongens Befaling om Krønge Kirkes Lukning fornyet. For at gjøre dette godt igjen, søgte han siden efter ligesaa ivrig at faae Befalingen taget tilbage. Dette lykkedes rigtignok, uden at man veed, om det hjalp Hr. Anders paa Synet. (IB.)

3) Hr. Iver Madsen Bogense, 1621—29 og

4) Hr. Jørgen Hansen Bogenie, bleve begge Sognepræster.

NB. 1618—21 og 1629—32 kjendes ingen Capellaner.

Thirsted Sogn

har 233 Idr. Hartk. ¹⁾ og 600 Indb. Landsbyer: D. og B. Thirsted, Brandsrup, Viet og Gjerringe. I Rodbyfjord ligger den frugtbare og veldyrkede Lango. Thirsted Kirke har et temmelig anseeligt Taarn med fladt Tag. Den har rimeligviis fra først af været et Capel og skylder den tætved liggende berømte Kilde sin Oprindelse. Den var indviet enten til St. Nicolai, paa Grund af dens Nærhed ved Vandet, eller snarere til St. Hans; thi paa St. Hans Aften var her næsten som et Marked ved Kirken paa Grund af de Mange, som besøgte Kilden for Sundheds Skyld; (den ligger S. for Kirken og var i Rhodes Tid forsynet med Tag og Rødværk). Siden blev Kirken mærkelig derved, at Landemodet og andre for Verdens Geistlighed vigtige Forsamlinger holdtes her. Da Familien Reventlow i sin Tid søgte denne Kirke, blev den af Hs. Excell. Grev Reventlow betænkt med Altertoi og alt Solvtoi til Alteret, samt et Solvbækken til Døbefonten, „Altjammen saa kostbart, at det i Laaland ikke har Lige“, item et Positiv og sin egen Stol. ²⁾ Over de anseelige Hvalvinger findes endnu Spor af Bægmalerier. De hellige Personer paa samme see nu saa forfærdelige ud, at Almuens Indbildningskraft ei alene har gjort dem til Røvere — hvilket vedkommende Maler vist mindst havde tænkt sig eller havde ønsket — men endog lavet en Historie om disse Røvers vilde Færd, som i det Mindste kan belære alle Yndere af slige Sagn om disses i enkelte Tilfælde forunderlige Oprindelse. Under Choret er en muret „Begravelse“, som skal være opført af Hr. Tyge Lunge til Tostrup, hvor han selv siges at hvile. Den bekjendte Thirsted Runesteen, som

¹⁾ Nu 258 1/2 Idr. Hartk. og 3 Idr. Mst. 1855. og 1860 724 Indb.; 53 Qd.

²⁾ Kirken, som blev smukt restaureret 1858, har nu et nyt Orgel og en Altartable af Gibs, der ikke tager sig videre godt ud.

før har siddet i Kirkemuren, har følgende Indskrift¹⁾: „Åsrad og Hildulf reiste denne Steen over Frode, sin Besvogrede; han var Herre til Thue paa Bair i Frisland, da alle Vikinger trængte paa, og han var Ansører, men døde paa Havet.“

1382 skænkedes Rubbelykke til Thirsted Pastorat, og Præsten har „i mangfoldige Aar“ boet der. (K.) Tidligere har Præstegaarden ligget nærmere Kirken, hvor den endnu eier Jord. Præstegaarden har 16²⁾ Tdr. Hartk. og bag ved Haven en smuk lille Skov, der ofte har lidt ilde Medfart af pengegjerrige Sognepræster. Præsten skal desuden have fri Brændsel fra Grevskabet Christiansfæde, har gode Mensalgaarde og 4 à 5 Huse paa sin Grund. Intet Under at Thirsted Præstekald med samt sine 2 Annexer, altid har været anseet for et saare fordeeltigt Embede! Det Modsatte kan siges om Capellaniet, hvorfor der ogsaa engang var Tale om, at disse tvende Embeder, ved indtrædende Vakance skulde deles mere ligelig baade med Hensyn til Byrder og Indtægter.

Indtil 1694 udgjorde Thirsted og Stjerringe eet Pastorat og havde da følgende

Præster.³⁾

1) Hr. Anders Rasmussen, som efterlod 500 Rosenobler, 40 Stk. Qvæg, 20 Faar o. s. v., var her 1527; men om han blev Lutheraner, vides ikke med Visshed. I ethvert Tilfælde var den „vældig rige Mand“, Hr. Mikkel Graae, en Catholik.

2) Hr. Christian Lunde, † 16de Juli 1555. Dette, samt at hans Hustrues Navn var Anne Hansdatter, kan er-

1) Meddeelt af Hr. Paster Briem i Gundslev. En Liigsteen, som ligger udenfor Kirkens Indgangsdør, har den kraftige Indskrift: „Dag mig, imorgen dig.“

2) Nu 15½.

3) 1470 tog Hr. Henrik Hansen Lingsvidne paa at Kalbet havde fri Skovhugt i Østremoie. (K. Br.)

fares af den latinske Gravskrift, som Hr. Hammer skrev over ham.

3) Hr. Peder Jacobsen Hvid, var i Embede 1574 og døde den 22de Januar 1585 af Pest. Var Viceprovst for den gamle Hr. Jørgen i Østøste. En lærd og ærbørdig Mand, der maatte gjenkalde, fordi han deledede sin Lærer Niels Hemmingsens Anskuelser angaaende Nadveren.

4) Hr. Clemen Christoffersen (Hvid), var i nogle Aar „Skolemester“ hos Lehnsmanden Haad Ulfstand, blev kaldet i Jasten 1585 og var rimeligviis i Slægt med Formanden. 1597 fik han tilkjendt sin „Korhemad“, hvilket Kaldet fra Arilds Tid havde faaet af Sognet. (K. Br.) † 1602.

5) Hr. Laurits Simonsen, blev valgt 1602 paa det Vilkaar, at han skulde ægte Enken, hvis Navn var Karen. † 1608.

6) Hr. Peder Jacobsen Borden, havde rimeligviis dette Tilnavn, fordi han tidligere havde været Skolemester i Bordingborg, og blev valgt 1608 paa det Vilkaar, enten at ægte den jamme Enke eller Datteren, Margrethe Clemensdatter. Hvem der blev den Lykkelige, vides ikke. † 1610.

7) Hr. Niels Rasmussen (Bognesiuss), † 1632.

8) Hr. Poul Jensen Tisted (skal rimeligviis være Thirsted efter Sognet), født 1603, var her fra 1632 til sin Død 1657.

9) Hr. Hans Hanssen Hammer, født i Raskov, blev ordineret den 26de Decbr. 1657, † den 28de s. M. 1699. 1658 ægtede han Borgemester Mads Bergens Datter i Raskov, Anne, som endnu levede 1716 og var født 1640. I hans Tid blev Veileby annecteret til Thirsted og Skjerringe og Hr. Hammer altsaa Sognepræst for disse forenede Menigheder. En Mindetavle, som endnu findes i Choret, kaldte denne Mand meget bekyndent: „Verdens Lys baade i Levnet og Tale.“

10) Mag. Christian Raalund, Son af Mag. Jens Raalund i Herfølge, er født 1657, stod som Præst for Bollerølev og G. Menigheder fra 1684 til Aar 1700, da han den 11te

Januar blev kaldet hertil af Geheimeraad Jens Juel til Taastrup. † 1709. (E. II. S. 216 Nr. 27.)

11) Mag. Hans Olfen Bernhoft, født 1675 i Klæbo i Throndhjems Stift, hvor hans Fader, Hr. Ole Staalsen, var Sognepræst; hans Moders Navn var Anna Bernhoft. 1707 blev han Capl. p. p. hos Provst Rodrigues, hvor han (E. 103) feilagtig er kaldt Bergenhoft. Han havde forlovet sig med sin Formands Datter, der siden ægtede Hr. Sidelmand i Arninge, og dette var Aarsagen til at han fik dette vigtige Præstedomme den 2den Novbr. 1709. Han døde allerede i Juli Maaned 1712.

12) Mag. Jens Kaalund, født 1682 i Torkildstrup, hvor Faderen var Sognepræst; Student fra Nykjøbing 1703, blev siden Decanus paa Klosteret og Inspector paa Ehlers Collegium. 1708 tog han Embedsexamen og blev Mag. 1710 gav Dronning Charlotte Amalie ham Bentebrev paa Lyngby Præstekald; men neppe var Hr. Bernhoft død, før Fru Anna Bind Banner, Friherreinde til Gyldenkrone, sendte ham Kaldsbrev til dette Embede, med Tilføiende, at han skulde tage imod det, saafremt han ikke vilde miste hendes Raade; thi, da hun ved næstforegaaende Vacance alt havde tiltænkt ham Embedet, bad han ydmygeligen om at Hr. Bernhoft, som da var forlovet med hans Færbroders Datter, i hans Sted maatte forhjælpes til dette Levebrød. Først ægtede han Johanne Dorothea Kaun, fra Borgemester Taysens Huus i Nykjøbing. Efter hendes Død blev han 1733 viet til Christian Jesens Datter, Anna i Nakflov. 1717 havde han faaet Bentebrev paa Hoicstroftrup Præstekald i Sjælland, men døde dog her 1743. Hans Død blev „forilet“ ved Sinds Befymringer hos denne ellers altid „muntre“ Mand, jamt ved hans Forstrækkelse over et Anstrig om Jld i Huset. Han stod i stor Raade og Agt hos Kirkepatronen Grev Neventlow, og hans Huus var „et aabent Seminarium for Studerende“, men hans Indkomster lunde ikke bøde paa hans „Mundhed“. Han efterlod sig flere Haand-

frister, samt alle hans Prædikener; endog conciperede i det latinske Sprog; thi disse gamle Præster talede og skrev Latin i Regelen ligesaa flydende som deres Modersmaal. Af hans tvende Døttre ægtede den ene denne Bogs Forfatter.

13) Hr. Hans Støedt, født 1705 i Horslunde, hvor Faderen var Sognepræst; 1739 blev han Capl. p. p. i Gjentofte og L. og kaldtes den 4de Febr. 1744 til disse Menigheder, uagtet han kun havde faaet ringeste Charakter ved sin Embedsexamen 1735. Denne strenge, men tillige velbelæste, Mand var en god Huusholder, hvilket een af hans Balancelister vil udvise.¹⁾

Udgift: 18 Edr. Rug 39 Dlr., 1½ Ed. Hvede 4 Dlr. 3 Mk., 40 Edr. Byg 5½ Dlr. 2 Mk., 1 Ed. Urter 13 Mk., 2 Edr. Brændevin 62 Dlr., 50 Gjæs 12 Dlr. 3 Mk., 1 Slagtenød 10 Dlr., 10 fede Sviin 45 Dlr., 2½ Ed. Sild 17 Dlr. 3 Mk., 1 Ed. Tjære 4 Dlr., 1 Meiejern 4 Mk., Hestefoder til 10 Heste 50 Dlr., Skatter og Gpenjer 24 Dlr., Capellanløn 120 Dlr., Enkepension 50 Dlr., Folløløn 58 Dlr., Bøger 20 Dlr., Papir 3 Dlr., 6 LÅ. Hør 10 Dlr., Klæder til Præsten 40 Dlr. og til Konen 30 Dlr. o. s. v. Af Indtægten mærkes: Dværgtiende 48 Dlr., Offer og Accidenter 160 Dlr. — Hr. Støedt fik en Indtægt af 871, men en Udgift af ca. 920 Dlr., saa at han altjaa havde en Underbalance af omtr. 50 Dlr., og dog havde han hverken Børn, Gjæld at afbetale og forrente eller leed Tab ved indtrufne Uheld. Man maa da haabe, at dette Aar har været et faare uheldigt.

Hr. Støedt døde i Martz 1765 og „æfterlod“ sin Enke, Margrethe Eliabeth Christensen til Estermanden. Hendes Fader var „den bekjendte“ Captain af s. N.

¹⁾ Her blot gjengivet i Udtog, for at vise Kaldets Vilkaar og Valdens Priser for nogle af de vigtigste Artikler.

14) Hr. Poul Danhel, født 1715 i Egebjerg Præstegaard hos sine Bedsteforældre. Hans Fader af samme Navn var Præst i Nastrup. Aaret efter at have taget Embedsexamen 1740 med anden Charakter, blev han Capl. p. p. her, hvor han den 18de Januar 1744 kaldtes til resid. Capl. og 1765 den 13de April til Sognepræst. Som residerende Capellan levede han „i den strengeste Stilhed, fornøiende sig med Mechanik, medicina practica“ — hvor Datidens Læger maa have været overbærende! — og „Chymien“, hvorfor det vistnok har vaakt en dobbelt Opmærksomhed, da Formandens unge Enke, som hidtil aldrig havde sødt Børn, nu kom altfor hastig i Barselseng. Som en Følge heraf blev den stille Mand først suspenderet og efter et Aars Forløb affat ved en Kgl. Resolution af 22de August 1766. Den lille Pige, som foraarjagede al denne Ulempe, ægtede siden Hr. Stauning i Baalse. Den 15de April 1768 blev han dog atter kaldet til Sognepræst i Fjeldsted og S. i Fyen, hvor hans „uheldige, men yndige“ Ægteven fradøde ham 1772, 48 Aar gammel. Selv gif han al Kjødets Gang 1788.

15) Hr. Anders Ammentorp, er født den 2den Jan. 1724 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Niels Pedersen Ammentorp, var Pyrefudst, men fradøde ham, da han ei endnu var 2 Aar gammel. I sit 10de Aar blev han sat i Kjøbenhavns Skole, hvor hans Lærere meget elskede ham. 1744 gif han til Academiet; 1748 blev han Degn i Vesterborg, hvorfra han efter $\frac{1}{2}$ Aars Forløb forflyttedes i samme Egenkab til Thirsted. Her maatte han nu holde ud i 17 Aar, indtil han den 13de April 1765 først blev resid. Capl., men alt den 18de October 1766 Sognepræst. 1748 ægtede han Birkedommer Anchers Datter, Inger Margrethe, fra Hesselager i Fyen, som stænkede ham 12 Børn. Af disse bleve 2 Sønner Præster i Fyen og en Datter gift med Hr. Sørensen i Stadager. Denne „værdige, i sin Wandel exemplariff forsigtige Mand“ har givet 275 Dlr. Sølv til Skolevæsenet og døde 1797.

16) Hr. Hans Friboe Garde, 1797—1806 (see S. 174 Nr. 16).

17) Hr. Gavert Nielsen, 1806—27 (see S. 288 Nr. 12).

18) Hr. Nicolai Clausen-Bagge (see S. 166 Nr. 14). Mæret efter sin Hustrues Død havde Hr. Clausen endnu den store Hjertesorg, at miste sin haabefulde og vakre Søn, H. G. Clausen, der alt var bleven Cand. theol. og kaldte sig ligesom hans øvrige Sødsfende blot Clausen. Hr. Clausen-Bagge døde den 16de Juni d. A., som den ældste fungerende Præst i Stiftet. Han stod stedse i stor Anseelse hos Familien Reventlow og var bestandig en god Huusholder. Den 1ste Januar 1859 blev han Rid. af Dbr.

Indtil 1742 var her blot ansat Capellaner p. p.; men den 2den Marts d. A. blev det bestemt, at her skulde ansættes 2 faste Lærere.

A. Personelle Capellaner.

1) Hr. Laurits Jacobsen, kom 1592 til Høleby.

2) Hr. Laurits Jørgensen, født 1604, var her fra 1630—33, da han blev Sognepræst paa Feis, hvor han døde 1658.

3) Hr. Mads Bergenhammer, født den 8de October 1663. Han var en Søn af Sognepræst Hammer, som alt er omtalt; men optog ogsaa Moderens Navn og er paa en Maade saaledes Stamsfader for Familien Bergenhammer (IB.), var her 1685—90, da han blev Sognepræst i Maarset.

4) Hr. Rasmus Geertsen Bremer, en Søn af Hr. Geert i Rjettinge, er rimeligviis født 1665. Kom hertil 1690, blev siden Sognepræst i Vollerølev, da Mag. Raalund der blev Hr. Hammers Eftermand her, og ægtede i s. A. (1700) Karen Christensdatter Morsing, hvis Fader var By- og Raadstuetjener i Odense og som senere ægtede Eftermanden i Vollerølev, † 1716. Hr. Rasmus døde selv 1707. 3 Børn.

5) Hr. Daniel Peter From, 1731—32 (see Fuglsie).

6) Hr. Herman Fuglsang, 1732—35 (see Holeby). Efter ham kaldtes vel Hr. Iver Afsens til Succesfor; men da han omtrent 2 Maaneder efter fik Kaldsbrev som Capl. p. p. til Hamborg og ikke blev ordineret til Capl. her, kan han heller ikke optages i denne Række. (IB.)

7) Hr. Peter Staal, født paa Bornholm 1686. Hans Fader var Qvartermester. Efterat have taget Embedsexamen 1717 med anden Charakter, blev han endnu s. A. Prøveprocurator, men forlod denne Vej og blev ordineret til Capl. her 1735, men døde alt 3 Aar efter. (IB.)

8) Hr. Hans (ikke Johan) Wichmand, f. i Rykjøbing 1708. Hans Fader var den ansete Kjøbmand Bertel Wichmand. Aaret efter at han havde taget Embedsexamen 1728 med bedste Charakter, reiste han udenlands indtil 1736, ord. den 9de April 1738 til dette Embede, men blev endnu i næste Maaned kaldet til Vicepastor i Steenløse og F., hvorhen han imidlertid slet ikke kom, fordi han alt den 14de Juli blev Sognepræst i Flemløse, hvor han ægtede Formandens Datter og døde 1768. (IB.) Hr. Wichmand fik altsaa ikke mindre end 3 forskjellige Embeder i Løbet af 4 Maaneder, det ene naturligviis bedre end det andet. Han havde 3 Børn, af hvilke Datteren, som var det ældste, ægtede Eftermanden i Flemløse, Sønnen Poul blev Sognepræst i Baabensted og Frederik i Fuglsie.

9) Hr. Hans Metner, fik den 10de Juni 1739 Col-laræ som resid. Capl. i Landet, hvortil forresten henvises.

10) Hr. Ole Støedt, født 1701 i Horslunde, hvor Faderen var Sognepræst; Student fra Rasklov 1721, var her fra den 20de Mai 1739 til den 3die Febr. 1741, da han blev Sognepræst i Narsaae, † 1773 som Provst og Præst i Gubbjerg. (IB.)

11) Hr. Poul Danchel, 1741—44, blev resid. Capl.

B. Residerende Capellaner.

1) Samme Hr. Poul Danckel, der 1765 blev Sognepræst.

2) Hr. Anders Ammentorp, 1765—66, Sognepræst.

3) Hr. Thomas Christian Thoring, 1766—71 (see S. 173 Nr. 14.)

4) Hr. Christian Ditlev Winholt (ikke Winholt), 1771—79 (see S. 278 Nr. 12).

5) Hr. Niels Lyndejs Dall, en Søn af Birkedommer Thomas Dall ved Christiansgade og Anne Margrethe Christiane Lyndejs, en Datter af Præsten i Rødved; er født 1744, var i 2 Aar i Nykjøbing Skole, hvorfra han blev Student, var resid. Capl. her fra 23de Juni 1779 til 1785, da han blev Sognepræst i B. og D. Hadsing, hvor han døde 1806.

6) Hr. Hans Nicolai Spleth, hvis Fader var Præst i Lilleheddinge, er født 1749, tog 1774 Embedsexamen med ringeste Charakter, blev Aaret efter Skolelærer i Besterborg, 1779 Degn i Birket, blev 30te Juli 1785 resid. Capl. her og døde i dette Embede 1805. Om Hr. Spleth fortælles endnu mange Historier. Det er saaledes bekjendt, at han paa en Maade „skjændtes“ med Vorherre paa Prædikestolen, naar han som en god Landmand bad om Regnveir. „I Forgaars fik de Veileby Mænd en deilig Regn“, udbrod han saaledes engang, „og da jeg i forrige Uge var i Rødby, blev jeg gjennemblødt, da jeg kjørte hjem; men her faldt ikke en Draabe. Er da vi her i Thirsted og Skjorringe Sogne Syndere fremfor hine, at de skal faae Regn og vi forgyaves julle derefter. Nei! for saa maatte jeg kjende de Rødbymænd og Bønderne i Veileby bedre end Du, alvidende Gud, og det vilde jo være en Urimelighed at sige. Men giv os nu ogsaa snart en vederqvægende Regn, ja lad det blive en almindelig Vandereg, og vi skulle Alle prise dit Navn.“ Naar Hogen havde græsset paa hans Mark, eller sjaalet af hans Gjerder, sparede han ligeaa lidt dem paa Prædikestolen som Vorherre; „men ligemeget hjalp det“. I

hans Tid bleve Capellaniet's Indkomster imidlertid forbedrede ved Hr. Ammentorps Død, idet en Refusion paa 83 Dtr. 4 Sk. blev taget fra Præstefaldet og tillagt Capellanen, som tillige erholdt 16 Ddr. Land til Erstatning for 8 Hoveders Græsning i Grevskabet's Skove. Endelig blev Annegaarden fri for alle 3 Tiender.

7) Hr. Henrik Vilhelm Breinholm, blev den 26de October 1805 Capellan her (see S. 268 Nr. 14).

8) Hr. Peter Both, født 1781, privat dim. til Universitetet med Udmærkelse 1798. Døde her.

9) Hr. Ole Christian Bjerre, 1813—15 (see S. 433 Nr. 16).

10) Hr. Vilhelm Thaning, 1815—18 (see S. 433 Nr. 17).

11) Hr. Christoffer Michael Clausen, 1819—21 (see S. 174 Nr. 18).

12) Hr. Niels Sidenius, 1821—27 (see S. 279 e).

13) Hr. Daniel Ludvig Blechingberg, 1827—30 (see S. 489 Nr. 16).

14) Hr. Hans Anker Jespersen, 1831—32 (see S. 166 Nr. 16).

15) Hr. Konrad Mannelstad, 1833—40 (see S. 289 Nr. 15).

16) Hr. Hans Rudolph Christian Emil Warming, hvis Fader var Sognepræst i Knebel, er født 1808, blev peri. Capl. i Marstal 1837, Katechet i Åsens 1839, hvilken Stilling han, nærmest for at søie sine Svigerforældre, omblyttede med dette Embede den 10de Decbr. 1840, † den 5te Juni 1844. Hans Enke, Eline Margrethe Brünniche, en Datter af Provsten i Skovlænge, S. og G., er nu gift med Toldforvalter og Kammerraad Michael Christian Petersen i Horsens. Hr. Warming var en nidkjær Præst samt en dygtig og djærv Mand, som bar sine sidste Lidelser med en troende Christens hele Kraft.

17) Hr. Hans Peter Thojstrup Krebs, var her fra 1844 til den 28de Novbr. 1855, da han blev Sognepræst i Koldby paa Samø. Hr. Krebs er født 1814 i Rudkjøbing, hvor Faderen, som kom til Idestrup, dengang var Katedet. Senere var han Cpl. p. p. først i Karleby og siden i Nastrup og ægtede efter sin Kaldelse hertil en Datter af Kammerherre Wichfeld paa Engestofte, hos hvem han i Mellemtiden havde været Huuslærer. Flere Børn.

18) Hr. Peter Leonard Trojel, blev kaldet hertil den 16de Februar 1856. Han er født i Nebbelunde 1819 og er gift med sin Moders Broderdatter, Charlotte Elisabeth Birch, født 1825.

Skjerringe Sogn,

Anneq til Ihirsted, har 215 Tdr. Hartk., men kun 200 Jndb. ¹⁾ 820 Tdr. Land af den store Christiansøede Skov strækker sig ind i Sognet, som blot har Byerne D. og B. Skjerringe samt „Skovhusene“.

Kirken er lille, men lys og ventlig og er omgivet af Kastanietræer. Det Bindingsværks Taarn, som er opført i Mands Minde, er altid bedre end et Klokketuus. Altertablen af Gips. Gibjet Loft og et nyt Orgel. Alterklædet har tidligere været Statsminister Neventlows Ordensdragt.

Det Mærkværdigste i Sognet er det gamle Herresøde Christiansøede, tilforn kaldet Tostrup eller Taastrup, egentlig Thorstorp, efter en nedlagt Bondeby. Gaarden ligger just ikke i en meget „lystig“ Egn; men bestiger man Hovedbygningens Altan, har man dog en fortræffelig Udsigt. „Hovedbygningen har ikke sin Lige i Laaland, med mindre det skulde være Frederiksdal.“ Den har tildeels 3 Stovværk, er bygget i italiensk Stil og er omgivet af Grave; Haven har „lystige“ Alleer, kostbare Drangerier, Træer og Blomster, item en smuk Samling af

¹⁾ Nu 34½ Td. Hartk., 9 Tdr. Skovst., 1 Td. Mst., 708 Jndb. og 32 Gd.

Statuer. Gaarden, som besidder en kostbar Malerisamling, er tillige en fordeelagtig Avlsgaard, som har 72 Tdr. Hartkorn¹⁾ og avler aarlig 1100 Tdr. Korn. Den har oversflodige Skove, men Hollænderiet kan ikke være meget stort og bestaaer kun af 100 Stk. Qvæg. Det hele Grevskab maa aarlig indbringe sin Eier 12,000 Daler. Den 26de Novbr. 1851 afbrændte alle Ladebygninger tilligemed hele Høsten og al den indavlede Sæd, uden at man, trods de ivrigste Undersøgelser, fik Gjerningsmanden opdaget; thi at Jlden var paaat synes aabenbart, navnlig af den Grund, at der umiddelbart isorveien var gjort flere forgjæves Forsøg i samme Retning.

Tostrup²⁾ skal være anlagt 1353; men dens Historie begynder langt senere. I Den anden Halvdeel af det 15de Aarhundrede tilhørte den Hr. Tyge Lunge, gift med Fru Anna Nielsdatter Kabbel; deres Datter, Fru Maren, ægtede Rigsraaden Hr. Axel Brahe, der døde 1487. Hans Søn, Tyge Axelsen Brahe, var først gift med Fru Magdalene Krog-næs, † 1510, og derpaa med Fru Sophie Rud, der bragte ham en Mængde Jordegods i Medgift. Han døde 1523 som Ridder og Rigsraad, hvorefter Sønnen, Jørgen Brahe, gift med Inger (Ingeborg) Dye til Søllestedgaard, fik Tostrup; han var en meget anseet Mand paa den Tid, Lehnsmænd paa forskjellige Steder og ledsagede endog 1548 Kongens Datter, Anna, til Sachsen. Som Lehnsmænd over Nykjøbing-Lehn (hvortil henv.) blev han 1548 stevnet for Kongens Retterthing af Bonden Jørgen Olsen i Blastrup, der tilligemed sin Fader var bleven stoffet og blokket formeentlig uden al Sag og Brøde. Lehnsmænd blev ogsaa dømt at give Bonden Erstatning for Kost og Taring. Han var Farbroder til den senere saa berømte Tyge Brahe, der eiede Gaarden i Forening med Hr. Dve Brahe. Sidstnævntes Datter, Fru

¹⁾ Nu 76. Parcelgaarden Frihedsminde har 32 Tdr. Paa denne Gaard bleve de engelske Plove først anvendte her paa Laaland.

²⁾ Af Provectet til Danske Herregaarde.

Beate, ægtede Rigsraaden Jørgen Løffe til Overgaard, † 1583, som derved blev Medeier af Løstrup. Hans Datter, Fru Kirstine, ægtede Eiler Grubbe, som alt døde 1585, hvorpaa hans Søn, Jørgen, fik Gaarden. Under alt dette var Løstrup ikke aldeles gaaet bort fra Slægten Brahe; thi Jørgen Brahe, en Brodersøn af den ældre Jørgen Brahe og Søn af Otte B. til Knudstrup, eiede ligedes en Deel af Løstrup. Hr. Jørgen og hans Hustru, Fru Ingeborg Parsberg, døde begge 1601, hvorpaa hans Deel af Gaarden gif over til Sønnen, Tønne, der døde 1611 under Kalmars Beleiring; ogjaa Tyge Brahe, en Sønesøn af Tyge Axelsens Broder, Axel Brahe til Krogholm, frev sig ligeledes til Løstrup. Jørgen Eilersen Grubbe var gift med Lene Rud, en Datter af Knud Rud til Bedbygaard og Fru Hilleborg Gylbenstjerne. Deres Ægteskab var velsignet med 19 Børn. Fru Lene var den sidste af alle Ruderne og døde 1673. Da Jørgen Grubbe endnu var i hollandsk Krigstjeneste, skjød han sin egen Ritmester, men slap dog ved sin Hests Raskhed og gode Venners Bistand ud af Landet, ja fik endog en hæderlig Afsked fra Krigstjenesten, blev siden Ritmester i Kalmærkrigen og 1626 Hovidsmand paa Vestervig. Han blev tillige Eier af Bedbygaard og døde 1640. Gaarden gif nu over til hans ældste Søn, Christian, som imidlertid solgte den 1661 til Rigsdrosten Jochum Gerðdorff. Hans Søner, Major Henrik Gerðdorff og Etatsraad Frederik Gerðdorff, solgte atter Gaarden til Admiralitetsraad Poul Klingenberg, der gjorde sig saa fortjent af Postvæsenets Indretning¹⁾. Poul Klingenberg solgte derefter Gaarden til Baron Jens Juel, Søn af Rigsraad Erik Juel til Hundsbæk m. m. og Fru Sophie

¹⁾ Ifølge Rogert var det Generallieutenant Bjelke og Jens Rothsteen til Leerbeksholm, som den 15de Marts 1669 solgte Løstrup Gaard og Gods til Poul Klingenberg, der samme Dag købte Aalstrup af Henrik Gerðdorff.

Sehested. Efter sin Hjemkomst fra den sædvanlige Udenlandsreise for adelige Herrer, blev han benyttet i diplomatiske Grænder og viste sig særdeles dygtig. 1662 var han Gesandt i Stockholm, blev 1671 Storkors af Dbr. og Maret efter Geheimeraad, Vicepræsident i Rentekammeret og Friherre, idet hans Gods, Baldbygaard i Sjælland, blev ophøiet til et Baroni, under Navn af Juellinge. Han udmærkede sig ikke mindre i Krigen og lagde saaledes megen Tapperhed for Dagen ved Indtagelsen af Bennerøborg 1676. 1677 og 78 fulgte han med sin Broder Niels til Søes, og var ham ofte til stor Nytte. 1679 deeltog han i Fredsunderhandlingerne med Frankrig og Sverrig og blev samme Aar Ridder af Elefanten. Senere var han et Par Gange Gesandt i Stockholm; blev 1699 Generaladmiral og døde den 23de Mai 1702. Han opførte den nuværende Hovedbygning og oprettede et Virke-thing for Tostrup. Hans trende Hustruer vare Bibekke Skeel, Datter af Otto Skeel til Ratholm, Regitze Sophie Bind og Dorthea Kragh. Han efterlod sig ingen Sønner, men havde i første Ægteskab flere Døttre, af hvilke Jomfru Helvig Eleonore ægtede Baron Kragh. Den følgende Eier af Tostrup var hans Stedson, Baron Vilhelm Gyldenkrone, en Søn af hans anden Frue i et tidligere Ægteskab. Han var gift med Christiane Banner, som efter sin første Mand's Død ægtede Conferentsraad Rankau til Seegalendorff. Han solgte Tostrup og Aalstrup med 140 Tdr. Hartk. Hovedgaardstøgt, 844 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk. Bøndergods og 3 Tiender for 100,000 Dlr. til Grev Christian Ditlev Reventlow til Krænkerup. 1728 fik han Skjode paa disse Eiendomme, som han forenede med Pederstrup og Skjelstøfte, samt det senere frasolgte Lungeholm, og den 28de Juli 1729 oprettede til Grevskabet Christiansborg med et samlet Hartkorn af 2740 $\frac{1}{2}$ Td. 1741 forandredes Navnet til Christiansgade, fordi det kongelige Slot i Kjøbenhavn ogsaa havde faaet Navnet Christiansborg. Da denne Grev Reventlow alt er omtalt under Lungeholm, hen-

viseð Læjerner dertil; kun maa bemærkes, at han var gift med den for sin Herfleshyge og Gjerrighed lige berygtede Benedicte Marie Brockdorff fra Bothkamp. Under falske Navne paatog hun sig at forjyne Hæren i Skaane med Levnetsmidler, som i Reglen vare fordærvede eller udebleve aldeles, men derved forsøgede hun sine Rigdomme i en forbausende Grad. For at samle end flere Penge, indlod hun sig med en tydsk Guld- mager Dippel, som hun først fik gjort til Cancelliraad, men siden lod kaste i Fængsel paa Hammershuus, hvor han sad i 7 Aar, alene fordi han ikke kunde skaffe hende Guld nok. Han blev derefter en Tid forviist Riget. Beklageligt, at en saa hæderlig Familie skal have en saadan Plet paa sit Stamtræ! Ved Grev Reventlows Død 1738 gik Grevskabet over til hans Søn af samme Navn, han var Geheimsecr. og Assessor i Hoiesteret, første Gang gift med Baronesse Johanne Bot- mar, anden Gang med Comtesse Charlotte Holstein og døde 1775. Grevskabet tilfaldt hans ældste Søn, Grev Christian Ditlev Frederik Reventlow, der er født paa Chri- stianshøde og burde altjaa have Blads S. 25. Hans ædle Stedmoder opdrog ham i Hjemmet paa en saare forstandig Maade; sin senere Underviisning fik han først i Altona og siden paa Sorø Academi. Efter et Par Aars Ophold der, foretog han sig tilligemed sin Broder Johan Ludvig, der siden fik Baroniet Brahetrolleborg, en Udenlandsreise; der havde den største Indflydelse paa hans senere Virken. 1774 ægtede han Frøken Frederikke Louise Sophie Charlotte v. Beulewiz, Datter af Geheimeraad, Overhofmester v. Beulewiz i Sorø (+ 1822), der var hans st røfaste og fjærlige Ægtefælle i henved 50 Aar, + 1822. 1773 blev han Kammerherre, 1775 Deputeret i Commerccollegiet, 1781 Geheimeraad m. m. Da Kronprinds Frederik 1784 havde overtaget Regjeringen, blev Reventlow først Deputeret i Rentekammeret og 5 Aar efter dets Præsident. De friere Anskuelser hos den nye Regjering gave ham Leilighed til at følge sine ædle Anskuelser med Hensyn til

Forbedring af Bondestandens Kaar, da han foredrog nogle Bonders Klager for Kronprindsen og med glødende Farver skildrede han den Elendighed, hvori Bondestanden var ned-sunken. Dette gjorde et dybt Indtryk paa den unge, menneske-fjærlige Fyrste, som strax lod nedjætte den berømte Landbo-commission, der fik Reventlow til Formand. Skjøndt hans ovennævnte Broder og nogle andre Stormænd deelte hans Anskuelse, var dette dog langtfra Tilfældet med den langt overveiende Hob af Herremændene; men uden at bryde sig om deres bittere Had vedblev han i en Række Aar at kæmpe for de samme Anskuelse, og tilsidst lærte Modstanderne dog at indsee, at han tillige virkede til deres Gavn. Men ved Siden heraf var han dog ikke ledig i andre Retninger. Bearbejdet blev ligeligere fordeelt, meget Flyvesand dæmpet; Amterne fik en bedre Inddeling, Opbejersels- og Regnskabsvæsenet blev bedre ordnet; han forberedte en ny Matrikel og samlede Stof til en ny Forordning om Jordudskiftning. I Sønderjylland og Holsteen bleve Statens Godser udstykkede, Almindingerne og de store Moser udskiftede, Selveiendom indført, Livegenskabet hævet paa Klosters og de Adeliges Godser og endelig fik Digevæsenet en bedre Indretning. Ogsaa for Skovkulturen sørgede han paa flere Maader og undersøgte det norske Bjergvæsen med egue Øine; den almindelige Bjerganordning for Norge af 1812 er jaaledes hans Værk. Han bragte Forretningssagen i Rentekammeret paa en bedre Fod og var selv overordentlig arbeidsom og nøiagtig i alle Embedsforhold. Han var desuden en Belynder af de skjønne Kunster og viste f. Ex. den unge Thorvaldsen megen Velvillie. 1777 blev han Stf. af Dbr., 1797 Statsminister og 1803 Ridder af Elefanten. 1813 nedlagde han sine Embeder, men vedblev dog at være Medlem af Statsraadet, Skjøndt han fra nu af næsten stedse levede paa Laaland.

Da Greven overtog Christianshøje, bleve Herregaardene endnu drevne paa den gamle Maade, Markerne laae i Fælles-

skab og Bønderne, som gjorde fuldt Hoveri, havde forfaldne Gaarde og en usjel Dvægbejærtning. Men snart fik Alt et ganske andet Udseende, og Bøndernes Vilkaar forbedredes ved hans vise Foranstaltning i en ganske overordentlig Grad. Sine Skove viste han ligeledes stor Omhu og kunde vandre som Olding i de skønne Skove, han selv havde plantet. For Godjernes Skolevæsen sørgede han ligesaa omhyggelig; de gamle Skoler bleve ombyggede, nye opførte og Lærernes Løn forbedrede. Engang om Maaneden samledes han med Præsterne og Skolelærerne for at overveie Skolernes og Børnernes Larv. Ved de aarlige Prøver var han stedse selv tilstede i sine Skoler, hørte, hvad Børnene kunde, og fortalte dem Historier, som de igjen maatte opskrive til ham. For de ældre Bønder byggede han Fattighuse, som han selv ofte besøgte, og trøstede de Syge og Svage paa alle Maader. Hver Mandag-aften var han beredt til at høre Klager og udjævne de Tvistigheder, der vare opstaaede imellem Bønderne. Saagodtjom lige til hans sidste Time fjorte han jevnlig ud for at tale med sine Bønder, hvilke han stedse satte sin Glæde i at besøge. Han var en stadig Gjæst i Herrens Huus og læste daglig i Bibelen. Egetil Oldingsalderen bevarede han en usforstyrret Kraft baade paa Sjæl og Legeme og kunde lige til Aaret før sin Dod gaae et Par Mil om Dagen. Denne ædle og høitfortjente Mand døde af Koldbrand den 11te Octbr. 1827, og aldrig har Laaland frembragt et herligere Menneſte.¹⁾ Grevskabet arvede den ældste Søn, Kammerherre Grev Christian Ditlev Reventlow, født i Kjøbenhavn den 28de Februar 1775. I sin første Barndom var han svagelig, men blev siden stærk nok, indtil han i sine sidste Aar leed en Deel af

¹⁾ See fremdeles Side 167, hvor der i den 13de Linie i. o. staar „Brødre“ for „Bønder“. Da Kirkegaarden (ikke Kirken) blev udvidet 1823. vilde Bønderne ikke benytte den nye Jord til Leiesæder, og derfor lod Greven sin Familiegravelse indrette der. M.

Nerveigt, uden dog at tabe sin Aands Livlighed. I sin Ungdom blev han underviist hjemme; blev Student 1793 og tog 3 Aar efter juridisk Embedsexamen med bedste Charakter. Studerede senere ogsaa i Kiel, for som vordende Slesvigsk Godsseier at blive kjendt med Retsforholdene der. Det var under sit Ophold her at han blev kjendt med den „fjønne og elskelige“ Fruen Margrethe Benedicte v. Qvalen, født d. 4de Novbr. 1774; hun var en Datter af Geheimeraad v. Qvalen til Vindeby i Slesvig og Hylleborg Margrethe, født Grevinde Holck, og de havde Bryllup Aar 1800. Hun stjænkede ham 4 Sønner og 3 Døttre, hvoraf 2 S. og 2 D. overlevede ham; men hun berøvedes ham alt den 13de April 1813, og nu henlevede han sin øvrige Tid som Enkemand; thi han kunde aldrig glemme sin Benedicte, ved hvis Side han nu hviler i Benedictes Lund (see S. 269). 1827 overtog Grev Reventlow ved sin Faders Død de herlige Godser, hvis Bedste var hans Livs kjæreste Formaal. Det ligger udenfor denne Bog's Plan at udvikle dette i sin Heelhed, hvorfor vi blot ville bemærke, at han idetmindste med Hensyn til Hjertets Oprigtighed, gode Villie for Alles Vel, Omgjængelighed og ædle Tænkemaade fortjener samme herlige Bedømmelse, som den Historien har tildeelt hans Fader. Derfor intet Under, at han jaagte sin Død imøde med en saadan Sindsørlighed, at da han paa det Sidste vaagnede efter en lang Afmagt, udbrød han smilende: „Jeg lever altsaa endnu!“ Hans Død indtraf den 30te Januar 1851, og Efterretningen derom modtoges overalt paa Den med den samme dybe Deeltagelse, hvormed Biskop R. Møllers Dødsfald høretes. Disse tvende Mænd havde ogsaa Meget tilfælles i hele deres Tænke- og Handlemaade — thi ædle Sjæle ligne altid hinanden meer eller mindre.

Af hans Konge var han i sin Tid hædret med Dannebrogordenens Storkors; men han var ogsaa ham og Fødelandet en fuldtro Mand.

Grevens Børn:

1) Chr. Johan Ludvig, født d. 10de Septbr. 1801, gift den 16de Mai 1828 med Grevinde Polly Holck-Winterfeld. † 27de Septbr. 1828. Hans Enke lever paa Juellinge hos sin Datter, Benedicte Christiane Polly Gustave, gift den 24de Juni 1847 med Besidderen af Baromet Juellinge (see S. 184).

2) Ferdinand Carl Otto, født d. 20de Octbr. 1803, Kammerherre og Højjagernestter, nuværende Besidder af disse stolte Eiendomme, der kunne regnes for nogle af de herligste i det danske Rige. Grevskabet Christiansøde udgjør alene henved 2500 Tdr. Hartk. af alle Slags, hvoraf omtrent 1600 Tdr. Hartk. Bøndergods og over 500 Tdr. Hartk. Eiender. Henved 250,000 Daler i Capitaler og 3200 Tdr. Land Skov. I October 1857 ægtede han sin Farbroders ældste Datter, Benedicte, og har senere (1859) opført nye og smukke Hovedbygninger paa Pederstrup, da de forrige (cfr. 271 Note) ikke længere svarede til de Fordringer, som en saa usædvanlig stor adelig Familie i Nutiden kunde reise til dem. Ligesom den hele Heventlowske Familie i de private Forhold kan stilles som et anbefalelsesværdigt Mønster for alle andre, saaledes finder Enhver endnu den samme gjæstmilde Modtagelse og den samme venlige Imødekommen, som nu snart i et Aarhundrede har havt sit Sæde paa Pederstrup, ligesom ogsaa den samme Belgjorenhed endnu spores vidt og bredt paa Godserne. Intet Under derfor, at hele Dens Befolkning hilsende de nye Bygninger paa Pederstrup som et glædeligt Tegn paa, at den grevelige Familie bestandig vilde betragte denne Gaard som sit rette Hjem.

3) Hylleborg (Hilda) Sophie, født d. 12te Decbr. 1804; Lehnsgrevens Svigermoder.

4) Malvina Louise Genoveva, født den 29de November 1806, Stiftsdame i Preez; men opholder sig stedse paa Pederstrup, hvor hendes elskelige Personlighed vinder Alles Hjerter.

5) Ludvig Joh. Chr. Leopold, født den 16de Jan. 1808, gift i Juli 1835 med Fruen Adelhaid v. d. Decken, hvis Fader var hannoveransk General. Greven døde endnu i Aaret 1835; men hans Enke lever.

6) Edvard Vilhelm, Hofjærgermester, født den 8de April 1810, gift 1844 med Fruen Helene v. Heimbrock, hvis Fader er hannoveransk Major. 3 Sønner og 2 Døttre. Har Pederstrup i Forpagtning.

7) Benedicte Louise Agnes, født 1ste April 1813, død 6 Uger efter Fødselen.

Grevens overlevende Sødskende ere:

1) Ludvig, afskediget Oberstlieutenant og Kammerherre, født den 7de Juni 1780, efterlod ved sin Død 1857 tvende Sønner og 3 Døttre. Af de første maa erindres Grev Arthur Reventlow, indtil for kort siden Amtmand i Tønder.

2) Ernst Christoffer Ditlev, afskediget Major, født den 6te August 1786, † 1859.

3) Einar Carl Ditlev, født den 6te Januar 1788, gift 1829 med sin Broderdatter Hylleborg Sophie og ved hende Fader til 4 Sønner og 3 Døttre, blandt hvilke sidste maa erindres Lehnshæjderens fortræffelige Ægtefælle.

4) Charlotte Augusta, født den 13de Januar 1790.

5) Frederik Ditlev, født den 25de November 1791, død den 8de October 1851 som Geheimeconferentsraad og dansk Gesandt i England, hvor han i den vanskeligste Tid opfyldte sine Pligter som en tro Mand imod Konge og Fødeland. Hans Enke, Grevinde Jutta, født Christensen boer i Kjøbenhavn. 1 Son og 2 Døttre levende. En Son døde kort før Faderen; en Datter, gift med Grev Reventlow-Criminil, døde 1857.

Før Kammerherren vare 3 Brødre og 3 Søstre afgaaede ved Døden. Af disse døde Grev Conrad som Forpagter af Frihedsminde. Hans Enke, Caroline Rosenkilde, hvis Fader var Justitiarius i Højesteret, lever i Kjøbenhavn. Comtesserne

Sophie og Louise ere døde som ældre, de øvrige Sødstende som spæde.¹⁾

Af milde Gaver, som ere skænkede dette Pastorat, ville vi mærke:

1774 gav Jacob Morsløth 1000 Dlr. D. G. til de Fattige paa Christianskjædes og Aalstrups Godser. For disse Penge er der senere bygget Fattighuse i Skjærringe og Landet, saa at der nu kun ere 125 Dlr. tilbage, af hvilke Lemmerne i førstnævnte Fattighuus nyde Godt. 1791 og 1797 gav Hr. Ammentorp 275 Dlr. S. til fattige Skolebørn i samme Pastorats Skoler.

1824 skænkede Enkegravinde Louise Stolberg, sødt Reventlow, Alt hvad hendes Dødsbo maatte indbringe til Pension for sine Tjenestefolk, og efter disses Dod til de Fattige paa Grevskaberne Christianskjæde, Reventlow-Sandberg og Baroniet Brahetrolleborg. Den hele Sum udgjorde 8111 Daler, hvoraf der dog medgif 1297 Dlr. til Pensionerne. Betydeligt er dog Dronning Anna Sophies Stiftelse, der skriver sig fra den 5te Januar 1743, idet hun bestemte en Sum paa 40,000 Dlr. til Oprettelse af et Enkejæde. Ifølge Testamentets Anordning overtog Grevinde Ulrica Eleonora Danneffjold-Laurvig Bestyrelsen af denne „Stiftelse“ og fattede den Beslutning med Tiden at opføre en Bolig for adelige Enker, uagtet dette slet ikke var bestemt i Testamentet, og oplagde af den Grund de fleste Renter, saaat den hele Capital 1754 beløb sig næsten til 56,000 Dlr. Grevinden forfattede nu en Fundats (den 9de Marts), hvori hun bestemte, at der skulde bygges et Stiftshuus for 5 adelige Enker, der skulde have 250 Dlr. aarlig til Underhold (Priorinden 300) og kunde de hidtil givne Pensioner til borgerlige Enker af den Grund ikke udredes, saa skulde de bortfalde og ingen Borgerlig senere erholde slige. Heldigviis var den senere

¹⁾ Lidsels efter nekr. Samlinger, suppl. ved Hr. Cand. theol. Frants Hansen.

Direction bejædet af en liberalere Aand, og efter vidtløftige Forhandlinger, under hvilke den oprindelige Capital var opvoget til omtrent 157,000 Dlr., lykkedes det Geheime-Statsminister Grev Reventlow den 17de Octbr. 1821 at faae Grevinde Dannebergjolds sneverhjertede Bestemmelser hævede, og tilkjendegav H. M. denne ædle Mand sin allerhøieste Velbehag for den Flid, Ridfærhed og redelige Omhu, som han ved denne Leilighed havde lagt for Dagen, og hvorfor Laaland ikke nok som kan være ham taknemlig, skjøndt Kassererforretningerne senere ikke altid have været i de heldigste Hænder.

Beileby (Wæltbøby) Sogn.

Dette gamle Sted kaldtes forhen Torpe og skal være bygget for Christi Fødsel. Sognet bestaaer af en eneste By med 208 Idr. Hartk. ¹⁾), men S. B. for Kirken laae endnu en By, kaldet Maglebjerg, som skal være afbrændt af de Svenske 1659. Dens Jorder høre nu til Beileby.

Kirken er kun lille, men lys og venlig; den har Taarn med Spiir og ligger nogle Hundrede Skridt S. for Byen. Man vil paastaae, at paa den Høi, hvor den nu staaer, var Odin „i fuld Krigsrustning“ opreist i Hedenskabets Tid. Man har oftere ansøgt om at faae Beileby Kirke til at dele Skjæbne med Aageby Kirke; men da Thirsted Kirke, hvortil Menigheden saa skulde søge, vilde være altfor lille til tvende Sogne, ere Forsøgene heldigviis stedsde strandede og ville rimeligviis i Fremtiden aldrig fornøes.

Fra Reformationen indtil 1694 havde Beileby sine egne

Præster.

1) Hr. Peder Klemmenjen, kom her 1531 (see Taagerup).

2) Hr. Laurits Hanjen, skal endog have været Sognepræst her i 53 Aar (T. T.) og døde 1613.

¹⁾ Nu 182½ Idr. Hartk., 27 Od. og 435 Indb.

3) Hr. Rasmus Rasmussen Rjøring, var Capl. i Rodby 1606—14, da han kom hertil, og døde omtrent 1648. Hans Hustru see S. 134 Nr. 4.

4) Hr. Tønne Henriksen Hirnklow (see S. 193), er født 1608 og var her 1648.

5) Hr. David Davidsen Stigelius, var forhen Cpl. i Magleby paa Langeland. † 1681.

6) Hr. Niels Rasmussen Medelfart, kaldet d. 9de Decbr. 1674 til Formandens Medhjælper. † 9de Octbr. 1694.

Hillested (Hildistada) Sogn,

Anney til Maribo, har 293 Ldr. Hartkorn og 550 Indb.¹⁾ Landsbyer: Hillested, Haaret og Raaby. Af Skovpartier — tilsammen 126 Ldr. Pd. — mærkes den lille Hillested Nørrehave. Kirken, helliget St. Andreas, har en Længde af 50 Alen og seer med sit Taarn og paa Grund af sin hele Beliggenhed temmelig anseelig ud. Seierværket er ubrugeligt. Ved Kirkens Restauration i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede ødelagdes alle Kirkens gamle Documenter og Brevskaber.

I Sognet ligger Binnige paa 13 $\frac{1}{2}$ ²⁾ Ld. Hartkorn. Denne Gaard horer under Grevskabet Knuthenborg, har en liden net pyntet Hovedbygning og en liden fornøielig Have. Gaardens ældste Historie er ubis. 1689 den 13de Mai fjesdede Kong Christian den Femte Binnige til Kammerjunker v. Reichow, som var Forfjærer ved hans Taffel og stod i stor Naade hos ham. „Denne fromme Mand“, der alt er omtalt imellem Stiftamtmandene, lod vist aldrig Noget lide med sin Willie, thi han var en Hader af Uretfærdighed; men saasom han var godtroende og tillige sygelig, handlede hans Betjente

1) Nu 286 $\frac{1}{2}$ Ld. Hartk., 1 $\frac{1}{2}$ Ld. Mff., 806 Indb. og 42 Gb.

2) Nu 34 $\frac{1}{2}$ Ld.

i hans Navn vel ikke altid jom de burde. Etatsraad Reichow var først gift med Friherinde Sophia Amalia Holdt; deres Datter, Hilleborg Leonore, døde i sine bedste Aar den 24de Octbr. 1690. Sin anden Hustru, Anna Margrethe v. Knuth, født paa Veisten i Mecklenborg 1678, ægtede han i Kjøbenhavn 1699. Hun døde af en „hidfig Sygdom“ den 5te December 1712. Etatsraaden selv døde i Nykjøbing den 2den April 1735. (N.) 1695 den 6te Juli solgte han Gaarden til Grev A. C. Knuth, der indlemmede den i Grevskabet.

Hillested havde indtil 1695 sine egne

Præster.

1) Hr. Jørgen Nielsen, levede her 1534; thi da forligte Hr. Otto Krumpen ham med Sognemændene om Kirkefløven. Han skal endnu have levet her 1540. Mærkeligt nok begynder Præsterækken i Maribo med en Mand af samme Navn.

2) Hr. Knud Lauritsen, levede her 1550.

3) Hr. Peder Kortsen, kaldet 1563.

4) Hr. Jacob Jensen, var her 1584, havde til Medtjener sin Søn, Hr. Jens Jacobsen, som døde 1591 og ikke blev Sognepræst.

5) Hr. Laurits Hanjen, var tidligere Capt. i Vestenfløve og Rødbby, blev 1591 taget af Formanden til Medhjælper og Efterfølger paa den Betingelse, at han skulde ægte Sønnens Enke og være hendes 5 unyndige Børn i Faders Sted. Stift nok! Begr. 4de Septbr. 1599.

6) Hr. Christen Madsen Brun, kom her 1599, blev Provst 1621 og døde den 31te August 1639 (see S. 216).

7) Hr. Frederik Justesen, født 1610. ord. til Medtjener hos Formanden 1639 og blev Sognepræst endnu i samme Aar. Var her til 1642. Man troede, at han havde det Princip: „Skal det gaae godt i Verden og skal Rigdom formeres, maa man ikke prædike for haardt imod Lasten.“

8) Hr. Mads Pederjen Lerche, var rimeligviis Hører i Nyborg 1640. Han er født 1608, ord. til Sognepræst her den 20de Juli 1642 og døde 1667.¹⁾

9) Hr. Christian Christoffersen Herfort, f. 1637 i Nykjøbing, hvor Faderen var Hofapotheker; blev Medtjener her 1667 og jamme Aar Sognepræst. Vgr. den 11te Marts 1678.

10) Hr. Eiler Christian Hansen Wolf, 1678–95 (see II. S. 89 Nr. 9).

Sillested blev nu annecteret til Maribo.²⁾

Døstøfte Sogn (Døstøjt)

har 1759 Ldr. Hartk. og 1200 Indb.³⁾ Næsten overalt i Sognet findes Skovpartier, uagtet store Skovstrækninger ere forsvundne her som andre Steder paa Den (cfr. Hunsøby), saasom Skaanings Have, Sørup Roder, Sørup Hestehave, Nørmarken, Strandskov, en Deel af Merrits Skov, samt Langet og Døstøfte Skove, Dele af de store Skovstrækninger midt i Laaland, hvoraf Christianshædes Skove udgjøre Hovedmaasjen. Landdæbyerne ere Døstøfte, Paarup, Grikstrup, Langet, Havløkke, Keersnæs, Bandholm (see Maribo) og Nørballe. De store Løstfillinger kaldtes engang Nørballe Markstykker, fordi Bønderne en Tid vare saa fattige, at disse vare deres bedste Penge. (M.)

Døstøfte kaldtes fordum „Skovbyer“. Det nuværende Navn skal komme af de „søllige Løfter“, fordi Sognet i sin Tid

¹⁾ Hr. Barfod har beviist Udg., at ovennævnte Hr. Mads ligesaalet som Provst Mads i Lander hørte til den adelige Familie Lerche. Mads Pederjen Lerche, født 1610 og † 1660 som Præst i Nyborg, var derimod Heelbroder til Stifantmand Lerche. Underligt nok, at der skulde leve 3 Præster, ved Navn Mads Lerche, saantidig med hinanden.

²⁾ Ovenstaaende Series er ordnet ved Bistand af Hr. Barfod og en Præsterække i Archivet i Maribo, esterjom Hr. Rhodes langtfra var paalidelig.

³⁾ Nu 793½ Ld. Hartk., 44½ Ld. Skovst., 3½ Ld. Mst., 109 Ud. og 2,444 Indb. (1855 kun 17 færre).

horte til Sønder Herred. Sorup Sø, tidligere beved 100 Tdr. Land stor, er nu blot 15.

I Langet By laae 1624 en overmaade stor Steen, som de hedenske Forfædre ifølge Sagnet have brugt til Offersted og senere blev brugt til Alterbord, før Østfste Kirke blev bygget. Da en Præst ved Navn Hr. Peder engang vilde flytte den til Præstegaarden, var den saa tung, at 6 Heste ikke formaaede at trække den længere end til Enden af Byen, hvor man maatte lade den ligge; men da Bønderne vilde have den tilbage til sit gamle Sted, kunde tvende Stude med Vethed slæbe den bort.

I Svanevig forsamledes forduum en Mængde Svauer, og skal Vigen deraf have faaet sit nuværende Navn.

Ncerøna's første Beboere vare Fiskere, som fra Arild's Tid lige til ind i det 17de Aarhundrede maatte holde Vagt paa „Svendehøi“, for at tage Vare paa de fjendtlige Skibe. Byen horte dengang til Bordingborg Lehn — har formodentlig været en isoleret Vagtpost — og udgjorde et frit Birk.

Til Præstegaarden hører en Skov ved Navn Sibberud, saakaldet efter en Jomfru Sibylle (Rud?), som skal have givet den til Præstegaarden langt tilbage i Tiden. Hun agtede at bygge et Capel i samme Skov; men da Materialet vel var samlet, døde hun og ligger begravet i Sibbes- eller Sibbils-høi — saaledes blander Sagnet Hedenskab med Christendom.

En Underflov, Tyrehaven, blev engang givet til Præstegaarden til Bederlag for at Hs. Belærverdighed baade Sommer og Vinter holdt Sognet med Tyr. (T. T.)

Grifstrup Boldsted bestaaer af 2 flobegroede Høie med en dyb Grav om hver Høi, samt endnu en dobbelt Grav udenom dem begge. Historien tier med Hensyn til denne Befæstnings første Anlæg og endelige Skjæbne. Muurlevninger ere ikke at opdage, uagtet man har jorddybet Gravene for at bruge Mudderet til Gjødning. Kun i Bunden af den ene Grav fandt Udg. en Egestolpe, der sandsynligviis er en Levning af en fordums Bro. Maaskee har denne Befæstning, der har ligget skjult

midt i Landet imellem Mojer og Skov, været en Central-fæstning, hvorhen man tog sin Tilflugt, naar Landet oversvømmedes af de vilde Bønder.

Omegnens Beboere nære endnu en vis Sky for disse gamle Boldc, som man ikke gjerne påserer ved Midnat, „da der ikke skal være rigtigt imellem dem“. Ligeledes fortæller Sagnet, at en Bøndedreng, som vogtede Faar, engang mødte en hoi grønklædt Mand paa Boldstedet; han gav ham en gammel Sølvmynt „af Størrelse som en Fireskillig“ og sagde ham, at han hver Morgen skulde finde en saadan Mynt paa det Sted, hvor han stod, saa længe han selv kunde tie stille med sin Lykke. Drengen holdt Ord; men en Dag fandt Forældrene „en heel Trækko fuld“ af gamle Smaamynter, og da han ikke strax vilde sige, hvorledes han var kommen til disse Penge, bankede de ham saalænge indtil han fortalte dem Alt. Bæk var nu Fjirsillingen! og da Forældrene derefter gav sig til at grave paa det anviste Sted, fik de den samme Lykke som alle andre Skattegravere — en lang Næse. Men Mærket af deres eller Andres Efterforskninger er endnu synligt paa den ene Hoi, og det Sagn vedligeholder sig, at en stor Skat maa være skjult paa et eller andet Sted i Boldstedet.

1624 skriver Sognepræsten Jacob Jacobsen Følgende:

„Hvad Sognefolkene's Klædedragt vedkommer, da haver den i gamle Dage været eenfoldig og alvorlig. Mændene bare Kjoler, hængende midt ned paa Laaret. Paa Ryggen sad 2 store Folder og ligeledes vare der 2 Folder over hver Albue for Styrkens Skyld. Buxer og Hoser vare udi Cet. Paa Hovedet havde hver et lidet „Bonnet“, som var „nopped“, hvilket kaldtes „Nophett“ og paa Fødderne „Tungesko“. Naar Qvinderne gik til Kirke, bare de Skjorter af adskillige Farver. Til Prydelse brugte de blantt Sølv, som var forgyldet. Nu skal man ei stille Bønder og Borgere fra hverandre i Klædedragt, eller Borgerfælle og Bønderqvinder. For Tarvelighed er kommen Hofart i Klæder, for velbyggede Gaarde

og god Formue, tomme Huse og bedrøvelig Fattigdom." Man seer heraf, at Nutidens Jammerraab over Tidernes Forværelse er en gammel Klagejang.

Dmtr. 1826 skal der have været en saadan Tørke i Sognet, at flere Beboere maatte vande Qvæg i Maribo Nørresø. (M.)

Kirken, med et smukt Taarn med Spidstæg, har en Tilbygning fra Midten af det syttende Aarhundrede. Den har hvælvet Chor og Skib, er stor og anseelig, har Orgel og var i sin Tid helliget St. Peder. I Kirkegaardens Grave findes aldrig Vand, endog i de fugtigste Aar.

Nørballe Hospital. 1778 tilkjendte det kgl. Landhuusholdningsselskab Døstofte Sogns Gaardmand en Præmie paa 100 Dlr. for deres Flid i at grave Grøfter til at bortlede det skadelige Vand fra deres Marker og Enge. Denne Præmie skænkede Sognemændene efter Sognepræstens Opmuntring til Døpførelsen af et Fattighuus her i Sognet. Fornøiet ved at høre dette, skænkede det daværende Herskab paa Knuthenborg dem et Huus i Nørballe med tilliggende Have, og lod det paa egen Bekostning smukt indrette til 4 Fattige, ja tilføiede end yderligere 100 Dlr. i Penge. Af Gaver fra gammel Tid var her samlet omtrent 400 Dlr.; disse bleve nu forenede med ovennævnte og henlagte til det nye Hospital, hvis Grundcapital altjaa kom til at udgjøre 600 Dlr. og hvis Renter udelukkende deles imellem Hospitalets Fattige, medens Sognets øvrige Trængende nyde, hvad der aarligen indkommer af Blokpepengene og fra Herredskassen. Hospitalets hele Formue er nu ca. 1400 Dlr. (T.)

I Sognet mærkes Havløkkegaard (eg. Haverløkkegaard) med 34¹⁾ Tdr. Hartk., 2½ Td. Skovst. Til Gaarden avles 400 Tdr. Korn og her er Græsning nok til et Hollænderi paa 400 Røer. Egnen er overmaade lystig, efter som Skove og fede Græsgange alle vegne omgive Synet.

¹⁾ Nu 43½.

Gaarden, som før Ref. skal have tilhørt Jyens Bispestol, er for største Delen opstaaet af den forrige Landsby Haverløffes Jorder, som vare de bedste i hele Sognet og skal være opbygget af Hr. Lave Beck til Førslov, † 1607, som gav den sit nuværende Navn.

1624 eiedes Gaarden af hans Svigersøn, Hr. Grif Bilde til Rjersgaard, som lagde end mere Bøndergods til den. (T. T.) Af andre Giere kjendes: hans Søn, Hr. Lave Bilde, † 1675. Han var først gift med Pernille Marsvin, siden med Dorthé Schow, der menes at have været hans Tjenestepige og endnu eiede Gaarden 1696. (R.) Efter hans Tid forfaldt denne prægtige Gaard med samt sit Taarn saa aldeles, at man nu (1776) alene jeer Pladsen, hvor Bygningerne skal have staaet, og dog skal Taarnet have været 5 Loftet høit. Det nuværende Havløffegaard skal alene være Kornladerne og Staldene af den gamle Gaard, der ogsaa var omgiven af dybe Grave. 1698 solgte Lave Bildes Søn Christian Gaarden til den alt omtalte Søster Verche og siden har den tilhørt Knuthenborg.

Angaaende een af Gaardens forrige Giere (man mener fra Midten af 15de Aarh.) finder jeg denne Historie:

Paa Havløffe boede engang en Junker, som stød sin Frue ihjel i Kirken, den Dag de gik til Guds Bord. Han forskandsede sig nu i sin Gaard og Ingen turde gaae til ham for hans Ladefoged, som ved en List var kommen derind, havde faaet Magt med ham. Han blev derefter bragt i Forvaring til — Nysted, og nu ginge Præsterne til ham for at omvende ham; men han beloe dem Alle. Endelig kom en gammel Præst fra Nykjøbing, som i Stedet for at give sig i Tale med ham faldt paa Knæ for ham i Arresten og bad til Vorherre, saa Synderen kunde høre det, at han ret maatte faae Selvedes Pine at smage. Mere sagde han ikke, men dette var ogsaa Nok; thi Junkeren blev nu saa urolig, at han den næste Dag lod den gamle Gudsmænd kalde og „svømmede i

fine Dientaarer" — et stærkt Stykke — dengang denne atter traadte ind i Arresten til ham. — Men endnu gaaer Fruen omkring paa Gaarden under Navn af „Sjokkedorthe“.

End hører til dette Sogn Vandholmøgaard med 22¹⁾ Tdr. Hartk. og 4 $\frac{3}{8}$ Td. Skovfl. Dette Sted tilligemed den saakaldte „røde Mølle“ hører ligeledes nu under Grevskabet Knuthenborg. Gaarden har store Skove, gode Kornmarker og Græsninger, hvor 50 Malkesøer rundelig fødes. Den er ligeledes samlet af Bøndergodø; senere fik Kongen den, og tilsidst kom den til Familien Urne paa Naasmarke, med hvilken Gaard den bestandig har været forbunden. (Om Vandholm see Maribo.)

Baarjov ligger fornøielig ved Skoven, men har ingen anseelige Bygninger²⁾. 1624 kaldtes den „med Rette“ Boiskoe 3: Baadsko, fordi ingen kunde komme til den uden med vaade Sko, saa omringet som den var af Skov, Moradser og Bække eller Vaade. (T. T.)

Endnu maa erindres tvende Gaarde, Selveiendommen Laagerudøgaard³⁾ (s. S. 209) og den af sidst afdøde Grev Knuth nysoprettede Paarupgaard paa 23 $\frac{1}{2}$ Td. Hartk.

Al Sognepræster før Reformationen kjendes:

Hr. Gerven, Hr. Henrik Rust, Hr. Jon Laurentii, Hr. Hans Kiejsing, som var her 1401 og havde til Medhjælper Johannes Douvenich. Derefter kjendes først 1494 Hr. Knud Andersen, som levede endnu 1503. 1510—17 var her Hr. Rasmus Helijen. I hans Tid vare 2 Capl., Hr. Hans, som blev Præst i Krønge, og Hr. Johannes Pedersen, som kom til Herritslev. 1517 kom Hr. Hans Nielsen, der dræbtes 1520 ved det, at hans Medhjælper, Andreas Rasmussen, foran Alteret gav ham Alterbogen i Lindingen⁴⁾.

¹⁾ Nu 15 $\frac{1}{2}$.

²⁾ Nu 28 $\frac{3}{4}$ Td. Hartk.

³⁾ Nu 28 $\frac{3}{4}$ Td. Hartk.

⁴⁾ Efter T. T. og R., hvortil dog maa bemærkes, at IB. antager, at Hans Nielsen kom her 1477.

Efter Reformationen have her levet følgende

Præster.

1) Hr. Peder Paaske Wellejus, kom efter den ulykkelige Hr. Hans og gif 1527 over til Reformationen. Denne lærde Mand skal have havt 3 Capl.: Hr. Absalon, der blev Præst i Arninge (altsaa før Hr. Grubbe), Hr. Peder Larsen Klerk og Hr. Rasmus Rug. (R.)

2) Provst Jørgen Christenien, født 1520, blev Præst her 1542, Provst 1547, † 1593; var en redelig og nidfær Mand, der har nedskreven Adskilligt, som nu udtogéviis findes i det Rog. Manuskri.

3) Hr. Hans Madsen Brun, 1593—1612, var i det Mindste Provst 1607 og 10. (IB.)

4) Hr. Jacob Wolff, blev Provst 11te Novbr. 1639 og døde 1653. Han var Broder til Hr. Jørgen i Skovlænge og en Son af Læsemester, Mag. Jacob Wolff i Odense, en stridbar Mand, med hvem han havde en Proccs.

5) Mag. Bartram (Bertel) Buchwald, rimeligviis en Farbroder til Dr. Joh. Buchwald i Maribo, født 1622, Mag. 1649, 1651 Præst i Sorø, var her 1653—69. Gift med en Datter af Prof., Dr. jur. Claus Plum, ved Navn Ellen. En Son blev Præst i Sørbymagle.

6) Hr. Mikkel Madsen Wibe, født 1637, blev kaldet den 30te Juli 1699 (ord. den 18de August), men døde alt næste Aar.

7) Hr. Valentin Carstensen, født 1642, kaldet hertil den 20de Marts 1670 og død 1695. Med (Formandens Enke?) Elisabeth Lundt, en Søster til Præsterne i Bæggerløse og Thoreby, havde han en Son, der blev resid. Capl. her.

8) Hr. Holger Jacobsen Tryde, Stamsfader til Familien Tryde (IB.), skal være født i Skaane, hvor han senere var Huuslærer. Vist er det, at hans Familie havde hjemme paa diøse Ler og at han var Fætter til Formandens Kone.

Han var 40 Aar gammel, da han kaldtes hertil, den 30te Mai 1695 og døde 1727. Af hans 7 Børn mærkes Jacob (see II. S. 116 Nr. 28) Falentin, † 1770 som Præst i Sandby og B. i Sjælland, og Eggert Christoffer, Farsfader til Stiftsprovst Tryde.

9) Consistorialraad Poul Moth Thestrup, Søn af Provst Matthias Thestrup i Dalby og S. og Barbara Carstensen, er født den 11te Novbr. 1696; 1715 blev han privat dim. og tog 3 Aar efter Embedsexamen. 1719 blev han Informator for de tre unge Grever Knuth fra Mecklenborg og fik paa den Maade Leilighed til at opholde sig en Tid ved Universitetet i Kjøbenhavn. Den 24de Octbr. 1720 fik han Bentebrev paa Østøste Præstefald og var derefter Hovmester for tvende Baroner af Gyldenkrone. 1740 ægtede han Anna Riegelsen, Datter af den bekjendte Kjøbmand Riegelsen i Nakskov. Deres eneste Barn døde spæd. 1751 blev han Provst, men afstod „denne umagelige Ære“ igjen 1761. „Hr. Thestrup besad et fornøiet Sind, jordisk Formue og god Helbred og forlængede sine Dage ved et ordentligt Levnet. Gid denne ærede Guds Mand havde gjort sig udødelig ved sine Gaver til de Fattige eller gode Stiftelser!“ † 1774. Fra 1762—77 var Hr. Johannes Borchsenius Capl. p. p. (see Høleby). ●

10) Mag. Johan Arndt Dybsjel (see S. 137 Nr. 17), var her fra 1774—89; men var blind i de sidste Aar. Foruden Estermanden, som 1788 blev hans Capl. p. p., havde han en Datter, gift med Kjøbmand E. Sidenius i Maribo. En anden Datter ægtede først en Bonde i Østøste, siden Smeden i Kjeldernæs, tvende Forbindelser, som naturligtvis i høi Grad mishagede den stolte Familie, uagtet hun bestandig blev betragtet som en saare agtværdig Kone. Hr. Dybsjel var en vel studeret Mand.

11) Provst Frants Thestrup Dybsjel, født 1763 i Rustrup, havde kun anden Charakter til sin Embedsexamen,

men fik desuagtet dette store Embede 5 Aar efter og i en Alder af 26 Aar. † 14de Juli 1818. Med sine tvende Hustruer, Kathrine Elisabeth Hjort, † 1802, og hendes Søster, Karen, † 1821, Døtre af en Skibscapitain Hjort, fik han betydelige Midler (man vil endogsaa sige 60,000 Dlr.), men døde desuagtet som en usormuende Mand, thi han var ingen forsigtig Huusholder. Derimod var han en god Landmand og udmærket Hippolog, godmodig og hjælpsom. Skjøndt uden videre Værdom, var han dog anseet for en god Prædikant. Forskjønnede Haven. Af hans 6 Børn mærkes: Georgia Andrea, † 1812, og Marie Cathrine, som begge bleve gifte med Kjøbmand Engel i Rasklov, og Johan Arndt, Professor (see Ersløw). (Et Medlem af Familien var den af Kong Frederik IV. adlede Falkenskjold.)

12) Provst Peter Røjsø Andser, 1818—57 (see S. 215 Nr. 14). Havde i den sidste Tid Hr. Rottbøl Danæus til Capl. p. p.

13) Provst Henrik Pøskjelt (see Høleby).

Residerende Capellaner.

1) Hr. Oluf Hansen.

2) Hr. Peder Espensen.

3) Hr. Oluf Simonjen.

4) Hr. Hans Ipsen Maas, kom til Taagerup 1571.

5) Hr. Rasmus Nerav, omtr. 1572—73 (see S. 487 Nr. 5).

6) Hr. Peder Hansen, blev herfra Sognepræst paa Femø i Slutningen af Aaret 1577, hvor han endnu var 1584.

7) Hr. Christen Knudsen, 1577—82, da han frasagde sig Kaldet.

8) Hr. Jochum Jørgensen, Son af Provst Jørgen Christensen, var her kun kort.

*9) Hr. Jens Rasmussen, var her 1587.

*10) Hr. Hans Skov (Johannes Svlvius), var her 1608 og 10.

*11) Hr. Jacob Pedersen Slagelse, 1616—17.

*12) Hr. Peder Usserssen Ussens, 1617—19.

13) Hr. Peder Hansen Middelfart, 1619—20 (see S. 411 Nr. 6).

*14) Hr. Albert Samuelsen, hvis Fader var Præst i Haarlev i Sjælland, er født 1592, blev ord. hertil d. 22de Novbr. 1620; men blev alt næste Aars Octbr. Sognepræst i Snefere, hvor han 1635 blev Mag.

15) Hr. Peder Hansen Brun, 1622—23 (see II. S. 130 Nr. 5).

*16) Hr. Jørgen Lauritsen, ord. den 31te August 1623.

17) Hr. Mads Jacobsen Wolff, født 1625, var en Søn af Præsten Hr. Wolff til denne Menighed; ord. d. 9de Febr. 1651 og efter Faderens Dod udnævnt til hans Eftermand; men Patronen Falk Gjøe gjorde Indsigelse og Hr. Mads tabte.

*18) Hr. Otto Pedersen, ord. den 28de Decbr. 1660, † 1688.

19) Hr. Jens Hansen Krog (Krag?) kaldet den 21de Mai 1688, † 1712.

20) Hr. Daniel Valentinsen Ernst, var Rector i Nysted, da han den 10de Decbr. 1712 blev kaldet hertil af Søster Verche — uagtet Attestatsen manglede; jaalidet be-
skymrede endog agtverdige Adelspersoner sig om de lovlige Betingelser for en geistlig Udnævnelse, naar man ønskede at befordre en bestemt Mand. Hr. Daniel gif da pligtffyldigt op til Examen den 24de Januar næste Aar, men blev erklæret umoden. Den 4de April derefter opnaaede han imidlertid Charakter og kunde nu faae sin Kaldelse confirmeret. † 1721¹⁾.

¹⁾ Denne Notits er meddeelt af Hr. Barfod, som desuden har gjort Ud-
mærksom paa at Noten S. 383 bør ubelades. Ligeledes ere alle
med * betegnede Capl. meddeelte af Hr. Barfod. Gfr. iøvrigt S. 582 Nr. 8.

21) Hr. Sone Jacobfen Pop, født 1691, kaldet den 6te Septbr. 1721, † 1756. Efter sin første Kones Død 1730 ægtede „denne gode Oeconom“ Cathrine Marie Riegels.

22) Hr. Hans Horneman Suhr, 1756—58 (see S. 431 Nr. 14).

23) Mag. Peder Bering Gjørup, 1758—83. Om denne „aarvaagne, flittige og lærde Mand“ see S. 435 Nr. 13. Om hans Moder, Dorothea Kirstine Bering, er dette „Rare“ at mærke, at hun, hendes Moder og Mormoder alle have været Præstefæner paa eet og samme Sted i mange Aar.

24) Hr. Hans Grønlund, 1783—92 (see S. 436 Nr. 14.)

25) Hr. Andreas Nicolai Kirchhof, hvis Fader var Justitsraad, (hans Moder Frederikke Taulov), er født i Christianssand; var et Aar resid. Capl. i Brenderup og D. og heller ikke stort længere her (fra 31te Aug. 1792). 1793 kaldtes han til Sognepræst for Hedensted og D. og levede endnu 1815 som Præst i Lunsø og B. i Norge.

26) Hr. Eggert Christoffer Gjørup, hvis Fader var ovennævnte Mag. Gjørup, er født 1760, Student fra Raskov 1779, kaldet hertil den 18de April 1793, men døde alt næste Aar.

27) Hr. Dve Julius Schebye, den sidste resid. Capl., „maatte holde ud her“ fra 1794—1815 (see S. 215 Nr. 16).

Nebbelunde Sogn

med 242 Edr. Hartf., hvoraf 209 er Bøndernes¹⁾ Landsbyer: Nebbelunde, Buffehave, Norreby og Tofteby. Ubetydelig Skov. Jorderne imod Rodbyfjord ere meget lavtliggende og ville derfor vinde meget ved de i den senere Tid foretagne Inddæmningsarbejder, hvorved iblandt Andet Rodbyvaad (Horsedyb), som adskilte Nebbelunde Sogn fra Sæddinge

¹⁾ Nu 232; 1d. Hartf., 3 1d. Skovst., 28 1d. og 549 Indb. (1855—589).

Sogn, er bleven taget fra Fjorden. Til Sognet hører flere Holme i denne; af disse ere Landsø og Storeholm bebyggede.

Kirken er liden og uanseelig. Et Bindingsværks Taarn, opført omtrent 1828, har ikke forskjøttet dens Ydre.

I Præstegaardens Have findes nu opstillet en fiirkantet Runesteen, ved et heldigt Tilfælde frelst af den nuværende Sognepræst fra Tilintetgjørelse; men den var alt bleven fløvet. Inscriptionen paa dens 4 Sider er endnu ikke læst.

Milde Gaver: 1601 gav Rasmus Jørgensen 1000 Rdlr., nu omskrevne til 325 Rdlr., hvoraf Renterne aarlig fordeles imellem de Fattige i Ringsbølle, Taagerup, Holeby og Nebbelunde. 1834 gav Landvæsenstommisair Morten Kirketerp 150 Rdlr., hvoraf Renterne skulde tilfalde Skolelærerenferne i Nebbelunde. Af de tvende Fattighuse i Sognet er det ene skjønkent Communen af Grevskabet Christiansbæde, det andet af Baroniet Sønderkarle.

Dansted har 22 ¹⁾ Idr. Hartk. og prægtige Græsgange, men kun lidet Skov. I den ældste Tid skal den have tilhørt Familien Sparre. Senere kom den til Familien Daa. Man fortæller at Fru Karen Daa, som levede paa Christian IV.s Tid, engang væltede i Rødbyvad, og blev saa vred derover, at hun strax folgte Gaarden. Derefter har den været deelt imellem Forstkjellige. (T.) Saaledes eiede Fru Birgitte Kirstine Pors en Deel af Dansted idetmindste 1661—75. Hun var anden Gang gift med Jochum Frederik v. Prauis. Den 14de Marts 1666 købte Henning v. Dahldorff til Flügge paa Fehmern, og gift med Fru Anne Steensen, en Deel af Gaarden af Christen Scheel Jørgensen, og samme Aar maa ogsaa Rudbek Pors til Øllingø have eiet en Part i den (R.) (Cfr. S. 307.) Bibekke Rosenkrands, Hr. Erik Krags til Seljø, havde her sit Enkesæde; men efter hende gik Dansted over i Borgerliges Hænder. En Niels Hansen, som

1) Nu 36½.

iede den 1681, jølgte Gaarden den 23de April 1696 til Henrik Brede, Forpagter af Dllingsjøgaard, der afhændede den den 8de Martz 1720 til Frederik Felthuus (R.), hvorefter den først gif over til hans Søn og derefter til P. Beck, N. Everskov, D. C. Suhr, E. Wiinberg 1753 og N. Møller. Den kom derpaa til Familien Reventlow, af hvilken Grev E. D. Reventlow 1776 opførte den nuværende 1-etages Hovedbygning og dertil hørende Udhuse. 1758 var Bøndergodslet bortsolgt til Eiendom; men denne Grev Reventlow lagde nyt Bøndergods til Gaarden ved at kjøbe det saakaldte Bukkehavegods for 3 à 4000 Dlr. og indgrøftede dens Marker. Senere er Gaarden igjen kommen i Borgerliges Besiddelse. Den forrige Eier, Lieutenant Reventberg, som først havde Lienlund ved Rasklov, bekjendt ved sin „værdifulde“ Udfigt, solgte Dansted 1857 for 95000 Dlr. til sin nuværende Besidder.

Uulsgaarden Nørregaard har 22 $\frac{3}{4}$ Tdr. Hartk.

Sognepræster.

1) Hr. Hans stod her vel 1527; men om han blev lutherisk Præst, vides ei med nogen Sikkerhed. (IB.)

2) Hr. Christoffer Hansen Brun — maaskee Formandens Søn — var her 1581, men afftod Kaldet 1588 og døde 1602.

3) Hr. Jesper Christoffersen Brun, blev Faderens Medtjener 1586. † 1608. (IB.)

4) Hr. Hans Jensen, født i Herritslev og forhen Rector i Rasklov ¹⁾, blev kaldet den 14de Juni 1608, efter i Forveien at have lovet baade Provsten, Sognemændene, hendes

---

¹⁾ Findes ikke paa Rectorlisten.

Fader og Brødre, at ville ægte Formandens Enke, Birthe, til hvem saa Provsten endnu samme Dag forlovede ham.

5) Hr. Knud Christensen (Nielsen?) var her omtrent 1625—48. (IB.)

6) Hr. Christen Andersen Arrebo, Søn af den be- kjendte Digter Mag. Arrebo, først Biskop i Trondhjem, senere død som Præst i Bordingborg 1637, blev Medtjener her 1640 og døde 1680. Han var, som det synes, 2 Gange gift, uden at efterlade sig Børn. Hans anden Kone var Catharine Fohlman. Hr. Arrebo udgav sin afsøde Faders Værker i et smukt Sprog, og viser sig som en Mand, der havde Sands og Kjærlighed for den danske Literatur. Han var en formuende Mand, som eiede en Gaard og en Veir- molle i Sognet og meget forbedrede sin Præstegaard.

7) Hr. Christian Augustinsen Schandorf 1680— 1712. (S. II, S. 148, Nr. 9.) Hr. Schandorf vilde vi aldrig have misundt sin Magistertitel [forudsat han har havt nogen], hvis hans Taler blot havde robet nogen flittig Læs- ning. Af et Uddrag af hans ofte latterlige Prædikener skulle Læserne høre, hvorledes han beskrev Christus paa første Søn- dag efter Helligtrekonger: „Da Jesus var 12 Aar gammel, var han en fjon lille Dreng, munter og veltilmode og havde et deiligt Haar, saadan som Hans Mortensens lille Dreng her i Sognet.“¹⁾

8) Hr. Hans Christoffer Nielsen, en Søn af By- foged (?) Niels Hansen i Rødby, hvor han først skal have været Vicerektor. Han blev kaldet hertil den 8de Juli 1712 og døde 1721. Ved sin Tiltrædelse fik han fgl. Tilgivelse for, at hans Kone, Engel Valentins Datter fra Østøfte, for 6 Aar tilbage var kommen for tidlig i Barselseng. Efter

1) Hvor utroligt dette synes, kan Udg. dog fortælle endnu „latterligere“ Uddrag af langt senere holdte Prædikener.

hendes Død skal han være bleven gift med Hr. Kragø Enke i Østøfte. Endnu mere usikkert er det, at han, ifølge Bloch, ogsaa skal have været gift med en Søster til Mag. Jesjen i Jdestrup, som var en fornem Kjøbmandskenke i Rødby, hvor han saa en Tid var Kjøbmand for han kom hertil.

9) Hr. Jens Ferslew, født 16de Mai 1688 i Stjelby i Sjælland, hvor hans Fader var Sognepræst. Hans Moder var Ellen Frederiksdatter. 1708 blev han Student fra Sorø og 6 Aar efter Skibspræst; som saadan erhvervede han sig ualmindelig gode Bidneæbyrd, ja de befalende Officerer begjærede ham altid til deres Skibspræst, naar de tidligere havde faret med ham og de skulde ud igjen. Maaſkee har han ved dette Samsiv erhvervet sig en Utvungenhed, der „ingenlunde passede til de senere raffinerede Tider“, hvilket Hr. Rhode bemærker; men dette bør ikke uden videre lægges Manden til Last. Hertil blev han kaldet den 21de Decbr. 1721 og giftede sig nu et Aar efter med Cecilie Bøgvad fra Nysted Præstegaard. Hr. Ferslew døde den 21de Decbr. 1756, 6 Dage før sin Kone. Af deres 7 Børn overlevede dem kun 1 Søn og 3 Døttre. Af disse døde Sønnen, Peder, 1799, som Kjøbmand i Nysted; Ellen Marie ægtede en Kjøbmand Greve i Nysted; en anden Datter ægtede Hr. Fuglsang i Høleby; en tredie Dr. Kruse, dengang Hører i Nykjøbing.

10) Hr. Abraham From. Denne „vakkre og muntre“ Mand er født 1720 i Nysted, hvor hans Fader af samme Navn var Kjøbmand, hans Moders Navn var Hedevig Christensdatter Bremer († 1734), som efter hans Faders Død 1729 ægtede Sognepræsten Hr. Jens Winther, der holdt sin Stedson frem til Studeringer. 1739 blev han Student fra Nykjøbing, fik 1755 Bentebrev paa dette Kald, men døde alt den 29de Decbr. 1758. Hans Kone Anne Johanne Ulrø var en Datter af Kirkeværg og Byfoged Mikkil Ulrø i Nysted og Bennise Cathrine Desington. Ti Maaneder efter sin

Mands Død ægtede hun Hr. Schyth, resid. Capellan ved Nicolai Kirke, og døde 1763.

11) Hr. Christen Schmidt. Denne retfærdige og „saa høit tagerede“ Mand er født den 22de Febr. 1727 i Norge, hvor Faderen var Sognepræst, Moderens Navn var Alhed Lemmich; tog 1748 Embedsexamen med ringeste Charakter, blev 1752 Skibspræst og var her fra 17de Jan. 1759 til 23de Jan. 1765, da han blev Præst ved Christiansborg Slot. 1770 blev han, med sin egen gode Billie, Sognepræst til Åsminderød og Slotspræst paa Frederiksborg; 1773 blev han Biskop i Aggershuus Stift og døde den 6te Octbr. 1804. Med sin Hustru, Petronelle Lemmich, blev han Fader til Dr. Frederik Schmidt, † 1840 i Himmelev. (IB.)

12) Hr. Niels Saaby 1765—74. (See Errindlev.)

13) Hr. Jacob Rovod Trojel, født 1736 i Poulsker, hvor Faderen, † 1769 som Sognepræst i Bispenberg, da var Sjælesørger. Moderen var Elisabeth Ancher. 1765 blev han Capellan p. p. hos Faderen, 1771 resid. Capellan i Bispenberg, blev kaldet hertil den 28de Juni 1774, entl. den 31te Mai 1805 og døde 1812. Hr. Trojel var en udmærket Botaniker og Havedyrker, jovial og vittig, kjendt under trange Naar, ligesom alle hans Brødre. (H.)

14) Hr. Thomas Trojel 1805—30 (see S. 147 Nr. 13.)

15) Carl Christian Boisen, født 1804 i Vesterborg, hvor han siden var Lærer ved Vesterborg Seminarium 1827—28, reiste udenlands, blev derefter Sognepræst her den 2den April 1830, kaldet den 12te Novbr. 1842 til Præst ved Tugt-, Raps- og Forbedringshuset, men forblev ikke i dette Embede i fulde to Aar. Blev derefter Præst i Bonshæk, men affattes af Optrørsregjeringen 1848. Var, indtil han atter overtog Embedet 1850, Feltprovst, men forflyttedes samme Aar til St. Mikkelkirke i Frederiks, hvor han senere er bleven Provst. 1846 N. af Dbr., 1855 Rang i femte Klasse Nr. 8. 1831

ægtede han Thora M. J. Schierning, hvis Fader var Njebmand i Nykjøbing.

16) Hr. Rasmus Carl Julius Schade født 1807. Hans Fader var Regimentskirurg. Efter at have taget Embedsegamen var han i 9 Aar Huuslærer hos Baron Rosenorn-Lehn paa Durebygaard, der kaldte ham hertil. Ugift.

Sædinge Sogn (Sæthng).

Anne til Nebbelunde, har 189 ¹⁾ Tdr. Hartk. Ubetydelig Skov. Om Inddæmningerne, som ogsaa komme dette Sogn tilgode, see Nebbelunde. Kirken, som er hvalvet, stor og anseelig, har et jenerer opført Taarn paa 34 Alens Høide. Ved Sædinge Kirke holdtes tidligere Marked (see Side 32), som blev henlagt til Rødby formedelt de store Uordenet, som foregik ved denne Leilighed paa hiint Sted.

Udi Sognet ligger det gamle adelige Sæde Sædingegaard, hvis Hartk. er 33 Tdr.²⁾ Den indavler aarlig 400 Tdr. Korn og kan holde et lille Hollænderi, som maa indbringe over 100 Rdlr. Dens Hovedbygning er vel liden og ikke bygget „til at brillere; men jeg forsikker dog, at jaasnart man triner den nær og kommer derind, frapperes Kjendere strax; thi man seer endog paa dette lidet Sted sal. Geheimer. Bygous italienske Bygningsstiil“. Dens første Eier skal have været en Bæbner Ditlev Grassov, som „indgrov“ Gaarden. 1439 og 46 findes en Bertel Bremø. 1507 havde Erik Madsen Gaarden (R.) Hans Søn varrimeligviis Bæbneren Mads Erikien af Familien M o r m a n d, † 1585, gift med Fru Anne Abildgaard. Deres Liigsteen fandtes endnu 1776 i Kirken ³⁾. Den 10de Octbr.

¹⁾ Nu 175 med 250 Indb. (1855—251) og 16 Øb.

²⁾ Nu 55³⁾.

³⁾ Hans Datters Bryllup har Udg. ikke fundet omtalt i den opgivne Rilde (det Røgeste Haandskr.), og da det tillige er uden Interesse, bliver det forbigaaet her.

1698 kjøbte Hr. Binding i Nadssted Sædingegaard af Benedicte Margrethe Brockdorff, Enke efter Jørgen Scheel til Evenstrup (R.) Henimod Slutningen af det 17de Aarh. kjøbte den alt berorte Geheimer. Lybou Gaarden af Hs. Maj. Kongen. Geheimeraadens Søn, Generalmajor Lühou, arvede den efter Faderens Død, og dernæst gif den over til Generalens Svigerfader, Kammerherre v. Krogh, der senere solgte den til Kammerraad Dall, hvis Son afhændede Gaarden 1858 til sin nuværende Eier.

Feio (Rhode Fæø) ¹⁾.

$\frac{1}{2}$ Miil lang og fra $\frac{1}{2}$ til 1 Fjerdingsvei bred, ligger en god Fjerdingsvei fra Færgestedet Kragenæs i Birket Sogn. Hele Den har 66²⁾ Bøndergaarde, hver paa 7 Tdr. Hartk. Den fattes Skov, men har gode og jede Græsgange til Qvæg. Den, som er skilt i 2 Dele ved et Engdrag, der tilforn har været et Sund, er ellers temmelig bakket. Her findes tvende Byer, Østerby, hvor Birkedommer, Læge og Præst boer, og Vesterby. Den er omtrent $\frac{1}{2}$ □ Miil stor og har i det Hele taget gode Jorder. Indbyggernes Antal udgjør 1603 (1855 — 1890). Feio har den Herlighed, at her ingen Rotter findes ³⁾. Man mener, at de ikke kunne taale Jordbunden. Bønderne fra Laaland have desaaarsag hentet Jord fra Feio, for om muligt det kunde hjælpe. Hvis saa havde været, vilde Feio have kunnet sælge sin Jord i ligesaa dyre Domme, som en Apotheker sine Piller; men desværre har Middelet ikke hjulpet, og man finder derfor mange Steder paa

¹⁾ Alt, denne og følgende Der Vedkommende, er næsten aldeles omarbejdet.

²⁾ Nu circa 90.

³⁾ Endnu mærkeligere er det, at der med Undtagelse af Frederikshavn heller ikke findes Rotter i Bønsbøl. „Grever og Rotter kan ikke trives iblandt os“, er Venelboernes stolte, men bibende Ordsprog.

Raaland en saadan Mæsse af Rotter, at de næsten fjære Taget ligesaa rask i Stykker, som Tæggemændene lægge det op.

Boldstedet Dragøbjerg, 120 Alen i Omfærd, findes vel endnu, men jevnes meer og meer med Ploven.

Beboerne paa Fejø, de saakaldte Feibatteringer, vare for endnu ikke mange Aar tilbage bekendte for deres Ustyrlighed, som især lagde sig for Dagen paa deres Reiser til og fra Sessjonen i Raskov.

Fejø Kirke er anseelig, lys og rummelig; den har et hvælvet Chor og et Taarn, der kan sees langt ud i Søen. Den ligger eenlig ved Kysten, hvilket skriver sig fra den Tid, da Beboerne paa Femø og Afsø søgte dertil. 1587 fik den en Klokke, støbt i Rostok, som veiede 5 Skpd. 11 Lpd. 5 Pd. (R.)

Fejø Sogn indbefatter desuden de 2 Smaasøer Skalsø og Beirø og har tilligemed dem 349 Tdr. Hartk. samt $1\frac{1}{2}$ Td. Mst. Skalsø var 1776 endnu ikke beboet. Beirø er mærkelig ved sit i de senere Aar byggede Blinkfyrt, der kan sees 2 à 3 Mile bort.

Fejø, Femø og Afsø Sogne udgjøre et eget Vief og Lægedistrict.

Sognepræster.

1) Hr. Claus Tykhave, „jaaledes kaldet efter hans tykke Bug, som gjorde ham paa Den meget venerabel“. Han maa være død 1565.

2) Hr. Hans Andersen, skal derimod have været mager og uanseelig. † 1571.

3) Hr. Hans Ipsen 1571—72 (see S. 142 Nr. 3, hvor 1671 bedes rettet til 1571.)

4) Hr. Bent Hansen 1572—83 (see II. S. 76 Nr. 3).

5) Hr. Jens Christoffersen Brun, født 1555 i Nebbelunde Præstegaard. Som Student conditionerede han

hos Søren Kræmmer i Svendborg, hvis Datter, Maren, han siden ægtede, og som fødte ham 14 Børn. † 1613.

6) Hr. Hans Lauritsen, en Søn af Mag. Petroy i Bestenskov ¹⁾, var nogle Aar Capellan hos Formanden, hvis Datter han ægtede. † 1621.

7) Hr. Søren Jensen Brun, en Søn af Næstformanden, født her 1596. † 1633. (See S. 228 Nr. 5.)

8) Laurits Jørgensen, fra 1633—58. (See Thirsted.)

9) Hr. Laurits Hansen, en Broder til Hr. Hans i Birket, er født 1623. Var Capellan her fra 1654 indtil han ved Formandens Død blev Sognepræst, idet han ægtede Enken ²⁾. Hans Søn Jørgen døde 1691, som Degn i Dnslev; en Søn blev Feltkjer, men de øvrige forbleve paa Den i Bondestand. 1665 blev han og flere Beboere bestyldte for at befatte sig med Trolddom, idet de havde hentet en Mand til Den, som kunde bortmane „Røjegrise“, hvorefter de havde stor Besvær; dog frifandtes de. † 1679. Fra 1676 havde han Johannes Bidstrup, som fra 1671 havde været Hører i Nyljøbing, til Capellan p. p.

10) Hr. Greger Madsen. † 1691. (See Lillebrænde.)

11) Hr. Hans Jørgensen Stadager, en Søn af Hr. Jørgen Falster i Stadager, var fra 1687 Capellan hos Formanden. Døde meget pludselig, 1693, Natten før han skulde reise til Sjælland for at holde Bryllup.

12) Hr. Christen Jespersen (Skov), kaldet hertil den 4de Septbr. 1693 af Biskop Ringo, der var gift med hans Svigermoder. 1693 ægtede han Eille Marie Worm,

¹⁾ Naar dennes Hustru paa sit Sted, ifølge en Mindetale hos Rhede, siges at være fra Fejs Præstegaard, saa maa erindres, at der ingen „Ludvig“ findes at have været Præst her paa Den.

²⁾ Efter de Rog. Manusk. Derimod har Rhede, at han alt som Hører i Næstov giftede sig med Maren Hansdatter, som fødte ham 9 Børn. Maaskee have begge Parter Ret.

† 1714, joni tidligere havde været gift med en Præst i Jylland, ved Navn Niels Stenberg. (IB.) † i Octbr. 1710. 3 Børn.

13) Mag. Peder Blichfeldt, født 1674, uviist hvor (cfr. S. 117 Nr. 27). Hans Hustru var en Søster til Bispeinde Müller, og hun døde i Besterborg 1735 eller 36, 65 Aar gammel.

14) Hr. Hans Mejer var født i Norge, blev Student omtrent 1714 fra Trondhjem Skole og kom siden som Informator til Provst Suhr i Kjøbelov. Medens han var her, skjød engang Skytten paa Bederstrup en Jagthund for Hr. Mejer, og da samme Skytte nogen Tid efter skjød efter Fuglevildt paa det Sted, hvor han havde skudt hiin Hund, dræbte han først begge sine egne Jagthunde i et Skud, og skjød i det næste Skud sin Hest saaledes imellem Ørerne, at den ikke mere blev til Nytte. Flere troede, at Hr. Mejer havde havt Finger med i dette Spil, og navnlig blev Skytten saa bange for ham, at han aldrig mere lod sig see paa den Egn, saalænge Hr. Mejer opholdt sig i Kjøbelov.

15) Hr. Andreas Desington, hvis Fader var kommen ned fra Bergen og var Fuldmægtig hos Amtmanden paa Aalholm, er født den 30te Decbr. Aar 1700, Student fra Nysted 1721, tog Embedsexamen med anden Charakter 2 Aar efter, men blev endnu s. A. kaldet til Mag. Bildsoes Eftermand i Kjettinge; men denne døde først 13 Aar efter, og saa betænkte Hr. Desington sig; thi han var da nylig (den 9de Decbr. 1735) kaldet hertil og ønskede nu Rolighed for at syssle med sine Studier, som han i lang Tid havde maattet lægge paa Hylden, efterjom han 1728—30 havde været Huuslærer paa Bramslykke hos Generalmajor Schack og sidenester Amanuensis først hos Biskop Lodberg, derefter hos Biskop Ramus. Da Hr. Desington 1748 blev meget svagelig, fik han sig først en Medhjælper i en norsk Capellan ved Navn Christen Orbeck († 1767 som resid. Capellan ved

St. Knuds Kirke i Odense), men han forlod ham endnu samme Aar, hvorefter han fik Hr. Jens Wandel, som blev hans Eftermand. Om begge Giftermaal see S. 404 Nr. 9. † 1768.

16) Hr. Jens Wandel, født 1716 i Sagfjøbing, hvor Faderen, Niels Jensen, var Kjøbmand. Moderen var en Wandel. Student fra Sagfjøbing 1738, hvorefter han i 5 Aar var Hovmester hos Grev Holdt paa Durebygaard. † 1770. 2 Børn. Sønnen, Niels, født 1752, døde alt 1792, som Stadsphysicus i Christiania. Datteren Anne Margrethe (?) ægtede 1770 Kjøbmand Claus Jacob Suhr i Raskov. Hun døde i første Barselseng med Datteren Johanne Charlotte Lucie, der ligeledes døde i første Barselseng 1792, Aaret efter at hun var bleven gift med Farver Lars Theijer i samme By. (IB.)

17) Hr. Niels Møller, født 1732 i Søby paa Vrs. Forældrene vare Bønderfolk. Var Sognepræst paa Afsø fra den 14de Febr. 1766 til den 8de August 1770, da han kaldtes hid. 1777 blev han paa Forslag af Biskop Ramus kaldet af Kongen til Krummerup og F. i Sjælland, imod at Hø. Maj. skulde kalde Eftermanden hertil igjen; thi Stiftets Biskop havde Kaldsret til dette Embede, hvis Tiende han oppebar. Hans Hustru, Johanne Marie Thomsen, døde 1780.

18) Hr. Henrik Steensen Müller, hvis Fader var resid. Capellan i Landet, er født 1737, Student fra Nykjøbing 1755; siden Lærer ved Vaisenhuset. Den 17de Decbr. 1777 blev han kaldet hertil, hvor han døde 1782. Hr. Müller var anden Gang gift med en Datter af Hr. Sebbelov i Stoffemærke, som siden ægtede Hr. Mortensen paa Afsø. (H.)

19) Hr. Henrik Kuhlmann var resid. Capellan i Norge da han den 18de Jan. 1783 kaldtes hertil, hvor han døde 1808. I hans Tid døde en Degn her i en høi Alder, ved Navn Lacoppidan, som havde taget Embedsexamen og var en jaare værdig Mand. (H.)

20) Hr. Johan Jacob Kirchheiner 1808—21. Var her paa Den ikke meget elsket (see II. S. 113 Nr. 23).

21) Hr. Andreas Boje 1821—29 (see II. S. 156 Nr. 20).

22) Hr. Diderik Peter Lund, født 1781 i Sorby= magle, hvor Faderen var Capellan. Efter forskjellige Anset= telseer kaldtes han den 22de Juli 1829 hertil, hvor han kun prædikede 2 Gange, da han alt døde den 14de September i. A. i Kjøbenhavn. Enken lever.

23) Hr. Christian Rudolf Kjerulff, født 1788 ved Aarhus, hvor Faderen var Landmand, blev 1820 Katechet i Bogense og Sognepræst her fra den 31te Decbr. 1829 til sin Død den 15de April 1840. Hans første Kone var Henriette Jacobine Knorr. Hans anden Hustru, en Datter af forhen= værende Forvalter Braband paa Rudsbjerggaard, lever i Kjøben= havn. (H.)

24) Hr. Jens Rudolf Johannes Berg, hvis Enke er død i dette Aar fra sin store Borneflokk, for hvis Nød Forsynet alt har aabnet flere ædle Hjerter, var her fra 1840—48 (see forresten S. 243 Nr. 19).

25) Hr. Frederik Christian Schouw, født 1796 paa Femø, var først Præst paa Færøerne fra 1838 indtil han kaldtes til Fejø den 22de Juli 1848. Hr. Schouw var den iværeste Præst, som i Mandø Vinde var kjendt paa Færøerne, og det skal der sige meget. Trykket af Sorger døde han den 10de April 1858 og efterlod Enken, Ane Marie Petrine, født Møller, med 8 Børn.

26) Hr. Peter Christian Garde, Son af daværende Orlogscaptain H. G. Garde, der 1851 blev entl., og Doris født Mecklenburg, er født 1816 i Tønning. Var Lærer ved Søetatens Drengeskole 1841—50, da han blev Sognepræst i N. Lygum, hvorfra han den 30te Juni 1858 kaldtes hertil. Efter et Aars Vgteskab med Provst Gardes Datter i Faare= veile, Petra Kirstine, som døde 1852, ægtede han Augusta

Charlotte Margrethe Lawach, hvis Fader forhen var Vyhoged i Næstved og Etatsraad.

Fems.

$\frac{1}{2}$ Mil MD for Feis. Er $\frac{1}{2}$ Mil stor, har (1859) 203 $\frac{1}{2}$ Ldr. Høst., 1 Ld. Vst., 6 Gd. og 756 Jndb. (1855—715). En dyb Dal, som afgiver fortræffelige Enge, men om Vinteren i Regelen fyldes med Havvand, deler Den i tvende Dele. Ellers er den temmelig bakket. Landsbyerne ere Nørre og Sønder By.

Indtil 1537 var Den Anney til Feis, hvorhen Beboerne endog søgte til Kirke, indtil de 1530 fik deres egen bygget. 1557 den 11te Aug. blev det befalet Fems Mænd, at søge til Nørreherreds Thing paa Falster (de skulde altsaa møde i Stubbekjøbing — maaskee et godt Middel til at forebygge Processer), og saaledes var det endnu 1776. Samme Aar beklagede Beboerne sig over, at de Breve vare bortkomne, hvori de tidligere Konger havde givet dem de samme Rettigheder som Feibatterierne. Kong Christian III. var derfor saa naadig, at fornye disse Privilegier igjen; men desværre bleve de ikke overholdte.

Fems Beboernes Historie i Begyndelsen efter Reformationen er forresten ikke videre hæderlig, hvilket ikke er saa underligt, naar man betænker den Nød, som den catholske Religions Folgesvende, Uvidenhed og Overtro, kan sætte paa en saa affides lille Ø.

1570 havde megen „Klammer“, Banden, Skjorlevnet og „andre blodige Synder“ taget Overhaand paa Den. 8 hjemmedøbte Børn vare endnu ikke frembaarne til Kirken, skjondt de vare indtil 6 Aar gamle.

1574 formanede Provsten Beboerne, at Begravelser ikke maatte være en „Gjæfkehandel“, og klagede over, at de levede efter den gamle Djævels Viis, ∴ havde endnu ikke forglempt

de catholske Ceremonier. Deres Gilder og Lystigheder holdt de lige usforstyrret under Kirketjenesten.

Da samme Provst den 14de Juni 1576 talde Folk til Rette, fordi de ikke vilde gaae ind i Kirken, og naar de kom der, talde hoit til hinanden under Prædiken, og desuden irettesatte dem for anden slem Handel, raabte en ung Karl i Flokken, som stod paa Kirkegaarden: „Kunde jeg bare faae fat paa den bugede Provst, saa skulde jeg kryste hans Dine ud af hans Naffe.“

1577 maatte den arme Provst atter til Den og formane Indbyggerne til at vogte sig for den Trolddom, hvormed de vare blevne „forgiftede“ af Anders Høg, der var bleven brændt paa Den som Troldkarl. (R.)

1829 skænkede Mollecieer Jacob Madsen paa Afsø et Eiendoms-Huus i Norreby til Dens Fattige og soiede desuden 200 Dlr. til denne sin Gave.

Sognepræster.

1) Hr. Førgen, der resignerede 1573 for Alderdoms Skyld, til Fordeel for Eftermanden.

2) Hr. Anders Lauritsen, var ordineret før han kom her, hvor han rimeligviis først var Capellan eller ægtede Formandens Datter. 1576 klagede han over, at vare bleven overfalden af Fogeden Hans Jyde og svarligen mishandlet; men da Beboerne samme Aar ligeledes klagede over, at Hr. Anders bankede dem, og han og Fogeden forligedes, har den gode Præst nok ikke selv været uden Skyld. (R.) Han døde den 11te Novbr. 1577 af Pest.

3) Hr. Peder Hansen var Capellan i Østoste, da han 1577 blev kaldet hertil, hvor han døde omtrent 1600.

4) Hr. Morten Jensen var her 1605 og 1610 ¹⁾).

¹⁾ 1624 finder jeg anført en Hr. Søren Jensen Brun — maafee den samme som Hr. Morten.

5) Hr. Jørgen Eriksen Gamborg kom hertil 1629 og † omtrent 1645 (see S. 503 Nr. 12).

6) Hr. Frederik Geertsen Endemand, født 1609, var Hører i Slagelse, men resignerede 1641 og blev samme Aar Capellan p. p. i Hørsunde. † 1659 (?).

7) Hr. Laurits Hansen Kappel (Capel?), skal være født i Stokkemarke, og siges alt at have været Præst her 1658. Ugtede Enke. † 13de Novbr. 1679.

8) Hr. Hans Christensen Seiling, døde den 21de Novbr. 1694, 38 Aar og 3 Maaneder gammel. Samme Dag døde ogsaa hans Kone, begge rimeligviis forgivede af en Biisefræmmer, der havde solgt dem et Pulver for Svag-
hed. Trods sin unge Alder synes han endog at have været ordineret før han kom hertil.

9) Hr. Hans Casper Dreier, født 1667, Student fra Nykjøbing Skole, kaldet hertil den 1ste Decbr. 1694, † den 3die Septbr. 1719. „Var en stor Praler.“ Hans Enke, Charlotte Amalie, † 1738.

10) Hr. Christoffer Kloppenborg, født i Nykjøbing 1680. Faderen var kgl. Berider. Hører i Nysted 1702—8. Var ordineret da han den 10de Novbr. 1719 blev kaldet til Femø. „Denne smukke Præstemand læste hver Dag i Bibelen og styede alvorlig Dands, Kortspil og verdslige Selflaber. Han havde en Deel Opvalte, som maaskee siden fattedes Sjæleføde.“ † 1732.

11) Hr. Peder Hellevad, født 1696 i Raskov, hvor Faderen, Niels Pedersen, var Skipper. 1723 var han Skibspræst i 4 Maaneder, og var derefter Capellan p. p. i Raskov fra 1724—32, da han den 5te Juni blev Præst her. † den 3die Jan. 1741.

12) Hr. Morten Dønsvorg, født 1707 i Bjeverskov. Faderen var Officeer. 1734 blev han kaldet til Missionair i Grønland, samme Dag, som Poul Egede. Efter en 6aarig Fraværelse blev han den 24de April 1741 kaldet hertil, hvorfra

han ikke uden Beboernes Sorg den 27de April kaldtes til Stroy og B. † 1774, som Præst i Holtug og M. Hr. Ohnsorg var 3 Gange gift. Hans første Kone, Margrethe Dorothea Heyde, døde 1743. Samme Aar ægtede han Maren Jensdatter, hvis Fader var fgl. Brygger og Slagter, og 1748 blev han gift med Marie Bloctrojs, hvis Fader var Sværdfeger og Brygger i Kbhvn. Af hans Børn mærkes Sønnen, Christian, 1829 entl. som Præst i Nim og U.

13) Hr. Nicolai Dall ¹⁾, født 1714. Faderen var Forvalter paa Antvorskov Slot. Kaldet hertil den 29de Juni 1742, døde han ogsaa her den 6te Juni 1753.

14) Hr. Abraham Becker, født 1720 i Rudkjøbing, hvor Faderen var Apotheker. Denne vilde først have ham til at gaae den samme Vej, men dertil havde Sønnen ingen Lust og var tilmed en vild Arabat. Efter en 3aarig Læretid, kom han i Rudkjøbing lærde Skole, og efter dennes Redlæggelse, 1740, i Odense Skole, hvorfra han blev Student. 1746—50 var han Chinapræst og blev den 29de Octbr. 1753 kaldet hertil, hvor han „levede godt af sine Penge og kostelige Sager, indtil han, formedelst fistuleuse Sygdomme, Intet mere formaade,” men maatte tage Eftermanden til Capellan. 1755 ægtede han Inger Marie Brennife fra Nakskov, som fødte ham 3 Børn, af hvilke det ældste alt kom til Verden 2 Maaneder efter Brylluppet. Hun var forresten en Datter af Raadmand Brennife i Nakskov († 1754) og ægtede siden Hr. Thornam i Landet. Om hans ene Søn see II. S. 84 Nr. 11.

15) Hr. Johan Frederik Volkersen, født 1730 i Holbæk, Broder til Præsten i Rippinge, Student fra Nakskov Skole, hvor han var Hører 1755—64, da han blev Capellan p. p. her. „I sit kjerlige Nakskov fandt han mange Belyndere paa Grund af sit insinuante Væsen, og havde baade

¹⁾ Det Meste om Hr. Ohnsorg og det Hele om Hr. Dall skyldes Hr. Barfod.

sin daglige og runde lækkre Føde hos Byens Indvaanere." 1765 fik han vel Kaldsbrev som Præst paa Aftø; men i det Samme døde Hr. Becker her, og nu skrev Hr. Volkersen til Cancelliet, at han nok vilde blive paa Femø, hvilket ogsaa skete, „thi han kunde faae det, som han vilde“. Her paa Den havde han nogen Strid med Beboerne om en Tiende, som de havde kjøbt af Kongen 1765, og først ved hans Død ophorte Processen, som derover var reist. (Altjaa kunde Hr. Volkersen dog ikke altid „faae det som han vilde“.) Han var gift med en Datter af en Hans Ottesen i Rødby, ved Navn Annike, som tidligere havde været gift med Kjøbmand Jørgen Mackeprang.

16) Hr. Hans Pedersen Høyer, hvis Fader var Bonde i Fyen, var først Præst paa Aggersø og D., men søgte dette mindre besværlige Embede paa Grund af sin tiltagende Svagelighed. Han blev kaldet hertil den 10de Marts 1769 og døde ligeledes i Marts 1785. Han var to Gange gift, og begge Hustruer, Else Christiane Birchrod og Margrethe Marie Brandt (fra Odense), overlevede han. Hans Son, Peder, født 1758, var Faderens Capellan 1783—85 og døde rimeligviis 1809 som Præst i Mesinge.

17) Hr. Claus Raftan Høyer, neppe i Slægt med Formanden, er født 1748 i Uldum, hvor Faderen, gift med Eva Marie Raftan, var Sognepræst. Kaldet hertil den 17de Juni 1785, døde han alt 1789.

18) Mag. Mogens (egentl. Mons) Sommer, en Degneson fra Bornholm, er født den 7de Mai 1762, tog baade theol. og phil. Attestats med bedste Charakter 1784 og 85. 1787 blev han Mag. og den 19de Febr. 1790 Præst paa Femø. Den 21de Febr. 1798 forflyttedes han til Sorø, hvor han blev Dr. theol., R. af Dbr., fik Rang med Amtsprovster og døde den 31te Octbr. 1848. Her ægtede han Ellen Marie Borup, hvis Fader var Urtekræmmer i Kbhvn. Hun døde 1836.

19) Hr. Jens Rasmus Zeuthen, en Degneson fra Stiftsbjergby, er født 1760, kom hertil fra Manø den 30te Mai 1798 og døde 1814. Med sin Hustru, Johanne Marie Olsen, havde han 4 Sønner og 2 Døttre. Af disse mærkes Sønnen, Carl Frederik, † 1833 som Grosferer i Kbhvn.

20) Hr. Johan Georg Nielsen, født 1774, var en Tid lang Institutbestyrer i Kjobenhavn, før han den 23de Juni 1815 kaldtes hertil, hvor han alt døde det følgende Aar.

21) Hr. Christian Balthasar Porth Holst 1816—23 (see II. S. 156 Nr. 19). Hans Svigersøn, Diderik Nicolai Blicher **Sidenius**, var tvende Gange Rigsdagsmand for Nordfalster og døde 1853 paa sin Eiendomsgaard paa Falster.

22) Hr. Poul Bendtsen, hvis Fader var Prof. og Rector i Frederiksborg, er født 1793, blev 1819 Adjunct i Frederiksborg, hvorfra han den 26de Marts 1824 kaldtes hertil; forflyttet den 17de Febr. 1830 til Glumfø og døde 1849 som Sognepræst i Skjelby og G. Hans Hustru, Johanne Eleonore Salling, som endnu lever i Kbhvn., er Datter af daværende Slotpræst i Frederiksborg. 2 Døttre ere gifte med Geistlige i Slesvig.

23) Hr. Tønnes Tønnesen, født 1798. Faderen var Forpagter paa Vedreborg Gods. Var i 5 Aar Katechet i Stege før han den 20de April 1825 kaldtes hertil, hvor han var til den 3die Decbr. 1842, da han kaldtes til Lundforlund. Her døde han 1850.

24) Hr. Peder Christian Erhard Schougaard, er født 1813, havde i 8 Aar været Adjunct paa Herlufsholm, før han kom hertil den 14de Febr. 1843. Efter sin første Kones, Hanne Sophie Abrahamine Elisabeth Højselborgs, Død 1845 ægtede han sin Huusbestyrerinde og blev den 8de Juli 1851 kaldet til Næsnaas, hvor han i Aar er bleven entlediget.

25) Hr. Johan Georg Rasmus Nielsen, født 1816, var Missionair i Gronland fra 1842, kom hertil den 21de

Septb. 1851 og er fornylig kaldet til Landet efter Hr. Gjellerups dødelige Afgang den 19de Febr. 1860.

Ufso,

en lille flad, lavtliggende, ligesom de tvende andre, skovløs D, har (1859) tilligemed Lillesø, som hører til dette Sogn, 15 Smaagaarde og 45½ Td. Hartk., ½ Td. Mfl. og 238 Beboere (1855 268). Alt Brændsel maa hentes fra Land. Ufso selv er ½ Miil lang og ½ Fjerdingsvei bred. Dens Skifelse er bleven forandret ved en Dæmning, hvorved dens store Biig (Kirkeviggen) er bleven skilt fra Havet; men ikke destomindre er dette alligevel en farlig Ven; 1852 og navnlig den 2den Jan. 1855 oversvømmede det næsten hele Ven, som en ny Vandflod i Januar 1858 formelig deelte i trende Dele. Stumperne ere vel atter samlede; men Jorderne ville længe føle Saltvandets skadelige Indvirkninger. Paa Lillesø sthydes mange Sælhundede. Ifølge et gammelt Sagn skal aldrig noget Skib strande paa Ufso. Her paavises ogjaa Kong Hunes Grav (cfr. S. 426). 1811 døde det sidste Fattiglem paa Ufso — Dagen burde virkelig høitideligholdes hvert Aar — og siden skal Ingen have faaet offentlig Understøttelse, naar undtages en stakkels Degn, som havde 13 Børn, og altsaa vistnok kunde trænge dertil. Kirken er lille men hyggelig siden den blev restaureret. Altertavlen og Prædikestolen ere smukt udstyrede med Billedsfxærerarbeide. Et Par Alterstager ere givne af Hr. Brummer. Her var en Degn paa Ven ved Navn N. Andersen, som ved sin Afreise, 1721, digtede en Sang, af hvilken Provst Holm heldigviis har opbevaret følgende Vers:

„Far, Ufso! Farvel!
 Jeg kjædes nu længer at være Din Træl;
 Nu vil Du dog slippe Din Fange engang,
 Som her var omringet af Havens Vand.
 I ti Aar saa haver jeg tjent Dig med Skjel
 — Det mindes Du vel.

Far, Thor, o Farvel!

I Dig jeg saa ofte har kvæget min Sjel,
 Naar jeg havde bedet og sunget: „Vi troe“, ¹⁾
 I Kirken da stod næppe mere end To;
 I Bønnen jeg „Kyrie“ ²⁾ raabte paa Stund
 — Der kom ei en Mand.

Far, Præst, o Farvel!

Det var Dig bestandig i Skjødet en Væl,
 At Kaldets Indtægter ei bedre forslaaer,
 Hvad Uld kan der klippes af klippede Faar?
 Apostlenes Antal de Dymænd just har,
 Naar Judas med var.

Far, Gaardmand, Farvel!

Og havde I Noget, beholdt I det selv.
 Jeg derfor nu gjerne kan flytte mig bort;
 Min Indkomst var lille — kom dog ei tilfort;
 Som Job kom jeg fattig, som Job gaar jeg hen:
 Gud være min Ven!

Successor, Farvel!

Da herfra jeg flytted', Du fæstet' Bopæl.
 Hvorledes man her under Hede og Kult
 Ved liben Knapnæring dog kan have Gulb
 (Men bliver Du ei salig, Du bliver ei riig),
 Det veed jeg af mig.

Far, Alle, Farvel!

Gud Eder bevare paa Liv og paa Sjel!
 I ere saa mange i Tallet for sand,
 Som Israæl, der drog til Egypternes Land;
 Men bliver I Saamange, som da de hjemkom —
 Hvor skal I faae Rum?“

Ufso har ligesom Fems tidligere hørt til Feis. 1512
 siges Beboerne at have faaet Tilladelse til at anskaffe sig en

¹⁾ Begyndelsen til den bekjendte Psalme.

²⁾ o: Herre.

Capellan; men først ved Reformationen fik denne lille Ø sine egne

Præster.

1) Hr. Jørgen Hansen, afstod Kaldet til Eftermanden 1576, paa Grund af Alderdoms Svaghed, og skal da alt have været Præst her paa Den i 24 Aar.

2) Hr. Peder Nielsen. † 1602.

3) Hr. Jens Hansen, som fik dette Embede imod at ægte Formandens Enke, Ursula Nielsdatter, levede her endnu 1610.

4) Hr. Peder Adsjersen, skal være død 1637.

5) Hr. Søren Jensen Skaarup, født 1609 (see S. 362 Nr. 8 a).

6) Hr. Jens Pedersen Mule, kaldet den 3die Aug. 1676, † 1696. Efterlod sig 2 Døttre, Maren, som fødte 6 Børn, og Judith, som fik 14, efterat de vare blevne gifte med hver sin Gaardmand paa Den. Da alle Afskoboerne — Præsten og Degnen fraregnede — ere indbyrdes i Slægtskab og Hr. Mule gjorde sig til af at være adelig, mene Afskoboerne sig ligeledes i Besiddelse af adeligt Blod, som rigtignok maa være meget tyndt.

7) Hr. Peder Pedersen Bulf, kaldet den 14de Marts 1696, † 1701.

8) Hr. Jacob Poulsen Holm, kaldet 26de Marts 1701, kom 1714 til Skibsted og L., hvor han skal være død 1721. I hans Tid hemsøgte Den af Pest.

9) Hr. Carsten Dreier, 1714—31 (see S. 363 Nr. 13). Der fortælles, at Hr. Dreier, som var lige saa stor og stærk, som hans Degn var lille og spinkel, tog denne paa Naffen, for at han fra dette høie Sæde kunde udpege de rene Steder for den fortsynede Præst, naar de om Aftenen skulde fra et Bondegilde. Siden bleve de uenige i den Grad, at Degnen maatte flygte til Fejsø, hvor han forblev til Hr. Dreier var død, trods Biskoppens og Provstens Befalinger

til at vende tilbage — saa bange var han for Hr. Dreiers Næver.

10) Hr. Jacob Kjerumgaard, født 1691; Faderen var Kjobmand i Åsens. Conditionerede først i 15 Aar, prædikede derefter af og til i 3 Aar i Slotskirken i Kjøbenhavn, blev kaldet hertil den 8de Febr. 1732, og var dengang atten Aars Candidat med næstbedste Charakter! † den 19de April 1736. Hans Enke, en Datter af Provst Frederiksen i N. Naby, blev gift med Farver Kjerumgaard i Faaborg.

11) Hr. Johan Henrik Weber, født 1707 i Haderslev, hvor Faderen var Cantor, var først Houmester hos et Par Grever, var derefter et Aarstid Lærer for den store P. F. Suhm, og kaldtes hertil den 25de Mai 1736. Den 18de Decbr. 1739 blev han kaldet til Soderup og G., hvor han døde omtrent 1748.

12) Hr. Niels Guldberg, født omtrent 1708 i Barrit, hvor Faderen da var Sognepræst. Var først resid. Capellan til St. Peders Kirke i Næstved; men da han der „øvede mange grove Laster“, sendtes han herhid, hvor han saa lidet forbedrede sig, at han St. Hansdag 1750 maatte opgive Kaldet. Han levede endnu 1763 og er rimeligviis død i Ringsted, hvor Broderen var Præst. Der fortælles endnu paa Den, at da Hr. Stub blev indsat, fulgte Hr. Guldberg med ham op paa Prædikestolen for ligeledes at tale til Menigheden. For at stille dem ad, gif Provsten derop med og nu stode de alle Tre der en god Stund og taledes i Munden paa hinanden indtil man endelig fik Hr. Guldberg ned. (Omtrent det Samme fortæller Hr. Rhode om en gammel Præst, Thøger.)

13) Hr. Niels Gregorius Stub, 1750—61 (see II. S. 84 Nr. 11).

14) Hr. Jens Krag, født 1709 i Holbæk, var først Hører, siden Skolelærer og Chordegne i Faaborg, endelig Degn i Nabsognet Horne, for han den 11te Septbr. 1761 kom hertil. 1765 kaldtes han til Hjortshøj, G. og G.

15) Hr. Niels Møller, 1766—70 (see Feis, samt om Hr. Volkerfen see S. 595 Nr. 15.)

16) Hr. Jacob Thune, 1770—76 (see S. 488 Nr. 13).

17) Hr. Sigvard Christian Flindt, er født 1737 i Rippinge, hvor Faderen var Præst. Student fra Nykjøbing 1760. 1772 blev han Capellan p. p. i N. Vedby, 1776 Sognepræst her, og kom efter 10 Aars Forløb til Thorslunde og J., hvor han blev entl. 1816 og døde 1819. Hans første Hustru, Nicoline Elisabeth, en Datter af Provst Sidenius i N. Vedby, skænkede ham 7 Børn, af hvilke han mistede de Fire 1781. Hans anden Hustru, Anne Petronelle Friis, fra Norge, fødte ham Fire. Af disse mærkes Nr. 27.

18) Hr. Ole Aagaard Arff, født 1745 i Roeskilde, var Privatlærer i 17 Aar før han den 7de August 1782 kaldtes hertil; men forflyttedes allerede 1784 til D. Varskjer og G. Da Menigheden vel var bleven samlet for at høre hans Afkædsprædiken, gif Hr. Arff ombord, og den fik ingen.

19) Hr. Rasmus Børn, havde først været Skibspræst paa en Chinafarer, før han den 27de Aug. 1784 kaldtes hertil, hvor han alt døde den 11te Octbr. 1790. Hr. Børn var en saa afgjort Fruentimmerhader, at ingen Qvindfolk maatte komme ind i Præstegaarden. Han og den gamle Matros, som var alene hos ham, sov sammen hver i sin Hængesøie. Den Hoi, som findes i Haven, har Hr. Børn anlagt ved, for Motions Skyld, at bære Jord til den i en Skjeppe.

20) Hr. Jørgen Mortensen, som ægtede Hr. Møllers Enke paa Feis, er født 1764 i Frederits, hvor han var Hører i 5 Aar før han den 17de Decbr. 1790 kaldtes hertil. † den 22de Juni Aar 1800. I de 10 Aar, Hr. Mortensen var her paa Den, blev denne magre og spinkle Mand saa feed, at han tilsidst maatte bære Maven i et Bælte.

21) Hr. Geert Johannes Brøndsted, født 1773. Hans Fader var Provst i Horsens. Var her fra 31te Octbr.

1800 til 13de April 1808, da han kom til Hvidding, 1815 til Varde, 1824 til Åsminderød samt Provst, entl. 1840 og død 1846 i Fredensborg. Hans Hustrues Navn var Charlotte Hebevig Fridsch. Af Børnene mærkes Præsten i Skovlånge.

22) Hr. Peter Hansen Daue, født 1777 i Haderslev, var Katechet i 8 Aar ved Petri Kirke i Kbhvn. før han den 23de Septbr. 1808 kaldtes hertil. Den 5te Juli 1815 kaldtes han til Græse og S., derefter til Ljunge, hvor han fik Rang med Sognepræster i Kjøbenhavn og entledigedes 1853. 1801 ægtede han Inger Kirstine Munk.

23) Hr. Peder Daniel Gunst, født 1781, var først Capellan p. p. i Ferslev og B. før han den 5te Juli 1815 kaldtes hertil, hvorfra han den 1ste Novbr. 1822 kaldtes til Skallerup og B. † 1828.

24) Hr. Johan Severin Steenstrup. Søn af Stiftsprovsten i Karleby, som døde 1841, er født 1795, blev 1815 Student fra Nykjøbing, 1821 Capellan p. p. i Stadsager, 1823 Præst her, hvor han var indtil 1831, da han kaldtes til Holbek og U. ved Randers. Hans Hustru, Wøllette Sophie, en Datter af Farver Lars Theisen i Raskov, har skjænket ham 6 Børn.

25) Hr. Johan Christian Fedrosky er født 1796. Capellan p. p. i Ulkebølle fra 1825 indtil han den 4de Juni 1831 blev Sognepræst her, hvor han var til han den 31te Marts 1843 blev forflyttet til Munkebo. Gift med Anne Marie Cathrine la Motte.

26) Hr. Peter Ulrik Frederik Schjøtt, født den 31te August 1820 paa Gaarden Røsholt ved Veile, som hans Fader eiede, (Moderens Navn var Christiane Sophie Balduin); Capellan i Bispenbjerg 1835—38, hvorefter han privatiserede i Odense, indtil han den 6te Juni 1843 blev Præst paa Aflø. Den 25de Marts 1851 forflyttedes han til Skallerup og B. I hans Tid byggedes Skolen og Præste-

gaardens Baaningshuus. Med sin Hustru, Theodora Christiane Lichtenstein, † 1853, hvis Fader var Oberstlieutenant og Regjeringsraad i Ostindien, har han havt 2 Sønner, som begge studerede, og 5 Døttre. 1849 valgtes han til Folke-tingsmand for Maribo Amts anden Kreds.

27) Hr. Sigvard Theodor Decimus Flindt, Son af Præsten Nr. 17, er født 1805, men var blot her 7 Maaneder, idet han døde først i Januar 1852. Før han kom her havde han været Capellan p. p. i Sundby og S. fra 1837 og Ratedet i Grenaa fra 1843. Hr. Flindt var saa svag, at han, Indstiftelsesdagen fraregnet, ingenstinde prædikede paa Den.

28) Hr. Henning Frederik Brummer, hvis Fader døde som Sognepræst i Paarup, er født 1815 i Sønderhaa, var i 12 Aar Capellan p. p. i Allerup og D., før han den 20de Marts 1852 kaldtes til Afsø, hvorfra han alt den 9de Juni 1858 kaldtes til Broust.

21) Hr. Christian Dehlholm, født 1813 paa Ulve-mose i Fyen, hvor Faderen, der var Procurator, dengang boede; (1843 † som Færgemand ved Strib). Blev Sognepræst her, som 18 Aars Candidat med anden Charakter, den 27de Aug. 1858. Ugift.

NB. Paa Afsø har der aldrig været Capellan p. p. Hvorledes skulde ogsaa Præsten kunne lønne en saadan?

.

Soggenes Indbyggerantal efter Folketællingen 1860, med
Angivelse af Tilvæksten siden 1835.

Nørreherred.		Tilvært.		Tilvært.	
Nakskov	3650	275.	Græsshave. . .	415	÷ 24.
Nakskov Land-			Dannemarre .	678	19.
sogn	271	18.	Tillike	908	3.
Branderølev .	682	96.	Urninge.	504	4.
Sandby.	1299	10.	Bestenstov. . .	861	÷ 43.
Rjøbelov . . .	1086	32.	Rappel	818	24.
Vindeby. . . .	538	8.			
Uttersølev . .	1000	61.	Musseherred.		
Herredskirke. .	394	÷ 35.	Maribo.	1993	
Lilleøitofte . .	221	÷ 7.	Sagfjov Land-		
Horslunde og			sogn	1132	52.
Nordlunde. .	2126	77.	Nysted Land-		
Halsted	1117	÷ 7.	sogn	731	21.
Birket.	1265	52.	Herritsølev. . .	739	÷ 11.
			Rjettinge . . .	1322	19.
			Bregninge . . .	405	2.
			Dellefjelde . .	304	÷ 8.
			Musse	335	20.
			Thoreby.	2590	69.
			Nadsted.	1215	÷ 24.
			Maibolle	1093	7.
			Bigsnæs	417	9.
			Taarø.	923	8.
			Baabensted . . .	860	÷ 10.
			Engestofte . . .	361	17.
Sønderherred.					
Aunede	515	7.			
Vesterborg. . .	1282	÷ 6.			
Stoffemarke. .	2012	84.			
Sollested . . .	716	8.			
Skovlånge . . .	244	÷ 13.			
Gurreby	211	4.			
Landet	654	18.			
Ryde	671	33.			
Glosslunde . . .	756	154.			

	Tilvært.		Tilvært.		
Hunseby. . . .	1320	66.	Vester Ulslev . 902	13.	
Slemminge . .	814	÷ 20.	Øster Ulslev . 642	31.	
Fjelde.	324	÷ 12.	Godsted. . . .	278	0.

(„Stiftstidenden“.)

NB. Folkemængden i Fuglse Herred vil findes anført ved de respective Sogne.

Tillæg til første Deel.

Rakskov. Udførselen af Kornvarer og Frosorter beløb sig 1859 til 97,809 Tdr., hvoraf 53,942 Tdr. Hvede og 41,383 Tdr. Byg. Ved Uffskibningsstederne paa Kysten har Udførselen udgjort 7228 Tdr. (Hvormange Colonialvarer, der ad disse Veie komme ind paa Den, derom mangler der naturligviis Esterretninger.) Ved Toldstedet var hjemmehørende 43 Fartøiet, med en Drægtighed af 1022 Elstr. Samtlige Toldintrader udgjorde 37,102 Rdlr, Brændeviinsafgiften 2316 Rdlr. (Rakff. Av.) — I dette Aar erholder Byen Gasbelysning.

Uf et Kongebrev, dat. 3die Jan. 1659, til Lehnsmændene Christoffer v. Lindenov¹⁾ og v. Warstorff sees, at den i Beleiringen d. 20de Juni s. A. faldne Lieutenant Necks Navn egentlig var Johan Westrup v. d. Necke, og kan der tilføies, at hans Moders Navn var Anna v. Westrup. (Meddeelt af Hr. Lieutenant Chr. v. d. Necke.)

Ifølge en Landskatingsdom af 20de Septbr. 1559, som endnu findes i Byens indbundne Samlinger, sees, at paa den Tid var en Jens Rasmusens Borgemeester i Rakskov. Samme Actstykke beviser forresten ogsaa, at Stig Pors til Dllingsø endnu levede dengang. (Cfr. S. 306.)

Vilhelmi (S. 112 No. 1) var ikke ordineret, da det ordinerede Katechetembede først blev oprettet 1809.

---

¹⁾ Rimeligviis Lehnsmænd paa Halkøb.

Hr. Boeck, som iaar har mistet sin Hustru, er kaldet til Nakkov den 26de November.

Nakkov Landsogn med 63 $\frac{1}{2}$ Tdr. Hartk. bestaaer af Byerne Abildtorp og Krulholm og har i det Hele 8 Gaarde. Ved Svingelen sees endnu svage Spor af den S. 82 og S. 98 No. 1 omtalte Krogballe Kirke. Foran Lienlunds Broen er nu opkastet en Dæmning for at afværge Hoivande i Lunede Fjord, som Interessenterne nok maae udtorre, men ei benytte til fælles Bedste, naar den er udtørret! Derimod maa det nu stillestaaende Vand nok forvandles af sig selv til en Kloak i stor Maalestok. Ved den Sag maa der vist være en Page; thi ellers begunstiger jo Staten paa enhver Maade slige Foretagender.

Sandby. Den 26de Septbr. 1787 kjøbte Forvalter Dons og Paaske Næserstrup og Frederiksdal ved Auction for 63000 Dlr. (Cfr. S. 131, hvor der L. 14 f. n. skal tilføies „i Fæsteprotokollen“.)

Kammerraad Christen Thorsen, † den 6te Octbr. 1843, 70 Aar gl., var først gift med en Datter af en Kjøbmand Helm i Maribo, som dode i Barselseng 1801. Hans anden Kone, Christiane Frederikke, var en Kjøbmand Engels Datter i Nakkov.

Kjøbelov. Consistorialraad Trojels Enke † 23de Febr. 1860.

Vindeby. Naar et Par hoiagtede Brevsfrivere have yttret Tvivl om Præstegaardens hoi Alder, maa det naturligviis indrommes, at der neppe kan være Meget tilbage af dens første Materiale; men derimod har dens Veliigheden vistnok altid været den samme. Der gives forresten vistnok mange Exempler paa, at endog Lømmerværket kan blive ligesaa gammelt i en vel vedligeholdt Bygning, og som Beviiis herpaa kan Udg. anføre, at Lømmerværket i den store Lade paa Nædalgaard bærer Aarskallet 1246.

Utterslev. Af den i diæse Samlinger omtagne Gange omtalte Kirkebog skulle vi endnu tillade os at gjøre nogle Uddrag. „For bedre at conservere diæse gamle, Sognet v. d. kommende, Efterretninger“ har Provst Rhode affrevet 2 gamle Kirkebøger, der gif fra 1682—1767, i een Protocol, som han 1781 forærede Sognet og fortsatte til sin Død. Den er vel forfat senere, men fra 1815 rigtignok paa en ganske anden Maade, end den salig Provst nogensinde har drømt om, idet den, i Mangel af noget Bedre, er bleven taget til — Vaccinationsprotocol.

1768 blev Strijestolen i Kirken indrettet som den „nu“ er. Den 1ste Juli begyndte den geistlige Embedsstat (10 pCt. af Indtægterne), og det viste sig da, at Præstekaldet i Nakslov var et Embede paa 450 Dlr. Af andre Embeder jattes Halsled og Vesterborg Præstekald hvert til 500, Kjøbelov til 670, Sandby 250, Utterslev 350, Herredskirke 300 Dlr. o. s. v. Nu vil vistnok Ingen af d'vrr. Pastorer, som for Diebliffet beklæde diæse Embeder, maaskee alene med Undtagelse af Præsten i Sandby, bytte med alle diæse Indtægter tilsammen; men rimeligviis har ogsaa den ubillig høie Indtægtsstat meget trykket Overflaget. Fremdeles anjattes Rectorembedet i Nakslov til 200 Dlr. — en Løn, hvorfor man nu ikke kan erholde en Lærer til en af Byens Skoler. Degneembedet i Halsled paa 120 Dlr. var det største og det i Branderslev paa 25 var det mindste i Nørreherred.

1769 „faldt den bekjendte Aageje Gaard i Tjørnby ned, og i samme Mars Foraar kom en Steen op af Birkemoien saa stor at 6 à 8 Heste neppe kunde slæbe den.“ Marsagen til Gaardens Fald omtales ikke; derimod mener man, at enten Frostens eller et Jordstjælv havde bevirket at Stenen kom til syne. Ved Gaarden var „den prægtigste“ Frugthave.

1770 græsserede Dværgshge.

1771 bleve Blokkene i Utterslev, Hørsunde og Nord-
lunde Kirker opbrudte og bestjaalne i Natten mellem 2den og

3die Martø. Fra Nytaar til den 20de April havde man den stærkeste Vinter siden 1740. Værtesaanningen begyndte først den 6te Mai. Høsten var ogsaa usigelig vanskelig, efterdi det næsten uafbrudt regnede. Endnu den 29de August var der ikke at tænke paa Høst. De nye Høveriforordninger vare ogsaa til megen Ulempe for Bonden. Hveden kostede det Aar 20 R , Byg 2 Dlr. og Havre 7 R pr. Td.

1773 var et meget ufrugtbart Aar i Laaland. Hveden kostede 29 R , Byg 3 og Havre 2 Dlr. pr. Td.

1774 var neppe bedre. Bonden havde Lidet eller Intet at jaelge. Dog kjøbte man i Octbr. en Td. Byg eller Havre for 1 Dlr. Hveden kostede 18 à 20 R pr. Td.

1776 avledes megen Hvede paa Laaland. Pintskaften vedtog alle Bønderne i Utterslev Sogn, at de ikke vilde skjænke Brændeviin ved noget Slags Gilde. Hvorlænge mon den Bestemmelse blev overholdt?

1777. En kold og vaad Sommer. Hveden kostede kun 10 R , Væter, Byg og Havre omtr. 7 R pr. Td.

1778 mislykkedes næsten alle Væterne aldeles i Amtet¹⁾. Den 1ste Decbr. begyndte man under militair Tilsyn at nedslaae Qvæghoveder i Sandby og Nøllykke, paa Grund af den der udbrudte Qvægsyge.

1779 trak man, formedelt samme Qvægsyge, i Januar Maaned endog en militair Gordon i Sandby og Kjøbeløv Sogne. I den Anledning kom der Husarer til Rakskov. Den 28de Septbr. bestemtes det, at Posten „paa Hidreisen“ ikke mere skulde gaae over Rødby. Der ansattes ogsaa Postmestere i enhver Kjøbstad, og en Post blev oprettet imellem Maribo og Heiligenhafen over Rødby. [Disse Postmestere forenede i Reglen flere Embeder. Saaledes var en Postmester i Rakskov endnu i Mandø Minde tillige Toldinspecteur, ja en soie Tid endog Hører ved Høens lærde Skole.]

¹⁾ Omtrent ligesom i 1860, hvor Høsten ogsaa var meget vanskelig og en stor Deel Korn, navnlig Hvede, desaaarfag bedærvedes.

1780. Den 21de Septbr. henlagdes N. og S. Herreds Thinghuus til Raafflov Raadhuus.

1781 var et Skib fra Saloniki, ladet med Bomuld, kommen ind i Østersøen og blev der fra alle Prædikestole (!) advaret for samme (rimeligviis for Pestsmittes Skyld). I Octbr. var Jorden tillsneet for man fik tilsaet.

1782 fik man først indhøstet her i Sognet den 3die Octbr., men en Deel Rug og Byg samt alle Ørterne vare fordærvede af Regnveir. Siden kostede Rug 3 og Havre 2 Dlr., Hvede 20 og Byg 15 ½ pr. Td. Ørter ikke til at erholde.

1783. Vinterforret, især Hvede, var paa Grund af det tørre Foraar og vaade Efteraar saa mislykket, at man maatte købe Saakorn. Hveden kostede det Aar 26 ½, Ørter 24, Rug 23, Byg 16 og Havre 9 ½ pr. Td.

1785. Den 26de Novbr. udvirkede Hr. Rhode, at der blev oprettet en Skole i Raftager, hvorover Grev C. F. Holck-Winterfeld blev ham meget kjendst.

1786 regnede det 3 Uger i Raad, hvilket meget forsinkede Høsten. Med Undtagelse af Hveden, som havde lidt ved det kolde Foraar, høstedes alligevel godt Korn.

1787. Ved Folketællingen fandtes i Utterslev 625 Personer, i Brandeslev 291, Herredskirke 271, Loitofte 118, Hølsted 801, Sandby 731, Kjobelov 637, Vindeby 335, Hørsunde 1226, Nordlunde 150, Birket 741. Paa hele Laaland og Falster 48,574. Høsten var i dette Aar saa vel-signet, at Faa kunde erindre dens Dage.

1788 sloge Ørterne aldeles feil. Fra sidst i November indtil Aarets Ende var en gruelig stærk Frost og Sne, hvis Mage Ingen havde kjendt.

1789 herskede heri Eggen en stem Feber. Dog døde Ingen af den. Derimod uddøde Faarene paa de fleste Steder, navnlig paa de siddige Egne. Ørter fik vi ingen af, hvorfor de kostede 5 Dlr. pr. Td. Hveden kostede i Slutningen af Aaret 6 Dlr. pr. Td. og derover. Rugen gik i 23 ½, Byg 3 Dlr.

1790 i Martz Maaned sprang allerede Hylt og Ribz ud; men ellers var Aaret foldt og vaadt.

1791. Hele Vinteren uden Frost og Veiene derfor ubeskrivelig onde. Her i Egnen dode en stor Mængde Mennesker af Mæslinger. Utterslev By blev udstiftet.

1792. Den 12te April dode den „ualmindelig elskede“ Fru Bispinde Bloch. Paa Grund af bestandigt vaadt Veir ligesaa Juli Maaned indtil Aarets Ende vare Veiene utrolig onde.

Natten imellem den 2den og 3die Decbr. var saa „skræksom“ en Storm, som neppe i Hundrede Aar skal have været. Veirmøllen ved Raskov blæste om.

Forresten hersker endnu paa Egnen adskillige Sagn om Hr. Rhodes Uenigheder med Godsforvalterne paa Vintersborg, d'Hr. Bachhausen og Beck, af hvilke den Sidste oftere er bleven omtalt her i Bogen. Hvem der har havt Ret, kan nu ikke nøiagtig afgjøres; men alene det, at en „Herflabspræst“ paa den Tid turde være af en anden Mening end Herflabet eller, hvad der næsten var værre, end dets Godsforvalter, er i ethvert Tilfælde et stort Beviis paa Selvstændighed, som stedse bør respecteres. Grevflabets Ulyst til at bygge Skoler er alt paaviist, og naar Hr. Rhode i hiin Kirkebog bemærker, at Herflabet „opæder Kirkerne“, er dette neppe uden Sandhed. At han i sine Optegnelser ligesaa lidt sparer hine Forvaltere som Herflabet, er naturligt. Han kalder dem Hs. Velviished, Hs. Velbetroethed og fortæller med synlig Glæde, hvorledes Mændene i Rastager eengang stimlede sammen om Hr. Beck med Kjæppe i Hænderne, saa at „den ellers kjække Beck“ maatte bede om Naade.

Foruden disse interessante Meddelelser, har Hr. Cand. theol. F. Hansen tillige givet Udg. nogle Uddrag af Kirkebøgerne i Utterslev, som navnlig for en geistlig Personalhistorie ere af Bigtighed. Her skulle vi blot fremhæve:

Hr. Rogert (No. 10) havde 2 Sønner og 3 Døttre.

Hr. J. Suhr (No. 11) havde „en Mængde“ Børn før han kom her, hvor der endnu fødtes ham ikke mindre end — 12. Af disse Sidste overlevede dog kun 2 Sønner og 2 Døttre deres Fader.

Provst Rhode (No. 12) havde en Steddatter ved Navn Karen Wichmand som, 2 Aar efter sin Confirmation, 1775 blev gift med en Forvalter Lyngbye paa Juellinge.

1860 slog Lynilden ned i Utterslev Kirke og beskadigede navnlig Taarnet i betydelig Grad.

Vintersborg. Stuehuset er opført af Bølle, men aldeles ombygget af den nuværende Eier, som har sat det i Forbindelse med en ny Meieribygning.

Halsted. Stiftamtmand Grev Frijs havde en Søster ved Navn Sophie Magdalene, født 1754, † 1833, gift med Grev Frederik Siegfried Rangkau, født 1744, † 1822 som General, Gouverneur i Fyen, Chef for de fyenske Dragoner og Eier af flere Godser. (Han var en Søn af „den bekjendte“ Grev Rangkau til Bræsesborg og mange andre Godser, en Tid Statholder i Norge, født 1683, † 1771.) I sit Ægteskab fødte hun sin Mand 5 Sønner og 2 Døttre. Den ene Datter — en ædel Qvinde — var Grev Bille Bræses første Kone; den anden, Sophie, er Moder til nuværende Sehested-Juel. Denne Linie Rangkau er den Åsdalske Linie¹⁾ og er nu i Besiddelse af det grevelige Rangkauke Forloids samt flere Godser i Fyen. Fremdeles er det fra en anden Side meddeelt Udg., at Prof. Schjerns Fader var Amtsforvalter i Nyborg, senere Contoirchef under Finantsministeriet og har neppe været Militair.

Herredskirke. Den S. 201 omtalte Kirke har i de sidste 40 Aar været i brugbar Stand og har navnlig i Vin-

¹⁾ Forresten var „Rangkauerne Tid“ kun lidt glædelig for Åsdal Gaard og Gods, hvilket fornemmelig kom deraf, at Herfskabet saa sjældent opholdt sig i Venshyssel, og saa havde Forvaltere og Ribefogeder desto større Spillerum.

teren 1858—59 været en virkelig „Solmine“ for Omegnens Beboere.

1843 og 44 bleve begge Pastoratets Kirker, som indtil da havde været meget simple, vel restaurerede, og navnlig erholdt L. Løitostes Kirke i sidstnævnte Aar en ny Altertavle. Den „vidtlydende Klokke“ i denne Kirke revnede for nogle Aar siden, men blev omstøbt og hænger nu i den østre Gavl.

Hr. Pastor Langhorn har ligeledes meddeelt Udg. nogle Berigtigelser og Tillæg til den geistlige Personal-Historie af hvilke vi ville fremhæve Følgende:

Hr. L. Wichmand efterlod en eneste Datter, som blev Moder til (titl.) Major Claujen paa Ladegaard og Bedstemoder til Hr. Lyngby paa Laasinge.

Med Hensyn til Historierne om Pastor Schlegel, da vil man vide, at det var til Sæbyholm og ikke til Juellinge, at Præsten fjorte hver Søndag, og at det altjaa var paa sidstnævnte Gaard at hine eller lignende Løier foregik.

Forresten var Hr. Schlegel en begavet Taler og udmærket Sanger. Hans Hustru skal ogsaa have haft sine store Særheder. Ligesom sin Formand, den agtværdige Hr. Hofmann, havde Hr. Schlegel, som døde meget pludselig, ingen Børn.

At Hr. Andreas Christian Thonning skal indføres imellem Hr. Schlegel og Hr. Langhorn, vil man alt have bemærket S. 108. Hans Moder var den Dorthé Thonning, hvis Dod Ewald helligede et Sørgeqvad. (See den Liebenbergske Udg. S. 72.)

Hr. Langhorns Fader blev den 18de Decbr. 1782 først gift med Anna Sophie Priørgaard, med hvem han havde en Datter og en Son, som begge ere døde. Den 15de Januar 1789 ægtede han sin anden Kone, med hvem han levede i 21 Aar. Af deres 6 Børn mærkes Sognepræsten, som er den ældste. Hr. Langhorn kaldtes hertil den 20de Decbr. 1820 og ægtede sin nulevende Hustru den 14de Septbr. n. A. Hendes Fader var Amtsprovst over Kjøbenhavns Amt og døde

som Sognepræst i Rødning og S. Af deres 8 Børn er en Son Char. Lieutenant og Landmaaler i Haderslev, en anden Kjøbmand i Nakskov.

Solledsted. Historieforfatteren Kiegel's døde ikke i Sorø, men i Gundslev, hvorhen han var kommen i et Besøg. Han døde af et apoplectisk Tilfælde den 24de Juli 1802, 47 Aar gammel. Hans Gravsted er ikke paa nogen synlig Maade bevaret for Efterverdenen; men Districtslæge Klein har paaviist det for Hr. Pastor Briem, hvem denne interessante Meddelelse skyldes, tak Besten for Hr. Zimmermanns.

Græshave. Ellingsjøgaard. Herman Daniel Seehuusen var 1741 Jorpagter af Sæbyholm, 1749 af Vintersborg. 1753 mistede han sin første Kone, Birthe Christine Asenius, og selv døde han den 23de Novbr. 1763 meget pludselig. Hans Enke ægtede sin anden Mand den 30te Jan. 1767, og deres Datter, født i Novbr. f. A., var det første Barn, Provst Rhode dobte i Utterslev. Kammerraad J. H. Seehuusen er født den 6te Octbr. 1760. (Utterslev Kirkebog.)

Maribo. (Bispeæffen.) Prof. Birch blev kaldet den 30te Decbr. 1803, samme Dag som Dr. Hansen blev udnævnt til Biskop i Fyens Stift. (Gr. S. 37.)

Den 29de Septbr. var Biskop N. Møllers Daabsdag.

Biskop Brammers Hustru døde den 3die August 1860.

Saxkjøbing. Den 14de Decbr. 1784 afbrændte 20 Steder i Byen.

Rysted. Den gamle Latinskoles Bygning er endnu til og stoder umiddelbart op til Kirkegaarden.

Rødby.

A. By- og Herredsfogederne.

1. Den første Byfoged i Rødby, hvorom Protocolerne melde, er Hans Christian Nagaard, der afgik 1777. Naar han ansattes, kan ikke sees; men det formodes at have været forinden 1770.

2. Efter ham constitueredes Michel Haagen som Byfoged i Rødby. Han findes iøvrigt alt i Aaret 1770 at have været konstitueret Herredsfoged i Fuglse Herred, og vedblev jaaledes at fungere i begge Embeder indtil 1778, da

3. Joachim Henrich Hahn bestilledes som virkelig Byfoged i Rødby og Herredsfoged i Fuglse Herred. Med disse Embeder forenede han tillige By- og Herredsskriver Embederne, hvori han tidligere var bleven bestillet ved kongelig Bestalling af 17de Decbr. 1777 istedetfor den da afdøde Johan Michal Hennesen. Han endledigedes i Aaret 1786 som Byfoged og Bysskriver i Rødby (saavidt det kan sees, er han derimod vedbleven som Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred indtil sin Død i Aaret 1787), hvorefter

4. Byfoged og Bysskriver i Maribo, Mathias Reimer, ifølge kongelig Bestalling af 7de Juli 1786 tillige bestilledes som Byfoged og Skriver i Rødby og senere i 1787 konstitueredes som Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred (han findes første Gang anført som fungerende ved Herredsthinget den 24de Juli 1787). Han afløstes af

5. Kammerraad og Postmester i Rødby, Franz Bogelius Klein, der i Aaret 1788 bestilledes tillige som Byfoged og Bysskriver i Rødby samt Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred. Han udnævntes senere til Justitsraad og blev entlediget i Aaret 1819, hvorefter

6. Overauditeur Carl Gotfred Krüger ved kongelig Bestalling af 11te Februar 1820 bestilledes som Byfoged og Bysskriver i Rødby samt Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred, endel af Muses Herred og Maribo Klosters Birk. Han blev i Aaret 1822 befordret til andet Embede (Byfoged og Bysskriver i Frederiksfund samt Herredsfoged og Herredsskriver i Horns Herred), hvorpaa

7. Cancellisecretaire Søren Ipsen ved kongelig Bestalling af 16de August 1822 bestilledes i de samme Embeder, hvori han vedblev (udnævntes efterhaanden til Cancelliraad og

Juslitsraad) indtil han den 29de October 1855 entlediges (samtidig udnævnt til Etatsraad . Han var gift med en Datter af nu afdøde Hærekudst Jacobsen i Kjøbenhavn, i Ægteskab med hvem han havde 4 Sønner, hvoraf en er Overretsprøcurator i Kjøbenhavn, en anden Fulmægtig i Criminal- og Politiretten og den 3die Ræmner og Commissionair i Rødby. „Den Retfærdighed, Dygtighed og Humanitet, der udmærkede denne Embedsmand, forskaffede ham i en ualmindelig Grad hele Jurisdictionens Agtelse og Velvillie, der navnlig lagde sig for Dagen ved hans Afreise i Sommeren 1856 til Kjøbenhavn, hvor han nu er bosat.“

8. Cancelliraad Ludvig August Smith. Han er født i Kjøbenhavn den 24de Juni 1810 (om Forældrene s. S. 174 Nr. 17). Han dimitteredes i Aaret 1829 fra Roldings lærde Skole, bestod alle sine Examina med bedste Charakter, blev først i 1838 ansat i det danske Cancellie, senere i 1845 Fuldmægtig i Criminal- og Politiretten, hvor han navnlig i 4 Aar arbejdede under den ogsaa her paa Laaland bekjendte Juslitsraad Rothes Veiledning. I 1849 udnævntes han til Byfoged i Nexø og Aakirkeby samt Herredsfoged for Sønderherred paa Bornholm; i 1854 til Cancelliraad og endelig den 18de Februar 1856 beskikkedes han i sit nærværende Embede som Byfoged og Byskriver i Rødby samt Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred. Han blev den 5te Juli 1847 ægteviet til Nielsine Margrethe Perch, en Datter af afdøde Grosserer Perch i Kjøbenhavn, med hvem han har 9 Børn, 4 Sønner og 5 Døttre.

B. Rødby Commune.

1. Byens Raadstue, der tillige er fælles Ting- og Arresthuus for Rødby og Fuglse Herred, er opført i 1853 for begge Jurisdictioners Regning, saaledes at Byen har baaret $\frac{1}{2}$ Deel af Omkostningerne, der androge henved 10,000 Rdlr. Det er en smul 2 Etages Bygning.

2. Byen har for Tiden 3 Skolelocaler, hvoraf blot de 2 eies af Communen. Disse paataenkes imidlertid nu bortsolgte og istedet herfor en ny Skolebygning opført, der kan afgive Locale saavel for Borgerkolen som for Realklassen. Desforuden har Communen en særskilt Skole for Udslytterdistrictet, der er opført i Aaret 1850.

3. Kirkens Taarn en nu bleven forhoiet 6 Alen og forsynet med et nyt Spiir, tægget med Zink, der vel er noget mindre end det ældre, men ulige smukkere og solidere end dette, der kun var tægget med Spaan og hvis Tommerværk var spinkelt og tillige i hoi Grad medtaget af Ulde, saa at Taarnet hældede stærkt til den ene Side og truede med Nedstyrtning. Den til Kirken stødende gamle Kirkegaard er bleven planeret og vil blive omdannet til et Spadsjereanlæg. En Udslytters Kirkegaard er alt for henved 30 Aar siden bleven anlagt udenfor Byen og er nu dennes eneste Begravelsessted. Kirkens Indtægter bestaae nærmest i Tiende og kunne anslaaes til 6 à 700 Rdlr. aarlig.

4. Den til Rødby hørende Udhavn, Kremnise, er nu i den Grad tilsandet, at den er næsten ubrugelig og i alt Fald kun tilgængelig for Dæksbaade og Smaaskibe paa 5 à 6 Fods Dybtgaende. Den Kende, der fra Kremnise fører gjennem Fjorden til Næsbæk, har kun 4 Fods Dybde og kan saaledes kun befares med Pramme. Til Rødby hører kun en lille Jagt paa $2\frac{1}{2}$ Commercialøst. Til Inddæmningen af Rødby Fjord er der alt meddeelt Consul A. Hage i Kjøbenhavn Bevilling imod efter Communens Valg enten at betale den en Erstatning for Seiladsen paa Fjorden af 15,000 Rdlr. eller at forskaffe Rødby en ligesaa god Forbindelse med Søen som tidligere.

5. Brand og Politikorpsjet er nu bleven omorganiseret og har under 29de Januar 1856 erholdt et nyt Reglement, som er bleven approberet af Justitsministeriet.

6. Communens Udgifter vare	
i 1859	7160 Rdl. „ Mk. 5½ Sk.
dens Indtægter udenfor Vigningen	324 — 5 — 13 —

Altsaa paalignet 6835 Rdl. „ Mk. 8½ Sk.

Fattigvæsenets Udgifter udgjorde ialt: 2030 Rdl. 71 Sk., hvoraf paalignet som Fattigkat 1310 Rdl. 38 Sk.; Skolevæsenets Udgifter vare ialt: 2278 Rdl. 79 Sk., hvoraf paalignet: 1873 Rdl. 33 Sk. Ved Aarets Udgang eiede Communen faste Eiendomme til en Værdie af ialt: 22.650 Rdl. og Obligationer til et Beløb ialt: 1040 Rdl., men havde i sine forskjellige Kasser en Underbalance af ialt: 269 Rdl. 74 Sk. og en Gjæld af ialt 7495 Rdl. 4 Sk.

7. En Communalforening, bestaaende af Rødby Communalbestyrelse og samtlige Fuglse Herreds Sogneforstanderskaber, har i de sidste Aar dannet sig og alt paabegyndt flere nyttige Reforme. Navnlig har Foreningens Opmærksomhed hidtil været henvendt paa Veivæsenet og Fattigforsørgelsen, og er i sidste Henseende en Committee nu nedsat til at udarbejde Forslag til Oprettelse af en Tvangsarbejdsanstalt for Jurisdictioner, der muligen ville til dette Diemed forene sig med de tilstødende østlige Jurisdictioner (Maribo og Nysted Byer og Birker).

8. Assurancesummen for Rødby Kjøbstads brandforsikrede Steder udgjorde den første April 1860 ialt: 483,120 Rdl. Ved Folketællingen den 1ste Februar 1860 var det hele Indvaaner-Antal 1578. Byens Overformynderi havde efter Regnskabet for 1859 en Kapitalmasse af 8108 Rdl. 58 Sk. fordeelt paa 33 Myndlinger.

9. Byens Handel, Skibsfart og overhovedet borgerlige Næring er kun ubetydelig. Hovederhvervet er derfor Agerbrug, og høre Rødby Kjøbstads Jorder til nogle af de fortrinligste paa Laaland, navnlig udmærker den her avlede Sæd og iærdeleshed Hveden sig ved sin Bægtfylde; men paa Grund

af den besværlige Udførsel, naaes dog sjelden saa høie Priser her som andre Steder.

(Meddeelt af Cancelliraad Smith.)

Rjettinge. Kirken erholdt i Aar et Orgel af Grevskabet Christiansholms Besidder.

Den ene af Hr. Krøyers 4 Døttre er gift med en Søn af Pastor Rosen, der er Godsforvalter paa Marienborg.

Provst Gad har en Søn og 4 Døttre, af hvilke den næstældste er gift med Hr. Dehlenschläger.

Engestofte. Med Hensyn til hvad der er anført om Familien Wichfeld er det blevet Udg. meddeelt, at Partiklen „de“ ikke blev sat foran Navnet, da Familien blev adlet, ligejom denne Partikel ikke heller vides at være brugt ved Underskrift af nogen af Familiens Medlemmer.

Godsted. Ulrichsdal afbrændte 1860; som man troer, var Jden paafat.

Hunseby. Hr. Holm har endnu havt en Søn, Eggert Andreas, der døde 1831 som Exam. jur. og Landmand.

Taarø. Kammerherinde Rosenørn-Lehn blev begravet den 4de April. „En ualmindelig Godgjørenhed betegnede hendes hele Liv; men det var hendes vigtigste Hjertesag, at lade enhver Belgjerning forblive en Gjerning i al mulig Stilhed. Derfor er hendes Død bleven almindelig beklaget. Baroniet Guldborgland arves nu af den Afdødes ældste Søn, Baron Otto Rosenørn, der allerede i flere Aar har bestyret Godset i hendes Aand som en liberal Lehnbesidder.“ (Cfr. Stiftstidenden af 21de Apr. d. A.)

Fejs. Den 2den April 1854 afbrændte Præstegaarden.

Det Udg. forudsætter en almindelig Udfyldning for forskellige Bogs-taveringsteil af enkelte Navne, f. Ex. Dvigov for Dvigow o. fl., skal han ikke undlade, at henlede Opmærksomheden paa følgende mere væsentlige

Kættelser¹⁾.

<p>§. 40, Hr. Thjerrvs Fornavne vare Jean Peter Frederik.</p>	<p>§. 284, Baron v. Wilhelm læs Ba- ron Wilhelm v.</p>
- 68, L. 16 fr. o. 76 læs 50.	- 296, Klippinge læs Klippinge.
- 97, 1783 læs 1683.	- 298, 1625 læs 1725.
- 138, Gathen læs Galthen.	- 299, L. 1 fr. n. Aarhus læs Aarhus.
- 153, L. 6 fr. n. 1818 læs 1810.	- 304, L. 9 fr. n. Han læs Hun.
- 185, L. 14 fr. o. stort læs fort.	- 377, L. 8 fr: n. man læs maa.
- 195, Sundt læs Lundt.	- 383, dømt læs dimt. o: dimitteret.
- 216, L. 6 fr. o. N. og D. læs D. og D.	- 408, 1856 læs 1586.
- 229, L. 3 fr. n. Kjøbelov læs Horslunde.	- 422, Ulrice læs Ulrica.
- 235, 1758 læs 1748 og fremdeles 1644 læs 1744.	- 427, Ulrice læs Ulrica.
- 275, tilfælde læs tilfælde.	- 436, Gottlieb læs Gotthard.
- 278, L. 11 fr. n. 79 læs 279.	- 515, Følgende læs Foregaaende.
- 279, L. 2 fr. o. skal tilføies: „gift med“.	- 537, der læs den.
	- 542, villig læs velvillig.
	- 572, 400 Koer læs 100 Koer.
	- 574, Han læs Hans.

¹⁾ De Trykfeil af Lidtsangivelser og Navne, som ikke findes paa nær-værende Liste, ere i Reglen blevne rettede paa et passende Sted i selve Samlingerne og da som oftest fremhævede med større Tryk.

Indholdsfortegnelse.

<p>Laalands Historie i Almindelighed. (Størrelse og Folkemængde. Landbosforholdene ier og nu. Jordbundens Bestaffenhed. Klimatistiske Forhold. Producter. Bøndernes Leveviis, Klædebragt og Skikke til forskjellige Lيدر) . . . . . 3—25 og 43—45.</p> <p>Berømte Mænd, fødte paa Den. . . . . 26.</p> <p>Litstabelle for Laaland og Falster . . . . . 26.</p> <p>Lehnsmænd. . . . . 45.</p> <p style="padding-left: 2em;">A. Paa Ravnsborg . . . . . 46.</p> <p style="padding-left: 2em;">B. — Halsled Kloster . . . . . 47.</p> <p style="padding-left: 2em;">C. — Maribo Kloster . . . . . 51.</p> <p style="padding-left: 2em;">D. — Nalholm. . . . . 51.</p> <p>Stiftamtmand . . . . . 55.</p> <p>Landsthingsdommere . . . . . 60.</p> <p>Landsthingsfrivere . . . . . 68.</p> <p style="text-align: center;">Herrederne.</p> <p>Norre Herred . . . . . 68.</p> <p>Sønder Herred . . . . . 206.</p> <p>Musje Herred . . . . . 331.</p> <p>Geognostiske og antiqvariske Bemærkninger angaaende Laalands Central-Bassin . . . . . 310.</p> <p>Fuglse Herred . . . . . 489.</p>	<p style="text-align: center;">Sognene.</p> <p>Arninge . . . . . 232.</p> <p>Afse . . . . . 598.</p> <p>Aunebe . . . . . 199.</p> <p>Birket . . . . . 280.</p> <p>Branderslev . . . . . 121.</p> <p>Bregninge . . . . . 402.</p> <p>Bursø . . . . . 543.</p> <p>Dannemarre . . . . . 238.</p> <p>Døllefjelde . . . . . 402.</p> <p>Engestofte . . . . . 314. 419.</p> <p>Ervindelev . . . . . 507.</p> <p>Feis . . . . . 586, 620.</p> <p>Fensø . . . . . 592.</p> <p>Fjelde . . . . . 414.</p> <p>Fuglse . . . . . 321, 525.</p> <p>Gloslunde . . . . . 296.</p> <p>Gobsted . . . . . 322, 331, 439.</p> <p>Græshave . . . . . 304.</p> <p>Gurreby . . . . . 254.</p> <p>Halsled . . . . . 176, 613.</p> <p>Herredskirke . . . . . 201, 613.</p> <p>Hervitslev . . . . . 391.</p> <p>Hillested . . . . . 567.</p> <p>Holeby . . . . . 537.</p> <p>Horslunde . . . . . 166.</p> <p>Hunsøby . . . . . 221, 316, 425, 620.</p> <p>Kappel . . . . . 230.</p>
---	--

Rjetlinge	303, 620.	(Sognepræster)	496.
Rjøbelov	130, 608.	(Residerende Capellaner)	502.
Rouge	320, 633.	(Katecheter)	505.
Randet	282.	(Rectorer)	506.
Rille Klosteste	205, 614.	Sandby	128, 608, 610.
Malbølle	331, 407.	Sarvsjøbing	359, 615.
Maribo	331.	(Sognepræster)	362.
(Vidgeræffe)	344, 615.	(Residerende Capellaner)	366.
(Sognepræster)	350.	(Rectorer)	367.
(Residerende Capellaner)	354.	Sarvsjøbing Landsogn	361.
(Katecheter)	357.	Sfjerringe	555.
(Rectorer)	358.	Skovlunge	251.
Maribo Landsogn	318, 343.	Slemminge	313, 419.
Musfe	313, 406.	Stoffemærke	206.
Nakflov	69, 607.	Sæddinge	585.
(Bidrag til Dyens Historie)	82.	Sollested	254, 615.
(Vorgemestre)	95.	Thirsted	545.
(Raadmænd)	97.	Thoreby	454.
(Sognepræster)	98.	Thorslunde	525.
(Sognecapellaner)	108.	Tillige	244.
(Ordinerede Katecheter)	112.	Taagerup	519.
(Rectorer)	114.	Taars	471.
Nakflov Landsogn	608.	Usterlev	154, 609.
Nordlunde	175.	Veileby	566.
Nebbølunde	579.	Vestenskov	220.
Nysted	369, 615.	Vesterberg	269.
(Sognepræster)	379.	Vester Ustev	322, 433.
(Residerende Capellaner)	386.	Vigsnæs	486.
(Katecheter)	388.	Vindeby	150, 608.
(Rectorer)	389.	Vaabensted	414.
Nysted Landsogn	376.	Øster Ustev	437.
Nstrup	516.	Østøfte	569.
Nadsted	441.	Herregaarde og de vigtigere	
Ringsøbølle	507.	større Gaarde.	
Rude	291.	Ndsersstrup	131.
Rødbby	490, 615.	Bandholmgaarden	574.

Vertisgaard	475.	Nielstrup	414.
Vinnige	567.	Nebbølle	537.
Vramsløkke	406.	Nøisomhed	141.
Vremersbolb	508.	Norregaard	409.
Vaadesgaard	304.	Durebygaard	472, 620.
Christiansdal	121.	Pederstrup	270.
Christiansøde	555.	Prierfkov	457.
Dansteb	580.	Mølffe	141.
Eghelm	391.	Rosenlund	457.
Engestofte	421.	Rubbjerggaard	245.
Frederiksdal	128.	Seierlund	151.
Frederholm	220.	Sjælstofte	274.
Friløstminde	556.	Steensgaard	208.
Fuglsang	455.	Steensgaard	Fif.
Gammelgaard	291.	Sæbyholm	189.
Glostrup	140.	Sæddinggaard	585.
Gottregabe	231.	Søholt	534.
Gårdenberg	442.	Søllested	255.
Gaugaard	161.	Taagerudsgaard	574.
Haulvkegaard	572.	Ulrichedal	440, 620.
Høibygaard	520.	Vindebygaard	151.
Idalund	441, 443.	Vintersborg	154, 613.
Juelinge	179.	Vaarskovgaard	574.
(Stamtavle over Familien Krag = Juel = Wind = Frijs)	185.	Vllingsgaard	305, 615.
Kjærstrup	527.	Drebygaard	208.
Knuttenborg	426.	Nalholm	377.
(Stamtavle over Familien Knutth)	126, 428.	Nalstrup	283.
Knutthenslund	208.		
Kungholm	516.	De mærkeligste Smaaser.	
Mariibo Ladegaard	343.	Barneholm	220.
Marienberg	141.	Borgø	315.
Mæstoftegaarden	191.	Langø	230.
Maffov Ladegaard	124.	Sløts	128.
		Veirs	587.
		Vorkaas D	330.

Efterskrift.

Den humane og velvillige Naade, paa hvilken disse nu afsluttede Samlinger ere blevne bedømte navnlig i private Skrivelser, og Anerkjendelsen af det Begrundede i de væsentligste Anker, som ere reiste i Anledning af dette Værk, er Aarsag til, at jeg nu kan fatte mig i al Korthed. Vel kan man her finde mange og store Feil; men den upartiske og kyndige Læser vil heller ikke overse de betydelige Banskkeligheder, som jeg bestandig har havt at kjæmpe med og som vissefelig ikke bleve formindskede, da Forsynet pludselig kaldte mig bort fra selve Stiftet og satte mig ind i en ny Virkekreds, som for en Tid opfyldte alle mine Tanker og optog al min Tid.

Hvor mange og hvor betydelige Feil disse Samlinger end indeholde, skal man dog, ved at anstille en Sammentligning imellem den ældre og nyere Udgave, snart overbevise sig om, at denne sidste, trods sit betydelig forøgede Antal af Tidssangivelser og Navne, indeholder langt færre Urigtigheder end hiin, ligesom man ogsaa vil bemærke, at jeg i de følgende Hefter efterhaanden har forladt den første Plan og kun optaget Rhodes Stiil, hvor dennes Særegenheder eller andre Omstændigheder gjorde det nødvendigt. Man vil endvidere finde, at mange Kildeangivelser og „uægte Klammer“ m. M. ligeledes ere udeladte i de senere Hefter, fordi man yar yttret, at Sligt

indvirkede forstyrrende paa Læseren. Skal ogsaa den sidste af disse Forholdsregler — trods min Umage for at forhindre det — fremkalde Utydelighed paa et enkelt Sted, saa kan dette i ethvert Tilfælde kun tænkes i de topografiske Afsnit, og da disse kun indtage en saare underordnet Plads i Bærket, maa en saadan Ulempe betragtes som høist ubetydelig. Naar en velvillig Brevskriver har gjort mig opmærksom paa den vilkaarlige Stavemaade af et og samme Navn, f. Ex. Lauritz og Lauritz, Michelsen og Mikkelsen o. s. v., da skal jeg næst at henvise til den oprindelige Udgaave, hvor en lignende Afvevling idelig gjentager sig, aabent tilstaae, at jeg, — hvor meget jeg end hader alt udenlandsk Tilfrit — ikke kunde beqvemme mig til f. Ex. at stave den Mand's Navn med t eller ts, som selv skrev det med z, c eller ch og omvendt. Hertil kommer, at vist Enhver vil erkjende, at Intet var og er større Foranderlighed underkastet end netop Navne, og at det i Grunden er Menigmand aldeles ligegyldigt om han finder et Navn stavet md z for ts, ch for t o. s. v., medens Videnskabsmanden — om en saadan nogensinde tager Bogen i hænde — let vil finde sig til Rette dermed.

Naar man i den laalandste Deel savner en Fortegnelse over Dens Provster, saa maa jeg bemærke, at denne er udeladt, deels fordi den for enkelte Herreder maatte blive høist usikker og mangelfuld og dernæst fordi den ikke antages at kunne interessere den menige Mand videre.

Efter disse Oplysninger staaer kun tilbage at gjentage min Tak for velvillig Assistance ei alene til de Mænd, der alt ere navngivne i de udkomne Samlinger, men ogsaa til nogle Enkelte, som jeg hidtil ikke har havt Leilighed til at berøre, offentlig, men som paa forskjellig Maade ligeledes har beviist Arbejdet betydelige Tjenester. Som saadanne maa jeg erindre Kammerjunker Bülow og Biinhdt. Bindel¹⁾ i Rafskov; Fuld-

1) I Subscriptionslisten fejlagtigt kaldet Linlet.

mergtig Hansen i Maribo; Provsterne Gad og Røstelt, Præsterne Tryde i Tazkjøbing, Schjott i Skallerup og Matehel Smith i Stubbekjøbing; Skolelærerne Hansen i Arninge, Lund i Nallo og Neble i Ringsebølle; Redacteur Chr. Jørgensen og Student P. W. G. Jensen i Kjøbenhavn, samt endelig Dhr. Boghandlere i Stiftet, som lige fra Begyndelsen har med største Uegennyttighed taget sig af Værket. Hertil bør jeg endnu tilføie, at det nærmest skyldes den Dygtighed og Nøiagtighed, hvormed Sætningen og hvad dermed staaer i Forbindelse er bleven besørget i Thiele's Officin, at Listen over Trykfeilene, som i Reglen indskrænke sig til Tal og Navne, der rimeligviis ere blevene oversete af mig selv, er saa forholdsviis liden i et Værk paa over 50 Ark.

Horne pr. Hjørring, i September 1800.

S. S. F. Friis.

